

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

De Hansborgske Domme 1545-1578

Bind I
Domme 1545-1559

Ved Emilie Andersen samt
A. Andersen, Troels Fink og Peter Kr. Iversen

*Selskabet for Udgivelse af Kilder
til Dansk Historie 1994*

De Hansborgske Domme 1545-1578

Bind I
Domme 1545-1559

Kildeskriftselskabet har tidligere udgivet:

De Hansborgske Registranter. Bd. I. Forordninger 1544-1580.
Ved Emilie Andersen. Kbh. 1943.

De Hansborgske Registranter. Bd. II. Breve i Uddrag.
Ved Emilie Andersen. Kbh. 1949.

De Hansborgske Domme 1545-1578

Bind I
Domme 1545-1559

*Ved Emilie Andersen samt
A. Andersen, Troels Fink og Peter Kr. Iversen*

*Selskabet for Udgivelse af Kilder
til Dansk Historie 1994*

© 1994 Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie

Sats og tryk: Winds Bogtrykkeri ApS, Haderslev

ISBN:

87-7500-163-2 (komplet)

87-7500-164-0 (bd. I)

Udarbejdet med støtte fra:

Carlsbergfondet

Dansk Kultursamfund af 1910

Lauritz og Augusta Dahls Mindelegat

Trykningen er bekostet af:

Carlsbergfondet

Forsiden af omslaget viser forsiden af en sølvmedalje med Hertug Hans den Ældre. Den er dateret 1582, men har som forlæg en guldmedalje fra 1577 (Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet).

Bagsiden af omslaget viser bagsiden af sølvmedaljen med Hertug Hans den Ældre.

Indhold

Bd. I Domme 1545-1559

Indhold	V - VI
Forord.....	VII - VIII
Indgang.....	IX - XII
Emilie Andersen <i>ved Peter Kr. Iversen</i>	XIII - XVII
Hertug Hans den Ældre <i>ved Troels Fink</i>	XIX - XXXIV
Forkortelser i tekst og noter	XXXV - XXXVII

I	Retsdage i Tønder 1545 4.-6. marts	1 - 14
II	Domme, afsagt i Haderslev 1545 28. og 31. december	14 - 16
III	Retsdage i Tønder 1546 30. august - 8. september	16 - 39
IV	Dom, afsagt i Haderslev 1547 10. februar...	39 - 40
V	Retsdage på Nordstrand 1547 26.-30. april.	40 - 54
VI	Forlig i Haderslev 1547 30. december	54 - 55
VII	Retsdage i Haderslev 1548 20. februar - 2. marts	55 - 78
VIII	Dom, afsagt i Flensborg 1548 6. september	79
IX	Retsdage i Haderslev 1549 1.-4. januar.....	80 - 99
X	Domme, afsagt på Femern 1550 17.-18. april.....	100 - 105
XI	Retsdage i Tønder 1551 9.-21. marts.....	105 - 158
XII	Retsafsked, afsagt i Haderslev 1553 5. februar.....	158 - 159
XIII	Retsdage i Tønder 1553 27. november - 7. december	159 - 249
XIV	Retsdage i Haderslev 1554 13.-21. februar..	250 - 306
XV	Retsdage i Haderslev 1556 20.-23. april.....	307 - 323
XVI	Retsdage i Tønder 1556 6.-14. juli	324 - 414
XVII	Retsdage på Nordstrand 1556 15.-21. juli...	415 - 470
XVIII	Retsdage i Tønder 1559 14.-26. november .	471 - 540

Bd. II Domme 1560-1578

XIX	Retsdage i Tønder 1560 4.-9. november	541 - 576
XX	Dom, afsagt i Løgumkloster 1561 5. august	577 - 579
XXI	Dom, afsagt i Haderslev 1562 2. juli.....	580 - 581
XXII	Dom, afsagt på Nordstrand 1563 7. maj.....	582 - 584

XXIII	Besked, afsagt på Hansborg 1565 18. april..	585 - 586
XXIV	Dom, afsagt på Hansborg ca. nytår 1566	587 - 588
XXV	Retsdage i Haderslev 1567 9.-17. maj.....	589 - 654
XXVI	Retsdage i Tønder 1567 21.-29. maj.....	655 - 704
XXVII	Retsdage på Nordstrand 1570 ca. 28. juni - 10. juli.....	705 - 749
XXVIII	Besked og dom, afsagt i Rendsborg 1571 28. september og 8. oktober	750 - 753
XXIX	Amtsretsdage på Hansborg 1576 22. oktober - 10. november	754 - 902
XXX	Amtsretsdage i Haderslev 1578 8.-15. marts.....	903 - 1013

Bd. III Tillæg og registre

Ikke udgåede domme m.m. 1578 7.-15. marts.....	1014 - 1026
Ikke pådømte sager m.m. 1576 22. oktober - 10. november	1027 - 1079
Stævningsregister 1576	1080 - 1152
Stævningsregister 1577 og 1578	1153 - 1184
Fortegnelse efter retsprotokollerne fra 1578 over kommissionssager.....	1185 - 1192
Supplement. Regester og transskription <i>ved Ove Clausen</i>	1193 - 1280
Supplement <i>ved Troels Fink</i>	1281 - 1282
Ordforklaring <i>ved Troels Fink</i>	1283 - 1285
Sagregister <i>ved Troels Fink</i>	1286 - 1306
Stedregister <i>ved Peter Kr. Iversen</i>	1307 - 1328
Personregister <i>ved Peter Kr. Iversen</i>	1329 - 1400

Forord

På årsmødet i oktober 1932 vedtog Kildeskriftselskabet et forslag fra arkivar Emilie Andersen om en udgivelse af kilderne fra hertug Hans den Ældres administration af det lille hertugdømme, der havde hjemsted på Hansborg i Haderslev. Emilie Andersens plan omfattede både en udgivelse af de Hansborgske registranter, breve og domme. Det lykkedes med store forsinkelser Emilie Andersen at få færdiggjort et bind med registranter og et bind med breve i udtog, som Kildeskriftselskabet kunne udgive i henholdsvis 1943 og 1949.

I slutningen af 1950'erne kastede Emilie Andersen sig over det omfattende arbejde med dommene. Ved hendes død i 1970 var arbejdet imidlertid ikke afsluttet, og Kildeskriftselskabet overdrog derefter færdiggørelsen til den sønderjyske præst og missionær Anders Andersen. Ved hans død i 1981 tilbage stod stadig et betydeligt arbejde, og udgaven havde næppe set dagens lys, hvis ikke de daværende tilsynsførende, landsarkivar Peter Kr. Iversen og professor, dr.phil. Troels Fink, beredvilligt havde påtaget sig at gøre den færdig.

En række kendte historikere har været tilsynsførende med det store Hansborgske kildeprojekt: rigsarkivar L. Laursen (fra 1932 og til hans død i 1936), direktør ved Nationalmuseet, dr.phil. M. Mackeprang (fra 1932 til 1954), arkivar Emil Marquard (fra 1936 til hans død i 1950), arkivar Johanne Skovgaard (fra 1950 til hendes død i 1966), professor, dr.phil. Troels Fink (fra 1954) og landsarkivar Peter Kr. Iversen (fra 1966).

Det er en stor glæde for den nuværende styrelse at kunne fremlægge de færdige tre bind med Hansborgske domme. De vil utvivlsomt få stor betydning for den sønderjyske rets-, kultur- og lokalhistorie. Hertug Hans den Ældres registranter og domme har herudover stor administrationshistorisk interesse, da det er sjældent, at sådanne kilder er bevaret fra 1500-tallet i et så fuldstændigt omfang, som her er tilfældet.

Kildeskriftselskabet vil gerne bringe Troels Fink og Peter Kr. Iversen en varm tak, fordi de påtog sig det utaknemmelige arbejde at gøre andres udgiverarbejde færdigt. Også tak til dem, der på anden måde har hjulpet udgaven på vej, f.eks. ved hjælp ved oversættelse, renskrivning og korrekturlæsning (navnene er nævnt nedenfor).

Det er Kildeskriftselskabet magtpåliggende at takke det store værks sponsorer. Carlsbergfondet har oprindelig støttet Emilie Andersen under udarbejdelsen. Lauritz og Augusta Dahls Mindelegat og Dansk Kultursamfund af 1910 har givet støtte til bl.a. renskrivningen. Endelig og ikke mindst har Carlsbergfondet storsindet bekostet hele trykningen.

Kildeskriftselskabet september 1994

Erik Gøbel Hans Kirchhoff Erik Nørr

Indgang

Ved Troels Fink og Peter Kr. Iversen

Udgaven af Hansborg-dommene har været usædvanlig længe undervejs. Opgaven blev oprindeligt taget op af mag. art. Emilie Andersen, og hun arbejdede engageret med den til sin død i 1970. Hun havde udarbejdet forslag til et forord, som hun indledte med en omtale af retsudøvelsen over de adelige, som den bl. a. var fastlagt ved forliget i Bordesholm 1522 mellem Christian II og hertug Frederik. Dette forlig indeholdt den bestemmelse, at kun begge hertuger i forening kunne dømme over en adelig. Ved Frederik I's privilegium af 1524 til adelen blev det dertil bestemt, at bønder i underretterne ikke kunne sidde til doms over adelige, og at adelen havde jurisdiktionen over deres undergivne, endvidere gaves der ved dette privilegium lovhjemmel for oprettelse af adelige birketing. Emilie Andersen fremhævede derefter, at disse bestemmelser kun havde begrænset betydning for Nordslesvig, idet der krævedes et sluttet retsdistrikt for oprettelse af et birketing. Ved delingen af hertugdømmerne i 1544 mellem Christian III og hertugerne Hans og Adolf blev adelens og de adelige klostres distrikter samt byerne, for så vidt de hørte til stænderne, udelte.

Over amtsundersåtterne derimod havde enhver hertug for sin del den fulde jurisdiktion. For udøvelsen af denne holdt hertug Hans retsdage i sine to slesvigske amter, Haderslev og Tønder, samt på Nordstrand. Det var i første række en appellationsret, men der indstævnedes dog også sager, der ikke var blevet behandlet ved underretten. Såvidt det ses, er alle hertug Hans' amtsretsdomme indført i registranterne A, B og C (Vejledende arkivregistraturer X: De sønderjyske Fyrstearkiver, s. 68 f.), der tillige indeholder de åbne breve, der udstedtes i hertugens regeringsperiode. Dommene fra de enkelte retsdage er i den første tid indført i registranten uden overskrift, de står samlede, men ikke i kronologisk orden. Dette er gennemført i den foreliggende udgave. For de forskellige retsdage og for de enkelte domme, der er afsagt i tiden mellem retsdagene, er der i en kort indledning givet oplysninger af forskellig art, og tillige er der for hver dom eller andet retsdokument givet en udførlig regest på dansk.

Emilie Andersen nåede ikke før sin død at få regesterne bearbejdet sprogligt og at få enkelte andre uafklarede spørgsmål drøf-

tet med de to tilsynsførende Troels Fink og Peter Kr. Iversen. En aftale med hende om et møde i Åbenrå den 27. oktober 1970 blev aflyst på grund af hendes sygdom og død. Og da de to tilsynsførende af tidsmæssige grunde ikke magtede at foretage revisionen af regesterne og at bringe transskriptionen i overensstemmelse med de udgivelsesprincipper, der var anvendt i første bind af de Hansborgske Registranter, 1943, foreslog de over for Kildeskriftsselskabets bestyrelse og fik accept på, at den lærde filolog, fhv. missionær og præst Anders Andersen (1889-1981) mod en mindre godtgørelse overtog dette arbejde. Han var kendt for sin omhyggelige udgivelse af sønderjyske latin-, tysk- og plattysksprogede kilder fra 1500- og 1600-årene og var således fortrolig med denne periode.

Udgivelsesprincipper.

Anders Andersen har meget omhyggeligt jævnført Emilie Andersens transkription med originalerne og har kunnet konstatere, at der i over 700 dommes tekst i den ordrette gengivelse kun har været en læsefejl. M.h.t. den bogstavrette gengivelse har Anders Andersen bragt denne i overensstemmelse med Hansborg Registranter I, hvilket vil sige, at halvokalerne i, j og u, v (w) er gengivet efter deres lydverdi. Endvidere hvor g's lydverdi er j (som gy i stedet for ji og Gensen i stedet for Jensen) er dette blevet stående som røbende skriverens hjemstavn og dens dialekt. Hvad angår romertal, er disse de fleste steder blevet stående, men er dog ofte omskrevet til arabertal. Tegnsætningen er normaliseret. De tyske navneformer for både person- og stednavne er i den danske regest ophævet, der skrives således ikke Nelsen, men Nielsen. Forkortelser er opløst, undtagen ved fyrstelige titler, uden at det markeres. I egennavne, ved forkortelser for fyrstelige titler og efter punktum er der brugt store begyndelsesbogstaver, ellers er anvendt små bogstaver. Forkortelser af møntbetegnelser er ændret til de nu almindeligt brugte (mk., sk. o.s.v.).

Det forekommer, at skriveren har rettet i registranten; det oprindeligt skrevne er medtaget i fodnote. Åbenbare skrivefejl er ikke rettet. En forkert grammatisk bøjning af ord i teksten er ligeledes ikke rettet. Et glemt ord eller bogstav er tilsat i parentes. Ord, som skriveren har skrevet forkert, men ikke rettet, er rettet på den måde, at det rettede ord - eller bogstav - ligeledes er sat i parentes. Tekstens skrivemåde er anført i fodnoten.

Der er brugt to noteapparater. Noterne til teksten er anført med en bogstavnummerering, noterne, der er knyttet til indledningerne og regesterne, har en nummerering med arabiske tal.

Ved Anders Andersens bearbejdelse af regesterne er disse blevet mere eller mindre omredigeret, dels for at fjerne nogle misforståelser af den tyske tekst og dels især af sproglige grunde. De er herved blevet lettere forståelige, men redigeringen er sket så lempeligt som muligt og således, at de stadig kan siges at være Emilie Andersens arbejde.

I registrarterne har skriveren som regel i en overskrift anført parternes navne, og hvad sagen angik. For retsdagene i 1576 og 1578 er kun anført parternes navne, undtaget er dog de første retsdage i 1576. Disse overskrifter er ikke altid korrekte; der er i udgaven ikke taget hensyn hertil undtagen i nogle enkelte tilfælde, hvor sekretær Georg Beyer har foretaget rettelser, hvilke er fulgt. Stævninger er ikke indført i registrarterne.

Udgivelsens betydning.

På grund af de manglende underretsprotokoller har retssagerne, der er indført i de Hansborgske Registrarter, en ikke ringe betydning for studiet af retsudviklingen i Sønderjylland i den omhandlede periode, f. eks. får man herigennem mere forståelse af de 15 mænds virksomhed i Haderslev amt og de 12 herreds bønderes optræden i Tønder amt. Sagerne blev på amtsretsdagene ført mundtligt. Fra 1560'erne var holsteneren Lorens Wensin hertugens råd og amtmand i Haderslev, samtidigt var dr. J. Oelgardt, der kom fra Tyskland, hans kansler. Sidstnævnte har utvivlsomt haft godt kendskab til den tyske retsbog "Carolina" eller "Peinliche Halsgericht-Ordnung". I drabssagen imod Andreas Nielsen i 1578 hævder Oelgardt således med styrke, at drabet var "homicidium ex proposito", dvs. forsætligt drab. Når amtmand L. Wensin i 1576-78 befaler, at en heks i Haderslev skulle dømmes af 6 domsmænd fra forskellige sogne i Haderslev herred, ligger der tysk-holstensk eller fremmed ret til grund for denne befaling. Da de to mænd begge forsvandt fra Nordslesvig, Wensin i 1577, Oelgardt efter hertug Hans' død i 1580, kunne deres syn på straffesager dog ikke forrykke retsgrundlaget, det var stadig Jyske Lov.

Formularer.

Formularen af en amtsretsdom er gennem alle årene i hovedsagen den samme, omend med talrige variationer. I den korteste og tidligste form lyder den således: In sacken ... cleger an einem ... beclageden anders teiles (kort angivelse af, hvad der strides om). Domsslutningen indledes med: hebben wy Johans etc. samt unnsen reden tho rechte erkanth. Formularen afsluttes med: "In orkunde mit unserm furstlichen secret vorsegelt und gewen up unsem schlate (slottets navn og dato). Senere afsluttes blot med: "In urkunde" eller "Urkuntlich". I en mere fyldig formular er domsslutningens indledning følgende: "hebben wy Johans etc. samt unsen lewen getreuwen redthen nach vorhoer der saken, clacht und antwort, rede und jegenrede tho rechte erkanth und affspreken lathen", eller "erkennen wir Johans etc. sambt unsern rethen uff gehorte clage und antwurt, rede und wiederrede und allerseitz furbrengen und gefurte beweisung vor recht". Sentenser kan være udstedt i attestform. "Schein", der i mange tilfælde er udstedt på begæring af en af parterne eller begge parter, har ligeledes attestform.

I mange sager er der ikke afsagt dom, men givet en afsked eller besked. Formularen lyder i disse tilfælde: "hebben wy in de sacken ... diesen gerichtlichen affsheit gewenn lathen" - "geben wir Johans ... sambt unsern liben getreuwen rethen ufgehorte clage und antwurt disen bescheidt" - eller blot: "geben wir Johans etc. sambt unsern rethen disen bescheidt".

Tillæg

En del domme, som Emilie Andersen af den ene eller anden grund ikke har medtaget, er bragt i et tillæg. Transkriptionen her er foretaget af Ove Clausen. Endvidere er som tillæg bragt en af Troels Fink i Haderslev amts østre husfogderis arkiv funden dom.

Sagregister er udarbejdet af Troels Fink, medens Peter Kr. Iversen har ansvaret for sted- og personregistre.

Korrektur er læst af Troels Fink, Jørgen Steen Jensen og Peter Kr. Iversen. Sidstnævnte har endvidere været tilsynsførende overfor Vera Molberg Hansen, der har renskrevet manuskriptet og gjort dette klart til offset-trykning. De indledende artikler og registrene er dog renskrevet af Mona Mitchell.

Emilie Andersen.

1895 - 1970.

Af Peter Kr. Iversen

Emilie (navneforandring fra Caroline Emilie Ottine) Andersen var født i Grøde, Ikast sogn, den 26. marts 1895 som datter af gårdejer Chr. Andersen og hustru Kirsten, f. Larsen, og som nr. otte i en stor børneflokk. Efter landsbyskolen kom den begavede pige til København, hvor hun 1912 tog almindelig forberedelseseksamen og 1914 nysproglig studentereksamen fra Lang & Hjorts Kursus - iøvrigt med mindre gode karakterer i tysk og historie, de fag som hun senere især skulle gøre sig gældende i. Hun begyndte historiestudiet ved Københavns universitet, hvor Erik Arup blev hendes foretrukne og inspirerende lærer. Efter magisterkonferens 1922 var hun med støtte fra forskellige fonds og legater på studieophold i Nordtyskland og Holland, hvor hun indsamlede materiale vedrørende sine studier over Danmarks forhold til hansestæderne.

Efter opfordring fra grev Ad. Brockenhuus-Schack kom hun derefter til Gram gods, hvor hun dels foretog ordningsarbejder i det store godsarkiv og dels samlede materiale til og skrev den store godshistorie, som greven lod trykke som manuskript 1926. Det er et digert værk på 460 sider, der giver en mængde detaljer vedrørende ejernes familieforhold og især vedrørende godsdriften. Det er en af de største danske godshistorier, men desværre noget uoverskuelig på grund af dens mangel på registre. Den tålmodige læser vil imidlertid i bogen finde meget værdifuldt stof til sønderjysk landbrugshistorie. Et resultat af hendes studier på Gram og på grev Brockenhuus-Schacks sjællandske gods Giesegård var endvidere en større artikel i Sønderjyske Årbøger 1927, som hun kalder "Bidrag til Sønderjyllands Historie 1848-1867". Bidraget, der fylder 78 sider, omfatter uddrag af breve til grev Knud Bille Brockenhuus-Schack til stamhuset Giesegård - Gram fra stiftamtmand i Ribe, grev M. S. W. Sponneck og fra godsinspektør J. M. Raunsøe på Gram.

Efter Gram-studierne fortsatte hun undersøgelserne vedrørende Danmarks forhold til hanseaterne med rejser til nordtyske og hollandske arkiver, hvortil hun stadig fik karrige understøttelser fra legater og fonds, men hun nåede ikke at få sine studier afslut-

tet, før hun 1931 fik vikariater ved landsarkivet i Viborg og ved Rigsarkivet. Her blev hun af rigsarkivar L. Laursen og arkivar Eiler Nystrøm opfordret til at gå i lag med udgivelsen af Hansborg-registranterne, og via Holger Hjelholt kom hun i kontakt med Kildeskriftselskabet, hvor udgivelsen blev planlagt med L. Laursen og M. Mackeprang som tilsynsførende. Hun var endvidere 1932-33 medarbejder ved Det danske Sprog- og Litteraturselskab, hvor hun arbejdede ved diplomatariatet. Fast stilling fik hun, da hun 15. maj 1933 blev arkivar ved det nyoprettede landsarkiv i Åbenrå. Her beskæftede hun sig især med ordning af præstearkiver, men var også med ved hjemtagning af andre arkiver, der endnu lå ved embederne. Opholdet i det sønderjyske må imidlertid ikke rigtig have haft hendes interesse, for 1935 søgte og fik hun stilling ved det sjællandske landsarkiv, hvor hun virkede som arkivar til 1958, hvorefter hun fortsatte ved Rigsarkivet til pensioneringen 1965. Her arbejdede hun i flere år med registrering af den såkaldte "Münchensamling" vedrørende Christian II. Resultatet er offentliggjort i "Vejledende Arkivregistratur XV" (1969). Hendes registreringsarbejde bærer præg af omhu næsten grænsende til det pertentlige.

Denne omhu kom hende til gode ved udgivelsen af de vanskeligt læselige kilder til belysning af dansk handel fra 1400 - 1500 - årene, hvoraf tre udkom i Danske Magazin i årene 1933 til 1957. Andre udkom i festskrifterne til Erik Arup 1946 og til Axel Linvald 1956. Vigtigst var dog, at hun gik i lag med udgivelsen af Hansborg-registranterne og af Ditlev Enbecks regnskabsbog. Fra slutningen af 1930'erne til slutningen af 1940'erne var hendes udgiverarbejde næsten udelukkende koncentreret om De Hansborgske Registranter, hvoraf bind I Forordninger 1544 - 1580 udkom 1943. Bind II (1949) omfattede breve i uddrag 1543 - 1549, men derefter blev arbejdet med Hansborg-registranterne afbrudt i nogle år på grund af nogle uoverensstemmelser med Kildeskriftselskabet og nye tilsynsførende m. h. t. udgivelsesformen.

I stedet for genoptog E. Andersen nu arbejdet med at få Ditlev Enbecks regnskabsbog udgivet. Arbejdet havde hun påbegyndt i 1930'erne, men havde ladet det hvile, da hun gik i lag med Hansborg-registranterne. Udgivelsen af denne ældst bevarede købmandsregnskabsbog i Norden var inspireret af Erik Arup, men hun havde meget vanskeligt ved at få økonomisk støtte til trykningen. Kildeskriftselskabet har af den ene eller anden

*Arkivar Emilie Andersen.
Foto: Elfelt (Historiske
Samlinger for Sønderjyl-
land).*

*Pastor A. Andersen.
Foto i Historiske Samlin-
ger for Sønderjylland.*

grund tilsyneladende ikke været interesseret i udgivelsen. Ved en understøttelse fra Carlsberg-fondet, men også ved at yde egne økonomiske ofre, lykkedes det hende i 1954 at få regnskabsbogen udgivet under titlen: Malmøkøbmanden Ditlev Enbeck og hans Regnskabsbog, et bidrag til Danmarks historie i det 16. århundrede. Bogen fylder med indledning og registre 395 sider - heraf selve regnskabsbogen 125 sider. I den omfattende indledning på 130 sider yder Emilie Andersen et væsentligt bidrag til dansk handelshistorie i begyndelsen af 1500-tallet.

I 1950'erne var hun endvidere meget optaget af at bearbejde det store materiale, som hun fra sin ungdom havde samlet vedrørende Danmarks forhold til hansestæderne. Det var, som det fremgår af ansøgninger til fonde, hendes plan at skrive disputats herom, en bog, som hun havde tænkt sig som en fortsættelse af William Christensens disputats: Unionskongerne og Hansestæderne. Så vidt man ved, var hun ved at være færdig med dette arbejde 1957, men fik det formentlig aldrig afsluttet. Manuskriptet findes i hvert fald ikke i hendes efterladte privatarkiv i Rigsarkivet.

Det samme er tilfældet med en bog om hertug Hans den Ældre, som efter aftale skulle udgives af Historisk Samfund for Sønderjylland omkring 1960.

Dette år kom Emilie Andersen imidlertid til forståelse med Kildeskriftselskabet om en fortsættelse af udgivelsen af Hansborg-registranterne, og det var nu amtsretsdømmene, hun gav sig i lag med. I løbet af 1960'erne transkriberede hun dommene, udarbejdede indledning, register og noter, og hun regnede med, at manuskriptet 1970 skulle være klart til at gå i trykken. Der var med henblik herpå aftalt møde med de to tilsynsførende Troels Fink og Peter Kr. Iversen i Åbenrå tirsdag den 27. oktober 1970, idet disse havde nogle spørgsmål, de gerne ville have drøftet med hende. Men den 21. meldte Emilie Andersen: "at jeg er blevet ilde tilredt i Landsarkivet; der var midt i oktober pludselig ingen varme, hvad jeg ikke kunne tåle, så jeg er ved vold blevet påført megen skrækkelig kulde og forkølelse". Hun ville dog gøre meget for at kunne klare rejsen. Mandag den 26. kom imidlertid telegram, hvori hun aflyste mødet og nogle dage senere kom meddelelsen om hendes død.

Hendes ordvalg angående forkølelsen, der er påført hende med vold på det københavnske landsarkiv, er ikke uinteressant, men lad det stå uden kommentarer. Hun var og vel navnlig på

de ældre dage meget ensom og sky, men kunne dog åbne sig på tomandshånd overfor personer, hun havde tillid til og kunne afsløre, at hun fra sit jyske ståsted havde haft lidt svært ved at vænne sig til tidens barske, københavnske, videnskabelige historikermiljø.

Emilie Andersens force lå så ubetinget i omhuen, akribien, ved udgiverarbejde af ofte vanskeligt læselige tekster, mindre i hendes fremstillingsevne, som den t. eks. kommer til udtryk i Grams Historie og indledningerne til hendes udgivelser. Udgivelsen af Hansborgbrevene, forordningerne og dommene er vidnesbyrd om hendes flid og udholdenhed. De vil stå som et blivende monument over hende, som ikke blot sønderjyske historikere vil forstå at værdsætte.

Hertug Hans den Ældres del i Slesvig og Holsten. Her gengivet efter H. V. Gregersen: Slesvig og Holsten før 1830, s. 269 med tilføjelse af midterste del af Ditmarsken.

Hertug Hans den Ældre.

Af Troels Fink

Kong Frederik I var gift to gange. Første gang med Anna af Brandenburg, som døde i 1514. Anden gang i 1518 med Sofie af Pommern.

I første ægteskab var der to børn. Christian f. 1503 den senere Christian III og Dorothea f. 1504. Hun blev i 1526 gift med hertug Albrecht af Preussen, d.v.s. Østpreussen. I Frederik I's andet ægteskab var der fem børn. Hans f. 1521, Elisabeth f. 1524, (hun blev gift med hertug Magnus af Mecklenborg og efter hans død med hertug Ulrik af Mecklenborg), Adolf f. 1526, Dorothea f. 1528 (gift i den modne alder af 45 år med hertug Christoffer af Mecklenborg) og endelig Frederik f. 1532.

Her er det Hans, det gælder. Han går i historien under betegnelsen Hans den Ældre; dette tilnavn har han fået for at kunne holde ham ude fra sin nevø Hans den Yngre, der var søn af Christian III. Tilnavnet "den Ældre" blev først nødvendigt i 1572, da Hans "den Yngre" overtog Als og Sundeved som sit lille hertugdømme.

Prins Hans voksede op i en meget urolig tid. Da han blev født, regerede endnu hans fætter Christian II som konge i Danmark, medens hans far, Frederik, som hertug havde det halve af Sønderjylland og det halve af Holsten, kongen havde den anden halvdel af hvert hertugdømme.

I 1523 kom begivenhederne i skred, Christian II så sig nødsaget til at forlade landet, og hertug Frederik blev valgt til konge af Danmark. Men Christian II havde stadig mange tilhængere, ikke mindst blandt bønderne i den kongelige del af Sønderjylland. I 1532 blev Christian II lokket i en fælde og blev fange på Sønderborg Slot.

Perioden var også kendetegnet ved et voldsomt røre om kirken forhold. Luthers lære bredte sig, og den fik en varm fortaler i den senere Christian III. Hans far havde i 1526 indsat ham til at styre Haderslev amt. Her gennemførte han på egen hånd i de følgende år en reformation, mens kong Frederik søgte at balancere mellem katolikker og protestanter, dog med en stille forkærlighed for de sidste. Men det katolske parti var stadig en stærk faktor, og de ledende i denne kreds imødeså med bekymring, at Christian skulle blive konge af Danmark. De skrev i

1529 til kong Frederik for at bede om, at prins Hans måtte blive sendt til Danmark, for at han engang kunne få Danmarks rige. Meningen var, at han skulle opdrages i den katolske tro og lære det danske sprog og få kendskab til danske traditioner. Et par år senere fik han anvist indtægterne af Nyborg len, og Oluf Rosenkrantz til Vallø blev hans hofmester. Rosenkrantz måtte svigte Vallø og for en tid tage ophold på Nyborg slot for til stadighed at kunne tage sig af den unge prins.

I 1533 døde Frederik I og så brød et uvejr løs. Der var strid om tronfølgen, og der blev udfoldet bestræbelser for at få Christian II tilbage. Dertil kom konflikten mellem de to religiøse retninger, og rejsninger af borgere og bønder. Katolikkerne opnåede at få kongevalget udskudt, og de holdt derved pladsen åben for prins Hans, men da det kom til stykket sejrede protestanterne, Christian blev i 1534 valgt til konge. I maj samme år blev der indledt et angreb mod Danmark med grev Christoffer af Oldenburg som leder og Lübeck som drivkraft, formelt for at genindsætte Christian II, men der var mange krydsende interesser i den krig, som går under navnet Grevens Fejde (1534-36).

Da Oluf Rosenkrantz hørte om Lübeckernes indfald i Holsten, sendte han 50 landsknægte til Sønderborg for at forstærke bevogtningen af Christian II.

På Fyn brød et almueoprør løs. Dalum kloster blev stormet af en ophidset mængde, og Hagenskov slot blev indtaget af en folkeskare. Oluf Rosenkrantz blev bange for, at urolighederne kunne ramme prins Hans. I forklædning flygtede han med prinsen og et lille følge til det velbevogtede Sønderborg slot.

Det var mens hertugen opholdt sig her, at Christian III den 4. juli 1534 af de jyske rigsråder blev valgt til konge. Efter slaget ved Øksnebjerg på Fyn 11. juni 1535 fik Christian herredømmet over denne ø, og det fortælles at prins Hans for en stund vendte tilbage til Nyborg. Muligheden for, at han kunne blive konge, var dog for stedse forbi. Året efter blev han sendt til Königsberg for at komme i "fyrstelære" hos sin svoger hertug Albrecht og sin søster hertuginde Dorothea. Han ankom til Königsberg med et lille følge den 4. sept. 1536. Som hofmester fik han Caspar von Rechenberg. Hertug Hans var nu 15 år gammel.

Under opholdet i Østpreussen udviklede der sig et nært forhold mellem den unge prins og hertugparret. I den første tid var det især søsteren, hertuginde Dorothea, der tog sig af ham, senere var det hertugen selv.

Det første år voksede den unge prins, så han efter Hertug Albrechts beskrivelse til Christian III virkede som en lemmedasker; armene hang på ham, og han slæbte på fødderne. Kongen troede, det var en sygdom, men det var kun vokseværk. Skolegangen var endnu ikke forbi. Det boglige lå ikke for ham. Prins Hans bad så mindeligt om at slippe for at lære latin, og hertugen spurgte svogeren i København om prins Hans kunne nøjes med at lære tysk og tysk historie; afgørelsen overlod kongen til hertug Albrecht. Prins Hans slap for latinen, men han brød sig heller ikke om at skrive. Han satte nødig selv pennen til papiret. Det havde han andre til. Adskillige gange undskyldte han, at han ikke skrev egenhændigt. I 1548 gav han også den begrundelse, at han havde indladt sig for meget med fremmede herrer og drukket for meget til at kunne klare skriveriet.

Opholdet i Königsberg varede i 6 år, og det prægede ham for livet. Det tyske fyrsteideal stod for ham, som det han skulle følge. Opholdet i Nyborg synes ikke at have sat sig spor. Da han rejste hjem, fik han et smukt vidnesbyrd med sig. Han var: "from, ærlig, redelig og gudfrygtig". Det indtryk får man også, når man betragter hans senere liv.

I 1542 forlod hertug Hans Königsberg, og i 1543 blev han med den erfarne feltherre Johan Rantzau ved sin side statholder i Sønderjylland og Holsten.

Grevens Fejde var nok endt i 1536, men også de følgende år var meget vanskelige for Danmarks rige. Den tilfangetagne Christian II sad nu som før på Sønderborg Slot, og han kunne stadig regne med støtte flere steder i Europa og i årene 1542 - 44 kom det til regelret krig med Nederlandene, og det berørte i høj grad prins Hans som statholder. Med en fred i Speyer i 1544 sluttede denne krig, og en lidt mere rolig periode begyndte.

Det betød også, at Christian III nu kunne få gennemført den deling af de to hertugdømmer, som han havde lagt op til, da stænderne efter Frederik I's død havde hyldet alle dennes fire sønner.

Hertugdømmernes deling

Hertugdømmernes forhold var dengang som senere meget komplicerede. Det slesvig-holstenske ridderskab havde i 1460 valgt kong Christian I til hertug af Slesvig og greve af Holsten "for den gunst de havde til hans person", og mange af ridderskabsmedlemmerne havde håbet på en deling mellem kongens to sønner

Hans og Frederik på den måde, at Hans fik kongeriget og Frederik hertugdømmerne, men Hans var stærk nok til at hævde, at også han havde arveret. Den valgret, der var udøvet i 1460, blev en episode, for i Tyskland var fyrstedømmerne arvelige.

I 1490 blev der opnået et kompromis. Hertugdømmerne skulle udadtil optræde som en enhed, men regeret af to fyrster. De to skulle i fællesskab have ridderskabet under sig og ligeledes den fælles stænderlanddag, men indtægterne skulle deles ligeligt; de kom fra lenene, de to fyrster fik len eller amter både i Slesvig og Holsten. I amterne regerede hver fyrste for sig. Princippet fra 1490 blev gentaget i 1544. I kongeriget var man godt tilfreds med dette princip, for det betød, at yngre prinser ikke kom til at tynde på den kongerigske pengekasse. I dette år deltes hertugdømmerne på ny, men denne gang mellem tre fyrster. Ridderskabet kæmpede for det størst muligt fællesskab mellem delene; bl. a. mente de adelige, at hvis fyrsterne fik fælles råder, så ville disse råder kunne sikre en fælles politik, men det afviste fyrsterne; hver af dem fik sine egne råder, men taget blandt ridderskabets medlemmer. Det følte som et stort nederlag for ridderskabets førende skikkelse Johan Rantzau; han trak sig krænket tilbage fra sine politiske poster.

De tre dele fik navn efter henholdsvis Haderslev, Sønderborg og Gottorp. Det første område tilfaldt hertug Hans, det andet kongen og det tredje gik til hertug Adolf. Hertug Hans fik Haderslev amt og Tørring len, dertil det store Tønder amt med de frisiske øer bortset fra Amrum, Vesterland-Før og nordspidsen af Sild, der hørte til kongeriget, dertil Rendsborg og øen Femern, der var en del af hertugdømmet Slesvig, selvom den lå ud for Holstens kyst. Hertug Hans fik også Løgumkloster og Bordesholm kloster i Holsten.

Sønderborg-delen strakte sig tværs over landet via Flensborg til Bredsted. Gottorp-delen omfattede Slesvig og Husum amter samt Ejdersted, og for at få regnestykket til at gå op kom også det lille Aabenraa amt under Gottorp. Den yngste bror, Frederik, blev affundet med Slesvig bispegods. I Holsten var lenene mindre, fordi de adelige godser her var så omfattende.

De fælles opgaver var især forholdet til udlandet, og de forpligtelser fyrsterne på Holstens vegne havde over for Det tyske rige. Ingen af de to unge fyrster tog residens i Holsten; i Slesvig var de friere stillet end i Holsten, hvor rigsmyndigheden i givet fald kunne gøre sig gældende. Der blev nu og da udstedt fælles

forordninger, men det var kun på begrænsede og specielle områder bortset fra en Rettergangsordning fra 1576.

I begyndelsen var det lidt tilfældigt, hvordan fælles-styret blev ledet, men fra 1564 gik ledelsen på skift for et år ad gangen med Mikkelsdag (30. september) som skiftedag.

Nogle af ridderskabsmedlemmerne havde håbet, at den distriktsblanding, der var afstedkommet i 1544, trods alt ville tvinge fyrsterne til at samarbejde; det skete kun i begrænset omfang. De to unge fyrster satte alle kræfter ind på at skaffe sig den størst mulige selvstændighed.

Kongen indtog en helt anden stilling end de to medfyrster. Han måtte som konge af Danmark også varetage rigets interesser; og for den kongelige dels vedkommende kunne en følelse af en sammenhæng med Danmark bevares.

De to hertuger ønskede størst mulig uafhængighed af Danmark mens kongen krævede Danmarks lensoverhøjhed over Sønderjylland respekteret. De to hertuger ville nok formelt anerkende, at det forholdt sig således, men de ville ikke yde bistand til kongeriget i tilfælde af krig. Der blev forhandlet vidt og bredt om dette problem næsten så længe hertug Hans levede. Endelig i 1579 nåede man et resultat. Hertugerne gik med til en nærmest symbolsk bistand til riget i tilfælde af krig med 40 ryttere hver. Lensoverdragelsen blev derpå fejret med stor pragt i Odense.

Omvendt fandt de to hertuger det helt naturligt, at kongeriget kom hertugdømmerne til hjælp, hvis grænserne her var truet.

I forholdet til det tysk-romerske rige, var det lettere for alle tre fyrster at opnå enighed. Linien var ganske klar, de søgte alle tre at reducere deres pligter til det mindst mulige.

I hertugdømmerne havde medlemmerne af ridderskabet monopol på amtmandsposterne, og deres stilling var så meget stærkere, som de fleste amter var pantsat til dem. Hertug Hans måtte i 1544 overtage en gæld på 50.000 mark lybsk. Af dette beløb havde amtmand Jesper Rantzau på Haderslevhus 3000 mark til gode til 6% rente, Schack Rantzau på Femern stod for 10.000 mark, Claus v. d. Wisch sad på Tønder Slot med en fordring på 12.000 mark og Kaj Rantzau havde Rendsborg i pant for 12.000 mark, det var ialt 37.000 mark af de 50.000.

Det var en drøj opgave for den unge fyrste at indløse panthaverne, og allerede dagen efter den officielle deling, den 9. august 1544, skrev hertug Hans til sin svoger hertug Albrecht i Königsberg for at bede om et lån på 30.000 mark lybsk. Svaret lød, at

hertug Albrecht ikke havde for meget selv, men han kunne dog yde hertug Hans et lån på 10.000 mark for et år. Pengene skulle bruges til at indløse så mange af de pantsatte amter som muligt. Det lykkedes hertug Hans i løbet af få år at komme ud af sin gæld. Netop da han begyndte sin regering, satte en højkonjunktur ind; de trange tider blev afløst af fede år.

Administrationen opbygges

I august 1544 flyttede hertug Hans ind på Haderslevhus. Slottet var stærkt forfaldent; hans bror Adolf kaldte det en røverrede. Blandt de pantsatte len var Haderslevhus det første, som hertug Hans indløste, og i den gamle "røverrede" indrettede han sig med sin administration.

Fra Königsberg havde han fået sin hovmester Caspar v. Rechenberg med sig; denne havde også i 1543-44 hjulpet hertugen, da han var statholder. Caspar v. Rechenberg blev et par år ved hertugens side.

Selve kancelliet blev imidlertid indrettet af en anden embedsmand med baggrund i Østpreussen. Det var Georg Corpes.

Allerede i 1543, mens hertug Hans residerede på Gottorp, var der indrettet en registrant, d.v.s. en kopibog, og den fortsatte man med efter den 9. august 1544, da hertugen begyndte sit regimente. Efterhånden blev registranterne delt op i rækker. Den første omfattede de såkaldte lukkede breve, skrivelser til enkeltpersoner; af denne række er bevaret 11 folianter. Tilsvarende blev brevene til udlandet samlet i en række, den nåede i årenes løb op på 4 bind. Yderligere var der de åbne breve. Breve der skulle komme til offentligt kendskab, de såkaldte patenter. Disse udgjorde sammen med dommene 3 bind. De indgåede breve blev samlet i aktpakker. Deraf er mange bevarede, men ikke så fuldstændigt som de udgåede breve.

I 1570 udstedte hertugen en kancelliordning, der vel var en bekræftelse på den faktiske tilstand på denne tid. I de første år har der næppe været en speciel juridisk ekspertise i kancelliet, men i 1564 ansatte hertugen en juridisk doktor ved navn Poul Neidhart i kancelliet. Ham kender man ikke meget til. Men i 1569 blev dr. Hieronymus Oelgarth kansler, og han blev i embedet, så længe hertug Hans levede. Ved hans side var der en sekretær først Hieronimus Boldek og siden Georg Beyer.

Gennem kancelliordningen kan man nogenlunde se, hvordan arbejdet var organiseret. Skriverne - de kaldtes "kancellisvende"

- skulle om sommeren begynde kl. 6, om vinteren kl. 7. De måtte ikke lade fremmede komme ind i kancelliet, ej heller det øvrige hofpersonale. I den ed, som kancellisvendene skulle aflægge, blev de forskellige opgaver nævnt i rækkefølge. Svendene skulle læse korrektur på det skrevne, indføre teksten i registranterne (ingrossieren) og lave kopier efter de ordrer kansleren eller sekretæren gav. Kancellipersonalet fik kost og logi på slottet som det øvrige hofpersonale.

Fyrstelig hofordning

Den første forordning, som hertug Hans udstedte efter at have begyndt at regere, var en hofordning, udstedt den 27. august 1544. Det vigtigste element i den var en rangordning, der især havde betydning ved bespisningen, således at enhver kendte sin plads. Der var også en bestemmelse om, at personalet skulle holde sig fra køkken og kælder, hvis den enkelte ikke havde fået udtrykkelig ordre fra hofmesteren eller marskallen til at komme der. Hofordningen blev fornyet med visse mellemrum efterhånden som staben blev udvidet. Det viste sig nødvendigt at indskærpe god bordskik. Det hed i en tilføjelse, at de spisende i hofstuerne skulle forholde sig roligt og redeligt, og at ingen under måltiderne måtte kaste med kød, brød, fisk, knogler eller andet. Man kunne nok have lyst til at se de situationer, der gav anledning til denne bestemmelse.

En fyrstelig hofholdning krævede store forsyninger, og hertug Hans begyndte på bar bund. For at hjælpe ham skænkede kongen ham to læster sild. En læst var 30 hl. fordelt på 12 sildetønder. Hertugen var klar over, at det ikke var nok til vinteren, så for egen regning købte han yderligere 3 læster. Sildene blev købt i Falsterbo og sendt med skibe til Haderslev. Kongen skænkede også sin bror 100 øksne.

Der skulle også ansættes køkkenpersonale; det må have været svært at få en god kok, for hertugen skrev til søsteren og svogeren i Königsberg, om han ikke kunne få kokken Krakofzski som mundkok, men ham ville hertugparret nu ikke undvære.

I de første år slog hertug Hans sig til tåls med de trange forhold på Haderslevhus, men han blev i årenes løb økonomisk bedre stillet. Det var som nævnt en periode med gode konjunkturer. I 1557 besluttede han at bygge sig et standsmæssigt slot. Han gav det navnet Hansborg. Arbejdet strakte sig over mange år; i 1566 blev slotskapellet indviet; men der blev bygget videre,

så længe hertug Hans levede, ja, byggearbejderne fortsatte også efter 1582, da kong Frederik II som sin arv efter hertug Hans havde overtaget Haderslev amt.

Som bygmester havde hertugen antaget Herkules von Oberberg, en af tidens anerkendte arkitekter. Man har billeder af Hansborg, men af selve slottet er der ikke blevet sten på sten tilbage. Slottet var en prydding for Haderslev, som i det hele taget nød godt af at være blevet residensby. Mange håndværkere flyttede til byen, hvor de blev "hofleverandører".

Til de gode gerninger hører også, at hertug Hans i 1567 oprettede en latinskole i Haderslev. Som en selvfølge med tysk skolesprog, og det blev bevaret også efter at Haderslev fra 1582 kom til at lyde under danske konger. I 1569 grundlagde han et hospital; det var ikke et sygehus, men et sted, hvor fattige kunne finde et blivende sted.

Hertug Hans' administration

Almindeligvis er hertug Hans blevet betragtet som en mild fyrste. Efter tidens forhold var han det sikkert. På mange måder adskilte han sig fra sin mere stridslystne bror Adolf. Længe havde den frie bonderepublik Ditmarsken været en torn i øjet på hertug Adolf; det frygtelige nederlag i 1500 kunne nok være afskrækkende; men hertug Adolf havde planer om at erobre området, han var gerne gået i krig på egen hånd, men da hans planer blev kendt, var han nødt til at gå frem sammen med sine medfyrster. I 1559 blev Ditmarsken erobret, den sydlige del blev lagt til den kongelige del af Holsten, den nordlige fik hertug Adolf, og Hans fik det mellemste stykke. Det var den eneste egentlige krig hertug Hans deltog i.

Men hertugen var dog så meget barn af sin tid, at han som andre fyrster var ganske hård i kravene til sine undersåtter. Af bønderne var langt de fleste fyrstelige fæstere; det betød i realiteten, at de var arvefæstere og således ret betryggede i deres besiddelse; men de var pligtige til at påtage sig arbejdsopgaver på ladegårdene og ved offentlige anlæg.

Hertugen udvidede ladegården ved Haderslev og ligeledes ladegården ved Tørning i nærheden af Vojens. Tørning var det centrale punkt i det såkaldte Tørninglen, svarende til det man senere har kaldt Haderslev Vesteramt.

Ikke nok med at ladegårdene blev udvidet og hovtjenesten dermed blev mere tyngende, han nedlagde desuden landsbyen

Vojens og oprettede på landsbymarken Vojensgård. I 1573 erhvervede han herregården Refsø i Sommersted sogn, også her blev hovtjenesten udvidet. Men da et konsortium fra Nürnberg i 1566 foreslog ham nogle moderne metoder til at forøge udbyttet af ladegårdene, afviste han det med foragt. Det ville betyde store byrder for undersåtterne, og egentlig drejede det sig - sagde han - om et forslag til at drive åger, hvad der var ukristeligt af Gud forbudt. Så folkene fra Nürnberg måtte rejse hjem med uforrettet sag.

Fra første færd havde hertug Hans øjnene åbne for de inddigningsmuligheder, der var på Vestkysten. Han tog initiativ til en række digeslagninger, der betød afgørende indgreb i naturforholdene i marskområderne. Fyrsterne var jordhungrende og vest for Tønder var der muligheder for at udvide territoriet på fredelig vis.

I 1554 fik hertugen mod beboernes protester gennemtvunget, at der blev anlagt et dige fra Højer til Rudbøl og videre østpå til gesten ved Grelsbøl i Kær herred. Her blev for første gang løst en meget stor og krævende ingeniøropgave, idet Vidåen blev spærret af med en sluse. Flere tidligere forsøg var mislykket. Arbejdet var afsluttet i 1556. Det betød, at et stort marskområde blev indvundet til græsgange, men det betød også, at Tønder by blev afskåret fra havet. I byens våben ser man stadig et sejl-skib, men det er et minde om en fjern fortid.

Hertug Hans havde nu fået blod på tanden og i 1562 blev et nyt stort digeanlæg sat i værk, et dige fra Rudbøl over til Vidding herred, der indtil da havde ligget som en ø. Diget var færdigt i 1566. Det sidste store anlæg fra 1570 forbandt den sydlige del af Vidding herred med Kær herred ved Klægsbøl. I forhold både til forgængere og en del af efterfølgerne havde hertug Hans heldet med sig ved sine anlæg. Det gælder dog ikke digerne på Nordstrand, der blev totalt ødelagt og splittet ved den store stormflod i 1634.

De store inddigninger krævede et enormt arbejdsopbud og de betød meget tyngende byrder for befolkningen. Til digeanlæggene skulle bruges omfattende mængder af buskværk og træ. Det betød rydning af et stort skovområde øst for Tønder. Det nævnes, at der til digearbejdet 1562 - 66 var brugt 18.000 læs træ af forskellig slags. Læssene var næppe store, men alene antallet giver et indtryk af hvilken tyngde, der har hvilet på bondebefolkningen.

De store digeopgaver blev reguleret ved forordninger. I den samling af forordninger, som Emilie Andersen udgav, er det samlede antal 101, deraf havde 23 relation til digevæsen.

På det skovområde, der var ryddet øst for Tønder, oprettede hertug Hans en ladegård med et tilliggende på 1000 td. land. Avlsgården fik navnet Grøngård, og her kunne hertugen få afløb for sin store lidenskab, jagten. I 1568 besluttede han her at bygge et jagtslot; også her var Hercules von Oberberg bygmester. Det lille jagtslot blev flot udstyret. En inventarliste fra 1580 fortæller, at der var rigeligt med stueborde, stole, dragkister, slagbænke, klapsenge, panelskabe. Der var hængt grønt og rødt klæde på væggene, der iøvrigt var prydet med gevirer, horn og malerier (ialt 32). Også service og sengeudstyr var der rigeligt af.

Lovgivning

Hertug Hans var en landsfaderskikkelse og tog sig af sit lille område som en god husholder. Det gav sig bl. a. udtryk i en omfattende lovgivningsvirksomhed. Man kunne have ventet, at han gennem lovgivningen ville søge at skabe en vis enhed i de spredte besiddelser. Det skete til en vis grad i indholdet, men ikke i formen. Forordninger udstedtes for amter og landskaber hver for sig. Der kunne også være tale om helt specielle lovgivningsemner, f. eks. landretten for Nordstrand.

De områder, hvor man kan følge en vis enhedslinje, gjaldt straffesystemet, kirkeordninger, sædelighed, åger, mønt og så forsøg på at stoppe overdrevent luksusforbrug.

Straffereglerne blev anlagt efter de retningslinier, der almindeligvis gjaldt i Tyskland. I 1545 blev der i Tønder amt indført dødsstraf i manddrabsager. Efter gammel nordisk ret havde man kunnet klare sådanne sager med bøder eller fredløshed. En anden ny straf rettede sig mod menedere. I alle hertugens områder skulle fra 1549 den regel gælde, at i sådanne sager, skulle de to fingre, hvormed den falske ed var aflagt, afhugges. Særlig på Tønderegnen havde der været mange menedsager. I 1553 spurgte amtmanden, Christian Rantzau, om der ikke kunne træffes en mindelig ordening, eller om dommen skulle fuldbyrdes i sin strenghed. Hertugen svarede, at han egentlig ønskede loven efterlevet, men da der var forskel på om den falske ed var aflagt af enfoldighed eller af ond vilje, så skulle amtmanden først true med den fastsatte straf, men alligevel til sidst lade nåde gå for ret

og kræve en bøde. Hvis en falsk ed var aflagt med overlæg, skulle straffen fuldbyrdes.

Straffen for ægteskabsbrud blev også skærpet. I visse tilfælde kunne ægteskabsbrud straffes med døden. Men i en sag fra Tønder, hvor en mand havde fået et barn med sin kones kusine, der var i huset hos dem, reagerede hertugen på lignende måde, som i menedsagerne. Amtmand v. Thienen skulle true med skarpretereren, men kun som en trussel; til sidst skulle sagen ordnes med en bøde for mandens vedkommende, mens den kvindelige part skulle bortvises fra Tønder amt. Der blev ansat særlige "vrøgere", der skulle holde øje med om reglerne i ægteskabsforordningerne blev overholdt. I vore dage ville man kalde dem dyneløftere.

På det kirkelige område kom der en lang række forordninger, det skyldtes ikke mindst, at kirken i de urolige tider under reformationen havde lidt tab. Dertil kom at bønderne var uvillige til at udrede tiende i "kærven", altså aflevere hvert tiende neg, derfor måtte den gamle tiendeordning indskærpes.

Blandt forordningerne indtager de, der var rettet mod overdreven luksus en særstilling. Dels gjaldt de begrænsede områder, kun Haderslev by og øen Nordstrand, og dels var de udarbejdet i enkeltheder af de lokale råd. Hertugen meddelte i 1566 byrådet i Haderslev, at der herskede megen uskik, ødselhed og pengespild ved begravelser, bryllupper og barselgilder. Også klæde- dragten var for luksuspræget. Han ønskede et forslag til en forordning. Det fik han.

Resultatet blev et totalt forbud mod gravøl, kun familiemedlemmerne og tyendet måtte våge over den afdøde. Naboerne kunne få lov at komme, men kun i al beskedenhed. Til barnedåb måtte kun indbydes fadderne og derudover 5 af vennerne og der måtte kun serveres 4 retter mad, og der måtte kun drikkes øl, ikke vin. Blev flere indbudt skulle værten bøde med en gylden, hvis der blev serveret vin, var bøden 10 gylden. Sådan blev alle festlige begivenheder gennemgået og reguleret. Enkelthederne giver en beskrivelse af hverdag og fest i Haderslev hos høj og lav. Det var selvfølgelig helt umuligt at kontrollere de mange begrænsninger. Når denne forordning her får en lidt mere indgående omtale, skyldes det den iøjnefaldende forskel, der var på det fyrsterne ville unde deres undersåtter, og så den pragt hvormed familiehøjtider blev fejret af konger og hertuger.

Opgaver for familien

En af den første opgaver, der påhvilede hertug Hans, da han i 1543 var kommet hjem fra Königsberg, var det praktiske arrangement i forbindelse med søsteren Elisabeths bryllup med hertug Magnus af Mecklenburg 26. august dette år. Magnus var verdslig biskop af Schwerin. Hertug Albrecht af Preussen, der havde været højmaster for den tyske ridderorden, var gået over til protestantismen og omdannede ordenslandet til et hertugdømme. På samme måde opgav hertug Magnus den katolske tro og giftede sig. Han var da 34 og prinsesse Elisabeth 19 år gammel. Uanset de vanskelige tider, hvor Danmarks rige endnu var i krig med kejser Carl blev der lagt op til et stort bryllup i Kiel. Festen blev finansieret ved en særlig skat, kaldet frøkenskat.

Forberedelserne begyndte i april 1543. På slottet i Kiel residerede enkedronning Sophie; her skulle festen holdes, men slottet var ikke i god stand, der måtte bygges et nyt køkken, og der måtte skaffes tæpper og tapeter til at pynte op med i dansehuset og gemakkerne, hvor de fyrstelige gæster skulle bo.

Man regnede med at skulle skaffe havre til 2000 heste; kornet måtte man have fra kongeriget. På torvet i Kiel skulle arrangeres en ridderturnering. For at få plads måtte skomagerboderne nedrives, hvad bystyret kviede sig ved; men der hjalp ingen kære mor. De deltagende skulle være ensartet påklædt, og mønstre blev sendt ud til hver enkelt. Hertug Hans ville også selv deltage i turneringen, men han havde ingen egnet hest; så man bad fru- en på Haseldorp om at låne en hingst, der skulle være særlig god til turneringsridt.

Bystyret i Kiel følte sig hårdt presset, fordi borgerne i forvejen var tynget af indkvarteringer. I anledning af krigen var der mange landsknægte i byen. Men uanset dette blev der stillet store krav både til adelige og borgere. På slottet havde man ikke tilstrækkeligt til borddækningen. Det blev pålagt de større byer, deriblandt Flensborg, at stille tinfade, tallerkener og bordduge til rådighed til 16 borde. To fruer skulle følge med, så de kunne holde opsyn med genstandene. De skulle også dække bordene og rydde op bagefter.

Hertug Magnus skildres som en lærd, men svagelig mand. Han døde i 1550 uden at der var født børn i ægteskabet. Elisabeth havde nogle svære år, indtil hun i 1556 blev gift med sin første ægtefælles nevø, hertug Ulrik, der havde efterfulgt onklen i Schwerin. I dette ægteskab blev der født en datter, der efter sin

mormor kom til at hedde Sofie. Hun blev dronning af Danmark, gift med Frederik II og gennem datteren bevarede Elisabeth en nær kontakt til Danmark. Hun døde i Gedser i 1586 og ligger begravet i domkirken i Güstrow.

Hertug Hans har været et udpræget familiemenneske, han opholdt sig ofte ved det danske hof og fik også her udløsning for sin jagtglæde, når han fulgtes først med sin bror Christian og senere med sin nevø Frederik II.

I de perioder, han tilbragte i kongeriget, var Iver Reventlow hans stedfortræder hjemme. I 1549 var han en tidlang først i Kolding, så i Odense, derpå i København og til sidst Assens. Han var borte i mindst 9 måneder. I 1552 var han kun i sit hertugdømme et par dage.

I 1548 fik hertug Hans overdraget den opgave at ledsage sin niece prinsesse Anna til Thorgau i Sachsen, hvor hun i august skulle giftes med hertug August. Hendes mor, dronning Dorothea, var med på turen. En sådan rejse krævede store forberedelser, og det ser ud til, at hertugen har skullet betale sin deltagelse selv. På rejsen blev han ledsaget af Godske Rantzau og Christian Rantzau. De skulle hver stille med seks heste, og de fik prøver tilsendt på det stof, de skulle bruge til deres tøj. Hertugen fik dog sine udgifter dækket ved en ekstraskat. Han begrundede skatten med nogle udgifter til en militær indgriben i Bremen stift, men nævnte også, at han stod for at gøre "et hastigt tog udenlands". Det var i maj 1548, men i juni havde han fået samvittighedsskrupler, hvad angik det tog, han havde talt om, det var nemlig bruddefærden til Sachsen, det drejede sig om. Så han gav kontraordre; men da var man igang med at indkræve pengene, og undersåtterne havde ikke beklaget sig, så de fik altså lov til at betale gildet. Som hertuginde Elisabeth i Mecklenborg fik hertuginde Anna en høj stjerne hos befolkningen i Sachsen, hvor hun omtaltes og mindedes som "Mutter Anna". Som Elisabeth bevarede også Anna en nær tilknytning til familien i Danmark.

Hertug Hans blev aldrig gift, og der findes ikke vidnesbyrd om, at han skulle have illegitime efterkommere; men han havde én stor kærlighed, og den gjaldt hans svigerinde dronning Dorothea af Danmark. Hun var 10 år ældre end han. Hvornår kærligheden spirede, ved man ikke; men da Dorothea i 1559 var blevet enke, tog hun ofte ophold på Koldinghus, der ligesom Randersgård, Sønderborg og Nordborg hørte til hendes livgeding.

Hertug Hans og dronningen viste hinanden megen hengivenhed, og de drøftede også muligheden af at kunne indgå i ægteskab. Frederik II blev spurgt, og han overlod sagen til parternes egen samvittighed, og den bød dem at spørge forskellige teologer til råds, men de tog imidlertid afstand fra planen. Dronningen drøftede så sent som i 1567 sagen med sin skriftefader, magister Paul, der anbefalede hende igen at spørge fremmede lærde mænd; selv syntes han nærmest at have været for planen. Han svigtede senere sin tavshedspligt, og dronningen forklarede i et brev til sin søn Frederik II, hvorledes sagen hang sammen. Den bevarede brevveksling mellem hertug Hans og dronning Dorothea giver mange vidnesbyrd om de varme følelser, de nærrede for hinanden; men ægteskab blev det ikke til. Dronning Dorothea døde i 1571.

1560'erne havde været vanskelige år for Danmark på grund af den nordiske krig 1563 - 70. De sønderjyske hertuger gjorde, hvad de kunne for at holde sig uden for, men krigens følger sporedes også i deres områder.

1570'erne var fredelige år med god fremgang for riget. Som tidligere nævnt forhandlede man om hertugernes lensforpligtelse over for Danmark. Det endte med lenshyldningen i Odense i 1580.

Ligesom spørgsmålet om lenspligten trak ud i årevis, således forhandlede man i tre årtier om de vanskeligheder, der var forbundet med, at Haderslev Vesteramt (Tørninglen) i kirkelig henseende hørte under bispem i Ribe og dermed kongen af Danmark, mens området i verdslig henseende hørte under hertug Hans. Striden blev henskudt til en voldgift med tyske fyrster som opmænd. Det førte til, at hertug Hans på mange områder fik medhold. I Tysklands protestantiske egne var den verdslige magt styrket på den kirkelige bekostning. Forliget, der gav hertug Hans visse indrømmelser, blev sluttet i Kolding i 1576, men det blev af kort varighed, for den 2. okt. i 1580 døde hertug Hans; det lille hertugdømme blev delt, Kongen fik Haderslev amt og hertug Adolf fik Tønder amt med Løgumkloster.

Hertugens død og arvedelingen

Delingen blev dog først resultatet efter næsten to års bitre stridigheder mellem kongen og hertug Adolf. Straks da kongen først i oktober 1580 erfarede dødsfaldet, traf han forberedelsen til, at hertugen skulle begraves den 2. december. Ikke mindre end 44

gode adelsmænd blev opfordret til at møde i Kolding 25. november 1580, hvor også rigsrådet skulle indfinde sig, for derfra at begive sig til Haderslev og ledsage den afdøde hertugs lig til Slesvig, hvor bisættelsen skulle finde sted. Men den 2. november 1580 kom der kontraordre, begravelsen var udsat på ubestemt tid. Det var hertug Adolf, der her var på spil. Han sendte straks efter dødsfaldet folk til Hansborg for at have kontrol med værdierne. Han foreslog i begyndelsen af november 1580 overfor kongen, at der før begravelsen skulle forhandles mellem dem om arven. Men kongen ville ikke forhandle om arven, før begravelsen havde fundet sted, og han foreslog nu, at hertug Hans skulle have sit sidste hvilested i Frue kirke, Haderslev. Kongen foreslog, at begravelsen skulle finde sted fire uger efter jul. (Gennem Kancelliets brevbøger kan man følge slagets gang.)

Hvad angik stedet, fik hertug Adolf dog medhold, hertug Hans blev begravet i Slesvig domkirke. Den 11. februar 1581 begyndte ligfærden sydpå fra Haderslev; første dag nåede man til Rise, ved Rødekro, næste rast holdt man i Flensborg; den 13. nåede processionen Slesvig, og den 14. fandt selve begravelsen sted. Blandt deltagerne i færdene var talrige præster fra Haderslev og Tønder amter. Blandt dem var også den unge Jacob Fabricius, der senere blev generalprovst for den gottopske del af hertugdømmerne. Han udarbejdede en udførlig beretning om højtideligheden, men den er desværre ikke bevaret. Men Jacob Fabricius har i sine erindringer oplyst, at hertugens kansler Hieronymus Oelgardt på kongens befaling blev taget som fange, da han på hjemrejsen ved Helligbæk kom ind i den kongelige del af Slesvig. Kongen havde overdraget opgaven til rigsmarsken Peder Gyldenstjerne, som havde været med ved forhandlingerne i Kolding i 1576 og i forberedelserne til lenshyldningen i Odense i 1580. Jacob Fabricius oplyser, at Oelgardt beskyldtes for at have anstiftet ufred mellem kongen og hertugen. Noget kunne tyde på, at han i interregnet var gået hertug Adolf til hånd. (Sdj. Aarbøger 1961 s. 191). Siden hørtes ikke mere til Hieronymus Oelgardt.

Sekretæren Georg Beyer, der havde tjent hertug Hans siden 1547, flyttede til Flensborg, hvor han døde i 1587. Hans pragtfulde epitafium pryder endnu Mariekirken.

Forhandlingerne om arvedelingen blev ført på den ene side af Niels Kaas og Jørgen Rosenkrands på den anden side af Benedikt Ahlefeldt og Ditlev Rantzau. De kunne ikke nå til enighed, og sagen blev henskudt til voldgift med tyske fyrster som

opmænd. Den 14. august 1581 nåede man til enighed, hertug Adolf fik alt løsøret, Haderslev og Rendsborg amter gik til kongen, hertug Adolf fik Tønder amt med Løgumkloster og Nordstrand og Femern. Hertug Hans den Yngre fik til udligning af sine krav Ryd kloster, som hidtil havde været kongens. Her byggede han Lyksborg slot.

Hertug Hans den ældre repræsenterer en parentes i Sønderjyllands historie, men i Haderslev mindes man med passende mellemrum både hertugen og den tid, da der eksisterede et hertugdømme Slesvig-Holsten-Haderslev.

Litteraturliste

Caroline Emilie Andersen: De Hansborgske registranter I-II. Udgivet af Kildeskriftselskabet 1943-49.

K. Hansen: Hertug Hans den Ældre i Haderslev. Historisk Tidsskrift 4 R. VI. 1877-78, s. 341-428.

A. Heise: Et Bidrag til den Københavnske Herredags Historie. Historisk Tidsskrift 4 R. IV. 1873-74, s. 634-642.

Iselin Gundermann: Herzogin Dorothea von Preussen. 1965.

Samling af Dronning Dorotheas breve i: Aarberetninger fra det Kongelige Geheimearchiv I 1852-1855, s. 69-214 og III 1860-1864, s. 3-104.

H. Stiesdal: Grøngaard. Hertug Hans den Ældres Jagtslot i: Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1956, s. 115-127.

V. Leick: Grøngaard Jagtslot i: Sønderjysk Månedsskrift 1950, s. 85-87.

En udførlig redegørelse for kilder og litteratur vedr. Hertug Hans den Ældre findes i tilknytning til Jørgen Steen Jensens og Dieter Lohmeiers biografi af hertugen i: Biographisches Lexikon für Schleswig-Holstein und Lübeck Bd. 7 (1985), s. 91f.

Forkortelser i tekst og noter

Andersen: Johannes Oldendorphs Selvbiografi. Udg. ved A. Andersen.

Skrifter, udg. af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 34, (1966).

Andresen: Gesch. der Stadt Tondern: Ludw. Andresen: Geschichte der Stadt Tondern bis zum dreissigjährigen Krieg (1627) (1939).

Corp Stat Slesv: Corpus Statutorum Slesvicensium I (1794).

Dipl Dan: Diplomatarium Danicum.

Dipl Flensb: H. C. P. Seidelin: Diplomatarium Flensborgense II (1873).

Fink: Udskiftningen i Sønderj.: Troels Fink: Udskiftningen i Sønderjylland indtil 1770 (1941).

Gesch. d. Kirchspiels Hoyer: Claus Rolfs: Geschichte des Kirchspiels und Fleckens Hoyer (1926).

Gesch. Husums: Chr. Ulrich Beccau: Versuch einer urkundlichen Darstellung der Geschichte Husums bis zur Ertheilung des Stadtrechtes (1854).

Hans Reg I-II: Emilie Andersen: De Hansborgske Registranter, I, Forordninger (1943), II, Breve i Uddrag 1543-1549 (1949).

Heimreich: Anton Heimreich: Nordfresische Chronik, ed. N. Falck (1819).

iflg.: ifølge

i l.: i linien.

jfr.: jævnfør

Kanc Brevb: Kancelliets Brevbøger

Kirkehist Saml: Kirkehistoriske Samlinger.

LA Åb: Landsarkivet Åbenrå.

Orig.: original.

Quellensamml. V: Quellensammlung der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte, Bd. V.
Johannes Petreus: Schriften über Nordstrand (1901).

Reg.: Registrant.

Reg. 1580: Mogens Kaas' Register over Haderslev og Tørrning amter 1580 (Rigsarkivet).

Rk.: Rentekammer (Rigsarkivet).

Repert: Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis. Fortegnelse over Danmarks breve fra Middelalderen, 1. Række (1906-12), 2. Række (1928-39). NB. Repertoriets række-
nummer og dato er angivet.

Schierning, Lorck: A. Lorck Schierning: Die Chronik der Familie Lorck (Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte nr. 7. (1949).

Forord, Recesser: Corpus Constitutionum Daniæ. Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve 1558-1660. Udg. ved V. A. Secher (1887).

s.: sogn

Scr Rer Dan VIII: Scriptores rerum Danicarum mediæ ævi. Tom. VIII, ved Jacob Langebek, først udsendt 1834. (Løgumbogen).

Slesv Prov Eft III: Slesvigske Provindsial-Efterretninger, Ny række, Bd. III (1862). v. Stemmann: Die Familie Andersen in der Karharde, s. 249-326.

Sommer: Slægten Astrup: F. C. Sommer: Slægten Astrup. Fra Astrupgaard i Nordslesvig gennem fem Hundrede Aar (1905).

Stemmann III: Chr. L. E. v. Stemmann: Geschichte des öffentlichen und Privat-Rechts des Herzogthums Schleswig, Dritter Theil (Urkunden) (1867).

Stemann, Recht und Gerichtsverfassung: C. L. E. v. Stemann:
Schleswigs Recht und Gerichtsverfassung im siebenzehnten
Jahrhundert. Nach den Gerichtsprotocollen (1855).

Sjy MSkr: Sønderjysk Månedsskrift.

Sjy Sk Jb: Sønderjydske Skatte- og Jordebøger fra Reformati-
onstiden, udg. ved F. Falkenstjerne og Anna Hude (1895-99).

Topogr. Saml.: Topografisk Samling på Papir (Rigsarkivet).

Ty Kanc IA 1670: Tyske Kancellis indenrigske Afdeling - 1670.

Ty Kanc UA: Tyske Kancellis udenrigske Afdeling (Rigsarkivet).

UrkSamml IV: Urkundensammlung der Gesellschaft für Schles-
wig-Holstein-Lauenburgische Geschichte IV, Registrum
König Christian des Ersten (1875).

Z Sch-H Gesch: Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Hol-
steinische Geschichte.

Skriftprøver

Gengivelse af skriftprøver fra de Hansborgske domme findes
side 924 og 1119.

1545

I. Retsdage i Tønder 1545 4. - 6. marts.

Foranledningen til at hertug Hans få måneder efter delingen holdt retsdag i Tønder, var øjensynligt stridighederne mellem Magnus Andersen af Klægsbøl og hans fætre Andreas Mommesen og Ludke Ludigksen. Magnus Andersen havde bedt hertugen om at holde forhør og afgøre sagen mellem dem ved retten. Den 8. februar 1545 befalede hertugen derfor herredsfoged i Kær herred Iver Karlsen samt Magnus Andersens fætre at lade sagen bero indtil hertugens ankomst, da han om få dage ville komme til stedet for at sidde til doms.

Hertugen dømte på retsdagen under medvirkning af sine råder. Navnene på dem nævnes ikke, og der ses ikke bevaret indkaldelsesskrivelser til råder om at komme til retsdagen. På den tid var råderne endnu fælles for alle tre fyrster, kong Christian 3. og hertugerne Hans og Adolf. Det ses imidlertid af relatorpåtegninger på breve, der er udstedt i Tønder umiddelbart efter dommene, at landmarskalken i hertugdømmerne, Iven Reventlow, har været i Tønder. For det skriftlige arbejdes skyld må hertugen have været ledsaget til Tønder af sin sekretær Jeronimus Boldigk. Denne har formentlig udarbejdet et domsregister, der ikke ses bevaret, men de udstedte sentenser (dvs. præmisser med domskonklusion) og kendelser er blevet indført i den fra 1544 indrettede kancelliregistrant, der har fået benævnelsen A. Det samme gælder de følgende retsdage (1).

- (1) Kildegrundlaget for de indledende bemærkninger til retsdagene indtil 1549 er: De Hansborgske Registranter, bd. I-II, med mindre der er anført andet.

Tønder 1545 4. marts

Jep Pannicksen og Andres Jensen mod Panne (Paye) Hannicksen og Claus Skomagars arvinger.

Fædrene arv i Læk by.

Da sagsøgerne vil arve lige med sagsøgte Paye Hannicksen, skal enhver især i henhold til samfrændernes regnskab bære en trediedel af de udgifter, der var forbundet med, at sagsøgte fik bragt ejendommen til sig. Da Paye Hannicksen har pantsat ejendommen til Jürgen v. d. Wisch, skal han bøde til hertugen og være skyldig til at indløse ejendommen inden for 6 uger fra nærværende doms dato. Sker det ikke, skal amtmanden lægge beslag på og på hertugens vegne bruge sagsøgtes del. Endvidere skal han holde lejemålet til Hans Clausen, der har lejet sagsøgtes part for 20 år.

A, fol. 15 r.

Sententz Jep Pannicksen unnd Andres Jensen als cleger unnd Panne Hannicksen beclageder, van wegen etzlich erwe.

In saken, so sick twuskenn Jep Pannicksen und Andres Jennssen als cleger an eynem, unde Paye Hannicksen und Clawes Schomakers erwen van wegen ehres vaderlicken erwes tho Lekebu errich und twispeldig erholden, hebbe wy Johans etc., sampt unsen reden tho rechte erkannth:

Nademe Jep Pannicksen und Andres Jennsen nevenst Paye Hannicksen glicke erwen sin willen, schollen die-sulwen beyde ock de uncostunge na ehrer drier parth sammelfrunde rekenschop und vorligkunge glick Paye Hannicksen, darmede he datsulwe gut tho sick gebracht dragen. Dewyle awerst Paye Hannicksen solck gudt Jurgen van der Wischen vorsettet, soll he sin folsmal jegen uns bettern und inwendich sos weken van dato dusser sententz wedderumb solck guth von dem von der Wischen tho losende schuldig sin. So awerst dathsulwe nicht geschicht, alsdanne soll unnser amtman unses huses Tundern sin annpart antasten und unsenthalwen gebuken. Thodeme soll Paye Hannicksen Hans Clawessen de 20 jar, so he eme sin parth vor de hure tho gebukende ingedan, holden unde datsulwe part solcke tydt awer vor de hure siner vordracht na gebuken lathen. Alles von rechts wegenn. Tho orkunde met unnsem forstlicken secret becreftiget, vorsegelt und gewen up unnsem schlate Lutken Tundern middeweken na Reminiscere anno etc. 45.

Tønder 1545 4. marts

Attest, til Thomas Mommesen samt hans parti og Jes Boysen (Bossen).

Nogen landejendom.

Den tidligere overenskomst mellem Jes Boysen og Momme Holoffsen (1) og hans medarvinger stadfæstes. Thomas Mommesen med hans parti skal være skyldig til i løbet af 6 uger i henhold til den oprettede overenskomst at betale hovedstolen og for hvert år, så længe overenskomsten har bestået, at hver mark at betale 1 sk. lybsk. Overholder Thomas Mommesen og hans parti ikke dette, skal de have forbrudt hovedsagen (2).

A. fol. 15 r.

- (1) Momme Holoffsen fra Sdr. Løgum var hertugelig fæster af Humptrupgård i Kær herred fra 1517. Hans søn er Thomas Mommesen, der i 1543 nævnes til Humptrup. (Z Schl-H Gesch XLVIII, 257f).
- (2) Jvf. 1553 Tønder nr. 34 af 3/12 og 1556 Tønder nr. 47 af 14/7.

Schin Tomas Mommessen met sinem anhangen und Jes Bossen ethlick landtgudes halwen.

Wy Johans etc. bekennen vor hedermenniglicken, dat wy afseggen lathen: Dewile sick twischen Jes Boyssen an eynem und Mumme Holoffsen und sine medeerwen etzliches landgudes halwen errunge erheldet, und darawer etzliche vordrachte upgericht, schollen desulwen vordrachte, nademe wy unsen unnderthanen in der erfhuldunge, dat alle olde vordrage und sententzen, so vor unnsen tyden gegewen, hernamals by macht bliwen schollen, thoseggen lathen, ock by macht bliwen. Und Thomas Mommessen meth sinem anhangen schall vorpflicht und schuldig sin in sos weken luth den upgerichten vordragen den howetstoll und van dem howetstoll, solange de vordrage gestanden, alle jar van jederer margk 1 sch. lubisch tho endtrichtende unnd tho betalende. So awerst datsulwe van dem Thomas Mommessen und sinem anhangen in den sos weken na dato dusses schins nichten geschege, sollen se de howetsake in deme vorbraken und verlaren hebben. Dat solckes afgesecht, hebben de parth unnsenn schin bogert, dene wy ehnen tho weigernde nicht gewust, sunder deylen enen den craft dieses unnsers brewes mede. In orkunde mit unsem forstlickem anhangeden secret becreftiget, vorsegelt und gewen up unsem schlate Lutken Tundern middeweken na Reminiscere anno etc. 45.

Tønder 1545 4. marts

Lorenz Petersen i Sæd mod brødrene Paye og Bone Bahnsen i Ubjerg.

Noget land i Ubjerg.

Pantebrevet, i henhold til hvilket Peter Hunsen for 30 år har pantsat til sagsøgte det af det omhandlede land, der tilkommer ham, skal gælde. Sagsøgeren, til hvem Peter Hunsen efter denne pantsættelse har solgt dette land til arv og eje, skal først kunne nyde sit køb, når disse 30 år er gået og sagsøgte eller deres arvinger har fået deres penge.

A. fol. 15 v.

Sententz twusken Lorentz Peterssen ann einem, Paye und Bone Bannssenn andertheils, van wegen ethlich landt tho Uberge.

In sacken, so sick twusken Lorentz Peterssen tho Seth als cleger an eynem und Pave und Bone Bannssen gebrodere tho Uberge also beclageden anders teyls von wegen etzlich lanth tho Uberge bolegen errich und twispeldich erholden, hebbe wy Johans etc. sampt unnsen reden tho rechte erkanth: Nademe Peter Hunsen dortich jar Paye unnd Bone Bannssen tho Uberge solch lanth, sovele ehme bykumpt, vorpandet und hernamals na der vorpandunge Lorentz Peterssen tho Seth datsulwe lanth erflicken verkoft, schall de panthbref by macht bliwen. Sobalde awerst de druttich jar der pandunge verflothen und uth sin und der beiden Bannssen oder ire erwen ir gelt krigen, alsedenne schall Lorentz Peterssen des kopes erflicken genethen. Alles von rechts wegen. Tho orkunde met unsen furstlicken secret becreftigt, vorsegelt und gewen up unsem schlate Lutken Tundern middeweken na Reminiscere anno etc. 45.

Tønder 1545 4. marts

Andreas Hinricksen i Klintum (Læk s.) mod landsbyerne Læk og Snattebøl.

Uhjemlet tørvegravning på Klintum mark.

Sandemændenes kendelse, hvorved alle fra Snattebøl og Læk, der før sandemændenes afgørelse har gravet tørv på Klintum mark uden at have brev, segl eller tilladelse, var blevet dømt skyldige; stadfæstes.

Sagsøgeren skal have erstatning for den lidte skade.
A, fol. 15 v.

Sententz twusken Andreas Hinricksen als cleger,
und der beiden dorper Leck unnd Schnatebull als
beclageden, van wegen torfgrawens inn Clintum.

In saken, so sick twuschen Andreas Hinricksen tho
Klintum als cleger an einem und den dorpen Leck und
Schnakebull als beclageden anders deyls, von wegen
ethlickes torfgrawens errunge unnd twist erholdet,
hebbe wy Johans etc. sampt unnsen reden tho rechte er-
kanth: Dewile de von Clintum awer de van Leck und
chnatebull, dat se up Clintum feltmarke ane tostandt
torff grawen hedden, geclaget und darup dat santh ge-
eschet, unnd dat sannth die von Schnatebull und Leck
alle dejennen, so up Klintum veltmargke so des nicht
brief, segell oder thostand ehr dat sannt gescheden
torf grawen hebben gefellet, schall der santhlude toch
by macht bliwen, und se darumme gefellet sin. Unde
dewile desulwen gefellet, schollen sie schuldig und
plichtig sin, Andreas Hinricksen in den schaden, se
enen gebracht, densulwen schaden unde de oldesten bre-
we tho betern. Alles von rechts wegen. Tho orkunde met
unsem forstlicken secret becreftiget, vorsegelt und
gewen up unsem schlate Tundern middeweken na Remini-
scere anno etc. 45.

5.

Tønder 1545 5. marts.

Mette Andersen mod Andreas Mommesen.

Et stykke land, nemlig fjerdedelen fra det indhegne-
de stykke lige til Tinningsted-grøften, en ed, der af
sagsøgte ikke er aflagt i rette tid, og brugsretten
til en eng.

Sagsøgeren tildømmes ageren, da hun i retten har
fremlagt et ved kgl. dom stadfæstet pantebrev (1), men
ageren skal opmåles, og kan sagsøgte med sit pantebrev
bevise, at han har ret til noget overskydende jord,
kan han bruge den. Da sagsøgte først har givet den ham
af sandemændene pålagte ed 11 uger efter, skønt den
skulle aflægges i løbet af 6 uger, kendes eden for
kraftesløs. Sagsøgeren kan beholde engen i henhold til
fremlagt certe (2).

A. fol. 17 r.

(1) Jvf. 1553 Tønder nr. 6 og nr. 7 af 30/11.

(2) Af 1542 2/5.

Magnus Lowsen til Uphusum g. 1. (?), 2. Anna Frese
Af Husum

Marten Magnussen g. Cathrine Mette g; Hans Ca- Mar-
Uphusum Frodsen Andersen trine greta
til Klægsbøl

Mette g. Benedikt Ahlefeld
amtmand i Tønder

Anders Sønnicksen til Klægsbøl

Hans g. Mette Magnusd.
af Uphusum

Ludde

Momme

Magnus g. Margreta Pog-
wisch til Klægsbøl

Andreas Hans
til Bov-
ersted

Lutke Luddesen
til Bosbøl

Andreas Momme- g. Kirstine
sen til Kær-
herred

Broder Andersen Hans Andersen Jørgen Andersen

Sententz, so twisken Mette Anderssen und Andreas Momessenn von wegenn etzlich acker ergangenn.

In saken, so sick twisken der erbarn unnser lewen besundern Mette Anderssen als clegerin an eynem und Anndres Mommessen als beclageden anders deyls von wegen ein acker landes, also dat vierde parth von der Hamme upgestrenget bet in de Tinnincksteder gruft, errich und twispeldich erholden, hebbe wy Johannis etc. sampt unsen lewen getruwen reden tho rechte erkanth und afseggen lathen: Nademe vor Metta eynem a) pandebrief van Tomas Wulf der older, also Andreas Mommessen bref, dat er dat verde parth von der Hamme upgestrenget bet in der Tinnincksteder gruft vorpandet, in gerichte gelecht, ock die gemelte vor Mette eyne koninchliche sentencie, darinne desulwige pandebrief by macht erkanth, getoget, erkenne wy ehren pandebrief by macht, also dat de vorgenomede vor Mette Anderssen dathsulwe verde parth von der Hamme upgestrenget bet up der Tinnincksteder gruft beholden und gebruken soll. Eth schall awerst de gemelte acker hernamals gemethen werdenn, wes danne awerich befunden, dat Andreas Mommessen, dath eth sin acker sy, met synem pandebrieve bewisen kan, schall he dennsulwen awergeblewen acker beholden. Soviell awerst den eydt belangt, dewile Anndreas Mommessen von dem sannde gefellet und thom eyde erkanth unnde datsulwe santh, so eme den eydt thogefundenn, noch by macht stehet, der herdesfagt sampt den santhluden ock offenntlich vor uns thogestan, dat se Andres Mommessen und sin volck gefellet, und er densulwen eydt nicht, wo recht, binnen sos wekenn, sunder elff weken darnach gegewen, erkennen wy den eydt nedderfellich. Von wegen der wisch heft vor Mette ein certe in gerichte ingelecht, darinne brucklich vormeldet werth, wes ein jeder in siner bruckinge heft, dat he des genethen soll. Dewile wy danne solckes in der certen befunden ock dat sy desulwen wisch in bruckinge heft, wethen, erkennen wy die certen by macht, und vor Mette Anderssen soll de wische beholden. Alles von rechts wegen. In orkunde met unsem forstlicken anhangeden secrete becreftiget, vorsegelt und gewen up unsem schlate Lutken Tundern donnerdags na Reminiscere anno etc. 45.

a) Sic! i stedet for eynen.

Peter Jensen (i Struksbøl, Sdr. Løgum s.) mod Jens Laurensen (i Tønder). (1)

Køb af noget land i Struksbøl, sagsøgte fæstebrev fra Henrik Ahlefeldt (2) og et brev, som sagsøgte på uredelig vis havde taget fra sagsøgeren.

Jasper og Godske Rantzau har som kommissarier i sagen efter kongens befaling udnævnt begge parter samfrønder til at stifte forlig. Disse har også oprettet en overenskomst, som er fremlagt for hertugen i retten, og som hertugen herved stadfæster. (3). Fæstebrevet fra Henrik Ahlefeldt til sagsøgte på nogle agre, der var pantsat til Tønder amt for loo mark lybsk, skal blive ved magt, indtil pantet er indløst. Derefter skal den, der har ret til dette land, bruge det. Sagsøgte var ved en kgl. sentens, forevist i retten af sagsøgeren, pålagt, at han i løbet af 6 uger, regnet fra dommens dato, skulle føre bevis for sin eds rigtighed, nemlig at han på redelig måde var kommet i besiddelse af det brev, som han af sagsøgeren blev beskyldt for at have frataget denne. Eden skulle da stå ved magt, mens sagsøgerens vidnesbyrd skulle underkendes. Da sagsøgte ikke har ført noget bevis, underkendes hans ed, mens sagsøgerens vidnesbyrd skal stå ved magt.

A, fol. 17 v.

- (1) Jfr. 1551 Tønder nr. 1 af 11/3 og 1556 Tønder nr. 44 af 13/7.
- (2) Henrik Ahlefeldt var amtmand i Tønder 1511-24, efter ham fulgte Jasper Rantzau 1525-33.
- (3) Striden drejede sig formentlig især om Nis Petersen i Byttebøls køb af arvedele i Struksbøl (jfr. 1553 Tønder dom nr. 18 af 1/12 og 1556 Tønder dom nr. 44 af 13/7). Det er uklart, hvorledes Jens Laurensen er indblandet heri (se om ham 1551 Tønder dom nr. 3 af 11/3. Derimod vides besked med Henrik Ahlefeldts fæstebrev til Laurensen, idet jordebogsregistret i det ældste bevarede lensregnskab for Tønder amt 1533 har følgende tilførsel: "Jens Laurens vor XV deymett landes, de myn gnediger her van Nis Klixbull vor loo mk. broeke in Struxbull den egendom krech IIII mk. " - Nis Klixbull er utvilvsomt identisk med Nis Petersen af Byttebøl, da denne familie ses at have boet i Klægsbøl. Jordebøgerne for 1535, 1537,

og 1541 udviser, at Jens Laurensen vedblivende havde de 15 demat for 4 mark i årlig afgift. Iflg. jordebogsregistret for 1543 er det derimod Peter Jensen (i Struksbøl), der betaler de 4 mark af de 15 demat land.

6.

Sententz twusken Peter Jensen unnd Jens Louressen ethlick acker und anders bolangende.

Inn saken, so sick twuskenn Peter Jennsen als cleger an einem und Jenns Lourenssen als beclageder anders teyls von wegen eines kopes ethlick lanth inn Struck-bull bolegen bolangende twistich und errich erholden, hebben wy Johans etc. sampt unnsen lewen getruwen reden tho rechte erkanth und afseggen lathen: Nademe von Jasper und Gossigk Rantzouwe uth bevell Ko: M, tho Dennemargken etc., unners frundtlicken lewen hern und brudern, als commissarien dersulwen sake beiden parten sammelsfrunde, die solcke sake vordragen scholden, genennet unnde desulwen sammelfrunde beyder parth vorwilligunge nach darawer eine vordracht upgericht unnd solcke vordracht vor uns in gerichte gelecht, de de dingeslude ock solckes vor unns, dat se de vordracht gemaket, sulwenst bekanth, erkenne wy desulwen vordracht by macht. Dewile ock Jenns Lourenssen ein vestebrief von Heinrich von Anefelde awer etzlichken acker, so eme vorfestet und unsem ampte Tundern vor ein hundert margk lubs. vorpandet, vorgelecht, erkennen wy desulwen veste, solange wy unne loo mk. wedder erlangen, ock by macht, unde mach Jenns Louressen datsulwe gepanthe lanth solange gebrucken, dath uns, wo recht, dat panth wedderumme afgeloseh, alsedenne mach und soll, wer recht tho demsulwen itzigen uns vorpandeten lande heft, datsulwe gebuken. Sovele awerst betrifft den brief, dar Peter Jennsen Jens Laurensen, dat he eme densulwen bref afhendich gemaketh und endtferdiget hebben schole, umme beschuldiget, hebben wy, nademe Jenns Laurensen in einer konniglichen sententien, so unns in gerichte von Peter Jennsen getoget, upgelecht, dat he na dato dersulwen sentenz in sos wekenn bewisen solde, dath he den eydt, dath he recht und redelicken by dem breve kamen were, gedan, bewisen konnde, scholde de eydt by macht bliwen unde de tuchnisse, so Peter Jennsenn domals vorgebracht, nedderfellig sin. Wo awerst Jens Lourensen solckes in sos weken nicht bewisen konnde, scholde de eydt gefellet sin. Dewile

mergket unde gesehen, dat Jenns Lourennsen solckes nicht bewiset (a), na vormoge des konniges sententie Jens Laurensen eydt nedderfellich erkanth unde Peter Jennsen sine vorige gedane thuchnisse by macht. Alles von rechts wegenn. In urkunde met unsem furstlicken secrete becreftiget, vorsegelt und gewen up unsem schlate Lutken Tundern donnertags nach Reminiscere anno etc. 45.

(a) Her mangler: hebben wy

7.

Tønder 1545 5. marts.

Attest til parterne i sagen om Struksbølgård (Sdr. Løgum s.).

Hertugen har, da Struksbølgård består af mange dele, som han ikke ved besked om, overdraget til samfrænderne at foretage en deling, og denne skulle derefter endelig afgøres ved herredet. Hvem af parterne, der angående Struksbølgård har en kongelig dom eller en kendelse af herredet, skal nyde godt deraf, men hvem der efter samfrændernes næste skifte og deling ved herredet har noget at indvende, skal indstævne sagen for hertugen. (1).

A, fol. 18 r.

(1) Jfr. 1553 Tønder nr. 18 af 1/12 med stamtavle over herredsfoged i Kær herred Peter Strucks efterkommere og 1556 Tønder nr. 37 af 11/7.

Schin awer dat guth Strucksbull.

Wy Johans etc. bekennen vor alswe me, dath wy de sake Struckbull belangende, darup Peter Jennssen und andere vele mehr geclaget, wedderumme, dewyle solck lanthguth in velen delen, also dat wy nicht, in wofele dele solck guth gedelet, gewust, den samptfrunden tho delen unde darnach vor dem harde nach landtrechte tho endscheidende von uns gewesen. Wer awerst mangkt densulwen, so dat guth Strucksbull belangen, des koninges sententie oder des herdes fundinge oder scheidung heft, schollen der sententz, delunge oder fundinge geneten. Wer awerst na der negsten schiftinge der samptfrunde und delunge des herdes mangell, schal eth

alsdan, wo recht, vor uns stewenn, wollen wy alsedanne darup ergan lathen, wat recht is. Warup de parth unnsen schriftlicken schin begerth, den wy ehm tho weigern nicht gewust, sundern deilen eme densulwen craft dusses unses breves mede. In orkunde mith unsehm forstlicken secrete becreftiget, vorsegelt und gewen up unnsem schlate Lutken Tundern donnerdags na Reminiscere anno etc. 45.

8.

Tønder 1545 5. marts.

Broder Lydiksen i Klægsbøl mod sandemændene i Kær herred.

Sagsøgeren har gravet en grøft mellem sit og sin nabos land, om hvilken grøft synsmændene har afgivet vidnesbyrd, der har bevirket, at sandemændene har kendt sagsøgeren skyldig.

De 12 grundejeres måling og kendelse om, at det er sagsøgerens land, hvor grøften er gravet, stadfæstes, mens synsmændenes vidnesbyrd og sandemændenes kendelse underkendes.

A, fol. 18 r.

Sententz twusken Broder Ludicksen und den santhluden inn Karharde von wegenn etzlich acker.

In saken, so sick twusken Bruder Ludicksenn tho Klix-bull in Karharde als cleger an einem und den santhluden in Karharde also beclageden von wegen einer gruft oder fennefluth, so Bruder Luddicksen twusken sin und sines nabers landt gegrawen hebben, und darup de sunslude ere thuchnisse gegewen unnd dath santh deshalwen ene gefellet hebben scholen, errich und twispeldich erholdenn, hebbe wy Johans etc. sampt unnsen lewen getruwen reden tho rechte erkanth: Nademe Bruder Ludicksen met segell und breven in gerichte bewesen, dat ehme de twelff gruntegers, dat eth sin landt, darup he de gruft gemaket, domals gewesen und noch is, thogefunden, dat der sunslude thuchnisse und der santhlude toch nedderfellig sin soll, und erkennen und finden deshalwen der twelff grunthezers metinge und thofindunge by macht. Alles von rechts wegen, inn orkunde met unnsem forstlicken secret vorsegelt und gewen up unnsem schlate Lutken Tundern donnerdags na Reminiscere anno etc. 45.

Tønder 1545 6. marts.

Richard Feddersen i Holt (Medelby s. og hans to sønner Fedder og Danckwolt mod Peter Jensen i Struksbøl (Sdr. Løgum s.).

Begået vold.

Sagsøgte dømmes til efter landets ret at give erstatning til sagsøgerne for den udøvede vold, da disse ikke vil vedgå, at et forlig er indgået, men beråber sig på deres lands lov og ret. Sagsøgerne skal dog i løbet af 6 uger i henhold til landretten gøre sig fri af sagsøgtes påstand om forlig. Når det er sket, skal sagsøgte og hans vidner være skyldige.

A, fol. 18.v.

Sententz Rickwolt Vedderssen und Danckwolt Rickwoltsen an eynem und peter Jennsen einer gewalt halwenn.

In saken, so sick twusken Rickquarth Vedderssen tho Holt und sinen beiden sonen, als Vedder und Dackwolt Rickquartssen, als cleger an einem und Peter Jennssen tho Strucksbull als beclageder ander deyls von wegen einer gewalt, so Peter Jennssen Rickquart Vedderssen und sinen beiden sonen gedan, errunge und twispeldunge erholden, hebbe wy Johans etc. samt unsen lewen getruwen reden tho rechte erkanth und afspreken lathen: Dewile sick Peter Jennssen von wegen dersulwen gewalt, dat sulwe vordragen, sick up ene vordracht beropen und Rickquart Vedderssen samt sinen sonenn ehme keiner vordracht gestendich, sunder sick deshalwen up ehre landtrecht erbadan, dat Peter Jennssen schall plichtich und schuldich sin, Rickquart Vedderssen uund sinen beiden sonen vor de gedane gewalt na lanthrechte tho betern, unde dewyle eme Rickquart Vedderssen dersulwen vordrach samt sinen sonen nicht gestendich, so schollen sy sick dersulwen binnen sos weken endtledigen na landtrecht; wen datsulwe geschen, so schal Peter Jennssen und sine tugen, darup er sick

beropen, gefellet sin. Alles von rechts wegen. Tho orkunde met unnsem furstlicken secret becreftiget, vorsegelt und gewen up unnsem schlate Lutken Tundern fridags na Reminiscere anno etc. 45.

10.

Tønder 1545 6. marts.

Mathias Nissen i Stemmild (Burkal s.) mod Hans Jensen i Sød (Ubjerg s.).

En bondegård i Sød.

Sagsøgte har i retten fremlagt 3 pantebreve, hvoraf et lyder på 80 år, hvilke udviser, at Jens Laurensen har pantsat gården til sagsøgte. Sagsøgeren har derimod fremvist et købebrev, hvorefter han efter pantsættelsen har købt gården til arv og eje. Sagen pådømmes derhen, at det sidste pantebrev, lydende på 80 år, skal gælde 30 år, idet de år, der er gået, skal afregnes i de 30 år. Når den tid er gået og sagsøgte har fået pantesummen tilbage, skal sagsøgeren kunne nyde godt af sit køb.

A, fol. 19 r.

Mattis Nissen und Hans Jenssen sententz awer ein bundennguth tho Seth.

In saken, so sick twuskenn Mattis Nissen tho Stenmell als cleger an einem und Hans Jennssen tho Seth als beclageder ander deils von wegen eines bundenguths tho Seth errunge und twispeldunge erholdet, hebbe wy Johans etc. sampt unnsen lewen getruwen reden tho rechte erkanth: Nademe Hans Jenssen drei pandebrieve, darunder eyner achtentich jar, dat solck guth eme Hans Jennssen von Jenns Lourenssen vorpandet, ludet, in gerichte gelecht unnde darnewenst Mattis Nissen tho Stenmell einen kobbref, dat he datsulwe guth erflicken und eigen na der vorpandunge gekoft, getoget, shall der laste pandebref, darinne de achtentich jar vormeldet, dortich jar by macht bliwen, jedoch schollen de vorloppen jar in den-sulwen pandebreve in den dortich jaren afgerekennt werden. Sobalde awerst de dortich jar, darinne

de vorloppennen und vorflatenen jare gerekent sin scholen, vorflaten und Hans Jennssen sin pandegelt lude de pandebrevs wedderum empfangen, soll Mattis Nissen des kopes genethen. Alles von rechts wegen. Tho orkunde met unsem forstlicken secrete becreftiget, vorsegelt und gewen up unsem schlate Lutken Tundern fridags na Reminiscere anno etc. 45.

II Haderslev 1545 28. og 31. december.

Hertug Hans opholdt sig ved jule- og nytårstid 1545 i Haderslev, og han har på den tid udstedt de to efterfølgende sentenser.

I

(Haderslev 1545) 28. december.

Jes Thomassen (kirkeværgen i Rødding) mod Jul Christensen (kirkeværgen i Hygum).

Rug- og bygtiende til Rødding kirke.

Da sagsøgeren har bevist, at der til Rødding kirke fra hver af tre gårde, nemlig fra Christen Tustussens gård i Brøstrup samt fra Jes Lassens og Mads Bruns gårde, fra gammel tid af er givet to travere i kærven, nemlig 1 trave rug og 1 trave byg, skal dette vedblivende ydes.

Koncept. Bagpå: Jes Tomassen sententz etzlicken kercken tegeden bolangen (Hansborgark. D 40 I. Gl. sign.: Gem. Arch. XXII 23).

In sakenn, so sick twiskenn Jes Tomassen als cleger an eynem unnd Juwell Christenssen als beclageden ander deyls van wegenn eynes kercken tegeden errich unde twispeldich erholdenn, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkanth: Nademe Jes Tomassen bowiset, dat van dren hoven, als Cristen Tustussen to Brursdorp, Jess Lassen unnd van Matz Bruns hove, van eynem jedern garde twe drage karwes, also van eynem jedernn have ein drage roggenn und ein drage garsten, tho Roddingk kerckenn vor oldings tho gewenn plegenn, schall solk karwe, so van oldes

tho solker karcken gelegen, darby bliwen, unde wer eth vormals unde vor oldinges uthgegewen, nochmals a) tho gewende schuldich unnd plichtich sin. Alles von rechts wegen. To orkunde met unsem forstlickenn secrete vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleben mandags nach Steffani anno etc. 46. b).

a) Læs nachmals.

b) Årets begyndelse er regnet fra juledag.

2.

(Haderslev 1545) 31. december.

Borgskriver i Haderslev Bastian Stabel mod kirkeværgerne ved Bjerning kirke.

"Heyers" toft og en eng.

Da toften og engen er givet til Bjerning kirke af Sebbi Svendsen, tidligere borgmester i Haderslev, hvilket ses både af kirkebogen og det af parterne i retten fremlagte tingsvidne (1), skal sagsøgeren som en af Sebbi Svendsens nærmeste arvinger fæste engen af hertugen og til kirken yde den sædvanlige årlige afgift. Afskrift.

(1) Er af 1545 17/6; i tingsvidnet er indsat det i kirkebogen for Bjerning indførte gavebrev på latin af 1459 9/5 fra Sebbi Svendsen til Bjerning kirke, efterfulgt af en dansk oversættelse, (afskrift i Topogr Saml., papir, jfr. Kirkehist Saml 3, I, 66 anm. (1).

Bagpå: Copia F.G. sententz zwuschen Bastian Stapell und den kerckschwoeren zu Bierning gesprochen (Hansborgark. C, 27. Gl. sign.: Gem. Arch. XXII 12).

In saken, so sick twischen unsem lewen getruwen borchschiwer Bastian Stapell alss cleger ann einem und denn kerckschwaren tho Bierninck kercken alss beklageden anderssdeles, van wegen einer toft, genomet Heyerss toft, und eine wissche errich und twispalldich erholdenn, hebbenn wy Johanss, van gades gnaden erfgenhame tho Norwegen, hertoch tho Schlesswig, Holsten, Stormarn unde der Dittmarschen,

grave tho Oldenborch und Dellmenhorst, tho rechte erkant: Nachdeme solch toft und wissche van einem genant Sebbi Schwenssen, wandages borgermeister binnen unser statt Hadersleben, wo mit dem kercken boke ock beider parte dingeswinde, so in rechte gelecht, bewiset hebbenn, und de kerckschwaren sulwest bekant, tho der kercken, Bierninck kercken genant, gegewenn und Bastian Stapell ein vann des Sebbi Schwennssen negesten erwenn, schall he, Bastian, desulwe genomede wissche unnd tofft vann unss vesten und der kerckenn de jarlike plicght, wes darvan gegewenn, jarliken tho entrichtenn unnd tho gewen schuldich und plichtich sin, gebрукenn und beholden. Alles vann rechts wegen. Inn orkunde mit unsem furstliken ingesegell gekreftiget, vorsegelt und gegewen up unsem schlate Hadersleben am hilligen nien jares awende anno etc. inn dem sos und vertigsten. a)

a) Årets begyndelse er regnet fra juledag.

1546

III Retsdage i Tønder 1546 30. august til 8. september.

Efter at hertugen i 1545 var vendt tilbage fra det mecklenborgske krigstog, udstedte han 7. juli et edikt om, at han selv ville komme til Tønder og holde forhør i fru Mette Andersens retssag mod Detlev og Magnus Ebbesen. Det ses ikke, hvornår dette har fundet sted. Den følgende sommer holdt hertugen imidlertid atter retsdag i Tønder. Den 22. august 1546 skrev han således til sin moder, dronning Sophie, at han den 26. s. m. måtte rejse til Tønder og Strand for at hjælpe sine undersætter til deres ret. Hertugen har dog ikke på den tid holdt retsdag på Nordstrand. Det ses ikke, at der er udstedt indkaldelsesskrivelser til råder om at komme til Tønder. Råderne i hertugdømmerne var siden landdagen i november 1545 i Slesvig ikke mere fælles for fyrsterne; hver af dem havde nu sine egne råder. Iven Reventlow, der var hertug Hans' råd, har været til stede, da han som relator har påtegnet en del af dommene. Godske Rantzau

har formentlig også medvirket på retsdagen, da der er udstedt et brev til ham på den sidste retsdag. Christoffer Rantzau, en broder til Henrik Rantzau til Tovskov, amtmand i Haderslev, havde på den tid afløst Claus v. d. Wisch som amtmand i Tønder. Hans virksomhed på retsdagen spores. I øvrigt udstedtes i Tønder 1. september 1546 et købebrev, hvorved Andreas Mommesen og konsorter overdrog Vandmøllen i Læk til Mette Andersen og hendes børn i Klægsbøl. Ved denne handel var såvel Iven Reventlow og Godske Rantzau som brødrene Christoffer og Henrik Rantzau forligsmæglere. (1)

(1) Slesv Prov Eft: III, 286 ff.

1.

Tønder 1546) 30. august.

Bunde Andersen i Objerg (1) mod Hans Kleinschmidt i Lille Tønder.

Pantsat arvejord.

Sagsøgeren kan bruge og nyde pantet, indtil han af sagsøgte, pantsætteren, eller dennes pårørende får pantesummen tilbage.

A, fol. 39 r.

(1) Næppe Øbjerg (Arrild s.), men Ubjerg ved Tønder (sagsøgtes bopæl).

Senntenntz twischen Bunde Annders ahn eynem unnd Hans Cleinsmit, wanafftich tho Ludtken Tundern anders deils etzlich pantgelt belangen.

Wy Johannis etc. bekennen unnd thun kunt vor allswe-me: Nademe unse lewe getruwe Bunde Anders tho Oberge vann unnsem ock lewen getruwenn Hans Cleinsmit, vanafftich tho Lutkenn Tundernn, etzlich erffguth vor eynn panthgelt gepandet, dat wy tho rechte erkant und affsprekenn lathenn, dat Bunde Andersenn solck panth aldewyle gebukenn unnd genetenn schole, so lange he van dem vorpander oder den synenn syn panthgelt wedder kricht. Alles van rechtes wegen. Datum up unnsem slathe Lutkenn Tundernn mandages nach Bartolomej anno etc. 46.

Relator her Iven Reventlow, ritter etc.

2.

Tønder 1546 31. august.

Attest for Jens Holoffsen over Hans Sibbersen.

Hans Sibbersen i Ophusum (Bordelum s.) mod Jens Holoffsen i Vimersbøl (Sdr. Løgum s.).

Sagsøgtes bortfjernelse fra sagsøgeren af nogle breve og segl, lydende på landejendom.

Sagsøgtes ed til sagsøgeren om denne sag stadfæstes, da den ikke retmæssigt er gjort ugyldig.

A, fol. 39 r.

Schinn Jenns Holoffsen awer Hans Sibbersenn.

Wy Johans etc. bekennen vor unns unnd sunst vor allsweme: Nademe Hans Sibbersenn tho Obhusen als cleger ahn eynem und Jenns Holoffsens tho Weymerssbull mit synem anhang alsse beclageden anders deyles vor uns und unsen lewen getruwen reden in gerichte erschenenn unnd den Jens Holeffsen van wegen etzlicher brieff und sygell up lantguth ludende beschuldiget, dat se eme desulwen entferet und genamen hebben schollen, tho rechte angeclagt, darvor eme de beclageden nach lantrechte eide gegewenn, in gerichte bewyseth, unnd dewyle desulwenn eide noch by macht stann unnd nicht, wo recht, gefelleth synn, dat wy affseggenn lathenn: Aldewyle de eide nicht, wo recht, gefelleth synn, schollenn desulwen eide by macht bliwen. Darup de cleger Jenns Holoffsens unnd synn anhang, unnsen schrifftlichen schin bogerth, den wy eme tho weigernnde nicht gewust, sunder uth gnaden, wo tho ersehenn, medegedeyleth. Datum up unnsen schlate Lutken Tundernn dinstages nach Bartolmej anno etc. 46.

3.

Tønder 1546 31. august.

Truels Nielsen i Bajstrup (Tinglev s.) mod brødrene Peter og Niels Nielsen i Broderup (Tinglev s.).

Arvegods beliggende i Broderup.

Gården tilkendes sagsøgte, da de har besiddet den i 24 år og endnu har tre broder- og tre søsterdele deri og hidtil tillige har underholdt de andre (søs-

kende?) på gården og i samme tid udredet skat og skyld og gjort hovtjeneste deraf, dog således at de giver de andre brødre, hvad der tilkommer dem efter samfrændeskiftets udvisende, og hvad der ellers med rette tilkommer dem.

A, fol. 4o r.

Senntenntz twischen Truwels Nielsenn ahn eynem, Peter und Niels Nielsen gebrodere tho Brorup anders deils van wegen des eerffgudes tho Brorup.

Inn sakenn, so sick twischen Truwels Nielsenn tho Bassdurp als chleger ahnn eynem und Peter und Niels Nilsenn gebrudere tho Brorup alsse beclagedenn anders deils van wegen des erffgudes tho Brorup belegen erich unnde twispeldich erholdenn, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant und affsprekenn lathenn: Nademe de beclageden Peter und Nilss Nilsen de besittinge in dem gude 24 jar gehat unnd dre bruder und dre suster deill darinne noch hebbenn, de ander darup bethanher gefodet, ock in densulwenn tyden schat, schulde und havedinst darvan gedan unnd gegewenn, scholen se dat guth ock besittenn unde beholden, doch mit dem beschede, dat se den andern brodern daruth gewen na uthwysunge der sammelssfrunde schrift und delunge, ock wess se sunst mit rechte daruth egenn. Inn urkunde met unsem furstlicken secrete bosegelt und gewen up unsem slathe Lutkenn Tundern dinstags na Bartolomej anno etc. 46.

4.

Tønder 1546 31. august.

Peter Nissen i Todsbøl (Bjolderup s.) mod sin fader Nis Bartelsen.

Nogle enge.

Sagsøgte skal selv have rådighed over sin bondegård med tilliggende, så længe han yder hertugen deraf, hvad han er pligtig til og skyldig at yde. Vil han give sagsøgeren, sin søn, noget deraf, skal han kunne gøre det; hvis ikke må han, når hertugen får sit, som fader for livstid bruge gården efter behag.

A, fol. 4o r.

Senntentz twischen Peter Nissen tho Tossbull ahn eynem und Nis Bartelsen anders deils van wegen etzlicher wische.

Inn sakenn, so sick twischen Peter Nissenn tho Tossbul als cleger ahn eynem und Nis Bartelsenn alsse beclagede anders deils van wegen ethlicher wische irrich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. sampt unsenn lewen getrewen reden (na) vorhor der sackenn, rede unnd jegenrede tho rechte erkant und affspreken lathen, dat Nis Bartelsen, de vader, solck syn bundennguth unnd wes dartho gehort, weill he uns darvan dohn, wes he uns tho donde plichtich unde schuldich, sulwenst mechtich synn schall. Wyll he nu synem sone Peter Nissen etwes darvan donn, dessulwen schall he macht hebbenn; wo nicht, mach he alsse de vader by synem lewende, wen wy dat unsse darvan erlangenn, datsulwe gebukenn nach synem gefallen. Alles vann rechtes wegenn. Inn orkunde met unsem forstlicken secrete vorsegelth unnd gewenn up unsem slathe Ludtkenn Tundern dinstags nach Bartolmej anno etc. 46.

5.

Tønder 1546 31. august.

Jes Bossen i Højer mod Gotbar Nissen og Boie Feddersen i Viding herred.

Nogen landejendom.

Sagsøgte har i retten fremlagt bevis for et tidligere indgået forlig, hvilket forlig kendes at stå ved magt, og efter dette skal begge parter rette sig. A, fol. 4o v.

Sententz twischenn Jes Bosszen an eynem und Gothbar Nissen und Boie Veddersen anders deils etzlich lantgut belangende.

Ihnn sakenn, so sick twischen Jes Bossen tho Hoyer als cleger ahn eynem unnde Gothbar Nissenn unnd Boie Veddersenn in Widdingherde als beclagedenn anders deils von wegen etzlich lanthguth errich und twispaldich erholdenn, hebbe wy Johanns von gades gnaden etc. sampt unsen lewen getruwen redenn na rede unde jegenrede und vorhor der sackenn tho rechte erkanth unnd affspreken lathen: Nachdeme Gotbar Nissen

und Boie Veddersen mit eyner vordracht, brieff und segell inn gerichte vor unns bewyseth, dat se luth der vordracht meth dem cleger Jes Bossen vorliketh unnde vordragen, erkennen wy desulwen vordracht by macht, unnd schollen sick beide parth na lude dersulwen vordracht richten unnde holdenn. Alles van rechtes wegen. Inn orkunde met unsem furstlichen secrete vorsegelt und gewenn up unsem slathe Lutkenn Tundern dinstages nach Bartolmej anno etc. 46.

6.

Tønder 1546 1. september.

Nis Petersen i Byttebøl (Bordelum s.) mod Peter Jensen i Struksbøl (Sdr. Løgum s.).

Arvejord i Struksbøl.

Amtmand i Tønder Christoffer Rantzau skal snarest udnævne 12 samfrønder til at udvise den jord i Struksbøl, som sagsøgeren ifølge brev og segl er berettiget til, hvorefter sagsøgte i løbet af 6 uger fra udvisningens dato skal være pligtig til at overlade denne jord til sagsøgeren. Hvis dette ikke sker, skal sagsøgte have forbrudt og tabt hele ejendommen. (1)
A, fol. 37 v.

(1) Jfr. 1553 Tønder nr. 18 af 1/12.

Senntenntz twischenn Nis Petersen ahnn eynem und Peter Jenssen anders deils belangende etzlich erffguth inn Struxsbul belegen.
Inn sakenn, so sick twuschenn Nis Petersen tho Botterssbull als cleger ahnn eynem und Peter Jensen tho Struxsbull als beclageden ander deils vonn wegen etzlich erffgut in Struxsbull, so de genomede cleger darinne vormeynet tho hebbende, errich und twistich erholden, hebben wy Johans etc. inn bywesen unser lewen getreuwen rede nach vorhor der sakenn, rede unnd gegenrede tho rechte erkanth unnd affsprekenn lathenn: Nademe Nis Petersenn etlich guth inn deme gude Struxbul, darup he gude brieff unnd segell hefft, und eme van Peter Jenssen nicht uthgewyset werden mach, dat de erbar unnse lewe getruwe Christoffer Rantzowen, amtman unnes slates Lutkenn Tundernn, met dem ersten twelff sammelssfrunde dartho nomen, de solck lanth

inn Struxsbull, sovele der cleger na brieff und segell oder sunst berechtiget, by erem bossloth unnd vorlust eres gudes und, wo sy des vor godt unnd uns hernamals bekant synn wollenn, uthwysen scholenn, und wen danne solke uthwysunge der twelff sammelssfrunde, so de genomede amptman dartho genometh, gescheenn, so schall de beclagede Peter Jensen schuldich und plichtich syn, dem cleger Nis Petersenn solck syn andell gudes, alsse eme vonn dem a) sammelssfrunden uthgewyset, bynnen sos weken na vorlope der uthwysunge folgen tho latenn. So awerst datsulwe nichten geschege, schall de beclagede Peter Jennsenn dath gantze guth Struxsbull darmede vorlaren unnde vorbrakenn hebbenn. Alles van rechtes wegen. In orkunde mett unsem forstlickenn secrete vorsegelt und gewenn up unsem schlate Lutkenn Tundern ahm dage Egidij anno etc. 46.

a) Sic! i stedet for den.

7.

Tønder 1546 l. september.

Roleff Paysen i Søholm (Enge s.) mod Peter Roleffesen, hans søn.

Noget arvejord.

Sagsøgte kan i henhold til brev og segl og amtmandens fæstebrev vedblivende besidde og bruge den tredje part i sin faders gård i Søholm, hvor faderen bor, men da han har slået sine forældre, skal han betale bøde derfor; hvis han slår dem igen, skal han have forbrudt sit fæste og sin andel i gården i Søholm.

A, fol. 38 r.

Senntenntz twischenn Roloff Paysen ahn eynem unde Peter Roleffsenn anders deils etzlich erffguth belangende.

Ihnn sakenn, so sick twischenn Roleff Paysenn, dem vader, tho Sohalm unnd Peter Roleffsen, dem sone, umb etzlich erffgut darsulwest errich unnd twispeldich ehrholdenn, hebbe wy Johans etc. in bywesende unser lewen getruwen rede na vorhor der sakenn, rede und jegenrede tho rechte erkant unnd affsprekenn lathenn: Nademe Peter Roleffsen mith

briefff und segell in gerichte bewesen, dat synn vader ehme in dem gude tho Soholm, dar syn vader up waneth, dat dorde parth upgedragen unnd gegunnet, unnde unses amptmans vhestebreff darup strax gewiseth, dat he der vheste breff und segell geneten und solck synn dorde parth bositten und gebuken schall. Dewyle awerst Peter Roleffsenn syn vader und moder geschlagen, darvor schall he beternn, unnd so he eth mehr dohnn unde de vader des bewysen und guth don wurde, schall he alssden darmede sine vheste und andell gudes, dat he in Soholm hefft, darmede vorbraken hebbenn. Alles van rechtes wegen. In orkunde met unsenn furstlichen secrete vorsegelt unnd gewenn up unnsem schlate Lutkenn Tundern am dage Egidij anno etc. 46.

8.

Tønder 1546 1. september.

Nickel Svendsen mod Boie Luthsen.

Nogen landejendom i Kær og Bøking herreder.

Bøking herredsråds dom stadfæstes, nemlig at sagsøgte med sine medarvinger og vidner selvtolvt i løbet af 6 uger angående landet i Bøking herred skal aflægge ed på, at de har haft og brugt dette land, før de af Sivert Popsen og arvingerne fik det andet land i pant, og tillige at det er deres egen arvejord. Når det var sket, kunne de beholde jorden. Men da sagsøgte ikke har efterlevet denne dom, skal sagsøgeren anmode rådet om at dømme igen, således at dommen kan ske fyldest. Da landet i Kær herred er tilkendt sagsøgte ifølge 12 bønders kendelse, stadfæstes denne, indtil sagsøgeren får den underkendt.

A, fol. 38 v.

Senntentz twischen Nickel Schwentzen ahn eynem und Boie Luthsen anders deils etzlich lanthguth belangende.

Ihnn sakenn, so sick twischen Nickell Schwensen ahls cleger an eynem unde Boie Luthsen alsse beclageden ander deils van wegen etzlich lantgut in Karherde unnd Bokingherde liggende errich unde twistich erholden, hebbe wy Johans etc. in bywesenn unser

lewen getruwenn rede na vorhor der sackenn, rede und jegenrede tho rechte erkant unde affspreken lathen: Nademe de rath in Bokinge herde up dat lant darsulwest liggende sentenciert und affgespraken, dat Boie Luthsen meth synen medeerwen unnd tugen sulff twelffte bynnen sos weken swerenn schollen, dat se dat lanth, ehr se dat ander lanth van Sywerth Popsenn unde eren erwen etc. in pande kregen, gehat und gebuketh heddenn, und dath eth ehr eigenn erwen were; wan datsulwe gescheen, schollen se dat lanth beholdenn, erkennen wy de sententie by macht. Unnd dewyle awerst Boie Luthsenn meth synenn medeerwenn der sententz nicht genoch gedan, schall de cleger Nickell Schwennsen by dem rade wedderumme anholden, dat se darup wedder erkennen, darmede eth gescheenn moge. Sovele awerst dat lanth inn Karherde belangen doth, dewyle Boie Luthsenn up sulck lanth twelff bundenn fyndige, dat eme dat lanth thoerkanth, erkennen wy de fyndinge by macht, so lange Nickell Schwensen diesulwe met rechte fellet. Alles vann rechtes wegenn. Inn orkunde met unsem forstlicken secret vorsegelth unnd gewenn up unsem schlate Lutkenn Tundern ahn dage Egidij anno etc. 46.

9.

Tønder 1546 1. september.

Jacob (Jap) Mommessen i Humtrup mod Hans Feddersen og hans medarvinger.

En eng, beliggende på Snattebøl mark.

Da det ved et af sagsøgeren fremlagt tingsvidne, forseglet i Kær herred, er bevist, at Fedder Japsen i samme herredsting har tilskødet sin broder Peter Japsen en demat eng på Snattebøl mark, kan sagsøgeren bruge engen, indtil sagsøgte med bedre bevis kan få ham fra den.

A, fol. 38 v.

Senntentz a) twischenn Jacob Mommessen cleger ahn eynem und Hans Veddersen beclagede anders deils van wegenn eyner wysche.

Inn sakenn, so sick twischenn Jacob Mommessen tho Humptorp als chleger ahn eynem unde Hans Veddersenn

unde syne medeerwenn alse beclagedenn anders deiles eyner wische halwen up Schnatebull veltmarcke belegenn errich unnd twistich ehrholden, hebbe wy Johans etc. metsampt unsen lewenn getruwen redenn na vorhor der sacken, rede unnd wedderrede tho recht erkanth unnd affspreken lathen: Nademe de cleger Jap Mommesen met eynem dinckschwinde in Karherde vorsegelt inn gerichte bowesenn, datt eyner mit namen Vedder Japsenn bynnen demsulwen dinge synem broder Peter Japsen eynn deimet mede up Snatebul veltmarcke vorlathenn, erkenne wy datsulwe dinckschwinde by macht, und schall de cleger Jap Mommessenn de wische so lange gebuken, beth eme de beclagete Hans Veddersenn met sinen medeerwenn mith beterm bewyse darvan bringe. Alles van rechtes wegenn. Inn orkunde met unsem forstlichen secrete unnde gewenn up unsem slate Lutkenn Tundern ahm dage Egidij anno etc. 46.

a) I teksten står der et n efter z.

10.

Tønder 1546 2. september.

Helligåndshusets forstander i Flensborg mod landsbyen Tinningsted (Karlum s.).

Græsningsret.

Sagsøgerens mand, der bor på sagsøgtes bol i Tinningsted (1) skal, da Tinningsteds beboere anerkender hans besiddelse af agre i landsbymarken, have græsningsret i marken, svarende til det antal agre, han har ligesom enhver anden af beboerne i Tinningsted. A, fol. 41 r. Orig. på papir i Flensborg Stadsarkiv. Tryk: Dipl Flensb II, 378.

(1) I fortegnelsen over Flensborg Hellig Gejstes huses ejendomme af 1451 25/10 er anført: "Item to Tynnygestede to Brodorppe kerspele in Kerherde 1 gud, dar wand 1 heth Jeppe, unde rentet 3 heitschepel ghersten". (Dipl Flensb I, 551).

Sentenntz twischenn des hylligenn geistes tho Flenssborch vorstender und der dorpstede Tymnickstede van wegenn etlicker gresynnghe.

Inn sackenn, so syck twischen des heyligen geistes zu Flenssborch vorstender als cleger eynem unnd der dorpschafft Tymminckstede van wegen etlicher gresunge alss beclageden anders deyles errich unnd twistich erholden, hebbe wy Johans von gots gnaden etc. sampt unsen lewen getreuwen reden na vorhor der sackenn, rede und wedderrede tho rechte erkant und affsprekenn lathenn: Nademe die inwoner tho Tymnickstede des heiligen geistes manne, so up erem bole bynnen Tymnickstede wanende, acker im velde bekennen, und desulwe ock lanth im velde hefft, schall he na antall synes ackers ock sovele gresinge im velde hebbenn, allsse der andern lude eynn bynnen Tymnickstede wanende. Alles van rechtes wegenn. Inn orkunde meth unsem furstlichen secrete vorsegelth und gewen up unsem slate Lutkenn Tundern donnerstags nach Egidij anno etc. 46.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

11.

Tønder 1546 2. september.

Fru Mette Anderssen til Klægsbøl mod Andreas Mommessen.

En vej og begået vold.

Grundejerne i Kær herred har med urette og uden bevis tilsvoret sagsøgte en 'fanck' vej til Læk over sagsøgerens gårds jord; dette underkendes. Angående den forøvede vold skal sagsøgeren kræve sandemændenes kendelse over dem, som har været i flok og følge med sagsøgte eller hans folk, da han på vejen lå på lur efter hende.

A, fol. 41 v.

Tryk: Slesv Prov Eft III, 312. Her opført under en forkert dato, nemlig 3/9 1562.

Senntentz twischen der erbarn vor Mette Anderssen tho Klixbull unnd Andreas Mommessen vann wegen eynes weges halwenn.

Inn sackenn, so sick twischen der erbarn unser lewen besundern vor Mette Anderssenn tho Klixbull alsse clegerin ahn eynem unde Andreas Mommessenn von wegen eynes weges und gewalt alsse beclagedenn anderdeils errich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johans etc.

met unsenn lewen getruwenn redenn na vorhor der sacken, rede unnd wedderrede tho rechte erkanth und affsprekenn lathen: Nademe de grunthegere uth Karherde meth unrechte vor Mettenn Andersen ane bewyss, brieff und segell inn erem gude Anders Mommessenn eynenn fanck wech van Harcke Jepsens huse beth tho Leckke thogeschwarenn a), schall aldar kein wech gelathen werden, unnd de grunteiger schollenn deshalwen nedderfellich erkant syn. Sovele awerst de gewalt bolangende schall vor Mette Andersen up diejennen, so meth Andreas Mommessenn oder denn synen, alsse he er im wege vorgelegenn, inn flock und foerde gewesenn, dat sandt eschen unnd darup erkennen lathen, wath recht is. Alles vann rechtes wegenn. Inn orkunde myth unserm furstlichen secrete vorsegelth unnd gewenn up unsem schlate Lutkenn Tundern donnerstages nach Egidij anno etc. 46.

a) Herefter følger i Slesv Prov Eft III, 312 unde dat-sülve nicht ehr rode is.

12.

Tønder 1546 2. september.

Nis Jessen (Jepsen) i Jejsing (Hostrup s.) mod Hans Christensen i Tudtmose (Burkal s.).

En ålegård.

De 12 herredsbønder i Slogs herreds tingsvidne og Hostrup sognsvidne, hvorved sagsøgte, uanset at sagsøgeren ikke havde breve eller bevis for sit krav og herredsbønderne ikke havde set sådanne, frakendtes sin uhindrede besiddelse af ålegården og halvdelen af den tilkendtes sagsøgeren, erkendes for kraft- og magtesløse. Sagsøgte kan fremtidig som hidtil nyde og bruge ålegården, indtil den med rette bliver fra-vundet ham i henhold til et senere bevis. (1)

A, fol. 42 r.

(1) Jfr. nr. 19 af 6. s. m.

Senntentz twischen Nis Jessen (Jepsen) tho Jeysinck und Hans Christensen tho Tudtmassenn van wegen eynes algarden.

Ihnn sakenn, so sick twischenn Nis Jessenn tho Jeys-

sinck ahnn eynem, und Hans Christensenn tho Tudtmasen beclagete anders deils, von wegenn eynes algardenn errich und twyspeldich erholdenn, hebbe wy Johans etc., sampt unsen lewen getreuwen reden na vorhor der sacke, rede und wedderrede tho rechte erkanth: Nademe Hans Christenssen und syne vorfarnn gemelthe algarde je und alwege rowlichen gebuketh und gehat, unnd de XII herdessbunden in Sluxherde sampt den carspel tho Hostorp ludt eres uthgegewenen dynges und carspelwyndes unangesehenn, dat Nys Jepsenn nene breve edder bewyss darup ludende gehat, gemelthen Hans Christensen utth der roulickenn besyttynge gebracht, und Nys Jessenn tho Jeysynck de mehrgedachte algarde die helffte thogefundenn und tho synem erkanth, so erkennen wy der XII herdessbundenn in Sluxherde fyndinge und dat carspelltuge, dewyle se, wo alrede angethogeth, nene breve und segell gesehenn, chrafft unnd machtlos tho synn, unnd Hans Christensen schall henforder, wo he betteher gedann, offtgedachte aelgarde geneten und gebukenn, beth so lange eme desulwe algarde dorch andern bewyss und schynn, alsse nochmals gescheen, mith rechte affgewunnen werth. Alles vann rechtes wegen. Inn orkunde mit unsem furstlichen secrete vorsegelt unnd gewenn up unsem schlate Lutkenn Tundern donners-tags nach Egidii anno etc. 46.

13.

Tønder 1546 2. september.

Attest til Andreas Mommessen og hans søsters arvinger.

Andreas Mommessen og hans søsters arvinger har i retten indgået forlig, nemlig at de i løbet af 6 uger fra nærværende brevs dato vil holde skifte både over løsøre og fast ejendom, hvorefter Andreas Mommessen vil lade tilfalde sin søsters arvinger, hvad der af hans ejendom ifølge arvedelingen tilkommer dem.

A, fol. 42 r.

Schin Andreas Mommessen und syner suster erwen belangende.

Wy Johannis etc. bekennen unnd thun kunt vor jedermenniglichen, dat vor unns unnd unsenn lewen getruwen byhebbenden reden in gerichte erschienen de erbar unsse lewe getruwe Andreas Mommessen und syner suster erwen und hebben vor uns in gerichte syck vorlicketh unnd vorwylligeth, dat se na dato dieses breves bynnen sos wecken van allenn bewechlickenn unde unbewechlickenn gudern mit eyinander rekennen, schiffthen und deilenn wollen, und Andreas Mumessen wyll syner suster erwen alsdan folgen lathen, wath enen in der erffdeylunge und reckenschop uth synenn gudern mith rechte tho unnd bykumpt, des se unsenn schriftlichen schin bogerth, den wy enenn tho weygerende nicht gewust, sundern hebben enen densulwen chrafft dieses brieves medegedeilet. Inn orkunde met unsem furstlichen secrete vorsegelth unnd gewen up unsem schlate Lutken Tundern donnerstages nach Egidij anno etc. 46.

14.

Tønder 1546 2. september.

Attest, udstedt af hertugen i sagen mellem sandemændene i Tønder herred og brødrene Bunde Louwe og Laurens Andersen i Ubjerg og Sød.

Bunde Louwe og Laurens Andersen har for hertugen og hans råder indstævnet sandemændene i Tønder herred, der har gjort dem uret med hensyn til noget eng. Sandemændenes kendelse omstødes, men hertugen har eftergivet dem denne kendelse, dog således at de skal ordne denne sag og erstatningen hos amtmanden i Tønder og ikke med Bunde Louwe og Laurens Andersen.

A, fol. 42 v.

Schin twischenn dat sant inn Tunder harde unnd Bunde Louwe und Laurens Andersen tho Ubarch unnd Seth wanafftich.

Wy Johannis etc. bekennen hirmith vor unns, unse erwenn, nakamelinge unnd sunst vor allswemen: Nachdem dat santh inn Tunder herde unsen lewen getruwen Bundj Louwe und Laurens Andersenn tho Ubarch undt

Sedt wanafftich van wegen etlicher wische unrecht gedan und gedachte brudere dat sant in gedachte herde vor unns und unsen reden in gerechte gesteweth und dat also wedderumme mith rechte gefellet, hebbenn wy uth besundergen gunsten und gnaden enen, den santhludenn, solliche fellunge gnediglichen nagegewen und tholaten, nagewen und tholathenn in chrafft desses breves, jedoch und also, dat dat santh inn vorgemelthe Tunderherde vor unsem amtman darsulwest und nicht de bawen geschrewen Bundj Louwe unnd Laurens Andersenn vor solliche gefelle updingen unnd beternn scholenn, unns derhalwen underdeniglichen angelant unnd gefordert, ehnen des eyn schin edder bewyss gnediglichen gewen und mithdelen woldenn, des wy ehnen der billicheit na tho weigerende nicht gewust, sundern gnediglichen gegunnet unnd gegewenn, wo wy danne chrafft desses breves don. In orkunth mith unserm furstlichen signet vorsegelth. Datum up unsem slate Lutkentundern donnerdages nach Egidij anno etc. 46.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

15.

Tønder 1546 3. september.

Villads Schrøder i Tønder mod Lorenz Schmidt på Sild.

Gæld.

I henhold til en ed, som sagsøgte har aflagt til sagsøgeren angående gæld, skal sagsøgte med sine mededsmænd domfældes, da han i nærværelse af nogle borgere har tilstået gælden over for sagsøgeren, hvad denne også med brev og segl har bevist i retten.

A, fol. 43 v.

Sentenz twischen Willats Schroder tho Lutken Tundern und Lorens Smit up Silt van wegen etzlicher schult.

Inn sackenn, so sick twischen Willats Schroder tho Lutken Tundern alsse cleger ahnn eynem und Lorentz Schmidt up Silt alsse beclageden anderdeyls wan wegen etzlicher schult errich und twystich erholdenn, hebbenn wy Johans etc. inn bywesen unser

lewen getruwen rede na vorhor der sackenn, rede (und) gegenrede tho rechte erkanth und affsprekenn lathen: Nademe de beclagede Lorentz Schmit dem cleger Wyllats Schroder vor schult, sso he doch dem cleger vor etzliche borgere, als Willats Schroder met breff und segell genuchsam in gerichte bewyset, bekanth und thostan, eyenn eydt gedann, dat desulwe beclagede Lorentz Schmit synes gedanen eydes halwen mit alle synen eidesludenn nedderfellich syn scholenn, und schall de cleger Wyllats Schroder mith dem beclagedenn Lorentz Smith rekennen, und wes sych danne na der rekenschop vor schult, dat der genanthe Lorentz Schmit Wyllatz Schroder schuldich is, bofyndeth, diesulwe schult schall der offtgedachte Laurentz Schmit Willats Schroder tho erleggende und tho betalende schuldich und plichtich synn. Alles van rechtes wegen. Inn orkunde meth unserm forstlicken secrete vorsegelt und gewen up unsem slate Lutkenn Tundernn frigidages nach Egidij anno etc. 46.

16.

Tønder 1546 3. september.

Mathias Gjordsen (til Solvig, Hostrup s.) mod sandemændene i Tønder herred.

En af sandemændene forlangt kendelse.

Sagsøgeren har efter landets ret henvendt sig til sagsøgte om en kendelse mod dem fra Store Emmerske, og to gange har han tilbudt dem deres dem derfor tilkommende penge, kost og øl, men dette har dog ikke hjulpet ham. Hans bevis herfor er et brev, forseglet af to adelige, nemlig Iver Kjeldsen i Ribe og Jørgen Hansen i Brink (1), samt Nis Hinricksen, herredsfoged i Slogs herred, og Nils Persen, i Emmerlev (2). Da sandemændene efter lov og ret bør afgive en sådan kendelse, skal de derfor domfældes.

a, fol. 43 r.

(1). Iver Kjeldsen Juel, domprovst i Ribe, og Jørgen Hansen Juel, forlenet med Brink med Møgeltønder og Ballum birker.

(2). Formentlig boende på Ribe kapitels gods (SJy Sk Jb, 458)

Sentenntz twischen dem erbarnn Mats Goersenn und dem sande in Tunderherde eynes tages halwen.

Ihnn sackenn, so sick twischen dem erbarn unsem lewen getruwen Mattis Goerssenn als cleger ahn eynem unde dem sande inn Tunderherde eynes tages halwenn, so sy donn scholdenn, errich unde twistich erholdenn, hebbenn wy Johans, van gots gnaden etc., in bywesende unser lewen getreuwen rede na vorhor der sackenn, rede unnd jegenrede erkanth unnde affspreken lathenn: Nademe de cleger Mattis Goerssenn dath santh in Tunderherde eme eynen toch awer de van Grotenn Emersche tho donde met lantrechte vorfolgeth, enenn ock ehr geborlicke gelt, kost unnde ber tho twen malenn angebadenn unnde eme doch nicht helpen mogen, wo he met eynem vorsegelden breve van twen eddelluden, alsse Iver Ketelsenn tho Rypenn, Jurgenn Hansen tho Brincke, und Nis Hinricksenn, herdessfageth inn Schluchsherde, unnd Nils Perssen tho Emerlew tho bewysenn, unde enen doch van rechts wegen solk toch tho donnde eygenth unnd geborth, dat se derhalwen gefellet synn scholenn. Alles vann rechtens wegen. Inn orkunde met unsem furstlickenn secrete vorsegelth unnde gewen up unsem schlate Lutkenn Tundernn frigidages nach Egidij anno etc. 46.

17.

Tønder 1546 3. september.

Attest til Gunder Froddesen vedrørende Johan Hoicksen, borger i Lille Tønder.

Johan Hoicksen har i retten lovet, at han, da han er gået i borgen for Gunder Froddesen med hensyn til formynderskapet, ville efterkomme alt, hvad det udstedte certe udviser, og hvad borgmester og råd i Tønder ville kende og afsige i sagen.
A, fol. 43 v.

Schin Gunder Froddersen awer Johann Hoicksen tho Lutkenn Tundern.

Wy Johans etc. bekennen und dohn kunt vor allssweme, dat unse lewe getruwe Johan Hoicksenn, borger unser stadt Lutkenn Tundern, meth unser lewen besunder Gunder Froddessenn vor uns unnde unsen lewen getruwen redenn inn gerichte erschenenn, und hefft sick de genomede Johan Hoicksen vor uns in gerichte bewilligt und vorsecht, dewyle he vor der gedachten Gunder Froddessenn der vormunderschop halwen borge gewordenn, wolde he alles, wes de darup gemakede zerte uthwysede und burgermeister und rath der stath Tundernn darup erkennen und affspreken werden, demsulwen allenthalwen nakamen, worup de genomede Gunder Froddessenn unsenn schriftlichen schin bogert, denn wy ehr tho weigerende nicht gewust, sunder hebben er densulwen chrafft dieses unses breves medegedelet. In orkunde meth unsem furstlichen secret vorsegelt und gewen up unsem slate Lutken Tunderm frigidages nach Egidij anno etc. 46.

18.

Tønder 1546 uden dato.

Hans Paysen, borger i Flensborg, mod Peter Nielsen i Broderup (Tinglev s.).

Salg af en rødbroget okse.

Sagsøgte har for ca. to år siden solgt en rødbroget okse til sagsøgeren, og denne kan med sin regnskabsbog (regnskabsregistre) bevise, at han af sagsøgte har modtaget oxen som betaling på gæld. Alligevel har sagsøgte solgt oxen en gang til, nemlig til Andreas Tyling, borger i Flensborg. Sagsøgeren har da i tinget henstillet til sagsøgte at udlevere oxen til ham og har i tinget ført bevis for salget ved et beseglet brev fra Flensborg byråd. Sagsøgte tilstedtes ikke at aflægge ed på, at han ikke havde solgt oxen til sagsøgeren, da han ikke havde fyldstgjort for nogle bøder, men han havde fra tinget appelleret til hertugen og endvidere sendt sin broder Niels Nielsen til sagsøgeren for i venskabelighed at stifte forlig, men denne havde ikke villet indgå forlig uden amtmandens vidende, for ikke at begå bødesvig over for hertugen. Da sagsøgte

33.

broder mærkede, at sagsøgeren havde fået kendskab hertil, havde han begivet sig ud af sagsøgerens hus og bagefter gjort sin ed på, at der ikke var sket noget. Sagsøgeren har imidlertid i retten fremlagt et beseglet tingvidne fra Slogs herreds ting om, hvad der var foregået, og underdanigst bedt om at lade ham blive ved købet og lade sagsøgte og hans broder lide tilbørlig straf. Sagsøgte vil over for sagsøgeren ikke vedgå salget af oksen, heller ikke at han har befalet sin broder at forhandle med ham. Det endelige vidnesbyrd, som det var blevet herredsfogeden i Slogs herred pålagt at give i retten, går sagsøgte imod.

Dom: Sagsøgeren tildømmes oksen i henhold til det af Flensborg byråd beseglede brev indeholdende vidneudsagn af to vidner, Peter Thomschleger i Flensborg og Marguart Paulsen i Anebylund (Hanved s.). Sagsøgte dømmes som et umenneske, hjemfaldet til hertugens straf og unåde. Sagsøgtes broder med hans edsmænd domfældes.

A, fol. 44 r. - Står mellem indførsler af 3. og 5. sept.

Tryk: Dipl Flensb II, 378.

Senntentz twischen dem erbarinn Hans Paysenn tho Flenssborch als chleger ahn eynem und Peter Nielsen tho Brorup als beclagede ahnnders deyls van wegen eynes rothbuntenn ossen.

Wy Johannis etc. bekennen unnde donn kunt vor allsweme, dath hude dato vor unns unnd unsen lewen getruwen redenn inn gerichte erschenenn de erbarinn unse lewe getruwe Hans Paiessenn, borger tho Flenssborch, alsse clegehr ahn eynem und Peter Nilsenn tho Broderup alsse beclagede ander deyles, unnde hefft de cleger Hans Paiessenn erstlickenn angethoget, wowoll Peter Nelsen eme vor ungeverlich twen jarenn eynenn rothbunten ossen vorkofft, alsse he met synenn rekennregisterenn, dat he densulwen van Peter Nelsen in syne schult genamen unnd affgekorteth, tho bewysenn, hebbe he doch densulwen ossenn eynem andernn bynnen Flenssborch met namen Andreas Tyling noch eynn mall vorkofft unnd ehme alsoo affhendich gemaketh, unnde dewyle he datsulwe vormergkt, hebbe he den vorkoper Peter Nilsenn tho dyngge angeredeth, ehme synen ossen folgen tho laten. Awerst dewyle

de vorkoper emen Pailessenn solckes kopes nicht gestendich gewesen, hadde he dosulwest bynnen dingens den kop tho betugen unnde tho bewysenn erbodich gewesen, wo he dan gedann, des he met eynem vorsegelden breff van dem erbarn rade der stath Flenssborch bewyseth, de clarlickenn vor unns inn gerichte gelecht, unnde do de vorkoper de tuchnisse vormargkt, hadde he gesecht, he achte der tugenn nicht, unnde both synen eidt, dat he ith nicht gedan hadde. Dewyle awerst de vorkoper Peter Nilssen etlicker broke halwenn, darvor he noch nicht upgedinget, tho dem eyde nicht gelatenn werdenn wolde, hedde he synn schotzmall von dem dinge domals vor unns geschatenn, und darna, dewyle he vormergkt, dat Pailessenn de scharpe des rechten jegen ehme vorthonhemende unnde tho gebrukennde wyllens, synen broder Nils Nilsenn bynnenn Flenssborch ahn ehme, Payssen, geschickt unnd sick in der fruntschop meth ehme vorlickenn unnde vordragen wollenn. Des awerst he, de cleger, ahne des amptmannes wethen und willenn, darmede unse broke nicht vorschwegen bliwen scholde, nicht annemen oder syck in der fruntschop meth eme begewen wollen. Do awerst de gedachte Nils Nilsehn, des beclagedenn broder, dat Paysen up sulckes kuntschop genamen, vornommen, hadde he sick uth dem husse wedder wech gemaketh unnde datsulwe hernamals vorlochent, und dat eth nicht geschenn, synen eydt gegewenn. Darup doch de cleger Hans Payssenn, dath eth sso gegan unde gefaren, uth Schluchs harde eyn vorsegelth dinckswinde inn gerichte ingelecht unnde demnach uns gantz underdenighen angefallen unde gebeden, eme by synem kope tho lathen, unnd den vorkoper und synen broder umme derer begangenne dadth inn geborlicke straffe tho nemenn etc. Darup de beclagete Peter Nilsenn geantworth, he hebbe eme keynen rothbunten ossenn vorkofft, sy ehme ock des kopes nicht gestendich, thodeme hebbe he ock synehm broder Nilss Nilsen meth ehme, Paysen, desshalwen tho handlenn nicht bevalenn; wes synn broder desfals gedann, mochte he sulwen voranthwerdenn. Worum wy den herdessfageth Nis Hinricksenn van der sacke de warheit, sovele eme bewusth unnd wes ehr gehorth, unns anthothogende unde tho berichtende bynnen richts by sunem eide fragen lathen. Warup Nis Hinricksen, de herdessfageth, geantwerth, wen he de warheit seggen scholde, hedde he van den nabers gehorth, dat Peter Nilsenn Hans Paysenn

den rothbunten ossen vorkofft hadde. Up frage unnd andtworth, rede unde wedderrede hebbe wy tho rechte erkant und affspreken lathen: Nademe Hans Paysenn Peter Nilsenn denn rothbunten ossenn, wo he des mith breff unnd segell van eynem erbarnn rade tho Flenssborch vorsegelth, darinne twe tugen, so van dem gedachten rade tho Flenssborch, als met namen Peter Thomschleger, borger darsulwest, unde Marquarth Pauwelsen, wanafftich tho Anebelunth, gerichtlich vorhorret unde examinerth, tho bewysen, affgekofft, schall de koper Paysenn synes gedanen kopes genethen unnd den ossen beholdenn und wechnemen, und de vorkoper Peter Nilsenn schall deshalwen, dat he twenn luden den ossen vorkofft, tho eynem unmanne erkant und in unsere straffe unnd ungnad vorfallen synn. Unde dewyle ock des vorkopers broder Nils Nilsenn dem cleger Paysen wedder de warheit eynen eydt gegewenn, schall dersulwe Nils Nilsenn mit synen eydessluden gefelleth synn. Alles van rechtes wegen. Inn orkunde met unsem forstlicken secrethe vorsegelth unde gewen up unsem slathe Lutken Tundern nach Christi unsers lewen herenn unde salichmakers geburth 1546.

19.

Tønder 1546 6. september.

Hans Christensen i Tudtmose (Burkal s.) mod Nis Jessen i Jejsing (Hostrup s.)

En ålegård.

Sagsøgeren kan, da han selv og hans forfædre har besiddet ålegården i loo år og den aldrig er fravundet dem ved retslik kendelse, fortsat bruge den, indtil den bliver fravundet ham med bedre bevis. De tolv herreds bønder i Slogs herreds kendelse, hvorved halvdelen af ålegården med urette tilkendtes sagsøgte, og det falske kirkesognsvidne fra Hostrup om, at den halve ålegård fordem har ligget til sagsøgtes gård, før den af en ved navn Nis Boesen blev pantsat til Christen Andersen i Tudtmose, dømmes kraft- og magtesløs (1).
A, fol. 39 v.

(1) Jfr. nr. 12 af 2. s.m.

Senntentz twischenn Hans Christensenn ahn eynem und Nis Jensen anders dels belangennde eynes aalgardenn.

Inn sakenn, so sick twischen Hans Christensen tho Tudtmasen als cleger ahnn eynem unnd Nis Jessenn tho Jeysinck beclageden anders deils von wegen eynes aalgarden twispeldich und irrlich erholdenn, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant: Nademe Hans Christensen vorfarnn unnd he de besittinge des gemelthen algarden in hundert jarn gehat und rowlickenn gebuketh unnd newerlde na erkantnusse des rechten afferkanth unnd de XII herdessbunden inn Sluxharde luth eynes dingesswinde Hans Christensen de helffte des algarden aff unnd Niss Jessenn tho Jeysingck mit unrecht thoerkant, ock de oldesten und besten vormoge eynes karspelstuge inn Hosterup kaspell felschlich getugeth, dat mehrgedachte algarde Nis Jessen de helffte gehorth und wandages, ehr ith van eynem mit namen Nis Bossen Christen Andersenn tho Tudtmasen vorpandet wort, tho synem gude gelegen und gebuketh, erkennen wy der 12 herdessbunden findinge, ock dat carspelltuge, chrafft und machtlos tho synn, unnd Hans Christensen schall henfurder, wo he bether gedann, velgedachte algarde geneten und gebukenn, beth solange he eme dorch beter bowyss und schin mit rechte affgewunnen werth. Alles vann rechtes wegenn. Inn orkunde met unsem furstlichen secret vorsegelt unnd gewen tho Tundern mandages na Egidij anno etc. XLVI.

2o.

Tønder 1546 7. september.

Paie Hemmesen i Klægsbøl mod Ludde Petersen i Risummose.

Et pantebrev, lydende på 12o mark.

Pantsættelsen skal ikke vare længere end 3o år. Når der er gået 3o år, kan pantsætteren indløse, hvad han har pantsat.

A, fol. 4o v.

Sententz twischen Paie Hemmesen und Ludde Petersen van wegen eyner pandinge.

Inn sackenn, so sick twischen Paie Hemmessen tho Klixbull als cleger ahnn eynem unnd Ludde Petersenn inn Rysynge mohr als beclageden anders deils vann wegenn eyner pandunge, alsse eyn hundred und twintich margk na uthwysunge des pandtbreves, errich unde twespeldich erholden, hebbe wy Johans etc. nach vorhor der sackenn, rede unde jegenrede tho rechte erkanth unnd affsprekenn lathenn, dath de pandunge nicht lenger alsse dortich jar stann unnde by macht bliwen schole. Wan solcke dortich jar vorflaten, alssedanne schole de vorpander synn panthguth wedderumme tho losende macht hebbenn. Alles vann rechtes wegen. Inn orkunde meth unsem forstlickenn secrete vorsegelth und gewen up unnsem slate Lutkenn Tundern dyngessgades na Egidij anno etc. 46.

21.

Tønder 1546 8. september.

Peter Jepsen i Lendemark (Bylderup s.) mod Peter Christensen i Bredevad (Bylderup s.).

En otting jord, beliggende på Lendemark mark.

Herredsfoged Nis Henriksens dom, hvorved sagsøgte tildømtes besiddelsen af jorden, skal blive ved magt. Sagsøgte har med segl og breve og ved et tingsvidne bevist, at sagsøgerens del, som dennes forfædre har haft i ottingen, er indløst af sagsøgtes fader og atter forlenet sagsøgerens moder. Sagsøgte og hans broder kan atter tage ottingen i besiddelse og brug, dog således at de skal yde sagsøgeren betaling for hans del i henhold til samfrændernes afgørelse, hvilket nu er sket, og til amtmanden i Tønder på hertugens vegne årlig den sædvanlige landgilde, et oldensvin og fuld redsel.

A, fol. 41 r.

Senntentz twischenn Peter Jepsenn und Peter Christensenn van wegen eyner ottinge erde.

Ihnn sakenn, so sick twischen Peter Jepsen tho Lemmargk als cleger ahnn eynem unnd Peter Christensenn tho Bredewath als beclagedenn anderss deyls eynes ottinges erde up Lendemargk velde bolegen halwenn errich unnd twispeldich erholdenn, hebbe wy Johans

etc. tho rechte erkanth: Nademe de beclagede de besittinge mith des herdesfagedes Nis Hinricksen senthentz thobewysenn und mit segel, breve und eynn dinckschwinde dargedann, dat synn, des clegers, deyll, so synn vorfarn in dem ottinge erde gehat, is durch der beclagedenn vader ingeloseh unnd wedderumme syner, des clegers, moder vorlenet, dat de sententz by macht bliwen und de beclagede met synem broder solck ottinge erde wedderumme tho sick nemen unde gebukenn scholenn, doch und met dem beschede, dat se dem cleger na der sammelssfrunde erkanthenisse vor synn anparth gelden und bethalen schollenn, wo itzt gescheen is, ock unsem amtman upp unsem huse Lutken Tundern van unsent wegenn vann rechtes wegenn jerlicken schollen darvan de gewonthlicke hure und eyn oldenn schwin gewenn und eyn full retzell donn. Alles vonn rechtes wegen. In orkundt meth unsem furstlichenn secrete vorsegelth und gewen up unsem slate Lutken Tundernn midtweken na Egidij anno etc. 46.

1547

IV. Haderslev 1547 lo. februar.

Dommen er afsagt af hertugen alene og udfærdiget gennem hans kancelli i Haderslev. Sagen er dog ifølge relatorpåtegningen fremsat for hertugen af Iven Reventlow, der på den tid må have opholdt sig i Haderslev, men han blev omtrent samtidig hermed sammen med Godske Rantzau af hertugen sendt som deputeret til hertug Adolf på Gottorp i anledning af lenssagen.

Haderslev 1547 lo. februar.

Marin Ranuls med sit parti mod Tuere N.

Segl og breve på noget jord.

Sagsøgte har ved tingsvidner og ved breve bevist, at hendes afdøde husbond for mange år siden var kommet overens med sagsøgerne vedrørende disse breve og segl, hvilke sagsøgerne også godvilligt havde overgivet sagsøgtes husbond, der var søn

af en af sagsøgerne og broder til en anden. Sagsøgte havde desuden til rette tid fæstet landejendommen af amtmand Henrik Rantzau. Der dømmes således, at tingsvidnerne, overenskomsten og fæstebrevet skal stå ved magt (1).

A, fol. 45 v.

(1). Jfr. 1548 Haderslev nr. 14 af 24/2.

Sententz twischen Marin Ranuls mit sampt eren anhanghe als clegere ahn eynem und Tuere N. als beclagede anders deils van wegen etzlicher segell und breve lantguth berurende.

Ihnn sackenn, so sick twischen Marin Ranuls mit sampt erem anhanghe von wegen etzlicher segell unnd breve lanthguth berurende als clegere ahnn eynem unnd Tuere N. als beclagede ander deyls errich unnd twistich erholden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant unnd affsprekenn lathenn: Nademe de beclagede Tuere mith loffwerdigen dinckschwinden unnd vordrachesbrevenn in gerichte bewyseth, dat er selige husswerth sick mit den clegers vor langen jarenn der segell und breve halwenn vordragenn, die clegers ock desulwen breve und segell affgetredenn und der beclagedenn husswerth als erem lewen sonn unnd bruder guthwylligen awergewen und die beclagede tho rechter tydt solck guth vonn unsem amptman Hinrick Rantzouwen gevesteth, dinckschwinde, vordrachesbreve, dessgelicken de vheste by macht erkanth. Alles van rechtes wegen. Inn orkunde met unsem furstlickenn secrete vorsegelt unnd gewen up unsem slate Haderschleven denn teinden dach februarij anno etc. 47.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

V. Retsdage på Nordstrand 1547 26. - 30. april.

Få uger efter at lensforhandlingerne i marts 1547 i Kolding var strandet, begav hertugen sig til Nordstrand for at holde ret. Det ses ikke, hvor mange råder der har været til stede, kun at Iven Reventlow er anført som relator med undtagelse

af en enkelt gang, da Christoffer Rantzau træder i stedet for.

Det gamle Nordstrand var før stormfloden i 1634 inddelt i fem herreder: Lundenberg, Edoms, Pelworm, Beltring og Wiriks herreder. Mange af de i dommene nævnte steder har havet dengang taget, så de ikke kan lokaliseres nærmere.

1.

Nordstrand 1547 26. april.

Hans Edsen og Fedder Backsen som formyndere for Paie Adsens børn mod Lorentz Hansen.

Noget agerjord, som sagsøgte har bragt til sig.

Femherredsrådets kendelse skal stå ved magt, og landet skal tilfalde de rette arvinger, da sagsøgte ikke i henhold til landretten har rettet sig efter dommerne og tinghøringerne, dog skal arvingerne eller deres formyndere i løbet af 15 dage fra nærværende doms dato være pligtige til at betale sagsøgte hans digepenge i henhold til landretten og gode mænds kendelse.

A, fol. 49 r.

Senntentz twischen Hans Edsen und Vedder Backsen als clegere ahn eynem und Lorentz Hanssen beclagede ander deyles van wegen etzlich acker. Inn sakenn, so sick twischenn Hans Edsen und Vedder Backsen also formunder Paie Adsenn kynnder clegers ahn eynem unde Lorentz Hansen alsse beclagedenn ander deyles vonn wegen etzlich lantguth, so de vorgemelthe Lorens Hanssen tho sich gebracht, irrich unnde twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkanth und affsprekenn lathenn: Nademe de genomede Lorens Hansen met den domers und dinckhorigen wie lantrecht nicht nagekamenn, dat der vieffherde rath findung by macht unnd solck lant nu henforder ahn de rechtenn erwen fallen und kamen schole, doch sollenn diesulwen erwenn oder de vormunder van erenthwegen henwedder schuldich und plichtich synn, bynnen vofftein dagen na dato dieser sententz Lorentz Hansenn sine dicktalunge

nach landrechte unnd framer lude erkantenisse tho-
geldenn unde tho betalen. Alles van rechtes wegenn.
Inn orkunde meth unsem furstlickenn secrete vorsegelt
unde gewen in unsem lande Northstrande dinstages
na Misericordias Domini anno etc. 47.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

2.

Nordstrand 1547 27. april.

Jürgen Petersen mod Leve Paysen.

Injurier.

Femherredsrådets i sagen afgivne tre domme
og sagsøgted, der er aflagt i rette tid sammen
med dadelfrie og troværdige folk, skal stå ved
magt. Sagsøgerens klage kendes ubeføjet, da han
ikke med rette har kunnet hindre edsaflæggelsen
(1).

A, fol. 50 r.

(1). Af et oprejsningsbrev for Jürgen Petersen,
udstedt s.d. som dommen, fremgår det, at han havde
beskyldt Leve Paysen for på tyvagtig vis at have
frataget ham nogle penge. (Hansborgske Reg II,
373).

Senntentz twischen Jurgen Petersen als cleger
ahn eynem und Leve Paysenn anders deils etzlicher
scheldeworth halwenn belangende.

Ihnn sakenn, so sick twischenn Jurgenn Petersen
als cleger ahn eynem unde Leve Paysenn also beclage-
denn ander deyles etzlicher scheldeworth halwenn
errich unde twistich erholdenn, hebbenn wy Johans
etc. samt unsen lewen getruwen rede nach rede
und wedderrede in der sacke tho rechte erkant
und affsprekenn lathenn: Nademe der viffherde rath
in der sacken dre mall rechtlich gescheidenn und
sententieret und Leve Payssen demsulwenn alles,
wes ehme van der viff herde rath upgelecht, nage-
kamenn, de eyde tho rechter tydt met unstrafflickenn
unde loffwerdigenn ludenn gegewenn und Jurgen Petersen
ehme diesulwenn mit rechte nicht konnen hindern

oder werenn, so erkennen wy der vieffherde rath drey in der sackenn gegewennen sententz und syne gedane eide by macht, und Jurgen Petersenn derhalwenn nedderfellich. Alles van rechtes wegenn. Inn orkunde meth unsem furstlickenn secrete vorsegelt unde gewenn in unsem lande Northstrande mitwekens na Misericordias Domini anno etc. 47.

Relator her Ivenn Reventlow, ritter.

3.

Nordstrand 1547 28. april.

Lorentz Obbesen mod Junge Broder.

loo gylden medgift.

Femherredsrådet har dømt sagsøgte til, at han med sin ed skulle bekræfte, at det fulde beløb var udbetalt. Sagsøgte har ikke efterkommet denne dom, men den skal stå ved magt. Sagsøgeren skal i løbet af 15 dage afregne med sagsøgte, og hvad regnskabet udviser, at sagsøgte ikke har betalt til sagsøgeren af den omhandlede medgift, skal han betale.

A, fol. 5o.

Senntentz twischen Lorentz Obsenn als cleger ahn eynem unde Junge Broder beclageden anders deils hundred gulden medegifft belanghenn.

Inn sackenn, so sick twischenn Lorentz Obbensenn alsse cleger ahn eynem unnde Junge Broder beclageder ander deyles hundred gulden medegifft halwenn errich unde twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. inn bywesende unnser lewen getruwen rede na vorhor der sacken, rede unnde jegenrede erkanth unnd affspreken lathen: Nademe der viff herden rath Junge Broder thogefunden, dat he solkes met synem eide, dat dat gelth full und all uthgekamen were, beweren scholde, unde he dersulwenn sententz nicht nagekamen, erkennen wy desulwen findunge oder sententz by macht, unnd schall Lorentz Obsenn met Junge Broder bynnen XV dagenn rekennen, und wes sick nach der rekenschop bofindet, dat Junge Broder Lorentz Obsenn van wegen solcker medegifft nicht bethalet hefft,

schall he nochmals (a) betalenn. Alles van rechtes wegen. In orkunde met unnsem forstlickenn secrete vorsegelt und gewen in unsem lande Northstrande donnerstages na Misericordias Domini anno etc. 47.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

(a). nochmals er skrivefejl for plattysk namals = nachmals.

4.

Nordstrand 1547 28. april.

Gude Gummes mod Peter Boisen og hans medarvinger. Noget mageskiftet og noget købt land.

Sagsøgte dømmes til at have mageskiftet forbrudt i henhold til et af dem i retten fremlagt certeparti, oprettet af den tidligere staller Marquart Sehested, udvisende, at sagsøgte skulle lade sagsøgeren få fulde 14 demat land. hvad sagsøgte 19 år igennem ikke har gjort. De skal derfor i løbet af 15 dage lade sagsøgeren få hendes egne 9 demat og 2 skp. sæd. Sagsøgte kan da igen tage deres i besiddelse. Hvis sagsøgte ikke vil lade det købte land tilfalde sagsøgeren, skal de i henhold til de 3 herreders kendelse i løbet af 15 dage erlægge pengene derfor. A, fol. 50 v.

Sentenntz twischenn Gude Gummenss clegerin ahnn eynem und Peter Boiessen samt sinen medeerwen buete acker belangen anders deyls.

Inn sakenn, so sick twischen Gude Gummens clegerin ahnn eynem unde Peter Boiessen samt sinen medeerwen alsse beclageden anders deyles etzlickes buthe landes halwenn errich unnde twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. inn bywesende unser lewen getruwen rede na vorhor der sackenn, rede unde jegenrede tho rechte erkanth unde affsprekenn lathenn: Nademe Peter Boiessenn samt sinen medeerwen eyne certe, durch den vorigen staller Marquarth Sesteden derhalwen gemaketh unde upgerichtett, inn gerichte gelecht, darinne befunden, dat he der fruwenn vertein

deymet landes voll makenn scholde, unde he dersulwen upgerichteden certenn in negentein jaren sulwest nicht nagekamen, dat Peter Boiessen sampt sinen medeerwen de butenschop sulwenst gebrakenn, unde der fruwen bynnen XV dagen ere eigenn negenn deymet und twe schepell saeth wedderumme folgen lathen und he sampt sinen medeerwenn dat syne wedderumme antasten schole. Van wegen des gekofften landes awerst, so se ehr, der fruwend, datsulwe nicht folgenn lathenn wyllenn, scholen se dat gelt bynnen XV dagenn na uthwysunge der drier herden findunge thor stede leggenn, so scholenn se van wegen des gekofften ackers der drier herdenn sententz genethenn. Alles vann rechtes wegen. Inn orkunde met unsem furstlickenn secrete vorsegelt unnde gewen in unsem lande Northstrande donnerstages nach Misericordias Domini anno etc. 47.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

5.

Nordstrand 1547 28. april.

Hans Volquartsen mod Momme Obsen og Ocke Harthsen.

Pantsat land.

Femherredsrådets kendelse, hvorved sagsøgte, der havde fået landet i pant af de rette arvinger, tilkendtes pantet, skal stå ved magt, dog skal efter lo års forløb pantet atter overdrages de rette arvinger.

A, fol. 52 v.

Sententz twischen Hans Volckquartsenn alls cleger an eynem und Momme Obsen und Ockke Harthsen anders deils etzlich vorpandet lanth belangenn.

Ihnn sakenn, so sick twischenn Hans Folckquarthsen also cleger ahn eynem unde Ockke Harthsen und Momme Obsenn alsse beclageden ander deyles etzlich vorpandet lanth bolangenn errich unde twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. in bywesende unser lewen getruwen rede na vorhor der sackenn, rede unde jegenrede

tho rechte erkant unde affsprekenn lathen: Nademe der vieffherde rath denn panders solck panth thoerkanth unde van denn rechten erwen, de eth thovornne meth rechte gewonnen, in pande erlangt, dat der vieffherden rades vindunge, so se desshalwen gedan, by macht syn unde de panders er panth genethenn scholenn. Jedoch schall na uthgange der tein jare den rechten erwen solcke vorpandung wedder thon handenn gestelt werden. Alles van rechtes wegenn. In orkunde meth unsem furstlickem secret vorsegelt unnd gewenn in unsem lande Northstrande donnerstages na Misericordias Domini anno etc. 47.

Relator her Ivenn Reventlow, ritter.

6.

Nordstrand 1547 28. april.

Vagn Volquartsen (Volkersen) og hans medarvinger mod Haie Petersen. 1/4 bol land, beliggende i Nordmarsch.

Landet tildømmes sagsøgerne, da deres forfædre og derefter sagsøgerne selv ukæret har besiddet dette land i 7 snese år og der først for 2 år siden af sagsøgte er rejst krav derpå. Sagsøgte dømmes for vold, hvorfor han skal betale bøde til stalleren, da han uden dennes tilladelse er trængt ind på sagsøgernes besiddelse og har bortført høet.

A, fol. 53 r.

Sentenntz twischen Wagen Folquarsen und Haie Petersen eyn verdeparth eynes boll landes belangen.

Inn sakenn, so sick twuschenn Wagenn Volkersenn sampt sinen medeerwen als clegers ahnn eynem unnd Haje Petersen alsse beclagedenn ander deyles van eyn verde parth eynes boll landes in der Northmersch belegenn errich unnde twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. sampt unsem lewenn getruwenn reden na rede unde wedderrede tho rechte erkant unnde affsprekenn lathenn: Nademe bawengemelthe Wagen Folkersen und sine medeerwenn, voreldern und sie darnachmals solck lanth in die sowenn stige jar ane alle ansprake geruch-

samlickenn besethenn und in der tydt van nemandes alsse alleyne vor twen jarenn van Haya Petersenn derhalwenn beforderth wordenn, erkenne wy de olde besittunge by macht, unde Haie Petersenn, dewyle he ahne bewillung unses stallers Wagen Folckquersenn und sinen medeerwenn inn ehre rausame besittunge gefallenn und solck hoy wechgefurth, gewalht tho, darvor schall he unsenn staller beterenn unde hernamals Wagen Volckquersenn und sinen medeerwen der wische und gresinge halwen nicht mehr bolangenn. Alles vann rechtes wegenn. Inn orkunde meth unsem forstlickenn secrete vorsegelt unnd gewenn in unsem lande Northstrande donnerdages nach Misericordias Domini anno etc. 47.

Relator Christopher Rantzow.

7.

Nordstrand 1547 29. april.

Johan Herbu, degn, mod Lorenz Hackelschnider.
Noget kirkejord.

Sagsøgte kan i henhold til et fremvist fæstebrev, udstedt af den tidligere staller Markus Sehested, nyde sit fæste for livstid, men til sagsøgeren, der ikke har fremlagt noget bevis vedrørende jorden, skal han betale leje.

A, fol. 53 v.

Sentenntz twischen Johans Herbu als cleger ahn eynem unde Lorentz Hackelschnider als beclagede anders deyls etzlich kerkenlanth belangen.

Inn sackenn, so sick twischen Johans Herbu als cleger ahn eynem unnde Lorentz Hackelschnider alsse beclagerder etzlich kergkennlanth bolangen anders deyles irrunge unnd twyspalth erholden, hebbe wy Johans etc. in bywesende unnsere lewenn getruwen rede nach vorhor der saken, rede unnde jegenrede tho rechte erkanth und affspreken lathen: Nademe Lorentz Hackelschnider des vorigen stallers Markus Sesteden vestebreff gethgeth und Johans Herbu darjegenn gar und gantz keynenn bowys up solck lanth, dann alleyne blothe worth forgebracht, erkennen wy de veste by macht, unnd schall

de gemelthe Lorentz de tydt sines lewendes der veste genetenn und dem koster Johans Herbu sine hure gewenn. Alles van rechtes wegenn. In orkunde mith unsem forstlicken secrete vorsegelt und gewen in unsem lande Northstrande fridages nach Misericordias Domini anno 47.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

8.

Nordstrand 1547 29. april.

Hr. Otte Schmidt (1) mod Hans Ocksen.

Noget kirkejord.

Det ældste fæste skal stå ved magt, hvorfor fæstet af kirkejorden tildømmes sagsøgeren, der i retten har fremlagt et fæstebrev, udstedt af den tidligere staller Marquart Sehested, som var ældre end det, sagsøgte havde. Men hvad sagsøgeren af denne kirkejord ikke behøver for sin nærings skyld, skal han mod lejeafgift give til den, der er nærmest dertil i den slægt, fra hvilken jorden er kommet til kirken.

A, fol. 54 v.

(1) Otto Ocksen Schmidt, diakon ved søndre kapel på Pelworm 1524-56 (Arends).

Sententz twischenn hern Otten Smit als cleger an eynem und Hans Ochsen als beclagede anders deils etzlich karkenguth belangenn.

Inn sakenn, so sick twischenn ernn Ottenn Smith, cleger, ahnn eynem unde Hans Ochsen also beclagedenn ander deyles van wegen etzlich kergkennguth errich unnde twistich erholden, hebbe wy Johans etc. inn bywesenn unser lewen getruwen rede tho rechte erkanth unnde affsprekenn lathenn: Nademe er Otte eynen oldern vhestebrieff van Marquarth Sestedenn gegewen, als Hans Ochsen gehatt, den ock er Otte inn gerichte gelecht, so erkenne wy sine oldeste veste by macht, und schall er Otte solck kerckenguth sulwer syner narunge nach gebukenn, und wes he nicht bedurfftig, den negestenn, darvan eth gekamen, umme de hure dohn. Alles van

rechtes wegenn. Inn orkunde met unsem anhangenden pitschafft vorsegelt unde gewen in unsem lande Northstrande fridages na Misericordias Domini anno etc. 47.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

9.

Nordstrand 1547 29. april.

Hans Brodersen mod Nickel Hansen.

Noget arvegods.

Sagsøgte har med gode segl og breve i retten bevist, at arvegodsset er hans ejendom, hvorimod sagsøgeren kun har fremført blotte ord. Femherredets kendelse skal derfor stå ved magt, og sagsøgeren skal ikke mere stævne sagsøgte for denne arvs skyld.

A, fol. 55 r.

Sententz twischen Hans Brodersenn als cleger ahn eynem unde Nickel Hansenn beclagede ander deyles etzlich erffguth belangenn.

Inn sackenn, so sick twischenn Hans Brodersenn, cleger, ahn eynem und Nickell Hanssenn, beclageder, ander deyles etzlich erffguth bolangen errich und twispellich erholdenn, hebbe wy Johans etc. in bywesennde unser lewen getruwen rede nach vorhor der sacken, rede und jegenrede tho rechte erkanth und affsprekenn lathen: Nademe Nickelss Hansenn mit guden segelen unde breven in gerichte bowesen, dat solck erwe syn eghendom is, und Hans Brodersenn darjegen nichts, alleyne blothe worth, vorgebracht, so schollenn der viffherden fyndung by macht syn, und schall Hans Brodersenn Nickelss Hansen des erwes halwen nicht mer tho bespreken hebben. Alles van rechts wegenn. Inn orkunde met unsem furstlichen secrete vorsegelt und gewen in unsem lande Northstrande frigidages nach Misericordias Domini anno etc. 47.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

10.

Nordstrand 1547 29. april.

Ocke Jepsen mod Hans Edlefsen.

Noget købt land.

Da sagsøgte ved troværdige vidner har bevist, at Fedder Steffensen har solgt dette land til hans forfædre, skal femherredsrådets kendelse og købet stå ved magt.

A, fol. 55.

Sententz twischen Ockke Jepsen alss cleger ahn eynem und Hans Edoleffsen beclagede anders deyles etzlich gekofft lanth belangende.

Inn sackenn, so sick twischenn Ocke Jepsen alss cleger ahn eynem unde Hans Edoleffsen alsse beclageder ander deyles etzlich gekofft lanth bolangen errich unde twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. in bywesende unser lewen getruwen rede nach vorhor der sackenn, rede unde jegenrede tho rechte erkanth und affsprekenn lathen: Nademe Hans Edolefsen met loffwerdigenn tugen bowesen, dat Vedder Steffensen synen vorfarn solck lanth vorkofft, schollen der vieff herde rath schedinge und de kop by macht syn. Alles van rechtes wegen. In orkunde met unsem furstlichen secrete vorsegelth und gewen in unsem lande Northstrande frigidages nach Misericordias Domini anno etc. 47.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

11.

Nordstrand 1547 29. april.

Peter Bensen (Boisen) mod Pauwe Nommensen.

Noget købt jord.

Sagsøgte havde over for femherredsrådet rejst tiltale mod sagsøgeren, der til rådet havde sagt, at han havde købt det omhandlede land af Nis Jepsen for 15 pund engelsk. Som vidne havde han beråbt sig på Anna Nommensen, sagsøgtes moder. Hun, der var sælger af landet, var blevet indstævnet og

havde på forespørgsel afgivet det vidnesbyrd, at hun havde solgt landet til Peter Bensen for lo pund engelsk, og ikke til Nis Jepsen. Sagsøgeren havde altså løjet over for femherredsrådet, og da han heller ikke over for hertugen kan fremlægge noget bevis for, at Nis Jepsen er hans sælger, stadfæstes femherredsrådets kendelse, og sagsøgeren skal anses for en løgner, indtil han kan bevise handelen med Nis Jepsen. Vil han fastholde sit køb, skal han rejse tiltale mod sælgeren i henhold til landretten.

A, fol. 57 r.

Sententz twischen Peter Boiesen (a) als cleger ahn eynem und Pauwe Nommensen beclageder anders deyls etzlich gekofft lanth belangenn.

Inn sackenn, so sick twischenn Peter Bensen als cleger ahn eynem und Pauwe Nommensen alsse beclagede ander deyls gekofft lanth bolangende errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. in bywesende unser lewen getruwen rede na vorhoer der sacken, rede und jegenrede tho rechte erkant und affspreken lathen: Nademe Peter Bensenn vor der viffherde rath, dewyle Pauwe Nommensen densulwen kop apentlickenn bygespraken, gesecht, dat he solck lant van Nis Jepsen vor XV punt engels gekofft, und sick derhaluen up Anna Nummensen, des, so den kop bygespraken, moder, tuchenisse, wes se darinne sede, he thofreden syn wolde, beropenn, diesulwe fruwe ock gerichtlich citereth und umb ere witlicheit gefrageth, wer de rechte koper were, de solck lanth van ehr erstmals gekofft, dewyle se de vorkoperyn des landes, unnd sie darup gesecht, dat he, Peter Bensen, ehr kopman, solck lanth van ehr umme thein punt engels gekofft hadde, und nicht Nis Jepsenn, unnd also der viffherde rath apentlickenn vorgelagen und itzo nochmals gantz und gar keynen bowyss, dat Nis Jepsen sin vorkoper des landes were, sunder alleyne blothe worth forgebracht, so erkennen wy der vieffherde rades fyndunge by macht, unnd schall Peter Bensen eyn logener bliwen, so lange he denn kop meth Nis Jepsen bewysenn kan. Im fall awer Peter Bensen nochmals synenn kop wyll gehalten hebbenn, schall he sinen koper na lantrechte besprekenn unnd manen. Alles van rechtes wegen.

In orkunde met unsem furstlichenn secrete vorsegelt
und gewen in unsem lande Northstrande frigidages
na Misericordias Domini anno etc. 47.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

(a) I dommen altid Bensen.

12.

Nordstrand 1547 29. april.

Edlef Tamsen mod Ingver Harresen.

Noget arvegods.

Sagsøgte har med troværdige segl og breve, udstedt af hertugens fader kong Frederik 1., bevist, at hans forfædre var kommet overens med arvingerne i henhold til en oprettet kontrakt (certeparti). Sagsøgeren har kun fremført tomme ord. Kongens segl og breve skal stå ved magt, og sagsøgte skal nyde, hvad de lyder på.

A, fol. 57 v.

Senntentz twyschenn Edlof Tamsenn als cleger
ahn eynem und Ingwer Herressen (a) beclagede
anders deyls etzliche erffguder belangennde.
Inn sackenn, so sick twischenn Edloff Tamsenn,
cleger, ahn eynem unde Ingwer Harressenn, etzliche
erffguder bolangenn, anders deils errich und twistich
erholden, hebbe wy Johans etc. in bywesende unser
lewen getruwen rede na vorhor der sacken, rede
und jegenrede tho rechte erkanth und affsprekenn
lathenn: Nademe Ingwer Harressen mit loffwerdigen
segell und breven, so weylant koningk Frederigk,
unse fruntlicke lewe herre unde vader, hochmilder
und lofflyker gedechtnusse, uthgegewen, bowesenn,
dat sine vorfarnn sick meth den erwen luth eynes
darawer gemakeden loffwerdigen instrumenthes unnd
certen vordragen, und Edleff Tammensen darjegen
gar und gantz keynen bowiss, sunder alleyne blothe
worth furgebracht, so erkennen wie der Kon. W.,
unses seligen hern und vaders, gegewen segell und
breve und dat instrumenth by macht, unnd schall
Ingwer Harressen, wes dat instrument medebringeth,

geneten. Alles van rechtes wegen. In orkunde met unsem furstlichenn anhangenden secrete vorsegelt unnd gewen in unsem lande Northstrande frigdages na Misericordias Domini anno etc. 47.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

(a) I dommen ellers altid Harressen, også i den følgende attest.

13.

Nordstrand 1547 3o. april.

Attest for den dræbte Ocke Hansens slægt, Hans Harresen og hans frænder, til stilleren og femherredsrådet.

Hertugen kundgør for stilleren og femherredsrådet på Nordstrand, at han har tilladt Hans Harresen og hans frænder, at de ifølge landretten må forfølge Andreas Jensen - i lighed med Lorenz og Nickels Hansen, der får skyld for manddrabet - hvis han ikke efterkommer femherredernes kendelse, at han i løbet af 15 dage skal aflægge ed på, at han ikke er skyldig i drabet på Ocke Hansen. Det begæres af stilleren og femherredsrådet på anmodning at lade den dræbtes frænder vederfares ret over ovennævnte tre personer.

A, fol. 59 v.

Schynn des enntlyweden Ocke Hannsenn fruntschop. Wy Johannis etc. entbedenn dem erbarn unsem lewenn getruwenn staller ock der vieffherdenn rath in unsem lande Northstrande wanafftich unnsernn gruth unde genedigenn willenn thovornn. Wollenn ju ock darbeneffenst gnediger meynunge nicht bergen, dat wy unsem lewen getruwenn Hans Harressen unnde siner fruntschop dehm rechten und der billigkeit na thogelatenn, wo wy danne chrafft dieses unses breves dohn, tholaten und vorgunnen ehnen von rechtes wegen, dat se Andreas Jensen, so he den eidt bynnen 15 dagen, dat he ahn dem dodtschlage Ocke Hansenn nicht schuldich, wo juwe der fiffherdenn sententz medebringet unnd sick van rechtes wegen eigent

und geborth, fullenbringet und nichten deit, dat he densulwen glikent Lorentz unnd Nickels Hansen, so der dothschlag upgelecht is, mit lantrechte up dat uterste vorfolgen, unde beiden ehr recht dohn lathen schollen. Begern demnach met allen gnaden, is ock nicht weyniger hyrinne unse gantz ernste bovell unnde meynunge, gy willen enen up er ansokenth, wo solck eydt bynnen der tydt nichten geschicht, geborlickes rechten awer se alle dre vorgunnen unnd wedderfarenn lathenn. Daran do gy uns samtlich und besundern tho gnedigenn gefallenn, und wy wollent henwedder meth allen gnaden bodengkenn unnd erkennen. Datum in unsem lande Nortstrande sonnewendes na Misericordias Domini anno etc. 47 unnder unserm furstlichenn secrete.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

VI. Haderslev 1547 30. december.

Hertugen var kommet fra kongeriget til Haderslev på omkring samme tid, som han traf den retslige afgørelse i nærværende sag. Jfr. indledningen til retsdage i Haderslev 1548 21/2 - 2/3.

Haderslev 1547 30. december.

Forlig mellem marskbeboerne i Trendermarsk og folkene i Gaikebøl.

Digning i Trendermarsk.

Da beboerne i Trendermarsk er tynget med mere og vanskeligere digning end Gaikebøl, skal sidstnævnte aftage fra Trendermarsk 250 roder dige, strækkende sig fra den ny kog mod vest; de skal dige med den jord, som ligger ved diget (1).

A, fol. 93 r.

(1). Jfr. 1556 Nordstrand dom nr. 32 af 20/7 og 1570 smst. nr. 26 af 5/7. (Hansb Reg II, 380).

Vordracht zwischen den marschluden in der Trindermarsch und denen van Gaykenbull des dikes halwenn.

Wy Johans etc. bekennen und dohn kunth vor jedermenniglichen: Nademe sick twischen den marschluden und inwaners in der Trindermarsch als clegers ahn eynem und denen van Gaykenbul also beclagenden ander deils etlickes dyckes halwen in der Trindermarsch liggende errunge und twespeldicheit erholdett, hebbe wy in der saken, dewile bomelte inwaners der Trindermarsch mit mererm und schwererm dyke alsse de van Gaykenbull beladen, afspreken und vor recht seggen lathen, dat de genanten van Gaykenbul den inwanern in der Trindermarsch van erem dyke van dem nigen koge ahn int westenn 25o rodenn affnemen und mit der spetunge, so ahn dem dyke gelegen, nuhenforder bruken und dyken scholenn. Darna sick beyde parth by vormydunge unserer hogsten straff und ungnade tho richten. Und dohn hirahn beide parth unse entliche und thovorlatige meynunge in gnaden henwedderumb tho bedencken. Datum up unsem schlate Haderschleven freytags nach dem hilligen Christage anno etc. 48 (a).

(a). Året er regnet fra juledag.

1548

VII. Retsdage i Haderslev 1548 2o. februar - 2.marts.

Ifølge de på disse retsdage udstedte domme har af hertugens råder Iven Reventlow medvirket, idet han i dommene er anført som relator. Af andre akter, der er udstedt i de samme dage i Haderslev, ses det, at både Godske Rantzau, Gregers Ahlefeldt og Henrik Rantzau har været i Haderslev på den tid. At råder ikke bliver nævnt i dommene kan derfor måske skyldes konciperingen af disse. Forholdet var imidlertid det, at hertug Hans i 1547, helt fra juni og året ud, opholdt sig i kongeriget, den meste tid i København, hvor der fra august til langt hen på efteråret afholdtes herredag. Fra København skrev hertugen 5. december til Iven Reventlov, at han ville komme til Haderslev 22.

s.m. for at høre amtmændenes regnskaber. Senere, 20. s.m., skrev kongen og hertug Hans fra Nyborg til hertug Adolf om at komme til et møde i Haderslev, hvortil kongen og hertugen ville ankomme 2. januar, og hvortil begges råder var tilkaldt.

Da råderne altså har været i Haderslev ved nytårstid 1548, har hertugen måske ikke så kort tid efter villet indkalde dem til retsdage den følgende måned. Formentlig er det Iven Reventlow, der har tilskyndet til retsdagenes afholdelse. Han har været i Haderslev, da der 19. februar i Haderslev er udstedt kvittering til ham for omslaget i 1548. Iven Reventlow, som hertug Hans især havde lært at kende under sin virksomhed som statholder 1543-44, var i denne første periode hertugens fortrolige og gehejme råd, hvem hertugen under bortrejse overdrog at tage sig af land og folk. I 1547 havde hertugen i øvrigt udvidet sin kancellistab, idet han i København i juli havde taget Georg Beyer i sin tjeneste. I de følgende år er Georg Beyer i hertugens følge på dennes rejser, mens Jeronimus Boldigk varetager kancelliforretningerne i Haderslev og også er til tjeneste for Iven Reventlow, der var knyttet til Rendsborg som amtmænd.

På retsdagene henvistes sager til forlig, og forlig eller overenskomster, der var blevet oprettet, stadsfæstedes. Da overenskomsten mellem Antonius Keyser og Bartels Petersen er dateret mandag den 20. februar, er retsdagene uden tvivl begyndt den dag. Se Hansb Reg II, 452-467, hvor de andre breve, der udstedtes under retsdagene, også findes.

En retssag er fra Tønder amt.

1.

Haderslev 1548 21. februar.

Moritz (1) Emmiksen (til Refsø) mod Hans Sørensen (i Kolstrup, Stepping s.) (2)

Lovhævd på noget jord.

Sagsøgte har tilstået, at han og det hele bondelag har anmodet om at få jorden rebet, hvilket også er sket i henhold til landets ret; sagsøgte

har ikke villet lade sig nøje med det, der blev tilrebet ham, men har gjort sin lovhævd gældende og igen tilsvoret sig den jord, der ved rebningen blev frakendt ham. På grund heraf kendes de tolv grundejeres vidnesbyrd at stå ved magt, og Hans Sørensen med sin lovhævd underkendes. Endvidere underkendes de i de to tingsvidner anførte vidner, der har vidnet imod de tolv grundejeres vidnesbyrd. A, fol. 68 v.

(1). Moritz Ottesen.

(2). Oprejsningsbrev af 1548 21/4 for Hans Sørensen i Kolstrup og hans mededsmænd (Hansb Reg II, 5o2).

Senntentz twischen dem erbarn Moritz Emicksen als cleger ahn eynem und Hans Severnsen beclagede anders deils ein lachewent up etzlich lantguth belangende.

Inn sakenn, so sick twischen dem erbarn unserm lewen getruwenn Moritz Emicksen also cleger ahn eynem und Hans Severnsen also beclageden anderdeyles ein lachewent, so he up etzlich lantgut gedan, bolangen errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkantt: Nademe Hans Severnsen sulwest bekanth und thogestan, dat he samt dem gantzen burlage sulwen dat lanth tho repe gebedenn, und de grunteger ock na lanthrechte tho thage vorfolget, de dan erenn toch gedan, alsoo dat solck lanth gerepet is worden, unde darawer wiell he sick nicht ahn dem sinen, wes eme thogerepet, genogen lathen wolde, eher der grunthegeer toch gefellett, sunder by macht gestahnn, syn lackewent gedahnn, darmede he datsulwe, wes eme van erde affgerepet, wedder tho sick geschwarenn, erkenne wy der twelff grunthegeer toch by macht, und schal derhalwen Hans Severnsen und sin lachewent gefellett synn. Unde dewyle ock Hans Severnsen twe dingeswinde in gerichte ingelecht, so jegen der twelff grunteger toch gethuget, darentjegen de herdesfagett Nis Jepsenn mit velen dingeswinden bowesen, dat solcke tuchenisse sick alsoo nicht erhielde ader geschenn weren, schollen desulwen tugen in beiden dingeswinden bonemet hirmede

ock gefellet synn. Alles van rechts wegen. Ihnn
ohrkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt
und gewen up unsem schlate Haderschleven dinstages
nach dem sondage Invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

2.

Haderslev 1548 21. februar.

Gertrud Wilhelmsen mod sognefolkene i Ødis.

Sognets påståede gæld for opbygningen af præste-
gården.

Sagsøgeren skal ikke mere rykke sognet, men
pålægges evig tavshed i sagen, da hun selv i retten
har tilstået, at fire forligsmænd har behandlet
sagen og disse over for hertugen har bevidnet,
at sagen er forligt, og at hun havde fået loo mark
for byggeudgifter og desuden 15 mark som foræring.
A, fol. 69 r.

Senntentz twischen Gerdrut Wilhelmsen als
chlegeryn ahn eynem und den caspelluden tho
Odi also beclageden anders deil setzlicher
schult halwen.

Inn sakenn, so sick twischenn unser lewen besundern
Gerdrut Wylhelmsen als clegerin ahnn eynem unnde
denn caspelluden tho Odi also beclageden ander
deyls etzlicher schult halwen, so dat caspell genanter
Gerdrut Wilhelmsen van wegen upbuwunge der wedemstede
schuldich synn scholde, errich und twistich erholden,
hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant: Nademe
de genante fruwe sulwer bynnen gerichte bekant,
dat awer solcke sacke ver vorliyckes lude, also
de erbar Hans Johansen, her Laue, kerckher tho
Aller, her Ambrosius, kerckher tho Odi, und Nis
Jepsen, herdesfaget in Tustorpherde, gewesen, de
vor uns sulwer getuget hebbenn, dat se solcke sake
nafolgender wyse vorlicket, also dat de fruwe
vor solcke buwunge ein hundertt margk hebben scholde,
und ehr dosulwest tho den hundert margken, welck
ehr dat caspel endtrichtett, noch XV margk geschenck-

ett, darmede se domals gesediget gewesen, datt se desfals, wyle se solcke vordracht ingegan ock mit dem gelde, so se lude der vordracht empfangen, domals thofredenn gewesen, nicht mehr dat caspell tho manen oder solker buwinge halwen tho besprekenn hebbenn, sunder ein ewich stilschwigen ehr derwegen hirmede upgelechts wesenn schall. Alles van rechts wegenn. In ohrkunde mit unsem furstlichen secrete besegelt unnd gewen up unsem schlate Haderschleven dinstages nach dem sondage Invocavit anno etc. 48.

Relathor her Iven Reventlow, ritter.

3.

Haderslev 1548 22. februar.

Jens Christensen og Mikkel Jensen mod Ib Martensen i Havervad (Brøns s.)

Gæld.

Sagsøgte har over for sagsøgerne aflagt en gælden vedrørende ed, som endnu står ved magt, og skal derfor ikke være forpligtet til at stå til ansvar for gælden, så længe sagsøgerne ikke har fået eden gjort ugyldig eller gendrevet i henhold til landretten.

A, fol. 69 v.

Senntentz twischen Jens Christensen und Michel Jensen clegere und Ib Martensen beclagede etzliche schult belangende.

In saken, so sick twuschenn Jens Christensen und Michel Jensen also clegers ahnn eynem und Ib Martensen tho Hoverwat anders deyles etzliche schult belangen errich und twistich erholden, hebbe wy Johans, van gots gnaden etc. tho rechte erkant: Nademe Ib Martensen, Jens Christensen und Michel Jensenn solcher angelangenden schult halwen ein eidt gedann und desulwe eidt noch by macht steitt, schal he enen solcker schult halwen nicht tho anthwordende schuldich unnd plichtich synn so lange, dat se denn eidtt mit lantrechte gefellet und thorugge gedrewenn. Alles vann rechts wegen. Inn orkunde mit unserm furstlichen secrete besegelt. Actum

Haderschleven mitwoch nach Invocavit anno etc.
48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

4.

Haderslev 1548 22. februar.

Nis Paulsen i Tiset (Gram s.) mod sin broder
Simon Paulsen.

Nogle solgte agre.

Da sagsøgte i henhold til landretten 3 år
efter salget ikke har kunnet hævde sin ret til
alt det solgte, men to ottinger jord er svoret
til fald, således at sagsøgeren har måttet fæste
de to ottinger af hertugen, skal sagsøgeren ikke
være pligtig til at give sagsøgte mere end det
i henhold til købebrevet kan blive, når de to ottinger
er fradraget.

A, fol. 71 r.

Senntentz twischen Nis Pawelsen und sinem
broder Symen Pauwelsen etzlich vorkoft acker
belangende.

Inn sakenn, so syck twischenn Nis Pawelsen tho
Tyse also chleger ahnn eynem unde synem broder
Symen Pawelsen also beclageden anders deyls etlich
vorkoften ackers halwen errich unde twispeldig
erholden, hebbe wy Johannis etc. tho rechte erkantt:
Nademe gedachte Simen Pauwelsen nach lantrechte
sinem broder solck vorkoft lanth dre jar na dem
kope nicht hefft alle weren konnen, sunder van
solckem lande twe otting erde tho falle geschwarenn,
also dat de koper desulwen beiden ottinge van uns
festen heft mothen, schall he, sovele also he de
twe ottinge van uns gefestet, inn dem kope des
anndern landes affkortenn unde dem vorkoper nichtt
mehr tho gewende schuldig und plichtich synn, dan
also eme na affkortinge der beiden ottinge erde
na lude des kopbrevs also dem eynen broder bykamen
moge. Alles van rechts wegen. Inn urkunde mitt
unnserm furstlichen secrete besegelt und gewen

up unsem schlate Haderschleven mitweken na Invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

5.

Haderslev 1548 22. februar.

Attest til indbyggerne i Ullerup (Skærbæk s.)

Strid med Hans Petersen på enemærket Ulleruplund om noget land.

Hertugen giver parterne den besked, at amtmand i Haderslev Sivert Rantzau og otte upartiske folk skal stifte forlig mellem dem, således at beboeren af enemærket får sin "jæt jorde" (1) efter sit ottingtal. Når de otte mænd med amtmandens samtykke har forligt parterne i mindelighed, skal det blive ved forliget. Indbyggerne i Ullerup har herom udbedt sig hertugens skriftlige attest, som han har udstedt til dem.

A, fol. 71 v.

Tryk: Sommer: Slægten Astrup, Bilag og Aktstykker, 48.

(1). Skal formentlig læses som to ord, 'jæt jorde'. Ordbogen har kun jæt (med r), et jordstykke af ubestemt størrelse, sandsynligvis 14-20 roder lang og 1 rode bred. Kan måske gengives 'en strimmel land'.

Schin den van Ulderup des einbuls, so by Ulderup licht, genomt Uldorplunt, etzlich lantgut belangende.

Wy Johannis etc. bekennen apenbar vor alssweme: Nademe de inwaner tho Ulderup mit dem einbell, so by Ulderup licht, mit namen Uldorplunth, dar Hans Petersen up wanet, etzlich landtgudes halwen gerichtlich tho donde, dat wy den beyden parten affseggen lathen, dat de erbar unse lewe getruwe Sywert Rantzow, amptman unses huses Haderschleven,

unde acht unpartigische lude beyde partt in der fruntschop vorlyken und byleggen scholen, also dat dejenne, so up dem einbull wanett, sin jatjorde na sinem otting werden schole. Wen nu de acht lude na des amptmannes gutduncken de vorlykunge gemakett unde de sake in der fruntschop ader sunst also vordragen werth, darby scholenn eth beide parth unwedderroplick bliwen lathen. Darup de van Ulderup unnsen schrifftlichen schin gebeden, den wy enen tho weigernde nicht gewust, sunder enen densulwen medegedeilett. In urkunde mit unsem furstlichen secrete vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleven mitwekens na dem sondage Invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

6.

Haderslev 1548 22. februar.

Allerup (Toftlund s.) mod Hønning (Arrild s.)
Ret til at slå lyng.

Nævningernes kendelse over nogle folk fra Allerup, der har slået lyng på Hønnings mark, skal stå ved magt, da det af sandemænd og synsmænd gjorde skel mellem landsbyerne Allerup og Hønning endnu er gældende. Hvis Allerup vil gøre brug af kogang eller lyng på Hønnings mark, skal det ske med Hønnings billigelse. Hvad i øvrigt angår brug af ager og eng, skal hver part nyde segl og breve. Hver af parterne har fået en afskrift af dommen.

A, fol. 72 r.

Sententz, so twischen den beiden dorpen Alderup und Hoyninge etzlicher heide halwen ergangen, und eynem jedern parth ein awerantwortet wordenn. Inn sakenn, so sick twuschen den beidenn dorpen also Alderup unde Hoyninge etzlicher heyde halwen errich unde twistich erhelden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkanth: Nademe santh und sun twuschen beiden dorpen eyne schede gemaket und etzlichen luden van Alderup, dat se heide up der van Hoyninge veltmargke

geschlagenn, van den neffningen toch, awerschwaren, hebbe wy der neffninge toch, in ansehunge der sant und sun gegangene und gemakede scheid noch in werden gewesen, by macht erkantt. Und so de van Alderup up der van Hoyninge felde kogancck ader heyde brukenn willenn, schollen se mit der van Honninge willen dohn. Sovele awerst acker unnd wische tho gebukende bolangen deit, schall ein jeder segell unnd breve geneten. Alles van rechtes wegen. In orkunde mit unserm furstlichenn secrett vorsegelt und gewenn up unsem schlate Haderschlewen; mitweken na dem sondage Invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

7.

Haderslev 1548 23. februar.

Karen, afdøde Jens Madsens datter, mod Lorents Truelser i Gabøl (Nustrup s.)

Ægteskabssag.

Sagsøgte skal i henhold til retten bøde til hertugen, da han, til trods for at han havde holdt trolovelsesgilde med sagsøgeren og de havde lovet hinanden ægteskab, imod amtmandens forbud har ægtet en anden. Sagsøgeren skal han i løbet af otte dage fra denne doms dato stille tilfreds. Sognepræsten i Nustrup skal have forbrudt sin kirke (1), fordi han har trolovet og viet sagsøgte imod guddommelig ret og amtmandens forbud.

A, fol. 72 r.

- (1). Dette synes dog ikke at være sket, idet det i 1571 siges, at hr. Marquart Henricksen i over 40 år har været præst i Nustrup, se hertugens kollats og konfirmation af 1571 19/3 for hr. Peter Marquartsen som sin faders kapellan og efterfølger som præst i Nustrup (Reg B, 261 v). Endvidere hertug Christians kaldsbrev af 1530 15/7 for Markvard Friis (=Henriksen) som præst ved Nustrup kirke (Hertug Christian (3).s arkiv, perg).

Senntentz twischen Carin seligen Jens Matzenn
dochter als clegerin ahn eynem und Lorents
Truwelsen also beclagede anders deils echteschop
belangen.

Inn sakenn, so sick twuschenn unser lewen besundern
Carin Jens Matzen dochter als clegerin ahn eynem und
Lorentz Truwelsen tho Gabell also beclageden ander
deyles echteschop bolangen errich unde twistich er-
holden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant: Nademe
de gemelte Karin mit lofwerdigen dingeswinden in ge-
richte bowesen, ock solckes des beclageden broder
sulwest thogestan, dat se mit sinem broder Lorentz
Truwelsen, wo sick geborett, lovelber gehat und ein-
ander de echteschop gelawet und thogesecht mit wylenn
erer, der maget, moder und broder und darawer sick
wedder unses amptmannes forbott eyn ander elich byleg-
gen lathen, dat he unns vor solck ungehorsam dem rech-
ten nach boeten und beteren, ock der vorgemelten
clegerin bynnen den acht dagen na dato disser sententz
eren wylenn maken schall. Wenner dat geschen, heft
sick de gemelte clegerin jegen unns vorsecht, wyle
de beclagede mit eyner andern bereitt kost gehatt,
eme siner gedanen thosaghe fruntlickenn tho erlathenn.
Unde nademe er Marquart, kerckher tho Nustorp, wedder
dat gotlicke recht ock unsert amptmans gebott enthje-
gen Lorentz Truwelsen mit eyner ander personen vortru-
wet und desulwen thosamendegegeuen, schal he darmede
sick sulwest sine kercke tho Nustorp vorbraken heb-
benn. Alles van rechts wegen. Inn ohrkunde mit unserm
furstlichen secrete vorsegelt. Actum Haderschleven
donredages na dem sondage Invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

8.

Haderslev 1548 23. februar.

Amtmand i Haderslev Sivert Rantzau mod nævninger-
ne i Frøs herred.

Fældede træer.

Da amtmanden sammen med synsmænd har konstateret,
at træerne er fældet for nylig og stubbene endnu var
der, og tre mænd fra Ganderup og Fole beskylder Erik

Thomsens folk for at have gjort det og ved tingsvidne fører bevis derfor, underkendes nævningernes frifindelse af de skyldige.

A, fol. 72 v.

Senntentz twischen dem erbarn Siwertt Rantzouwen, amptman tho Haderschleven, und den nefningen in Frosherde etzlichs gehouwen holtes halwen.

Inn sakenn, so sick twuschenn dem erbarn unsem lewen getruwen Sywertt Rantzouwen, amptman unses huses Haderschleven, als clagenden ahn eynem unnd denn neffningen in Frosherde beclagedenn ander deyles etzliches gehouwen holtes halwen errich unnd twistich erholden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkantt und afspreken lathen: Nademe gedachte Syverth Rantzow bynnen gerichte mit den sunssluden bowesen, dat solke stubbenn vorhandenn unnd dat holt nige gehouwen sy, ock darumme Mickell Riggelsenn tho Gandorp, Peter Petersen, Anders Eysen tho Forle Erick Tomesenn lude beschuldigt unnd mit eynem dingeswinde bowesen, dat se datsulwe hollt unde nemandes anders gehouwen hebben, unde dennoch van den neffningen darawer gefrigett wordenn, erkenne wy der neffninge mitsampt den luden, so solckes holtes halwen gefriget, nedderfellich. Alles van rechtes wegenn. In orkunde mit unserm furstlichen secret vorsegelt. Datum Haderschleven donredages na invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

9.

Haderslev 1548 23. februar.

Bønderne i Bjerndrup (Stepping s.) mod Erik Emmiksen (til Tyrstrupgård)

En kirketoft, Møgeltoft. (1).

Erik Emmiksen skal være pligtig til at give afkald på kirketoften, men da den er givet til kirken af hans forfædre, skal han være den nærmeste til mod leje at have brugsret til den. (2).

A, fol. 73 r.

(1). Teksten har Muweltoft, men 1554 Haderslev nr.

6 af 14/2 har Molentofft, som vel skal være Mølltoft.

(2). Jfr. 1554 Haderslev nr. 6 af 14/2.

Sententz twischen den bunden tho Berndorp als chleger ahn eynem und dem erbarn Erick Emicksen also beclageden anders deyls ein kerkentoft belangende.

Inn sakenn, so sick twischenn unsen lewen getruwen den bunden tho Berndorp als clagenden ahn eynem unnde dem erbarn Erick Emicksen beclagenden ander deyles van wegen eines kerkentofts, Muweltoft genommet, errich unde twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant unnd afsprekenn lathenn: Nademe alle eigerlude unde bunden im dorpe Berndorp alle ere hewet up wische, tofte, holt unnd acker, droge und nath, upgerepet, tho repen nagegewen, de grunthege tho tage ock wo recht vorfolgett unde dat lanth samtlickenn gerepett, alsoo dat Erick Emecksen na sinen ottinges tall sin fulle andeill bekamenn, dat he vor solcken genomeden kerkentoftt, de van sinen vorfarn van eren gudern thor kerkenn gegeben, ock tho schorten schuldich sy, unde dat ock genomede Erick Emicksen, dewyle he vor solken toft schorten schall, und van sinen frunden thor kergken mit namen Schwen Davitsen gegewenn, neger solkenn toft vor de hure tho gebreken sy als ein frombder. So awerst Erick Emicksen solcker schortunge halwen jemandes tho bespreken, schal eme ahn geborlicken ende tho donde fry stan. Alles van rechts wegenn. In ohrkunde mit unserm furstlichen secret vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleven donnerstages na Invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritte.

lo.

Haderslev 1548 23. februar.

Paul Gundersen mod Hans Andersen i Villebøl

Kalvslund s.) og Nis Hansen i Hjortvad (Kalvslund s.)

Ed angående to plovhjul og et plovstel.

Efter at Hans Andersen og Nis Hansen har vidnet, at de omhandlede plovdele af Paul Gundersen var blevet solgt til Jens Paulsen i Øster Hjortvad, og nævningerne tidligere havde afgjort, at dette ikke forholdt sig således, men under ed dømt ham for ran, og Paul Gundersen også havde aflagt ed mod de to vidner, medens ransnævningernes kendelse stod ved magt og 24 mand havde givet deres ed på, at Paul Gundersens ed endnu ikke var erklæret for ugyldig, underkendes de to vidner, og deres ed omstødes.

A, fol. 73 v.

Sententz twischen Pawel Gundessen als cleger ahn eynem, Hans Andersen und Nis Hansen beclageden anders deiles, eide sso twier pluchrade und ein pluschstel geschen, belangen.

Inn sakenn, so sick twuschen Pawel Gundessen als cleger ahn eynem, Hans Andersen tho Willebull unnd Nis Hansen tho Jordtwatt also beclagedenn ander deyles eyde halwen, so twiger plochrade und ein plochstell halwen gedan und geschen, errich unde twistich erholden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkanth und afspreken lathenn: Nademe Hans Andersen und Nis Hansen getugett, dat Pauwel Gundessen Jens Pauwelsen tho Oster Jordtwat de beydenn pluchrade und stell vorkoft, und thovorne de neffninge, dat dem also nichten sy, sunder eme entferett hebbe, vor solcke plochrade und stell ran awerschwarenn unnd jegen de tuchnisse ock Pawell Gundessen sinen eidtt gegewenn, unnd dennoch de beyden genomeden tugen, dat ere tuchnisse war sy, wyele der ranssneffninge toch by macht gestan unnd Pauwel Gundessen eidt noch nicht gefellet gewesen verunndetwintich man eyde gegewen, hebbe wy beyde tugen unnd ere gegewen eyde nedderfellig erkant. Alles vann rechts wegenn. In orkunde mit unserm furstlichen secret vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleven donredags na Invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritte.

11.

Haderslev 1548 23. februar.

Thomas Sørensen i Harreby (Hygum s.) mod Jes Nielsen i Årup (Gram s.)

En eng, kaldet "Hollandes Maj", beliggende i Årup.

Sagsøgeren, som vil eje og indhegne engen, skal også være pligtig til at gøre, hvad landretten medfører.

A, fol. 74 r.

Senntentz twischen Tomes Severnsen unnd Jes Nielsen eine wische, Hollendes May genomt, belangende

Inn sakenn, so syck twischenn unnsen lewen getruwen Tomas Severnsen tho Harrebu als cleger ahn eynem unnd Jes Nilsenn tho Arup beclagenden ander deyles eyner wische halwen, genomt Hollendes May, errich und twistich erholden, hebbe wy Johannis etc. tho rechte erkant und afsprekenn lathenn: Nademe Tomes Severnsen solcke wische in besittunge unnde desulwe tho hegen geneget, schall he se ock, wo lantrecht medebringet, tho befredende schuldich und plichtich synn. Alles vann rechts wegen. In ohrkunde mit unserm furstlichen secrett vorsegelt unnd gewen up unsem schlate Haderschleven donredages na Invocavit anno etc. 48.

Relator her Ivenn Reventlow, ritter.

12.

Haderslev 1548 23. februar.

Nis Nielsen mod Mads Christensen i Farup.
Gæld.

Sagsøgeren skal stævne sagsøgte for hans værning. Kan denne da ikke med rette klare sig fri for gælden, der hidrører fra Jørgen Jensens arvinger, skal han være skyldig til at betale den.

A, fol. 74 r.

Senntentz twischen Nis Nielsen und Matz Christensen etzlicher schuldt halwenn.

Inn saken, so sick twischen Nis Nielsen als cleger ahn eynem und Matz Christensen tho Fardorp beclageden ander deyles etzliche schult belangende errich und twistich erholdett, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant: Nademe Nis Nilsen Jenns (a) Christensen umme solke schult van Jurgen Jensenn erwenn herkamende beschuldigett unnde manet, schall he ehne tho sinem dinge na lanthrechte bosprekenn, unnd sick Matz Christensen solker schuldt halwen van Nis Nilsen rechtlicher wyse tho helpen, ader so dat nicht geschutt, desulwe tho betalende schuldich synn. Alles vann rechts wegenn. In orkunde mit unsem furstlichen secrett vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleven donnerstags nach Invocavit anno etc. 1548.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

(a) Skrivefejl for Matz ?

13.

Haderslev 1548 24. februar.

Amtmanden i Haderslev, Sivert Rantzau mod 15 bønder i Gram herred.

Falske marksten.

Da to mænd i Nustrup, som amtmanden havde anklaget, i retten selv har tilstået, at de har sat disse sten, mærkede som marksten, men alligevel er blevet frifundet af de 15 bønder, kendes både disses kendelse for ugyldig og de to mænd underkendes. A, fol. 75 r.

Sententz twischen dem erborn Sivertt Rantzouenn, amptman tho Haderschleven, und den voftein bunden in Gramherde eyen steynn belangende.

Inn saken, so sick twischen dem erborn unsem lewen getruwen Sywerth Rantzouen, amptman unses huses Haderschleven, als cleger ahn eynem und denn voftein bunden in Gramherde also beclagedenn ander deyles eynes falschen steynes halwen errich unnd twistich

erholdenn, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant und afspreken lathenn: Nademe de beyden lude tho Nustorp, so Siwert derhalwen beclagett, in gerichte sulwest thogestan, dat se solcke steyne, de als mergksteyne getekennet gewesen, gesettet hedden unnd dennoch van den voftein bunden frey gefunden worden, ere findunge mitsamt den beiden luden, so solcke steine gesettet, nedderfellich sin scholenn.(1). Alles vann rechts wegenn. Inn ohrkunde mit unsem furstlichen secrett vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschlevenn frigidages na Invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

(1) scholenn skulle stå ovenfor foran ere findungen.

14.

Haderslev 1548 24. februar.

Erik Randulf i Hejls mod Niels Jensen i Agtrup
(Bjært s.)

En gård i Hejls.

Gården tilkendes sagsøgte, som hævder sin lovlige ret til den, da denne i retten med breve og segl har bevist, at gården af slægtninge var tilskødet hans nu afdøde fader, sagsøgerens broder, og denne i sin livstid ukæret havde besiddet gården, mens sagsøgeren ikke har forebragt andet end tomme ord. (1).

A, fol. 75 v.

(1) Jfr. 1547 Haderslev af 10/2.

Sententz twischen Erick Randulff und Niels Jensen eines haves bynnen Heils belegen belangen.

Inn saken, so sick twischen unsem lewen getruwen Erick Randulf tho Heills als cleger ahnn eynem unnd Nils Jensen tho Aytorp beclagedenn anders deyls van wegen eynes haves bynnen Heils belegenn errich unde twispeldich erholdenn, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant und afspreken lathen: Nademe Nils Jensen bynnen gerichte mit gudenn loffwerdigen breven und segelelenn bewesenn, dat sinem vader seligen des chlegers

broder solck hoff van denn frundlingen vorschotet, vorlathen und sin lachewent darup gedann, ock solckenn hoff unangesprakenn lange tydtt, wiell he lewet, inn besittinge gehatt und de cleger jegenn solcke breff und segell nichts anders danne blote worth vorgebracht, dat wy desulwen schote, lachewent und rouwelicken besittinge by macht erkant hebben. Alles vann rechts wegenn. Inn ohrkunde mit unserm furstlichen secret vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschlevenn freydages na Invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

15.

Haderslev 1548 25. februar.

Hans Villadsen i Hammelev, Nis Hansen i Kastrup (Gram s.) og hans datter Marin mod Jens Laurensen i Selskær (Jegerup s.)

Beskyldning for utugt.

Da sagsøgte i henhold til landretten har gjort sin ed på, at han ikke har besøvet Nis Hansens datter Marin, medens hun tjente hos ham, skal hans ed stå ved magt.

A, fol. 78 r.

Senntentz twischen Hans Willatzenn, Nis Hansen und siner dochter Marin clegers ahn eynem und Jens Laurensen anders deiles untucht belangen.

Inn sakenn, so sick twuschen unsenn lewen getruwen Hans Willatzen tho Hammello, Nis Hansen tho Kastorp und siner dochter Marin also clegere ahn eynem und Jens Laurensen tho Selscher beclageden anders deyles untucht halwen errich unde twispeldich erholden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant und afspreken lathen: Nademe Nis Hansen tho Kastorp siner dochter Marin halwen Jens Laurensen tho Selscher bespraken unde getigett, dat he sine dochter, wyle se in sinem brode gewesen, beschlapyen und sin untucht mit ehr gebrukett und tho falle gebracht hebben scholden, unde darentjegen Jens Laurensen tho Selscher in gerichte bowesen, dat he sinen eidt na lantrechte, dat he der sacken

halwen unschuldich und datsulwe, wo eme van Nis Hansen getiget, nicht gedan, gegewen, hebbe wy densulwen eidt dem lantrechte na by macht erkant, alsoo dat gedachte Nis Hansen Jens Laurensen derhalwen nicht mer tho besprekenn hebbenn schole. Alles van rechts wegen. In orkunde mit unserm furstlichen secret vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleven sonnawendes na Invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritteer.

16.

Haderslev 1548 25. februar.

Las Hansen i Sode (Halk s.), Peter Hansen i Hejsager (Halk s.) og Hans Lassens datter Marin mod Anders Laurensen i Vilstrup.

Beskyldning for utugt.

Da sagsøgte i henhold til landretten har gjort sin ed på, at han ikke har besøvet Hans Lassens datter Marin, meden hun tjente hos hans afdøde fader, kendes hans ed at stå ved magt.

A, fol. 78 v.

Sententz twischen Las Hansen, Peter Hansen und Marin Hans Lassen dochter und Anders Laurensen untucht belangende.

Inn saken, so sick twuschen Las Hansen tho Soedt, Peter Hansen tho Heisacker und Marin Hans Lassen dochter als clegers shn eynem unde Anders Laurensen tho Welstorp beclageden ander deyles untucht halwen errich unde twispeldich erholdenn, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant und afsprekenn lathen: Nademe Las und Peter Hansen Anders Laurensen gemelter Marin halwen bespraken und getiget, dat he se, wyle se in sines seligen vaders brode gewesen, beschlapien und sin untucht mit ehr gebruket und tho falle gebracht hebben scholde, und darentjegenn Anders Laurensen tho Wilstorp in gerichte bowesen, dat he sinen eidt na lantrechte, dat he der saken halwen unschuldich unnd, wo eme van den clegers getegen, nicht gedahn hedde, (gegewen), hebbe wy densulwen eidt dem lantrechte na by macht erkant, alsoo dat gedachte clegers den

beclage(de)n Andres Laussen derhalwen nicht mer tho bespreken hebben schole. Alles vann rechts wegen. In orkunde mit unserm furstlichen secret vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschlevenn sonnawendes na Invocavit anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

17.

Haderslev 1548 28. februar.

Hans Simonsen i Vilstrup mod Nis Eriksen i Kelstrup (Vilstrup s.)

Noget jord, benævnt "Schecksacker".

Ageren tilkendes sagsøgte, da han og hans forfædre i umindelige tider roligt og uanfægtet har besiddet den.

A, fol. 79 r.

Senntentz twischen Hans Simensen tho Welstorp als cleger und Nis Ericksen beclagede etzlicker erde belangennde.

Ihnn sackenn, so syck twuschenn Hans Symensen tho Welstorp als cleger ahnn eynem unde Nis Ericksen tho Kelstorp beclageden ander deyls, etzlicher erde halwenn, Schecksacker genomt, errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant und affsprekenn lathen: Nademe Nis Ericksenn und sine vorfarn solcken acker vorgemelde und awer menschengedencken unangefochten roulicken beseten, dat de besittunge by macht und he densulwen Schecksacker henforder ane menniglich vorhindern hebben, beholden und gebruken schall. Alles van rechts wegen. In orkunde mit unserm furstlichen secret vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleven dinnstags na Reminiscere anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

18.

Haderslev 1548 28. februar.

Grundejerne i Felsted mod brødrene Gregers og

Franz Ahlfeldt til Søgård.

Rebning.

For sagsøgerne kendes rebningen, som bønderne og andre har ladet foretage, og hvorved alt er blevet udskiftet og fordelt efter landretten, at stå ved magt. Sagsøgte skal nyde deres brev og segl på to damme, der ikke har været medindbefattet under rebningen.

A, fol. 82 r.

Sententz twischen unnsen lewen getruwen undersathen tho Felstorp und den Alleveldern tho Segarden repe und mal im felde belangende.

Inn saken, so sick twischen unsen lewen getruwen undersathen tho Felstorp als clegere ahn eynem und denn erbarn unsem lewen getruwen rade und undersathen Gregorius und Frantzen van Allevelde tho Segardenn gebrudere alsse beclageden anderdeyles repe und mall im felde bolangenn errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkanth und affsprekenn lathenn: Nademe alle bunden und edermans, so darsulwest bolegen und acker, wische und holtunge hebben, ere erde, wische, holtunge und acker tho repen upgegewen, uthbescheden twe dycke, so denn van Segarden luth breff und segell gehorich, de grunthege ock thom tage tho meten rechtlicken vorfolgett unnd also datsulwe alles na lantrechte geschiftet unde gedeylet hebben, ein jeder ock na sinem ottinges tall full erlangtt, so hebben wy der grunteiger schifftunge, methen und deylunge by macht erkant, und schollen de van Segarden erer hebbenden breff unnd segell geneten. Alles van rechts wegen. Inn orkunde mit unserm furstlichen anhangenden secret vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleven dinstages na dem sondage Reminiscere anno nach Christi unsers lewen hern und salichmakers geborth dusent viffhundert und darna im achtundvertigstehn jare.

Relator her Iven Reventlou, ritter.

Haderslev 1548 29. februar.

Boie Feddersen i Brarup (Kær h.) mod Iver Karlisen (i Læksgårde, Karlum s.)

Et bol i Brarup, der er pantsat og senere ulovligt blevet bortskødet.

Bolet tilkendes sagsøgeren, der på sin hustrus vegne kan indløse det for pantesummen, da hendes fader har pantsat det til sagsøgtes fader, Karl Jepsen (I), der imidlertid imod landretten har fået det tilskødet efter pantsætterens død. De 24 mænds kendelse, hvorved bolet tilkendtes sagsøgeren, stadfæstes. Har sagsøgtes fader af en formentlig formynder købt noget af bolet, skal sagsøgte sagsøge sælgeren.

A, fol. 83 r.

- (I) Jfr. hertugens skr. af 1548 16/12 til amtmanden i Tønder (Hansb Reg II, 564), der angår Karl Japsens efterladte børn i Læksgårde, for hvem et køb og skøde er kendt ugyldigt. - Karl Japsen efterlod sig tre sønner, Jap, Iver og Christian (Slesv Prov Eft III, 305).

Sententz twischen Boie Veddersen und Iver Karlisen ein boll tho Bradorp belangende.

Inn saken, so sick twischen unsem lewen getruwen Boie Veddersen tho Bradorp alsse cleger ahn eynem und Iver Karlisen also beclagedenn ander deyles eynes boles halwen tho Bradorp errich und twispeldich erholden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant und affspreken lathen: Nademe des clegers fruwen vader des beclageden vader, genomt Karll Jepsenn, sin boell tho Bradorp gelegenn, vormoge eynes panth-brevs vorpandet und na sinem dode eme, Karll Jepsen, van unrechten vormundern und der moder vorkofft, vorschoetet und vorlathen und danne solcke schotinge unde vorlatinge jegen dat lantrecht und also derhalwen durch XXIIII bunden dem Boie Veddersen solck boel wedderumme thofunden, erkennen wy der XXIIII bunden findunge by macht, und scholl Boie Veddersen van wegen sines wives solck boell vor dat pantgelt intholosen und na sinem besten tho gebruken macht

hebben. So awerst des beclageden vader Karli Jepsen in solck boel van jemandes alsse vormeinde vormunders wes vorkoft, schall de beclagede sinen vorkoper soken und umb solck uthgegewen koggelt tho manen hebben. Alles van rechts wegen. In orkund mit unserm furstlichen anhangenden secrett vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleven mitweken na dem sondage Reminiscere anno nach Christi unsers lewen hern und saichmakers geborth dusent vifhundert und darna im achtundvertigsten jare.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

2o.

Haderslev 1548 29. februar.

Christen Holdensen (i Stenderup, Grarup s.)
mod Nis Jensen i Sverdrup (Øsby s.)

En kirketoft, kaldet Navtruptoft.

Kirketoften tilkendes Christen Holdensen, der kan fæste og bruge den mod afgift til kirken, da han ud fra kirkebogen har bevist, at toften er givet til kirken af hans hustrus slægt, og han er den i slægten, der er nærmest dertil.

A, fol. 83 v.

Sententz twischen Christen Holdensen und Nis Jensen kerkentoft belangen.

Inn saken, so sick twischen unsem lewen getruwen Christen Holdensen als cleger ahn eynem und Nis Jensen tho Schwerdorp also beclageden ander deiles eynes kerkentofts halwen, Nauterptoft genomet, errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkant: Nademe Christen Holdensen in gerichte mit dem kerkenboke bowesen, dat solck tofft van eynem Peter Hansen thor kerken gegewen und alsoo van sines wives frunden hergeflaten, he ock de negeste frunt derhalwen is, so schall Christen Holdensen tho demsulwen toffte de negeste syn und densulwen toft festen und vor de kerkenhure tho gebruken macht hebben. Alles van rechts wegenn. In orkunde mit unserm furstlichen secret vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleven mitweken na dem sondage Reminiscere anno nach Christi unsers

Iewen hern und salichmakers geborth dusent vifhundertt und darna im achtundvertigsten jare.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

21.

Haderslev 1548 2. marts.

Villads Madsen i Vimtrup (Lintrup s.) og Las Petersen i Aatte (Føvling s.) mod nævningerne i Kalvslund herred.

Noget stjålet brødkorn og tagstrå.

Da sagsøgerne - Villads Madsen for stjålet brødkorn og Las Petersen for stjålet tagstrå - af sagsøgte er kendt skyldige, idet det omhandlede korn og tag er bortkommet, og sagsøgerne ikke har frembragt noget, hvormed de kunne afvise beskyldningen, skal sagsøgtes kendelse stå ved magt, indtil de kan blive fældet med bedre bevis.

A, fol. 86 r.

Sententz twischen Willatz Matzen und Las Petersen als clegers und den nefningen in Kalsluntherde ander deils etzlichs dakes und brotkorns halwen.

Inn sakenn, so sick twuschenn Willats Matzen tho Wemptorp und Las Petersen tho Aedt als clegers ahn eynem und den nefningen in Kalsluntherde also beclageden ander deyles van wegen Willatz Matzen etzlich gestalten brothkornn und Las Petersen etzliches dakes halwen, errich und twispeldich erholdenn, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkanth und afspreken lathenn: Nademe solck kornn und dack afhendich geworden und de beiden personen derhalwen van den nefningen gefellet und keinen bewis in gerichte van denen beide vorgebracht, darmede se sick solckes entleggenn, schal der nefninge toch, so se derhalwen gedahn, so lange by macht stahn, dat se mit beterm bewyse, wo noch geschen, gefellet werden mogenn. Alles van rechts wegenn. In ohrkunde mit unserm furstlichen secret vorsegeit und gewen up unsem schlate Haderschleven frigidages na Reminiscere anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

Haderslev 1548 2. marts.

Rasmus Iversen mod de 15 bønder og nævningerne i Gram herred.

En funden sæk.

Sagsøgeren, som ved sagsøgte 15 bønders og nævningernes kendelse er kendt skyldig i at have hemmeligholdt sit fund af en sæk, hvorefter nævningerne under ed har dømt ham for ran, frikendes, da han ved et tingsvidne har ført bevis for, at han samme dag, han fandt sækken, har vist den til sin nabo og efter befaling straks overgivet den til biskoppens foged i Hoptrup. De 15 bønders og nævningernes kendelse omstødes.

A, fol. 86 r.

Sententz twischen Rasmus Iversen und den voftein bunden und nefningen in Gramherde eynes sakes halwenn.

In saken, so sick twischen unsem lewen getruwen Rasmus Iversen als cleger ahn eynem und den bunden und nefningen i Gramherde also beclageden ander deyles eynes gefundenen sakes halwenn, darfor se eme toch awerschwaren, errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkanth: Nademe Rasmus Iversen in gerichte mit eynem dinckschwinde, dat eyner van den vofftein bunden mit namen Rasmus Kellernknecht eme sulwest bestan, wo he solcken gefundenen sack den dach, also he ene bekamen, sinem naber upgebaden, also weme desulwe horde, he gerne wolde wedder gewen, ock densulwen sack des bishoppes vaget tho Hocktorp uth bevel strax awerandwordet hedde, und eme dennoch van den XV bunden dolsmall und den nefningen folgendts derhalwen ran awrschwaren worden, dat se dem genomeden Rasmus Iversen unrecht gedahn hebben, unnd schollen derhalwen der bunden findunge und der nefninge toch, so se solkes sakes wegen gedahn, nedderfellig synn. Alles vann rechtz wegen. In ohrkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegeit und gewen up unsem schlate Haderschlevenn frigidages na Reminiscere anno etc. 48.

Relator Iven Reventlow, ritter.

VIII. Flensborg 1548 6. september.

Den følgende dom er afsagt under landdagen i Flensborg, der var indkaldt til 3. september s.å. Sagsøgeren, Ingver Laursen, havde i august s.å. i Haderslev indgivet supplik til hertugen om sin sag. (Hansb Reg II, 536)

Flensborg 1548 6. september.

Ingver Laursen på Nordstrand mod Leve Boensen.
Fæste af ejendom.

Sagsøgeren kan nyde sit fæste og i henhold til dette bruge ejendommen, da han har fæstet den af den tidligere staller Jochim Leve, og hertugen har modtaget fæstepenge. Sagsøgte har derimod forbrudt sit fæste, som han fik på staller Marquart Sehesteds tid. A, fol. 112 v.

Sententz Ingwer Laursen im Strande eine vheste belangen. Actum Flenssburgk den 6. septembris anno etc. 48.

In sakenn, so sick twuschen Ingwer Laursen als cleger ahn einem und Leve Boensenn beclagenden ander deyles einer veste und gudes halwenn errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkandt und afspreken lathen: Nademe de cleger solck gut van unsem vorigen staller Jochim Leven gefestet, wy ock solck vestegeldtt tho unsen handen erlangtt, und de beclagende darjegen sine vheste, als he by dem staller Marquartt Sesteden tydenn bekamen, vorbraken, dat Ingwer Laurensen siner vheste geneten und solck gudtt ludt dersulwen veste besyten, gebuken und beholdenn schall. Alles van rechts wegenn. In ohrkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt und gewenn tho Flenssborch donnerstages na Egidij anno etc. 48.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

IX. Retsdage i Haderslev 1549 l. - 4. januar.

I 1548 opholdt hertugen sig den meste tid i sit land. Iven Reventlow skrev til ham juli s.å., at hertugen måtte begive sig til Nordstrand, Tønder, Femern og Rendsborg til høring af retssager på disse steder. Hertugen, der tænkte sig, at han fik denne påmindelse, fordi han opholdt sig i Haderslev, mente dog, at det ville falde råderne og folket ubelejligt at holde ret på den tid, fordi høsten nærmede sig. Hertugen selv var også optaget af forskellige andre sager. 14. - 16. august blev der således holdt et møde i Haderslev, hvor kongen og begge hertuger med deres råder var forsamlet. Endvidere blev der i de første dage af september afholdt landdag i Flensborg, og i oktober deltog hertug Hans i kongens datter, prinsesse Annas bryllup i Torgau i Sachsen. Den 21. november anmodede hertugen imidlertid Iven Reventlow om at tilkendegive, hvorvidt han anså det for rådeligt, at hertugen lod udgå breve til råderne og amtmændene så betids, at hertugen kunne høre regnskaberne før omslaget, for derefter, når råderne var forsamlet, straks at kunne holde ret. Retsdagene blev da også afholdt fra 1. januar. På retsdagene tilbød amtmænd i Tønder Christoffer Rantzau og Gregers Ahlefeldt til Søgård at ville stå til rette for hertugen og hans råder med hensyn til de stridigheder, der var opstået imellem dem. Striden drejede sig især om Rinkenæs sogns jorder. Det var som amtmænd Christoffer Rantzau på hertugens vegne optrådte i sagen. Hertugen udsatte den, idet han tilbød parterne at ville fastsætte en bestemt termin til dens behandling. Allerede den 12. i den følgende måned tilskrev hertugen begge parter, at han den 24. s.m. sammen med sine råder ville ankomme til Stubbæk for at undersøge forholdene. Det viser sig fra først af, at hertugen i denne sag vil gå forhandlingens vej. Det lykkedes også ved forhandlinger mellem 4 kongelige og hertugelige råder på den ene og 4 af Ahlefeldterne til Søgårds slægt og venner på den anden side 1550 11/7 at få oprettet et forlig. (1). Dette blev imidlertid ikke overholdt af Ahlefeldterne. - En retssag er fra Tønder

amt. - Om de under retssagen udstedte breve, se Hansb Reg II, 568-570.

(1) Hansborgark. D 44.

1.

Haderslev 1549 1. januar.

Henrik Knudsen i Rødding mod Hans Laurensen til Kærgård. (1).

Arv efter Søren Knudsen (præst i Rødding og vikar ved Marie Bebudelsesalter i Ribe domkirke, død 1547, broder til sagsøgeren), nemlig en gård i Favrvrå (Tyrstrup s.) samt alle arveladerens efterladte ejendele.

Til sagsøgerens påstand om, at gården i Favrvrå med urette besiddes af sagsøgte, svarer denne, at gården var tilskiftet ham af samfrænderne som en søsterdel; som bevis fremlagde han en overenskomst herom, bekræftet af nogle adelige, og samtidig hermed gav han meddelelse om, at bortset fra denne gård havde sagsøgeren hr. Søren Knudsens efterladenskaber, hvori han, sagsøgte, på sin hustrus vegne havde en søsterdel, i sin besiddelse. En overenskomst, som sagsøgeren havde oprettet med sine broderbørn, ved hvilken disse afstod efterladenskaberne mod betaling, vil sagsøgte ikke anerkende, da hr. Søren Knudsens børn ikke var født i ægteskab, men sagsøgte ville være villig til at lade den ved samfrænderne oprettede overenskomst med hensyn til gården i Favrvrå falde og indbringe i boet alt, hvad han havde fået, og derpå på ny skifte med sagsøgeren.

Dom: Samfrændeskiftet, hvorved sagsøgte tilskiftedes gården i Favrvrå i henhold til overenskomst, skal stå ved magt, men vil ingen af parterne overholde denne, skal de under ed og ved kønsnavninger indbringe alt, hvad de har modtaget fra gården i Rødding, hvorefter de med samfrændernes godkendelse skal skifte på ny. Sagsøgeren skal være skyldig til at lade en søsterdel tilfalde sagsøgte, denne derimod til af omkostningerne at betale, hvad der kan falde på en søsterdel. (2).

A, fol. 118 r.

- (1). Sognet er ikke opgivet, men blandt de mange gårde med navnet Kærgård er en gård i Andst eller Skodborg sogn den nærmestliggende.
- (2). Jfr. Hansb Reg II, 457, 508. Rigens Dombog 1545-54, 304, hvorefter Søren Knudsen først ægtede Bole, da han lå på sit yderste. Søren Knudsen havde en gård i Rødding, hvortil der hørte 4 kåd-
nere, se hertug Hans til Lorenz Wensin 1564 4/2 (Reg. nr. 6, 141 v). I tiden efter nærværende doms afsigelse forfulgte parterne sagen ved sydjyske herredsting, ligesom de fik breve fra Viborg landsting, Herredstingene indbragte sagen for kongen og Danmarks riges råd, se Rigens Forfølgningssbog 1545-52, 431, 437, og Rigens Dombog 1545-54, 303, 314, 383. Den sidste dom er udstedt i Nyborg 1550 23/12 og er en kongens og rigens råds dom, idet den angik arvesager, men den er dog indført i Rigens Dombog (s. 383).

Sententz twischen Hinrick Knudtsen und Hans Laur-
ensen tho Kergardt eyn gudt Vorwra und Severin
Knudtsen nagelatene guder belangend.

Wy Johans etc. bekennen vor unns unde jedermennig-
lichen, so diesenn unnsen breff sehenn oder horenn
lesenn, datt vor unns unde unsen lewenn getruwen
redenn inn gerichtete erschenen de erbarn unse lewen
getruwen Hinrick Knutzen tho Rodding also cleger ahn
eynem und Hanns Laussen tho Kergardt also beclagede
ander deiles, und is ersten vann dem cleger Hinrick
Knutzenn vorgebracht, wo de beclagede Hanns Laussen
ein guth tho Forwra besitte und innehebbe, sines
vorhapendes weiniger dan mit rechte, mit underdeniger
bede dem beclagedenn darvan tho wysenn und eme, als
deme eth mit rechte eigett, wedderumme intodonn. Darup
de beclagede geanthworth, datt he mit dem cleger ge-
schiftet und gedeilett und solck gudtt eme also ein
susterdeill van beider partt frundtschop ingedann, und
alssovortt eine vordrachtt, de van etzlichen vom adell
vorsegeltt, dat eth sick dermathen und nichtt anders
erhielde, vorgelechtt mit antoginge, datt de cleger
eme inn deme nicht alleine tho korth dede, sunder hed-
de awer datt alle unnd jedere sines brodern her Seve-
rin Knutzenn selige nagelatene gudere in gebruck und
besittinge, darinne he siner husfruwen halwen ein

susterdeill hedde, mit underdeniger bede Hinrick Knutzen darhenne tho hebben, dat he uth densulwen sines brudernn gudernn sovele als ein susterdeil, und dartho he berechtigt, erlangen und bekamen mochte. Darup de cleger geantwortt, dat he eme solker forderung halwen van wegenn sines seligenn brudernn nichtes gestendich, sunder he solck gudtt vann seligenn sines brodernn kinder umb ein stuck geldes luth eyner vordrachtt tho sick gebracht, underdenigenn byddende vann solcker sinen unrechtmessigen forderungenn awe und darhenne tho wysenn, dat he eme solck guth tho Vorwra, alse deme eth mit rechte bykeme, folgen lathen mochte. Hirup Hanns Laussen geandtwortt, sovele sines vogenomeden seligenn bruders nagelatennen godere belangen dede, were he dem cleger, datt he, wo angetogett, solckes gudes halwenn mit des broderenn kindere vordragen, keins weges gestendich, dann siner fruwen selige broder solcke kinder im ehebedde nicht getuget, unnd vorhapede sick derhalwenn tho gade und dem rechten, dat he eme siner fruwen halwenn ein susterdeil daruth tho gewende plichtich und schuldich were. Sovele awerst datt gudtt tho Forwra bolangenn dede, hapede he, dat were eme als ein susterdeill luth der ingelechten vordrachtt thoschiftet unde gedelett, und were eme darumme solckes gudes halwen tho andtworden nicht schuldich. So awerst de cleger eme derhalwen nicht unbelangett lathen wolde, were he des erbedens de vordrachtt, so van beider parth frundtschop upgericht, los tho schlan und fallen tho laten und alles, wes he bekamen, wedder inthobringen, und also wedder uppert nige mit dem cleger tho schiftenn und tho deilenn. Na vele gehorder clage und andtworth, rede und jegenrede, hebbe wy in der sake sententieren und afspreken lathenn: Nademe gemelte Hans Laussen tho Kergardtt solck gudtt van denn frunden luth einer vordrachtt tho geschiftet und gedelett, erkenne wy de vordrachtt by machtt. Und im fall beide parth solcke vordrachtt tho holdende nicht willens, sunder desulwe wedderoppenn und losschlan wollenn, alssedanne mogen beide parth na erer eigen belewinge und bewillunge by erem eyde unnd kunssneveningen na lantrechte inbringen alles, wes se uth dem gude Roddinge empfangenn. Wen datsulwe geschen, schollen se alssdann na beyder

parth samptfrunde guthduncken uppet nie schiftenn unde deilenn, und beide parth schult und unschuldt na ianthrechte genetenn und entgeldenn. Sovele awerst des brudernn nagelaten gudere andrepen dohnn, darvan schall Hinrick Knutzen den beclagedenn Hanns Laurensen ein susterdeill folgen tho latenn schuldich synn. Unnd Hans Laurensen schall henwedder vorpflicht synn, na antall eynes susterdeles ind den schaden tho treden unnd wes eth Hinrick Knutzenn solckes sines brodernn guder halwen gecostett van wegen siner husfruwenn, de tho densulwen gudern als ein suster borechtigtett, denn costenn eynes susterdeles utholeggenn. Alles vann rechtes wegenn. Inn urkunde mit unsem furstlichenn secrete vorsegeitt und gewenn up unsem schlate Haderschlevenn am hilligenn nien jars dage anno etc. 49.

Relator her Ivenn Reventlow, ritter.

2.

Haderslev 1549 1. januar.

Attest til Henrik Knudsen i Rødding.

Hans Laurensen til Kærgård har i retten erklæret sig villig til at lade den ved samfrænderne oprettede overenskomst angående gården i Favrvrå falde, hvis Henrik Knudsen ikke var tilfreds med den, hvorefter han ville indbringe alt, hvad han havde modtaget, og atter skifte med Henrik Knudsen i henhold til samfrændernes råd og samtykke.

A, fol. 119 r.

Schin Hynrick Knudtzen, dat Hans Laursen in gerichte bewilligtett, wedder uppet nie mit eme tho schiftenn unnd tho deylenn.

Wy Johans etc. bekennen vor unns und jedermenniglichenn, so diesenn, so diesenn unnsen breff sehenn oder horen lesenn, dat de erbar unnsen lewe getruwe Hanns Laurensen tho Kergardt vor uns inn gerichte angetoget und gudtwilligen bowilligtett, wo synn schwager Hinrich Knudtsen tho Roddingk des gudes tho Vor-

vra halwen nicht fredlich sin wolde, dat he a(l)ssdanne de upgerichtede vordrachtt, so solkes gudes halwenn van den frunden gemakett und vorsegeltt, losschlann und fallen lathen und alles, wes he empfangen, inbringen und wedderumme na erer beider parth sammelfrunde rath und gudtdunckenn mit eme Hinrick Knutzen schiftenn und deilen wolde. Dat solckes also gescheenn unde thogegan, heft Hinrick Knutzen unns umme unsernn schriftlichenn schin underdenigen angelant und gebeden, dat wy eme danne tho weigernde nicht gewust, sunder hebbenn eme densulwen unsern schin chrafft dieses unses breves gnedichlichen medegedeilett. Inn urkunde mit unsem furstlichen secrete vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleven an dem hilligenn nigen jars dage anno etc. 49.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

3.

Haderslev 1549 i. januar.

Attest til Henrik Knudsen i Rødding samt Andreas Madsen og Mads Andersen i Ribe.

Parterne er i retten blevet forligt angående bygningen i Kalvslund, hvor Andreas Madsen og Mads Andersen tidligere har boet, således at Henrik Knudsen skal give dem 16 daler. (1).

A, fol. 119 v.

(1). Jfr. Hansb Reg II, 457.

Schin Andreas Matzen und Mattz Andersen tho Rippen erres gebuwedes halwen tho Kalsslunth.

Wy Johans etc. bekennen vor unns unnd jedermennigklichen, so diesenn unsernn breff sehen oder horen lesenn, dat sick mit tholate unnsern wyllen und fulbordt de erbar unse lewe getruwe Hinrick Knudtzen tho Rodding bynnen gerichte mit unsernn ock lewenn getruwen Andreas Matzen und Mattis Andersen, tho Ripen wanhaftich, des gebuwe des halwen to Kalsslunt, darup

se vormalis gawanett, frundtlicken voreinigett, vorlicket und gentzlichen vordragenn hebbenn, also datt gedachte Hinrick Knudtzen Andres Matsen und Mattis Andersenn sollicher saken halwen gewen und entrichten schall sostein daler. Wen solck gelt de gedachte clegers geboret und empfangenn, schall alle sake, wes se derhalwen mit einander gerichtlich tho donde, upgehawen, gedodet und gentzlichen vordragen sin und bliwen, also dat kein deill dem andern solcker saken halwen herfletende nuhernamals gerichtlich tho besprekende oder antolangende hebben schole. Dat solckes also gegann unde gefarenn, hebben beide parth unsern schriftlichenn schin bogerett. Den wy enen tho weigernde nicht gewust, sundern hebbenn enen chraftt dieses unses breves medegedeilett. In urkunde mit unsem furstlichen secrete vorsegelt und gewen up unsem schiate Haderschleven ahm hilligen nigen jars dage anno etc. 49.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

4.

Haderslev 1549 I. januar.

Anker Marquartsen mod Adde Frese, begge borgere i Haderslev.

Gæld, som sagsøgte på sin svigerfader Iven Andersens vegne skal være sagsøgeren skyldig, men sagsøgte har gjort sagsøgeren ed på, at hans svigerfader ikke skyldte ham noget.

Sagsøgtes og hans mededsmænds ed kendes ugyldig og dømmes, da sagsøgeren i retten med sin egen stedfaders skriftlige erklæring har bevist, at hans stedfader skyldte ham nogle penge, hvilke han ifølge samme erklæring havde oppebåret i København af en borger. (1).

A, fol. 120 r.

(1). Jfr. Hansb Reg. II, 572, 622 og 1551 Tønder nr. 7 af 12/3, 1553 Haderslev kendelse af 5/2 og 1554 Haderslev nr. 9 af 15/2.

Sententz Ancker Marquartzen und Adde Fresen etzlicher schult und eines gedanen eides belangende.

Inn sakenn, so sick twuschemn Ancker Marquartzen als cleger an eynem unnd Adde Fresenn beclageder und beide borgere unser stadt Haderschleven etzlicher schult halwen, de de beclagede Adde Frese van wegenn siner husfruwen vater, genomt Iver Andersen, Ancker Marquartzen schuldich synn schall, und Adde Frese dem genomeden cleger, datt eme siner husfruwen vater nitches schuldich were, ein eidtt gedahnn, anderdeiles errich unde twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. na vorhor der sakenn, clage und andtworth, rede und jegenrede tho rechte erkennen und afspreken Iathenn: Nademe Ancker Marquartzen vormals Adde Fresenn umb etzlich geltt, so he sinen stefvader gelenett, beschuldigett, und Adde, dat desulwe Ancker Marquartzen nitches schuldich gewesen, sinen eidtt gegewen, und darawer Ancker Marquartzen bynnen gerichte mit sines eigen stefvaders handtschriftt bewysett, dat sin stefvader eme etzlich geltt schuldich, dat he bynnen Copenhagen van einem borger Iudtt dersulwen hantschriftt upgeboret, erkenne wy Adde Fresen mit samptt sinen eidesludenn nedderfellych, und scholen derhalwen gefellet sin. Alles van rechtes wegenn. Inn urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegeltt und gewen up unsem schlate Haderschleven an dem hilligen nien jars dage anno etc. 49.

Relator her Ivenn Reventlow, ritter.

Nota.

Anker Ankersen hatt die handschriftt zu Copenhagen bosslich und diblich an sich gebracht und ist hernacher solcher schelmerey halben durch Adde Friesen erben mitt rechte verfolgett und durch vorbitte entthaubt wordenn, do er sonst seiner willkur nach mitt dem strike sollen gerichtet worden. (a).

(a). Noten er med Georg Beyers hånd anført under teksten i marginen og halvt ind på siden.

Haderslev 1549 2. januar.

Attest til Hans Vilsen i Faarhus (I) (Agerskov s.) og Hans Suder i Øster Højst (Højst s.)
Noget skænderi, som sagsøgeren har haft med sagsøgte om et par sko og en i denne sag aflagt ed.

Hertugen har hævet og eftergivet parterne denne sag, samt tildelt dem oprejsning, således at de begge i drikkelag, for domstolene, ved barsel- og bryllupsgilder og andre fornøjelige sammenkomster skal stå på lige fod med andre hæderlige folk.
A, fol. 120 v.

(1) Et hertugeligt schæferi.

Schyn Hans Wilsen thom Schaphuse etzlicher scheldewordtt halwen, so he mit Hans Suder tho Oster Hoest gehadth.

Wy Johannis etc. bekennen vor unns und sunst jedermenniglichen, so diesenn unsen breff sehen oder horen lesenn, dat wy de irrige sake unnd gebrekenn, so sick twuschen Hans Wilsen thom Schaphuse als cleger ahn einem und Hans Suder tho Osterhoest also beclagerder van wegenn eines par scho, etzliche scheldeworth und darvor gedane eyde twistich unnd errich erholdenn, van owericheitt wegen upgehawen unnd umme gades wyllen nagegewen, alsoo dat numer beide parth solcker sakenn halwenn in lagen, tagen, gerichtten und rechten, kindelberen, kosten unnd allen andernn frolicheidenn gelikest andernn framen luden gahnn, stahnn und bliwen mogenn. Gebedenn und bevelenn demna allen und jedernn, unsernn lewen getruwen amptluden unser huser Haderschlevenn und Doringen, ock unsern underdanen, so umme unserm willen dohnn und lathen schollen, und willen mit allem ernste, dat gy gedachte lude by disse unsere begnadunge geruglichen bliwen lathen; solckes erkennen wy in gnaden wedderumme gerne. Datt datsulwe alsoo geschenn, hebben de partt unnsenn schriftlichenn schin bogertt, den wy ehnen tho weigernde nicht gewust, sunder uth gnadenn medegedeilett. Inn urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegeltt und gewen up unsem schlate

Haderschlevenn midwekens na dem hilligen nien jars dage anno etc. 49.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

6.

Haderslev 1549 2. januar.

Attest til Karen Eskilds og nævningerne i Frøs herred.

Sagsøgtes kendelse mod sagsøgeren angående et får.

Hertugen har eftergivet parterne sagen og på anmodning derom udstedt denne attest.

A, fol. 121 v.

Schin Carin Eskels und den neffningen inn Frosherde eyenn schap belangende.

Wy Johannis etc. bekennen vor unns unnd sunst jedermennigklichen, so diesenn unnsern breff sehenn oder horen lesen, dat wy de irrige sake unnd gebreken, so sick twuschenn Carin Esskels als clegerin ahnn einem und den neffningen in Frosherde, de der gedachten clegerin eines schapes halwenn toch awerschwaren, als beclageden anders deiles twistich unnd errich erholdenn, van owericheitt wegen upgehawen unnd umb gades willenn den parthen nagegewen, alsoo dat numer beide partt solcker sakenn halwenn in allen erlichen gelagen, gerichtten und rechten neffenst andren framen luden, gahn, stahn und wesen mogen. Gebedenn und bevelen demna allen und jedern, unsen lewen getruwen amptluden unser huser Haderschleven und Dorningen, ock unnsern underdanen darsulwest, so umme unsernt willen dohnn und lathen schollen, und willen mit allem ernste, gy willen gedachte lude by dusse unsere begnadunge geruglichen bliwen lathen; solckes erkennen wy in gnaden wedderumme gerne. Dat datsulwe alsoo geschen, hebben de part unnsern schriftlichen schin begertt, de wy enen tho weigernde nicht gewust, sunder uth gnaden medege-deilett. In ohrkundt mit unsem furstlichen secrete vorsegelt und gewen up unsem schlate Haderschleven midwekens na dem hilligen nien jare anno etc. 49.

Relator her Iven Reventlow ritter.

Haderslev 1549 2. januar.

Peter Schmidt i Brøns mod sandemændene i Hviding herred.

En druknet mand, sagsøgerens broder.

Sandemændenes kendelse, hvorved en mand og hans kone var blevet frikendt og hul og vand svoret for drabsmanden, skal stå ved magt, da sandemændene i retten sammen med herredsfogden og andre troværdige folk har bevist, at den druknede ikke havde været uenig med manden og konen, som han i et hus havde drukket sammen med og også fredeligt var kommet på vognen med, og at disse tillige med ham var faldet i åen, men havde reddet sig, hvorefter de straks havde meldt det skete til fogeden.

A, fol. 122 r.

Sententz der santlude in Widingherde vann wegenn eynes vordruncken mans.

Inn sakenn, so sick twuschenn Peter Schmit tho Brons als cleger ahnn einem unnd denn santluden in Widingherde also beclagedenn anderdeiles Peter Schmit seligen broder, so vordruncken, (halwen) errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. na vorhor der sakenn, rede und jegenrede sententieren und afspreken lathen: Nademe de sandtlude in gerichte mit dem herdesfaget und framen luden lofwerdigen bewysett, dat de man und wyff, so mit dem doden up dem wagen geseten, in dem huse, also se gedruncken und gesetenn, nicht uneins gewesen, mit lewe und frundtschop up den wagen kamen, ock mit in der ouwe und water gefallen und also woll in fare gestanden als der dode und sich sulwest mit gades hulpe gereddett und na der reddinge solckes nicht geschwegen, sunder dem vagede de geschichtt vormeldett und darawer van denn sandtludenn gefriett und hull und water vor den banman geschwaren, erkenne wy der sandtlude toch by macht. Und schall sick der cleger solcker saken halwenn nicht mehr tho beclagen hebben. Alles van rechtes wegenn. Inn orkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt und gewen up unsem schiäte Haderschlevenn midwekens

nach dem hilligenn nigen jare anno etc. 49.

Relator her Ivenn Reventlow, ritter.

9.

Haderslev 1549 2. januar.

Attest til Peter Becker og Kersten Selander, begge borgere i Haderslev, om hertugens befaling til 4 mænd til at forlige Peter Becker på sin hustrus vegne og Kersten Selander angående et hus i Haderslev med tilliggende.

Hertugen har pålagt sekretær Jeronimus Boldigk, borgmester Nis Lund, amtsskriver Bastian Stabel og borger Gregers Paulsen at forlige parterne uanset Haderslev stads dom.

A, fol. 122 r.

Schin Peter Becker unde Cersten Selander, dat ere irrige sake 4 luden tho vordragen befaen, und wo ith van enen vorlickett, darby schal eth bliwen.

Wy Johans etc. bekennen vor unns und jedermenniglichen, so diesen unsenn bref sehen oder horenn lesenn, datt wy uth furstlicher macht und owericheitt wedenn, nademe sick irrunge und gebrekenn twuschen unsen lewen getruwen Peter Becker van wegen siner husfruwen also cleger ahn einem unde Kersten Selander also beclageden, und beide borger unser stadt Haderschleven, van wegen eines huses und wes dartho behorich, belegen darsulwest, errich und twistich erholdenn, den achtbarn und ersamen, unserm secretario, burgermeister, amptschriwer, burgern und lewen getruwen Jeronimo Boldigk, Bastian Stapell, Nis Lunth und Gregers Pauwelsen, mit ernst upgelecht, geheiten unnd befaen hebben, wo wy dan chraft dieses unses breves dohnn, heiten, bevelen und gebeden enen mit allem ernste, dat gy desulwe sake in der frundtschop horen und, unangesehen unser stadt Haderschleven sententz, gentzlichen und gar tho grunde byleggen und vordragen. Wy Johans etc. bawen gemeldett wollen ock, dat eth by solcker frundtlicken vorlikunge und vordrachtt, also van

diesen vier ludenn upgerichtt, tho ewigen tydenn unwedderroplicken, glick also wy solckes tho rechte afspreken, sententieren und ordelen lathen, bliwen schall. Darna sick beide parth tho richtenn, und geschicht daran unse gefellige und thovorlatige meynunge, in gnaden solckes henwedderumb tho bedencken und tho erkennen. Dat solckes also geschen, hebben de parth unsern schriftlichen schin gebeden, den wy ene tho weigernde nichtt gewust, sunder hebben enen densulwen chraft dieses unnses breves medegedeilett. Inn orkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegeltt und gewen up unsem schlate Haderschlievenn midwekens nach dem hilligenn nienn jare anno etc. 49.

Relator her Iven Reventlow, ritte.

9.

Haderslev 1549 2. januar.

Jep Kallisen og Christen Persen i Toftlund mod Niels og Christen Clausen.

Engen, Smallund, beliggende i Stenderup mark (Toftlund s.)

Engen tildømmes sagsøgerne, som ved gode vidner og tingsvidner har bevist deres gode ret til den, købet og skødet skal stå ved magt, og de kan eje og bruge engen, indtil den bliver fradømt dem ifølge bedre bevis, idet sagsøgte kun har fremlagt et skøde, som er udstedt for nogle få år siden og ikke lyder på engen, men på deres bondegård. A, fol. 123 r.

Sententz twischen Jep Kalligsen und Christen Persen als clegers und Niels und Christen Clausen also beclagende vann wegenn eyner wysche.

Inn sakenn, so sick twuschenn Jep Kalligksen und Christen Persen tho Toftlund als cleger ahn einem und Niels und Christen Clausen also beclageden anderdeiles van wegen einer wische, Schmalunt genommett, inn Stendorp felde belegen errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. na vorhor der saken, rede jegenrede tho rechte erkennen und afspreken

Iathen: Nademe de beiden clegers Jep Kalligsen und Christen Persen de rousame besittunge mit noch-aftigen und guden tugen und dingschwinden bowisett und de beclageden darjegenn nichts dan alleine ein schotebreff, so vor korten jarenn gewen, und nicht up de wische, sunder er bundengudtt Iudende, vorthobringen, erkennen wy de rowsame besittunge mit den tugen, so vormals getugett, dat kop und schote darup gegang by machtt, und schollen de beyden clegers desulwe wische hebben, geneten und gebukenn, solange se enenn mit betern schine und bewis als itzunder getogett afgedomet. Alles van rechtes wegen. In orkunde mit unsem furstlichen secrete vorsegeitt und gewen up unsem schlate Haderschlevenn midweken nach dem hilligen nien jars dage anno etc. 49.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

Io.

Haderslev 1549 2. januar.

Attest til sandemændene i Gram herred og Jep Jensen i Magstrup.

Sag om en stud (1) mod Hans Jensen og dennes søn Jep Jensen, i hvilken sandemændene havde dømt Jep Jensen for ran.

Sandemændenes kendelse skal stå ved magt, men hertugen har i nåde eftergivet parterne, og Jep Jensen skal i drikkelag, for domstolene, ved barsel og bryllupsgilder og andre fornøjelige sammenkomster stå på lige fod med andre hæderlige folk.
A, fol. 123 r.

(1) I dommen står der tre gange eines (solckes) stuten halwen, altså hankøn. Dette kan næppe være en skrivefejl, og stuten står nok for dansk stud.

Schin den sandtluden in Gramherde und Jep Jensenn van wegenn eines stuten und deshalwen gedanen eidt belangen.

Wy Johans etc. bekennen vor unns und sunst jedermennigklichen, so diesenn unnsern bref sehen oder

horen lesen, dat wy de irrigen saken unnd gebrekenn, so sick twuschen Hans Jensen und sinem sone Jep Jensen tho Mackstorp als cleger an einem und den neffningen in Gramherde, de Jep Jensen eines stuten halwenn rahn awerschwarenn, errich und twistich erholdenn, uth furstlicher macht und owericheitt wegen de saken den partenn uth gnaden und umb gades willen nagegewenn, alsoo dat de gedane toch der sandtlude solckes stuten halwen by macht synn schall, und Jep Jensen der saken halwen, nuhenforder inn lagen, tagen, gerichtten und rechten, kindelberen, kosten unnd allenn andernn frolicheidenn gelykest andern framen luden gahnn, stahn und bliwen moge. Gebedenn und bevelen (osv. omtrentlig som fol. l2o w: Schyn Hans Wilsen) demna allen und jedernn, unsen lewen getruwen amptluden unser huser Haderschleven unnd Dorningen, ock unsern underdanen, so umme unsernt willen dohn und lathen scholenn und willen, mit allem ernste, dat gy gedachte lude by diese unsere begnadunge geruglichen bliwen lathen: solckes erkennen wy in gnaden henwedderumb gerne. Dat datsulwe alsoo geschen, hebben de parth des unsern schriftlichen schin gebedenn, den wy enen tho weigernde nicht gewust, sunder hebben enen densulwen chraft dieses unsers breves medegedeilet. Inn urkunde mit unsem furstlichen secret vorsegeltt und gewen up unsem schlate Haderschleven midweken nach dem hilligen neugen jare anno etc. 49.

Relator her Ivenn Reventlow, ritter.

ll.

Haderslev 1549 3. januar.

Mathias Iversen mod Mathias Nielsen, begge i Lunding (Starup s.)

Gården "Mulgårde" (1) og pantet i gården.

Tingsvidnet, hvorved det for retten er bevist, at der på sagsøgerens moders vegne for l4 mark er købt en otting jord på Brændrup Mark, der er indgået i gården som fælleseje, idet ifølge lovbogen den ene arv skal vinde den anden (2), skal stå

ved magt, og sagsøgeren skal have sin moders part med i godset. Sagsøgtes ed om, at hverken den omhandlede otting eller nogen anden arv var indgået i gården, kendes ugyldig, da det ikke ved denne ed var bevist, at vidnerne på sagsøgernes side var modbevist. Da sagsøgtes ed er givet for lang tid siden, eftergives edsvidnerne denne ed. Med hensyn til pantet i gården skal panthaveren kunne bruge det i henhold til pantebrevet, men når panteårene er udløbet, nemlig 14 år regnet fra nærværende doms dato, skal det tilkomme sagsøgeren som broder og hans rette arvinger at indløse pantet. (3).

A, fol. 124 r.

(1) Iflg. jordebogsregistret for Haderslev len 1542-43 ligger "Mulgarde" i Lunding, den er vel en møllegård. - Både sagsøgeren og sagsøgte er besiddere af frigården i Lunding.

(2) Jyske Lov I, 17.

(3) Jfr. 1567 Hansborg nr. 4 af 10/5.

Sententz twischen Mattis Iversen und Mattis Nelsenn datt gudtt Mulgarde belangennde.
Inn sakenn, so sick twuschenn unsen lewen getruwen Mats Iversen tho Lunding als cleger an einem und Mattis Nelsen darsulwest also beclagedenn anderdeiles datt gudtt Mulgarde und die pandunge belangennde errich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johannis etc. na vorhor der saken, clage und andtwordtt, rede unnd jegenrede tho rechte erkennen unnd afsprekenn lathenn: Nademe in vortiden tuchnisse gefuret unnd solckes mit einem lofwerdigen dingesswinde bynnen gerichte bowisett, dat van des clegers moder wegen vortein margk ein otting erde inn Bramdorp veltmarcke gekoftt unnd solckes in dem gude thor gemeinschop gekamenn, und danne datt lobock clarlicken medebringet, dat dat eine erwe dat ander wynnen schall, und de beclagede einen eidt, dat in dem gude dat ottinck erde oder kein erwe gekamen, gegewen, awer nicht bowysett, dat de tugen vor erem eide gefellet, erkenne wy de tuchnisse by machtt und den eidt nedderfellich, und schall cleger mit in

dem gude sin moder partt hebbenn. Dewile awerst solck eidtt vor langen tyden gegewen, hebben wy den eidesludenn solcken eidtt umme gades willen nagegewenn, also datt desulwen eideslude vann nemande solckes eides halwenn beschuldigett oder angespraken werdenn schollenn. Sovele awer dat pant in dem gude, so Inger Jeppes vorpandett, bolangen deitt, schal de pander na lude sines breves datt pant gebruken, und sobalde de jar der pandunge, alse van dato dieser sententz vertein jar, vorflatenn und umme sin, schal dat gudtt, wen solck pantgelt uthgelechtt, eme alse dem bruder und sinen rechten erwen wedderumme tho losen bykamen. Alles van rechtes weggen. Inn orkunde mit unsem furstlichen secrete vorsegeitt und gewenn up unsem schlate Haderschleven donnerstages nach dem hilligen nigenn jare anno etc. 49.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

12.

Haderslev 1549 3. januar.

Christoffer Rantzau, amtmann i Tønder, mod Matz Werckmeister (rådmann i Tønder) og Janick Haicksen (i Tønder).

Godset Spangholm.

Godset, der tidligere to gange har været forbrudt, var dog af kong Frederik 1. efter forbøn bortfæstet til arvingerne, som alligevel har solgt det til sagsøgte. Fæstet er derfor forbrudt.

Godset tildømmes hertugen, hvem det tilfalder som dets rette herre. Hvis sagsøgte ikke vil miste de penge, for hvilke de har købt godset, skal de i henhold til landretten sagsøge sælgerne. (1)

A, fol. 124 v.

(1) Jfr. 1551 Tønder nr. 26 af 18/3, 1567 Tønder nr. 38 af 29/5.

Sententz twischen Christoffer Rantzowen und Mats Werckmeister und Janick Haicksen datt gudtt Spangholm belangen.

Inn sakenn, so sick twuschenn unsen lewen getruwenn

rade amptman tho Tundernn Christoffer Rantzouwe
alse cleger ahnn einem unnd Matz Werckmeister und
Janick Haicksen alse beclageden ander deiles datt
gutt Spanckholm belangende, irrich und twistich
erholdenn, hebbe wy Johans etc. na vorhor der sake,
clage unnd andtwordtt, rede und jegenrede tho rechte
erkennt und afspreken lathenn: Nademe dat gudtt
Spanckholm vormals tho twen tyden tho falle gewesenn,
und doch dorch vorbede van hochlofflicker unnd
milder gedechtnisse konnigk Fridrichsen, unsen
seligen lewen hern unnd vader, den erwenn, dat
eth by densulwen bliwen luth des breves, vorfestett,
und danne solck guth der rechten erwenn handen,
den eth vorfestett, vorkoftt, dat desulwe veste
vorbrakenn und dat guth henwedder tho sinem rechten
hern als uns vorfallen sy. So awerst gemeite beclage-
den ehr gelt, dar se solck gudtt vor gekoft, nicht
entraden wollen, schollen se eren vorkoper soken
und se darumme mit landtrechte thospreken und tho
belangende hebbenn. Alles van rechtes wege(n).(a).
Inn urkunde mit unsem furstlichen secrete vorsegelt
und gewen up unsem schlate Haderschlevenn donredages
na dem hilligen nien jars dage anno etc. 49.

Relator her Iven Reventlow, ritter.

(a). Tekst: weges.

13.

Haderslev 1549 4. januar.

Forlig mellem Hans Bundtzen og hele skrædder-
lavet i Haderslev.

En kjole, som Hans Bundtzen ifølge skrædderlavets
udtalelse har forskåret for en pige, hvorfor
lavet har lukket hans vindue.

Sagsøgeren påstår, at det er sket med urette,
da han har bevis fra skræddere både i riget og
hertugdømmet, hvem han har forevist kjolen, at den
ikke er forskåret. Sagsøgte, skrædderlavet, svarer
dertil, at det var i henhold til lavsskråen, at
sagsøgerens vindue lukkedes, da kjolen var forskåret
og ødelagt, og det påbud, lavet efter pigens anmodning

3 gange havde givet ham om at tilfredstille pigen, med trussel om i modsat fald at tage andre forholdsregler, havde han ringeagtet. Hertugen hæver retssagen og pålægger amtmanden i Haderslev, Sivert Rantzau at stifte forlig. - I henhold til det sluttede forlig skal Hans Bundtzen bede skrædderlavet om tilgivelse og stille pigen tilfreds. Når det er sket, må han drive sit håndværk, men han skal rette sig efter lavsskråen. Parterne har bedt om at få forliget skriftligt.

A, fol. 125 r.

Vordracht twischen Hans Bundtzen und dem gantzenn
schniderampte tho Haderschlevenn.

Wy Johannis etc. bekennen und thun kundt hirmidt
offentlich vor jedermenniglich, so diesen unsen
(a) brief sehen oder horen lesen: Nademe sich zwuschen
Hans Bundtzen also cleger an einem und dem gantzen
schneiderampte in unser stadt Haderschlevenn irrung
und zwispalt zugetragen wegen eines rockes, so
Hans Bundtzen einer magdt nach ausszage und bekendth-
nus des schneiderampts solte vorschnitten haben,
derwegenn ihme die schneider, wie er berichtt,
sein fenster weniger also mit rechte zugeschlagenn,
denn ehr aus etzlichen stedten von andern schneidern,
denen er solcken rock vorgelecht, beide im reich
und hertzogthumb, beweis, wie er unns danne gezeigtt,
das solcher rock nicht vorschnitten, derhalben
gemelter Hans Bundtzen ime jegen das ampt wegen
geubtes frevels rechts zu vorhelffenn uns inn gerichte
underthenig angeruffen und gebeten, darauf das gantze
schneiderampt also beclagte geandtwordet unde jegen-
bericht gethann, das sollicher rock vorschnitten
und vordorben, und hettenn ime derwegen uf der
magt ansuchen zum ersten, andern unnd dritten mall
von des handtwergs wegen gebothen und bevolen,
das er die magdt solte zufrieden stellen, im vahl
sollichs nicht geschee, wurden sie geursacht anders
jegen ime zu gesparenn, welchs er alles ungehorsamlich
vorachtet und inn wind geschlagenn. Derwegen sie
zu volge irer schrawe gemeltem Bundtzen sein fenster
zuschlan lassenn, vorhoffentlich sie inn deme wider
recht nichts gehandeltt, unnd uns derwegenn sie
bey irer wolerlangten schraue zu erhalten unnd
schutzenn gepetenn. Solcher clage und gegenbericht

nach haben wir aus furstlicher macht und obrickeitt, denn parthen zu gnaden die sachenn am rechtt schwebende uffgehoben und nachgegeben, unnd dem erbarn unserm radtt, amptman zu Haderschleven, Dorningen, und liebenn getreuwen Siwert Rantzouwen sie gutlichen zu vortragen uferlegtt unnd bevolenn, unnd ist nach vile angewanthem vleisse der handel also beigelecht worden, das vilgemeiter cleger Hans Buntzen von wegen seines ungehorsams das gantze schneiderambtt umb vorzeihunge und vorgebunge bitten solde, wie dan geschenn und die magdt wegen des rocks nach framen leuth erkanthus zufrieden stellenn. Do sulchs geschen, muchte er sein handtwergk wie vor treiben und sich neren, und solte also solche sache gantz todtt, abe und nichtig sein, jedoch das der cleger bey vorlust seines amptes sich hinfuro der schrauben gemes und gehorsamlich halte, welchs von beiden teilen also gewilligt und angenommen, und unss underthenig gepeten, solchen vordracht inn schriftt fassen zu lassen, welchs danne geschen, und habenn des inn urkunde unser furstlich secrett hirunter hangen und geben lassenn uf unserm schlos Haderschlevenn nach Christi unsers Lieben hern und selichmachers geburdtt vofteinhundert darna in dem negenundvertigsten jare freytags nach dem heiligen neugen jars dage.

(a) Tekst: unsen unsen (dittografi).

x. Domme afsagt på Femern 1550 17.-18. april.

Schack Rantzau blev i marts 1550 som amtmand på Femern efterfulgt af Iven Reventlow, der tillige var amtmand i Rendsborg. I april s.å. kom hertug Hans fra Rendsborg til Femern. Under dette ophold afsagde han de efterfølgende 3 domme. Hertugen har dog næppe haft til hensigt at ville holde retsdag på øen, men det er tænkeligt, at han under dette besøg er begyndt med at beskæftige sig med en omordning af Femerns administration og retsvæsen. Den 18. april udstedte han således også forordningen om manddrab for Femern. I 1557 havde staden Burg stævnet femeranerne for landdagen i Flensborg s.å. Burg forlangte i henhold til byens privilegier, at femeranerne hver lørdag skulle bringe deres korn og kvæg til Burg og der købe deres fornødenheder. På en forespørgsel fra femeranerne om, hvorledes de skulle forholde sig, svarede hertugen 1557 20/8 (Reg. nr. 4, 209 v), at Burg skulle stævne Femern for hertugen som øvrighed.

1.

Femern 1550 17. april.

Borgmester og råd i Burg på Femern mod kærnerne på Femern.

Nogle gejstlige stiftelser og almisse.

Sagsøgerne berettede, at endskønt sagsøgtes forfædre iflg. byens råds bog og brev og segl havde oprettet disse stiftelser således, at almisen skulle overrækkes til de fattige i staden Burg i nærværelse af sagsøgerne, blev dette ikke overholdt, idet almisen af slægten blev uddelt efter behag, hvorfor sagsøgerne bad om, at fundatsen måtte blive overholdt. Sagsøgte svarede, at sagen ikke angik dem alene, men også andre folk; der blev ikke stukket noget til side, men alt blev uddelt til de fattige.

Der dømmes således, at skønt den nærmeste slægt har almisseagrene til brug mod leje, skal dog almissen og det tøj, der årligt købes for lejen, i henhold til stadsbogens udvisende uddeles i Burg af rådet som patroner for stiftelsen og almissen, dog med samtykke af de rette arvinger til almisseagrene. Almisen skal uddeles til de fattige hørende til stifternes slægt eller, hvis der ingen er i slægten, til andre fattige.

A, fol. 153 v.

Sententz der stadt Borch up Vemmern etzliche geistliche lene unnd spennde bolangen. Actum Vhemmern den 12. (sic) aprils anno etc. L. Wy Johannis etc. bekennen unnd don kunth vor jedermenniglichenn, dath vor uns in gerichte erscheinen de ersamen unnsere lewen getreuwen burgermeister unnd rath unnsere stadt Borch up Vhemernn allse clegers eins, unnd de kemmerirer unnsers landes darsulwest also beclagedenn, etzliche geistl(i)che lene unnd spennde bolanngede, ander deiles, unnd hebenn de clegere erstlich angetoget, wowoll von ern vorfaren unnd oldernn solcke angetogede lene und spende in de ere gades unnd den armen jerlickenn in erenn bywesenn in der stadt Borch tho vorreickenn luth eres rades buck ock breff unnd segell gefurdert unnd gestiftet, worde doch solkes nicht geholdenn, sonnder vonn der frunthschop sulwest eres geiallens nach utgegewen, met underdeniger bede de frunthschop darhenne tho holdenn, dat der fanndation mochte nachgele(we)t (a) werdenn. Darup de beclagedenn geantwortet, wowoll de sacke so (b) nicht allein, sonnder annder lude mede andrepenn unnd bolangenn dede, wustenn se doch solckes unangetoget nicht tholathenn, dat datsulwe alles noch vonn den frunden uthgegewen unnd den armen jerlickenn ane weigerunge vorreicket unnd nichts undergeschlagenn oder boholdenn werde. Na vorhor der sacken, rede unnd jegenrede hebbenn wy sampt unnsern lewen getreuwen reden tho

(a) Tekst: nachgelent.

(b)): se.

rechte erkanth und affspreken lathenn, dat alles, wes tho ere gades gestiftet und gewesen, geruglichenn darbi bliwenn schole, und wowoll de negsten frunde solcke gudere vor de hure inehebenn, (bositten) (a) unnd bruckenn mogenn, so soll doch solcke spende und uthdeylunge des wandes, de an vor de hure jerlicken gekofft, alles nach uthwissunge des statsbockes, breff unnd segell in der stadt Borch met rade unnd vorwetennt der rechtenn erwen des spendeackeres von dem rade darsulwest alse patronen dersulwe lene und spende den armen luden in dem geschlechte, darvon solcke spende gestiftet, wesende, und so de nich(t) vorhanden, andern armen. Alles vonn rechtes wegen. Datum in unnser stadt Borch up Vemmern donnerstages nach Quasimodogeniti anno etc. L.

(a) Tekst: bostitten.

2.

Femern 1550 18. april.

Annicke Pauls, enke efter Johannes Pauli, tidligere sognepræst i Landkirchen på Femern, mod kirkevægerne i Landkirchen.

Krav på et beløb fra præstegårdens mark m.m.

Sagsøgeren og hendes formyndere berettede, at sagsøgte stod i restance med 65 mark, hvilket beløb, hidrørende fra nogle agre, der hørte til præstegården, de skyldte sagsøgeren på hendes afdøde mands vegne. Agrene var først blevet lovet til hendes mand, men var senere overdraget til en anden. Sagsøgte svarede, at de havde ingen gæld til sagsøgeren på hendes mands vegne. Det forholdt sig således, at nogle agre var taget fra præstegården i henhold til en mindelig overenskomst, som var oprettet af kong Christian i 1544 i Rendsborg. Overenskomsten, der af sagsøgte fremlagdes i retten, havde Johannes Pauli indvilliget i. Der dømmes således, at den af kongen oprettede overenskomst skal stå ved magt. Sagsøgte var ikke forpligtede

til at betale ovennævnte gæld til sagsøgeren. Med hensyn til striden om to års indtægt af kapellaniet skal sagsøgte ikke videre kunne rejse krav over for sagsøgeren.

A, fol. 155 r.

Sentzantz zwuschenn seligen Johannis Pauli nachgelassene withwenn und den kerchschwaren der Lantkercken up Vhemmern.

Actum Vhemern den 18. aprilis anno etc. L.

Wy Johans etc. bekennen und doen kunth vor jedermenglichenn, dat vor uns und unsern lewenn getruwen rethenn in gerichte erschinnen sein Annicke Pauls, seligenn Johannis Pauli nachgelassenne withwe, sampt ieren vormunder clegerin eins, und die kerckschwarenn der Lantkercken up Vhemern belegen beclagte anderss teils, und hatt clegerin sampt irenn vormunder bericht gethan, wie das ir von wegen ires vorstorbenen mannes vonn den kerckschwarenn noch 65 mark vonn etzlichenn acker herrurend, der zur weddinste behorich unnd irenn manne anfanges vorheischenn unnd zugesaget, volgig einen andern zugestellt worden, hinderstellig schuldig sein unnd resten soltenn. Daruff die beclageten geanthwort, sie wustenn sich keiner schulde zu berichten, die sie ihr von wegen ires mannes zu thuende vorpflicht, unnd hettenn iren manne alledieweile er ir kerckher gewesen, das seinne volgenn lassenn, aber es were nicht ane, das etzlich acker vonn der weddenste gezogen, unnd were solches vormuge einer guttlichenn vortracht vonn koning Christian zu Dennemarcken unnsenn f(rundlicken) geliepten her unnd brudern anno 44 zu Rennnesburg uff gericht zuganngen, darein auch ir man Johannes Pauli selbest gewilligt, die belibt und anngenomenn, welche vortracht sie auch vor uns in gerichte eingelegt, derwegen sie zu solcher vormeinten angezogenen sqhult zu anthworten nicht schuldig. Daruff wir sampt unnsenn liebenn getreuwen rethen, nachdenn wir beidpart rede unnd jegenrede vormercket unnd angehoret, vor recht erkanntt unnd absprechenn lassen, das die vordracht, so vonn Ko. M. zu Dennemarckenn etc., unnsenn f(rundlicken) g(eliebten) heren und bruderenn, desfalls uffgerichtt, bei macht solle bleibenn unnd gehaltenn werden, unnd die beclagten der clegerin der-

wegenn die angezogene vormeinte schulde zu betzallenn nicht schuldig, unnd soll auch der clegerin hirmit ein ewig steillschweigend uffgelegt sein. Unnd als auch die kerckschwarn die clegerin vonn wegenn zwei jar hebunge des capplanats befurdert, demnach sollen sie hirmit von sollcher furderung auch abgewesen sein, unnd die fraw derwegenn fernner zu besprechenn nicht macht haben. Al(le)s von rechts wegenn, und habenn das in urkundt unnser furstlich secrett hirmit drucken und gebenn lassen. Actum Vhemmern freitag nach quasimodogeniti anno etc. L.

3.

Femern 1550 18. april.

Borgmester og råd i Burg på Femern mod Paul Hinrick i Burg og Peter Wilcke i Meeschendorf (Bannesdorf s.)

En stiftelse på nogle drømt (1) sæd, hvoraf der årligt skal ydes to voksllys til fru Marie og Sct. Anna.

Da lysene nu ikke kan laves og afleveres efter fundatsen, kan den nærmeste slægt bruge landet, der hører til stiftelsen, mod lejen, som årligt skal indbetales til Guds ords tjenere i Burg.

A, fol. 155 v.

(1) 1 drømt lig 16 skæpper.

Sententz (a) der von der Borch eines lenes, darvon twe lichte vor Marie unnd sanct Annen geholdenn werden sollen. Actum Borch den 18ten aprili anno etc. L.

Inn sakenn, so sieck twuskenn den ersamen unser lewen getruwen burgermeistern unnd rathmannen unnser sthadt Borch up Vhemmern also clegere eins unnd Pauwell Hinrick binnen der Borch unnd Peter Wilcke tho Messendorpe beclagedenn ander deiles etlicke drompt sath, de beclageden alle jar twe

waslichte vor Marienn unnd sannt Annen von der hure dessulwen landes jerlicken holdenn und gewen sollenn bolanngen, hebbe wie Johanns etc. sampt unnsern lewen getreuwen reden na vorhor der sacken, rede unnd jegenrede tho rechte erkanth unnd affsprecken lathen: Diewile solkes tho der ere des alemchtigenn gegewen, schall eth ock darby unhinderlickenn bliwen, unde nademe tho itzigenn tidenn de lichte der fundation nach nich(t) gemacket oder bohenndiget werden mogen, schollen solck acker de negstenn frunde des gestifteten lenes vor de hure tho gebruckenn macht hebbenn, unnde hure in gades nutte und erenn alhier thor Borch den denern des gottlichen wordes, darmede sick desulwen desto bether erholdenn mugen, jerlickenn gegewen und vor(r)eicket werdenn. Von rechts wegen. Inn urkunde met unnserm forstlickenn secrette vorsegelt unnd gewen in unnsere stadt Borch up Vhemmern fridages nach Quasimodogeniti anno etc. 50.

(a) Rettet fra: sentzents.

1551

XI Retsdage i Tønder 1551 9.-21. marts.

Hertug Hans opholdt sig i den sidste halvdel af året 1550 i kongeriget. Sidst i december sendte han således fra Nyborg svar til Bremen stifts stænder på deres begæring om hjælp imod greven af Mansfeld og Johann af Heideck, der som kejserens fjender med en krigshær var faldet ind i Bremen og Verden stifter. Omkring samme tid besvarede han sammen med kongen skrivelser fra kurfyrst Moritz af Sachsen og Lazarus v. Schwendi, der havde anmodet kongen og hertugerne ligesom de øvrige stænder i den sachsiske kreds om at sende hjælp imod krigsfolket i Bremen stift. Forholdene tvang dog hertugen til ved nytårstid 1551 at vende tilbage til Haderslev. Herfra skrev han bl.a. til Christoffer Rantzau om at udskrive 50 mand af Tønder stad og amt og straks sende disse folk til Rendsborg. Hertugen tog i de følgende dage over Flensborg, hvor han havde en sammenkomst med hertug Adolf, til Preetz,

på hvilket sted der holdtes rådslagning om hjælpen til Bremen stift. Fra Preetz tog hertugen til Kiel. Hertil var de kongelige og hertugelige råder tilskrevet om at komme den 20. januar for at stifte fred mellem Wolf v. Ahlefeldt til Haseldorf og Detlev von der Wisch, en søn af Jørgen von der Wisch til Olpenæs. I Kiel traf hertugen sammen med sine råder beslutning om at ville holde en retsdag i Tønder (aus vielen vorstehenden gebrechen und sachen zu Tundern recht zu sitzen). Dagen blev fastsat til søndag Reminiscere (22/2). Hertugen fik imidlertid forhindringer og udsatte retsdagen. Det skyldtes vel hans besøg hos kongen, thi i februar måned ses hertugen at have opholdt sig i Nyborg, hvor han jo sikkert bl. a. har deltaget i den kongelige fastelavnsfest. Fra Nyborg skrev hertugen 24/2 til Iven Reventlow, at han ville komme til Tønder 8/3 for at holde ret. Han havde ligeledes tilskrevet sine andre råder om at komme. Til Christoffer Rantzau havde han desuden skrevet, at han på tinge skulle bekendtgøre retsdagen for amtsundersåtterne. Iven Reventlow skulle den 6. marts komme til hertugen i Flensborg, hvorfra de sammen skulle drage til Tønder.

I Tønder amt var der på denne tid strid imellem amtmand Christoffer Rantzau og herredsfoged i Kær herred Iver Karlsen fra Læksgårde. Sagen kendes fra en beretning til hertugen, der blev nedskrevet omkring 1. juli s.å. af Christoffer Rantzau. Formentlig er striden kommet til udbrud i anledning af udskrivningen af ovennævnte 50 mand, der skulle sendes til Rendsborg. Iver Karlsen blev anmodet om at udtage 16 karle fra Kær herred. Karlene skulle mønstres i Tønder, og af de 16 karle skulle udvælges 12, der skulle drage af sted. Iver Karlsen sendte imidlertid kun 5 karle til Tønder. De øvrige havde han selv mønstret og sendt af sted. I stedet for 16 havde han dertil udskrevet 20 karle. Under retsdagen havde hertugen forordnet Jep Ipsen fra Vimmersbøl til herredsfoged i stedet for Iver Karlsen. På tinget den 2. april, da Iver Karlsen endnu optrådte som herredsfoged, fik Jan Petersen fra Vimmersbøl en ældre sag mellem ham og Jep Ipsen genoptaget til trods for, at Jan Petersen ikke havde opfyldt

den ham pålagte edsdom. Det drejede sig om en ærerørig sag, idet Jep Ipsen beskyldtes for at have sagt, at Jan Petersens børn var horebørn. Jan Petersen med sine mededsmænd havde fået Jep Ipsen dømt, så denne var gået retsløs fra tinget. Han klagede til amtmanden, der få dage efter, den 6. april, tog til Kær herred for at holde drikting. Amtmanden indsatte på dette ting Jep Ipsen som herredsfoged, fordi hertugen havde antaget og forordnet ham dertil. Dette førte til et sammenstød mellem Christoffer Rantzau og Iver Karlsen. Efter at amtmanden var taget bort fra tinget, besluttede Iver Karlsen sammen med nogle folk fra herredet at drage til hertugen, der opholdt sig i Flensborg. Iver Karlsen opnåede dog ikke noget herved. Han blev derimod fængslet. Dommen over ham blev afsagt den 19. december s. å. i Tønder foran slottet, hvor Christoffer Rantzau af de forsamlede folk fra Kær herred i hertugens navn æskede 12 herredsbønder med begæring, at de ville afsige dom over Iver Karlsen på grund af hans "oprør" på Kær herredsting. De 12 mænd tog 12 andre til sig, og disse 24 mænd dømte Iver Karlsen med liv og gods i hertugens hånd.

På retsdagene behandledes tillige sagen mellem Ahlefeldterne til Søgård og Tønder amt. Gregers Ahlefeldt fremsatte sine klager, det samme gjorde amtmand Christoffer Rantzau. Hertugen førte personligt forhandlinger i sagen dog uden at opnå resultat. Den 13. marts udstedte han fra Tønder et ridemandsbrev, der angik skellet mellem Hokkerup og Tørsbøl. Berenth og Andreas Froddesen fik på retsdagen en ændring foretaget i deres benådning af 1547 29/4, uden at datoen ændredes, se Hansb Reg II, 376. På retsdagen udstedtes en afsked i en sag fra Haderslev, nemlig Adde Freses sag imod Ancker Marquardsen.

En arvesag mellem klageren Boye Nissen i Karlum og hans modpart Broder Jensen i Klægsbøl og Jep Brodersen blev ikke afgjort, fordi hertugen først ville indhente biskoppen i Slesvigs og konsistoriets dom om, hvorvidt Boye Nissen var uægte født.

Reg. Aa, 277, r og v, Reg. BB 3v, Reg. 2, 250r,

252r, 255 r og v. 260 r, 266 v, 271 r. Hansborgark.:
B 26 II, hertug Adolf til Iven Reventlow 1550
28/12, B 23 VII, Christoffer Rantzau klage over
Iver Karlsen er bilag til skrivelse til hertugen
fra Sivert Rantzau 1551 10/7, C 27.

1.

Tønder 1551 11. marts.

Detlef og Momme Ebsen af Husum mod Jens Nissen
i Klægsbøl.

2 demat land, beliggende i Klægsbølmark.

Sagsøgte kan i henhold til et fremlagt
tingsvidne, hvorefter Henrik Ahlefeldt i 1528 i
nærværelse af Jesper Rantzau, på den tid amtmand
i Tønder, på tinge har bekendt, at den omhandlede
overdragelse ikke var noget køb, men pantsættelse,
tage til sig de 2 demat land, når han har betalt
pantesummen til sagsøgerne, idet disse hverken
med brev eller segl eller andet kan bevise, at
de 2 demat land er deres ved køb erhvervede arvegods.
(1)

A, fol. 166 r.

(1) Jfr. 1545 Tønder nr. 6 af 5/3 og 1556 Tønder
nr. 44 af 13/7.

Sentenntz Dettloff unnd Momme Ebsenn vann
Husum als clegern an einem unnd dann Jens
Nissenn tho Klixbull beclagter anders theils
belangend vonn wegenn zweiger demett landes
in Klixbull feltmarck belegenn. Actum Tundernn
den Xiten Marti anno etc. li.

In sackenn, so sick twusckenn Dettloff und
Momme Ebbesenn vann Husum also clegernn an einem
und dan Jens Nissenn tho Klixbull beclagtenn anders
teiles von wegen zwiger demett lanndes in Klixbull

feltmarckede belegenn irrich und twistich erholdenn,
habenn wir Johans etc. sampt unnserrn beihabenden
rethenn zu rechte erkannth und abspreckenn lassenn:
Nachdem der cleger solche zwo demet landes vor
sein erkaufft erbgutt gerumpt und angetzogen, und
aber solchenn kauffe weder mitt briff, siegelen
noch einigen beweiss beschinnenn noch bezeugenn
mugen, darenthjeggenn der beclagte ein dingeswinde
vor uns in gerichte eingelecht, darinne Hinrick
von Allevelde anno etc. 28 in bewisenn Jasper
Ranantzowen, dozumall amptman zu Tundernn,
offentlichenn zu dinge zugestannenn und bekantt
hatt, das solches kein kauff, sundern ein vorpfandunge
gewesenn. Also soll Jenns Nissenn dem cleger seinenn
pantshilling wedderumb zuvoraus geben und bezalenn,
und alsdanne die zwo dematt landes an sich nemen
und denselben hinfuro vor sein recht erlanggtt
gutt anne jemandes vorhindernn zu seinem besten
nutzenn und brauchen. Alls von rechts wegenn. Inn
urkunde mitt unserm furstlichenn secrete besigelt.
Actum uff unserm schlose Tundern den XITen Martii
anno etc. li.

2.

Tønder 1551 11. marts.

Henrik Petersen i Almstrup (Uge s.) mod Peter
Hansen.

1/3 bondegård i Almstrup, som i sagsøgerens
umyndige år af hans bedstemoder var givet
en datter i medgift.

Sagsøgeren, der efter at være blevet myndig
som arving på allemandsting har rejst indsigelse
mod en sådan medgift, kan tage til sig den 1/3
gård, da hertugen tidligere har ladet udgå et mandat
om, at gårde ikke må deles, men han skal være
forpligtet til at give sagsøgte, der har forbrudt
gården ved hidtil ikke at have ydet fuld redsel,
afgift og tjeneste, som påhviler den, en fuld
søsterdel i henhold til kendelse af samfrænderne.
A, fol. 168 v.

Sententz Hinrick Peterssenn tho Almstorp
als cleger an einem und Peter Hansenn beclagter
ander theiles ein druddendeil bundengutt
tho Almstorp belegenn. Actum Tundernn
middewecken na Letare anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twuskenn Hinrick Petersenn
tho Almstorp als cleger an einem unnd Peter Hansen
beclageden anderdeiles einn drudden deill bundenngut
tho Almstorp bolegenn bolangenn errich unde twistich
erholden, hebbenn wy Johannis etc. sampt unnsern
lewen getruwen redenn tho rechte erkant und afsprekenn
latenn: Nadem Hinrich Petersenn in gerichte mit
segell, briven und dingswindenn bowisenn, datt
he unmundich, also sinn selige grotmuder ere dochter
mit solckem drudendeil bundengudes vorgenomett
uthgewen, he, de cleger, awerst solke medegifft
also ein erue in sinenn mundigenn jarenn, wo
lofferdych boschinet, do he mundich worden, tho
allenn mans dingenn, wo recht, bygesprackenn, unnd
de beclagede sulwer bekanth, datt he vonn solkenn
drudden deill gudes keinenn fullenn retzell, gifft
oder denst betanhero gedann, datt de beclagede
solk guth dardurch vorbraken, unnd de cleger solk
druddenn deill gudes, wile wy einn gebott und mandatt,
datt de guder thosamen und hernachmals nicht vonn
einander gedeilett werdenn sollenn, hirbevor uthgann
lattenn, wedderumme tho sick nemen und dem beclagedenn
ein full susterdeill nach erkantnisse der
sammellfrunde daruth togewende schuldich und plichtich
sin soll. Alles vonn rechtes wegenn. In urkunde
hebbe wy diese sententz mit unnssem furstlichenn
secrete vorsegelen unnd gewen lathenn up unsem
schlate Luthken Tundern mittwekenn nach Letare
anno etc. Li.

3.

Tønder 1551 11. marts.

Peter Petersen i Struksbøl (Sdr. Løgum s.)
mod Jep Pannicken og hans parti.
Struksbølgård.

Sagsøgeren har fremlagt et beseget tingsvidne, hvormed han har bevist, at Jap Bonsen har solgt, pantsat og overdraget til Peter Struck al sin landjord, beliggende på Strucksbølmark. Sagsøgte har ikke vist andet end et ubeseget og ugyldigt pantebrev, som han havde fået af Jens Laursen i Tønder, (1) og mod tingsvidnet har han kun haft ord at indvende. Tingsvidnet skal stå ved magt, og landet tilkendes sagsøgeren og hans broder og søster. Sagsøgte skal ikke mere kunne påtale denne sag om Struksbøl. Jens Laursen domfældes, fordi han på falsk og bedragerisk måde har brugt den besegelede overenskomst, der var oprettet vedrørende dette land. (2)

A, fol. 169 r.

- (1) Jfr. 1545 Tønder nr. 6 af 5/3.
- (2) Herefter befalede hertug Hans borgmester og råd i Tønder at holde pinligt forhør over Jens Laurensen i anledning af, at der var fundet et falsk fæstebrev hos ham. To borgere i Tønder, Kersten Andersen og Henrik Nissen, gik imidlertid i forbøn for ham på grund af hans høje alder, og fordi han i forvejen var ifaldet hertugens straf. Hertugen gav efter, men Jens Laurensens slægt skulle komme overens med amtmanden i Tønder om en passende bøde. (Hertugen til Christoffer Rantzau 1551 2/4, Reg. nr. 2, 279 r)

Sententz Peter Peterssenn betreffenn des gut zu Strucksbull. Actum Tundern middeweckenn an Letare anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twuskenn Peter Peterssenn tho Struksbull alls cleger an einem und Jep Pannicksenn und sinnem anhangen beclagedenn ander deiles dat gutt Strucksbull bolangenn irrich und twistich erholdenn, hebben wy Johans etc. sampt

unsernn redenn tho rechte erkanth und affspreckenn lattenn: Nademe Peter Pettersenn tho Strucksbull einn lofferdigenn bosegellt dingschwinde in gerichte vorgelecht, darmede he bewisenn, datt Jap Bonsenn Peter Struck alle sinne lanthguth, so up Strucksbull feltmarck bolegenn, vorkofft, vorsettett und vorlattenn, und Jap Pannicksenn nichtes alleine einenn unvorsegeldenn lossenn pantbriff, den he von Jens Lauwersenn, tho Tundernn wanhafttich, bekamenn, getogett und nichts mer dann blote wort jegenn dat vorgedachtenn dinckschwinde vorgebracht, finden wy datt dingschwinde by macht, und Peter Petersenn, sinne bruder und suster datt lanth tho, unde soll derowegenn Jep Pannicksenn und sinn anhangk der sackenn halwen Strucksbull belangenn nicht mer tho rechte tho sprekenn oder tho fordern hebbenn, und hiemitt ein ewige stillswigent upgelecht sinn unnd bliwen. Und soll Jens Lauernssenn, dat he solke brive der vorsegelden vordracht, de up solke gudere gemaket, entwedder by sick beholdenn und so bedrichlichen unnd felschlichenn darmede ummegangen und vorkofft, hirmede gefellet sinn. Alles vonn rechts wegenn. Inn urkunde etc.

4.

Tønder 1551 12. marts.

Retsafsked til Claus Frese, (1) borger i Flensborg, og hans modpart Harcke Bonsen, der var mødt i retten for hertugen og hans råder for at få en retslig afgørelse på en strid om ejendom beliggende på Skardebølmark (Enge s.), idet 12 samfrænder tidligere ikke havde kunnet bringe sagen til ende af den grund, at Harcke Bonsen forbeholdt sig 5 agre, som han ikke ville lade komme med i delingen.

Med parternes indvilligelse udnævner hertugen 12 samfrænder til i løbet af 6 uger fra nærværende brevs dato at foretage et endeligt skifte. Hvis nogen mener sig forfordelt herved, kan vedkommende møde på næste retsdag, som hertugen vil holde i

Tønder, hvor der skal vederfares ham ret. (2)

A, fol. 169 v.

Tryk: Dipl Flensb. II, 490.

(1) C. Frese var rådmand i Flensborg, se Aage Bonde og Joh. Hvidtfeldt: Personalhist. Oplysn. om Borgmestre, Rådmænd m.m. i Flensborg 1550-1848, 31.

(2) Jfr. 1553 Tønder nr. 12 af 1/12 og 1556 Tønder nr. 18 af 9/7.

Abscheit Clawes Friesenn, borger to Flensborch, unnd sin jegennteill Harcke Bonsen vonn wegenn eines gudes tho Schortebull veltmarck belegenn gegewenn. Actum Tundernn den XIIiten Martii anno etc. li.

Wy Johans etc. thun hirmede opentlich kunth und bekennen: Nademe Clawes Frise, burger binnen Flensburg, mitt Harke Boensenn vonn wegenn eines gudes tho Schortebull veltmarck belegenn irrich und twistich gewessenn, derwegenn se vor uns unnde unsenn redenn in gerichte erschinenn und die sachen zu rechte gestalt, also hebenn wy in anmerkungē der (ge)legennheit beidenn parteienn dussenn affscheit gnedig geben unnd antogenn lattenn und willenn ock, dewile bevornn twolff sammellfrunde ower solkenn handell gewest, de awerst uth deme, datt Harke Bonsenn viff acker thovornn uthbehoddenn und de nicht inn de teilunge volgenn laten willenn, tho keinem ende schluten mugen, darup sick danne de handell gestutzt und vorblewenn, dat nochmaln de nabenomedenn twolff frome mans, also nomptlichenn Jane Nissenn, Duie Ludsenn, Ses Sunnicksenn, Hans Haincksenn, Edde Brodersenn, Ketell Nissenn, Jes Brodersenn, Peter Ketelsenn, Ketell Brodersenn, Andres Japsenn, Uldi Japsen unnd Christenn Hainsenn in der Enge, binnen sos wecken na dato dusses brives ower solkenn handell kamenn, darinne danne beide parteien gehelt und gewilligett, und allesdanne endtlich schiffteenn und deilenn schollenn. Gebiedenn und bevelenn demna die, unserm vogt inn Karherde, du willest denn upbenomeden twelff sammelfrunde

unserent wegnn mett ernst bevelenn und inbiedenn, wo wy danne anders nicht willenn gehabt hebenn, datt se sick thovornn aller gelegenheytt erkundenn und alsdanne na befindunge binnen sos weckenn by erem bossloth manck ihnen bemelt gutt schifftenn und deilen und se entlich vortregenn scholen, unde datt se den handell keines weges lenger vorweisenn edder upholdenn. Scholde sick awerst na bescheener deilung jemandes beschwert edder vorvorteilett finden und mitt solcher deilunge nicht wolde thofredenn sinn, desulwe wirdt uns uff nechst darna volgendenn rechtstag, den wy mit gottlicher vorleihunge tho Tundernn holdenn werdenn, tho besokenn wetten, und schall ime alsdanne up sin gepurlicke anregenn sovell also recht wedderfarenn. In urkunde mett unsem furstlichem secrete vorsegelt. Actum Tundern denn XII ten Martii anno etc. li.

5.

Tønder 1551 12. marts.

Hans Jensen i Ophusum (Brarup s.) mod Christen Andersen i Løgum.

Et i 1546 for en pantesum på 10 snese mark pantsat sjettedelsbol i Sønder Løgum.

Sagsøgeren kan nyde og bruge pantet i henhold til et fremlagt pantebrev og et tingsvidne om, at pantsætterten, nemlig sagsøgte, har modtaget pantesummen, idet denne intet vægtigt har kunnet fremføre, indtil konen og hendes parti fører bevis for, at det forholder sig anderledes. Sker dette, skal konen kunne nyde pantet. Hvis konen ikke vil overdrage sagsøgeren pantet, skal denne på forlangende efter landretten bevise, at pantesummen er betalt, og afværge hendes beskyldning.

A, fol. 170 v. (1)

(1) Samme sentens er også indført fol. 165 v, hvor den har datoen "dingstags nach Letare" (10/3).

Sentenzen fol. 170 v, der har datoen "donnersdages na Letare anno etc. 1j", er utvilvsomt den rigtige kopi af den udstedte sentens, da den har slutningen uforkortet, nemlig angivelse af besegling samt tid og sted. I nedenstående tekst er varianterne i fol. 165 v givet i parentes.

Sententz (Senntentz) Hans Jenssenn (Jenssenn) tho Obhusenn (+ ann einem) und (+ danne) Christenn Anderssenn (Anndersenn) tho Lugum (+ als beclagter anders teiles) von wegen (belangend) eines (eins) sostenn parth (part) boles tho Lugum belegenn. Actum Tundernn (-dern) donnerstagk (dingstags) na (nach) Letare anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twuschenn Hans Jenssenn (Jenssenn) tho Obhusenn also clegernn an einem und danne Christenn Andersenn (Andersen) tho Lugum also beclagtenn (beclagter) anders theils (teils) vonn (von) wegenn eines sostenn part boles (bules) tho Lugum belegenn irrich und (unnd) twistich erholdenn, hebbenn wy Johans (Johanns) etc. sampt unsern (unnserrn) rethenn vor recht (gerichte) erkanth (erkannt) und affspreckenn (-spreken) lathenn (lat- tenn): Diewill (diewile) der cleger Hans Jenssen (Jenssen) tho Obhusenn met (mett) einem pandebrive in gerichte bewessen (bewesenn), datt eme Christenn Andersenn anno etc. 46 ein sosteparth (-part) bules (boles) tho Lugum vor tein stige marck vorsettet und vorpandt (vorpandett), und (unnd) darbenewenn mett einem lofferdigenn, (loffwerdigen) dingsswinde (dingeswinde) dargedann (dargethann), datt de beclagte solch geldt (solk gelt) also nomptlichenn (nomptlichenn) de teinn (tein) stige marck empfangenn (empfangenn) und bekamen, de beclagte aber darjegenn nichts (nichts) erheblichs (erhebbelichs) upbringenn mugenn (upbringen mogenn), demnach so schall Hans Jenssenn (Jenssenn), de cleger, des pandes gennedten (genetenn) und bruckenn (-cken) dattsulwe, beth so lange de fruwe und (unnd) er anhang (anhang) loffwerdigenn

(lofferdigen) und (unnd) genugsam beweisenn mogen (mogenn), dat (datt) deme anders und nicht also sy (sie), und wan solchs (solcks) gesucht (geschutt) (a), so schall de fruwe dessulwen tho genetende hebbenn. So awerst de fruwe eme (ehme) des nicht verlathen (-lattenn will, schall he sick up (+ er) erforderenn (+ mett rechte, datt solck gelt uthgegewen), wo tho landrechte (lanthrechte) gebrucklich (gebrugklich), enthleggenn (-gen) und affwerenn. Alles (alls) vonn (von rechts wegenn. In urkunde mitt unserm (unnserm) furstlichenn secrete (etc.) (b) besigelt. Actum Tundernn donnerdages na Letare anno etc. li.

- (a) Rigtigt, 'gesucht' er en skrivefejl.
- (b) I stedet for 'besigelt' o.s.v.

6.

Tønder 1551 12. marts.

Jep Petersen i Sød (Ubjerg s.) mod Ketel og Jon Nissen i Klægsbøl.

2 roder eng, beliggende i Læk enge.

Sagsøgeren kan beholde engen, da han sammen med Jeb Bonsen, der bruger engen mod leje, og også ved troværdige segl og breve har bevist, at lejen for den er blevet betalt til ham og hans fader i ca. 60 år, mens sagsøgte kun har fremført ord for, hvorledes de var kommet til engen. Sagsøgte Ketel Nissen skal betale Jeb Bonsen de penge, som denne tidligere har givet ham, og fordi han har solgt eng, som ikke tilkom ham arveligt, fældes han sammen med 10 andre navngivne mænd, der har vidnet falsk til bedste for sagsøgte.

A, fol. 171 r (1)

- (1) Samme sentens er også indført på fol. 166 v, hvor den har datoen "middewecken nach Letare" (11/3). Sentensen på fol. 171 r, der har datoen "donnerdages nach Letare anno etc. lj", er utvilvsomt den rigtige kopi af den udstedte

sentens, da den har slutningen uforkortet, nemlig angivelse af besegling samt tid og sted. I nedenstående tekst er varianterne i fol. 166 v givet i parentes.

Sentzentz Jap Peterssenn (Senntenntz Jep Perssenn) tho Seet (Seed) als cleger an einem und Ketell und Jonn Nissenn beclagtenn anders teiles twey rode wisches up Leckenge belegenn belangen (einnem unnd Kettell Nissenn tho Klixbull betreffenn etzlich landgudes). Actum Tunndernn donnerdages na (Tundernn middewecken nach) Letare anno etc. li.

Inn sacken (sakenn), so sick twuscken Jap Persenn (Jep Petersenn) tho Seedt als (alls) cleger an einem und Kettel unnd (unde Ketell und) Jon Nissenn beclageden anders teils (÷ a.t.) twe rode wisches up Leckenge (Legkenge) belegenn (bolegenn andrepenn) belangenn (bolangen) errich und twistich erholdenn, hebbenn (hebbe) wy Johans (Johans) etc. sampt unnserrnn lewen getruwenn redenn tho rechte (recht) erkanth (erkannt) und affspreckenn (-spreken) lathenn: Nademe de cleger Jap Petersenn (Jep Peterssenn) mett (met) Jeb Bonnsenn (Bonsenn), so solcke (solke) wische vor de hure gebрукett, ock mett (mitt) loffwerdig (loffwerdigenn) segell unde brevenn inn gerichte bewisen (unnd brivenn in gerichte bowisenn), datt eme und sinem vader de hure vor solcke (solke) wische wol sostich (woll lx) jar gegewen wordenn (worden), und die beclagedenn, welcker gestalt se an de wische gekamen, nicht anders (nicht anders, wo se ann de wische gekamenn), danne worde vorgebracht, datt de cleger solcke (solke) twe rode wische ane (ane) der beclagedenn (beclagenden) wiederhinder hebbenn, geneten (-tenn) und beholdenn schall (÷ schall), und Ketell Nissenn dat gelt (de viii ss), so eme thovorn (thovorne) Jeb Bonsenn gegewen, Jeb Bonsenn (-senn) bethalen (betalen) sol (÷ sol), ock darvor (unnd davor) datt he de (÷ de) wische, so eme nicht erfflichen bygekamenn

(bykamen), vorkofft, mett Henne (Hemme) Levessenn, Momme Ketelsenn (Kettelssenn), Tomes Brodersen (Thomas Broderssenn) tho Klixbull, Hemme Payssenn (Pailessenn), Christenn Andersenn (Anderssenn), Broder Frydsenn (Frid-), Uldi Iversenn (Uldy Iversen), Peter Paissen (Payessenn), Kerstenn Brodersen (Krestenn Brodersenn) und Hoie Vedersenn (Hoye Veddersenn), darumme datt se dem beclagten (beclagetenn) tho willen und sunst falschlichenn (-chen) getuget (-gett), hirmede (hirmedde) gefellett sin (sinn). Alles von (Als vonn) rechtes wegenn. In (Inn) urkunde mett unserm furstlichenn secrete besigelt. Actum Tundernn donnerdages nach Letare anno etc. li (etc.) (a)

(a) I stedet for 'mett unserm' o.s.v.

7.

Tønder 1551 12. marts

Retsafsked til Adde Frese og Anker Ankersen, borgere i Haderslev

Da rådet i København i sit brev har meddelt den københavnske borger Nils Tøndebinders onskabsfulde udtalelser, om at Anker hemmeligt havde fjernet nogle dokumenter ud af hans hus, skal Anker straks skrive til rådet i København, at tøndebinderen skammeligt har bagvasket ham. Hvis Anker kan få lejde af rådet i København, skal han personligt begive sig dertil og forsvare sig for rådet, og over for tøndebinderen skal han udbede sig, at sagen om ære, liv og gods og om, hvad tøndebinderen måtte have at anklage ham for, efter landets ret føres for de ham tilkommende dommere, nemlig rådet i Haderslev. Når han er kommet tilbage til Haderslev, skal han straks med hensyn til, hvad han har udbedt sig i København, og hvad der er blevet pålagt ham, handle efter landets ret, forsvare sig, som ret er, og rette sig derefter. Alt dette skal ske inden kommende Sct. Hansdag. Begge parters kaution skal

blive bestående indtil sagens afgørelse. (1)
A, fol. 171 v.

- (1) Jfr. 1549 Haderslev nr. 4 af 1/1, 1553 Haderslev kendelse af 5/2 og 1554 Haderslev nr. 9 af 15/2. Af skrivelse af 1549 22/5 fra hertugen, der opholdt sig i København, til Sivert Rantzau fremgår det, at Adde Frese efter dommen er rejst til København, hvor han erhvervede et skriftligt "til vitterlighed" af rådet smst., der gav en forklaring på, hvorledes Anker var kommet til det i dommen nævnte håndskrift. Dette "til vitterlighed" foreviste Adde Frese i København for hertug Hans, der overlod til Sivert Rantzau at tage sig af sagen. I 1549 tiltalte Adde Frese også Ancker Marquartsen for borgmestre og råd i Haderslev. Sagen synes at have ligget stille, indtil hertugen i 1551 holdt ret i Tønder. (Hansb Reg II, 622, 632)

Abscheidt, so Adde Fresenn und Ancker Anckersenn
gegebenn wurdenn.

Actum Tundernn donnerdages na Letare anno
etc. Ij.

Dyesser folgender affscheitt is Adde Frisenn
und Ancker Anckersen, borgere tho Haderschlewenn,
erer sackenn halwen gegewen worden: Diewille de
tunnenbinder tho Coppenhagenn Ancker etzliche bose
worth nachschiwen lathenn, soll Ancker strax an
denn rade tho Coppenhagenn schriwenn de worde,
so eme er borger Nils Tunnenbinder in erem breve
oder sunst nachschiwenn lathenn, else datt he
etlicke certenn oder hantschrift uth sinem huse
hemlich enthferet, hedde he eme schentlichenn und
boslichenn owersecht, und so Ancker vonn dem rade
tho Coppenhagenn fri und sicker der sacken notturfft
nach uth unde in tho reisenn, geleidett werden
mochte, soll he sick na Coppenhagenn eigener personn
vorfugenn und sick des vor dem rade jegenn eme
wo billich voranthworden, und tunnenbinder umme

ere, liff und guth, unde wor he eme umme tho bespreckenn hebbenn mochte, vor sine borliche richters also vor denn rath tho Haderschlewenn davor tho donde, wes lanthrecht is, sick erbedenn, und also dan, wen he wedder vonn Coppennhagenn gekamen, des, wes er sick darsulwest erbedenn moethenn, tho Haderschlewen strax na lanthrecht, wes eme raldar uperlecht, vorfarenn und davor wy recht sich werenn und demsulwen strax nachkommen. Unnd sol desses alles geschienn von dato deses abscheides twuskenn ditt und thokunfftigenn Johannes, und wenn nun solke tidt vorschienenn, soll beidenn partthenn up wideranregenn geschienn, wath recht is. Eth sollenn awerst beide parth borgenn beth tho uthdracht der sackenn nicht los, sunder vor er geloffte unnd borgeschaft stande bliwen. Datum Tundernn donnerstags nach Letare anno etc. 1j.

8.

Tønder 1551 13. marts.

Retsafsked i en sag, sognepræsten i Dedsbøl, hr. Anders Hansen, har anlagt mod Klægsbøl s. for restancer af renter og lejeafgifter.

Sognepræsten hr. Anders Hansen har i retten ikke fremført noget bevis, men kun tomme ord. Han skal ikke ved selvopfundne og ubevislige anklager påføre sognet tab og unødige udgifter, men skal afholde sig derfra. Der er hos ham lagt mærke til falskneri og bedrageri, og tidligere har han haft dokumenter, som han selv havde skrevet, med i Haderslev. Han får påbud om i tiden mellem nærværende kendelses dato og Mikkelsdag at indkræve sine tilgodehavender i Tønder amt, hvorpå han skal forlade amtet og helt holde sig borte derfra. Overtræder han dette forbud, skal amtmanden nok tage sig af ham.

A, fol. 172 v.

Abspruch des kirchernn zu Detzbull und des
caspell tho Klixbull betreffenn. Actum Tundern
freitags na Letare. anno etc. 1j.

Wy Johans etc. bekennenn und thun kunth
vor jedermenichlichenn: Nachdem er Anders
Hannsenn, kercher tho Detzbull, mett dem caspell
tho Klixbull etzliche nachstande renthe unnd hure
halben gerichtlich tho donde gehabt, unnd dan nicht
mer bewises in gerichte alleine vorgebliche worth
forgebracht, is inen dieser gerichtlicher abscheitt
gegeben worden, also das er solcher selbs mackendenn
und nicht bowisendenn thospracke halwenn datt caspell
also wider inn schadenn tho forenn unnd vorgefliche
uncostenn uptholadenn nicht macht hebbenn, sunder
sick dessulwen gantzlichen entholden schole. Und
diewille wy also falscheidt und ide bedrichlicheit
by eme dem predicantenn vormerckenn, ock datt he
falsche briffe hierbevor tho Haderschlewenn gehabt
und selbest gemackett, eme owerbowiesenn, wollenn
wy eme hirmede upgelecht und bevalenn hebbenn,
datt he twischenn dato dieses unners abscheidts
und folgenden Michaelis sinne schult, wer ime in
unnserrn ambt Tundern schuldig, zu manen hebbenn
soll. Und wen den solchs geschienn und Michaelis
vorby, soll er strax alsevorth uth unnserrn gantzen
ambte Tundern rumenn und sick dessulwenn gantzlichenn
und gar entholdenn. So er aber daruber in demselbenn
unnserrn ampte nach erflatener tidt befunden, werdt
sick unnserrn amptman jegenn eme, also der unnserrn
gebade thowederenn mutwilligenn streuett, voll
tho ertogenn wethen. Unnd werth sich gedachter
kercher hirna tho richtenn hebbenn. Datum up unnserrn
schlatte Lutkenn Tundernn freitages nach Letare
anno etc. 1i unnder unnserrn furstlichem secrete.

9.

Tønder 1551 13. marts.

Per Bring og Per Hansen mod sandemændene
i Højer herred.

Kendelse mod Clement Martensen for manddrab.

Sagsøgerne har ikke kunnet fremføre andet end at beskyldte to andre for drabet, hvilke imidlertid ved deres ed har gjort sig fri. Sagsøgte sandemænds kendelse skal derfor, indtil sagsøgerne bringer bedre bevis, stå ved magt, idet de ved tingsvidner har bevist, at det i hele herredet var en kendt sag, at Clement Martensen var den rette manddraber, der havde dræbt Hans Mikkelsen.

A, fol. 173 r.

Sententz Peer Bring und Peer Hansenn als cleger an einem und den santludenn in Hoers herde eines todtschlags belangend. Actum Tundernn freitages nach Letare anno etc. li.

In sackenn, so sick twiscken Peer Bring und Per Hansenn also clegern an einem und denn sanndtludenn in Hoyerssherde mitt namenn Nis Thomessenn, Jerich Eschelsenn, Hans Swennicksenn, Tuge Tomesen, Jep Jenssenn, Boo Hansenn, Jeb Krage und Johann Jessenn beclagten anders teiles von wegenn eines todtschlagers Clement Martensenn irrich und twistich erholdenn, hebbenn wie Johanns etc. nach gehorter clage und anthwortt mett unsern rethen tho rechte erkannth und affspreckenn lattenn: Dewille vonn den santhludenn in gerichte mitt lofferdigenn dingswy(n)denn bewisenn, datt im gantzen herde luthmer ruchtig und kundig gewesenn, datt K(1)ement Martensenn de rechte todtschleger, so Hans Michelsenn ermordett, sin scholde, wor enthjegenn danne die clegers Peer Binck unnd Peter Hansenn witer nichts, also datt twe andere teters darumb beschuldig(t) (a) upbringen mogenn, der sick danne mett erem eide enthfrigett, demnach schall der santlude toch, bett so lange de clegers betern bewiss vorbringenn, by macht geholdenn werdenn. Aills vonn rechts wegenn. In urkunde mett unserm furstlichenn secrete besiegelt. Actum Tundernn freitags nach Letare anno etc. li.

(a) Ordet er skrevet helt ude i kanten, så endelsen læses ikke.

Tønder 1551 13. marts.

Anne Ludesen, enke efter Ludde Frodesen, mod brødrene Volquart og Paie Frodesen, hendes svogre.

Fæste på kirkejord, der tilhører Emmelsbøl kirke.

Sagsøgeren har ved fæstebrev, udstedt af kong Frederik 1., bevist, at hendes afdøde mand ærligt og redeligt havde fået fæste på kirkejorden. Sagsøgte havde ifølge amtmand Christoffer Rantzaus udførlige indberetning til hertugen hemmeligt frataget deres broder fæstebrevet, forevist det for daværende amtmand i Tønder Claus v.d. Wisch, fortalt, at det var givet til dem af deres broder, og bedt om fæstet, som ved uagtsomhed var blevet overdraget dem, på hvilken bedrageriske måde det var blevet frataget sagsøgeren. Sagsøgte har tilmed, som bevist af kirkeværgerne på grund af kirkeregistrene, ikke udredet deres fulde årlige landgilde i henhold til fæstebrevet. Sagsøgeren skal derfor på ny fæste landet af amtmanden og uhindret kunne bruge det for livstid, mens sagsøgte har fortabt det.

A, fol. 173 v.

Sentzentz Ludde Frodesenn nagelatennen witewe Anne Ludessenn als clegeryn an einem und dan Folquart und Paie Frodesen gebruder beclagten anders teiles von wegen des kerckennguts der kercken Emmesbull zuehörig belangen. Actum Tundern freitags nach Letare anno etc. li.

In sackenn, so sick twuschenn Ludde Froddesenn nagelattenn wedewe Anne Ludesenn also clegerine an einem unnd danne Folquart unnd Paie Frodsenn gebrudernn beclagtenn anders teils von wegen des kerckennguts der kercken Emmesbull zuehorych irrich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johannis etc. sampt unsernn rethen tho recht erkanth und affspreckenn lattenn: Diewile de clegerin Anna Ludesenn mett unsers gelieptenn her vaternn konnig Frederichs

seliger gedechtnus, vestebriff bewesenn, datt er vorstorwen mann solck landt recht und redelich gevestett, die beclagtenn aber solchenn vestebriff irem bruder Lutke Frodesenn heimlich entfrombdeht, wie wir danne von unnsERM amptman Christoffer Rantzowenn des gruntliche antogunge erlangt, und damitt tho Clawes von der Wischen, domaln amptman tho Tundern, komen und borichtet, wo datt innen ir bruder denselben ubergebenn und daruff die veste gebedenn, de emen ock also uth owersehunge gevolgett und ingerumett, durch welch betrichlich handellunge der cleger des landes enthsettet wurden. Tho deme ock datt de beclagtenn, wo danne de kerckschwarenn jegenn Christoffer Rantzowen betugett und mett den kerckregistern bewesenn, ere vulle jerliche plicht, de sie von rechts wegenn und vormuge eres uthgebrachten vestebrevs zu thun schuldig gewesenn, nicht gegebenn. Also schall de wedewe Anne Ludessenn solck lanth vonn unnsERM amptman Christoffer Rantzowen wedderumme vestenn und datsulwe er lewens tidt one menniglich vorhinderenn geruglich bruken, und schollenn de beclagtenn dessulwen vorlustig und auch seinn. Alles vonn rechts wegenn. In urkunde mett unsem furstlychenn secrete vorsegelt. Actum Tundernn freitages nach Letare anno etc. li.

11.

Tønder 1551 14. marts.

Forbud til Detlef Gotbarsen, Peter Frodesen og Gotbar Lassen samt Deres moder.

Skifte af arvegods efter Jens Gotbarsen.

Da skiftet ifølge afsagt dom under bødestraf på 40 mark skal foregå i løbet af 6 uger, må ingen af arvingerne før skiftets fuldbyrdelse fordriste sig til at bruge det nedarvede gods; gør nogen det, skal vedkommende være hjemfalden til hertugens alvorlige straf, og hertugen vil da holde sig skadeløs med dennes ejendom. (1)

A, fol. 174 r.

(1) jfr. dom nr. 14 af samme dato.

Einn vorbottbriff Ditloff Gotbarsenn, Peter Frodesenn und Gotbar Lassen gegeben etlich erbgut zu theilenn betreffen. Actum Tundern sonnab(e)nts nach Letare anno etc. li.

Wy Johannis etc. gepietenn und bevelen ju unsern lewen getruwen Dittloff Gottbarsenn, Peter Frodesenn und Gottbar Lassen sampt deiner muder hirmede ernstlichen: Nademe vor uns in gerichte vormuge darup gegewener sententzie voraffscheidett wurdenn, datt Dittloff Gotbarsenn alle sines vorstorbenen brudern Jens Gottbarsen nagelattenenn gudere in Widingherde med Peter Frodesenn, Gottbar Lassen und siner mudder schifften und deilen, wes eme von rechts wegenn, wu danne in der sentencie ingeliebett und vormeldett, geburett, volgenn lattenn scholde, darby dusser affschieit gegebenn, datt solcke deilunge by vormidunge xl marck brocke binnenn sos weckenn tho gescheenn, aise schall mittlerwill und ehe die schifftunge entlickenn vullentagen und uthgerichte (a), (n)einmandts (b) von ju sick solker nagelatenenn guder, wor de ock in Widingherde belegenn sin, anmaten edder sick dero eigenes gewalts tho gebruckenn underfangen, sundern solchenn unnsern affscheidt entlich nasetten und volge gelebenn. In vall awerst jemandes von ju hirawer ungehorsam vormerckt und befundenn und solcken unserm affscheidte thowederm tho handeln sick understehen wurde, der oder desulwen scholen in unnsere ernste schware straffe gefallenn sinn, und wollenn wir uns alsdanne an solche seine gutter haltenn. Darna sick menniglich tho richten. In urkunde mett unsernn furstlichenn secrete vorsegelt. Actum up unsem schlate Lutken Tundern sonnabents nach Letare anno etc. 51.

(a) Tekst: uthgerichter.

(b) Tekst: Meinandts: forbogstaverne i de to stavelser er byttet om.

Tønder 1551 14. marts.

Thomes Mommesen i Humptrup mod Sunnicke Petersen i Søholm (Enge s.)

Utilfredshed med fordeling af arv.

Da det ikke er bevisligt, at samfrænder tidligere har skiftet mellem parterne, der hver især ikke er tilfreds med arveskiftet mellem dem, skal sagsøgeren for sig og sagsøgte på sin hustrus og deres børns vegne være pligtig til under ed i løbet af 6 uger at indbringe alt, hvad de har modtaget som arv, hvorefter begge parters samfrænder inden for 6 uger på ansvar med deres formue skal skifte mellem parterne. Den part, der ikke er tilfreds med samfrændeskiftet, skal indstævnes for hertugen. (1).

A, fol. 174 v.

(1) Jfr. 1553 Tønder nr. 50 af 6/12 og 1556 Tønder nr. 12 af 8/7.

Sententz Tomes Mommessenn tho Humpdorp und Sunnicke Peterssen tho Sohohlm belangenn. Actum Tundern sonnabent nach Letare anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twusckenn Tomes Mommessenn tho Humptorp als cleger an einenn (a) und Sunnicke Peterssenn tho Sohohlm beclagter anders deiles er erwe und guth bolangenn errich und twistich erholdenn, hebbenn wir Johanns etc. tho rechte erkandt und affsprekenn lathen: Nademe beide partt mett erer schiffunge und deilunge nicht thofredenn und ock nicht nochafftich bowislich, datt samptfrunde vormals geschiffnett und gedeilett hebbenn, schall Tomes Mommessenn vor sick und Sounicke Peterssenn von wegenn sines wiwes und erenn kindern schuldick und plichtig sinn, all dathjennige, wes se geerwett und empfangenn, by erenn eidenn binnen sos weckenn inthobringen und alsdanne, wen solckes angetogeder

maetenn ingebracht, sollenn beide part samptfrunde
geeschet und binnen sos wecken by erem bosloth,
wo se vor gott und uns wollenn bekanth sinn, beiden
partenn tho gude schifftenn und deilenn, und welkorem
partt solke der samptfrunde schifftunge und deilunge
alssdann nicht gefeltt, schall vor uns gesteffenntt
werdenn und alssdanne einem jedern geschienn, watt
recht is. Alles von rechtes wegenn. In urkunde
hebbenn wy mett unserm furstlichen secrete besegeltt.
Actum Tundernn sonnabent nach Letare anno etc.
li.

(a) Skrivefejl for einem.

13.

Tønder 1551 14. marts.

Broder Bonsens arvinger mod Iver Assersen
og Nonne Schrøder.

En gård i Lillehorn, Læk s., der tidligere
har været pantsat til Strichsand (Strøsand,
Stedesand) kirke, og som sagsøgte bebor mod
lejeafgift.

I henhold til en af sagsøgerne forevist nådig
bevilling fra kong Christian 3. gående ud på, at
kongen havde givet skolen i Flensborg den pantenum,
ejendommen var pantsat for til Strichsand kirke,
samt at sagsøgerne måtte indløse ejendommen for
pantesummen og derefter selv bruge den, skal sagsøger-
ne kunne nyde og bruge ejendommen, idet de bevisligt
har indløst den, og sagsøgte i retten har erkendt,
at sagsøgerne var de nærmeste arvinger til den.
(1).

A, fol. 175 r.

(1) Jfr. 1556 Tønder nr. 53 af 14/7.

Sententz Broder Bonssens erwenn und Iver Assersenn und Nonne Schroder etlick gutt belangenn. Actum Tundernn sonnabents nach Letare anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twusckenn Bruder Bonssens erwen als clegere eins unnd Iver Assersenn und Nonne Schroder eyenn guth in Luthke Horn belegenn und vormals der kerckenn Strichsanth vor einen pfanthschillingk thogehorich gewesenn bolangen else beclageden anderdeiles irrich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johannis etc. tho rechte erkanth und affspreckenn latenn: Nademe de beclagten, so vor de hure up solkenn guth wannen, sulwest in gerichte bekanth und apenbar thogestanden, datt Broder Bonsens erwenn tho solckenn gude de negsten erwen sinn, unde de cleger eine konnigliche begnadungen getogett, datt Ko. M. tho Dennemarckenn konnig Christiann, unnse fruntlicke lewe her und broder, solk pantgeltt, else in densulwen gude de kercke Strichsanth gehatt, tho der schulenn tho Flensborg gegeben und Broder Bonssens erwen solck guth vor den panthschilling intholossenn und vor sick sulwest tho gebrucken uth gnadenn nagelatenn und vorgunett, und danne bomelte clegers solck gutt, else bowislich, ingelosett, scholen se nun henforder de konnigliche begnadunge genetenn und dattsulwe guth allss er erwenn hebbenn und gebrukenn. Alles von rechts wegenn. In urkunde hebbe wy diese unsere gegewenne und affgesprackenn sententz mett unsem furstlichen secrete vorsegelt und gewen up unnserrn schlate Luthkenn Tundernn sonnabents nach Letare anno etc. li.

14.

Tønder 1551 14. marts.

Ditlev Gotbarsen i Bredsted mod Peter Frodesen og Gotbar Lassen, hans halvbrødre, samt rådet i Viding herred. (1).

Arven efter Jens Gotbarsen i Viding herred, sagsøgerens helbroder.

128

Sagsøgeren berettede, at hans helbroder, Jens Gotbarsen, var død uden at efterlade sig livsarvinger. Der var imidlertid nogle halvsøskende, som var af den mening, at de skulle arve sammen med ham. Han havde derfor appelleret til rådet i Viding herred, som havde dømt (2), at sagsøgte Peter Frodesen og Gotbar Lassen som halvsøskende sammen med sagsøgeren skulle arve med halv hånd, mens deres fælles moder endnu var i live. Sagsøgeren havde derefter appelleret Viding herreds dom til de tre andre herreder (Bøking, Sild og Før) for at få dommen, der efter hans mening ikke var afsagt efter ret eller sædvane, kendt ugyldig, indtil der fremførtes bedre bevis, og henstillet, om ikke Viding herreds råd burde erklæres for skyldig, og han kunne blive ved den nedarvede ejendom. Sagsøgte Viding herreds råd svarede, at rådet havde dømt efter deres gamle frisiske ret og som det var sædvane i herredet, hvilket de beviste ved breve, forseglede af landfogeden og det hele herred.

Dom: Viding herreds råds dom skal stå ved magt, da rådet, som påberåber sig det tilsagn, der er blevet givet dem ved arvehyldningen angående bevarelsen af deres gamle frisiske rettigheder, med landfogedens og det hele herreds brev og segl, som hertugen har stadfæstet, har bevist, at det tidligere mange gange er sket, at halvsøskende efter faderens død, mens moderen var i live, havde arvet med halv hånd, helsøskende og moderen som det bedste barn med fuld hånd. Sagsøgeren skal være pligtig til at lade sagsøgte, sine halvbrødre, få alt, hvad der i henhold til Viding herreds dom er pålagt ham.

A, fol. 175 v.

(1) Jfr. forbud nr. 11 af samme dato.

(2) Viding herreds råds dom er fra 1547, se Hansb Reg II, 378, 515, 570.

Sententz in sackenn Ditloff Gotbarsenn und beclagt Peter Frodesenn und Gottbar Lassenn und den rath in Widingherde betreffendt.

Actum Tundern sonnabendes nach Letare anno etc. li.

Wy Johannis etc. thun hirmett offentlig kunth und bekennenn, datt huden dato unnse lewe getruwe underthan Dittloff Gottbarsenn tho Brestede also clegeren an einem unnd danne Peter Frodesenn, Gottbar Lassenn unde de rathlude inn Widdingherde also beclagte anders teils vor uns in gerichte erschinnenn, und hefft Dittloff Gottbarsenn clagende berichtet, wo datt eme ein vull bruder mitt namen Jens Gobdarsen (a) inn Widdingherde ane lifffliche erwen abgestorwen. Nun werenn ettliche half brudere und sustere vorhandenn, de vormeindenn, densulwen newenst eme mede tho erwen, warumbe he sick danne up denn rath in Widingherde beropenn, de darup sententiret, datt den halwen sustken (b) also Peter Frodesenn und Gottbar Lassenn, dewile de sampt moder noch am lewende, in dem nagelatenen guderenn nebenst ime mett halwer hand erwen scholdenn, demna he sick vor die andern drei herde geschotten und berupenn die Widingherdes rath sententie, beth so lange de betereenn bewiss vorlegenn muchten, vor niederfellig erkant, nebenn antoginge, dat solchs weder recht und landes gebruck, welchs he tho genetende vorhofft und demenach tho rechte gestelt, offte de Widingherde rath nicht pillig tho fellenn, unnd datt he by solchen angefallenen und ererbten guterenn bleiben muchte. Worup de Widingherder rath in anthworth gebenn, se haddenn na erem olden frisischenn rechte und wo by enen in erem lande Widingherde gebruklich und ein herkommenn were gerichtett und affgesprackenn, wo se danne solcks mett der landesvogede in Widingherde und des gantzes landes brifflichenn und vorsegeldenn urkunden ock der gelickenn vell artickelnn in gericht bewesenn, vorhopeden demena, datt se ires al(t) hergebrachtenn frisischen rechtenn wie pillig tho genetenn, wie inen danne in der erffhuldunge darup thoseginge gescheen und confirmation gegunnett und medegedeilett wordenn, und hebenn solches ock tho rechtlicher erkentnus gestelet. Und also wy danne clage und annthwort, rede und jegenrede mett vliete vormerckt, upgenomen

und angehoret, demena hebenn wy sampt unsen lewen getruwenn rethenn tho recht erkanth und affspreckenn latenn: Nademe de Widingherder rath mett der landesvogede inn Widigherde und des gantzenn landes brieff und sigelenn, de wy emen danne confirmeret und bestediget, vor unns in gerichte bewesenn unnd sunst guthgethann, datt sick derglicken velle thovornn velemaln thogetragenn, datt de halwen sustken (c) na affst(er)wenn (d) des vaternn by der muder lewennde tho halwer handt, de fullenn sustken tho fuller hant und der muder gelickenst dem besten kinde geerwett hebbenn, also erkennen wy der Widingherder rath inn dusser sackenn vorgegebene sententzie by crafft und macht, unnd soll derhalwenn Ditleff Gothbarsenn schuldig und vorpflicht sinn, den halwen susken also Peter Frodesenn und Gottbar Lassenn alle dattjennige, wes eme in der Widingherder sententie uperlecht, volgen tho latenn. Alls vonn rechts wegenn. In urkunde met unnserrn furstlichenn secrete vorsigelt. Actum Tundern sonnabents nach Letare anno etc. li.

- (a) Skrivefejl for Gotbarsen
- (b) Tekst: susternn, fejlskrift, se i slutningen af dommen.
- (c) Tekst: susterenn, skrivefejl.
- (d) Tekst: affstreuenn.

15.

Tønder 1551 14. marts.

Peter Nielsen i Tumbøl mod Peter Adsersen.

Et bol beliggende i Tumbøl, Felsted s.

Den af sagsøgte i retten fremlagte overenskomst, som amtmand Christoffer Rantzau med begge parter indvilligelse har oprettet og forseglet med sit segl, og begge parter dengang har godkendt, og i henhold til hvilken sagsøgte har betalt pengene,

skal stå ved magt. Hertugen tillader, at sagsøgeren kræver tilbage fra fogeden de 10 mark, som har været forbrudt til hertugen.

A, fol. 176 v.

Sententz Peter Nilssenn tho Thumbull und Peter Atzersen belangen.

Actum Tundern sonnabent nach Letare anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twusckenn Peter Nilssenn tho Thumbull also cleger an einem und danne Peter Atzersen beclagtenn anders teils vonn wegenn eines boles tho Thonbull in Valste caspell belegenn irrich und twistych erholdenn, hebbenn wy Johannis etc. sampt unnsern lewen getruwen rethen tho rechte erkannth und affspreckenn latenn: Nademe durch den beclagten Peter Atzersenn eine vorsegelde vordracht, welcke Christoffer Rantzouwen, de dessulwen ock gestendig, up erer beiderseitz bewilligunge upgericht und under sinem segell uthgehenn lattenn, vor uns in gerichte ingelecht, de di partenn domalenn ock belewet und angenamenn, und de beclagte tho volge solcher vortracht dat gelt uthgegewenn, also erkenne wy solcke vortracht by macht und hebbenn uth genadenn nachgegewen, datt de cleger die tein marck, so an uns vorbrackenn gewest, wederumb von den fogt eschkenn unnd an sick nemen muge. Alles von rechtes wegenn. In urkunde mett unserm furstlichem secrete vorsegelt. Actum up unnserm schlate Tundern sonnabents nach Letare anno etc. li.

16.

Tønder 1551 14. marts.

Nis Jepsen i Ravsted mod Nis Persen i Bjerndrup
(Nr. Løgum s.)

En gård i Ravsted, sagsøgte har solgt til sagsøgeren som selvejergård.

132

Eftersom sagsøgte har solgt sin gård i Ravsted, som han bor på, til sagsøgeren som selvejergård og givet tilsagn om at overdrage den til ham som sådan, men ikke har hjemmel for frit salg, skal han tilbagegive køberen de 100 gylden og 4 alen engelsk klæde, som sagsøgeren havde betalt ham for gården. Sagsøgeren kan alligevel beholde gården, men skal drive den som fæstegård.

A, fol. 177 r.

Sententz Nis Jepsenn tho Rapstede unnd Nis Perssenn tho Bramdorp belangenn. Actum Tundern sonnabent nach Letare anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twuskenn Nis Yepsenn tho Rapstede alls cleger an einem und danne Nis Peersenn tho Berendorp beclagtenn andersteils von wegenn eines gudes tho Rapstede belegenn, welchs Niss Persenn den (a) cleger vor ein bundennguth vorkofft hebbenn scholde, irrich unnd twistich erholdenn, hebbenn wy Johans etc. tho rechte erkanth und affspreckenn latenn: Nademe bewislichem erfundenn, datt Niss Perssenn tho Rapstede sin gutt darsulwest Niss Jepsenn, den (a) cleger, darup he nun wonett, vor ein frei gutt vorkofft und eme dattsulwe ock dergestalt tho liwerenn und inthorumenn thogesecht, worvor he eme ein hundert guldenn unnd vier ellenn engels entrichtett und betalett, de beclagte awerst solkenn frienn kop nicht gewerenn kan, demena schall he schuldig und vorpflicht sin, Nis Jepsenn, den (a) cleger, die hundertt guldenn und die vier ellenn englisch gewannt wedder tho gewen, und schal de cleger datt gutt glickwoll besittenn und beholdenn, und datsulwe als ein vesteguth gebruckenn, Alles vonn rechtes wegenn. In erkunde met unsem furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundernn sonnabents nach Letare anno etc. li.

(a) Sic! i stedet for dem.

Tønder 1551 16. marts.

Åbent brev til Kresten Brodersen og Paie Nissen.

Nogle agre, tilhørende Klægsbøl og Karlum kirker.

Sagsøgeren (Kersten Brodersen) har påberåbt sig nogle rettigheder, han som nærmeste arving mente at have til agrene. Sagsøgte Paie Nissen har forelagt segl og breve udvisende den måde, hvorpå han var kommet til disse agre. Hertugen tilstår parterne, at sagsøgte, da han har forevist kong Frederik 1.s. og amtmand i Tønder Iven Reventlows fæstebrev, for livstid kan bruge agrene. Efter hans død kan sagsøgeren eller en af hans nærmeste arvinger fæste agrene og for fremtiden have dem i brug. Efter begge parters anmodning giver hertugen dem bevis herfor i form af dette åbne brev.

A, fol. 178 r.

Offenn schein Kersten Brodersen unnd Pay Nissenn etzlich acker belangenn. Actum Tundernn montages nach Judicka anno etc. li.

Wy Johannis etc. bekennen und thon hirmitt offenthlich kunth: Nademe heute dato unser lewe getruwe underthanen Kersten Brodersen als cleger an einem und danne Paie Nissen beclagter anders teils, so vonn wegenn etlichs ackers tho Klixbull und Karlum kercke behorych errich und twistich gewesen, vor unns und unsern rethen in gerichte erschinnenn, aldar der cleger ettlicke gerechtigeitt anetogenn, de he tho solcken acker also de nechste erwen tho hebbende vormeinett, darjegenn der beclagte awerst siegell und boweis vorgelecht, welker gestalt he tho solken acker gelangt, allise heben wie uth gnadenn gegunnett und nachgegewen, datt Paie Nissen, diewille he up solkenn acker unsers geliebten hern vatern, weilandt konnig Friderichs hochloblicher und seliger gedechtnus, ock er Iwen Reventlowenn

ritters, domalen amptmann tho Tundernn, vestebriff
getogett unnd tho lesennde vorgelecht, denselwen
acker tidt sinnes lewendes onne jenniges hinder,
bewer oder innspracke gerugliche behaltenn unnd
gebruckenn muge; na sinem affsterwen awerst schall
Kerstenn Brodersenn edder einer von sinenn nechsten
erwenn solkenn acker vestenn und also hinfuro in
gebruckunge beholdenn unnd hebbenn, und also wy
vonn beiden partten des umb unsernn schein underthenig
belangt unnd gebedenn worden, demena hebbenn wie
enen densulwen hirmede und in crafft dis unnsers
openn breves uth furstlicher macht gnedig mitteylen
wollenn, und hebbenn des tho orkunde und merer
seckerheit unnsere secrete beneddenn an dussenn
briff druckenn lattenn. Actum up unserm schlate
Tundernn montags nach Judica anno etc.

18.

Tønder 1551 17. marts.

Thomas Decker i Risummose mod Cathrine Nissens
og Anders Hansen i Ladelund.

2 parter i det frisiske bol beliggende på
Ladelund mark.

Sagsøgte har bevidnet gammelt køb af de omhand-
lede to parter bol, fremlagt skøde derpå
og godtgjort, at de uanfægtet har haft dem i
besiddelse i over 40 år, hvorimod sagsøgeren ikke
har frembragt andet end et sognevidne, som ikke
indeholder noget, der kan støtte hans krav. Sagsøgte
kan derfor bruge og besidde de to parter bol, indtil
sagsøgeren kan fremskaffe bedre bevis.

A, fol. 178 v.

Sententz Tomes Decker in Risingmor als clegernn
an einem und Kathrine Nissens thwe partth
in dem frisischen boell up Landeslundt feltmarck

bolegen. Actum Tundern dingstags nach Judica anno etc. li.

In sackenn, so sick twusckenn Thomes Decker in Rysingmor also clegernn an einem und danne Cathrine Nissens und Anders Hannsenn tho Ladelunth von wegenn twe part in dem frisischen boell up Ladeslunth feltmarcke belegenn irrich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johannis etc. na forhorter clage und anthrowth tho rechte erkanth und affsprecken latenn: Diewile de beclageden Catharina Nissens und Anderss Hansenn olde kop- und schotebrieff vor uns in gerichte getogett und ingelecht, unnd datt se de rowlicke besittinge ower de vertig jar gehatt, dargethann und gnugsam bewesenn, der cleger awerst darjegenn nichts erheblichs upbringenn mugenn, onne datt he ein caspellwinde vorgebracht, darinne nichts sunderigs bewislichs oder zu beschutzunge seiner angetogenen vormeinten gerechtikeitt dinlich tho befindenn gewest, also schollenn de beclagtenn solcks eres kopes und schotebrieves ock der lowlicken besittinge geneten unnd hinfurder de bemeltenn twe partt boles lude des buckstawens bruckenn und besitenn, bett so lange datt Tomes Decker beteren bewiss vorthobringenn, des he alsdanne tho geneten. Alles vonn rechts wegen. Inn urkunde mett unsem furstlichen secrete vorsegelt. Actum up unserm schlate Tundernn dinstags na Judica anno etc. li.

19.

Tønder 1551 17. marts.

Peter Petersen (Struksbølgård, Sdr. Løgum s.) mod Jørgen Rickquartsen.

Mageskifte.

En overenskomst, fremlagt af sagsøgte, af det indhold, at denne for $7\frac{1}{2}$ demat land beliggende på Struksbøl mark har tilhandlet sig $4\frac{1}{2}$ demat godt land med frihed for at dige og for andet tyngge, skal stå ved magt, da sagsøgeren, Peter Petersen,

ikke har kunnet fremføre noget overbevisende imod den.

A, fol. 179 v.

Sententz Peter Peterssenn unnd Jurgen Rickquartsenn von achtehalff demitt landes belangen. Actum Tundernn dinstags nach Judica anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twuschenn Peter Petersen also clegern an einem und danne Jurgenn Rickquartsenn also beclagtenn andersteils von wegen achtehalwe deimat landes up Strucksbull feltmarcke belegenn irrich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johannis etc. sampt unnsen redenn na vorhorter clage und anthwort tho rechte erkanth und affspreckenn latenn: Nademe vonn Jurgenn Riquartsenn vor uns in gerichte eine vortracht ingelecht, darinne befundenn, datt eme vor solcke achtehalff deimat vofftehalff dematt gudes landes dick und aller beschwerung fry vormuge dersulwen vordracht thogehandelt und von seinem wedderpart bewilligett wordenn, der beclagte (a) awerst darjegen nichts bestendings uffbringenn mugenn, so schall desulwe vortracht by macht geholdenn werdenn und Jurgen Riquartsenn solckes ackers hinfuro sulwest genetenn und one jemandes vorhindernn gebrucken. Alles vonn rechts wegenn. In urkunde mitt unnsERM furstlichenn secrete vorsegelt. Actum Tundernn dingstags na Judica anno etc. li.

(a) Skrivefejl; sammenhængen viser, at det skal være cleger.

20.

Tønder 1551 17. (16.?) marts.

Peter Petersen i Struksbøl (Sdr. Løgum s.)
mod Inge Nisses. (1)
Arvegods i Struksbøl.

137

Da sagsøgeren ikke er tilfreds med det foretagne skifte, men mener sig forurettet, skal 12 samfrænder under fortabelse af deres formue og efter landets ret under ed, ikke nogen af parterne til gunst eller nogen imod, atter skifte mellem dem i henhold til begge parters breve og segl.

A, fol. 180 r.

- (1) Inge Nisses var enke efter Nis Petersen af Byttebøl (Bordelum s.). Hun havde i foråret 1550, da hertug Hans opholdt sig i Flensborg, klaget til denne over, at afdøde Peter Jensens børn ikke efterkom den af hertugen afsagte dom (se 1546 Tønder dom nr. 6 af 1/9) vedrørende hendes afdøde mands og derefter hendes rettighed i Struksbøl. (hertugen til amtmanden i Tønder 1550 10/4, koncept, Hansborgark. B 7) - Se også 1553 Tønder dom nr. 18 af 1/12.

Sententz Peter Petersenn tho Strucksbull
unnd Jinng Nissen etlich erbgut bolangenn.
Actum Tundernn dinstags na Judica anno etc.
li.

Inn sackenn, so sick twusckenn Peter Petersenn
tho Strucksbull also clegern an einem und danne
Inge Nissens beclagter andersteiles vonn wegenn
etzlich erbguts in Strucksbull belegenn irrich
und twistich erholdenn, hebenn wy Johans etc.
mettsampt unnsern rethenn tho rechte erkanth und
affsprecken laten: Dewille der cleger Peter Peterssenn
mett voriger gemackeden schifftunge und deilunge
nicht thofredenn und darinne vorkortet tho sinn
vormeindett, so scholenn twelff sammellfrunde twuschen
den (a) cleger und der clegerin nochmalls nach
erenn beiderseitt briff und segeleenn bei erem bosslott
und vormuge des landrechtenn bey erenn eide nemandes
tho gunst edder thoweddernn schifftenn und deilenn.
Und wes also einem jedernn in solcker deilunge
mitt rechte bekumpt, des schall he tho genetende
und gebruckende hebenn. So awerst jemandes sich
na beschenner schifftunge beschwert fulenn wurden,
desulwe mag sick an unns vorfugenn, und schall

eme gepurlichs rechtens wedderfarenn. Alles von
rechtes wegen. Inn urkunde mett unnsem furstlichenn
secrete besegeltt. Actum Tundernn montags na Judica
anno etc. li.

- (a) Sic; i stedet for dem.
- (b) I overskriften dinstags (17.), i underskriften
montags (16).

21.

Tønder 1551 17. marts.

Detlef Gotbarsen i Bredsted mod rådet i Viding
herred.

Noget land i Bøking herred, hvori sagsøgeren
havde panteret.

Sagsøgeren berettede, at han var i strid
med Hennig Japsen og Roloff Mommesen om noget pante-
jord beliggende i Bøking herred, hvilket pant sag-
søgeren var kommet i besiddelse af efter sin bedste-
faders død. Viding herreds råd havde afsagt den
kendelse, at han skulle sværge, at han havde panteret
til landet, og de to nævnte mænd skulle da udrede
pantesummen til ham. Han havde ikke været utilbøjelig
til at aflægge eden, men havde ment, at da landet
lå i Bøking herred, var han ikke skyldig til at
aflægge eden for Viding herreds råd. Ved alt dette
var han kommet af med både penge og land. Han udbad
sig derfor en retskendelse, om ikke Viding herreds
råd havde forfordelt ham, så det burde straffes.
Sagsøgte gav til svar, at sagsøgeren af sig selv
var gået til retten, han havde også antaget rådets
dom, men ikke efterkommet den, hvorfor han havde
mistet landet. Sagsøgte havde også efterkommet
de tre herreders sentens, hvorved det var pålagt
enhver af dem at forsvare sig med en tolvmandsed.

Dom: Viding herreds råds ed, aflagt af alle tolv
hver for sig, i henhold til de tre andre her-
reders kendelse, tillige med rådets dom skal
stå ved magt. Sagsøgeren skal fremtidigt ikke

have nogen føje til at anklage rådet.

A, fol. 180 v.

Des Widingherder raths sententie wider Dittloff
Gotbarsen. Actum Tundernn dinstages nach
Judica anno etc. li.

Wy Johannis etc. thun hirmitt offentlig kunth
unnd bekennenn, datt heude dato unnsere lieber getruwer
Dithloff Gottbarsenn tho Bretzstede also cleger
an einem und danne der Widingherder rath beclagete
andersteiles vor uns und unsernn lewenn getruwenn
redenn in gerichte erschinen, do Dittloff Gottbarsenn
underthenig bericht gethann, wo datt he von wegen
etzlichs vorpfanten landes in Bockingerde belegenn,
so he na sines grotevaders tode in besittinge erlangt,
mitt Hennig Japsenn und Roloff Mommesenn irrich
unnd twistich gewesen, darup der Widingherder
rath sentencirt, datt he sein pfandt darein schweren
solde, do eme alsdanne de beidenn mans seinenn
pfandschilling wederumb tho entrichtenn. Nun
were he denn eidt tho gewende nicht ungeneigt ge-
wesenn, he hadde awerst vormeinett, dewille datt
landt im Bockingerde belegenn, he were den eidt
vor den Widingherder rath tho gewende nicht schuldig;
awer solckes alles bliwe he sines geldes und landes
quidt, derwegenn he uns underthenig angefallen
und gebedenn, in recht tho erkennenn, offte eme
von dem Widingherder rath nicht tho kortt geschenn,
und datt se derwegenn in geburliche straffe tho
nemenn. Woruff vonn den beclagten tho anthwortt
innbracht, dewille Dittloff Gottbarsenn sick frywillig
und von sick sulwest inner recht begewenn, die
sententie ock domalen belewett und angenomenn
und dero aber nicht angestettett, (a) so were he
sines landes billich vorlustig gewordenn, se hadden
ock der drey herdenn sententie, darinne einenn
jedern sick mitt twolffman eiden tho werenn und
des tho entfrienn uperlecht, allenthalb nagesettett,
vorhopetenn derwegenn se von solker ungegründten
angesteltten clage und furderung pillich enthunden
werdenn soltenn. Nach welcker gehorter clage und
anthwortt haben wir neben unsernn rethenn tho

rechte erckant und affspreckenn lattenn: Diewille der Widdingeherder rath der andern dren herden fyndung nach, wo beweisslich erenn eidt ein jeder selbtwolffte gethan und sick in deme der gepur na vorhalten habbenn, so schall ere gethanner eidt unnd gegewene sententzie bey macht bliwen und ge- holdenn werden, und schall Dettloff Gottbarsenn se henfuro derwegenn tho bespreckenn kein fug edder recht hebenn, sundernn eme ein ewig stillschwigende upgelecht sinn. Alles vonn rechts wegenn. In urkunde mett unnssem furstlichenn secrete besegelt. Actum up unsem schlatte Lutkenn Tundernn dinstags nach Judica anno etc. li.

(a) Formentlig skrivefejl i stedet for nagesettett.

22.

Tønder 1551 18. marts.

Bruder Jensen i Bosbøl (Klægsbøl s.) mod Magnus Andersen.

En bondegård, som Panne Harresen nu besidder.

Sagsøgte, der har haft og bevidnet uanfægtet besiddelse af gården, skal nyde den. Sagsøgeren tages der ikke hensyn til, da han med blotte ord vil bevise sin adkomst til gården og ikke har kunnet forebringe attest eller bevis.

A, fol. 181 v.

Sententz Mangnus Andessenn unnd Banne Aernessenn bundennnguts belanngen. Actum Tundernn middewecken nach Judica anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twusckenn Bruder Jennsenn tho Thusbull (a) allse clegernn an einem und danne Magnus Andersenn beclagtenn andersteils vonn wegenn eines bundenguts, so Panne Harresenn itzunder besittett, irrich und twistich erholden, habbenn wir Johans etc. na vorhorter clage und anthwortt mett

unnsernn lewen getruwenn rethenn tho rechte erkannt und affspreckenn lathenn: Nachdem der cleger Bruder Jennsenn keinenn schein oder bewiss vor uns inn gerichte furbringenn mugenn, vormede he tho sulckenn gude befügt oder berechtigett sein muchte, und nun mitt blosenn wordenn solcks beschinen und betugenn willen, der beclagte awerst Magnus Andersenn de rowlicke besittinge gehatt und ertogett, also schall Magnus Andersenn seiner rowlickenn besittinge genetenn und gebruckenn. Alls vonn rechts wegenn. In urkunde mett unnsem furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundernn middewecken nach Judica anno etc. li.

(a) Utvilvsomt en skrivefejl for Bosbøl.

23.

Tønder 1551 18. marts.

Peter Paysen i Risummose, Bøking herred, mod Bruder Jensen i Bosbøl (Klægsbøl s.) Mandebod hidrørende fra et drab på Boie Hansens søn.

De 24 bønders kendelse, hvorved der mod ret og rimelighed var tilkendt den dødes fader mandebod, omstødes, idet sagsøgeren selv havde tilstået, at den dræbte ikke var ægtefødt. Af den grund skal sagsøgte efter dansk ret ikke være skyldig at give sagsøgeren mandebod.

A, fol. 181 v.

Sententz Peter Payessenn tho Bockingherde in Risinmor ein dottschlag belangenn. Actum Tundernn middewecken nach Judica anno etc. li.

In sackenn, so sick twuskenn Peter Payssen tho Bockingeherde in Risingmor belegenn also clegernn an einem und danne Bruder Jennssenn tho Bossbull beclagter andersteiles von wegen einer manbutte

durch einem dothschlag an Boie Hannsenn sonne begangenn herrrendt irrich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johannis etc. sampt unnserrn rethenn na vormergter gelegennheitt tho recht ercka(n)tt und affspreckenn lattenn: Nademe binnenn gerechte vonn dem cleger Peiter Paissenn selbs bekannt und zugestandenn wordenn, datt de enthliwede nicht echte gewesen, so scholenn de beclagtenn den cleger de manbote nach denischenn lanndtrechte tho gewende nicht schuldig sinn, und derwegenn der ver unnd twintich bunden, also des todenn vader de manbotte weder recht und billigheitt thoerkanth, gefellet synn. Alles vonn rechtes wegenn. In urkunde mett unnserrn furstlichem secrete besegelt. Actum Tunderrn midde- wekenn na Judica anno etc. li.

24.

Tønder 1551 18. marts.

Boe Magnussen, Nonno Jürgensen og Jens Olofsens arvinger mod hertugens undersætter på Før.

Skadesløsholdelse for en til kongen betalt bøde.

Sagsøgeren har fremført, at de for nogle år siden af det hele land Før i visse årinder var blevet udsendt til kongen af Danmark. Herved var de kommet for skade at måtte betale kongen 1500 mark i bøde. De har udbedt sig en retskendelse, om landet Før ikke er skyldig at holde dem skadesløs for dette beløb. Sagsøgte gav til svar, at de vedgik sendefærden, men at sagsøgeren ud over det, der var pålagt dem, havde brugt usømmelige ord, hvorved de havde pådraget sig skade. Sagsøgte håbede derfor, at de ikke var skyldige at give sagsøgerne nogen erstatning.

Dom: Sagsøgte, landet Før, skal ikke være skyldig at erstatte sagsøgerne skaden, da det ikke er bevist, at sagsøgerne på grund af deres pålagte hverv har pådraget sig denne, men at de derimod selv har

forvoldt den og selv måtte ordne denne sag med kongen, mens landet Før også selv var ifaldet en særlig bøde.

A, fol. 182 r.

Der Vhorder sententzie etlick gelt betreffenn.
Actum Tundern middeweckenn nach Judica anno
etc. li.

Wy Johans etc. thun hirmede offentlig kunth unnd bekennenn, dat hudenn dato unnse lewe getruwe underthanen Boe Magnussen, Nonno Jurgennsenn und Jens Oloffsenn erwen also clegere an einem unnd danne unnser unnderthannen des landes Vher beclagte anders teils vor unns und unnsen lewen getruwenn rethenn inn gerichte erschinen, und hebenn de clegers clagende vorbracht, wo datt se vor ettlichenn jarenn vonn dem ganntzen lande Vher an Ko. M. zu Dennemarcken ettlicher gewerb unnd (a) uthrichtinge halbenn gechickt und affgefertiget wordenn, wordorch sie danne umb vofftein hundertt marck tho schadenn gelangt, de se der Ko. M. tho straffe gewenn mothenn, derwegen se sick solcks schadens unnd nachteils an den lande tho erholende vormeinendenn und daruff in rechte tho erkennenn underthenig gebeden, offte enen datt landt solckenn schadenn wederumb upthorichtenn nicht schuldig unnd vorpflicht sein scholde. Worup datt lanth in anthwort gewenn, se der afffertigunge woll gestendig, datt awerst de clegers butenn erem uperlegtenn bevell unnutte worde gefurett und gehatt heddenn, dardurch se danne tho schadenn gelangt, vorhopedenn se den clegernn inn deme erstattunge tho thoende nicht schuldick tho seinn, unnd derwegenn underthenig gebedenn, se vonn solcker ungegrundtenn clage loss tho erkennende. Nach welcker gehorder clage unnd annhtwortt, rede und jegenrede wy newe(n)st unnsernn lewenn getruwenn reden tho rechte erkant unnd affspreckenn lattenn: Diewille nicht bestandig erwisett werdenn mogenn, datt de clegers vonn wegen ires angemassenn bevhelichs, sundernn durch or eigene vobreckinge unnd vorusac-

kyngt inn solckenn schadenn gekamen, und datt se unnderschidlich vor sick sulwest mitt Ko. M. updingenn mutenn, datt lanndt awerst ock inn sunderige straffe genamenn, alse schall datt lanndt den clegern solkenn angetogegenenn schaden wedder tho erlegennde nicht schuldig sinn, sundernn se, de cleger, densulwen tragenn und beholdenn, unnd alse datt lanndt hinfurder dusser sackenn halwen tho belangende keine fuge hebbenn, sundern ein ewygck stillschwigend upgeleht sin. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urkunde mett unnsem furstlichenn secrete vorsegelt. Actum Tundernn mittwoch nach Judica anno etc. li.

(a) Herefter gentaget: und.

25.

Tønder 1551 18. marts.

Attest til hertugens undersætter i Før Østerherred.

På klage fra hertugens undersætter, nemlig dem, der bor i Niblum, over at beboerne i Før Vesterherred har forbudt dem græsning af deres kvæg, hvor det har græsset fra gammel tid af, tilstår hertugen sine undersætter, at de må drive deres kvæg på græs på de steder, hvor de i ca. 100 år har græsset. Hvis nogen vil hindre dem heri, vil hertugen beskytte dem. Herom har hertugens undersætter bedt om en attest, som meddeles dem ved nærværende brev.

A, fol. 183 r.

Scheinn denn underthannenn uff Osterherde Vhor etlicher weide halbenn gegeben. Actum Tundernn middeweckenn na Judica anno etc. li.

Wy Johanss, vonn gots gnadenn erbe zu Norwegenn,

hertoch tho Schleswigk Holsteinn etc., thunn hirmitt offentlig kunth unnd bekennenn, datt wy unnsen lewen getruwenn underthannen unnsers landes Osterharding Vor, also den von Nubellenn boer, de sick vor unns beclaget, datt de uth dem Westerherde enen eren vegangk, so se vann oldinges gebrucket, vorbadenn, up er underthennig bidden unnd anlangenn uth gnadenn, darmede wy enen thogedann und gewagenn, gegunett und nagegewenn hebbenn, datt se ere quick und fehe an die orde thor weidenn driwen und gan latenn mogen, dahenne se vonn oldings hero und vor ungeferlich ein hundertt jarenn gegangen sinn. Inn vhall awerst se jemandts ann solcker unnsere begnadunge hinfurder hindernn oder inpas thun wurde, jegenn denn oder desulwen wollenn wir sie zu gleich und recht vorpietenn und darbei schutzen und handthabenn, worup sy danne dussenn unnsere schein underthennig gebedenn, denn wy ohnenn uth furstlicher macht crafft ditz brives gnedig mitteilenn willenn. Inn urkundt meth unnsere furstlichenn secrete vorsegelth. Actum up unnsere schlate Tundernn mithweckens na Judica anno etc. li.

26.

Tønder 1551 18. marts.

Forlig mellem arvingerne efter Esbern Jepsen i Daler på den ene og Matz Werckmeister og Janicke Haicksen, begge borgere i Tønder, på den anden side.

Engen Spangholm (Tønder Slot).

Parterne, der har udsonet sig med hinanden, har bedt om en retskendelse vedrørende deres sag. Hertugen opretter derfor følgende forlig: Da Esbern, Peter og Jørgen Jepsen har solgt engen til Peter Nelsen (Ditmers), svoger til M. Werckmeister og J. Haicksen, og har modtaget betaling i rede penge uden at have hjemmel for, at engen var arv og eje, skal købesummen betales tilbage, således at der skal udredes 250 mark lybsk til M. Werckmeister og J. Haicksen, halvdelen til førstkomende jul

og den anden halvdel til næstfølgende jul. Engen skal vedblivende høre under Tønder slot. Begge parter har bedt hertugen lade udfærdige et af ham forsegleet dokument om denne sag. (1)

A, fol. 183 r.

- (1) Jfr. 1549 Haderslev nr. 12 af 3/1 og 1567 Tønder nr. 38 af 29/5, samt en på retsdagen i Tønder i juli 1556 udstedt skrivelse af 13. s. m. til Niels Lange, lensmand i Trøjborg (Reg. nr. 3, 445 v). - Ludw. Andresen mener, at i 1556 var "eine der Spangelholmwischen in Privatbesitz" (Gesch. der Stadt Tondern, 107); dette ses ikke at være rigtigt. - Dokumentet må opfattes således, at Esbern Jepsen, Peter Jepsen og Jørgen Jepsen, sandsynligvis brødre, har solgt engen til Peter Nielsen. I 1551 lever Esbern Jepsen ikke, men det er hans arvinger, hvortil også hans brødre hørte, der har sluttet forliget.

Vordracht twusckenn Esbern Jepsen, Peter unnd Jurgenn Jepsenn tho Daler mith Matz Werckmeistern einer wischenn halwen belangen.

Actum Tundern mittewecken na Judica anno etc. li.

Wy Johannis etc. thun hirmitt offenthlichen kundt unnd bekennen, nachdem Esberenn Jepsenn tho Daler, Peter Jepsenn tho Gammelbu unnd Jurgenn Jepsenn tho Daler, sine e(r)wenn (a), mitt Matz Werckmeister und Janicke Haicksenn einer wischenn halwen, Spangholm genant, irrich unnd twis(t)ich (b) gewesen, derwegenn sie beiderseitz ire sonenn vor uns inn gerichte ennthdecktt und rechtlich zu ennthscheidenn gebettenn. Also habenn wir denselbenn uff ir beider partt furdern und bewillung in gutte und freunttschafft dermassenn vogleichenn und vortragenn, dieweill Esberenn Jepsenn, Peter Jepsenn und Jurge Jepsen, erwen, Matz Werckmeistern und Jannicke Haycksenn irer beider fruwenn broder Peter Nelssenn solke wische, Spangholm genant, vor einen sumenn geldes, den sie danne bar uber

entfangenn, erblich und eigenn vorkaufft, die vor-
kouffer aber die wische erblich nicht gewerenn
konnen, den sie dieselbe vonn unnserrn vorfarenn
nur gefestet und solchs der gestalt, datt se tho
jeder tidt manck erenn frundenn bliwen und inn
frombede hannde nicht gereicken oder komen scholde,
so scholenn de (vor)koper Matz Werckmeisternn und
Janicke Haicksen beidenn borgernn binnenn Tundernn,
vor solcke wische und empfangenn gelt druttehaff
hundertt marck lubesch, die helffte also ein hundredt
und viff und twintich marck uff nechstkunfftigenn
weinnachtenn dato dusses brives und die ander helffte
uff nechst darna volgenden weinachten (vorgnogenn)
(c) und betalenn. Unnd schall solcke wische hinfuro
bei unnserrn schlote Tundernn bliwen, und diewile
beide partenn in solcke vogleickinge geheler und
gewilliger ock darmede thofredenn gewest, und uns
derwegen underthennig angefallenn und gebedenn,
solchs under unserm secrete vorfassenn und ausgehen
zu lassen, also heben wy denn partenn tho gnadenn
solcks gnedig ingerumpt und ist solcks gescheenn
up unnserrm schlote Tundernn mithweckens na Judica
anno ets. li.

- (a) Teksten: eeuen.
- (b) Teksten: twischich.
- (c) Tekst: vorgangenn.

27.

Tønder 1551 18. marts.

Broder Jensen i Bosbøl (Klægsbøl s.) mod
Magnus Andersen. (1)

3 demat land, som skal høre til den bondegård,
Panne Harresen nu besidder.

Sagsøgte, der har påvist, at han har besiddet
de 3 demat land uhindret, kan nyde besiddelsen.
Sagsøgeren tages der ikke hensyn til, da han ikke
har forevist noget adkomstbevis til landet, men
med blotte ord ville bevise sin berettigelse dertil.

A, fol. 184 v.

(1) Jfr. 1551 Tønder nr. 36 af 11/7.

Sententz Broder Jensenn und Magnus Andersenn drey deimet landes betreffenn. Actum Tundern middeweckenn na Judica anno etc. li.

In sackenn, so sick twusckenn Bruder Jensenn tho Thusbull (a) also clegernn an einem und danne Magnus Andersenn b(e)clagtenn anders teils von wegenn dre deimet landes, so tho den bundennguth, also Panne Haresenn itzunder besittett, gehören scholde, irrich und twistich erholdenn, hebenn wy Johannis etc. na vorhorter clage und anthworth mitt unsern lewen getruwen rethenn tho rechte erkannt und affspreckenn lattenn: Nademe der cleger Bruder Jensenn keinen schein oder beweis vor uns in gerichte furbringenn mugenn, vormede he tho sulkenenn dren deimett landes gekamenn oder darto berechtigett seinn mochte, unnd nun mett blottenn worden solks bescheinenn und betugenn willenn, der beclagte awerst, Magnus Andersenn, de rowlicke besittunge gehatt und ertogett, also schall Magnus Andersen seiner rowlicken besittunge genieten und gebruckenn. Alles vonn rechts wegenn. In (u)rkunde (b) mett unnserrn furstlichenn secrete besegelen. Actum Thundern mittweckenn nach Judica anno etc. li.

- (a) Er utvilvsomt en skrivefejl for Bosbøl.
- (b) Tekst: irkunde.

28.

Tønder 1551 19. marts.

Åge Artsen i Rikkelsbøl (Rodenæs s.) mod Boie Ocksens efterladte børn i Højer herred samt Laurens Ludesen (herreds)foged sammesteds. 18 demat land beliggende i Højer herred. Sagsøgte, som har påberåbt sig køb af det

omhandlede land og har fremlagt tingsvidne fra Højer herred lydende på, at hverken Arste Ludicksen eller nogen på hans vegne i 40 år har gjort krav herpå, skal forsvarer købet ved lovhævd. Hvis dette ikke sker, kan sagsøgeren, der med blotte ord vil bevise, at hans forfædre har pantsat dette land og ikke vil indrømme sagsøgte købet, under ed udbetale pantesummen og derpå tage landet i besiddelse og brug. (1)

A, fol. 179 r.

- (1) Jfr. 1553 Tønder nr. 11 af 1/12. - 1443 15/7 fik Boye Ocksen og Hune Petersen samt deres efterkommere et benådningsbrev vedrørende gården Husumtoftmark. Fra Boye Ocksen nedstammede den senere herredsfoged i Højer herred af samme navn. Efter ham nævnes som herredsfogeder Ludde Ocksen og Laurens Ludesen. Sidstnævntes arvinger fik 1580 22/8 af hertug Hans stadfæstelse på hertug Adolfs ovennævnte brev af 1443 15/7 (Reg. C, 124 r. Jfr. Gesch. des Kirchspiels und Fleckens Hoyer, 456 f.)

Sententz Oge Artsenn tho Rickersbull achtein deimet landes in Hoiersherde belegenn. Actum Tundernn dingstags (a) na Judica anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twusckenn Oge Artsenn tho Rickersbull also clegernn ann einem unnd danne Boie Ocksenn kinder in Hoerssherde und Laurens Ludesenn vagt darsulwest also beclagede anders teils vonn wegenn achtein demett landes in Hoiersherde belegenn irrich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johannis etc. sampt unnserrn lewen getruwen rethenn na vorhorter clage unnd anthrowth tho rechte erkanth und affspreckenn lattenn: Nademe Laurentz Ludicksen und Boy Ocksenn nagelatene kinder up solcke achtein demett lanndes einenn kop gerumett, unde darup ein dingeswinde uth Hoyersherde vor unns in gericht gelecht, darinne bekanth, datt inn vertich jarenn Arste Ludicksen oder nimandts von sinent wegenn solcke demant landes bygesprackenn oder gefurdert hefft, der cleger awerst darenthjeggenn nur mett

blossenn wordenn beweisenn willenn, datt sinne vorfarenn dattsulwe vorpandett, unde were also denn beclagtenn den kop nicht gestenndig, also scholenn de beclagtenn (solckenn) (b) angetogennenn kop mett erem lacheventt nach landtrechte geweren, unnd wan solchs gescheenn, mogenn se des kopes genetenn. So awerst dassulwe nicht geschutt, soll der cleger sin panttgeltt mitt sinem eide uthlegen und denn acker antastenn unnd gebruckenn. Alles vonn rechtes wegenn. In urkunde mett unnsem furstlichenn secrete vorsegelt. Actum Tundernn donnerstags nach Judica anno etc. li.

- (a) I dommens underskrift donnerstags (19. marts).
- (b) Tekst: scholenn.

29.

Tønder 1551 19. marts.

Peter Jensen mod kirkeværgerne i Klægsbøl.
Noget land, beliggende i Læk, som sagsøgeren siger at være pantsat til kirken, mens sagsøgte hævder, at de har købt dette land, hvad de kan bevise med kirkens registre.

Sagsøgeren og hans medarvinger kan i henhold til landretten opsige, indløse og bruge det pantsatte land med forbehold af hertugens rettighed, da sagsøgeren har bevist, at hans forfader Bocke Schwensen har pantsat landet til sagsøgte for 9 pund engelsk. Det gamle kirkeregister, hvormed sagsøgte vil bevise, at landet er købt, er befundet at være falsk. Sagsøgeren skal på ny fæste landet af hertugens amtmand og til rette tid betale hertugen den ham tilkommende afgift.

A, fol. 185 v.

Sententz Peter Jensenn und denn kerchschwarenn tho Klixbul vonn wegenn etzlich landes, so

der cleger der kirchen vorpandett, belangenn.
Actum Tundernn donnerstags nach Judica anno
etc. li.

In sackenn, so sick twusckenn Peter Jensenn
alse cleger an einem und danne denn kerchschwarenn
tho Klixbull beclagedenn anders teiles vonn wegenn
etzlichs landes, welchs der cleger sines angebens
der kerckenn vorpandett, de beclageten awerst einem
kop gerumett, denn sie mett dem kerckennregistern
beweisenn wollenn, irrich und twistich erholdenn,
hebenn wy Johannis etc. sampt unnsern lewen getruwenn
redenn tho rechte erkanth und affsprecken latten:
Nademe de cleger vor uns in gerichte beweisenn,
datt sein vorfar Bocke Schwensenn solck land tho
Lecke belegen der Klixbull kerckenn vor negenn
pundt englisch vorpandett und vorsettett, die beclagte
awerst mett einem oldenn kerckennregister den kop
betugenn wollenn, welck register danne gefelsch
und uthgele(schet) (a) befundenn, alse schall Peter
Jensenn und seine mitterbenn die pandinge wederumb
na lantrechte losskunden und inlossenn und dattsulwe
lanth nuttenn und bruckenn, jedoch vorbeheldlich
unnsere gerechtlicheitt, unnd soll Peter Jensenn
dattsulwe wederumb von unnserm amptman up eth nige
vestenn und uns de gepurliche gifft tho rechter
tidt volgenn lattenn. Alles vonn rechtes wegenn.
Inn urkunde mett unnserm furstlichen secrete vor-
segelitt. Actum up unnserm schlate Lutken Tundernn
donnerstags nach Judica anno etc. li.

(a) Tekst: uthgelecht.

30.

Tønder 1551 20. marts.

Boel Andersen og hendes søn mod sandemændene
i Højer herred.

Manddrab, hvorom sagsøgte i henhold til landets
ret har afsagt deres kendelse.

Sandemændenes kendelse skal stå ved magt,
men den dræbtes slægt, dvs. den senere selv dræbte

første manddrabers slægt, hvem sandemændene har kendt skyldig til at bøde for den først dræbte, fritages herfor, mens den tredie, som dræbte den anden, dvs. den første manddraber, og løb bort, skal bøde med sin hals, medmindre han kan opnå nåde af hertugen og fred af den dræbtes slægt.(1)

A, fol. 186 r.

- (1) Jfr. 1553 Tønder nr. 24 af 2/12, hvor dommen berigtiges.

Sententz Bul Andersenn sampt erenn sonne und den santluden in Hoyersherde vonn wegene eines thotschlages. Actum Tundern freitag nach Judica anno li.

Inn sackenn, so sick twusckenn Bull Andersenn sampt erenn sonne also clegernn an einem und danne den santhlude in Hoiersherde vonn wegene eines dothschlages, daruber de santhlude gescheiden und erenn toch gedann, anders teiles irrlich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johans etc. sampt unsern lewen getruwen rethenn na vorhorter clage und anthwortt tho rechte erkanth und affspreken lattenn: Nachdem de santhlude up solckenen dothschlag nach lanthrechte gescheidenn und eren toch gedann, so schall solcke ere schedunge unde toch bey macht stan und geholdenn werden, des todenn frunde awerst, denen vonn den sandtlunden thoerkanth wordenn, datt se denn erstenn enthlywedenn betereenn scholdenn, sollenn der sackenn allenthalbenn fry sin und tho betereende nicht schuldig edder vorpflicht sin. Awerst de drude, also weggelepen und den andern weder tho dode geschlagenn, schall mitt sinem halse betern, eth were danne sacke, he von uns gnade und darna vonn des entliwendenn frunde frede erlangenn und uthsonunge doenn muchte. Alles vonn rechtes wegen. Inn urkunde meth unnserrn furstlichenn secrete vorsegelt. Actum Tundern freitags nach Judica anno etc. li.

Tønder 1551 20. marts.

Pay Madsen i Jardelund (Medelby s.) som formynder for sin søster Sidsel Madsdatter mod Jep Karlsen (fra Læksgårde, Karlum s.) og Ulde Iversen.

Noget pantsat land, beliggende i Brarup, som brødrene Karlsen (1) har købt af pigens fader Mads Knudsen, til trods for at dette land var hendes moders arvegods.

Sagsøgte køb af landet skal være ugyldigt, da Sidsel Madsdatter var umyndig, dengang hendes fader solgte hendes moders arvegods, og hendes moder heller aldrig i anledning af dette salg har været med på tinge, ligesom hun ikke har givet sit samtykke til salget, og pigens fader intet havde indbragt i ejendommen eller selv ejet noget af den. Sagsøgeren skal have ejendommen til samme pris, som sagsøgte har fået den for; dog skal hun betale den sum, den har været pantsat for. Hvis køberne af landet ikke er tilfredse med at få den købesum tilbage, som er betalt ud over pantesummen, skal de kræve deres sælger for sådanne penge. Pigen skal ikke stå til ansvar herfor. (2)

A, fol. 186 v.

- (1) Karl Jepsen i Læksgårde, der døde ca. 1548, efterlod sig 3 sønner: Jep, Iver og Christian.
- (2) Jfr. 1556 Tønder nr. 42 af 13/7.

Sententz Pay Matsenn und Sissell Matzenndochter vonn wegenn etzlichs vorpanden landes. Actum Tundernn freitags nach Judica anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twusckenn Pay Matsenn tho Gardelunt (a) anstadt unnd inn vormundtschafft siner suster Cissell Matzenndochter also clegernn an einem und danne Jep Karlsenn und Ulde Iwersenn als beclagtenn anders teils vonn wegenn etzlich vorpantenn lanndes tho Brarup belegenn, welchs

die Karlsenn von der magt vatter Matz Knutsenn erkaufft und doch vonn irer mutter, der erwe und eigen idt gewesenn, herkommenn ist, irrich und twistich erholdenn, hebben wy Johans etc. sampt unnserrn lewen getruwenn redenn tho rechte erkannt und affspreckenn lattenn: Nademe Cissell Matzenn dochter in denen jarenn, do er vader solcke gudere, der erer muder erwe und eigenn ock thostendich und behorich gewest, welcks ock von den beclagten vor uns in gerichte bestandenn wordenn, vorkofft, vorschotett und vorlatenn, unmundig gewesenn, und erer muder derwegen niemalen mede tho dinge gekamenn, ock solcken kop weder beful wordenn noch beweislich thogestandenn und de vader in solcke gudere nichts bracht oder wes eignes darinne gehatt, also schall der Karlsenn und Uldi Iwersenn kop crafftloss und nichtig seinn. Und schall bemelte Cissell Matsenntochter datt gutt vor solcken kop, darumb es vonn dem Karlsenn und Uldi Iwersenn erlangt, hebbenn, nutten und gebrucken, doch datt se den erstenn pandeschilling, so hoch dattsulwe vorsettett gewesenn, wederumb uthlegenn und betalenn schall, so awerst de kopers umb datt koppel, so awer de vorpandinge uthgegewen, nicht thofredenn, so mogenn sie ere vorkoper umb solck gelt fordern, und schall de magt derwegenn zu anthorthen nicht schuldig sinn. Alles von rechtes wegenn. Inn urkunde mett unnserrm furstlichen secrete vorsegeltt. Actum Tundernn freitags nach Judica anno ets. li.

(a) d.v.s. Jardelund.

32.

Tønder 1551 20. marts.

Tønder by mod landsbyen Emmerske (Tønder landsogn).

Strid om sandemændene i Tønder herreds fastsættelse af skellet mellem Tønder by og landsbyen Emmerske og Korntved.

Sagsøgte Emmerske landsby har tilfulde bevist,

155

at sandemændene ikke har afskridtet den eng, Tønder by har rejst sag om, men påvist det rette markskel (1), og da Emmerske tillige ved tingsvidner har bevist, at engen tilhører landsbyen, og at den har besiddet den i umindelige tider, skal Emmerske beholde engen, og sandemændene i Tønder herreds kendelse skal stå ved magt.

A, fol. 187 r.

(1) Fastsat i 1536, se Gesch. der Stadt Tondern, 92.

Sententz zwusckenn der stadt Tundern und dem dorffe Emmerstede von wegen einer santtscheide. Actum Tundern freitags nach Judica anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twusckenn unnserrn lewen getruwen burgern der stadt Tundernn also clegernn an einem und danne unser unnderthannenn dem dorpe Emmerscheide beclagtenn anders teils vonn wegenn einer sandscheidinge, so zwuschen der stadt und dem dorpe Emmerscheide unde Kornweder gegann, irrich und twistich erholdenn, derwegenn se danne vor unns und unnserrn lewen getruwenn redenn in gerichte erschinnen und ir notturfft beiderseitt vorbracht, habenn wy Johannis etc. tho rechte erkanth unnd affspreckenn lattenn: Nachdeme de vonn Emmerscheide thor noge beiweisenn, datt enen de santhlude in Tundernherde nicht de wische, worup danne de cleger gesackett, affgegan heben, sundernn mitt rechte veltscheidt uthgewesenn, so schollen de von Emmerscheide solcke wische, diewille se desulwe vor langenn jaren unnd awer menschen gedenckenn innegehatt und besettenn, solcks ock, datt enenn desulwe thobehorich, mett loffwerdigenn gnugsamen dingswinden bewesenn, hinfuro geruglich brucken unnd beholdenn unnd der santhlude inn Tunderherde toch by macht stann unnd bliwenn. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urkunde mett unnserrm furstlichen secrete vorsegeltt. Actum Tundernn freitags nach Judica anno etc. li.

Tønder 1551 21. marts.

Paie Nissen i Klægsbøl mod Christen Andersen i Brarup.

Noget land, hvorpå sagsøgte fader bor, og som Nis Boesen aldrig har besiddet. Sagsøgeren holder på, at dette land er købt af ham.

Et besejlet testamente, der er forevist af sagsøgte, og hvoraf det ses, at Nis Boesen på sin sjæls salighed har erklæret, at Jap Truelsen af dette land havde fået sin andel arv fuldt ud, således at Nis Boesen af den grund ikke var ham noget skyldig, skal blive ved magt, indtil sagsøgeren, der ikke har forevist noget købebrev eller skøde på landet, fremskaffer et bedre bevis, hvormed han kan omstøde testamentet. Sagsøgte skal inden 6 uger godtgøre sin lovlige ret til besiddelse og aflægge ed på, at dette land er hans faders ved køb erhvervede ejendom, og at denne ukæret har besiddet det i 40 år.

A, fol. 188 v.

Sententz Paie Nissenn tho Klixbull vonn wegenn etzlich landes. Actum Tundern sonnabents na Judica anno etc. li.

Inn sackenn, so sick twusckenn Paie Nissenn tho Klixbull also clegern an einem und danne Christenn Andersenn tho Brarup beclagten anders teils vonn wegenn etzlich landes, darup des beclagten vader gewonett und Nis Bosenn nemals besettenn, welchs de cleger vor sinen kop gerumett, irrich und twystich erholdenn, hebben wy Johans etc. na vorhorter clage und anthwortt samt unnsern lewen getruwenn redenn tho rechte erkant und affspreckenn latten: Nademe der cleger keinen kop oder schotebriff up solck landt vortholeggende gehatt, de beclagte awerst ein loffwerdig besiegelt gnugsam testame(n)tt vor uns in gericht ertogett, darinne befundenn, datt Nis Boesen up siner selen sal(i)cheitt genamenn und bekanth hefft, Jap Truwelsenn hebbe von densulwen

lande vor sinne andeill erwes, so eme von rechtes wegenn geburen mucht, full unnd gnug bekamenn und empfangen, und datt he eme darwegen nichts schuldig, also schall datt testament by macht bliwen und erholdenn werdenn, bett so lange de cleger beteren bewiss vorthobringenn, wormede he solck testament umbthostottenn. Es schall awerst de beclag(t)e binnen sos weckenn sin lachevent darup doen und mitt sinem eide bewerenn, datt solck land sines vaders erkofft gutt, und dattsulwe virtich jar ruelickenn ane ansprocke besettenn hefft. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urkunde mett unnsrem furstlichen secrete vorsegeltt. Actum Tundern sonnabents nach Judica anno etc. li.

1553

XII. Haderslev 1553 5. februar.

I 1552 opholdt hertugen sig faktisk hele tiden i kongeriget. Fra Nyborg indkaldte han 25. november sine amtmænd til Haderslev til den 29. januar 1553 for at aflægge det årlige regnskab. Hertugen har derfor en del af februar 1553 opholdt sig i Haderslev. Under dette ophold er den efterfølgende retsafsked udstedt.

Haderslev 1553 5. februar.

Retsafsked i sagen mellem Adde Frese og Anker Marquartsen, begge borgere i Haderslev.

Ved en retskendelse, givet i Tønder (1), var det pålagt Anker Andersen at rejse til København for, som ret er, at forsvare sig mod tøndebinderen, og hvad der i København blev pålagt ham, skulle han svare for over for sine rette vedkommende dommere. Anker havde også på den tid haft sine edsmænd, men fogeden (i Haderslev) ville ikke tillade dem at aflægge ed. For at Anker ikke skal beklage sig,

tillades det ham i løbet af 6 uger, regnet fra lørdag efter kyndelmisse, selvtolvte at gøre sin ed med uberygtede, bosiddende folk, angående tøndebinderens anklage.

A, fol. 222 r.

- (1) Jfr. 1549 Haderslev nr. 4 af 1/1, 1551 Tønder nr. 7 af 12/3 og 1554 Haderslev nr. 9 af 15/2.

Affsproccke twuschenn Adde Fresenn und Ancker Marquartsen, geschen tho Hadersleven. Datum ut in litteris anno etc. 53.

Anno 1553 am sontage nach Marie Lichtemesse is in der sachenn zwuschen Adde Fresenn an einem, und Ancker Anckersenn, beide inwoner und burger der stat Haderschleven, dieser abscheidt gegeben worden: Nachdem vormals zu Tundern ein rechtlich abscheidt ergangenn, also das Ancker Anckersen uff der statt vonn Copenhagen geleit nach Copenhagenn vorreisenn und sich jegen dem Tunnenbinder wie recht vorandworten, und wes ime alda ufferlecht, vor sine geburlichen richter werenn solte, und dan Ancker uff solliche tzeit seine eidesleut gehabt, und von dem voigt nicht zugelassenn werden wolten, damit er sich nicht zu beclagenn, soll ime nachmals zugelassenn werdenn als gestern vorgangenn, der da war der sonnabent nach Marie Lichtmesse uber sechs wochenn in mitler weill nochmals selbzwelffte nach landtrechte seinenn eidt zu thun mit guethenn unboruchtigedenn, bosessennenn leuthen vor die worth, so ime Tunnenbinder zugesagt. Datum Haderschleben ut in litteris.

XIII.

Retsdage i Tønder 1553 27. november - 7. december.

Den 23. oktober 1553 skrev hertug Hans fra Kolding til Iven Reventlow, at han på grund af de mange

retssager og utallige anmodninger fra undersåtterne havde besluttet, sammen med sine råder at ville holde ret i Tønder den 26. november s. å. Den 30. oktober tilskrev hertugen ligeledes fra Kolding Gregers Ahlefeldt, at alle hans råder ville komme til Tønder til retsdagene, hvorfor G. Ahlefeldt også måtte komme. S. d. udgik skrivelse til amtmand i Tønder Christoffer Rantzau om, at hertugen selv ville komme til Tønder til retsdagene, og at amtmanden skulle træffe de fornødne foranstaltninger i anledning heraf, endvidere at hertugen 6-8 dage før retsdagens afholdelse ville sende sekretær Jeronimus Boldigk til Tønder, idet det pålagdes amtmanden at meddele beboerne i amtet og i Kloster, d.v.s. Løgumkloster, at hvem der havde en retssag skulle henvende sig til J. Boldigk i Tønder for at få meddelt stævning. Når det anføres, at retsdagene også skulle omfatte Klostret, hænger det måske sammen med, at amtmanden i Tønder i et brev af juni 1552 fra amtsskriver Niels Holdensen til Georg Beyer nævnes som bestyrer for Klostret. Det er dog måske noget tilfældigt, men i hvert fald er der fra retsdagene i Tønder i marts 1551 ingen sager fra undersåtterne under Klostret. På nærværende retsdage er der tre sager, hidrørende fra Løgumkloster birk. I Kolding havde hertugen fået kongens tilladelse til også at anmode Bertram Ahlefeldt, kgl. statholder, Detlev Ahlefeldt, lensmand i Møgeltønder, og Jasper Rantzau, amtmand i Flensborg, om at komme til Tønder og overvære retsdagene. Fra Iven Reventlow modtog hertugen to svarskrivelser, af 31/10 og 3/11. Hr. Iven ønskede, at hertugen ville fritage ham for at give møde, da han tusind gange hellere ville tjene hertugen i en anden sag end den foreliggende, i øvrigt gør han gældende, at tiden var dårligt valgt, da vejret ved vintertid let kunne blive således, at hertugen og hans råder hverken kunne komme til eller fra dette sted, d.v.s. Tønder, og de frisiske undersåtter kunne blive forhindret i at komme ud af deres huse, "welcke dan am meisten mit I. F. G. tho schaffen und to werffen hebben". Hertugen svarede 5/11, at han ventede, at Iven Reventlow kom til retsdagene, da han frem for hertugens andre råder var den mest kyndige med hensyn til de forvirrede og besværlige sager i Tønder. På retsdagene forhandlede der

om digesager; se indledningen til forordning nr. 13, Hansb. Reg. I, 29. På retsmødets sidste dag udstedtes ridebrev til Ebbe Persen til Ullumbjerg (Sdr.. Løgum s.); jfr. 1556 Tønder nr. 27 (attest) af 11/7. (1)

- (1) Reg. nr. 3, 68 v, 69 v, 74 r og v, 75 r, Reg. A, 254 v. Hansborgark. B, 23 VIII, 26 I.

1.

Tønder 1553 27. november.

Jens Hansen og Niels Overskærer, hørende under Løgumkloster, mod sandemand Peter Jensen i Starup (Løgumkloster Flække) tillige med de andre sandemænd i Løgumkloster birk.

En sandemandskendelse mod sagsøgenes to sønner for voldtægt. Sandemændenes kendelse skal stå ved magt, da de har fulgt landets ret. Gerningsmændenes skyld er til fulde bevist ved tingsvidner og andet. Moderen til pigen, der blev voldtægtet, havde straks klaget til prioren i klostret og til naboer, tilmed havde den af gerningsmændene, der er blevet henrettet, tilstået forbrydelsen over for præsten.

A, fol. 224 v.

Sententz von wegen des cleinen megdelins.
Actum Tundern den 27ten novembris anno etc.
liiii.

Inn sachen, als sich zwuschen unssern lieben getreuwen underthanen unssers closters Lugum Closter Jens Hanssen un Nils Owerscherer als clegere an einem und Peter Jenssen zu Strarup sampt den andern sandtleuten in des closters bercke von wegen eines tages, so der clegern beyde shone ubergangen, als beclageden anderdeiles irrich und zwistisch erhalten, derhalben sie vor uns und unssern lieben getreuwen

rethen vor gerichte erschienen und rechtlich erkandt-
nuss gepeten, haben wir Johans von gots gnaden
etc. nach gehorter clage und anthwort, auch fleisiger
nachfrag und erwegung zu rechte erkandth und ab-
sprechen lassen: Dieweill erfindtlich und mit din-
geswinden und sunst gnugsam zu beweysen, das der
cleger beider shone das arme cleine meidichen mit
gewalt genommen, uber einen zaun geporet, aldar
unerhorter weisse schand, laster und untzucht betrieb-
enn, und das kindt also vorterbt, das es zu etzlichen
wochen kranck zu bette liegen müssen, welchs des
kundes mutter alsoworth bei dem prior zu Lugum
Closter und menniglich irer nachtparn geclagt,
aucht nicht weinyger von dem einen thetter, so
gerichtet, vor dem priester offenthlich bekandt
und zugestanden, dat der eine er ower dat liff
gelegen und der ander sinen muthwyllen getrieben,
das die sandtleute in deme wie pillich und dem
lanthrechten gemess voffaren, und soll ir toch
derenthalben bei macht stehen und unangefochten
pleiben. Alles von rechts wegen. In urkunde mitt
unsserm furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundern
den 27ten novembris anno etc. liiii.

2.

Tønder 1553 27. november.

Broder Jensen i Bosbøl (Klægsbøl s.) mod
Niels Nissen i Brarup, Truels Jensen i Karlum
samt deres medarvinger og edsmænd.

Land på Brarup mark og andre steder.

Sagsøgte Niels Nissen har ved et pantebrev
bevist, at landet af Nis Andersen og Nis Bosen
var pantsat til Jens Japsen, hvorefter det af Truels
Jensen som den rette arving var blevet indløst
for pantesummen, idet arvingerne efter landets
ret havde måttet tilsværge sig det, hvilket var
bevist ved et tingsvidne. Landet var derefter solgt
til sagsøgte Niels Nissen, som også havde fået
landet tilkendt af underretten ved 12 herredsbønder.
Niels Nissen kan nyde sit køb, og den ed, der er

gjort med hensyn til pantet og købet, skal stå ved magt. Sagsøgeren og de andre iflg. brev og segl rette vedkommende kan dog i henhold til forevist købebrev beholde det af landet, de har arvet eller købt, idet købebrevet er fra Frederik 1.s. tid og ældre end hertugens mandat fra begyndelsen af hans regering om disse forhold. Men da Broder Jensen har fremvist to tolvbønders kendelser mod pantet og mod sagsøgte Niels Nissen og hans parti, hvorved Broder Jensen har forhindret sagsøgte i at have nytte af landet, som dog tidligere var blevet tilkendt denne, og den ene dom er afsagt imod den anden, hvorved der er sket mindre end ret, skal de (dommene) være ugyldige.

A, fol. 225. r.

Sententz twuschen Broder Jenssen und Nels Nissenn tho Brarup etzlich landtgdut up Brarup veltmarck und ander wegen bolegen bolangen. Actum Tundern dem 27ten novembris anno etc. liii.

Inn saken, so sick twuschen Broder Jenssen tho Brorsbull (a) in Karherde alsse cleger an einem und Nels Nissen tho Brarup, Truwels Jenssen tho Karlum sampt eren medeerven und eidesluden also boclageden ander deils etzlich lanthguth up Brarup veltmarcke und ander wegen bolegen bollangende errich und twistich erholdet, hebbe wy Johans etc. sampt unssen bihebbende reden nach velen reden und jegenrede vor recht erkandt und affspreken lathen: Nachdeme de boclagede Nels Nissen mett einem ledegantzen loffwerdigen panthbreve in gerichte bowessen und dargedan, dat solck lanth, darumb se angespraken, von Nis (Anderssen) (b) und Nis Bossen Jens Japssen vorpandet worden, und wedderumb von Truwels Jenssen als dem rechten erwen, de eth ock nach lanthrechte tho sick schweren mothen, wo mith einem dinckswinde boschinet, vor dem panthschilling ingeloset und dem boclageden Nels Nissen vorkofft worden, dat eme danne ock vor dem understenn gerichte dorch twelf herdesbunden thogefunden, dat gedachte Nels Nissen und de sinen

des pandes und kopes genethen und de gedane eidt, so derhalben geschien, by macht blieben solle, wath awerst Broder Jenssen und dejennen, so luth breff und segell dartho meth rechte gehören mogen, als de clegers in dem lande geerwet oder gekofft, mogen se, wile solckes by hochlofflicker und mitder gedechtnisse unsers hern und vaders koning Frederichs etc. tiden und vor unserm mandat und artickell, so derowegen uthgegan und unsen underdanen in anfangen unsser regierunge vorgeholden und sick darnach tho richten angetoget und vorgelesen worden, gescheen, inhodes sines vorgelechten kopbrevs wo billich beholden unde genethen, dewile awerst twier twelf bunden findunge jegen dat panth und denn boclageden Nels Nissen und sinen medehulpers tho landtrechte gescheen und in gerichte von dem cleger Broder Jenssen, darmede he denn boclageden und sinen medebostimpten dath landt tho geneten gehindert, wellichs ehme doch thovorne thogefunden worden, ertogett, und also ein ordell jegen dat ander ergangen und weiniger dan recht gescheen, sollen sie gefellet sin. Alles von rechts wegen. In urkunde meth unsserm furstlichen secrett forsegelt. Actum Tundern den 27ten novembris anno etc. liiii.

- (a) Skrives i Reg. nr. 3. 43 v: Bosbull.
- (b) Tekst: Naderssen ell. Maderssen): de to første bogstaver står i omvendt orden. - I 1543 bor der en Nis Andersen i Brarup.

3.

Tønder 1553 27. november.

Bunde Andersen i Ubjerg mod sine brødre Mennicke og Jens Andersen sammesteds. (1)
Hus og land, som brødrene havde arvet efter deres fader Andres Mennicksen, og som sagsøgeren dels havde købt og dels fået i pant af sagsøgte. Sagsøgerens to breve, nemlig et købebrev og skøde, hvorved Jens Andersen solgte alt sit land i Ubjerg sogn, arvet efter sin fader, til

sagsøgeren, som havde lovbudt jorden på tre tingdage før skødets udstedelse og tre tingdage derefter, og et pantebrev fra Mennicke Andersen, hvorved denne for 6 snese mark lybsk til sagsøgeren har pantsat sin arvejord samt hus og gård med alt tilbehør, vådt og tørt, rørligt og urørligt, som ved arv var tilfaldet ham efter hans fader, kendes at stå ved magt. Sagsøgte har ikke haft noget af betydning at fremføre herimod. Parternes moder skal uforkortet beholde, hvad der med rette og i henhold til overenskomsterne kan tilkomme hende. Sagsøgte Jens Andersen tillige med Mennicke Andersen skal, da han ikke kan komme til forlig med sagsøgeren, straks og ufortøvet rømme hus og ejendom.

A, fol. 225 v.

(1) Jfr. 1559 Tønder nr. 15 af 20/11.

Sententz zwuschenn Bundi Anderssen tho Uberge und sine bruder Jens und Mennicke Anderssen darsulwest von wegen eines husses. Actum Tundern den 27ten novembris anno ets. liii.

Inn sachen, als sich zwuschen unssern lieben getreuwen underthanen Bunde Anderssen tho Uberge in Tunderherde als cleger an einem und danne Mennicke und Jens Anderssen gebrudere darsulwest beclagte anders teils von wegen eines hausses und landes, so der cleger von beclagten seinen beiden brudern eines teils lauts des buchstabens gekaufft und das andere gepfandet, welchs sie von ihrem vatter geerbett, irrich und zwistisch erhalten, derenthalt sie vor uns in gerichte erschienen, beiderseitz brieff, siegell und boweis getzeigt und sehen lassenn und daruff zu erkandtnuss des rechten gestelt, haben wir Johans etc. mitsampt unssern lieben getreuwen rethen eingenommenenn beiderseitz boricht nach zu rechte erkandth und absprechen lassen: Dieweill der cleger in gerichte vor uns einen ungesertenn kauff- und schotebrieff, so er von seinem bruder Jens Anderssenn erlangt, und zu dinge zugestanden und von dem herdesvogt und sandtmennen vorsiegelt, betzeigt, darinnen ausdrucklich vorsehen,

das boclagter seinem bruder Bundi Anderssen alle sein landthguth im Uberg caspell, so er von seinem vatter Andres Mennickssenn mith rechte erwen und bekommen mucht, vorkaufft, auch darneben vor gute betzalung bedanckt, und drey dinge vor der schote und drey dinge nach der schote dem landtrechten nach lachboden unde doch unbesprochen blieben, desgleichen auch seines brudern Mennicke Anderssen pfandebrieff betzeigt, darinne ime ohne mittell vor soss stige marck lubisch alle sein erbguth sampt haus und hoff mit aller zubeoring, droge und nath, bowechlich und unbowechlich, so ime nach seinem vatter erblich angefallen, vorsetzt und vorpfandet, die beclagten aber nichts erheblichs, darmit sie solche kauff- und pfande breve umbstossen mugen, furtzuwenden gehabt, sundern des kauffs und pfandes selbs gestendig gewessen, so finden wir die beiden brieve bei macht, und hat sich Bundi Anderssen derselben lauts des buchstabens ohne alle bewher und vorhinderunge zu gebrauchenn, jedoch soll auch die mutter bey dem ihren, wes ihr mith rechte eigenth und die vortrege mitbringen, unvor-kurtzt gelassen werden, und soll Jens Anderssen alsovorth neben Mennicke Anderssen unvorzuglich, dieweil er sich mit seinem bruder Bonne Anderssen nicht kan vogleichen, das haus und guth reumen und sich wieder seines bruders willen keines weges lenger darinne vorhalten. Alles von rechts wegen. In urkunde meth usssem furstlichen secret vorsiegelt. Actum Tundern den 27ten des monats novembris anno etc. liiii.

4.

Tønder 1553 28. november.

Jørgen Rickquartsen i Ophusum (Brarup s.)
mod Sonnicke Harcksen i Enge.

Ærekrænkende beskyldning.

Sagsøgte har på tinge og i retten beskyldt sagsøgeren for at være en tyv, og til vidner i sagen har han kaldt 5 mænd, som har vidnet for

ham på tinge og for hertugen i retten. Sagsøgeren nødsagedes derfor, for at rense sig for beskyldningen, til at tilbyde sin ed, hvilket han gjorde på to efter hinanden følgende tingdage, men sagsøgte forholdt sig tavs. Da sagsøgeren på den tredje tingdag ville bekræfte sin ed og derfor af herredsfogden udbad sig 12 bønder, trådte sagsøgte til, og de 12 bønder tilkendtes ham som den, der var nærmere til at væge sig end sagsøgeren. De 12 bønders kendelse, der er sket mod almindelig skreven landret, og sagsøgte og hans edsmænds ed kendes kraftesløs. Sagsøgeren frikendes, mens sagsøgte skal anbringes der, hvor han ville bringe sagsøgeren hen. Herredsfogeden skal være ifalden hertugens straf, fordi han har behandlet sagen forkert og tilladt ed uden hensyn til vidneudsagn og landret. (1)

A, fol. 226 r.

- (1) Formentlig står nærværende sag i forbindelse med forbrydelser, som Jørgen Rickquartsen havde gjort sig skyldig i, se skr. af 1552 21/11 fra hertugen til amtmanden i Tønder. (Reg. nr. 2, 422 v) og hertugens benådningsbrev, der udstedtes til ham på retsdagen, se nr. 46 (benådning) af 5/12 1553.

Sententz zwuschen Jurgen Rickqwartssen tho Ophusen in Karherde und Sonnicke Harcksen in der Enge von wegen etzlicher schmahe- und scheldewort. Actum Tundern den 28ten novembris anno etc. liii.

In sachenn, als sich zwuschenn unssern lieben getreuwen underthanen Jurge Rickqwartssen tho Obhussen in Karherde als cleger an einem und danne Sonnicke Harckssen in der Enge wonhafftich also beclagtenn anderteils von wegen etzlicher smahe- und schelde- wortt, die dem cleger zugemessen werden, irrich und zwistisch erhalten, haben wir Johans etc. sampt unssern beihabenden rethen vor recht erkandt und absprechen lassen: Nachdem beclagter Sonnicke Harckssen George Rickartssen vor dem dinge offenthlich

zu dinge und vor uns vor einen dieb gescholden, das er also balde funff unbezichter glaubwirdiger frommer menner, die solchs zu dinge und vor uns in gerichte zugestanden, zu getzeugnus geruffen, wardurch der cleger geursacht, seinen eidt, sich damit zu wheren, zu zwei dingetagen nacheinander anzubieten das der beclagte allewege stillschweigend vorbeygehenn lassen, und wie er zum dritten dingetage seinen eidt vhesten wollen und daruff von herdesvogt zwolff bunden gebeten, allererst der beclagte zugetretten und ihme die zwo(1)ff bunden zuerkanth, das er neher dan George Rickartssen sich zu wheren, alsse finden wir der zwolff bunden findunge, welche offentlig wieder gemein beschrieben landtrecht gescheen, desgleichen auch Sunicke Harrickssen und seiner logesleute eidt niderfellig und von uncrefften, und dajegen George Rickartssen frey, und soll Sonnicke Harckssen in dieselbe stette treten, worein er den cleger bringen wollenn. Es soll auch Jeb Ibssen, der herdesvogt, dieweill er den sachen unrichtich nachgangen und den eidt uber zeugnus und landtrecht zugelassen, in unsser straff gefallen sein. Alles von rechts wegen. In urkunde mett unsserm furstlichen secret vorsegelt. Actum Tundern den xxviiiiten des monats novembris anno etc. liiii. (a)

(a) Fejlagtig i stedet for liii, som ovenfor.

5.

Tønder 1553 28. november.

Retsafsked i sagen mellem Jens Artzen i Sød (Ubjerg s.), Hans Jensen, Ophusum (Brarup s.) og Lorens Andersen i Ubjerg.

Ejendom og land hidrørende fra Andres Mennicksen, som ovennævnte tre mænd har bragt til sig ved pant, og hvorom de ligger i strid.

Hans Jensen, der har ført bevis for at have pant i landet, kan ifølge sit pantebrev uhindret bruge den lod, som er tilstået ham ved de 12 grund-

ejeres forhandling. Den alt for opskruede sum, Jens Artzen har givet Lorens Andersen for pant i landet, er i modstrid med hertugens befaling om ikke at lade jorden stige for højt i pris og ikke at adsplitte den eller bringe den på fremmede hænder, men det tillades Jens Artzen at bruge sit pant, indtil Lorens Andersen eller hans nærmeste frænder udreder pantesummen på 300 mark til ham. Pantebrevet, som lyder på 30 år, skal ikke gælde længere, end til Lorens Andersen tilbagebetaler pantesummen.

A, fol. 226 v.

Abscheidt zwuschen Jens Artzen tho Sedt in Tunderherde und Hans Jenssen tho Ophusen und Lorens Anderssen tho Uberge etzliche gutter und landth von Andres Mennickssen herrurend bolangen. Actum Tundern den xxviiiiten des monats novembris anno etc. liiii. (a).

Wir Johans etc. bekennen hirmit offenthlicken: Nachdem unser liebe getreuwe underthanen Jens Ardtzen tho Seth in Tunderherde und danne Hans Jenssen zu Ophussen und Lorens Andersen tho Uberge etzlicher gutter und landes halb von Andres Mennickssen herrurendt, welchs sie pfandes weisse an sich bracht, irrich und zwistisch gewessen, alsse haben wir in bomelter sachen ditz zu abscheid gnedig geben lassen: Dieweill Hans Jenssenn in bomelten guttern seinen pfandtschilling zur gnuge bowiessen, so soll er solch landth lauts seines pfandebriefes, und wieviel ime das loth durch vorhandlung der XII gruntheiger gegunnet, unvorhindert geniessen und brauchen, und wiewoll die andere ubermessige pfandung Jens Ardtzen mith Lorens Anderssen, indeme das wir vorpieten lassen die gutter also hoch zu steigern von einander zu reissen und in frombde hande zu bringen, wieder unssern bevhell zugangen und dieselb mith pillickeit zu wheren und straffen gehabt, so wollen wir doch ditz mall aus gnaden ubersehen und nachgeben, das gemelter Artz sein pfandt auch so lange gebrauchen muge, bis ihme von Lorens Andersen oder seinen nechsten freunden

sein pfandt geltt also 300 mark wiederumb endtrichttet, es soll aber der pfandbriefff, so uff dreissig jar gestellt, nicht lenger von wiriden sein und stehē, dan bis das gelt wiederumb endtrichttet, welche erlegung zu Lorens Anderssen gestelt, alles nach inhalt berurts abschiedt. In urkunde meth unsserm furstlichen secret bosiegelt. Actum Tundern den xxiiiten novembris anno etc. liii.

(a) Fejlagtig i stedet for 53, som nedenfor..

6.

Tønder 1553 30 november.

Mandat til Magnus Andersen i Klægsbøl i sag mod Broder Ricquartsen og Broder Mommesen.

Eng på 8 demat eller mere beliggende på Klægsbøl mark.

Magnus Andersen har i retten indlagt et genkøbsbrev, hvoraf fremgår, at hans fader Hans Andersen havde solgt denne eng til provsten og kapitlet i Slesvig for 100 mark. Dette brev indeholdt, at det solgte var 8 demat eng eller mere, strækkende sig fra Jens Ketelsens hus til Dennewerck. Magnus Andersen har nu indløst engstykket; der manglede imidlertid noget af engen, og for det manglende har han indstævnet sagsøgte, men disse vil ikke tilstå ham noget. Da man ikke ved besked med, hvor langt engen strækker sig i længden og bredden, er hertugen tilfreds med, at parterne overlader spørgsmålet om, hvem der har ret eller uret, til afgørelse ved 8 fromme mænd. Det befales de 8 mænd, der skal foretage synsforretningen, og hvis navne nævnes, at de 12/2 1554 skal begive sig ud på engen, opmåle den og under tab af Deres formue afsige, hvor stor, bred og lang engen er, og hvor mange demat engen skal udgøre i henhold til Magnus Andersens genkøbsbrev, således at Magnus Andersen

kan få sit mål, fuldt og helt, men heller ikke mere. Hvad de 8 mænd afsiger, derved skal det uigenkaldeligt blive, og begge parter skal overholde denne afgørelse.

A, fol. 227 v.

Tryk: Slesv Prov Eft III, 301.

Mandat Magnus Andersen acht demet wisches oder mher bolangen, Actum Tundern den lesten novembris anno etc. liiii.

Wy Johans etc. bekennen vor jedermenniglichenn, so diesen unssen breff sehen oder horen lessenn: Nachdem de erbar unse lewe getruwe Magnus Anderssen tho Klixbull also cleger an einem, Broder Ricquartsen und Broder Mommessen also beclageden anderdeiles von wegen einer wische boliggende in Klixbul veltmarck vor uns gerichtlich tho donde und beide parth, wile Magnus Anderssen in gerichte einen wedderkopsbreff ingelecht, darinne bofunden, dat Hans Anderssen, sin vader, diesulwe wische dem probst und capittell tho Schlesvig vor 100 mark up ein wedderkop vorkoff(t) (a) des inholdes, dat (a) des landes acht deimet wisches oder mher sein von Jens Ketelssens huss wente an Dennewerck (b) sick luth des breves erstrecken solle und von Magnus Anderssen nun hinwedder ingelohet worden, darumme de clagede Magnus Anderssen de boclageden, wes eme darinne mangelt, angelangt, dat sie eme nicht gestendich, und wile man dan nicht eigentlich weten kan oft des landes sovele is oder nicht, und wo wieth sick desulwe wische in der lenge und breide erstrecken moege, hebben wy den parthen tho gnaden und der saken tho gude vorgunth und thofreden gewessen, wo wy danne crafft dieses unses breves don, dat beide parth solcke er recht und unrecht up acht frame lude erkanthussé setten mochten, wo danne geschien, und hebben beide parth vor uns unwedderruplichen bowilliget, und up ju acht frame lude unse underdanen ere sake fullenkamenlicken gesettet, also dat du, Jan Nissen tho Klixbull, Jap Christenssen tho Bosbull, Jep Jebssen, herdesfaget in Karherde, Hans Henitzen in Risingmoer, Christen

Andersen tho Klixbull, Pay Tedssen in Risingmoer in der gaethe, Andreas Ketelssen tho Grelsbull und Jep Karlssenn tho Licksgarde solcke wische bosichtigenn und, wo wieth se sick in der lenge und breide in der warheit sin und erstrecken moge, erfaren. Demna, darmede beiden parthen moge kein unrecht, sonder einem jedern wes recht wedderfaren, und de sake nicht lenger moge upgehouden werden, so is demnach hirmede an ju acht luden unse ernste bovhell und meinunge, gy willen am mandage nach Invocauit schirkunfftich anno 54 up die wische then, diesulwe mett flite bosichtigenn, methen und alsdan samtlichen und eindrechtlichen by vorlust jues boslottes affsegen, wo groth, breith und langk solcke wische sin, und wievele deimeth diesulwe Magnus Anderssen wedderkopsbreve nach hebben schole, darmede Magnus Anderssen sine mathe full und alle und ock nicht mher erlangen und bekamen moge, dat also dersulwen sake affgehulpen; dan also gy eth affseggen werden, by deme schall eth unwedderroplichen bliwen und von beiden parten unweigerlichen gehalten werden, und so einer von diesen acht luden vor der thidt vorsterwen worde, soll unse amptman tho Tundern macht und gewalt (haben) einen andern in des vorstorwenen stede tho setten und tho vorordennen, darmede nichts vorszumeth und diesem unsern mandate folge gescheen moge. Gy willen ju diesem unserm bovhelich nach gehorsamlicken und nicht anders ock dermathen ertogen, dat einem jedern parth gelieck und kein unrecht wedderfare, und wo gy des erstlichen vor goth, uns und jedermenniglichen tho vorandtworden, daran do gy unssen ernsten bovhelich, und wy willenth umb ju semplichen und sonderlicken also unsen lewen getruwen underdanen meth allen gnaden bodencken und erkennen. Datum in unsser stat Luthken Tundern den lesten des monats novembris anno etc. liiii under unse furstlich secrett.

Tønder 1553 30 november.

Magnus Andersen i Klægsbøl mod Andreas Mommesen sammesteds.

Landejendom, smædeord og en hest, der var stukket ihjel.

Sagsøgeren har ved et certe, (1) der er bekræftet ved hertugens dom af 1545 (2), bevist, at hans afdøde moder fru Mette og sagsøgte var blevet forligt med hensyn til den ejendom, som sagsøgte skal have delt med sagsøgerens fader Hans Andersen, samt den forbrudte ejendom. Denne overenskomst eller certe skal stå ved magt og overholdes. Sagsøgeren kan i henhold til kong Christian 3.s dom af 1533 som rette arving efter Hans Andersen beholde bolet i Kathale. Sagsøgte, der har aflagt ed på, at han ikke har stukket hesten ned, men dog har tilstået, at hans søn har gjort det, skal, da han ved tidligere vurdering endnu havde sin søn hos sig i sit brød, betale hesten inden for 6 uger fra nærværende doms dato. I tilfælde af, at der ikke er sket nogen vurdering, skal samfrænderne inden for de 6 uger vurdere, hvor god hesten har været. Da parterne begge er af adel, henvises injurienesagen mellem dem til kongen, som det tilkommer af dømme i sådanne sager, og ikke hertugen alene. Imidlertid påbyder hertugen parterne at holde fred, og at den ene part ikke forgriber sig på den anden; de skal lade sig nøje med retten.

A, fol. 228 r.

(1) Af 1542 2/5.

(2) Jfr. 1545 Tønder nr. 5 af 5/3, 1556 Tønder nr. 36 af 11/7 og 1560 Tønder nr. 8 af 7/11.

Sententz twusken Andreas Mommesen und Magnus Andersen tho Klixbull von wegen etzlicher landtguder, scheldewort und eines dottgestekenen perdes halben. Actum Tundern den lesten

des monats novembris anno etc. liiii.

In saken, so sick twuskenn dem erbarn unserm lewen getruwen Magnus Anderssens wonhafftich tho Klixbull also cleger an einem und Andreas Mommessen wonende darsulwest also boclageden anderdeils von wegen etzlicher lanthguder, scheldewort und eines dodtgestekennen perdes halwen twistich und errich erholden, hebben wy Johans etc. sampt unssen lewen getruwen reden nach velen gehalten reden und jegenreden, ingelechten sentencen, certen, segeln und breven beiden parthen vor recht affseggen und spreken lathen: Nademe erstlichen de ungedeilden godere, so Andreas Mommessen mit (a) Andreas Hanssen (a) als des clegers vater thovorne gedeilet hebben schole und de vorbraken goder bolangen, is von dem cleger eine gloffwerdige certe in gerichte ingelecht, die met unser sententz anno 45 gegeben bocrefftigt und by fulmacht erkandt und darmede loffwerdich bowessen, dat sine selige moder vor Mette met dem boclageden Andreas Mommessen derohalben gantzlichen und gar vordragen, dat von beiden parthen de vordracht oder certe, wes de im munde und de bockstawe mithbringt, nochmals tho ewigen tiden unwedderroplicken gehalten werden schole. Sovele dat guth und boll in Katteshall bolegen andrepen und bolangen deith, soll Magnus Anderssen und die sinen, wile he meth unsers frunthlicken lieben hern und brudern kong Christians sententie, so anno 33 uthgegewen, bowesenn, dat selige Hans Anderssen echte erwen datsulwe gudth beholden und hebben scholen ane menniglich anfordern und derowegen von Andreas Mommessen nicht mehr beth tho ewigen tiden solcker guder halwen, so in der vogenanten certen und dieser konniglichen sententz bogrepen, bosprakenn oder befurdert werden, sunder. eme und den sinen solcker guder halben ein ewich stilschwigen hirmede upgelecht sin und bliwen. Von wegen des erstekennen perdess, darumme Andreas Mommessen beschuldiget, und he doch davor, dat he solkes nicht gedan, sinen eidt gegeben und doch, dat sin sone datsulwe bogangen hebben schole, bekanth und thogestan, schall he datsulwe, wile he sinen sone noch by sick im brode, also eth vormals wardieret, inwendich sos wecken nach dato dieser sententz tho betalende schuldich sin; im fall awer

die warderunge nicht gescheen, also dat Andreas Mommessen nicht wethen konde, wath he Magnus Anderssen gewen scholde, so schollenn de samptfrunde nochmals solck perth, wo guth eth gewesen, inwendich den soss wecken warderen und dem cleger in bostemmeder thide botalt werden. Andrepende de erenrorige worth, so ein parth dem andern vor uns in gerichte und sunst gegeben, wollen wy, wile se beide vonn adell und uns nicht alleine de sake, sondern unsen lewen hern und brodern vor der gantzen lanthschop prelaten, reden, mannen und steden tho richten bikumpt, darhenne hirmede gewiset hebben, welck deill derenthalwen dem andern unbolangt nicht lathen will, moge eme darumme wo recht citiren und darsulwest befordern und anspreken, darmede awerst beide parth in middeler wile sick fredlick jegen einander holden mogen, so wollen wy ernstlicken beiden parthen hirmede frede gebaden hebben, also dat sick solcker worde oder wercke halbenn keiner kegen dem andern by vormidunge unser schweren straff und ungnade vorgripenn, sonder an dem rechte genogen laten scholen. Alles von rechts wegen. Actum Tundern den lesten novembris anno etc. liii under unse furstlich secret.

8.

Tønder 1553 30. november.

Forlig mellem Lutke Luddesen i Bosbøl (Klægsbøl s.) og Magnus Andersen i Klægsbøl. (1)

Lutke Luddesen mod Magnus Andersen, for begge parters vedkommende på egne og søskendes vegne.

Ejendom, agre, gæld og andre sager, der hidrører fra parternes henholdsvis bedstefader og farbroder Ludde Andersen.

Parterne er fremstået i retten og har på begge sider til læsning fremlagt kongelige og fyrstelige domme, tingsvidner og gældsbreve og har bedt om en retslig afgørelse. På grund af forskellige

omstændigheder og injurier, men især fordi sagsøgeren er blevet tvunget til for sagsøgte at indløse og betale forskellige gældsbreve, som denne ikke har villet vedgå, har hertugen imidlertid forordnet nogle af sine råder til at forlige parterne. Forliget, der blev stiftet, indeholdt, at Lutke Luddesen, hans søskende og arvinger i henhold til kong Frederik 1.s dom (2) arveligen kan besidde Bosbøl gods uhindret af Magnus Andersen eller nogen anden og således, at Hans Andersens arvinger iflg. samme dom skal lade sagsøgerne være fri for alle gældskrav. Da sagsøgeren imidlertid har fremlagt breve og sin faders testamente som bevis for, at han og hans fader har betalt gæld for Ludde Andersen og hans arvinger, for hvilket han forlanger erstatning, skal Magnus Andersen og hans medarvinger betale Lutke Luddesen og hans medarvinger 100 mark lybsk i førstkommende helligtrekongers uge 1554.

Hvis sagsøgeren ad rettens vej kan kræve noget tilbage fra dem, til hvem han har måttet betale ovennævnte gæld, skal det stå ham frit for at gøre det.

Sagsøgte har over for hertugen betinget sig, at han ikke vil udrede de 100 mark som arving, men at betalingen finder sted i henhold til venlig forhandling og under protest af hensyn til, at det ikke fremtidigt skal skade ham over for andre, som måske vil kræve ham for den omhandlede gæld.

Med hensyn til striden om de 5 agre, som Magnus Andersens forfædre har pantet, har Lutke Luddesen tilbudt sin ed, og edsmændene, med hvem han ville stadfæste eden, har også været til stede, men Anders Andersen har fritaget ham for eden mod at modtage 30 mark, hvorefter han har tilstået sagsøgeren ageren. Magnus Andersen har da også lovet hertugen, at han inden midfaste vil udvise den ene ager til sagsøgeren, der tidligere har fået de fire.

Injurierne skal parterne tilgive hinanden.

De breve, som parterne har indlagt i retten, skal ikke mere have nogen beviskraft og kan ikke bruges på andre retsdage, idet parterne skal overholde forliget.

Ovenstående har parterne bedt hertugen om at få skriftligt. Denne har derfor udstedt 2 lige-

lydende eksemplarer af forliget, hvoraf enhver af parterne har fået et.

(1) Jfr. nr. 54 af 6/12 s.å.

(2) Af 1530 14/5.

A, fol. 229 r.

Tryk: Slesv Prov Eft. III, 298.

Vordracht zwuschenn Lutke Luddesenn tho Bosbull und Magnus Anderssen tho Kliksbull von wegen etzlicher guter, acker und schulde. Actum Tundern den lesten novembris anno etc. liiii.

Wir Johans etc. bokennen hirmit offenthlich, das unsser lieber getreuer Lutke Luddessenn tho Bosbull also cleger an einem und danne Magnus Anderssen tho Kliksbull beclagter anders deils vor sich und ihr beiderseitig bruder und schwester vor uns und unssern lieben getreuen rethen in gerichte erschinen, aldar sie an beiden teilen durch ubergebene clage und anthwort von wegen etzlicher gutter, acker, schulde und anders mher von ihrem grosfatter und vatterbruder Ludde Anderssen herrurend zu schmahe und scheldeworten und mher grosser weytleufftigkeit, die an beiden teilen jhe lenger jhe beschwerlicher eingerissen, geraten, auch an beiden seiten konnigliche und furstliche sententien, dingeswinde und schultbrevve zu boweis in gerichte zu lessen vorbracht, und sie gerichtlich zu endtscheiden gepeten, dieweill aber die gelegenheit und umbstende der hendell dermassen vormerget und befunden, das von wegen eingefurter ehrenruriger und anderer weiterung und das dannoch der cleger allerley schultbrevve, die sich uff ein zimbluchs erstrecken, so er inzulossen und vor Magnus Anderssen zu betzalen gedrungen worden, vorgelegt, gedachter Magnus aber ime desselben nicht gestendich, wordurch mher unrichticheit zu gewarten, von uns und unssern lieben getreuen rethen zu sententieren schwer und bodencklich eracht, also haben wir zu vorkommen ferner unheils vor rathsam erwogen und angesehen, die parten nochmaln zur gute hinzuweisen und in frundtschafft vortragen zu lassen, auch zu solcher notdurfft etzliche unser rethe, die zu mher leichter ablehunge denn handel mit ob und beywhonen muchten vorordenth, welche

sie uff beiderseitig bewilligung vorgleichenn und vortragen wie folget: Erstlich, das Lutke Luddessen und sein g(e)schwister und erben das guth Bosbull, woruff sie nhun whonen und ihnen hiebevordurch unsers geliebten hern und vattern, hochloblicher und milder gedechtnuss, konig Friderichs sententie zuerkandt worden, ohne Magnus Anderssen oder jemandts vorhindern mitt acker, wisch und aller seiner zubehorung erblich und eigen behalten, besitzen und gebrauchen sollen, und Hans Anderssen erben dasselb den clegern vor aller anspruche lauts und inhalts bemelter sententien enthfreyen, und also Lutke Luddessen etzliche brieve, die sich uff einen zimlichen summen erstrecken, desgleichen seines vattern testament vorbracht, damit er beweisen wollen, das er und sein vatter etzliche schulden vor Ludde Anderssen und seine erben bezalen müssen, woruff er danne erstattung bogerth, demnach soll Magnus Anderssen und seine mitherben gedachtem Lutke Luddessen und seinen mitherben vor solches alles ein hundert marck lubisch in den acht tagen der hilligen drier konninge nechstkommend des 54. jhares ohne vortzug oder ferner ausflucht entrichten und betzalen und damit ferner anforderung bemelter schulden Luthke Luddessen und seinen erben jegen Magnus Anderssen und seinen mitherben gantzlich abgeschnitten sein, jedoch vorbehehlich, so Lutke Luddessen von denjennigen, die er oben erzelter schulde halb bezalenn müssen, wiederumb zu rechte wes abmanen und erlangen kunde, das ime dasselbe frey stehe. So hat auch Magnus Anderssen vor uns bedinget, das er solche 100 mark nycht alls ein erbe, sundernn aus bescheenen freunthlicher underhandlung ausgeben will, und damit ihme dasselb kunfftich bey andern, so ihne umb bemelter schulde halbe manen muchten, unvorgreifflich, hat er offenthlich vor uns und unssern rethen davor protestirt. Desgleichen auch als sie funff acker halb, als Magnus Anderssen seine vofaren gepfandet, irrich gewesen, woruff Luthke Ludesen seinen eidt geboten, auch die lochsleute zur stete gehabt, wormit er den eidt vhestenn wollenn, den ihme aber Anders Anderssen, wie mit einem dingeswinde erweist, nachgegeben, darvor XXX mark genomem und den acker bokanth, so will Magnus Anderssen umb unsernt willenn,

das er sich danne jegen uns versprochen, dem cleger und seinen mitherben den einen acker, dieweil er hiebevur vier bekommen, auch nachgeben und zwuschen ditz und mitfasten ausweissen und auslegen, denselben erblich und eigen zu behalten und ihres gefallens damit unwiedersprechlich zu thun und lassen. Was sunst die andern ubrigen gebrechen und schmehe wort, von gemelter sachen hergeflossen, betreffen, sollen dieselben gantzlich und all uffgehoben, beigelegt und zu grunde vortragen sein und von keinem teill in ungutem nimmermher geeifert, repetirt oder gedacht werden bey vormeidunge hochster straffe, sundern todt, abe, nichtich und von uncrefften sein, und darneben einer dem andern vortzeihen und vorgeben und guten willen und nachbarschaft beweisen. Desgleichen auch sollen und wollen sie uff ihr beiderseitz brieve jegen einander, die auch alsdan keine crafft zu haben, so ditzmal vor uns in gerichte eingelecht, zu fernern gerichtstagen nicht sprechen, furdern oder manen, sundern bei dieser vordracht ohne ausflucht geruhen und bleibenn. Dieweill danne solchs alles, wie nach lenge stuckweise angetzeigt, dermassen von unssern rethen vorhandelt und den parthen guthwilligen beliebt und angenommen, auch vor uns zugestanden und underthenig gepeten worden, solchs schriftlich mitzuteilenn, also haben wir dieser vortracht zwo gleichslauts unter unsserm secrete vorfertigen und jederm eine behanden lassen, welchs gescheen is zu Tundern den lesten novembris anno etc. liiii.

9.

Tønder 1553 1. december.

Andreas Gessen (1) i Eggebæk (Tinglev s.)
mod Peter Nielsen i Broderup (Tinglev s.)

En eng, kaldet Garhouet (Gerhug? Gerhoved?)
beliggende på Eggebæk mark nærmest det østre
stykke.

Sagsøgte kan besidde engen som arv og eje

i henhold til et fremlagt gammelt købebrev og skøde lydende på, at han og hans forfædre har købt engen for 38 mark lybsk og har haft den i rolig besiddelse uden nogens tiltale i 38 år. Sagsøgeren har ikke haft noget af betydning at indvende herimod.

A, fol. 229 v.

- (1) Skriveren har åbenbart været fra de egne i det midterste Tyskland, hvor g foran vokal den dag i dag udtales som j.

Sententz zwuschen Andreas Gessen tho Eggebecke und Peter Nilssen tho Brorup von wegen einer wische. Actum Tundern den 1.sten decembris anno etc. liiii.

In sachen, als sich zwuschen unssern lieben getreuwen underthanen Andres Gessen zu Eggebecke in Schluksherde also clegern an einem und danne Peter Nilssen tho Brorup beclagten anders teils, von wegen einer wischen up Eggebeck velde gelegen, Garhovet genomt, nechst das oster stucke, irrich und zwistisch erhalten, haben wir Johans etc. zu rechte erkandt und absprechen lassen: Dieweill der beclagte mit einem alten gnugsamen kauff- und schotebrieff vor uns in gerichte dargethan und bowiesen, das er und seine vorfaren bemelte wische vor xxxviii mark lubisch erkaufft und dieselbe acht und dreissig jhar in rausamen besitz und gewher ohne jhemands anspruche gehabt und betzalet hat, so finden wir den brieff, also der cleger nichtz erheblichs darjegen furzuwenden gehabt, bey macht, und soll beclagter gerurte wische auch hinfurder ohne des clegers vorhindern erblich und eigen besitzen und gebrauchen. Alles von rechts wegen. In urkunde mit unsserm furstlichen secrete vorsiegelt. Actum Tundern den 1.sten decembris anno etc. liiii.

Tønder 1553 1. december.

Hans Madsen i Alslev (Højst s.), hørende under Løgum kloster, mod Peter Nissen i Havsted (Ravsted s.)

Udestående fordringer.

Sagsøgeren skal forfølge sagen på tinge og i retten. Hvis sagsøgte ikke vil vedgå gælden, men nægter at være sagsøgeren noget skyldig, skal han, som ret er, være skyldig at gøre sin ed herpå.

A, fol. 230 r.

Sententz Hans Matsen tho Alschleve under Lugum closter wonende also cleger an einem und Peter Nissen tho Haustede boclageden ander deiles etzliches nachstanden geldes halben. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. liiii.

In sacken, so sick twuschen unsem lewen getruwen Hans Matzen tho Alschleve under unsserm closter Lugum bolegen also cleger an einem und Peter Nissen tho Haustede boclageden ander deiles etzliches nachstanden geldes halben errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewen getruwen reden nach vorhoer beider parth, ingebrachten rede und jegenrede, dinckschwinde und bowiess sentencieren und vor recht affspreken lathen, dat de cleger dem boclageden met dinge und recht solcker schult halben befurdern, anspreken und affdelen schole, wo also danne de boclagede eme sine vormeinde schult nicht gestendich, sonder vorneinen worde, soll er neins recht don und sich wo recht meth sinem eide von ehme tho helpende schuldich und plichtich sin. Alles von rechts wegen. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. liiii under unse furstlich secret.

Tønder 1553 1. december.

Ludder Hunsen i Husumtoftmark (en gård beliggende "Ved Gaden" (1) (Højer landsogn) mod sandemændene i Højer herred.

Noget kirkejord.

Sandemændenes kendelse skal stå ved magt, da det omhandlede stykke land ikke ligger der, hvor det efter ret og rimelighed skulle ligge. Sagsøgeren kan ikke fremføre nogen bevislighed imod sagsøgte. (2)

A, fol. 230 r.

(1) "Bebyggelsen nord-øst for diget mellem Rudbøl og Højer."

(2) Jfr. 1551 Tønder nr. 28 af 19/3 med anm.

Sententz twuschenn Ludder Hunsenn in Husumtofftmarck also cleger an einem und dem sande in Hoiersherde boclageden anderdeiles etzliche kerckenerde bolangenn. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. liiii.

In sakenn, so sick twuschen Ludder Hunsen in Husumtofftmarck also cleger an einem und dem sande in Hoyersherde boclageden anderdeiles etzliche kerckenerde bolangen errich und twistich erholdet, hebbe wy Johans etc. sampt unsern lewen getruwen reden nach velen reden und jegenreden, so vor uns in gerichte geschien, sententieren und affspreken lathen: Nademe bomelter acker nicht gelegen, dar he met rechte und billich liggen solde, de cleger ock nitches bowisliches jegen dem sande forthowenden, erkennen wy des sandes uthwisunge und findunge by macht. Alles von rechts wegen. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. liiii under unse furstlich secret.

Tønder 1553 1. december.

Claus Frese, borger i Flensborg, mod Sonnicke Harckssen og (hans fader) Harcke Bonsen i Skardebøl (Enge s.)

5 agre, beliggende i Skardebøl.

Sagsøgte har ikke i henhold til hertugens i Flensborg givne retsafsked ført noget bevis for deres adkomst til agrene og for, hvem der har solgt dem, og den ed, de har aflagt mod hertugens retsafsked, dømmes kraftesløs. Sagsøgeren kan beholde agrene i henhold til den i retten fremlagte kendelse af de 12 stamfrænder, udstedt i kraft af hertugens i Tønder afsagte retsafsked i sagen. Digepengene, som falder på disse agre, samt den bevislige restance skal i løbet af 6 uger betales til sagsøgeren. (1).

A, fol. 231 r.

Tryk: Dipl. Flensb. II, 583.

(1) Jfr. 1551 Tønder nr. 4 af 12/3; 1556 Tønder nr. 18 af 9/7.

Sententz zwuschen Claues Fresen tho Flensborch also cleger an einem und Sonnicke Harckssen und Harcke Bonsen also boclageden anderdeiles von wegen vieff acker tho Schartebull bolegen. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. liiii.

In saken, als sich twusken Claues Fressen, borger tho Flensborch, als clagenden an einem und Sonnicke Harckssen und Harcke Bonssen also boclagenden anderdeiles von wegen vieff acker tho Schartebull bolegen errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewen getruwen reden nach velen gehorden reden und jegenreden, ingelechten bowiess, segell und breven vor recht erkandt und affspreken lathen: Nademe de boclageden Sunnicke Harckssen und Harcke Bonsen unserm tho Flensborch

gegewennen affscheide nach, wer ehnen den acker
vorkofft, nicht bowesen oder iren eigendome beweret
und einen eidt ungedrungen und unerkanntes rechten
muthwilliglichen, ock weyniger dan als recht bawen
demsulwen affscheidt gedann, soll der gedane eidt
uncrefftich und by keinem werden sin und bliwen.
Und gedachter Claues Fresse soll den acker, als
eme luth der twelff samptfrunden scheidunge unserm
tho Tundern in der saken gegewennen affscheidte
nach, als er in gerichte meth ehrem brieve bowesen,
thogefunden luth und inholt dessulwen breves ane
der boclageden hinder und bewoer hebben und beholden.
Thodeme soll gedachtem cleger Claues Fressen de
dicktallunge, so sie up diesen acker felth, sampt
den bowislicken nachstendigen schulden, wo billich,
inwendich soss wecken nach dato dieser sententz
folgen. Alles von rechts wegen. In urkunde met
unsserm furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundern
den 1sten decembris anno etc. liiii.

13.

Tønder 1553 1. december.

Attest til Nis Knudsen i Flensborg.

Nis Knudsen, borger i Flensborg, er som sagsøger
fremstået i retten og har indgivet stævning mod
Nis Duysens (Tugensens) arvinger angående noget
land. Hans modpart, Katharina Jørgens og Anna Mathias,
undskyldte begge deres svogres fraværelse, idet
den ene for omtrent 3 uger siden var bortrejst
til Hamborg og den anden lå syg. Uden disses nærværelse
eller uden fuldmagt fra dem kunne de ikke føre
sagen, hvorfor de bad om udsættelse. Da Nis Knudsen
vidste, at hans modpart var forhindret i at møde,
udsatte hertugen sagen til næste retsdag. Nis Knudsen
nedlagde protest mod udsættelsen, der ville skade
hans rettigheder, også med hensyn til købesummen,
som han havde fået lov til at tage til sig indtil
sagens afslutning. (1)

A, fol. 231 r.

Tryk: Dipl. Flensb. II, 584.

- (1) Nis Knudsen var søn af Knud Skomager, hvorfor han også bliver kaldt Schumacher (Dipl. Flensb. II, 391). Landet, det drejede sig om, var nogle demat mark og eng i Snattebøl (Læk s.), kaldet Lækenge. Dette land var blevet tilkendt Nis Knudsen af de 12 herredsbønder mod betaling af købesummen, der udgjorde 600 mark. Parterne havde tidligere i 1553 i Haderslev anmodet hertugen om en retslig afgørelse. Hertugen udstedte dengang den retsafsked, at de skulle stille sagen i bero, indtil han næste gang holdt ret, men han tillod Nis Knudsen at tage købesummen, som han havde deponeret, til sig igen. Efter retsdagen i Tønder stiftede Jasper Rantzau, lensmand i Flensborg, og Georg Beyer forlig i sagen, men det blev ikke overholdt af Katharina Jørgens og hendes medarvinger. Hertugen befalede da, at landet og engen ikke måtte bruges af nogen af parterne, før sagen var afsluttet. Dette medførte, at Nis Knudsen vedblivende måtte deponere købesummen. Da høet i sommeren 1554 blev ødelagt eller fjernet fra engen, gav hertugen amtmanden i Tønder befaling til at udleje engen og deponere lejeindtægten hos herredsfogeden indtil sagens afslutning (Reg. nr. 3, 42 r, 128 r, 176 r, 268 r). - Anna Mathias havde første gang været gift med borgmester i Tønder Mathias Hansen, død 1551; hendes anden mand var Karsten Petersen, købmand og grundejer i Tønder (Zeitschr. XXXIX, 194). Katharina Jørgens var datter af Jens Duysen (Tugensen). Jfr. retsdagen i Tønder 1560 nr. 22 af 9/11. Hun, der var en kendt skikkelse i Flensborg, døde i 1567. Hvem den Jørgen var, som hun må have været gift med, er hidtil ikke kendt.

Schein Nis Knutsen zu Flensburg und danne
Nis Duses erwen etzlich lanth bolangen. Actum

Tundern den 1sten decembris anno etc. liii.

Wir Johans etc. bokennen hirmit offenthlichen, nachdem Nis Knutzen, burger zu Flensburg, als cleger vor uns in gerichte erschienen und citation vorgelecht, das er Nis Tugensens erben etzliches landes halb vor uns gesteffent und daruff sein clage zu rechte befesten und anhengig machen wollen, sein jegenteill aber, Katharina Jurgens und Anna Mathias, vor sich gehorsamlich erschienen und ihrer beider schweger abwesen damit endtschuldigt, das der eine vor ungeferlich drey wochen nach Hamburg vorreist und noch nicht zuruck anheimisch gelangt, der andere aber mith kranckheith befallen und in gottes gewaldt lege, kunth sich also ohne derselben beysein oder vulmacht der sachen alleine nicht ubernemen, derwegen umb anstand underthenig gebeten, als haben wir mit unsern lieben getruwen rethen ditz zu abscheyd gnedig geben lassen: Dieweil erfindtlich und am tage, auch dem cleger bewust und von ihme zugestanden, das ihre beiden schwegere aus erhafften und unvorbeygenlichen furfellen zu erscheinen abgehalten, das die sachen demnach beruhen und bis uff den nechsten rechtstag, den wir mitt gotlicher vorleihunge halten werden, still stehen soltenn, woruff der cleger offenthlich protestiret, ime solcher anstand, uffschub und vorzug, auch des kauffgeldes halb, welchs wir ime aus furstlicher macht vorgunt bis zu ausfurung der sachen an sich zu nemen, an seinen rechten unumgencklich zu sein, des auch unsern schein gepeten, den wir under unserm secrete fertigen lassen. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. 53.

14.

Tønder 1553 1. december.

Jeb Ibsen, herredsfoged i Kær herred, mod Janne Petersen (i Vimmersbøl, Sdr. Løgum s.) og hans slægtninge.

En ærerørig sag, at nemlig sagsøgeren på tinge skulle have beskyldt sagsøgte for at

avle horebørn. Sagsøgeren gav sin ed på, at han ikke havde gjort det, mens sagsøgte svor, at han havde gjort det. Der var altså aflagt ed imod ed.

Sagsøgtes ed kendes ugyldig og kraftesløs, da den ikke er aflagt som den skulle efter loven. Sagsøgeren, der ifølge lovbogen var nærmere til at væge sig end sagsøgte til at bekræfte sin sigtelse, frikendes. Syv af sagsøgtes mededsmænd var fremstået for hertugen i retten og havde imod vidnesbyrdet og hele herredets udsagn offentligt udtalt, at de havde aflagt eden fuldkomment selvtolvt. Hvis hertugen ikke troede dette, ville de sætte sig sammen med vidnerne og for at erfare sandheden igen lade dem afsige en kendelse. Skønt det ikke havde noget at sige med hensyn til hovedsagen, befaledes det Christoffer Rantzau, at han for sandhedens skyld skulle indkalde det hele herred til tinget og med al flid udforske, om vidnernes vidnesbyrd tillige med det hele herreds udsagn eller de tolv edsmænds beretning var rigtig, og at tage dem, der havde uret, det være herredet, vidnerne eller de tolv edsmænd, i hertugens strenge straf, således at straffen kan virke afskrækkende over for andre, der vil vidne falsk. (1)

A, fol. 231 v.

- (1) Janne Petersen, der boede på en gård i Vimmersbøl, havde haft strid med sine børn om forskelligt, bl.a. om mødrene arv. Han havde klaget til hertugen både i Tønder og Flensborg. Ved skr. af 1551 25/4 overdrog hertugen det til amtmanden i Tønder at få striden bilagt. Janne Petersens forhold til den ny herredsfoged i Kær herred Jeb Ibsen, der ligeledes boede på en gård i Vimmersbøl, er omtalt i indledningen til retsdagene i 1551. Sagen fortsattes. Janne Petersen klagede til hertugen. Denne udtalte i skrivelse af 1552 21/11 til amtmanden i Tønder sit mishag over, at herredsfogeden forbød Janne Petersen at gå i kirke og nyde sakramentet, hvilket af herredsfogeden var blevet tilkendegivet sognepræsten. Hvad den påbudte ed angik, mente hertugen ikke, at denne kunne tilstedes på

grund af det foreliggende tingsvidne. Hvem der ikke var tilfreds hermed måtte vente, indtil hertugen igen holdt ret i Tønder. (Reg. nr. 2, 289 r, 423 r) Jfr. nr. 38 af 4/12 s.å. til Janne Petersen, altså få dage efter ovennævnte dom.

Sententz zwuschen Ib Jepsen herdesvogt in Karherde und Jane Peterssen eine unerlicke sacke bolangen. Actum Tundern den 1sten dembris anno etc. liiii.

In saken, so sick twusckenn Jeb Ibsen, herdesfaget in Karherde, als clagenden an einem und Janne Peterssen sampt sinen medevorwanthen boclageden anderdeiles eine unerlicke sacke bolangen, also dat de cleger den beclageden Jane Peterssen, dat he in bodelsbedde liggen und bodellkinder tugen, up dem dinge thogesecht hebben scholde, betichtiget, davor dan de cleger vorgemellt, dat he solckes nicht gedan, seinen eidt gegewen, awer de boclageden, dat solckes geschienn ock geschwaren, also eidt wedder eidt dan worden, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewen getruwen reden nach velen gehorden reden und wedderreden, ingelechten schienen und bowies, breven und segeln vor recht erkandt und affspreken laten: Wile de cleger Jeb Ibsen nach lobocks rechte in der sacken sich neger tho wheren, dan de boclageden ere ticht, dat de also geschien, tho bocrefftigen, und Janne Peterssen mit sinem eide wo recht nicht vorfaren und gedan hebben soll, sine gedane eidt derhalben von unwirden und nicht duchtich, sunder nedderfellich sin, und de cleger Jeb Ibssen soll der sacken gantz und gar endtfryget sin unnd bliwen, ock dem boclageden Janne Peterssen oder den sinen derohalben nicht mher tho solcker sacken tho andtworden schuldich sin. Sovele awerst bolangende Janne Petersen eideslude, der sowen vor uns in gerichte gestanden und apenthlichen gegen de tuchnisse und des gantzen herdes thostandt gesecht, sy heddenn den eidt fullenkomlichen solfftwolffte gedan, und so wy solckes nicht gelowen, sick meth den tugen setten und einen toch umb den andern die warheit tho erfaren don lathen wolden,

wowoll an der sacken nicht vele gelegen, ock tho der howetsacken nicht deit, so hebben wy doch unsem amptman Christoff Rantzouwen derwegen die warheit tho erforschen ernstlichen bovhelen, siner gelegenheit nach dat gantze herde tho dinge tho boscheiden, und met gantzem vlite darnach tho vorschen, offt der tugen tuchenisse und des gantzen herdes thostandt ader der twelff eideslude boricht recht sy, und wer also unrecht bofunden, eth sy dat herde, tugen oder die twelff eideslude, dermathen in unssere ernste straff tho nemen, dat sick andere, so falschlichen tugen wolden, hiranne schuwen und erschrecken, und de warheit vor uns, und nicht mher, tho seggen hernachmals gedrungen werden mochten. Alles von rechts wegen. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. liiii under unnsse furstlich secret.

15.

Tønder 1553 1. december.

Bønderne i Eggebæk (Tinglev s.) anmoder om en bekræftet afskrift af hertug Frederiks brev af 1490 8. oktober, ved hvilket Eggebæk fik stadfæstelse på, at indbyggerne i Eggebæk alene havde brugsret til Pebersmark.

A, fol. 232 r.

Vidimus dem dorpe Eggebecke. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. 53.

Wy Johans etc. bokennen vor jedermenniglichen, so diesen unsern brieff sehenn oder horen lessen, dat hude dato unse underdanen und lewenn øgetruwen inwoner und bunden tho Eggebecke vor uns erschienen und einen papiren ungeserdenn vorsegelden breff, der von worden tho wordenn wo folgende ludendes also:

189

"Wy Frederick, vonn gots gnaden erffgenham tho Norwegen, hertoch tho Schleswig ock tho Holsten, Stormarn und der Ditmarschen hertoch, tho Oldenborch und Delmanhorst greve, dhon withlich apenbar bekenende vor allswemen, so alsdenne unser getruwen undersathen und inwoner tho Eggebecke in Schlucksherde bolegen lange tidt her ahne jemandes hinder, insage oder bewoer de velthmarcke Peppersmarck genomt roulich hebben beseten und gebruket, alsdeme hebben wi densulwesten unsen inwonern tho Eggebecke vorbenomet sodan veltmarcke Peppersmarck vorthan tho gebrukende gnedichlich gegunnet und thogelathen ane jemandes hinder und allen geverde, gunnen und tholaten ehn ein sodanen else jegenwardigen in und mit crafft unde macht desses unses breves. Vorbeden darumb ernstlich allen und jeglichen (a) unsen amptluden, vogeden, herdesvageden, denern, bunden, lansten, undersaten und allen anderen, de deshalwen mochten tho donde hebben, de bemelten unse undersaten tho Eggebecke an sodanem velde Peppersmarcke hirembawen furder nicht tho hinderende, hindern tho latende edder derhalwen tho forentrechtende in jeniger mate under unsen furstlichen hulden und gnaden. Datum tho Lutken Tundern am fridage nach Francisci confessori(s) anno domini mcccc nonagesimo under unsem signeten.

Getoget met underdeniger bede, wile se sich befruchten, (b) ad relationem domini Johannis de Alevelde militis, dat solck breff in thokunfftigen tiden schadhafft werden mocht, unsern vidimus und transumpt medethodeilen, wellichs wi ehnen danne met billickeit nicht hebben weten affthoslagen und hebben enen denselben medegedeilet, also dat wy solckenen breff, wo vorgemeldet, sulwest gesen und gelesen, der des inholdes von worden tho worden gewessen. In urkunde met unserm furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. 53.

(a) Tekst: isslichen.

(b) d.v.s. befurchten (befürchten).

Tønder 1553 1. december.

Bekræftet afskrift af et certeparti af 1542 2/5
(1) til Magnus Andersen angående et arveforlig:

"Denne dag er parterne fru Mette Andersen og Andreas Mommesen, der lå i strid med hinanden om arvegods og andet, trådt sammen, og i nærværelse af kong Christian 3.s. amtmand i Tønder Claus v.d. Wisch og samfrænderne har de sluttet forlig med hensyn til noget arvegods, nemlig den ejendom, som Andreas Mommesen bebor, i hvilket arvegods fru Mette tidligere var tilkendt en broder- og søsterdel. Som vederlag for disse to dele afstod Andreas Mommesen til fru Mette sin gård i Boversted (Ladelund s.) som en arvelig besiddelse.

Andreas Mommesen kan arveligen beholde de to agre beliggende nord for hans hus, som han tidligere har indløst fra Bannecke Brodersen.

Hver især af parterne kan beholde, hvad de herudover siden den tidligere deling har haft i brug. Al trætte om hus, husgeråd og gæld skal herefter ophøre. Andreas Mommesen har indvilliget i, at han ikke vil gøre krav på de 6 kirkeagre. Disse skal arveligt være overladt til fru Mette og hendes børn, der skal svare renten til kirken.

Med hensyn til en sag om noget til kongen forbrudt ejendom har begge parter henskudt den til kongen og hans råder til pådømmelse. Hvis Andreas Mommesen finder sig besværet herved, skal han med sit parti bringe sagen til afslutning inden år og dag. Den af parterne, der taber sagen, skal betale kost og tæring til den anden part. - Udfærdiget til begge parter i to dele, gennemskåret ved ordet Jesus."

A, fol. 232 v.

Tryk af det vidimerede arveforlig: Slesv Prov .Eft III, 285.

- (1) I fru Mettes hus i Klægsbøl havde samfrænderne 22. jan. s.å. behandlet arvedelingssagen. Et dokument herom er trykt i Slesv Prov Eft III, 280. Af dette dokument ses, at den tidligere

arvedeling havde fundet sted ca. 1526, da Jasper Rantzau var amtmand i Tønder.

Transumpt Magnus Andersen tho Klixbull.
Actum Tundern den 1. decembris anno etc.
53.

Wy Johans etc. bekennen vor jedermennighen, so diesen unsern breff sehen oder horen lessen, dat hude dato de erbar unse lewe getruwe Magnus Anderssen, wonhafftich tho Klixbull, by uns gewesen und in aller underdanicheit eine papiren certe oder brieff (vorgelecht), de von worden tho worden wo folgende ludet, alsse "Anno 1542 am dinstage nach Jubilate sint bieinander erschienen vor Mette Anderssen einesdels, Andres Mommessen anderdeils, twistich und errich umme ethlicke erffgudere und ander dondes, wes dessulwe sin mochte, und sint in der halwen in owershende des duchtigen und ernvhesten Clawes von der Wische van Ko. Matt. wegen, thor thidt amptman tho Tundern, und erer beiden samptfrunde vorgelicket und vordragen van wegen etzliche gudere, dar se entlicken thovorne nicht umme vordragen weren, also umme de gudere Andreas Mommessen bewandt, dar vor Mette thogekandt was, vormals ein broder- und susterdeill tho hebbende, vor welcker twey dell Andreas Mommessen ergenhant, darentjegen er wedderlage gedan, sin guth tho Bewerstede, dar itzunder up waneth Freddeloff Nissen, mit all sine thobehoringe, sovele he in Bewerstede hefft, nictes uthgenhamen, vor sick und sinen erwen der erbarn vor Metten und ehren erwen eerfflicken tho genetende und vryg warende wesen, upgedragen und tho ewigen tiden vorlaten hefft, und ock schall furdermher Andres Mommessen darentbawen hebben de twe acker benorden sinem huse bolegen, de he thovorne ingeloset hadde von seligen Bannecke Broderssen, erfflicken tho beholden vor sick und sinen erwen, und wes ein jeder hirentbawen in siner bruckinge suslange gehatt und gebrucket hefft sodder de vorige delinge, schal ein jeder geneten und beholden, und alle hadersacke van hus, husgeradt und ander schulde schall hir gentzlichen mede neddergelecht sin. Dessgelicken so hefft Andreas Mommessen sick bewilliget, dat he wider nein anholt

edder anlage don will umme de soss ackern tho der kercken, sunder de scholen vor Metten und ehren kindern erflickten nagegewen sin, und se scholenn vor de renthe andtwerden tho der kercken. Furdermer hefft Andreas Mommessen mit sinen medeerwen eine sacke uthgetagen umme etlicke vorbracken guder an Ko. W. Maytt. nha uthlude der brieve, is, von beidden parten bewilligt, de sacke vor Ko.Ma. und sinen reden in gerichte geschaten darup tho erkennende, und so sick Andreas Mommessen boschweret vindt, schall he mett den sinen binnen jar und dage de sacke thom ende bringen edder ock, so deme also nicht geschege, schal de sacke alsdenne gantz quidt und los gegeben sin, unde wo de sacke vorlust, de schal dem andern sine kost und teringe wedder endtrichten und botalen. Des tho bevestinge der warheit sint twe recess, durch dat worth Jhesus enthwey gesneden, ein by Andreas Mommessen, dat ander by vor Metten beholden, up datum vorgeschrewen".

Getoget meth underdeniger bede, wile he sick befruchtete, (a) dat solck breff inn thokunnfftigen tiden schadhafft werden mocht, und eme dannoch daranne gelegen, unsernn vidimus und transumpt medetodeilen, welckes wy ehme nicht weigern konnen, und hebben eme siner underdanigen forderunge nach denselben medegedeilett, also dat wy solck einen breff und certe, wo vorgemeldet, sulwest gesehen und vor uns lessen lathen, der des inholdes von worden tho worden gewessen. In urkunde mett unssern furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. 53.

(a) d.v.s. befürchtete.

17.

Tønder 1553 1. december.

Momme Brudersen og hans brødre og søstre
mod hele samfundet i Tønder herred.

Hekseri.

Sagsøgerne mener, at hele Tønder herred med urette har brændt deres moder for hekseri. Sagsøgte

har derimod samstemmigt vidnet, at den brændte kvinde gennem flere år havde udøvet hekseri. At hun til sidst var blevet grebet og dømt til døden på bålet, skyldtes, hvad hun også selv havde tilstået, at hun havde taget et dødt menneskes hoved og fyldt det med vand, hvorefter hun havde ladet kalvene drikke deraf i den hensigt, at disse skulle trives godt og ikke dø; desuden havde man fundet mærkelige ting hos hende som kattehår, svinebørster m.m., hvilket sammen med hende var blevet kastet på bålet. Især fordi kvinden selv på tinge havde aflagt tilståelse, kendes Tønder herreds dom og fuldbyrdelsen af straffen at være retfærdig.

A, fol. 233 r.

Sententz zwuschen Momme Brudersen und seinen andern brudern und schwestern und danne der gantzen gemein in Tunderherde. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. 53.

In sachen, als sich zwuschen unsern. lieben getreuwen underthanen Momme Bruders und seinen andern brudern und schwestern also clegern an einem und danne der gantzen gemeine in Tunderherde beclagten anderteils irrig erhalten, haben die cleger in gerichte vormeldet, wie das ihre mutter, dieweil sie mit zauberey beargwonet und beruchtiget gewest, mit feur und brande vom leben zum tode bracht, welch sie weinig also mit rechte gescheen erachtet, und derwegen zu erkandtnus gestellet, woruff beclagte gantze gemeine bemelts herdes eintrechtich getzeugett, das dasselbig weib etzlich viell jar solcher bosen mishandlung beargwonet und teylhafftig geacht, das sie aber zum lesten angriffen und ime zum feur vorurteilt, sey aus der ursache gescheen, das sye, wie menniglich bewust, si auch offenthlich bekandt und zugestanden, .eine(s) toden menschen kop genommen, densselben voller wasser gossen und die kelber daraus trincken lassen und solchs ihres berichts der meinung, das ir die kelber alsdan woll gedeyen und nicht absterben solten, und das man sunst mher wunderlichs zeugs vonn katzenharen, schweinsborsten und dergleichen zu zeuberey dinlich bey ihr befunden, welchs in

gleich mit ins feur geworffen, lissenn sich derwegen beduncken, das solcher arbeit gepurlich lhon und straffe ervolgt, und das sie derenthalb entschuldigt. Uff welche gehorte clage und anthwort wir Johans etc. beneben unsern lieben getreuwen rethen zu rechte erkandt und absprechen lassenn: Dieweill durch lang vorgegangen gerucht die offene tadt ervolgt und nicht weiniger zu dinge von dem weibe selbs bekandt und zugestanden, auch mher vordechtiges zeugs bey ir gefunden, das die thumbsleute und beclagte in diesen sachen recht sententieret und geurteilet und die arme sunderin ihrer vorwirckunge behorigen lhon empfangen. Alles von rechts wegen. In urkunde mit unserm furstlichen secret vorsegelt. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. 53.

18.

Tønder 1553 1. december.

Inge Nisses i Klægsbøl mod Peter Petersen sammesteds. (1)

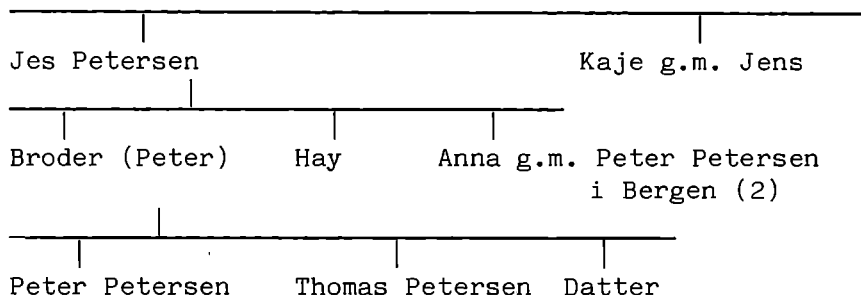
Arv og fordring, som sagsøgeren mener at have i Struksbøl.

På retsdagen i Tønder i 1551 blev 17/3 afsagt en dom (nr. 20) gående ud på, at 12 samfrænder skulle udlægge sagsøgeren det, der var hendes. Da dette ikke er sket, skal samme 12 samfrænder mandag efter Reminiscere (27/2) komme sammen og ifølge brev og segl under fortabelse af deres formue foretage udlægningen til sagsøgeren og hendes børn. Hvis de nævnte samfrænder ikke efterkommer dommen, skal de ikke alene have forbrudt deres formue, men også deres liv og hals. De, der på samfrændernes forlangende nægter at fremkomme med deres breve, skal have tabt sagen. Hvem, der vil klage efter samfrændernes kendelse, skal vederfares ret. (1)

A, fol. 233 v.

Efter dommen er i registranten indført samfrændernes kendelse med udregning af de forskelliges parter i Struksbøl. Denne kendelse er her i udgaven ligeledes opført efter dommen. På grundlag af denne er opstillet stamtavle for slægten Struck.

Gamle Peter Struck
Herredsfoged i Kær herred, + ca. 1507

- (1) Jfr. 1556 Tønder nr. 6 af 7/7 og 1559 nr. 25 af 22/11.
(2) Muligvis stednavn i Ubjærg s.

Sententz Inge Nisses tho Kluxsbull also clegerin an einem und Peter Peterssen (darsulwest) (a) boclageden anderdeiles etzlicher schult und erbe halben. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. 53.

In saken so sick twusken Inge Nissen wonhafftich tho Kloxbull also clegerin an einem und Peter Peterssen darsulwest beclageden anderdeiles ethlicker schult und erbe halben, so sy, de clegerin, in Strucksbull tho hebben vormeinet, hebbe wy Johans etc. nach velen reden und jegenreden, ingelechten breven und segeln sampt unsen lewen getruwen reden tho rechte erkandt und affsprecken laten: Wile eth vormals vorabschiedet und abgesprachen, wo in unsser sententz, so anno 51 alhir in Tundern up den rechstage geben, tho ersehen, dat beider parth xii samptfrunde gedachter Inge Nisses dath ehre uthleggen scholden, und danne datsulwe nicht

geschen, sollen nochmals diesulwen twolffe als thokunfftigen mandach nach Reminiscere thosamen kamen und gedachter fruwen und ehren kindern luth breven und segeln by ehrem bosloth utholeggende schuldich und plichtich sin, sick ock by vormidunge unser schweren straff und ungnaden nicht voneinander bogeben, er sy eindrechtichlicken solckes unser itzigen gegeben sententz na ane alle endtschuldunge gentzlichen gedan und nachgesetzt hebben. Danne so bomelte samptfrunde vorrucken und nicht dieser unser sententz in allen puncten nachsetzen, full und all dan wurden, sollen bomelte samptfrunde nicht allein (er) (b) bosloth, sonder er liff und hals vorbraken hebben, ock nicht von uns owersehen, sonder met dem scherpesten als ummer mogelicken, und also de so boreith einmall ungehorsam gewesen, gestrafft werden. Wer ock up anfordern der samptfrunde sine breve weigern und nicht vorbringen worde, soll de sacke darmede vorlaren hebben, darnach se sick tho richten und vor schaden tho warden hebben mogen. Und wer sick alsdanne, wenne de samptfrunde gescheden, to beclagen, soll up sin anregen geschen und wedderfaren, wes recht ist. Alles von rechts wegen. Actum Tundern den 1sten decembris anno etc. 53 under unse furstlich secrett.

Item so hebbenn wy soss sammelfrunde tho hope gewessen, also mit namen Jes Frodssen, Jap Karlssen, Kristen Rickquartssen, Nils Nissen, Momme Peterssen, Pay Nissen, und hebben uns befragett mit olden luden und weten ock wol ein del sulwer mede: Strucksbul horde olde Peter Struck allein tho mit alle thobehorunge. Peter Struck hadde ii kinder mit namen Jes Peterssen und Kay Jensses, so hefft Jes Peterssen gearwet na sine vader iii demet und hundert mer und nicht ringer, und Kay Jenssis arwet na ehre vader vefftich demet und anderhalff demeth. Jes Peterssen hadde iii kinder, ii sons und i dochter, mit namen Broder Jenssen und Hay Jenssen und Anna, ehre suster, de Peter Peterssen hefft tho Bergen. Van de iii demeth und hundert darvan kumpt Anna Peterss tho nha ehren vader xx demeth, dat susterdell hefft selige Nis Peterssen gekofft van Peter Peterssen tho Bergen, de dat drudde dell gearwet hebben in Strucksbull na Kaye Jensses, also de 1 demeth und dat anderhalff

demeth, dat is in xii susterdel gearwet, darvan kumpt ein jeder tho iiii demeth und ein verde parth van ein demet; dat susterdell hefft selige Nis gekofft vann Karsten Struck, so kumpt Inge Nisses tho mit ehren kinderen nha beide kopbreve 24½ demet. So hebbe wi soss sammelfrunde idt recht gemeten und gerekendt, dat uns gott help.

Jap Christensen, Lauerens Peterssen, Sunnicke Harckssen, Olde Iwerssen, Jens Haynssen und Iwer Nissen.

(a) Tekst: darusuest.

(b) Tekst: or.

19.

Tønder 1553 2. december

Hertug Hans eftergiver herredsfoged i Kær herred Jap Jebesen den straf, han var ifaldet iflg. dom nr. 4 af 1553 28/11.

A, fol. 234 v.

Nachgebung der straff dem herdesvogt in Karherde. Actum Tundernn den 2ten decembris anno etc. 53.

Wir Johans etc. thun hirmidt offenthlich kundt und bokennen: Nachdem unser lieber getreuer herdesvogt inn Karherde Jap Jebessen in sachenn zwuschenn George Rickqwartssen und Sunnicke Harckssen sich zu dinge parteysch und einem teil mher dan dem andern gewogen zur ungepur vormercken lassen, durch unser liebe getreuwe rethe in unsere straffe gefunden und erkandth, alsse haben wir ime, wes er desfals jegen uns vorwirckt, ditzmall aus gnaden geschenckt und nachgeben, und soll derenthalb von unserm amptman oder sunst jemands nicht angelangt noch besprochen, sundern bey dieser begnadunge

unvorweislich und unauffgeruckt bey vermeidunge
unser straffe und ungnade gelassen werdenn und
sich hinfuro in seinem bevholen ampte bevleisigen,
zu dinge met den herdessachen unvordechtich, nicht
nach gunst oder gabe, wie pillig nach landtrechte
und dermassen zu vorfaren, als er solchs jegen
uns vormeint zu voranthworten, daran geschicht
zu volge seines angemasten amptes und geschwornen
eidts. In urkunde mit unserm furstlichen secrete
vorsegeltt. Actum Tundernn den 2ten decembris anno
53.

20.

Tønder 1553 2. december.

Anders Andersen i Daler mod enken Anna Mathias
i Tønder.

3 demat land på Daler mark, som sagsøgeren
påstår i gamle dage at have hørt til gården
i Daler.

Sagsøgte har bevist sit køb ved købekontrakt
og hjemmeskøde. Hans Ditmersen (1) havde nemlig
købt landet af Jens Bockwat, der havde arvet det,
og betalt for det, hvilket retskafne borgere i
Tønder har bevidnet. Sagsøgte tildømmes derfor
landet, indtil sagsøgeren, der kun har fremlagt
to gamle tingsvidner, hvoraf der ikke kan udledes
noget bevis, fremkommer med bedre bevisligheder.
Parterne kan da fortsætte sagen på tinge eller
atter bringe den for hertugens ret.

A, fol. 234 v.

- (1) Hans Ditmersen var Anna Mathias' svigerfader.
Om Anna M. se ovenfor nr. 13 (fodnote). Her
kaldes hun enke, noget bestemt tidspunkt for
hendes andet ægteskab med Karsten Petersen
haves ikke.

Sententz zwuschen Anders Anderssen zu Daler
und Anna Mattis zu Tundern, witwhe, von wegen
drey demet landess. Actum Tundern denn 2ten
decembris anno etc. 53.

In sachen, als sich zwuschen unsserm lieben
getruwen underthan Anders Anderssen zu Daler, cleger
an einem, und danne Anna Matthias, withwe, in unsser
stat Tundern wonhafftich, anders teils von wegen
drey demeth landes in Daler veltmarcke bolegen,
darzu sich (der) (a) cleger befugt angeben, irrig
und zwistisch erhalten, erkennen wir Johans etc.
neben unsern lieben getreuwen rethen vor recht:
Dyweill cleger seine furderung mit nichte also
blosen worten bescheinen kunnen, das solche drey
demet landes in vorzeiten zu dem gute Daler gehorich
gewessen, ohne das er zwei alte dingeswinde in
gerichte vorgelecht, daraus doch keine nachweisunge
zu schopffen gewessen, beclagte aber mit einem
kauff- und heimschotebrieue ihren kauff dargethan,
das Hans Dithmarschen solch landt von Jens Bockwat,
der dasselb lauts des buchstabens geerbet, gekaufft
und betzalt, welchs frumme burger binnen Tundern
mit bezeugen, das beclagte solche landt so lange
behalten und gebrauchen muge, bis von dem clegern
besser schein und boweis erlangt, alsdanne sie
zu dinge ferner sprechen, oder aber auch wiederumb
vor uns in gerichte anregung thun mugen, do wir
die pillickeit widerfaren zu lassen. Alles von
rechts wegen. In urkunde mit unserm furstlichen
secret vorsegelt. Actum Tundern denn 2ten des monats
decembris anno etc. 53.

(a) Tekst: die.

21.

Tønder 1553 2. december.

Andreas Hansen i Tved (Tønder lands.) mod
Jørgen Jensen sammesteds.

½ bol med tilliggende.

Sagsøgte tildømmes det halve bol, idet han

ved skøde og købekontrakt har påvist, at det er lovbudt af hans fader Jes Jensen, og ved tingsvidner har bevist, at han og hans fader har været i uhindret besiddelse deraf i 40 år.

A, fol. 235 r.

Sententz Andres Hanssen tho Twedt also cleger an einem und Jurgen Jenssen darsulwest also boclagede anderdeiles wegen eines halwen boles und siner thobehoringe. Actum Tundernn den 2ten decembris anno etc. 53.

In sacken, so sick twusken unsem lewen getruwenn Andreas Hanssen tho Twedt als cleger an einem und Jurgen Jenssen darsulwest also boclagede anderdeiles wegen eines halwen boles und siner thobehoringe errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewen getruwen reden nach vorhoerder rede und jegenrede und ingelechten breff und segeln tho rechte erkandt und affspreken lathen: Nademe de boclagede Jurgen Jenssen binnen gerichte mit einem schote und kopbreve dargedan, dat sollich halff boell von sinem vader Jes Jenssen lachbaden und mit dinckschwinden bowesen, dat he und vorgemelte sin vader in de vertich jar de roulicke besittunge gehat hadden, schall he, Jurgen Jenssen, des kopes, schotinge und der bosittunge geneten und solck halff boell ane menniglich hindern hebbenn und beholden. Alles von rechts wegen. In urkunde met unserm furstlichen secret vorsegelt. Actum Tundern den 2ten decembris anno etc. 53.

22.

Tønder 1553 2. december.

Attest til kirkeværgerne i Felsted.

Kirkeværgerne i Felsted har indstævnet Frantz Ahlefeldt for retten, fordi han iflg. kirkebogen skyldte kirken 180 ørtig byg og havre, en restance

på 18 år for afgift og rente. Det tilstedtes på hertugens rådets forbøn Frantz Ahlefeldt, at han straks betaler restancen med 180 mark, hvilket også hans skriver på hans vegne gik ind på. Men herefter skal Frantz Ahlefeldt hvert år betale Felsted kirke korn og ikke penge. Kirkeværgerne bad hertugen om et skriftligt bevis for denne aftale.

A, fol. 235 r.

Schin den kerckschwaren tho Vellstede. Actum Tundernn denn 2ten decembris anno etc. 53.

Wy Johans etc. bokennen vor jedermenniglichenn, nachdeme de erbar unse lewe getruwe Frantz von Alevelde tho Segardenn von unssern ock lewen getruwen kerckschwaren tho Velstede umb etzlich kerckenkorne also ein hundert achtentich ortich gersten und habern, nachstendige achtein jar hur und renthe, so er luth des kerckenbockes schuldich, gerichtlichen citirt, dat wy uth vorbede unser lewen getruwen rede gnediglichen nachgelathen und vorgunth, dat he vor solcke nachstendige schult met denn ersten unvortogenthlicken ein hundert und achtentich marck den kerckschwaren gebenn und endtrichten solle, welck gelt ock gedachtes Frantzes dener und schriwer Frantzes halben tho betalen angenamen. Eth soll awerst Frantz von Alevelde hernachmals der kercken tho Velstede kein gelt, sonder alle jar korn lude und inholt des kerckenbockes ane weigerunge geben, folgen und endtrichten laten. Des danne gedachte unsere kerckschwaren, dat eth also affgeredet, gegann und geschien, unsern schrifftlichen schein gebeden, den wy enen nicht weigern konnen, sondern hebben enen densulwen crafft dieses unsers breves medegedeilet. In urkunde met unsserm furstlichen secret vorsegelt. Actum Tundern denn 2. decembris anno etc. 53.

Tønder 1553 2. december.

Peter Gotbarsen i Stedesand i Kær herred
mod Nis Christensen i Klintum (Læk s.) arvinger.

5 demat eng.

Af købekontrakten og skødet, som sagsøgeren selv har fremlagt i retten, fremgår det, at Nis Christensen, da han solgte engen til Hans Frese, har forbeholdt sig og sine arvinger genkøbsretten. Sagsøgeren har derimod ikke fremført noget af betydning. Sagsøgte tildømmes engen, men han skal være pligtig at tilbagegive købesummen til Hans Freses arvinger. Hvis disse imidlertid kan bevise, at Hans Frese, da han solgte den omhandlede eng, har tilbudt den første sælger, Nis Christensen, engen, kan Hans Freses arvinger beholde den. (1)

A, fol. 235 v.

(1) Jfr. 1556 Tønder nr. 45 af 13/7.

Sententz Peter Godbarssen tho Stedsant also cleger an einem und Nis Christenssen tho Clintum erwen also bocclageden anderdeiles vieff demeth wisches bolangen. Actum Tundern den 2ten decembris anno etc 53.

In saken, so sick twusken Peter Godtbarssen tho Stessant inn Karherde also cleger an einem und Nis Christenssen tho Clintum erwen also bocclageden anderdeiles von wegen vieff demeth wisches errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewen getruwen reden nach vele gehorden reden und jegenreden, ingelechten kopbreven und dinckschwinden vor recht erkand und affspreken lathen: Nachdeme in denne kop- und schotebreve, so de cleger sulwer ingelecht, bofunden, dat sick Nis Christensen vor sick und sine erwen darinne den wedderkop, als he eth Hans Fressen vorkofft, vorbehalten, und cleger darjegen nichts erheblichs vorbringen mogen, dat die gedachten Nis Christenssen

erwen de gemelte vieff demet beholden, und Hans Fressen erwen dat koppgelt wedderthogewende schuldich und plichtich sin schollen. So awer Hans Fressen erwen gnugsamlichen bowissen konnen, dat Hans Fresse, als he diesulwen vorkofft, Nis Christenssen, dem ersten vorkoper, wo recht, angebaden, sollen sie, wo billich, des kopes genethen. Alles vonn rechts wegen. In urkunde mett unssem furstlichen secret vorsegelt. Actum Tundern den 2ten decembris anno etc. 53.

24.

Tønder 1553 2. demcember.

Jep Lassen i Havsted (Ravsted s.) mod Bodil Andersen og begge hendes sønner samt deres farbroder.

Manddrab.

Der dræbtes to personer. Slægten til ham, som blev sidst dræbt, har fået betaling og udsoning af og med den tredie, som slog ham ihjel. Men til den først dræbtes slægt skal slægten til ham, der dræbte ham og bagefter selv blev slået ihjel af den tredie, betale bod undtagen det ene sjal, som han døde i.

A, fol. 236 r.

Jfr. 1551 Tønder nr. 30 af 20/3.

Sententz Jep Lassen tho Harpstede also cleger an einem und Botelt Anderssen und beide ere sons sampt deren vaderbroder also boclageden anderdeiles dotschlege, so bogangen, bolangen. Actum Tundern den 2ten decembris anno etc. 53.

In saken, so sick twusken unssem lewen getruwen

Jep Lassen tho Harpstede also cleger an einem und Botelt Anderssen und beide ehre sons sampt deren vaderbroder also boclageden anderdeiles dottschlege, so bogangen, belangen errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewen getruwen reden tho rechte erkandt und affspreken lathen: Nademe der personen twe, so dotdgeslagen worden, und des andern oder letzsten entliweden frunde von dem drudden, also de den vom lewende thom dode gebracht, wo binnen gerichte bowesen, betalunge und upsonunge erlangt, dat desulwen frunde des ersten doden frundtschop, also den he erstlicken dotdgeslagen und darnach von dem dorden wedder gedodet worden, eren doden, uthgenamen den einen sael, dar de dode met gestorwen, ock tho betalende und darvor tho beterende schuldich sin scholenn. Alles vonn rechts wegen. In orkunde mett unsserm furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundern den 2ten decembris anno etc. 53.

25.

Tønder 1553 2. december.

Jens Bonsen i Dedsbøl i Risummose mod Andreas Feddersen i Lindholm og hans brødre.

Strid om, hvorvidt sagsøgeren som uægtefødt var blevet kuldlyst af sin fader Bone Ketelsen i Nybøl (Bøking herred) og således var berettiget til sin faders gård.

Imod sagsøgerens indlagte kendelse, afsagt af 12 herredsbønder, og tidligere indlagte breve af 4 troværdige folk udtalt, at sagsøgerens fader var fremstået på Kær herreds ting, hvor han, da han var blevet uenig med sin broder, ville kuldlyse et af sine børn, et spædbarn, men det blev ham ikke tilladt, idet fogeden henviste ham til hans eget ting i Risummose (Bøking herred). Sagsøgte kunne ved tingsvidner og vidnesbyrd bevise, at hele Kær herred var imod kuldlysningen i deres herred, og ved 12 bønders kendelse, at alle sagsøgerens tingsvidner var falske, og endvidere ved rådet

205

i Risummoses dom, at sagsøgeren også var arveløs i deres herred. I henhold til dette frakendes sagsøgeren rettighed til Bone Ketelsens gård, og alle hans indlagte tingsvidner og vidnesbyrd om, at hans fader på tinge havde anerkendt ham som ægte søn, erklæres for ugyldige.

A, fol. 236 r.

Sententz zwuschen Andreas Veddersen tho Lintholm und sinen brodern und Jens Bonssen tho Dessbull in Risingmoer von wegen etzlich guth. Actum Tundern den 2ten decembris anno etc. 53.

In saken, so sick twusken Jens Bonssen tho Dessbull in Risingmoer also cleger an einem und Anders Vedderssen tho Lintholm und sinen brodern also boclageden Bone Ketelssens tho Nubull sines, des clegers, unechten vaders guth, dartho he, de cleger, wile he vormeinde tho bewisen, eme sin vader gedinckent hedde, gerechticheit tho hebben vormeinde, bolangenn errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. sampt unssen lewen getruwen reden nach velen gehorten und ingelechten dinckschwinden, rede und jegenrede tho rechte erkandt und affspreken lathen: Nademe vier lofferdige lude vor uns in gerichte jegen des ingelechten clegers twelff herdesbunden kenninge und getugen gesecht und bekindth, dath gemeltes clegers vader binnen Karherde dinge gestan, und wile he sick mett sinem broder voruneiniget, dat he ein van sinen kindern im gelen rocke gedinckennet, und awer von dem vagede nicht thogelaten werden wollen, sonder nach sinem dinge in Risingmoer solckes tho donde affgewessen, und den vorigen, des clegers, ingelechten breven endtjegen getuget, he, de boclagede, ock genochsam mit dinckschwinden bowessen, dat dat gantze Karharde darjegen, dat he nicht in ehrem herde dinckent, where getuchnisse geben und met twelff bunden findunge, dat alle sine ingelechte dinckschwinde falsch und unduchtich gekandth weren, dargedan, ock dartho meth des rades in Risingmor sententz apenthlichen bowessen, dat he, de cleger, in ehrem herde ock nicht gerechtiget, und alsovorth aldar im herde

erffloss gemacket, erkennen wy des rades findunge in dem Moer und des gantzen Karherdess getuchnisse samt der twelff bunden ordell und affsprocke by macht, und dat de cleger tho Bone Ketelssens guth nicht berechtiget sin scholen, ock alle solcke sine, des clegers, ingelechte dinckschwinde und getuchnisse, so he derwegen alse solde he dinckent, von unwerden und hirmede gefellet sin und bliwen. Alles von rechts wegen. In urkunde meth unsserm furstlichen secrete vorsegelt. Datum Tundern den 2ten decembris anno etc. liiiij. (a)

(a) Året her regnet fra 1.s. i advent. Det samme gælder dommene nr. 26.

26.

Tønder 1553 2. december.

Birketingets medlemmer og kådnerne i Læk mod bolsmændene og grundejerne sammesteds.

Tidligere har daværende amtmand i Tønder Godske Rantzau stiftet forlig imellem dem i henhold til en oprettet skriftlig overenskomst, som er blevet opløst for hertugen i retten. Denne overenskomst skal under bødestraf stå ved magt. Når bolsmændene vil forbedre og udvide deres gårde, skal kådnerne ikke kunne hindre dem heri, dog skal dette ske med amtmandens vidende og vilje. For at overenskomsten kan forblive ukrænket på dette punkt, har hertugen til bedste for parterne, også fordi overenskomsten ser noget gammel og defekt ud, ladet en vidimering deraf indføje i nærværende dokument, i hvis sidste to linier bestemmes, at der herefter ikke må graves længere ind på den fælles græsgang, end det til nærværende tid er sket.

Indhold af den af Godske Rantzau oprettede overenskomst af 1540 29/9, ifølge et dokument udfærdiget i to enslydende eksemplarer, hvoraf bolsmændene fik det ene og birkets folk det andet.

207

1. Godske Rantzau har forligt bolsmændene og grundejerne i Læk by og birketingets medlemmer, fra arilds tid et antal af 20, angående deres græsningsarealer og tørvemoser, således at enhver af birkets folk kun må have 10 høveder kvæg, derimellem 2 heste eller hopper, på de fælles græsgange og fælles hyrde sammen med bolsmændene.
2. Det er ikke tilladt nogen af birkets folk at tilstå naboer eller udenbys nogen græsning.
3. Hvis bolsmændene i henhold til forliget kan tage mere kvæg på græs end deres eget, skal birkets folk være nærmere til at nyde det overskydende end udenbys mænd og fremmede.
4. Såvel bolsmand som birkets folk og kådnere må ikke grave græstørv eller tørv på den ny græsgang beliggende mod vest. Det nødtørftige skal enhver grave på den fælles hede og græsgang.
5. Både bolsmand, birkets folk og kådnere kan til eget behov grave i mosen til deres fyring, men de må ikke sælge noget til fremmede eller i nogen måde tilstede fremmede at grave.
6. Hvem der handler imod denne overenskomst skal have forbrudt 20 gylden mønt til kongen og til bylaget 3 tdr. flensborgsk øl.-

NB. Punkttallene er tilsat af udgiveren.

A, fol. 236 v.

Sententzia zwuschen den birckleuthen und danne den grundeigern zu Lecke. Actum Tundern den 2ten decembris anno etc. liiiij.

In sachen, als sich zwuschen unsern lieben getruwen underthanen den birckleuten und katenern zu Leck als clegern an einem und danne den bolsleuten und grundteigers darselbst andersteils irrig und zwistisch erhalten, derenthalb sie hiebevorn an beiden teilen durch Gossigk Rantzouwen, domaln amptman zu Tundern, endtlich und zu grunde vorglichen und vortragen wordenn lauts einer schrifttlichen votr(a)gt daruber uffgericht, die vor uns in gerichte gelesen worden, haben wir Johans stec. zu rechte

erkannt und absprechen lassen: Dieweil solliche irsaln einmall zu bescheide gehandelt und vortragen, wie es in dergleichen vellen solle gehalten werdenn, wir auch befinden den sachen nicht fuglicher masse zugebenn, so soll demnach die vortracht bey macht stehen und derselben vollkommenlich bey peen und straffe gelebt und nachgesetzt werden. Wan aber die bulsleute ihre gutter verbessern und erweitern wollen, soll ihnen dasselb von den kotenern ungehindert frey stehen, jedoch mit unsers amptmans vorwissen und willen gescheen. Und damit die vortracht der puncten halb ungekrenckt bleiben, und als auch die vortracht ethwes alt und schadhafft ausgesehen, demnach haben wir dieselb den parten zu gnad und guten von worten zu worten bis uff die letzten zwey zeile, das eingrawen gemeiner gresinge betreffend, viedimeren und hir einsetzen und vorneuren lassen, wie volgett:

"Anno voffteinhundert und vertich sin durch my Gossigk Rantzouwen, Ko. M. amptman tho Tundern, de bolslude und grundteigers binnen Lecke dorpe geseten sampt den bircksluden, der im talle twintich van oldinges und bether gewesen, der weide, gresinge, torffmasen und anderer erer twedracht halwen dergestalt in beiden deilen vorgelicket, vordragen und endtlich voreiniget worden, dat de gemelten birckslude tho ehrem deile nicht mher else ein jeder tein hoevede quekes, darunder twe perde effte moderen gerekendt, up der gemeinen gresinge und weide under einen herden sampt den bolgeseten holden, upslagen und hebben scholen.

Darbenewenst schole ock kein bircksman van den vorgenombden deme anderen sin nabere nicht van der gresinge effte weide etwes darinne tho stande macht hebbenn, noch dessulwenn van buten anthonemende weldich syn.

Wor nu awerst de bolslude und grundteigers mher qwekes else ehre eigen ehrer vorlickinge und ansettinge na, up de gresinge annhemen konden, so scholen des de genanthen bircksluden vor einem butendorpes manne und frombden darinne vorgelick de negesten sin dersulwen gresinge tho genetende.

Item idt scholen ock beide, bo(1)sluden, (a) bircksluden und kotener in der besten versche gresinge westen bolegen dat landt noch an ssoden edder torve nicht begrawen edder bespeten noch vorderwen tho

latende, ane alleine wes ein jeder tho siner notturfft bedorfftich, sodans schall und mach he grawen und nhemen in der gemeinen heide und weide sunder hinderinge effte schaden.

Wider so schall ock ein jeder van den bolgeseten, birkesluden und kotenern tho siner vuringe in der mase tho grawende macht hebbenn, sovele und allent wes ehme des tho der sulwigen siner eigen behoff van noden und bedorfftich sin will, by deme boscheide und vorboholden, dat se keinen frombden noch etwes darbawen sulwest vorkopen noch jenniger mathe tho grawende thoschaden schole edder moge.

Item woll nu bawen dessen contracht, bewilligung und endracht sick vorgripende und donde worde, desulwen, he sy denne ein bolssedder bircksman edder kotener, schoele an Ko. Mat., unssem gnedichsten hern, twintich gulden munte vorbraken hebben und an de burschop iij tonnen Flensborger bers vorfallen syn. Dath dith alles also gescheen und gehandelt, des hebbe ick Gotzig Rantzowen upbestempt tho einer sekerer wissinge min eigen angebornne pitzer hir under upt spatium heten drucken. Gegewen am dage Michaelis des jares, wo erst benompt, und syn desser breve twe eines ludes mit einer handt geschrewen, des de eine by denn bolgeseten und de ander by den bircksluden also stede vast und ewich tho holdende". Idt schole ock hirnamals nicht mher up gemeynen gresinge nicht mher affgegrawen werden, also nu thor thidt is. In urkunde meth unserm furstlichen secrete vorsegeldt. Actum Tundern den 2ten decembris anno etc. liiiij.

(a) Teksten; boesluden.

27.

Tønder 1553 2. december.

Brødrene Peter og Frode Ebbesen i Læk i Kærherred på deres moder Mette Ebbe's vegne mod Peter Laurentsen og Peter Boysen på Andres Petersen i Tinningsteds (Karlum s.) vegne.
Noget landjord.

Iflg. sagsøgerens beretning fik Mette Ebbe's fader Frode Petersen af den omhandlede jord hvert år den sædvanlige lejeafgift, men efter hans død afsloges ikke blot at betale afgiften, men det benægtedes tillige, at landet var sagsøgerens. Hun sendte derpå sin søn Jes Ebbesen til 3 tingdage efter hinanden for at udspørge sagsøgte, Andres Petersen, om han havde noget bevis, brev eller segl på hendes nedarvede fædrene gods. Hvis det var tilfældet, anmodedes han om at fremkomme med det på tinge. Andres Petersen nægtede dette, i stedet for aflagde han straks ed og drog med sine mededsmænd ud på det omhandlede land og gentog sin ed. Andres Petersen har atter for hertugen i retten sammen med to vidner nægtet at have aflagt eden, tillige har han ved et tingsvidne, hvori Boye og Bannicke Hansen optrådte som vidner, villet vise, at sagen om hans aflagte ed var afgjort i mindelighed, og at den virkelige fuldbyrdelse af eden ikke havde fundet sted, i øvrigt havde han givet efter over for Mette Ebbes og hendes børn. Sagsøgeren Mette Ebbes har imidlertid ladet 4 ærlige retskafne folk fremstå for hertugen i retten, hvilke har bevidnet, at de både havde hørt og set, at eden var blevet aflagt og fuldbyrdet. Landet tildømmes sagsøgeren, hun kan bruge det som arv og eje uden hinder af sagsøgte. Denne, Andres Petersen, sammen med sine mededsmænd, dømmes skyldig, og han skal tillige betale Mette Ebbes den resterende leje af landet. Boye og Bannicke Hansen kendes for deres falske vidnesbyrd på tinge, Peter Laurentsen og Peter Boysen for deres opdigtede falske beretning skyldige og ifaldne streng straf.

A, fol. 237 v.

Sententz zwuschen Metta Ebbes und Andreas Peterssen etzlich landtgdut botreffend. Actum Tundern den ijten decembris anno etc. 53.

Wyr Johans etc. bekennen hirmidt offenthlich: Nachdem sich unsern lieben getruwen underthanen Peter und Frodde Ebbesen gebrudere zu Leck in Karherde anstad und von wegen ihrer mutter Mette Ebbis als cleger an einem und danne Peter Laurentssen und Peter Boyssen von Andres Petersen zu Tinningstede wegen,

beclagter anders teils, etzlich lanthguts halb irrig und zwistisch erhaltenn, worvon der clegerin vatter Frodde Peterssen, als wir bericht, alle jar seine gewonhliche hure erlangt haben soll und allererst der clegerin nach absterben ires vatters, geweigert, auch das gantze landt vorneinet wurde, woruff sie ihren son Jes Ebbesenn zu drey dingetagen, wie mit einem dingeswinde erweist, nach einander zu dinge geschickt und beclagten Andres Petersen offenthlich befragen lassen, ob er enig beweis, brieff oder siegell uff ihr anererbt vetterlich gut hette, solchs zu dinge vortzubringen, welchs beclagter, wie vom cleger boricht, auch vorneinet und daruff alsovorth seinen eidt gefestet und volgig mit seinen logesleuten uff das land getzogen und beschworen haben solle, und wiewoll er nochmaln vor uns in gerichte den eidt mit zweien zeugen vorleugnet, auch mit einem dingeswinde, darinne Boy Hanssen und Bonnicke Hanssen getzeugett, erweisen wollen, das sein gefester eidt in der freundschaft vortragen und die wirckliche vollentziehunge nicht erreicht, auch alle dasjenige nachgegeben, woruff Metta Ebbis und ihre kinder sprechen muchten, so hat doch die clegerin vor uns vier erliche frumme leuthe vor uns in gerichte stehen lassen, die bey ihrer selen heill und selickeit beteurt und betzeugt, das der eidt dermassen geleist und vollenstzogen und sie solchs gehort und gesehen hetten, alsse habenn wir beneben unsern lieben getreuwen rethen zu rechte erkandt und absprechen lassen: Dieweil der beclagte bemelt landtgudt als das seine beschworen und doch vor uns in gerichte den eidt unredlichen und wieder die offene warheit vorleugnet und nicht zustehen wollen, indeme er durch der vier frummer leute gethane aussage und bekindtnus uberzeuget und überwunden, so soll der cleger (a) nebenn seinen logesleuten mit ihrem vorleugneten und doch zu recht überwundenen eide gefellet und von uncrefften sin. Und dieweill auch Boye Hanssen und Baneke Hanssen zu dinge felschlich und unerfindtlich getzeuget, desgleichen auch Peter Laurentssen und Peter Boyssen vor uns unrechtmessigen und ertichten falschen boricht gethan, finden wir dieselben auch niderfellig und in hochste ernstliche straffe, und hat sich die clegerin ihres landes mit allenn rechten ohne des beclagten bewher oder vorhinderung erblich und

eigen zu gebrauchen. Es soll auch beclagter der clegerin ihre nachstendige hure zur gnuge endtrichten und betzalen. Alles von rechts wegen. In urkunde mit unserm furstlichen secret vorsiegelt. Actum Tundern den 2ten decembris anno etc. 53.

(a) Fejlagtigt for beclagte.

28.

Tønder 1553 3. december.

Lorens Bossen i Brarup mod Peter Feddersen i Ellehoved (Sdr. Løgum s.)

Sagsøgte løfte til sagsøgeren om at give ham sin søster til ægte.

Af konsistoriet i Slesvig er fremlagt en dom, som er afsagt i sagen, og hvoraf det fremgår, at konsistoriet under ed har afhørt 5 uberygtede vidner, der ved deres ed har vidnet, at halvbroderen, nemlig sagsøgte, og slægten har trolovet deres søster og slægtning Catharina til sagsøgeren, Lorens Bossen, og denne har også af hende modtaget en forgyldt bendike (prydbånd), der er fremlagt i retten, mens hun af ham har modtaget en sølvring. Sagsøgte og brudens slægt har herimod kun kunnet fremføre tomme ord. Konsistoriet i Slesvig har derfor pådømt sagen således, at et ægteskab var stiftet. - Konsistoriets dom kendes at stå ved magt, og sagsøgte, brudens broder, dømmes til i løbet af 6 uger at holde brylluppet. Den part, der er ulydig mod dette påbud, ifalder alvorlig straf, og modparten skal være straffri.

A, fol. 238 v.

Sententz Lorens Bossen tho Brarup die bruth bolangen. Actum Tundern den 3ten decembris anno etc. 53.

In saken, so sick twuscken unssem lewen

getreuwen Lorens Bossen tho Brarup als cleger an einem und Peter Vedderssen tho Elhovede als beclageden sines, des clegers suster, die he ehme als der bruder ehelicken vorspraken und thogesecht hebben scholde, belangen, hebben wy Johans etc. sampt unsen bihebbenden lewen getruwen reden na velen gehorden reden und jegenreden tho rechte erkandth und affsprekenn lathen: Nademe von dem consistorium tho Schleswigk ein loffwerdich bosegelt ordell und sententz, so in der sacken ergangen, vorgelecht, darinne befunden, dat datsulwe consistorium vieff unboruchtede tugen bi ehrem eide vorhoret, die getuget und uthgesecht, dat er halffbruder sampt ehren frunden Lorens Bossen tho Brarup ere suster und frundin Catharina vortreuwet und thogesecht, ock Lorens Bossen von ehr, der brauth, als vor uns in gerichte gelecht, ein vorgult bendicken, und sie hinwider von ihme einen silbern rinck uff solliche echte empfangen, de bruder und frunde awerst darjegen nichts erhewelichs danna alleine blothe worth vordringen mogen, und darawer von dem consistorio tho Schleswigk luth ehrer sententz, so darinne ergangen, elich tho sin gefunden worden, wy ock dat solck uncristisch vornemen nicht mher mochte van unssen underdanen angefangen werden, so erkennen wy des consistorii ordell by macht, und solle der broder sine suster, als he vorlawet, inwendich soss wecken na dato dieser sententz elich bitoliggen schuldich und plichtich sin, und welckor parth ungehorsam befunden, soll ernstlich gestrafft, und dat jegendeil, so dieser unser sententzie nachgesetzt, derselben straff entfriert sin und blieben. Alles von rechts wegen. Actum Tundern den 3ten decembris anno etc. 53. Under unse furstlich secret.

29.

Tønder 1553 3. december.

Attest til Henrik Nissen, borgmester (i Tønder)
En kvinde har fremført klage til hertugen over, at hun i højfrugtssommelig tilstand på en offentlig vej var blevet overfaldet og voldtaget af Andres Ambdisen,

tingskriver i Kær herred, hvilket fik til følge, at hun nedkom med et dødfødt barn. Tingskriveren nægtede at have begået en sådan voldshandling og udtalte, at det kunne ikke være nogen anden end borgmester Henrik Nissen, der havde bevæget kvinden til at fremføre denne anklage imod ham. Borgmesteren nægtede på det kraftigste at have gjort dette, og for at rense sig for denne anklage ville han gøre, hvad ret er. På hans bøn har hertugen udstedt denne attest for, at det er gået således til.

A, fol 239 r.

Schein Hinricus Nissen, dem burgemeister, gegeben etzliche ubersage belangendt. Actum Tundern den iitiiten des monats decembris anno etc. 53.

Wir Johans etc. bekennen hirmit offentlich, alls ein weib vor uns und unssern lieben getrewen rethen weemutig uber einen, Andres Ambdissen genanth, dingschreiber in Karherde, geclagt, das er sie uff offener, freier strassen, wie sie schwanger gewesen und in letzter zeit gegangen, uberfallen, ihr einen spies uff die brust gesetzt und zu seinen muthwillen uberweldiget und genodtdrenget, woruff in kurtz die frucht thodt von ihr ervolgt und zur welt kommen, derwegen sie uns umb einsehens underthenig gepeten, das beclagter Andres Ambdissen solche oben erzelt thadtlich und muthwillig handlung vorneinet und gesagt, das ime ein solchs durch niemand anders danne Heinricus Nissen, dem burgemeister, uff denn er auch geweisett, zugerichtet wurde, der das weib zu solcher unerfindtlichen clage gereizt und bewogen, welchs gedachter unser burgermeister zum hefftigsten vorneinet mit dem anhang, solchs ihme wieder pillickeit und unerfindtlich uffgelecht und zugemessen, wolt sich desselben auch enthlegen und darumb thun soviell als recht. Uns derowegen umb unsern schein, das es dermassen ergangen, underthenig gepeten, den wir ihme, dieweill wirs neben unsern lieben getrewen rethen mit angehort, zu ausfurung seines rechten fuglich nicht wissen zu vorsagen, sundern in crafft ditz gnedig mitteilen lassen. In

urkunde mit unserm furstlichen secret vorsiegelt.
Actum Tundern den 3ten decembris anno etc. 53.

30.

Tønder 1553 3. december.

Kirkevægerne i Klægsbøl mod Magnus Andersen i
Klægsbøl.

6 agre.

Kirkevægerne har med deres kirkebog troværdigt bevist, at Andreas Sunnicksen (1) har 6 agre i Klægsbøl i brug på kirkens vegne, hvorimod sagsøgte ikke kan fremføre andet end intetsigende ord. Hvis sagsøgte imidlertid ikke kan bevise, at kirken eller præsten, som påstået, har nævnte 6 agre i brug, skal han i løbet af 6 uger fra nærværende doms dato under sin ed i henhold til landets ret udvise og udlægge 6 agre, tillige skal han være skyldig at erlægge til kirken den resterende årlige lejeafgift eller rente, som kirken bevisligt ikke har fået. (2)

A, fol. 239 v.

(1) Jfr. stamtavle ad dom nr. 5 af 1545 5/3.

(2) Hertugen skrev 4. januar det følgende år fra Kolding til amtmanden i Tønder Christoffer Rantzau, at han efter anmodning havde tilladt Magnus Andersen at udsætte edaflæggelsen til søndagen før fastelavn 1554. Magnus A. havde nemlig tilbudt at udlægge 4 agre til kirken uden edsaflæggelse, tillige ville han i mindelighed komme overens med sognefolkene om den resterende årlige rente eller lejeafgift. (Reg. nr. 3, 85 v) - Jfr. 1560 Tønder nr. 19 af 8/11.

Sententz der kercken tho Klixbull vi acker
bolangen. Actum Tundern den 3ten decembris anno
etc. 53.

In saken, so sick twusken unssen lewen getruwen den wesenden kerckschwaren tho Klixbull also clagenden an einem und dem erbarn Magnus Andersen darsulwest beclagenden anderdeiles soss acker bolangen errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewen getruwen reden tho rechte erkandt und affspreken lathen: Nademe de ker(ck)schwaren mit ehrem kerckenbocke glaubwerdich bowessen und dargedan, dat Andreas Sunnickssen soss acker tho Klixbull von wegen der hilligen kercken in gebruck hebbe, und beclagede awer darjegen nictes anders dan blothe wordt vorbringen mogen, dat beclageder Magnus Anderssen, wo he nicht gloffwirdich tho bewissen, dat de kercke oder prester, wo angetoget, gedachte soss acker in ehrer bruckinge hebben, solcke soss acker binnen soss wecken nach dato dieser unser sententz meth seinem eide nach lanthrechte uththowisende und uththoleggende schuldich und plichtich sin soll. Todeme wes nicht von jerlicher huer oder renthe uthgegewen worden, soll Magnus Anderssen die nachstendige renthe oder huer, als bowiesslich der kercken nicht erlecht werden, in gedachten soss wecken nach dato dieser unser sententz ock tho erleggende schuldich sin. Alles von rechts wegen. In urkunde mett unsserm furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundern den 3ten decembris anno etc. 53.

31.

Tønder 1553 3. december.

Hans Jensen i Ophusum (Brarup s.) mod Jacob Nissen i Ubjergs arvinger og Inger Hanses i Sød (Ubjerg s.)

1 1/2 bondegård i Sød og Ubjerg med tilliggende og engen "Gragart Kill".

Sagsøgerens segl, købekontrakt og skøde, der i 56 år er blevet holdt tilbage og fortiet, dømmes kraftesløse. Sagsøgtes faders og slægts ed og lovhævd, hvormed de har godtgjort deres ret til ejendommen, kendes at stå ved magt.

A, fol. 239 v.

Sententz Jacob Nissen erwen. Actum Tundern den
3ten decembris anno etc. liij.

In saken, so sick twusken unssen lewen getruwen
Hans Jenssen tho Ophussen also cleger an einem und
Jacob Nissen tho Uberge erwen und Inge Hansses tho
Sedt boclageden anderdeiles anderhalff bundenguth tho
Sedth und Uberge bolegen sampt derselben thobehorunge
und einer wischen Gragart Kill genometh bolangen
errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc.
sampt unsen bihebbenden lewen getruwen reden nach
velen gehorden reden und jegenreden und ingelechten
brevten und segeln tho rechte erkandt und affsprecken
lathen; Nachdeme de segell, kop- und schotebrevte, als
vom cleger in gerichte vorgebracht, nicht ehr und
vormals, sunder nun getoget, und in die soss unde
vefftich jar vorholden und vorschwegen und nicht
vorgebracht worden, erkenne wy den genomeden eidt und
lachewent, darmede boclageder vader und frunth, als
mit einem gnochsamen dinckschwinde bowisset, sine
gemelte guder bocrefftigtet und boweret, wile ehme
derselbe nicht bigespracken und hirbevor umgestoten
werden mogen, by macht, und sollen gedachte kop-(und)
schotebrevte und siegell macht- und crafftlos sin und
bliwen und de cleger hirnamals darmede nicht tho manen
hebben. Alles von rechts wegen. In urkunde meth unserm
furstlichen secrete vorsiegelt. Actum Tundern den 3ten
decembris anno etc. 53.

32.

Tønder 1553 3. december.

Lorens Kallisen i Rens (Burkal s.) på hele
landsbyens vegne mod Fedder Hinrichsen i
Pebersmark (Burkal s.)

Nogle enge.

Kong Christian, hertug Hans' broder, havde
tidligere henvist sagen til afgørelse ved ridemænd.
Disse har omstødt en af sandemændene afsagt kendelse,
som fandtes at være urigtig. Sagsøgerne, landsbyen
Rens, var ikke tilfredse med ridemændenes afgørelse,
men klagede atter til kongen. Denne henviste sagen til

amtmand (i Tønder) Claus v.d. Wisch, for at han skulle stifte forlig mellem parterne. Amtmanden fik også oprettet en overenskomst, hvilket kan bevises ved de stående skelsten. Denne overenskomst skal stå ved magt. Begge parter skal være pligtige at overholde den, og enhver part kan nyde og bruge jorden uden hinder af nogen efter skelstenenes udvisende.

A, fol. 240 r.

Sententz Fedder Hinrickssen tho Peppersmarck.
Actum Tundern den 3ten decembris anno etc. 53.

In sakenn, so sick twusken unsen lewen getruwen Lorens Kallessen tho Rensse von wegen der gantzen burschafft darsulwest also cleger an eynem und Fedder Hinrickssen tho Peppersmarck beclageden anderdeiles etzliche wische bolangen errich und twistich erholdenn, hebben wy Johans etc. sampt unsen lewen getruwen reden nach velen reden und jegenreden, ingebrachten breven und segeln tho rechte erkanntt und affspreken lathen: Nademe dessulwe sacke von der konniglichen M. tho Dennemarcken, unsserm frunthlichen lewen hern und brodern konning Christian, hiebevorn up redemenne, wo uth dersulwen breve tho ersehen, gewiset, diesulwen ock, als gloubwirdich dargedan, dat santh, als in der saken gegang, als eth unrecht bofunden, von ehnen, den ridemennen, gefellet worden, awerst die clegers des genomeden dorpes Rense nicht darmede gesediget und thofreden gewesen und wedderumme vor hochgedachte Ko. W boclachticht und darnach von ehrer Kon. W'n an den amptman Claues von der Wischen, diesulwe sacke tho vordragen und bitoleggen, remittirt und gewessen worden, gedachter amptman ock die sacke, als meth scheidesteinen heutiges dages noch tho bowissen, vordragen und bigelecht, dat gemelte vordracht noch by macht sin unde bliewen sollen, ock beide parth dersulwen nachtosetten schuldich und plichtich sin, und ein jeder parth solle datsulwe, als die scheidesteine uthwisen und itzo gesettit stan, ane menniglich hindern und bewoer geneten und gebrucken. Alles vornn rechts wegen. In urkunde meth unsserm furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundern den 3ten des monats decembris anno etc. 53.

Tønder 1553 3. december.

Borgmester og råd i Tønder mod Højer herred.

Højer herreds salg af korn til en fremmed købmand på trods af kong Frederik 1.s. stadfæstelse af Tønders privilegier og hertugens forbud mod at søge et andet marked end Tønder.

Tønder havde krævet sandemændenes kendelse, og disse havde idømt sagsøgte en passende straf. Vurderingsmænd havde fået pålagt at fastsætte værdien af kornet i penge og fundet, at det af sagsøgte foreslåede beløb var alt for højt. Sagsøgerne beder derfor om beskyttelse af deres privilegier og om at få tilstrækkelig betaling af Højer herred. Sagsøgte dømmes til at betale den skyldige bøde, og vurderingsmændene forpligtes til at ansætte varerne til deres virkelige værdi. Hvis andet ikke passer sagsøgerne, skal de modtage betaling i rede penge. Skulle borgerne og indbyggerne i Tønder vilkårligt fastsætte salgsprisen på det indførte korn til skade for de fattige og ikke lade dem få det til markedspris, hvilket ikke må ske, vil hertugen på anden måde have indseende med det og give amtmanden pålæg om, hvorledes han skal forholde sig over for sagsøgerne.

A, fol. 240 v.

Sententz burgermeister und radt der stadt Luthkenn Tundern, ihre privilegia belangend. Actum Tundern den 3ten decembris anno etc. 53.

Wir Johans etc. bokennen hirmit offentlig, das die ersamen unser liebe getreuwen burgemeister und radth unsser stadt Luthken Tundern vor uns in gerichte erschienen und neben ertzeigung ihrer privilegien und daruff unssers geliepten hern und vattern konnig Friderichs etc. hochmilder und loblicher gedechtnus, ervolgten confirmation und stadtfeste clagende vorbracht, wie das unsere underthanen in Hoyersherde der stadt privilegiis und unserem gethanem vorpot zujegen (die des inhalts, das Hoyersherde,

Tunderherde, Luherde, Sluxsherde und Widingherde ihr korn in unser stat Luthkenn Tundern furen und sunst niemandes anders vorkauffen sollen) kurtss vorruckter zeit etzlich korn einem fremden kauffman vor gelt geloset, woruff sie zu volge stercke und erhalt ihrer woll ausgebrachten begnadung die sandtleute gefordert, die danne die vorkeuffer zu gepurlicher straffe gefellet und erkandth. Und alss die wardirssleute bevhell erlangt, dasjhenige, wes von beclagten zu betzalung vorgeschlagen, uff das gelt zu setzen und schätzen, hetten si(e) (a) dasselb, so doch nichts tuglichs oder von wiriden gewesen, gantz ubermessig und al tzu hoch taxiret. Derwegen underthenig gepeten, sie erstlich bey ihren privilegien nicht alleine ungehindert bleiben zu lassen, sondern auch darbey schutzen und handthaben, und das sie demnach der ungehorsamen ubertretung und vorebrechung nach von (b) den Hoyerherden gepurliche gnughafftig betzalunge zu bekommen und solchs alles zu rechtlicher erkandtnuss gestellet. Uff welche gehort clage und boricht wir neben unssern lieben getreuwen rethen vor recht erkandt und affspreken lathenn; Dieweill unser stat Luthken Tundern sich uff ihre privilegia beruffen, die wir auch volgig approbiret, und sie vor uns in gerichte getzeigt, darinnen aussdruckleich gefast und vorsehen, das Hoyerss und andere mher vorzeichente herde nirgendts anderswo dan zu Tundern ihren marg suchen und uben solten, das demnach beclagte von rechts wegen schuldig, solchen unser voffaren und unserm willen trewlich und gehorsamlich zu geleben und nachzusetzen. Wollen dasselb auch nochmaln in crafft ditz bey vermeidunge peen und straffe also zu halten ernstlich bevholen haben, und dieweill aber solchs itziger zeit vor (c) etzlichen der unsern vorechtlich beigangen und ubertretten worden, sollen sie die gepurliche straffe darvor ungeweigertt auszugeben schuldigh und die wardirsleuthe vorpflicht sein, das guth umb die wirde antzusetzen oder, so es clegern darvor nicht gefellig, solks umb solch gelt annemen und dem rathe bare betzalunge thun. Solte sich aber darjegen befinden, das die burger und einwoner unser stat Tundern, welchs doch keinesweges zu gescheen und nicht sein soll, solchen kornkauff und wes ihnen mher zugefuret, ihres gefallens setzen, die armen leute vielleicht beschneiden und nicht vor den gemeinen kauff habenn wolten, in deme wollen wir nach befindunge zu gepurlichem

eeinsehen vor und uff andere wege dencken und trachten, auch derenthalb unserm amptman bevhell ufferlegen, wes er sich jegen dem clagenden zu vorhalten, und wird sich derwegen jeder teill als oben angetzeigt gehorsamlich zu erzeigen und vor ubrigen schaden und nachteill zu hutten wissen. Alles von rechts wegen. Actum Tundern den 3ten decembris anno etc. under unse furstlich secrett.

- (a) Tekst: sin
- (b) Står to gange i teksten
- (c) vor hører til beigangen i den følgende linie, d.v.s. vorbeigangen.

34.

Tønder 1553 3. december.

Jes Bossen i Tønder mod Thomas Mommesen (Humpstrupgård) og de andre arvinger efter Jes Iversen. En retskendelse, som sagsøgte efter sagsøgerens opgivelse ikke har efterkommet tilfredsstillende. Sagsøgeren dømmes til i henhold til hertugens tidligere afgørelse (1) at tilbagegive Thomas Mommesen og Jes Iversens andre arvinger de gamle breve og segl, hvilket han havde nægtet, da han fik betaling, idet sagsøgte med et udadleligt tingsvidne har ført bevis for, at de 40 mark samt renten var udredet, og disse med hensyn til leje og alt andet har efterkommet overenskomsten og hertugens kendelse. Både overenskomsten og kendelsen skal stå ved magt.

A, fol. 251 r.

(1) Jfr. 1545 Tønder nr. 2 af 4/3.

Sententz Tomes Mommessen. Actum Tundernn den 3ten decembris anno etc. 53.

Inn sachen, als sich zwuschenn unnsern liebenn getrewenn underthanenn Jes Boesenn zu Tundernn cleger, an einem und danne Thomes Mommessen samt den andern

Jes Iversenn erbenn vonn wegenn eines gerichtlichen abscheides, den der beclagete, wie vonn cleger angebenn, zur gnuge nicht nachgesetzt habenn solle, anders theils irrig und zwistisch erhaltenn, woruff und rechtlich erkantnus angeruffenn, habenn wir Johanes, vonn gots gnaden erbe zu Norwegenn, hertzog zu Schleswig, Holstein etc. sampt unnsern liebenn getreuenn beihabenden rethenn zu rechte erkant und absprechenn lassenn: Dieweill wir vormergt, das bisher vom cleger selbs unnsern hievornn gegebenn gerichtlichen abscheide, das er weigerig gewesenn, als er betzalt worden, brieff und siegell zuruck zu gebenn, nicht nachgesetzt und ungehorsamlich überschrittenn, derwegenn wir auch woll zu andern einsehenn geursacht, beclagete aber dagegenn mit einenn gnughafftigen ungestraffenenn dingeswi(n)d er weiset und dargethann, das sie die virtzig mark sampt der renthe entrichtet, auch der hure und alles anders halb der vortrag und unserm abscheit volnkumlich gelebet und volge gethann, so soll der cleger nochmaln bei vermeidung unser peen und straffe crafft ditz schuldig und vorpflicht seinn, Tommes Mommessenn und den andern Jes Iversen erbenn die alten brieff und siegell unvorzuglich zu uberantworten, und die vordracht und unser abscheit in diesen sachen ergangen lauts und inhalts des buchstabens stehenn und bei macht bleiben. Alles vonn rechts wegenn. In urkunt mit unnserm furstlichen secrete vorsigelt. Actum in unser stat Tundern den 3ten decembris anno etc. 53.

35.

Tønder 1553 4. december.

Forlig mellem Rasmus Marquardsen i Tråsbøl (Felsted s.) og Jørgen Petersen i Kiding (Felsted s.)

Skældsord.

Et forlig, som sognepræsten og sognets menighed har stiftet mellem parterne, har sagsøgte hævet, idet han vil have sin sag behandlet på tinge. Hertugen lader parterne vide, at da de ikke har brugt skældsordene offentligt, og de heller ikke er ærerørige, skal det forblive ved det oprettede forlig. Den ed, som Jørgen

Petersen har aflagt på tinge, skal ikke krænke Rasmus Marquardsen på hans ære, og ovennævnte forlig skal ikke skade Frans Ahlefeldts rettigheder.

A, fol. 242 v.

Vordracht zwuschen Raszmus Marqwardssen zu Trasbull und danne Jorgen Peterssen zu Kiding. Actum Tundern den 4ten decembris anno etc. 53.

Wyr Johans etc. bokennen hirmit offenthlichen: Nachdem sich zwusken unserm lieben getreuwen Rasmus Marqwardtssen zu Trasbull und danne Jeorge Peterssen zu Kiding etzlicher scheldewort halben irrung und zwist erhalten, worumb sie volgig durch den kirchern und gemeine caspelleute in der freunthschafft vorglichen und vortragen worden, welche vortracht aber beclagter widerumb geruckt und zu dinge seine sache ausfuren wollen, alse haben wir zu ablehunge gemelter irsaln den parten ditz gnedig vormelden und antzeigen lassen: Dieweil von beiden teilen die scheldewort nicht namckundig (a) gemacht, die auch nicht ehrenrurig angeben, und zwuschen ihnen hievor eine vortracht bohandelt, beliebt und angenommen, so sollen sie nochmaln (b) darbey geruhen und bleiben und von rechtlicher oder anderer furderung und smahe abstehen und still halten. Es soll auch Rassmus Marckwartssen der eidt, alse Jeorge Peterssen zu dinge gethan, an seinen ehren unvorletzlich und Frantz von Alevelde dies vogleichung an seiner gerechticheit unschedlich sein. In urkunde met unsserm furstlichen secret vorsiegelt. Actum Tundern den 4ten decembris anno etc. 53.

(a) D.v.s. med navns nævnelse.

(b) Læs: nachmaln.

36.

Tønder 1553 4. december.

Sonnicke Brodersens arvinger i Kær herred mod

Iver Andersen i (Sdr.) Løgum.

Noget land.

Sagsøgtes lovhævd og ed samt hans uhindrede besiddelse af landet kendes at stå ved magt. Sagsøgeren har ikke haft andet at forebringe end intetsigende ord.

A, fol. 243 r.

Sententz Iwer Anderszen tho Lugum. Actum Tundern den iiiiten decembris. Anno etc. liij.

In sakenn, so sick twusken Sonnicke Broderssen erwen in Karherde also clagenden an einem und Iwer Anderssen tho Lugum boclagenden anderdeiles etzlich bolangen errich und twistich erholden, hebben wy Johans etc. sampt unsen lewen getruwen reden tho rechte erkandth und affspreken lathen: Nachdeme de boclagede Iwer Anderssen de bosittunge dargedan und dersulwen guder halben sin lachewent und eidt gegeben, der cleger awer darjegen nichts alleine schlichte und blothe wordth vorbrengen mogen, hebben wy de rousame besittunge unde sinen gedanen eidt by macht erkandth. Alles von rechts wegen. In urkunde meth unssem furstlichen secret vorsegelt. Actum Tundern den 4ten decembris anno etc. 53.

37.

Tønder 1553 4. december.

Kathrine Oldes i Struksbøl (Sdr. Løgum s.) mod Thomas Petersen og Per Persen. (1)

Struksbølgård, hvortil sagsøgeren mente at være nærmest. (2)

Den overenskomst, der i forgangen tid er oprettet om denne sag, og som er stadfæstet ved kongelige og fyrstelige domme, skal stå ved magt. Hvis denne overenskomst er overholdt, pålægges sagsøgeren en evig tavshed. Hvis dette ikke er tilfældet, skal amtmanden på sagsøgerens forlangende drage omsorg for, at den bliver overholdt.

- (1) Jfr. 1545 Tønder nr. 7 af 5/3 og 1556 Tønder nr. 37 af 11/7.
- (2) Iflg. register over bede (skatteydelse) og overskat i Tønder len 1533 boede Kareyn Uldesen i Struksbøl.

Sententz zwusken Kathrine Oldes und Tomas und Per Perssen das guth Struksbull belangen. Actum Tundern den 4ten decembris anno etc. 53.

In sachen, als sich zwuschen unser lieben besundern Catharina Oldes zu Struxbull also clegerin an einem und danne Tomas Perterssen und Per Perssen beclagten andersteils des guts Struksbull halbenn, worzu sich clegerin die nechste zu sein vormeinet, irrig und zwistisch erhalten, haben wir Johans etc. sampt unsern lieben getreuwen redenn zu rechte erkandth und absprechen lassen: Dieweill vorruckter zeit in derselben sachenn eine vortracht ergangen und uffgericht, die volgents durch konnigliche und furstliche sententzien bocrefftigett, so soll dieselbe bey macht und wirdden bleiben, und wu derselben volnkomlich nachgesetzt, der clegerin ein ewig stilschweigen ufferlegt sein, wo aber nicht, soll unser amptman up der clegerin erfordern vorschaffen, das derselben nochmaln (a) gnug geschee, und alsdanne damit gesedigt und zufrieden. Alles vonn rechts wegen. In urkunde meth unsserm furstlichen secrete vorsiegelt. Actum Tundern den 4ten decembris anno etc. 53.

(a) Læs: nachmaln

38.

Tønder 1553 4. december.

Attest til Janne Petersen i Vimmersbøl (Sdr. Løgum s.).

Hertugen eftergiver ham for hans person, men ikke hans mededsmænd, at komme overens med amtmanden i anledning af, at han var kendt skyldig for en ed, han

havde aflagt i Jep Ibsens uærlige sag, og han frikendes i denne sag. (1)

A. fol. 243 v.

(1) Jfr. Tønder nr. 14 af 1/12 s.å.

Schin Janne Petersen tho Wommersbull. Actum Tundern den 4ten decembris anno 53.

Wy Johans etc. bekennen vor uns, unser erben und sunst jedermenniglichen, so diesen unsen breff sehen oder horen lessen, dat wy Janne Peterssen tho Wommersbull, nachdem er von wegen Jep Ibssen einer unerlicken sacken eines eides, den er gegeben, nedderfellich worden und deshalwen meth unssem amptman updingen sollenn, dat wy ehme solcke sake, uthgenamen sine eides- und tugeslude, vor sine persone uth gnaden nachgegeben, dat he derhalwen, sovele ehme sulwest bykumpt, nicht updingen, sonder der saken halben fry sin soll, darnach sick de unssern tho richten. Dat datsulwe also gescheen, hebben wy hirunden unse furstliche secret drucken und geben laten in unsser stat Luthken Tundern den 4ten decembris anno etc. 53.

39.

Tønder 1553 4 december.

Hemme Paysen i Klægsbøl mod Peter Levesen i Kær herred.

Strid om en kirkeager og vold.

Den overenskomst, som amtmand Christoffer Rantzau har oprettet mellem parterne, skal, hvad bondegården angår, efterleves. Da sagsøgeren har fæstet kirkeageren af kong Frederik 1., kan han bruge den i henhold til fæste(brevets) udvisende.

Sagen om vold, at nemlig sagsøgte ville indebrænde sagsøgeren i hans hus og havde udæsket ham og hans husfolk ved at slå døren i m.m., henvises for begge parters vedkommende til tinget. Den, der kendes at have uret, skal af amtmanden blive straffet med den

højeste og strengeste straf.

A, fol. 243 v.

Sententz Hemme Paysen und Peter Lewenssen. Actum Tundern den 4ten decembris (anno etc. 53.)

In sakenn, so sick twusken unsem lewen getruwen Hemme Payssen tho Klixbull also cleger an einem und Peter Lewessenn in Karherde also beclagedenn anderdeiles einen kerckenacker bolangen errich und twistich erholden, hebbenn wy Johans etc. sampt unsem lewen getruwen reden tho rechte erkandt und affsprekenn lathenn: Sovele dat bundenguth, darumme sy von unserm amptman Cristoff Rantzow vordragen worden, (a) bolanget, soll der vordracht nach gelebt werdenn, alleine den kerckenacker botreffenn soll Hemme Payessenn, wile he densulwen acker vom unssem seligen hern und vader, hochlofflicher und milder gedechtnisse, gevestet, nach uthwisunge der veste tho gebukkenn und tho geneten hebbenn. Was awerst de gedane gewalt anlanget, also dat Peter Lewenssen Hemme Payessenn in sinem huse vorbrennen wollen und eme und de sinen uthgeeschet, in dorenn und anderm gehouwen, darjegenn de ander glickest falles ock geclagett hebbenn solle, diesulwe sacke tho dinge vonn beidenn deilen besprokenn und uthgefurett werden, wer danne unrecht bofunden, soll vonn unsserm amptman nach befinddunge thom hochsten und scherffstenn gestrafft werdenn. Alles vonn rechts wegen. Inn urkunde mett unsserm furstlichenn secrete vorsegelt. Actum Tundernn den 4ten decembris anno etc. 53.

(a) Skrevet to gange.

40.

Tønder 1553 4. december.

Sønke Paysen i Tønder mod Momme Hemmingsen, foged i Nybøl, og Bøking herreds råd.

Strid om en aflagt ed.

Sagsøgte kan ved breve fra Godske Rantzau bevise, at de har sluttet forlig med sagsøgeren. Dette forlig eller denne overenskomst, der tidligere er blevet stadfæstet af hertugen, skal overholdes. Da sagsøgeren imod forliget og hertugens tidligere dom i sagen ubeføjet har stævnet sagsøgte, skal han i henhold til forligets bestemmelser betale en bøde på 40 mark til hertugen, hvilken bødestraf hertugen dog på sine rådets forbøn har eftergivet ham, og herefter tie.

A, fol. 244 r.

Sententz des vagedes tho Nubell und Bockingherder radth. Actum Tundern den 4ten decembris anno etc. 53.

In sakenn, so sick twuskenn Sonnicke Payessenn tho Tundern also cleger ann einem und Momme Hemminckssenn, vagett tho Nubull, samt Bockingherder radth also boclagendenn anderdeyles von wegenn eines gedanen eides errich und twistich erholdenn, hebben wy Johans etc. samt unssen lewen getruwen redenn nach vorhoer der sakenn, rede und jegenredenn, ingelechtem brieven und segelnn tho rechte erkandt und affsprekenn lathenn: Nachdeme de boclagedenn mett des erbarnn Gossick Rantzowen brieflichenn urkundenn bowieset und dargedann, dat se met dem cleger solcker saken und eides halbenn vorglicket und vordragen, ock diesulwe vordracht von uns hiebevör by macht erkandth wordenn, dat dersulwen nochmals (a) nachgesatzet und gelebt werden soll. Und wile he, de cleger, denn vagett und radth der vordracht und unser vorigen darinne ergangen sententz endtjegen bemoyett und met unfogen citirt, soll he de pene und straff, wie de vordracht methbringet, also xl mark lubisch, welliche wy ehme doch uth vorbede unser rede und uth gnaden alsovorth nachgegebeenn, hirmede an uns vorbraken hebbenn und derowegen solckes eides und sacken halben nicht mher tho besprekenn hebbenn, sunder eme ein ewich stilschwigen upgelecht sinn und bliwen. Alles vonn rechts wegen. In urkunde mett unssem furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundern den 4ten decembris

anno 53.

(a) Læs nachmals.

41.

Tønder 1553 4. december.

Haick Jensen og Boye Jensen i Viding herred mod herredets sandemænd.

En sandemandskendelse i anledning af et manddrab.

Sagen skal pådømmes af Viding herreds råd, da hertugen ved sin hyldning har lovet at lade enhver blive ved deres landret. Den af parterne, der ikke vil godtage rådets dom, kan appellere til de tre herreder. Hvis der sker nogen uret, kan der klages til hertugen.

A, fol. 244 v.

Sententz Widingherder santh und Haick und Boye Jenssenn. Actum Tundern den 4ten decembris anno etc. 53.

In saken, so sick twuskenn Hayck Jenssen und Boy Jenssen in Widingherde also cleger ann einem und Widingherde santh also boclagedenn anderdeiles vonn wegen eines tages einen dottslach bolangenn errich und twistich erholdenn, hebben wy Johans samt unsen lewen getruwen reden tho rechte erkanth und affsprekenn lathenn: Nachdeme de sake noch nicht vor den radth in Widingherde gewessenn, und wy hiebevorn in annemunge unser lande und huldunge, dat wy menniglich by ehrem lanthrecht bliwen, gnedigen thoseggen lathen, wollen wy sie in deme ock nicht boschweren, sonder soll de sake vonn dem rade gescheiden werdenn, und wellichem parthe alsdan dat ordell nicht bolewet, mach datsulwe vor de drey herde appelliren und sich ihrem lanthrechte nach finden lathen und alsdan, so einem unrecht geschege, sick vor uns tho beclagen hebbenn, so schall ehme gescheen, wath recht is, und hebben demnach vor einen gnedigen affscheidt gewen lathen, dat ersten gedachter

Widingherder radth und darnach, so sick de parthe tho beclagen, de andern drey rethe by ehrem bosloth und by vormidunge unser hogsten straff und ungnaden unweigerlicken in der sakenn scheiden und sentencieren. Alles von rechts wegen. In urkunde meth unssem furstlichen secrete vorsiegelt. Actum Tundern den 4ten decembris anno etc. 53.

42.

Tønder 1553 5. december.

Thomas Mommesen i Humptrup mod Sønke Harcksen (i Skardebøl, Enge s.)

Noget land, som Momme Heulesen skal have overladt og solgt til Harcke Bonsen.

Sagsøgte tildømmes jorden, da hans fader Harcke Bonsen uhindret har besiddet den i 40-60 år. Sagsøgeren har ikke kunnet bevise sin rettighed til jorden med andet end ord og et almindeligt tingsvidne, der ikke gavnede sagen.

A, fol. 245 r.

Sententz Tomas Mommessen und danne Sunnicke Harckssen etzlich landt botreffen. Actum Tundern den 5ten decembris anno 53.

In sachenn, als sich zwuskenn unsern lieben getreuwen Tomas Mommessen inn Humptrup caspell also cleger an einem und danne Sunnicke Harckssenn von wegen etzlichen landes, welchs Momme Heulesenn Harcke Bonssenn ubergebenn und vorkaufft habenn solle, beclagten andersteils irrlich und zwistisch erhalten, erkennen wir Johans etc. neben unssern lieben getreuwen rethen vor recht: Dieweill cleger seine angegebene gerechticheit mit nichte also blosenn worten und einem gemeinen dingeswinde zu den sachen nicht vast dinlichen bescheinen kunnen, beclagter auch desgleichenn nichts erheblichs vonn briefflichenn urkunden furbringen mugen, ohne das sein vatter solch landt uber die

viertzig, funfftzig und sechtzig jhar roulichenn besessenn, so finden wir solchen vor jharenn roulichen besitz dem lanthrechten nach bey macht. Alles von rechts wegen. In urkunde met unsserm furstlichen secrete vorsiegelt. Actum Tundern den 5ten decembris anno etc. 53.

43.

Tønder 1553 5. december.

Claus Mikkelsen i Sød (Ubjerg s.) mod Jens Andersen i Ubjerg.

Hjemmeskøde og sagsøgerens pant i et stykke jord på Sød mark.

Sagsøgeren kan beholde jorden for den tid, den er pantsat, nemlig 6 år, da det er bevist, at jorden er pantsat til sagsøgeren af Hans Klejnsmed, som sammen med ikke navngivne børns ældste broder var formynder for dem, og tillige har de 12 bønder tilkendt ham pantet. De to formyndere skal dog stille børnene kaution, således at disse kan have sikkerhed med hensyn til, hvad der er deres. (1)

A, fol. 245 v.

(1) Jfr. 1559 Tønder nr. 24 af 22/11.

Sententz zwuschen Clauwes Michelszen tho Sedt und Jens Anderssen tho Uberge von wegen einer heimschote. Actum Tundern denn vten des monats decembris anno etc. 53.

Insaken, so sick twusken Clawes Michelssen tho Sedt als cleger an einem und Jens Anderssen tho Uberge vonn wegen einer heimschote und pandes ein anparth landes up Ceterung veltmarcke bolegen errich und twistich erholdenn, hebben wy Johans etc. samt unsen lewen getruwen reden nach vorhor der sakenn, rede und jegenrede tho recht erkandt und affspreken lathenn: Nademe inn gerichte bowessen, datt Hans Clensmitt mitt

dem oldestenn broder der kinder rechte vormunder sin soll und von eme, den clenmede, danne solck landth 6 jhar Clawes Michelssen vorpandtet worden, soll Clawes Michelssen tho Sedtt, der sollich pandt itzunder gebuket, de pandunge soss jar langk, dewile ehme desulwen ock dorch de xij bunden thogefunden, de pandunge geneten, doch datt gedachter Clensmit und er oldeste broder henwedder schuldich und plichtich sin sollen, den armen kindernn borgen tho setten, darmede de kinder dat ehre gewisse sin und enen dat nicht von aff henden gebracht werden mocht. Alles von rechts wegen. In urkunde mett unssem furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundern den 5ten decembris etc. 53.

44.

Tønder 1553 5. december.

Pay Ketelsen i Risummose mod Peter Nissen i Nybøl.

Ejendom tilhørende kirken.

Sagsøgte kan i henhold til en overenskomst og et fæstebrev udstedt af Claus v.d. Wisch nyde sit fæste, for så vidt overenskomsten bliver overholdt og leje og tjeneste bliver ydet i rette tid.

A, fol. 245 v.

Sententz Peter Nissen tho Nubull. Actum Tundern den 5ten decembris anno etc. 53.

In saken, so sich twuskenn Pay Ketelssen tho Risemor also cleger an einem und Peter Nissenn tho Nybull als beclagenden anderdeiles ein kerckenguth bolangen errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. tho rechte erkanth und affspreken lathenn: Nachdeme de boclagede Peter Nissen eine vordracht und Clawes von der Wischen vestebriefff in gerichte gelecht, darinne bofunden, dat eme datsulwe guth vorvestet, soll he siner veste und der boclagede de vordracht, wes de

medebringet, soverne dersulwen nachgesetzt und de hur und denst darvon tho rechter thit gedan und gegeben worden, geneten. Alles von rechts wegen. In urkunde meth unssem furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundern den 5ten decembris anno etc. 53.

45.

Tønder 1553 5. december.

Hans Nissen mod Bonne Feddersen i Viding herred. Noget kirkejord i Viding herred, som sagsøgte har fæstet, men som sagsøgeren i hans fraværelse har gjort krav på, idet han mener, at han har mere ret til jorden end sin modpart i betragtning af, at han med store udgifter har vedligeholdt diger og dæmninger.

Sagsøgte må i henhold til sit fæste nyde og bruge kirkejorden. Hvad de omhandlede diger og dæmninger angår, skal sagsøgte over for sagsøgeren gøre, hvad ret er, idet det ved en retskendelse skal afgøres, om han er sagsøgeren noget skyldig.

A, fol. 246 r.

Sententz zwuschen Hans Nissen und Banne Vedderssen inn Widingherde etzlich kirchenland anno etc. 53.

Wir Johans etc. bokennen hirmit offenthlichenn: Nachdem Hans Nissen etzlich kirchennlandt inn Widingherde bolegen so Bonne Vedderssenn vorfestett, abwesens seines jegenteils angefochten und sich vor dem andernn dartzu befugt zu sein angeben, angesehen er teich und damme daruff uff beschwerlichen uncostenn gehalten und derwegen umb rechtlich hulff underthenig gepeten, alsse habenn wir vor recht erkandth und affsprekenn lathenn, das Bonne Vedderssenn solch land, inn massenn er dasselb gefestet, behalten, geniessen und gebrauchen muge; soviell aber die angegebennen teich und damme betreffend, soll Banne Vedderssenn dem

cleger, so ime wes darvor eigett, welchs zu erkandtnus zu stellenn, thun, was recht ist. In urkunde mett ussem furstlichenn secrett vorsiegellt. Actum Tundern den 5ten decembris anno etc. 53.

46.

Tønder 1553 5. december.

Benådning til Jørgen Rickartsen i Ophusum (Brarup s.)

Hertugen har i nåde eftergivet Jørgen Rickartsen alt, hvad han kan have forbrudt til hertugen som øvrighed, idet han af Hans Ambdisen, tingskriver i Kær herred, var blevet beskyldt for nogle forbrydelser, men det var blevet tilladt ham af amtmænd Christoffer Rantzau at stille borgen. Han fritages for den stillede kaution uden betaling, og han skal regnes for en fri mand tillige med sine kautionister og edsmænd.

A, fol. 246 r.

Begnadunge Jorge Rickqwartssen, darinne ime die vorwirckte straffe wirdt zugegeben. Actum Tundern den 5ten decembris anno etc. 53.

Wir Johans etc. bokennen hirmit offentlighenn vor jedermenniglichen: Nachdem unser lieber getreuer Jorge Rickartssen zu Ophussenn etzlicher vorbrechunge halb, so ime durch Hans Ambdissen, dingschreiber inn Karherde, zugemessenn, von usserr amptmanne Christoffer Rantzow zu burgenn handenn angenommen, als haben wir ime solchs alles, wes er desfalls an uns also die obrigkeit mucht geursacht und vorbrochenn habenn, aus gnaden gnedig geschenckt und nachgebenn, und soll demnach solcher vorburgnus ohne entgelt nuss erlassen und neben den burgen und seinen eidesleuten ledig und loss getzelt, ihme auch derenthalb nichts vorweislichs vorgeworffen oder uffgeruckt werdenn. Zu urkunde mith ussem furstlichen secrete vorsiegellt. Actum Tundern den 5ten decembris anno etc. 53.

Tønder 1553 5. december.

Bruder Ebbesen i Lindholm mod Hans Petersen i Risummose.

Noget kirkejord, til hvilket sagsøgeren mener at være nærmere berettiget end sagsøgte.

Jasper Rantzau har som amtmand på kong Frederik 1.s tid 1530 givet denne kirkejord i fæste til sagsøgte, som hidtil har haft jorden i brug. Dette fæste skal stå ved magt, og sagsøgte kan bruge kirkejorden for livstid. Når sagsøgte er afgået ved døden, skal sagsøgeren, for så vidt han kan bevise, at hans forfædre har givet jorden til kirken og forbeholdt sig at være de nærmeste til fæstet, fremfor andre få fæstet, når han vil tage det i fæste ligesom andre og vil udrede den årlige afgift.

A, fol. 246 v.

Sententz Bruder Ebbessen und Hans Peterssen etzlich vorfeste kirchennerde belangend. Actum Tundernn denn 5ten decembris anno etc. liiii.

In sachen, als sich zwuschen unsernn liebenn getreuenn underthan Bruder Ebbesenn tho Lintholm an einem und danne Hans Peterssenn im Risingmoer beclagtenn andersteils etzlicher kirchennerde halb irrich und zwistisch erhalttenn, zu welcher cleger sich neher else beclagter zu sein vormeinett, derenthalt sie danne vor uns in gerichte erschienen und umb rechtlich erkandtnus gepeten, haben wir Johans etc. zu rechte erkandt und absprechen lassen: Dieweill Jasper Rantzow bey konnig Friderichs, unsers geliptenn hern und vattern, hochloblicher und milder gedechtnus, gezeiten anno etc.30 beclagten Hans Petersenn als ein amptman solche kirchenerde vorfestet und ehr dieselb bisher in seinem brauch gehabt, so finden wir dieselbe feste bey macht, und hat sich gedachter kirchennerden zeit seines lebendes wie pillig zu gebrauchen. Wan aber Hans Petersenn mit todte befallenn und absterben wurde und cleger zu beweisen, das seine vorfaren das land zu der kirchenn gegebenn und sich vorbehalten, die nechstenn

zur vheste zu sein, und gleich andern vhesten und darvor die gepure jerlich geben wolten, so soll er vor andern zu solcher vheste gestattet und gelassen werden. Alles vonn rechts wegen. In urkunde met unserm furstlichenn secret vorsiegeltt. Actum Tundernn den 5ten decembris anno etc. 53.

48.

Tønder 1553 5. december.

Mandat til Christoffer Rantzau, amtmand i Tønder, angående en af Jens Tordtsen i Krakebøl (Humptrup s.) aflagt falsk ed.

Kautionsforpligtelse.

Thomas Mommesen vedgår, at han har kationeret for Jens Tordtsen af Krakebøl, der havde gæld til Herman Utzberg i Flensborg, men da den rette skyldner, Jens Tordtsen, havde svoret sig fra gælden, mente kautionisten, at hans kaution dermed var ophævet, og st det i hvert fald måtte forundes ham, at Jens Tordtsen kom for hertugens ret. Jens Tordtsen udeblev imidlertid fra retten, hvilket skyldtes, at han under hånden havde sluttet forlig med sin kreditor. Da Jens Tordtsen herved havde gjort sin tidligere aflagte ed strafbar, befales det amtmanden at straffe ham i henhold til hertugens mandat.(1) Hans edsmænd kendes ligeledes skyldige og skal være ifaldne hertugens straf.

A, fol. 247 r.

(1) Se Hansb. Reg. I, 6, nr. 3 med anm.

Mandat Christoff Rantzouwen gegeben uber einen meineidigen, Jens Tordtsen genanth. Actum den 5ten decembris anno etc. liij.

Wir Johans etc. bekennen hirmit offenthlichenn, nachdem einer, Herman Utzbergk genant, von Flensburg Thomas Mommeseenn vor uns in gerichte etzlicher schulde halbenn, worvor er gelobt und guthgesagt haben soll, vorclagt und daruff umb rechtlich vorhelffunge gepetenn, woruff Thomas Mommeseenn boricht, das er der

burgschafft unlaugbar und gestendig, es hette aber Jens Tordtsenn zu Kracksbull als der rechte hauptsacher, so das gelt schuldig, den cleger mit rechte so weitt vorfolgett, vor solche schult geschwaren und seinen eidt gegebenn, vorsehe sich derowegen, das er der burgschafft enthbrachenn und geledigt, oder das ime zum wenigstenn frist und zeit gegunnet, Jens Tordtsen vor uns in gerichte zu stellenn und seine aussage und bekanthnus antzuhorenn, gedachter Jens Tordtsen aber aussenpleibenn und sich mitlerweill mit dem cleger hinter unserm wissenn und willenn in schwebender rechtfertigung voreiniget, vorglichen und vortragen, dardurch er seinen hiebevorn geleisten eidt neben deme, das der burge Thomas Mommesen die schullt bekandth und seine burgschafft zugestandenn, selbs gestrafft und untuchtig gemacht, also habenn wir in betrachtunge solcher unchristlichenn, freventhlichen ertzeigtunge nach erlangtenn rathe und bodenckenn unser lieben getreuwen rethe dem erbarn unserm radth, amptman zu Tundern und lieben getreuwen Christoffer Rantzouwen in bevhell in bevhell ufferlegt, gedachtenn Jens Tordtsen solcher muthwilligen vorhandlung halb vormuege unsers hiebevorn ausgegangen mandats in erleiche (a) leibsstraffe ohne einig vorschonen zu nhemen und mit der scherffe zu vorfolgen. Desgleichen sollen auch seine eidtsleudte niderfellig erkandth und in unsere straffe gefallen sein. Alles von rechts wegen. Actum Tundern den 5ten decembris anno etc. 53 under unse furstlich secrett.

(a) Vist nok rettet fra "errleiche" da der er sat en lodret streg gennem det sidste r.

49.

Tønder 1553 6. december.

Hans Jessen i Slogs herred mod Nis Paulsen i Alslev (Højst s.)

En halv fæstegård, til hvilken sagsøgeren mener at være nærmest.

Sagsøgte kan bruge den halve fæstegård, da han

har fæstet den af prioren i Løgum kloster og har betalt afgiften derfor. Fæstebrevet har han forevist for hertugen.

A, fol. 247 r.

Sententz zwuschen Hans Jensen und Nis Pawelsen eines halbenn vhesteguts halbenn. Actum Tundernn denn 6ten decembris anno etc. 53.

In sachen, als sich zwuschenn Hans Jensen in Schluxherde also cleger ann einem und danne Nis Paulsenn tho Alslewe beclagtenn andersteils eines halben vhesteguts halb (a) irrig und zwistig erhalten, (a) worzu sich cleger der neheste zu sein vormeint, irrich und zwistisch erhalttenn, haben wir Johans etc. zu rechte erkandt und absprechen lassen: Diweill boclagter vonn unserm priorr zu Lugum closter dasselb halbe gut gefestet, darvor die gepure gethan und vor uns denn vhestebriefff getzeigt, so finden wir dieselb bey macht, und hat sich boclagter bemeltes halben gutes mit pilligkeit zu gebrauchen. Alles von rechts wegen. Actum Tundern. den 6ten decembris anno etc 53 under unse furstlich secrett.

(a)- (a) Gentaget nedenfor

50.

Tønder 1553 6. december.

Thomas Mummesen (Humpstrupgård) mod Sunnicke Petersen (i Søholm, Enge s.)

Arvegods, som samfrænderne har skiftet mellem parterne, men med hvilket skifte ingen af dem har været tilfreds.

Ifølge et tingsvidne er hertugens dom fra 1551 efterfulgt. Samfrænderne har foretaget skifte, og med hensyn til leje og alle andre ydelser er der af de 4 samfrænder blevet stiftet et endeligt forlig mellem parterne. Samfrændernes skifte og forliget kendes at stå ved magt. Hvis parterne ikke har indbragt alt, hvad

der burde indbringes, kan det endnu ske. Således som der herefter bliver skiftet og afgjort ved forhandling, derved skal det uigenkaldeligt forblive. (1)

A, fol. 248 r.

(1) Jfr. 1551 Tønder nr. 12 af 14/3 og 1556 Tønder nr. 12 af 8/7.

Sententz Thomas Mummesen und Sunicke Petersenn erbgutter bolangend. Actum Tundern den 6ten decembris anno etc. liij.

Wir Johans etc. erkennen in sachen, als sich zwuschen unsernn liebenn getreuwen Thomas Mummesen also cleger an einem und danne Sunicke Petersen beclagten andersteils von wegen etzlich erbes und guts, welches die sammelfrunde an beiden teilenn geschifftet und gedeilett, woran sie doch kein benugen gehabt, irrich und zwistisch erhalten, neben unsern lieben getreuwen rethen vor recht: Nachdem wir anno 51 in dieser sachen sententieret, das Thomas Mummesen vor sich und Sunicke Petersenn anstadt seines weibes und ihren kindernn alle dasjennige, wes sie geerbett, wiederumb bey ihren eiden einbringen, und die samptfrunde zwuschen inen beiden schifftenn und teilenn solten, welchs wir, wie mit einem glaubwirdigen dingeswinde erweist, gescheen vormergt, und das sie volgig der hure und aller ander abrichtunge halb durch viere bemelter samptfreunde endtlich vorglichen und vortragen worden, also finden wir der samptfreunde schiffftung und vogleichunge bey macht, und so vonn denn parthenn dasjennige, wes sich gepurett, nicht volnkumlich einbracht, das es noch gescheenn muge, und wes alsdan geschifftet und vorhandelltt, darbey soll es unwiedersprechlich geruhen und bleibenn. Alles von rechts wegen. In urkunde mitt usssem furstlichenn secrete vorsiegelitt. Actum Tundernn den 6ten des monats decembris anno etc. liij.

Tønder 1553 6. december.

Attest til Richard Ingersen og Momme Paysen.

Hertugens sekretær Georg Beyer har i retten afgivet beretning om, at han havde forligt sig i mindelighed med Richard Ingersen og Momme Paysen. Han havde stævnet dem for noget land i Faretoft (Bøking h.), liggende til deres gård, hvilket Peter Richardsen, borger i Flensborg, for en kortere tid siden tillige med sine søstre Marina Kerstens på egne og sin afdøde broder Hans Richardsens efterladte datter Malenes vegne havde solgt til Richard Ingersen og Momme Paysens fader, men sælgeren havde atter gjort krav derpå og villet udlægge købesummen. Georg Beyer har på egne, sin hustrus og deres eventuelle børns vegne afstået fra alle retslige krav på dette land. Hemme Richardsen på sin faders vegne og Momme Paysen har udbedt sig et bevis for, at det i retten var foregået således.

A, fol. 248 v.

Schein Rickartt Ingersen und Momme Paisen etzlich landes in Vortofft gelegen bolangen. Actum Tundern den 6ten decembris anno etc. liij.

Wy Johans etc. bekennen hirmede apenthlich vor jedermenniglich, dat up hudenn dato unser secretarius und lewe getruwe George Beyer vor uns in gerichte erschienen unde bericht gethan, wo dat he sick mitt Rickart Ingensenn und Momme Paysenn, so he vor uns gestefent gehatt, vonn wegen etzlichs lands in Vortofft tho ihrem gude gelegen, welchs Peter Rickartsenn, burger zu Flensburgk, kortt vorruckter thidt newenst sinen susteren und Marina Kerstens vor sick und sines brudernn Hans Rickartsen nachgelatenne dochter Madlenen Rickart Ingensen und Momme Paysens vater vorkofft gehatt, dat he wedderumb besprechenn und dat koppelitt uthlegen willenn, inn der frundtschop vorglichen und vortragen unde ehnen alle rechtliche furderung und ansproke bemeltes landes vor sick, sine husfrow und ehr beidersits liweserbenn, so se dersulwen welcke bekamen werdenn, endtlich und tho grunde nagegewenn, nimmer mer

up solckenn kop tho rechte oder sunst tho spreken, sundern de sines teils geruglich darby bliwen tho latenn. Dewile uns danne unsere ock lewe getruwen Hemme Rickartsenn, an stadt und vonn wegen sines vadern Rickart Ingensen, und Momme Paysen umb einen schin, dat solckes dermaten vor uns in gerichte ergan, bekand und thogestanden, underthenig gepeten, also hebbenn wy enen densulwen crafft ditz medetodeilen gnedig nicht willenn underlathenn und des tho mherer urkunde meth unserm furstlichen secrete vorsiegelitt. Actum Tundern den 6ten decembris anno etc. liij.

52.

Tønder 1553 6. december.

Niels Nissen i Brarup mod Andreas Nielsen i Grelsbøl (Humptrup s.)

Ejendomsret til noget land.

Sagsøgeren har til fulde bevist den gamle besiddelse af landet, og hertugen har tidligere, befalet sine undersåtter i Tønder len, at ingen gårde måtte udstykkes, men skulle holdes samlet, hvorimod sagsøgte blot kan fremføre ord. Landet tildømmes sagsøgeren, der kan nyde og bruge det, men for så vidt sagsøgte kan bevise, at han har pant i landet, skal sagsøgeren være skyldig at tilbagegive ham pantessummen.

A, fol. 249 r.

Sententz zwuschen Nels Nissen tho Brarup und Andreas Nelsen tho Grelsbull etzlich landes bolangen. Actum Tundern denn 6ten decembris anno etc. liij.

In saken, so sick twusken unsem lewenn getruwen Nels Nissenen tho Brarup also cleger an einem und Andreas Nelsenn tho Grelsbull also boclagedenn anderdeiles etzlich landt bolangende errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewenn getruwenn redenn nach vorhoer der sakenn, rede und jegenrede, ingelechtenn breven und segelnn tho

rechte erkandth und affsprekenn lathen: Nachdeme de cleger Nels Nissenn de olde bosittunge gnochsam bowesen und dargedan, wy ock hirbevorn unsernn underdanenn inn Tunderlehenn bovhalen laten, dat keynne gueder theretenn werden, sonder thosamenn bliwen sollenn, und dan de boclagede Andreas Nelsen darjegen alleine nor blothe worth vorbringenn mogen, dat clagender Nels Nissen de olde bosittunge geneten und solck landt gebuken schole, awerst gedachtem boclageden Anders Nelsenn sinn panthgelltt, sovernnne he bowisen kan, dat he ein panth darinne hebbe, wedderthogewende schuldich und plichtich sin. Alles vonn rechts wegen. In urkunde meth unserm furstlichenn secrete vorsiegelit. Actum Tundernn den 6ten des monats decembris anno etc. liij.

53.

Tønder 1553 6. december.

Peter Ibsen i Hyrup (i Angel) mod Peter Ibsen i Læk.

En hustoft (stavn).

Sagsøgte kan beholde hustoftten og bruge den til bondegården. Han har nemlig ved breve og tingsvidner bevist, at hustoftten er overgivet til ham af Karsten Hayken, hvem den tidligere var blevet tilkendt. Desuden har sagsøgte moder Kerstine Jesses tilstået ham toften som hendes udskiftede søn. Sagsøgte har også rejst retslig tiltale mod besidderen af hustoftten. Hvis sagsøgeren imidlertid kan bevise, at han har pant i toften, skal sagsøgte betale pantessummen, ligesom han skal lade hertugen få, hvad der kan tilkomme ham.

Efter at dommen er afsagt, blev af sagsøgeren fremlagt et brev lydende på, at Kerstine Hanses havde solgt den omhandlede stav til sin yngste datter, der var sagsøgerens moder, for hendes livstid. Efter forhandling med parterne bestemtes det, at Peter Ibsen i Læk skal beholde hustoftten endnu i 10 år, hvorefter han skal lade Peter Ibsen i Hyrup få den. Efter de 10 års forløb skal det sidst indlagte brev være kraftesløst.

A, fol. 249 v.

Sententz Peter Ibsen tho Leck. Actum Tundernn den
6ten decembris anno etc. liij.

In saken, so sick twusken Peter Ibsenn tho Huerup
als clagendenn an einem und Peter Ibsenn tho Leck
beclagendenn anderdeiles ein hustofft bolangen errich
und twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. sampt
unsen lewenn getruven reden nach velenn gehordenn reden
und jegenreden, brivenn und segelnn tho rechte erkandth
und affsprekenn lathenn: Nademe Peter Ibsen tho Leck
mitt gloffwardigenn brieffen und dinckschwinden
boschiet und dargedann, dat eme de hustavenn vonn
Karsten Haykenn, als dem desulwe vormals thoerkandth
wordenn, owegewen, thodeme sine moder Kerstine Jesses,
wo mett einem dinckschwynde dorch 4 frame lude
getugett, eme als erem sundergen sone solckenn
hustavenn thogestan, he ock den bositter desselbenn wo
recht angesprakenn, soll he billich datsulwe genethenn
und solck hustavenn beholden und by dem bundengude
gebruken und dem cleger sin panth, oft he wes darinne
tho bewiesen, betalen, doch wes uns darvan geburth und
bykamen moge, dat datsulwe uns unweigerlickenn folgenn
soll. Alles von rechts wegen.

Nach gesprakenner sententz hefft de cleger einen
brieff ingelecht, darinne vormeldet, datt Kerstine
Hansis densulwenn stavenn siner, des clegers, mutter
und jungsten tochter die zeit ires lewendes vorkofft,
so hebben wy dorch unsere lieben getreuwenn rethe mit
beiden parthenn handlen lathenn, datt Peter Ibsenn tho
Leck (a) den staven noch tein jarlanck bositten und
darnach dem boclageden tho Huerup (b) densulwenn staven
wedderumb folgen latenn schole, ock nach uthgange der
tein jar der letzte ingelechte breff todt und
crafftlos sin und bliwenn. Datt solckes also gescheen,
hebbenn wy unse secrete hirvor druckenn und geben
lathen in unser stat Luthken Tundern den 6ten des
monats decembris anno etc. liij.

- (a) Skrevet o.l., i l.: Huerup, der er indrammet.
(b) Skrevet o.l., i l.: Leck, der er indrammet. - I
marginen ud for disse to rettelser er anført:
"Diese beyde namen sint uth forderunge Otte von
Tinen und Nels Holdenssen by M.G.H. und den hern
rethe, so sollchs nachgeben, geendert worden,
dieweil sollchs in der cantzlei soll vorsehen
sein". (M.G.H. meinen gnädigen Herrn).

Tønder 1553 6. december.

Vidisse af Frederik 1.s. dom af 14. maj 1530 (1) til Lutke Luddesen i en arvesag mellem Lutke Luddesen i Bosbøl (Klægsbøl s.) og fru Mette Andersen i Klægsbøl. Lutke Luddesens søn af samme navn, ligeledes i Bosbøl, havde tidligere under retsdagsamlingen fået kendskab til dette dokument, der var fremlagt i retten af hans modpart Magnus Andersen i Klægsbøl.

Ifølge kongens dom skulle Lutke Luddesen i henhold til lovbogen ikke kunne arve mere af sin fader Ludde Andersens ejendom end gården i Bosbøl, som hans fader havde udlagt til ham, idet han på tinge havde anerkendt ham - ligesom hans søskende - som sin søn. Hans Andersens arvinger skulle lade Lutke Luddesen få gården i Bosbøl lige så gældfri, som den var, dengang Ludde Andersen udlagde den til ham, men hvis Lutke Luddesen efter overtagelsen selv stiftede gæld i gården, skulle han svare til den, derimod skulle han ikke være pligtig at overtage sin faders efterladte gæld. De, der ville arve Ludde Andersen, skulle også være pligtig at overtage hans gæld.

Hertugen attesterer, at afskriften af den kongelige dom er enslydende med originalen både med hensyn til ordlyd og indhold.

A, fol. 250 r.

Tryk: Slesv Prov Eft III, 276, er trykt Frederik 1.s ovennævnte dom eller kendelse af 1530 14/5.

(1) Jfr. forlig af 30/11 s.å. under nr. 8 ovenfor.

Vidimus Lutke Luddessen. Actum Tundern den 6ten decembris anno etc. liij.

Wir Johans etc. bekennen hirmit vor jedermenniglich, das der erbar unser lieber getreuer Magnus Anderssen tho Klixbull vor uns eine sententzie vonn weiland konig Friderichen, unserm geliebten hern und vattern, hochmilder und seliger gedechtnus, ausgangen, (a) uff papir unter ire Ko.W. secrete vorfast, (a) die von worttenn zu wortten wie

nachvolgett lautendt ist: (b) "Wir Friderich von gots gnaden tho Dennemarcken, der Wenden und Gotten konning, erwelter konning tho Norwegen, hertoch tho Schleswig, Holstein, Stormarn und der Ditmarschenn, grave tho Oldenborch und Delmanhorst, bekennenn hirmitt vor jedermenniglich, dat wy in irrigen sakenn twiskenn Ludde Luddessenn und vor Mette Anders vor recht erkandtt hebbenn: Nachdem Luthke Luddessen sinn vader ehne tho dinge gelick sinenn sussekens geechtet, und ene ein sunderlick gutt tho Bosbull uthgetekenntt, so schall he ock na vormoge des logbockes nicht mher in sines vadernn guder denne dat gutt tho Bosbull, rhomlich dat ehme de vader uthbescheden und he itzundes inne hefft, besittet und bewannet, erwenn, beholdenn und darann besediget sin, awerst Hanns Andersenn erwenn scholenn Lutkenn Luddesenn dat gutt Bosbull entfriere vor alle ansprocke so frey mit schulde und unschulde, also idt was, do Ludde Andersenn em dat thogeteckent hefft, doch hadde Lutke Luddessenn sulwenn schulde darin gemacket sodder der tidt, darnach he desulwenn tho antwordenn. Ludde awerst ist nicht schuldig tho sines vaders nagelatenn schuldenn tho antworden, und dejennen, de Ludde Andersenn erwenn willen, sin tho sienen schulden tho antwordenn plichtich. Des inn urkunt mit unser signetten vorsigelt. Datum et actum Tundernn sonnewendes na Jubilate anno MDXXX."

Dieweill danne unnsere auch lieber getreuer Ludde Ludesenn, als dozumalenn mit gedachten Mangnus Andersenn gerichtlich vor uns zu thun gehabt, vormerget, das dieselbenn zwuschenn seinen vatter und Mangnus Andersenn mutter abprochen und ergangenn, und ime zu hanthabung und beschutzung seiner gutter und gerechtigkeit dieselb vast dienlich und merglich darann gelegenn, und uns derwegen umb einen vidimus oder transumpt underthenig gebetten, also habenn wir ime denselben fuglich nicht wissenn zu vorsagen, sunder aus furstlicher macht und gnadenn gnedig gegunnet und mitteilen lassenn und con(c)ordirt, und stimpft dannach gedachte sentencie mit dem rechten original, wie wir durch lesenn vormerget und befunden, durchaus uberein gleichs lauts und inhalts. Inn urkunt und merer sicherheit haben wir unsernn furstlich secret hirunter hangen und drucken lassen. Actum inn unnsere stadt Ludtkenn Tundernn anno domini ein tausent ffunfhundert

und drei und funfftzigk.

(a) - (a) i marginen.

(b) (fejlagtigt) udstreget.

55.

Tønder 1553 7. december.

Attest til Bende Hansen i Bøvlund (Sdr. Løgum s.)
og Peter Feddersen i Ellehoved (Sdr. Løgum s.)
Fæste af et bol i Ellehoved.

Bende Hansen har det nu i brug, og han har fæste af kongerne Frederik 1. og Christian 3. Peter Feddersen har også vist et fæstebrev, der er udstedt af hr. Iven Reventlow og er 8 dage ældre end de andre. Hvis Bende Hansen selv vil bruge bolet, skal han nyde sit fæste, hvis han derimod vil bortfæste det til en anden, skal Peter Feddersen have det.

A, fol. 253 v.

Schin Peter Veddersenn tho Elhowet einn vestebol
bolangen. Actum Tundern 7ten decembris anno etc.
53.

Wy Johans etc. bekenenn vor jedermenniglichen,
so diesen unsern brieff sehenn oder horenn lessenn,
nachdem Bende Hanssenn tho Bolum und Petter Feddersenn
tho Elhowet ein vesteboell inn Elhowet bolegen
bolangen vor uns inn gerichte gewesenn und Bende
Hansenn, der sollickes inn sine bruckunge itzunder
hefft, unnsers seligenn hern vadern, hochlofflicher
und milder gedechtenus, konnigk Friderichenn, und
konnigk Christianus, unsers liebenn hern und brudern,
veste darup gehat, awerst Petter Veddersenn ock einen
vestebriff von hern Iwen Reventlowenn, der acht dage
older als de andern, getoget, hebbenn wy einem tho
einem gerech(t)lichenn afscheide gewen latenn, so dat
Bende Hansenn, wen he dat buell sulwest bositenn und
gebruchen will, wo billich dersulwen unsers hern und
vadern und brudern veste geneten soll. Im vall he

awerst dat nichten donn, sondernn einem andernn vorvesten werdenn, soll Petter Veddersenn datsulwe hebbenn unnd gebruckenn. Datum in unser stat Luthken Tundernn den 7ten des monats decembris nach Christi unnsers salichmachers, geburt 1500 und darnach der weiniger zall inn 53 jare.

56.

Tønder 1553 7. december.

Hans Petersen i Brarup mod Bruder Nissen i Bosbøl (Klægsbøl s.) på hans søsterbarns vegne.
Noget land.

Ifølge sagsøgerens beretning har landet i tidligere tid ligget til hans stavn, men er senere kommet derfra ved arv. Den årlige afgift og tyng af dette land hviler dog alene på den del af stavnen, som han har beholdt, hvorfor han udbeder sig en retskendelse om, hvorvidt dette land ikke rimeligvis bør overlades ham. Da det omhandlede land ved arv er kommet fra stavnen og sagsøgte, som bevist ved et sognevidne, uhindret har besiddet det i 49 år, skal den mangeårige besiddelse i henhold til landets ret stå ved magt. Hvis sagsøgte vil afhænde landet - ved salg, pant eller bortleje - skal sagsøgeren være den nærmeste til at få det.

A, fol. 253 v.

Hans Petersenn sententie contra Bruder Nissenn etzlich erbgut betreffent. Actum Tundern mandages nach Thome apostoli (a) anno etc. 53.

Inn sachenn, als sich zwischenn unnsernn liebenn getrewenn Hans Petersenn tho Brarup als cleger an einem und dane Bruder Nissenn zu Bousbull anstat und vonn wegen seiner suster kind anders teiles etzlichen landes halb, als cleger bericht inn vorzeitenn zu seinem staunn gelegenn gewesenn und nochmalenn (b) darvon erbett wordenn, do ime doch die beschwer und

jerliche gifft alleine auff seinem stauen und behaltene uberrigenn theill seines bedunckens weiniger allse mith rechte ufgeladenn, irrig und zwistisch erhaltenn, derentwegenn er inn rechte zu erkennenn gepetenn, ob ime dasselb nicht vor andern pillig gegunet und zugelassenn, haben wir Johans, von gots gnaden etc. zu rechte erkant und absprechen lassen: Dieweill bemelt landt, wie vonn cleger beclagten bericht, durch erbe vonn dem stauhenn kommenn und dasselb, wie mit einem caspelldinge (c) erweist, vom beclagten inn die neugen und viertzig jaren rauli(c)henn besessenn, so finden wir dannoch den vorjartenn und ruchlichen besitz dem lantrechtenn nach bei crafft und macht; solt aber dasselb land zu vorendernn gesucht, vorkofft, vorpfande(t) (d) oder vor die hure ausgelassenn werdenn, alsdann soll cleger vor andernnn die negeste seinn. Alles von rechts wegen. Inn urckunt mit unsernn furstlichen secrete vorsigelt. Actum.

- (a) Datoangivelsen (25/12 "juledag!") er fejlagtig; dommen står mellem to indførsler af 7. december, som imidlertid ikke var en mandag, men torsdag.
- (b) Læs: nachmalen.
- (c) Vel fejlagtig for caspellwinde.
- (d) Tekst: vorpfander.

XIV. Retsdage i Haderslev 1554 13.-21. februar.

Efter retsdagene i Tønder nov. - dec. 1553 tog hertug Hans til Kolding. Herfra skrev han den 22. december til amtmændene og stalleren på Nordstrand, at han ville høre deres regnskaber førstkomende 28. januar i Haderslev. Hertugen var på den tid også i Haderslev, men den 1. februar skrev han til Christian 3., at han den følgende dag ville bryde op og komme til kongen. Denne ville nemlig på slottet i Kolding holde Poul Huitfeldts og Jacob Sehesteds bryllupper, som hertugen skulle deltage i. Hertugen kom tilbage til Haderslev omkring 12. februar. Der ses ikke noget om indkaldelse af råder til retsdagene. Det hænger formentlig sammen med, at aflæggelsen af amtsregnskaberne har fundet sted omkring samme tid, idet arbejdet med regnskabsaflæggelsen måske først er afsluttet, efter at hertugen var vendt tilbage til Haderslev, og retsdagene begyndte. Samtidig med retsdagene i Haderslev fratrådte Christoffer Rantzau amtmandsstillingen i Tønder. Den 23. februar udstedtes følgebrev til amtsundersåtterne for den ny amtmand i Tønder Otto v. Thienen. - I 1553 og 1554 var to betydelige sager genstand for forhandling mellem kongen og hertugen, nemlig Ribe gejstligheds juridiktion i hertugdømmet og handelsstriden mellem Ribe og Tønder. Fra retsdagene i Tønder 1553 og Haderslev 1554 udgik der skrivelse vedrørende disse sager. - På retsdagene behandlede 4 sager fra Tønder amt.

Reg. nr. 3, 81 r, 97 r, 100 r ff., 106 v.

1.

Haderslev 1554 13. (1) februar.

Knud Henriksen i Rødding mod nævningerne i Frøs Herred.

Sagsøgte kendelse, ved hvilken Jørgen Smed var blevet frikendt for at have fældet et birketræ

tilhørende sagsøgeren.

Sagsøgeren har i retten bevist, at hans afdøde fader Henrik Knudsen på tinge tidligere end nævningernes kendelse havde svoret, at han selv personlig havde fundet Jørgen Smed ved træet, da han fældede det, desuden er det blevet bevist, at birken var blevet fældet med smedens økse. Sagsøgte har herimod kun fremført intetsigende ord, hvorfor deres kendelse omstødes.

A, fol. 271 v.

(1) Se fodnote til dommen.

Sententz Knut Hinnricksenn tho Rodding und die neffeninge inn Fros herde bolangenn. Actum Haderschleben denn viertzehenden (a) tag februarii anno etc. 54.

Inn sackenn, so sick twusckenn denn erbarn unnserrn lewenn getreuenn Knuth Hinricksenn tho Roddinge also cleger an einem und denn neffningen in Fros herde also beclagede ander theilles einem toch ein berckennbom bolanngen, so Jurgenn Schmit den cleger affgehewenn heben solde, unnd aber durch denn neffningenn gefriget wordenn, irrich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johannis etc. tho rechte erkant: Nachdem de cleger inn gerichte dargethann, dat sein selhige vader Hinrick Knutzenn up denn dinge vor de neffningenn toch thonn hilligenn geschwarenn, dat he gedachtenn Jurgen Schmit bei dem bome, do he dennsulwenn gehowenn, personlich sulwest gefundenn, todeme ock bewiset wordenn, dat solcke bercke meth des schmedes exe gehowenn wordenn, und de beclagedenn neffningenn nichts darjegen ane alleine blote und vorgeffliche worten vorbringenn mogenn, erckennenn wy der neffningen toch niderfellig, und dat gedachtem cleger in deme unrecht gescheen. Alles vonn rechtes wegenn. In urckunt meth unserm furstlichen secrete vorsiegelt und gebenn up unserm schlate Haderschleben dinstags (a) nach dem sondage Invocavith anno 1554.

(a) Datoen i overskriften passer ikke med dateringen i slutningen af dommen, idet 14/2 1554 var en onsdag, tirsdag altså den 13.

Haderslev 1554 14. februar.

Christoffer Johansen (Lindenov) til Drenderup (Ødis s.) mod de 15 mænd i Gram herred, nemlig Hans Hansen i Jegerup og hans medbrødre.

Vold og ulovlig indtrængen, som Søren Nielsen i Simmersted (Hjerndrup og Magstrup s.) samt hans meddelagtige har begået mod Lorentz Nielsen i hans gård.

Sagsøgtes kendelse, hvorved Søren Nielsen og hans meddelagtige frikendtes, kendes for omstødt og Søren Nielsen tillige med hans meddelagtige for skyldige, da det af sagsøgtes kendelse på tinge fremgår og med blodige hoveder er bevist, at ovennævnte vold og indtrængen havde fundet sted, og de skal derfor give erstatning for den voldte skade.

A, fol. 270 r.

Sententz Christoffer Johansenn tho Drendorp unnd denn XV menne inn Gramherde, Hans Petersenn tho Jegerup und sine medebrudern, und Soverin Nelsen tho Semmerstede bolangenn. Actum Haderschlebenn den XVten februarii (a) anno 1554.

Inn sackenn, so sick twushenn dem erbarenn unnersern liebenn getruwenn Christoffer Johansenn tho Drendorp als cleger ann einem und denn foffteinn mennenn inn Gramherde also Hans Hanßenn tho Jegerup samt seinenn medebroderenn beclagedenn ander theilles wegenn gewalt und gargangk, so Soverinn Nelßenn tho Semmerstede samt sine meddehebbendenn inn sinem gude und have ann Lorentz Nelßen gedan hebenn solde, irrich unnd twistich erholdenn, hebben wy Johans etc. nach vorhor der sacke, veler rede und jegenrede tho rechte erckannt und afspreckenn lattenn: Nachdem Christoffer Johansenn in gerichte loffwirdig bewiset und dargethann, dat Sorein Nelsenn met den sinen Lorenntz Nelßenn up sinem gude geschlagenn, gewalt unnd gargangk gedann, ock vonn der XV menne toch datsulwe binnenn dinge und sunst ner (b) blodigenn koppenn bewiset, unnd Sorin Nelßenn tho Sommerstede glickwoll darawer vonn denn XV mennenn

gefriget wordenn, erkennenn wie der XV mennenn toch und Sorin Nelssenn sampt dennsulwenn, so he bi sich, als solch garganck und gewalt gescheen, gehat, nidderfellig, unnd sollenn derowegenn Sorein Nelßen und sine beihebbende darvor tho beteren die schuldig sin. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urckunt met unserm furstlichenn secrete vorsigelt und gebenn up unserm schlate Haderschlebens mitwochs(a) nach den sontage Invocavit anno 1554.

- (a) Datoerne i overskriften og under dommen passer ikke sammen, da den 15/2 i 1554 var en torsdag, onsdag var derimod den 14.
- (b) ner er nok en skrivefejl; læs met.

3.

Haderslev 1554 14. februar.

Lorentz Jensen i Seggelund (Tyrstrup s.) mod nævningerne i Tyrstrup herred.

Knud Laursen i Seggelunds salg af et og samme føl til to mænd, nemlig Knud i Bojskov (Tyrstrup s.) og Lorentz Jensen i Seggelund.

Sagsøgtes kendelse skal stå ved magt, da det forholder sig således, at Knud i Bojskov har foretaget det første køb, og som første køber skal han nyde sit køb. Den sidste køber, sagsøgeren, der vil bevise, at han på dette køb har haft en udgift på 1/2 td. honning til amtmanden, kan på tinge retslig kræve (den anden) for det lidte tab med hensyn til dette føl. Sælgeren skal være ifalden hertugens strenge straf og unåde, fordi han har solgt samme føl til to mænd og påført den ene af disse tab.

A, fol. 270 v.

Sententz Lorentz tho Sigling contra (a) die neffningen in Tusterherde vonn wegenn eines vorkofften falenn. Actum Haderschlebens denn

15ten februarii anno 1554.

Inn sackenn, so sick twusckenn Lorenntz Jenßenn tho Sigling als cleger ann einem unnd denn nefningenn inn Tustorpherde also (be)clagendenn ander theiles einem (b) vorkofftenn falenn bolanngenn irrich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. nach vorhorer (c) der sackenn, rede und jeggenrede, brief unnd sigll tho rechte erckannt und afspreckenn latenn: Nach denn (d) geloffwerdig tho bofindenn, dat de vorkoper Knuth Laursenn tho Siglinge solckenn falenn twen ludenn, also Knuth tho Buchschow unnd Lorentz Jennsenn tho Sigling, vorkaufft, und awer Knuth tho Buckschow denn erstenn und Lorentz Jensenn den andernn koep bostandenn, dat der neffnunge toch bei macht stann und de erste koper sines kopes genethenn schole, doch will de letzte koper Lorenntz Jennsenn bowiset, dat he eine halwe thune honnich up solckenn kop denn amptman uthgegewenn, soll he vor sinen schadenn, und wes he des falenn halwenn gedenn, denn koper tho dinge mith rechte tho bespreckenn und tho mannen hebbenn, und de vorkoper soll, dat he twenn ludenn solckenn valnn boslichenn vorkofft und also denn einenn up schadenn gebracht, inn unnserne ernste straffenn und ungnade vorfallen seinn. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urckunt meth unnserm furstlichen secrethe vorsegelt und gebenn up unserm schlathe Haderschlebenn mideweckenn nach denn sonntage Invocavith anno etc. 54.

- (a) Tilføjet med anden hånd.
- (b) Læs: ein.
- (c) Læs: vorhor.
- (d) Læs: Nachdem.

4.

Haderslev 1554. 14. februar.

Anders Møller i Tørning Mølle (Hammelev s.) mod Peter Jepsen i Tyrstrup.

Krænkelse af sagsøgerens datter Wolbroth. (1)

Eftersom sagsøgte selv i retten har tilstået sin brøde og derfor skulle straffes på sin hals, skal han,

hvis han vil benådes af hertugen, bøde til sagsøgeren og hans datter.

A, fol. 271 r.

(1) Valborg?

Senntentz Anders Moller tho Doring Molle also cleger an einem und danne Peter Jepsen tho Tustorp boclagten anders teiles bolangenn. Actum Haderschlebenn mitwochs nach Invocavit anno 1554.

In sackenn, so sick twusckenn unnserm lewen getreuwenn Andreas Moller tho Doringe Molle also clagedenn an einem und Peter Jepsen tho Tustorp bec(1)agedenn ander teiles bolangenn (a) des clegers dochter, Wolbroth genommet, die vonn denn boclagedenn vorunert wesenn soll, bolangenn, hebbe wy Johannis etc. nach vorhoer der sackenn, rede und jegenrede tho rechte erckant und afsprecken laten: Nachdem de beclagede sulwer inn gerichte bostandenn und nicht vorneineth, dat he meth der meschenn tho donde gehat, und he solke schande und untucht inn affwesenn der eldernn, als se inn der kerckenn gewesenn, am mandage inn den pingstenn gedan, und also heimlickenn im huse ane der eldernn wethenn und willenn geckammenn, soll he derowegenn an seinem halse gestrafft werdenn, so he awer bei unns gnade tho erlangenn, so soll de deder dem moller und sine tochter vor der boestenn that tho beterende schuldig sinn. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urkunt meth unnserm furstlichenn secrete vorsegelt und geben up unnserm schlate Haderschlebenn mitweckenn nach dem sondage Invocavit anno etc. 54.

(a) bolangenn burde have været udstreget her; det er i kopien gentaget to linier længere nede, hvor det har sin rette plads.

Haderslev 1554 14. februar.

Jens Karlsen i Meng (Aller s.) mod Anders Petersen og Hans Karlsen, sammesteds.

Arvegods og ejendom beliggende i Meng, hidrørende fra Nis Karlsen.

Efter amtmand Sivert Rantzaus befaling er der ifølge en skreven overenskomst af ærlige folk stiftet forlig i sagen. Denne overenskomst, der er godkendt af begge parter, skal overholdes. Er nogen opsætsig herimod, skal vedkommende af amtmanden straks udvises af gården og en anden indsættes i stedet for. (1)

A, fol. 271 r.

(1) Jfr. 1576 Hansborg nr. 81 af 9/11.

Sententz Jens Karlsenn tho Menge und danne Anders Petersenn und Hans Karlsenn tho Menge bolangen. Actum Haderschlebenn den 14ten februarii anno 1554.

Wyr Johannis etc. bekenne hirmith offentlichenn: Nachdem unnsere liebenn getreuer unterthanenn Jens Karlsenn tho Menge also cleger an einem und danne Anders Petersenn und Hans Karlsenn beclagete ander theiles etzlich erbguths und eigenthumbs halb tho Meng bolegenn, von Nis Karlsenn herrurendt, irrig unnd twistich gewesen, also haben wir nebenn unnsern lewenn getreuwenn rethenn tzu rechte erkanth und afspreckenn lassenn: Diweill hiebevorn aus bevell unnsers amptmans Siverth Rantzowenn erliche frumme leute uber solchem handell gewesen, die partenn lautz beschriebener vortracht entlich und zu grunde vorglichen unnd vortragenn, solche vortracht auch von beidenn theilenn beliebet, gewilliget und angenommenn, so findenn wir dieselbe bei macht, wollenn auch, das der in allenn punctenn und artickeln unweigerlich gelebt und nachgesetzt werde; solt aber bei einem theill mangell und ungehorsam tzu befinden seinn, denselbenn soll unnsere amptmann unvorzeuglich aus dem gude weisenn und treibenn und einem andern ann seine stat einsetzenn. Alles vonn rechtes wegen. Inn urckunt meth unnserm furstlichenn

secrethe vorsigelt. Actum Haderschlebenn den 14ten februarii anno 1554.

6.

Haderslev 1554 14. februar.

Chresten (Brun), sognepræst til Stepping, mod Erik Emmiksen til Tyrstrupgård.

Et stykke jord, kaldet Mølletoft, beliggende på Bjerndrup mark (Stepping s.)

Ifølge sagsøgerens mundtlige beretning var den omhandlede jord i forgangen tid overladt til Otte Emmiksen mod en årlig afgift, men efter dennes død har sagsøgeren af Erik Emmiksen ikke kunnet erholde denne afgift, desuden blev jorden, som han selv ville bruge, forholdt ham. Sagsøgte berettede herimod, at han og hans forfædre uhindret havde besiddet jorden i hundrede år imod lejeafgift, som sognepræsten til enhver tid havde fået, og han ville ikke indrømme sagsøgeren mere end den sædvanlige afgift.

Dom: Sagsøgeren, der med kirkebogen og en beseglet lovhævd har bevist, at denne jord (ager) hørte til præstegården, kan tillige med sine efterfølgere i præsteembedet bruge den uden hinder af nogen. Sagsøgte har intet kunnet fremføre af betydning herimod, kun ord. (1)

A, fol. 272 r.

(1) Jfr. 1548 Haderslev nr. 9 af 23/2.

Senntentz her Chrestenn tho Stepping unnd Erick Emecksenn tho Tustorpgarde bolangenn. Actum Haderschlebenn denn 14ten februarii anno 1554.

Wir Johannis etc. bekenenn hirit offentlig, das der wirdist unser lieber getreuer her Christenn, kirchherr zu Stepping, vor uns in gerichte erschinnenn unnd clagende vorbracht, wie das er ein stucke erde, Molentofft genanth, in Berndorp velt belegenn, welchs der widderumbstede zu Stepping gebreuchlich behorig,

vorruckter zeith Otte Emicksenn vor gepurliche jerliche abgiffit gegunneth und zugelassenn. Dieweill aber Otte Emicksenn vorstorbenn, hette er vonn Erick Emecksen dasjenige wie bevor nicht erlangenn noch becommen mogen, wurde ime auch daruber sein lanth, welchs er selber gebrauchen wolt, vorenthaltenn, derenthalt er uns umb gerichtlich einsehen unterthennig gepettenn, warauff beclagter zu anthworth berichten lassenn, das er und seine vorfarenn dasselb inn hundert jar her vor hure unnd abgiffit, die der kerckher zu jederzeit becommenn, raulich besessenn, lies sich auch bedunck(e)nn, das er nochmaln (a) darbei billig gelassenn, und were dem kerckhernn an solichenn lande, ausgenomenn die gewonliche hure, nicht gestendig, darauff nicht weiniger das recht begerth, uff welche gehorte clage unnd antworth wir tzu rechte erckanth und absprechenn lassenn: Dieweill cleger, der kirchherr, mith dem kirchennbuche, desgleichen (b) einem besigeltenn lacheventh inn gerichte gnugsam bewisenn, das solcher acker nebenn andernn jhe und allewege tzu der widderumbstede zu gebrauchenn gehorich gewesenn, beclageter aber, ausgenomenn blose worth, nichts erheblichs darjegenn furzubringenn gehabt, so soll dannach cleger unnd seine nachkommenn bemalter (c) kirchen dennselbenn zu ihrem bestenn ohnne jemandes vorhindernn nutzenn unnd br(au)chenn (d) unnd jhe ferner darann kein hinder oder einpas gescheenn. Alles von rechtes wegen. In urkunt mith unnserrn furstlichenn secrethe vorsigelt und gebenn up unnserrn schlate Haderschlebenn denn 14ten februarii anno etc. 54.

- (a) Læs: nachmaln.
- (b) Skrevet to gange.
- (c) Læs: bemalter.
- (d) Tekst: brochenn.

7.

Haderslev 1554 14. februar.

Jens Laurensen i Selskær (Jegerup s.) mod Claus Nielsen, Jørgen Møller i Tørning (Hammelev s.) og

Jes Roe, herredsfoged i Gram herred.

Aflagt ed angående mel fjernet fra møllerens mølle.

Da sagsøgeren ikke har fremført noget bevis for sin påstand, skal nævningernes kendelse stå ved magt, ligesom også den ed, mølleren og Claus Nielsen har aflagt for at redde deres ære.

A, fol. 272 v.

Senntentz zwuschenn Jenß Laurensenn tzu Selskior und Clawes Nelsenn, Jurgen Moller zu Doringenn und Jes Roe, herdesvogt im Gramherde. Actum Hadersschlebenn denn 14ten februarii anno etc. 54.

Wyr Johanns etc. beckenenn hirmith offentligh: Nachdem sich tzwuschenn unnserrn liebenn getreuwenn un-terthanen Jens Lornsenn tho Selskior (als cleger an einem, und) Claus Nelsenn, Jeorge Moller zu Doringen unnd Jes Roe, herdesvoget inn Gramherde, beclagetenn anders teiles, vonn wegenn etzlicher eide so etzlichs mels halbenn, als beclagetenn sines angebendes uth der molenn entfernet und genomenn sein schall, ergann, irrig und twistich erhaltenn, also habbenn wy dith tho affscheide gnedig gewen latenn: Diewille cleger sines upsegens neinen bewis und nur blote worthe vorgewenth, so schall demena denn nefingen toch bei macht stann, desglichen ock de andernn eide, so der moller und Clawes Nilsenn tho errettinge irer eren gethan, und bei werdenn bliwen, und darmede alle ge(b)reckenn (a) und zweist upgehawenn, wechgenamenn und entlich tho (g)runde vordragenn sin. In urckunt met unserm f. secrete vorsigelt. Actum.

(a) Tekst: gedreckenn.

8.

Haderslev 1554 15. februar.

Jørgen Clausen, borger i Haderslev, mod Hans Ar-

nitzen i Kokær (Tyrstrup s.)

En gæld på 7 daler.

Sagsøgeren har i retten ved mundtligt vidnesbyrd og skriftlige tingsvidner bevist, at sagsøgte havde befalet ham på hans, sagsøgtes, vegne at betale 7 daler til Enevold Barberer, hvilket denne har tilstået at være sket. Sagsøgte har ikke kunnet fremføre noget herimod, men har ved en ed villet afsvære dette. Sagsøgte (1) og hans edsmænd fældes, og sagsøgte dømmes til at betale sagsøgeren de 7 daler.

A, fol. 267 r.

- (1) Efter at sagsøgte havde forhandlet med amtmanden, fik han oprejsningsbrev af hertugen 1554 24/11 (Reg. A, 274 r), hvori hans navn skrives Arndtsenn.

Sententz Jurgenn Clawesenn und Hans Arnitzenn tho Kocker bolangenn. Actum Haderschleben donnerstags nach Invocavit anno 1554.

Inn sackenn, so sick twusckenn Jurgenn Clawesenn, borger unser stadt Haderschlebenn, als cleger ann einem und Hans Arnitzenn tho Kocker also beclagedenn ander theiles sowenn daler schult bolangenn irrich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johans etc. sampt unsern lewen getreuenn redenn nach vorhor der sackenn, velen redenn und jegenredenn tho rechte erkant und afspreckenn lathenn: Nachdem Jurgenn Clawesenn meth loffwerdenn ludenn und schrifftlichenn dingschwindenn inn gerichte bewesenn, dat Hans Arnitzenn eme bofalenn, solck gelt Erwolt Balbirer seinenthalbenn tho bethalenn und tho thosegenn, de balberer ock, dat he datsulwe empfangenn, becanth und thogestandenn, unnd de beclagete darjegen nichts vorbrengeenn mogen, sondernn einenn eidt gegewenn und solckes afgeschworen wollenn, dat Hans Arndtsenn sampt seinen eidesluden der sackenn halwenn gefelt sein und bliwen schollenn, und soll ock gedachter Hans Arnitzenn schuldig und plichtig seinn, denne gedachtenn cleger Jurgen Clawesen solcke sowenn daler tho entrichtenn und tho bethalenn. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urckunt met unserm furstlichenn secrete vorsigelt und gebenn up unserm schlate Haderschlebenn am donnerstag nach dem sondage Invocavith anno 1554.

Haderslev 1554 15. februar.

Adde Freses efterladte arvinger mod Anker Ankersen, borger i Haderslev. (1)

Adde Freses domfældelse og arvingernes lidte skade.

Sagsøgerne fremførte, at sagsøgte ikke, som krævet i en tidligere i Haderslev afsagt retskendelse, havde aflagt ed på, at han ikke havde gjort, hvad tøndebinderen i København beskyldte ham for, hvorfor han var hjemfalden til straf. Sagsøgte havde kun intetsigende ord at indvende herimod. Besked: Da sagsøgte ikke har kunnet rense sig for sigtelsen mod ham, er han ifalden hertugens strengeste straf og kendes domfældt. Han skal stå sagsøgerne til rette for Haderslev stadsret, hvortil han er blevet bragt som fængslet. Hvad angår Anker Ankersens forpligtelse, nemlig at hvis han ikke kunne forfølge sin sag og gennemføre den, skulle hertugen have magt til at lade ham hænge i det højeste træ, har hertugen for sin person og for forbøns skyld eftergivet ham dette. (2) - Ifølge Georg Beyers tilføjelse bestod benådningen i, at hængning blev ændret til henrettelse ved sværd.

A, fol. 273 r.

- (1) Er formentlig den Anker, der af Georg Beyer i sagen fra 1576 29/10 opgives som søn af borger i Haderslev Marx Ankersen og Christina Foet (fra Beierholm), se stamtavle til dom nr. 38 af 1576 29/10.
- (2) Jfr. 1549 Haderslev nr. 4 af 1/1, 1551 Tønder nr. 7. af 12/3 og 1553 Haderslev, kendelse af 5/2.

Senntentz Adde Fresenn erwenn und danne Ancker Anckersenn bolangen. Actum Haderschlebenn doners-tages nach Invocavith anno 54.

Bescheidt. (a)

Wir Johans etc. bekenenn vor jedermanninglic-henn, so diesenn unnserrn brieff sehenn oder horenn lessenn: Nachdem Adde Frisenn seligenn nachgelatene erwen also clegers an einem und A(n)cker Anckesenn,

borger tho Haderschlebenn, beclagede ander theils, der cleger seligen vater forigenn nedderfellunge (b) und dero erledennenn schadenn halwenn irrich und twistisch gewesen, hebben dye cleger inn gerichte vorbracht, wille inn dyser sackenn thovornn ein gerichtlicher affscheidt alhie tho Haderschlebenn ergangenn, also dat gedachter Ancker Anckersenn vor die tichtung des thunenbinders tho Coppenhagenn, dat he eme de certenn und brive, darmede he selige Adde Friese inn fall und schadenn gebracht, (uth sinem huse heimlichenn entferret hebbenn solde), dat he solckes nicht gedann, nach lantrecht sich werenn und seinenn eidt donn solde, und he demsulwenn nicht nachgeseteth, sunder mith dem eide besitten bliwen, dat he siner vorigen vorpflichtunge unnd wilckor nach gestrafft werden mochte, darjegenn danne de beclagede gar nichts, sunder alleine vorgeffliche und blote worth vorbringenn mogenn, hebbenn wy in der sackenn beidenn parten diesen gerichtlichen affscheidt gewenn lathenn: Nachdem Ancker Anckersenn sich nicht solcker tichtung halwenn, wo recht, werenn konnenn, dat he derowegenn inn unsere hogeste straffe vorfallenn sein und nedderfellich bliwen schal, ock den clegern vor unnsERM stadtgerichte tho Haderschlebenn, darhenne he alsovorth gefenglichen gebracht wordenn, warumme se enhe tho bolangen, eth sie vumme ere, liff und gut oder wes des mer sein mochte, tho rechte stann, und den clegers schal ock von dem rade unser stath Haderschlebenn und eren gerichtes vorwaltern alsobalde up ere clagend ane allenn vortoch und upentholdinge wedderfarenn, wes recht is. Sovele awer sein vor wilckorenn bolangenn deit, also dat er sich, wo er seinem rechten nicht nachsetzenn konde, oder datsulwe nicht vollenbrochte, wie eme in den hogsten bom henckenn zu lassenn macht habenn soltenn, datsulwe hebbe wy eme vor unnsER personn uth gnadenn und umme vorbede willenn nachgegewenn. Inn urckunt, dat solckes gescheenn, hebbe wy diesen gerichtlichem affscheidt met unnsERM furstlichenn secrethe vorsegelth und gebenn up unnsERM schlate Haderschlebenn am donerstags nach dem sontage Invocavith anno 1554. (c)

(a) Med Georg Beyers hånd.

(b) Rettet fra: nedderfelligunge.

(c) I marginen ved tekstens slutning med Georg Beyers hånd: "Nota. Er ist umb seiner freundschaft willen zum schwerte von den clegern begnadett".

Haderslev 1554 15. februar.

Wolter Volckmar (1) mod Jens Laurensen i Lunds-
gård (antagelig Skodborg s. i Frøs herred) og
hans medforbundne samt nævningerne i Frøs herred.
Nævningerne i Frøs herreds kendelse mod sagsøge-
ren for ran.

Der er sket sagsøgeren uret, da han har bevist,
at han har hyret (2) fragtmænd, og nævningerne på et
usandfærdigt vidnesbyrd, aflagt af Oluf Jensen i Ustrup
(Vedsted s.), har oversvoret sagsøgeren og ikke fragt-
mændene ran. Nævningerne samt vidnesbyrdet underkendes
derfor.

A, fol.. 269 v.

- (1) Fik af hertugen bestalling som berider 1555 3/2
(Reg. A, 352 v)
- (2) Dette er formodentlig meningen med tekstens
"gehoret".

Sententz Wolter Volkmarß contra (a) Jens Laurent-
senn tho Luntzgarde bolanngenn. Actum Haderschle-
benn donnerstags nach Invocavit anno etc. 54.

Inn sackenn, so sick twuschenn unnserrn lewenn
getreuwen Wolter Volckmar also cleger an einem und Jens
Laurtzen tho Luntzgarde sampt sinenn medevorwantenn und
denn neffningenn inn Frosherde also beclagedenn ander-
theiles vonn wegenn eines tags, darinne sy Wolter
Volckmar rann awerschworenn, bolanngenn irrich und twis-
tich erholdenn, hebbe wy Johannis etc. sampt unnserrn
lewen getreuwen redenn nach velenn redenn und jegenn-
redenn, brieffenn unnd sigeln tho rechte erckanth und
afspreckenn latenn: Nachdem Wolter Volckmar inn gerich-
te bowesenn, dat he den furmann gehoret, und de neff-
ninge up eine unwarhafftige tuchenisse, so dorch Oloff
Jensenn tho Ustorp gescheenn, Wolter und nicht denn
furmann rann awerschwarenn, dat sie daranne Wolter un-
recht gedann, und sy, de neffninge, sampt der tuchnuse
nederfellig seinn und bliwenn scholenn. Alles vonn
rechtes wegenn. Inn urckunth met unnserrm furstlichenn
secrete vorsigelt unnd gebenn up unnserrm schlate Ha-

derschleben donnerstags nach dem sontage Invocavit anno 1554.

(a) Tilføjet med anden hånd i stedet for udstreget und.

11.

Haderslev 1554 15. februar.

Hans Hansen i Jegerup mod de 15 mænd, nemlig Detlev Marquartzen i Kolsnap (Nustrup s.) og hans medbrødre.

Overfald.

Det er i retten bevist, at Offer og Baltzer Petersen har skudt sagsøgeren med en bøsse gennem hans klæder på en søndag, da han gik ud af kirken. Da han bagefter ville klage over dette, havde de ligget efter ham i rugmarken, så han måtte flygte tilbage til landsbyen. De 15 mænd, der har frikendt de to gerningsmænd, kendes tillige med disse skyldige.

A, fol. 269 r.

Senntentz Hans Hanssenn tho Jegerup (a) contra die 15 menner.(a) Actum Haderschlebenn den XViten februarii anno etc. 54.

Inn sackenn, so sick twusckenn unnsern lewenn getreuwenn Hans Hanssenn tho Jegerup also cleger an einem und denn XV mennenn also Detloff Marquartzenn tho Kollschnap und sinenn medebrudernn also beclagtenn ander theiles arradt bolanngenn errich und twistich erholden, hebbenn wy Johannis etc. sampt unsern lewen getreuwen redenn tho rechte erkanth und afspreckenn lathenn: Nachdem inn gerichte loffwerdich bowesenn, dat Offer und Baltzer Petersenn, Hanns Hanssenn tho Jegerup, als er uth der kerckenn up einem sontag gangenn, durch sine cleider mit einem furred geschatenn und darnach, als er solchs clagenn wollenn, vor eme, dat he wedder thoruge im dorpe flegenn moethenn, im rogenkamppe gelegenn und darawer von den XV mennenn

endtfriget wordenn, dat dem cleger de gedachte XV
mennen unrecht gedann und dero wegenn meth dem beidenn
Offer und Baltzer Petersenn sollenn gefelleth sinn und
bliwenn. Alles vonn rechtes `wegenn. Inn urkunt met
unnserm furstlichenn secrete vorsegelt und gebenn up
unnserm schlate Haderschlebenn donnerstag (b) nach dem
sonntag Invocavith anno etc. 54.

- (a) - (a) Tilføjet i marginen med Georg Beyers hånd.
- (b) Datoerne i overskriften og under dommen passer ikke sammen; 16/2 1554 var en fredag, torsdagen var den 15.

12.

Haderslev 1554 15. februar.

Ove Jørgensen, Thomas Nissen og beboerne i
landsbyen Arrild, Hviding herred, mod Peter
Jepsen i Roost (Arrild s., Nr. Rangstrup h.)

Et stykke indgrøftet eng, Melvad-engen

Sagsøgerne skal beholde engen, da det i retten er
bevist, at denne eng fra gårdene i Arrild af en mand,
som den tidligere tilhørte, en tid lang var udlejet til
Roostgård, og Arrild også har betalt skat og afgifter
af denne eng, ligesom det også er bevisligt, at engen
er beliggende på Arrild mark og i Hviding herred. Sag-
søgte har ikke kunnet fremvise købekontrakt eller skøde
eller godtgøre nogen adkomst til engen.

A, fol. 269 v.

Sententz Ove Jurgensenn und der vonn Arilt (a)
contra Peter Jepsen zu Rost. (a) Actum
Haderschleben donnerstags nach Invocavith anno
1554.

In sackenn, so sick twusckenn unnsernn lewen ge-
treuwen Owe Jurgensenn, Thomas Nissenn und den
inwonnern unnser dorpes Arilt inn Widingherde als
cleger ann einem und Peter Jepsenn tho Rost also becla-

gedenn ander dieles (b) ein stuck wische Melwath eingeg(r)oweth irrich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. sampt unnsen lewenn getreuwenn redenn nach vorhoer der sackenn, rede und jegenrede tho rechte erkanth und afspreckenn lathenn: Nachdem inn gerichte dargedann unnd bewiset wordenn, dat desulwe wische tho dem gude Rosth eine tidt lang vonn den gudernn tho Arilt, de einnem manne domals gehört, geleneth wordenn, de vonn Arilt ock vonn dersulwe wische schat und schulde gewenn, diesulwe ock, wo bowislich, inn Arilt veltmargke unnd inn Widinge herde gelegenn, und awer de beclagede vonn Rosth darjegenn keinne kop- oder schotebrieve oder jennige ankunfft wisenn und togenn mogenn, dat solcke wische de vonn Arilt hebbenn, genetenn und beholdenn sollenn. Alles vonn rechtes wegenn. In urckunt met unnsERM furstlichenn secrete vorsigelt und geben tho Haderschlebenn donnerstags nach dem sondage Invocavith anno etc. liiii.

- (a) - (a) I marginen med Georg Beyers hånd.
- (b) Skrivefejl, læs: deiles.

13.

Haderslev 1554 16. februar.

Claus Villadsen i Gammelby (Fjelstrup s.) mod Jes Jepsen i Agtrup (Bjært s)

Engen Fromhave, beliggende på Agtrup mark.

Sagsøgeren har i retten fremlagt et 52 år gammelt fæstebrev, som der ikke er bevis for, han nogensinde har besiddet, udstedt af Hans Rantzau Henriks søn, lydende på at to engstykker, kaldet Alingshave og Fromhave, beliggende på Agtrup mark, bortfæstedes til Villads Jensen af Stenderup (1) og hans arvinger. Sagsøgte berettede herimod, at Allingshave uden om arvingerne i strid med fæstebrevet var blevet solgt til arv og eje til Jep Hugger og således gjort til fri ejendom til skade for hertugen. Da dette i sandhed forholder sig således, dømmes sagsøgeren og hans arvinger til at have forbrudt fæstet. Både Jep Hugger og Jes Jepsen, og hvem der herefter vil bruge engene, skal

fæste dem af amtmanden i Haderslev.

A, fol. 264 r.

- (1) Villads Jensen var hertug Frederik 1. s foged i Stenderup. Han - og hans arvinger - fik ved hertugens brev af 1500 3/6 (Rep. nr. 9095) overdraget gården i Stenderup, i hvilken han boede som foged, som en selvejergård mod at svare afgift til borgen i Haderslev.

Sententz (a) zwuschen Claus Willatsen und (a) Jes Jepsenn tho Aystorp. Actum Haderschlebenn freitages nach Invocavit anno 1554.

Inn sackenn, so sick twusckenn Clawes Willatzenn tho Gammelbu also cleger ann einem und Jes Japsenn tho Aistorp beclagedenn ander deyles wegenn einer wische Fromhage, bolegenn up Eitorp veltmarcke, irrich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johannis etc. sampt unnserrn lewenn getreuwenn redenn nach vorhoer der sackenn tho rechte erkannet und afspreckenn latenn: Nachdem Clawes Willatzenn einen vestebriefff vonn 52 jaren alth, und doch nicht beweislichenn, dat he et je bosettenn, vonn seligenn Hans Rantzowenn Hinricks sonn, darinne twe stucke wische, dat eine Alinges Hage und dat ander Fromhage genomt, bolegenn up Aitorp velthmarcke, Willatz Jensenn tho Stendorp und sine erwen vorvestet, inn gerichte vorbracht, und awer vonn dem beclageden dagegenn boricht geschienn, ock sick solckes in der warheit also erholdenn, dat solck ein stucke wische, also Alinges Hage genomt, Jep Hugger buethenn den erwen dem vestebriefff entjegen erfflichenn und eigenn vorkofft, und also uth der veste ein frige wische und guth gemacket, und unnsere veste und herlickeitenn uth denn hendenn bringenn wollenn, dat he und sine erwen darmede solcke veste vorbrackenn hebbenn schollenn, ock beide Jep Hugger und Jes Japsenn, so sie anders die beidenn wischenn bosittenn, und wer diesulwen hernamals innehebbenn und gebruckenn wollen, von unnserrn amptmannenn tho Haderschlebenn itzo und hernachmals, wenn se vorfallenn, tho festende schuldig und plichtig sin. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urkunt met unserm furstlichenn secrete vorsegelt unnd gebenn up unserm schlate Haderschlebenn freitags nach dem sondage Invocavit anno etc. 54.

(a) - (a) Tilføjet o.l. med Georg Beyers hånd.

14.

Haderslev 1554 16. februar.

Jens Laursen i Selskær (Jegerup s.) mod de 15 mænd, nemlig Bertel Petersen i Magstrup samt hans medbrødre.

Overfald og manddrab.

Til trods for at amtmanden har påbudt parterne at holde fred, har Laue Bertelsen dræbt sagsøgerens søn Mathias Jensen, men er blevet frikendt af sagsøgte. Da der herved er sket sagsøgeren uret, domfældes sagsøgte samt manddrabereren.

A, fol. 267 v.

Senntentz Jens Laursenn tho Selscher (a) und die 15 menner betreffen. (a) Actum Haderschlebenn denn XVIIiten (b) februarii anno 1554.

Inn sackenn, so sick twuschenn unnserrnn getreuwen Jens Laurssenn tho Selscker als clagendenn an einem und denn foffteinn ludenn, also Bartelt Petersenn tho Mackstorp samt sinen medebrudernn, allse beclagedenn anders teiles arrath bolangenn errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johannis etc. samt unsernn lewen getreuwenn redenn nach vorhor der sackenn, rede und jegenrede tho rechte erkanth und absprechenn lassenn: Nachdem beidenn parthenn vonn unserm amptmann frede gebaden unnd Laue Bertelsenn Jens Laursenn sonn Mattis Jensen vom lewende thom dode gebracht und darawer von denn XV menner gefreiget wordenn, is in denne (sic) Jens Laursen unrecht gescheen, sollenn die fofftenn menen samt dem dothschleger derowegenn gefellet sin. Alles von rechtes wegenn. In urckunt met unserm furstlichen secrete vorsegelt und geben up unserm schlate Haderschlebenn freitages (b) nach Invocavit anno 1554.

(a) - (a) Tilføjet i marginen med Georg Beyers hånd.

- (b) Dateringen i overskriften og under dommen passer ikke sammen; 17/2 1554 var en lørdag, fredag altså den 16.

15.

Haderslev 1554 16. februar.

Christen Sønniksen i Læksgårde (Karlum s.) og Leve Truelsen i Tinningsted (Karlum s.) mod hr. Johan Berndes, sognepræst i Karlum.

Et falsk tingsvidne, for hvilket sagsøgerne skulde have lovet at holde sagsøgte skadesløs, hvad de dog ikke ville indrømme. (1)

Parterne henvises til Kær herreds ting, hvor sagsøgerne efter loven med deres ed må rense sig for beskyldningen. Hvis det bagefter opdages, at eden er aflagt med urette, skal sagsøgerne i henhold til hertugens mandat (2) straffes på livet. Hvis begge parter kan indgå forlig for amtmanden, vil hertugen bifalde dette. Det forbydes under højeste straf på liv og gods sagsøgerne og deres pårørende samt alle, der i deres gøren og laden skal og vil rette sig efter hertugen, i kirken, på tinge eller i drikkelag med ord eller i gerning selv eller gennem andre at besvære den sagsøgte sognepræst.

A, fol. 268 r.

- (1) Sagen var blevet behandlet på retsdagen i Tønder nov.-dec. 1553. Christen Sønniksen var ikke blevet dømt, men amtmanden havde alligevel ladet ham udpante for en sum penge som soning for straffen. Chr. Sønniksen klagede til hertugen, der godt nok erindrede, at der i Tønder ikke var faldet dom i sagen, fordi præsten ikke havde ført det fornødne bevis for sin beskyldning. (Hertugen til Christoffer Rantzau 1554 20/1, Reg. nr. 3, 93 r)
- (2) Forordning om mened af 1549 1/! (Hansb. Reg. I, 6)

Sententz zwushenn Christenn Sunnicksenn und Leve Truwelsenn eins und ehrn Johann Berndes, kirchhern tho Karlum, anders theiles. Actum Haderschleben donnerstags (a) nach Invocavit anno 1554.

Inn sackenn, so sick twusckenn Chrestenn Sunnicksenn tho Lexsgarde unnd Leve Truwellsenn tho Tinnigstede alsé cleger ann einem und ehrnn Johann Berndes, kerckher tho Karlum, andertheiles ein valsche dingschwinde bolangenn, warvor den beclagedenn de clegers vor schadenn gutgesecht hebbenn scholdenn, hebenn wy Johannis etc. sampt unnsern lewenn getreuwen redenn nach vorhor der sackenn, rede und jegenrede beiddenn parten diesenn gerichtlichenn afscheit gewenn lathenn: Nachdem de clegers dem boclagedenn solckes nicht gestendig, sollenn se wedderumb vonn uns also dat hogeste recht nach Carherde dingk hirmede gewiset sin, und mogenn sich de clegers, wo lantrecht, davor meth erem eide werenn; so awer deselwen schwerenn und hernachmals unrecht bofundenn wurdenn, sollenn se nicht am gude sonder inholtz unsers mandats am live zum hogestenn gestrofft werdenn. Konnen awer bhede parth sich vor unnsern hebbendenn amptman der sackenn halwenn vorlickenn und vordragenn, also dat eth nicht weder vor uns kammenn und geclaget werden mochtenn, mit deme wollenn wy freddelichenn seinn. Eth scholenn awer die beiddenn cleger und menglichenn ere thobehoringen ock alle diejennenn, so umme unsent willenn don und latten schollenn und willenn, gedachten beclagedenn ern Johann Berndes der sackenn halwenn inn der kerckenn, tho dinge oder inn berlagenn kenes weges mit wordenn oder werckenn sulwer oder durch andere anschiffenn, (b) beschwerenn oder beschwerenn lattenn bi hogester straffe aller erer hawe, liff unnd guder. Darnach sich menglichenn zu richtenn. Inn urckunt met unserm furstlichen secrette vorsigelt und gebenn up unnsern schlate Haderschlebenn freitags nach dem sonntag Invocavit anno etc. 54.

- (a) Datoangivelsen i overskriften og under dommen passer ikke sammen; overskriften har torsdag (15/2), men under dommen står der fredag (16/2).
- (b) Formentlig fejlskrift for: anstiften.

Haderslev 1554 17. februar.

Franz v. Ahlefeldt (til Søgård, Klipleve s.) mod sandemændene i Lundtoft herred.

Et markskel, som sandemændene har besvoret mellem landsbyerne Holbøl og Kelstrup (Holbøl s.)

Da hertugen ikke har noget kendskab til sagen og stedet, og det af sagsøgerne er berettet, at der skulle være 2 skel, hvilket sagsøgte ikke har villet indrømme, vil hertugen snarest ved forårstid sende 8 adelige til skellet, for at disse kan forlige de to byer. Men om mod forventning så skulle være, skal de nævnte adelige efter befaling besigtige det gamle skel fra sten til sten og høre begge parters breve og segl og gøre indberetning til hertugen, hvorefter enhver på anmodning skal få, hvad ret er.

A, fol, 261 r.

Sententz Frantz vonn Alevelth und denn santludenn in Lunthorfft herde bolangenn. Sunnabent nach den sontage Invocavit anno 1554.

Inn sacken, so sick twuschenn dem erbarnn unnserm lewenn getreuwenn Franntz vonn Alevelde also cleger ann einem und denn santhleudenn in Lunthorfft herde boclagedenn ander dieles (a) eine margscheide, so die santlude twusckenn denn dorpernn Holbull unnd Kilstorp geschworn hebbenn sollenn, belangenn errich und twistich erholdenn, hebbenn wy .Johanns etc. sampt unnsernn lewen getreuwen rettenn nach vorhor der sackenn, rede und jegennrede, briefff unnd sigell beidenn partenn diesen gerichtlichen affscheidt gewenn lathenn: Wile wy der sackenn unboricht, ock die gelegenheit der orde kein wettenschop hedden, und dat dar twe schedenn wesenn soldenn, vonn dem cleger, dat doch de beclagedenn nicht gestendich, borricht wordenn, wollenn wy nach unnser gelegenheit mit dem furderligsten (b) bei wedderdagenn achte vom adell up diesulwe scheide schicken und met fliethe handlenn latenn, dat dy beidenn burschop derowegenn vordragenn werdenn mochtenn. So awer solckes ower thovorsicht entstunds, sollenn diesulwenn

vom adell bevell hebbenn, die olde scheide vonn s(t)einen tho s(t)einenn tho besichtigenn unnd segell und brive vonn beiden parthenn anthohorenn und uns dann alle gelegenheit tho borichtenn, alsedanne schall einem jedernn up sein anregen gescheenn, was recht is. Inn urkundt meth unnserrn furstlichen secrete vorsigelt und gebenn tho Haderschlebenn sonnabendes nach dem sondage Invocavit anno 1554.

- (a) Skrivefejl, læs: deiles
- (b) Tekst: furderdigsten.

17.

Haderslev 1554 17. februar.

Jørgen Nielsen i Hyrup (Bevtoft s.) mod Chresten Hansen sammesteds.

En toft.

I henhold til et kongeligt fæstebrev, givet i 1526, er toften bortfæstet til sagsøgerens fader og ham selv for begges livstid. Dette fæste skal sagsøgeren nyde for livstid, og efter hans død skal de nærmeste arvinger fæste toften. Den af sagsøgte fremlagte kendelse, dateret 1540, hvorefter toften blev overdraget til sagsøgtes hustru, kan ikke omstøde fæstebrevet, da den er afsagt i sagsøgerens umyndige år på grundlag af en urigtig beretning, og da fæstebrevet ikke forelå.

A, fol. 261 v.

Sententz Jurgenn Nelssenn tho Hurup. Actum Haderschlebenn denn 20ten (a) februarii anno etc. 54.

In sackenn, so sick twuschenn Jurgenn Nilssenn tho Horup also cleger ann einem unnd Chrestenn Hansenn tho Hurup also beclagendenn anders theiles einen thofft bolangenn irrich und twistich erholdenn, habenn wir Johans etc. sampt unnserrn lewenn getreuwenn redenn nach vorhoer der sackenn, rede und gegenredde, brieff

und sigel tho rechte erkannt und afspreckenn latenn:
Nachdem gedachter cleger einen koninglichenn vestebrief
anno 26 gegeben, darinne sinem vader und eme als dem
sonne de tit erer beider lewenth sollicher tofft vor-
vestet, vorbracht und aber de boclagede Crestenn
Hannsenn einen gerecht(t)enn abscheit, so anno 40 da-
tirt, als up einenn unrechtenn boricht in des clegers
unmundigenn jarenn inn affwesenn des vestebrives uth-
gebracht, darinne sollicher tofft sinem wive thoge-
eigent gewesen, dat sollicher afscheit, als dergestalt
uthgebracht, der veste nichts nemmenn konne, sonder ge-
dachter cleger solle seiner veste und breves crafft
dieses buckstawens die thit sines lewendes genethenn;
nach seinem dode awer sollenn de negstenn erwen denn-
sulwenn thofft wedderumb tho vestenn schuldig und
pflichtig sinn. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urkunth
met unnserrn furstlichenn secrethe vorsigelt und gebenn
up unnserrn schlathe Hadersschlebenn nach Christi geburth
1554 jare am sonnabent (a) nach dem sondage Invocavith.
(a) Lørdag efter Invocavit, som slutningen af dommen
siger, var 17/2, mens 20/2 var tirsdag efter Remi-
niscere.

18.

Haderslev 1554 17. februar.

Afsked mellem Niels Lange og grundejerne i
Hjerting mark. Gunde Lange (til Keldet, Fjelstrup
s.) som fuldmægtig for sin broder Niels Lange
(til Kærgård, Hunderup s.) mod grundejerne på
Hjerting mark.

Tofte, som sagsøgte skal have gjort større, end
de skulle være.

Hvis sagsøgernes toft ikke er så stor, som den
efter hans ottingstal skal være, skal han over for
grundejerne gøre sit krav gældende og lade udvise toft-
en, som den med rette kan tilkomme ham.

A, fol. 262 r.

(a) Abscheidt zwuschen (a) Nels Langenn und denn grunteigers in Horting velde vonn wegenn etzlicher toffte. Actum Haderschleben sonnabentz nach Invocavith.

In sackenn, so sick twusckenn Gundi Langenn, ein fulmechtiger vonn wegenn sines brudern Nels Langenn, also cleger an einem und denn grunthegers inn Horting felde bolangen beclagedenn ander deiles thoffte bolangenn, so sie groter, also sie scholdenn, gemacket hebbenn sollenn, irrich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johans etc. sampt unnsern lewen getreuwenn redenn nach vorhor der sackenn, rede und jegenrede beidenn partenn diesenn gerichtlichen afscheit gewenn lathenn: So Nils Langenn Thofft nicht so groth, also he mit rechte nach sinem ottinges thall wesenn, soll he de gruntheger wo recht toeschenn und densulwenn thofft, also he vonn rechts wegenn eigent, mackenn und utwisenn lathenn. Inn urckunt met unnserm furstlichenn secrete vorsigelt und gebenn up unnserm schlate Haderschlebenn dem sonnabent nach dem sontage Invocavit anno 1554.

(a) - (a) Med Georg Beyers hånd i stedet for udstreget: sententz.

19.

Haderslev 1554 17. februar.

Gunde Lange til Keldet (Fjelstrup s.) mod de 15 mænd i Haderslev herred, nemlig Chresten Holdensen og hans medbrødre.

En kendelse, som sagsøgte har skudt fra sig.

De 15 bønder domfældes, da det i retten ved tingsvidner er bevist, at det efter landretten var deres pligt at afsige en kendelse, men de ikke har gjort det, hvorved der er sket sagsøgeren uret.

A, fol. 262 v.

Sententz zwuschen (a) Gundi Langenn und (b) den funfftzenn mennern. Actum Haderschlebenn denn sonnabent nach Invocavith anno etc. 54.

Inn sackenn, so sick twuschenn dem erbarn unnsern lewen getreuwenn Gundi Lange tho Keldewit also cleger ann einem und denn funfftzehenn ludenn inn Haderschleve herde, also Chrestenn Holdensenn sampt sinem medebroderenn, boclagedenn andertheiles, eines tages halwenn, so sie vonn sick gestettet, irrich und twistich erholdenn, hebenn wy Johans von gots gnaden etc. sampt unsernn lewenn getreuwenn redenn nach vorhor der sackenn tho rechte erkanth und absprech(en) lassen: Nachdem de bundenn, als in gerichte mit loffwerdigen dingschwinden bowesenn, wo lantrecht tho tage thogeeschet und vorfolget und nicht toch gedann, inn deme sy Gundi Langen unrecht gescheen, und sollen de bundenn derowegenn gefellet sein. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urkunt met unserm furstlichen secrethe vorsigelt und gebenn up unserm schlate Haderschlebenn am sonnabent nach dem sondage Invocavit anno 1554.

(a) O.l. med Georg Beyers hånd.

(b) O.l. med Georg Beyers hånd.

20.

Haderslev 1554 17. februar.

Niels Kallesen i Arrild mod Tjelle Kalles og hans mededsmænd sammesteds.

Begge parters ejendom.

Den forseglede overenskomst, der er oprettet af fromme, ærlige folk og antaget af begge parter, skal under højeste straf overholdes. Den af parterne, der ikke gør det skal amtmanden i Haderslev fængsle og straffe på det hårdeste i henhold til denne dom.

A, fol, 264 r.

Sententz Nils Kallesenn tho Arilt. Actum Haderschlebenn denn sonnabent nach Invocavit anno 1554.

Inn sackenn, so sick twusckenn Nils Kalsenn tho Arilt als cleger an einem und Tille Kallenn darsulwest sampt seinenn eidesludenn beclagedenn andertheiles bolangenn erer beider eigendom etc. irrich unnd twistich erholdenn, hebbenn wy Johans etc. sampt unnsen lewenn getreuwenn redenn nach vorhor der sackenn, rede und jeggennrede, segell und brieve tho rechte erkanth und afspreckenn latenn: Nachdem inn gerichte eine vorsegelde vordracht, die fonn fromen erlickenn (ludenn) (a) upgericht, getoget, darinne clarlickenn tho befindenn, dat se solckes eigendomes halwenn gentzlichenn und gar tho grunde vordragenn, schollenn se ann beidenn deilenn diesulwe vordracht bei hogester straff tho holdenn schuldig sinn. Welck deill awer desulwe vordracht nicht holdenn will, den soll unnsere amptman tho (Haderschlebenn) (b) anne alle gnade gefenglichenn inthenn und met den herdesten dieser unnsere sententzenn nach straffenn lassenn. Alles von rechtes wegenn. Inn urckunt met unnserm furstlichenn secrete vorsegelt und gebenn up unnserm schlate Haderschlebenn am sonnabent nach dem sonntage Invocavit anno etc. 54.

(a) Tekst: lunden.

(b) Tekst: Schaderschlben.

21.

Haderslev 1554 17. februar.

Gunde Lange til Keldet for sin fæstebonde Marquarth Andersen, boende i Gammelby (Fjelstrup s.) mod Peter Iversen sammesteds.

Gadejord, som sagsøgte siges at have indhegnet.

Sagsøgtes lovhævd, der også omfatter den omhandlede gadejord, skal stå ved magt, indtil begge parter ved upartiske folk lader jorden besigtige med hensyn til, hvem af parterne den rettelig kan tilkomme. Hvis parterne ikke på den måde kan forliges, skal der i henhold til synsmændenes indberetning på anmodning ske

enhver part, hvad landets ret er.

A, fol. 265 v.

Sententz Peter Iwersenn tho Gammelby und Gundi Langenn tho Keldewith bolangenn. Actum Haderschlebenn (a) nach dem sonnabent (a) Invocavith anno 1554.

In sackenn, so sick twuschenn den erbarn unserm lewen getreuenn Gundi Langen tho Kildewit vonn wegen sines mannes Marquarth Andersenn tho Gammelby also cleger an einem und Peter Iwersenn darsulwest beclagedenn andertheils gadelanth, so he ingetunet hebbenn soll, bolangen, (irrich und twistich erholden), hebbe wy Johans vonn gots gnadenn etc. beidenn partenn diesen gerichtlichenn afscheith gewenn lathenn: Nachdem beclageder Peter Iwersenn darup ein lachewet in gerichte getoget, darinne solcke gadelant meth benometh und beschwern, (b) sol dat lachewet bei macht stann, so lang dat beide parte met den forderlichestenn unpartigische lude darup bringenn und solckes ales bosichtigenn lathenn, oft eth Gundi Langenn oder Peter Iwersenn met rechte bikammenn moge, und so sick danne beide parthe derohalbenn inn freuntschop nicht vorlickenn odder vordragenn konnenn, soll up innbringenn und boricht dersulwenn, so solckes bosichtiget, einem jeder parthe up sin anregen gescheen und wedderfarenn, wath lantrecht is. In urkunt met unnserrn furstlichenn secrete vorsegelt und geben up unserm schlate Haderschlebenn am sonnabe(n)t (c) nachdem sondage Invo-cavit anno 1554.

- (a) - (a) Fejlagtigt, læs: sonnabent nach dem sondage; jfr. dateringen til sidst.
- (b) Læs: beschrewen.
- (c) Rettet fra: sondach, men rettelsen er utydelig.

Haderslev 1554 17. februar.

Peter Mertzen mod Gunde Iversen.

Et af sagsøgeren fremlagt pantebrev lydende på 140 guldgylden, for hvilken sum der til ham var pantsat noget arvegods.

Sagsøgte vil ikke indrømme ham pantsættelsen, idet hun (a) ved sin fuldmægtig Bruder Nissen i Bosbøl (Klægsbøl s.) lod berette, at hendes søster imod hendes, sagsøgte, vilje havde fledført sig til (var gået på aftægt hos) sagsøgeren. Hun havde på tinge straks klaget over dette og herom fået et tingsvidne, hvilket blev oplæst i hertugens ret, lydende på, at hun var nærmere til at beholde sin søster hos sig end sagsøgeren. Denne dømmes til at give panteforskrivningen, der erklæres død og magtesløs, fra sig, da fledførelsen af Christina Hayens, sagsøgte søster, var sket imod den skrevne landret og sædvane, og sagsøgte havde gjort indsigelse herimod. Med hensyn til Christina Hayens kost og tæring, klæder og underhold, for den tid hun levede og boede hos sagsøgeren, skal sagsøgte herfor betale, hvad 12 samfrænder finder at være ret og rimeligt.

A, fol. 266 r.

(a) Gunde Iversen og søskende.

Sententz zwuschenn Petter Mertzenn also cleger an einem unnd danne Gundi Iwersenn andertheils. Actum Haderschleben sonnabent nach Invocavit anno 1554.

Wir Johans etc. bekenenn hirmith off(en)tlichen, das wir inn sachenn unnserrn lewenn getreuwenn unterthannenn Peter Martsenn also cleger (an) einenn, so vor uns inn gericht ein pfandebrief eingelecht uff hundred und vierzig goltguldenn lautentd, worvor ime etzlich erb und gut vorschriebenn, das er beclagt, ime nicht gehalten werdenn wollenn, und danne Gundi Iwersen beclageter (a) anders theils betreffend, die darjegen durch Bruder Nissenn tho Bussbull, vulmechtig, berichtenn lassenn, das ir schwester wieder irenn wil-

lenn zu Peter Mertzenn flettfuret hette, solchs auch alsovorth zu dinge geclaget und darauff ein dingschwende, welchs wir inn gerichte vorlesenn lasen, erla(n)get, das sie neher ire schwester bei sich zu behalten danne Peter Mertzenn, derowegenn sie ime der pfandunge keineswegs gestendig seinn wollenn, nebenn unsern lewenn getreuwenn redenn zu rechte erkanth und absprechenn lassenn: Dieweill die flethtfurunge widder gemein schreibenn (b) lantrecht gescheenn und beclaget mith einem dingschwende bewiesenn, das sie dieselb widersprochenn, cleger aber ungeacht desselben Christina Hayens gleichwoll zu sich genomenn, so finden wir die fletfurung, so unrichtiger wise wiedt (c) recht und gewonnheit ergangenn, vorgebenns und bei unwegenn, und soll die vorpfandung uff die ein hundert und viertzig gute gulden crafftlos und unbundig, beclagte auch vormuge derselbenn zu halten und betzalenn nicht schuldig sein. Sovill aber cost und zerung Christina Hayens, cleider und unterhalt betreffend, dieweill er dieselbenn am lebenn bei sich gehapt, daruber sollenn zwolff sammelfrunde geschet und gefurdert werdenn, und wes dieselbenn darvor redelicher und pillicher wise erkennen, solchs soll Gundi Iwersenn zu entrichtenn unnd betzallenn und cleger jegenn (d) die pfantvorschreibung, die alsdanne thot und nichtig, vonn sich zu gebenn schuldig und vorpflichtig seinn, und darauf ferner nicht sachenn oder sprechenn. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urckunt mit unnserrn furstlichen secrete vorsigelt. Actum Haderschlebenn sonnabent nach Invocavit anno etc. 54.

- (a) Læs: beclagte, som på næste side; i hele teksten er der også brugt hunkønsformer.
- (b) Læs: schrieben eller schrewen.
- (c) Læs: wieder (= wider)
- (d) Læs: darjegenn.

23.

Haderslev 1554 17. februar.

Hans Petersen i Københoved (Skrave s.) mod Claus Lausen i Langetved (Skrave s.)

En trediedel af 4 otting jord på Langetved og Skrave mark, hvortil sagsøgeren erklærer sig at være berettiget.

Sagsøgte får stadfæstelse på sin besiddelse af den omhandlede jord, idet han ved tingsvidner har bevist, at hans forfædre, hans fader og han selv uden nogens påtale har brugt og besiddet 8 1/2 otting jord som selvejergods til sin jord, som han nu bor på; ingen har tidligere hævdet at have lod og del deri, og han har tillige ved fremvist skøde og købekontrakt bevisliggjort, hvorledes den omhandlede jord et kommet i hans besiddelse. Sagsøgeren har herimod kun givet ubegrundet beretning og dertil gjort sin lovhævd uden at have påvist sin rettighed, hvorfor lovhævden kendes ugyldig. (1)

A, fol. 266 v.

(1) Jfr. dom nr. 55 af 1576 31/10.

Sententz Hans Persenn tho Koppinghovet unnd Clawes Lausenn tho Langtwidt. Actum Haderschlebenn denn XVIIten februarii anno etc. 54.

Wir Johans etc. beckenenn hirmit offentligenn: Nachdem sich zwuschenn unnserrn liebenn getreuwenn Hans Petersenn tho Kobinghovet also cleger ann einem und danne Clawes Lausenn tho Langetwidt beclagetenn anders teilles vonn wegenn eines trietenn theils inn vier otting erde up Landwidt und Schroe velde beleger.n, darzu sich cleger berechtigt zu seinen (a) angebenn, irrig und twistich erholtenn, derenthalb sie vor uns gerichtlich erwachsenn, also haben wir sampt unseren lebenn getreuwenn rethenn nach vorhorter klage und anthwort zu rechte erckant und absprechenn lassenn: Dieweill beclageter mit gnugsamen statlichen dingschwinden dargethan und bewiesenn, das sein vor- eltern, vater und er hernachmals solche erde also VIII^{ff} otting zu seinem gute, do er nu uff wonet, jhe und allewege vor bundenngut raulichenn one jemants beisprocke, ane wes dis mall gescheen, gebraucht und besessenn und sich niemand loth oder theill bevorn darinne beckanth, er auch mit gnughafftigen schote und kaufbriefen bescheineth, was gestalt er zu solchen erdenn gelangt, cleger aber darjegen blossen und ungegrundtenn bericht gethan und sich darein wider mit fug

oder recht und onne einige beständige nachweisunge seiner habender gerechtigkeit mutwilligen geschworenn und sein lachevent also ungegrunter weise vorgeffentlich dahinnegethann, so findenn wir den lang und alt ergebraachtenn gebrauch und rausamenn besi(t)h (b) bei crafft und macht und des lachevent vonn unwirdenn und niderfelig. Alles vonn rechtes wegen. Inn urckunt met unserm furstlichen secrete vorsigelt. Actum Haderschlebens den XVIIiten februari anno 1554.

- (a) Læs: sein.
- (b) Tekst: besich.

24.

Haderslev 1554 17. februar.

Hans Andersen i Fæsted (Hygum s.) mod Niels Sørensen i Hjerting.

En selvejergård i Hjerting, til hvilken sagsøgeren mener at være berettiget.

Sagsøgte tilkendes gården, da han ved brev og segl, tingsvidner, købekontrakt og skøde har bevist, at hans forfædre og han selv har besiddet gården som deres rette arv og ejendom, og ingen er tilstået lod eller del deri. Herpå har han af herredsfogeden fået dom, der skulle gælde, indtil sagsøgeren fik bedre bevis. Sagsøgeren har ikke kunnet bevise sin rettighed til gården, hverken med mundtligt eller skriftligt vidnesbyrd. En overenskomst, oprettet af Otto Holgersen (Rosenkrantz) (1) lød på, at sagsøgerens fader, for at undgå nogen fejltagelse, skulle besidde gården i 10 år. Af Otto Holgersen var tillige i denne overenskomst indført, at han havde givet Anders Nielsen den lod og del i fæste, der var forfaldet til øvrigheden ved Rasmus Nielsens død. Denne hertugens rettighed skal nærværende dom ikke være til hinder for.

A, fol. 268 v.

(1) Lensmand på Tørring slot 1517-1523.

Sententz Hans Andersenn tho Vheestede unnd danne
Nels Sovernenn tho Herting bolangenn. Actum
Haderschlebenn den XVIIiten februarii anno 1554.

Wir Johannis etc. beckenenn hirmit offentligenn,
das wir inn sachenn, so sich zwuschenn unnsern lebenn
getreuwenn underthannenn Hans Andersenn tho Vhestede
alse clegern an einem und danne Nils Sovernenn tho
Herting beclagtenn anders teiles eines bundennnguts halb
tho Herting belegenn, warzu sich cleger befugt
angebenn, irrig und twistich erhaltenn, benebenn
unnserrn lewenn getreuwenn rethen tzu rechte erkannt
und abspreckenn lassenn: Nachdeme cleger sein(e)
angegebene ger(e)chtigkeith wede mett lebendiger od(e)r
schriftlicher gezeugnus besscheinenn kunnenn, ohne das
er zwei dingeschwinde vorbracht, darinne alleine
tzugestanden, das er uff solch gutt gesprochenn, und
nicht was gestalt er darzu berechtigett, desgleichenn
einenn vordrachtsbrieff vonn Otto Holgersenn uffgericht
des innhalts, das des clegers vatter zu ablehunge
solicher irsaln dasselb gut tzehenn jar lang besitzen
solte, beclagter aber mit gnugsamen brieff und siegell,
dingschwindenn, kauff und schotebriefenn erweist und
dargethann, das sein alter vattern und vorfarenn und er
hernachmals solch guth jhe und allewege vor ir rechtes
erbe und gut besessenn, auch niemantz loth oder theill
darinne beckanth und zugestandenn, worauff er auch des
herdesvogts sententz bis auff des clegers ferner
besserrn beweis erlangt, so soll beclagter solch gut
nach laut und inhalt seiner briefe und sigell ohne des
clegers vorhinderrn behaltenn, habenn, besitzenn unnd
gebrauchenn. Dieweill aber gedachter Otto Holgersenn,
domaln amptmann zu Doringenn, inn bemelter vordracht
mith eingefurt, das er Anders Nilsenn das loth unnd
deill, so an die obrickeit durch Rasmus Nelsenns toth
gefallenn, mithvorvestet, soll unns diese senticie an
unnsere habendenn gerechtigkeit, so dieselb durch
unnserrn amptmann tzu befragenn, unvorfenglich seinn.
Alles vonn rechts wegenn. Inn urckunt met unnserrm
furstlichen secrete vorsigelt. Actum.

Haderslev 1554 17. februar.

Beboerne i Bæk, Feldum (Vonsbæk s.) og Vonsbæk mod Gunde Lange til Keldet.

Olden, græsning, svinehold m.m.

Hver af parterne kan i skov og mark bruge efter ottingstal, otting lig otting. Sagsøgte må herefter ikke regne de markstykker, han indhegner, og de agre, han indgrøfter, for særmark. I oldenår kan ydesvin af bønderne ikke frit drives på olden, men kun så mange, som enhver især er tillagt efter deres ottingstal, kan blive mærket (brændt) og drevet på olden. Sagsøgte skal indhegne sine særmarker således, at kvæg ikke kommer derind og anretter skade. Hvis han ikke gør det, skal han lide skaden, og folket ikke besværes derved. Da sagsøgte påstår, at han i skoven uden for indhegningen har 3 1/2 otting, hvad hverken selvejerbønderne eller fæsterne vil indrømme ham, men har berettet, at noget heraf er medindhegnet, vil hertugen ved forårstid lade sine råder holde syn herover. Hvis det befindes, at han har 3 1/2 otting i skoven uden for indhegningen, skal han nyde dem. Hvis derimod noget af de 3 1/2 otting er indhegnet, skal han uden for indhegningen have lige så meget mindre, som der er medindhegnet. (1)

A, fol. 262 v.

(1) Jfr. nr. 35 af 20/2 s.å. og samme sted.

Sententz zwuschenn Gundi Langenn tho Keldewith und den inwonners tho Beck, Fellum und Wonsbeck bolangenn. Actum Haderschleben am abent Rem(i)niscere anno 1554.

Inn sackenn, so sick twusckenn unnsern lewen getreuen denn innwonners tho Beck, Fellum und Wonsbeck also cleger ann einem und dem erbarn Gundi Lannghe tho Keldewith beclageder ander teiles vonn wegenn etzlicher mast, gresinge, schwineschuttunge und anders bolangenn, hebbe wy Johannis nach vorhor der sackenn, rede und jegenrede sampt unnsernn lewen getreuwenn redenn tho recht erkant und abspreckenn latenn, dat ein jeder theill inn holste und felde nach ottingesthall, otting

ottinges gelick, geb(r)auckenn sollen, doch dat Gundi Lange, sine erwen oder nackammen de copel, so he betunent, (a) und denn acker, so he grauwenn, hernachmals inn thokonfftigen tidenn nicht vor eine sermarcke reckenn oder holdenn sollenn. Sovele awer de swine, wen mast vorhanden, bolangenn und andrepenn deit, soll dat gifftschwinn vonn bundenn oder niemandes fry darup geschlagen werdenn, sundernn wes einem jeder(n) nach sinem ottingesthall gelecht und thokammenn mach, soll eme, und nicht mer, gebrantht, dat also einn jeder nach sinem ottingesthall, sovele eme eigent und nicht mer, up de mast becommenn soll. Es soll ock Gundi Lange schuldig und plichtig sein, sine sermarcken und thune dermatenn ferdingenn und mackenn tho latenn, dat nicht vhe oder quick darinne kammenn und also dardurch schaden erlangenn mochte. Wo solckes nicht geschicht, schal he, Gundi Lange densulwenn schadenn sulwest tho dragenn schuldig sin, und de lude darawer nicht beschweret werdenn. Und dewile Gundi Langenn, dat he buthenn dem thune im holte vierdehalff otting hebbenn scholde, dat eme doch de bundenn und lanstenn nicht gestendig, sunder dagegenn borichtet, dat etliche vonn dennsulwenn holte mede inngethunet sin soll, so wollen wy bi wedderdagenn solckes durch unnsere rede bosichtigenn latenn, oft Gundi Lange die vierdeha(1)ff otting butten dem thune im holte oder nichten hebbe, und wo also befundenn, dat he solcke virdehalf ottinge im holte bueten dem thune hefft, solle he dessulwenn genetenn. Wo awer befundenn werth, dat wes vonn den virdeha(1)ff otting inngethunet, so schall Gundi Lange, sovele he von den virdehalf ottinge binnenn dem thunenn hefft, bueten misten. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urkunt met unserm furstlichenn secrete vorsigelt unnd gebenn up unserm schlate Haderschlebenn am abent Rem(i)niscere anno etc. 54.

(a) Læs: betunet.

26.

Haderslev 1554 19. februar.

Nis Mortensen (Hacke) til Hjerndrup mod Jørgen

Henriksen til Olufskær (Starup s.)

En søsterdel.

Sagsøgte, der i henhold til en forsegleet overenskomst af sin gård til sagsøgerens fader Marten Hacke og hans arvinger årligt skulle udrede 2 ørtug byg, 1/2 ørtug havre og i oldenår fri olden til 8 svin, har ikke villet levere dette efter Marten Hackes død. Overenskomsten skal stå ved magt, og sagsøgte dømmes til at betale restancerne og fremtidigt årligt at lade tilkomme sagsøgeren, hvad han ifølge overenskomsten er pligtig til at udrede.

A, fol. 257 r.

Sententz Nis Martensenn tho Herndorp als cleger an einem und Jurgenn Hinricksenn tho Wolufsker. Actum Haderschleben mandages na Reminiscere anno etc. 54.

Inn sackenn, so sick twusckenn Nis Mortensenn tho Herndorp als cleger ann einem und Jurgenn Hinricksenn tho Wolofsker beclageder anders(teles) (a) ein susterdei(1) (b) bolangenn etc. irrich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johans etc. sampt unsern lewen getreuwenn redenn nach vorhoer der sackenn, rede und jegenrede, brieff und siegell tho rechte erkanth und afspreckenn lathen: Nachdem in gerichte mit einer loffwerdigenn vordracht, vonn frommenn luden bosegelt, bowiset, dat Jurgenn Hinricksen Martenn Hacke und sinen erwenn jarlickenn gewen und entrichtenn sollenn twe ortich gerstenn, ein halb ortich haver und frie mast tho acht schwine uth sinem gude, wen mast is, und solckes nicht nach des vadern dode uthgewenn wollen und dargegenn nichts anders, alleine blote wort, vorbringen mogenn, dat de gedachte vordracht bei macht stann schall, unnd soll derowegenn gedachtenn Jurgenn Hinricksen schuldech und plechtich seinn, gedachtenn Nis Mortensenn solcke hinderstellige kornn und mast tho entrichtenn und tho bethalenn und hinfurder der vordracht nach Nis Martensen alle jar solckes folgen laten. Alles vonn rechtes wegenn. In urkunt mit unserm secrete vorsigelt und gebenn tho Haderschlebenn am mandage nach Reminiscere anno 1554.

(a) Teksten: steiles.

(b) Tekst: dein.

27.

Haderslev 1554 19. februar.

Knud Wonsen mod Boel Jeppes, begge i Vonsbæk.
Arvegods.

De af sagsøgte fremlagte to gamle skøder og en dom af Jens Foged kendes at stå ved magt, da det af sagsøgeren fremlagte tingsvidne ikke indeholder noget, der kan omstøde dem. De indbragte nye skøder og andre tingsvidner, der er i modstrid med hinanden, henskydes til samfrænderne med den befaling, at disse under tab af deres formue i løbet af 6 uger fra nærværende doms dato skal stifte forlig i sagen. Lykkes dette ikke, skal de afgøre den ved retslig kendelse. Hvem der ikke vil godkende denne, skal på anmodning vederfares ret.
(1)

A, fol. 258 r.

(1) Jfr. 1556 Haderslev nr. 2 af 21/4.

Sententz Knut Wonsenn und Boell Jeppes tho Wonsbeck. Actum Haderschlebenn montages nach Reminiscere anno etc. 54.

Inn sachenn, so sick zwuschenn Knuth Wonsenn tho Wonsbeck also cleger ann einem und Bole Jeppes also boclagede ander theilles erfguth bolangenn irrich und twistich erholden, hebbenn wy Johannis, vonn gots gnadenn etc., sampt unsern lewenn getreuwenn redenn nach vorhor der sacken, rede, jegenrede und brieflichenn urkundenn tho rechte erkant und afspreckenn lathenn: Nachdem twe olde schotebrive und ein dom Jens Vogedes vonn der beclageden Boell Jeppes, warup der cleger ein dingschwinde, wes inholdes desulwenn sin, vorbracht, und nichts dargegenn, so desulwenn umbstatenn mogenn, gesehenn wordenn, dat wie desulwenn

beidenn schotenn und dem (a) dom bei macht finden. So-
vele awer de ingebrachtenn nige schottenn und andere
dingeschwende, der vele ein jegenn dem andern, also dat
wy uns darinne nicht richtenn konnenn, gewesen, bolang-
en deit, wisenn wir hirmede vor de samptfrunde met dem
ernstlichenn bovell, dat gedachte samptfrunde solcke
sacke na dato dieses senthentz binnenn sos weckenn bei
vorlust eres boslottes in der gude vorlicken, vordrag-
en, oder so de fruntschop entstunde, rechtlichen
endtscheidenn scholen, und wem alsodanne der samptfrun-
denn scheidunge nicht bolewet, demsulwenn soll henford-
er up seinn anregen gescheenn und wedderfarenn, was
recht is, darnach sich beide partenn tho richtenn. Al-
les vonn rechtes wegen. Inn urckunde met unnserrn
furstlichenn secrete vorsegelt und gebenn up unserm
schlate Haderschleben mandages nach Reminiscere anno
1554.

(a) Læs: den

28.

Haderslev 1554 19. februar.

Retsafsked til Johan Krøger, sognepræst i Åstrup,
og Knud til Nygård (Åstrup s.)

En skov, liggende til Åstrup kirke.

Sagsøgeren kan med kongens, hertugens broders,
benådningsbrev bevise, at denne skov er forskrevet til
ham for livstid, men da han har hugget utilbørligt i
skoven, er den efter forhandling bortfæstet til sagsøgte,
således at sagsøgeren til vederlag herfor årligt
skulle have 6 svins olden og nødtørftigt brændsel. Det-
te havde han en tid lang ikke fået, og sagsøgte havde
ikke givet mere end 8 skilling i årlig afgift af
skoven. Sagsøgte kendes pligtig til årligt at betale
afgiften til kirken og at lade sagsøgeren, så længe han
lever, i oldenår have 6 svin på olden, ligesom han også
som tidligere skal kunne lade hugge det nødtørftige
brændsel, nemlig tørre grene, i underskoven ligesom na-
boerne.

A, fol. 263 v.

Bescheidt (a) herr Johann Kruger, kirchherr zu Astorp, und danne Knut tho Nigard eines holtzes halbenn gegeben. (b) Actum Haderschlebenn mandags nach Reminiscere anno 1554.

Wyr Johannis etc. bekenne hirmit offentlig:
Nachdem der wirdiger unnsere lieber getreuer kircher tho Astorp er Johann Kruger also cleger mit unnsere auch liebenn getreuwenn Knuth Niegart eines holtzes halb tho Astorp kirche belegenn irrlich und twistich gewesen, derenthalb sie vor uns inn gerichte erscheinenn und entschieth und unterweisung gepetenn, also habenn wir diesenn abscheit gnedig gebenn lassenn: Dieweill gedachter kircher mit Ko. W. zu Dennemarckenn, unnsere freuntlichenn, gelieptenn her und brudern begnadungsbrive beweisenn, das ime solchs holtz zeit seines liebendes (c) vorschreibenn, dasselb aber aus ursachenn, da(s)(d)er darinne zur ungepur gehauenn, von ime wedderumb mit willen beyhandelt und beclagetenn vorvestet dergestalt, das der kircher zu wedderlage jerlich uf vi schwinne mastunge und dane notturfftige feurunge habenn solte, welchs er ein zeit her nicht becommenn, beclageter aber auch vonn gedachtenn holtze nicht mer also jerlich viii ß zu abgiffte gegebenn, so soll (er) dannach schuldig und vorpflichtig seinn, der kirchenn die gepur jerlich zu entrichtenn und den kirchherren uff dennselbenn holtze, wann mast ist, jerlich, so lange er leben, vi schwine lauffenn zu lassenn, der kircher auch wie bevor macht habenn, notturfftig fuerunge in leger- und unterholtz gleich denn andern seinen nachbarn hawenn zu lassenn und damit an beidenn theilenn fridlich seinn. Inn urkunt mit unnsere furstlichen secrete vorsigelt und gebenn uf unnsere schlade Haderschlebenn mandags nach Reminiscere anno 1554.

- (a) Med Georg Beyers hånd o.l. i stedet for udstreget: sententz.
- (b) Med Georg Beyers hånd i stedet for udstreget: bolangen.
- (c) Læs: lebendes
- (d) Rettet fra: dar.

Haderslev 1554 19. februar.

Bertel Jensen i Billund (Jegerup s.) mod sandemændene i Gram herred.

En sag om, hvorvidt sagsøgerens datter har været delagtig i et mord.

Sandemændene i Gram herred har svoret sagsøgerens søn og datter fredløse i anledning af et drab begået på Mads Jensen. Hvad datteren angår, mener sagsøgeren, at det er sket med urette, tilmed ifølge et tingsvidne, der kun var forseglet med et segl. Ved mundtligt vidnesbyrd vil han deslige bevise, at hans datter, da dette drab skete, var på et andet sted for at lede efter hans heste. Sagsøgte gav til svar, at de var kommet på tinge 3 tingdage efter hinanden og havde spurgt det menige folk, om det var vidende om, hvor pigen var, da drabet blev begået. De havde ikke kunnet erfare andet, end at pigen var sammen med broderen på det tidspunkt, da drabet fandt sted; derfor havde de svoret pigen fredløs tillige med broderen.

Dom: Da sagsøgeren ikke forud for sandemændenes kendelse var fremkommet med skriftligt eller mundtligt bevis for, at hans datter på tidspunktet for drabet havde været på et andet sted, og sandemændenes forfølgning af sagen er sket med rette, erklæres deres kendelse, hvorved pigen på grund af en sikker formodning, meddelelse og påvisning blev svoret fredløs, at stå ved magt.

A, fol. 265 r.

Sententz tzwuschenn Bartelt Jensenn unnd denn santludenn in Gram herdenn einn thotschlag be-treffent. Actum Haderschlebenn montags nach Reminiscere anno 1554.

Wyr Johannis etc. bekenenn hirmit offentligh: Nachdem Bartelt Jensenn tho Billund als cleger an einem vor uns und unsern liebenn getreuwenn redenn inn gerichte erschinnenn und sich inn untherthenigkeit be-clagt, wie das die santleuthe in Gram herde vonn eines thotschlages an Mats Jensenn bogangen seinem shonn und

tochter toch und fridlos uberschworenn, welchs er, so-
vele die tochter betreffent, weinger alse mit rechte
gescheen erachtet, und solchenn zu volge mit einem
dingeswinde, welchs nur mit einem seigell vorpitschirt
gewesenn, desgleichenn muntlicher betzeugnus beweisen
wollenn, das seine tochter, so solche tadt gescheenn,
uff einem andern ortte gewesenn und seine pferde uf-
suchenn wollenn. Warauff beclagte santleuthe zu
anthworth gebenn, wie das sie zu drey dingetagenn nach
einnander binnenn dinge erschinnenn und die gemeinheit
befraget, ob ime wissentlich were, wo die magt
desselbenn tags unnd stunde, als die thad und
mishandlung begangen, gewesenn, hettenn also nach
vleisiger(a) nachfrage und erkundigung anders
ungewissers nicht erfarenn noch befinden mugenn, dann
das die magt mit und nebenn iren bruder uber solichenn
morder, do derselbenn vollenbracht, in flocken und
vhorenn gewest, warauff sie geursacht, die magt neben
denn bruder friedloß zu schwerenn, vorhofftenn sich
also, das sie in deme wie recht vorfarenn und
derenthalb mit pillickeit nicht hintertreibenn. Alse
habenn wir nach gehorter clage und antwort zu rechte
erkant und absprechenn lassen: Dieweill clegern nicht
bevorn, ehe der santleute toch ergangenn und
vollenzogenn, einigenn schriftlichenn oder
mundtlichenn beweis, das seine tochter anderer orthe
gewessenn, sundernn dasselb stilschwigend vorbeigehenn
lassen, vorbracht, beclagete santleuthe mit rechte vor-
folget werdenn, darauff zu scheidenn und erkennen, so
findenn wir solichenn toch, darinne die magt aus er-
langter gewisser vormutung, anzeigt und nachweisunge
friedlos geschworn, bei macht und habenn hirinne vor-
farenn, wie sich nach lantrecht eigenet und geburt. Al-
les vonn rechtes wegenn. Inn urckunt etc.

(a) Læs: vleisiger.

30.

Haderslev 1554 19. februar.

Hans Outzen og det hele bysamfund i Roost (Arrild

s.) mod Ove Madsen.

Et stykke eng af den fælles gadejord, som var blevet overdraget sagsøgte for deraf årligt at holde tyren.

Det er bevisligt, at engen som helhed har været gadejord og til underhold for tyren er blevet overdraget sagsøgte. Da denne nægter dette og holder på, at engen er hans egen, var i forgangen tid de 8 nævninger blevet tilkaldt, af hvilke de 7 havde tilkendt bysamfundet engen og fældet sagsøgte. Den ottende nævning havde derimod frikendt ham. De syv nævningers kendelse skal stå ved magt, mens den ottende nævnings kendelse kendes for ugyldig. Sagsøgerne kan atter drage engen, der tidligere har været opdelt, ind til fællesskabet og bruge den som gadejord.

A, fol. 264 v.

Sententz zwuschenn Hans Oudisen unnd der gantz gemein zu Rost ann einem und danne Ouwe Matzenn anders teiles eine wische betreffen. Actum Haderschlebenn montages nach Reminiscere anno 1554.

Wyr Johannis etc. beckenenn hirmit offentligenn, das wir inn sachenn unnsern l(i)ebenn getreuenn unterhannenn Hans Oudisenn sampt der gantzenn gemein tho Rost also cleger ann einem und danne Ouwe Matzen beclagetenn anders theils eine stucke wische betrefent, die beclagtenn vonn gemeiner stratennerde eingegebenn worden, denn bullenn darvonn jerlich zu unterhaltenn, derenthalt sie irrich und twistich, diesen gerichtlichenn abscheit gnedig geben lassenn: Dieweill beweislich, da(s) (a) dieselbe wische alleine stratenerdenn gewesen und beclagtenn zu unterhalt des bullens untergebenn, beclagter aber desselbenn weiger(en) und die vor seinn eigenn haltenn wollenn, warauff vorruckter zeith die acht nefeni(n)genn geeschet, deren siebenn die wische der gemene zuerkendt unnd clegern gefellet, der acht aber dajegen clegern gefreiet, also soll der siebenn neffni(n)gs thoch bei macht stehenn und des achtenn findunge niederfellig unnd vonn uncrefftenn seinn, und sol clegere dieselbe wische, dieweill sie bevornn uffgeteilet, wedderumb inn die ge-

meine ziehenn unnd also strattennerde samptlich one jements vorhinderungen unnd gebrauchenn. Inn urkunt met unserm furstlichenn secrete vorsigelt. Actum Haderschleben montages nach Reminiscere anno 1554.

(a) Tekst: dar.

31.

Haderslev 1554 19. februar.

Retsafsked i en sag mellem Niels Lange (til Kærgård, Hunderup s., Gørding h.)

En byggegrund, kaldet "Wester Schouling".(1)

Da der af parterne er forebragt beretninger, der ikke stemmer overens, og der ikke af sagsøgerens brev og segl kan fås grundig og rigtig besked om dette stykke jord, har hertugen, for ikke at nogen skal blive forfordelt, forordnet 4 af sine råder til at holde syn over stedet. Når hertugen har modtaget indberetning fra disse, vil han i henhold til denne og på parternes videre anmodning lade enhver vederfares ret. I mellemtiden skal sandemændenes kendelse stå ved magt, og intet indgreb skal ske, dog med forbehold af enhvers ret, samt den af sagsøgeren udøvede vold.

A, fol. 261 r.

- (1) Iflg. Reg. 1580 gav Lintrup (Kalvslund h.) 4 mark af "Wester Schouling"; Schouling vel = Skovlund, da der findes en gård Skovlund i Lintrup s.

Abscheit inn sachenn zwuschen (a) Nils Langenn und danne den (b) sandtleudenn inn Kalslundt herde. Actum Haderschleben sonnabents nach Invocavit (c) anno etc. 54.

Furstliche durchleuchtigkeit hertzog Hans zu Schleswig Holstein etc. hatt inn sachenn Nils Langenn also clegernn und danne die santleuthe inn Kalslunde

herde betreffenn wegenn eine baustede, Wester Schouling genant, warumb sie irrig und twistich gewesenn, diesenn abscheit gnedig gebenn lassenn: Dieweill vonn denn partenn ungleichmessiger bericht vorbracht und aus Nils Langenn brieff und sigeln keine gruntliche richtige nachweisunge uff dasselbe stücke erde zu schopfenn gewesenn, das ir furstliche gnade, damit niemand vorkurtzt, demnach bedacht, vier irer rechte und unterthannenn derselbenn er gelegennheit nach dahin vordenen unnd erkundigunge und besichtigung habenn zu lassenn, do alsdann sollichenn zu volge unnd nach empfangenn bericht und einbringenn einem jedern uf ferner der parten anregenn soviell also recht zu wederfarenn, und das mittlerweill der santleude toch bei macht stehenn und ferner kein eingriff gescheen solle, bis der mit mer rechten umbgestossenn, jedoch einem jedern ann seiner ger(e)chtigkeit unvorgriefflich, desgleichenn auch des gewalts, so Nils Lange geubet, unbegebenn. Actum Haderschleben den 19ten februarii anno 1554.

- (a) Tilføjet o. l. med Georg Beyers hånd.
- (b) Rettet fra: die.
- (c) Passer ikke sammen med dateringen under dommen; lørdag efter Invocavit var 1554 den 17. februar.

32.

Haderslev 1554 20. februar.

Peter Marquartsen i Bjært mod Niels Andersen i Agtrup (Bjært s.)

Kirkejord, beliggende i Bjært.

Sagsøgeren berettede, at hans forældre havde givet jorden til kirken, hvorfor han anså sig for at være nærmest til at have den i fæste. Sagsøgte svarede, at han havde fæstet jorden af daværende amtmand i Haderslev, Godske Rantzau, og han håbede, at han vedblivende måtte beholde dette fæste, som han havde haft i 24 år. Fæstet tildømmes sagsøgte for livstid, da det er bevist, at han har haft jorden i fæste i 24 år og hvert år har betalt afgiften til kirken. Efter hans død skal amtmanden, hvis sagsøgeren atter rejser sagen,

vide at forholde sig efter omstændighederne.

A, fol. 260 r.

Sententz zwuschen Peter Marquartzen tzu Biert und Nils Andersenn tho Actorp. Actum Haderschlebenn den 20ten februarii anno 54.

Wir Johannis etc. beckenenn hirmit offentlig, das wir inn sachenn, so sich zwuschenn unnserrn liebenn getreuenn unterthann Peter Marquartzenn tho Biert also cleger und danne Nils Andersenn tho Actorp beclageten anders th(e)iles vonn wegenn etzliche kirchennerde tho Biert bolegen irrig und twistich erholdenn, welchs clegers vorelternn seinem borichtenn nach vorruckerter zeith zu gedachter kirche gegebenn habenn soll, derwegen er sich vor andern neher zu sein erachtet, dieselb inn veste zu habenn, uns auch darauff umb gerichtlich einsehenns gepetenn, warauf beclageter geantworth, das er solche erde vonn domalen amptman zu Haderschleben Gossick Rantzowenn gefestet, dieselbe auch in vier und zwanzig jar hero raulichenn und ungehindert besessen, vorhoffte sich derowegenn zum rechtenn, das er bei solcher woll erlangtenn veste mit billickeit gelassen, nebenn unnserrn l(i)ebenn getreuenn rethenn zu rechte erkannt und afspreckenn latenn: Dieweill beclageter seine vhesten vor uns in (gerichte) (a) beweisenn, unnd das er solchenn acker inn vier und zwanzig jar gebraucht und besessenn und der kirchenn zu jeder zeit die gepur jerlich darvonn entrichtet und mit nichtenn vorbrochenn, so soll er derselbenn geneten (b) und solche acker zeit seines lebendes vor gepurliche abgiff besitzenn und gebrauchenn; wan er aber mit thote befallenn und abgehenn wurde unnd vom (cleger) (c) alsdanne widderumb anregunge geschicht, wirt sich unnserr amptmann der gelegenheit nach zu vorhalten und zu erzeigenn wissenn. Alles vonn rechtes wegen. Inn urkunt mit unserem furstlichen secrete vorsigelt. Actum up unserm schlate Haderschleben dem 20ten februarii anno 1554.

(a) Tekst: gereichte

(b) Rettet fra: geusten, idet krøllen over u er udstreget, men i ligaturen st er ikke foretaget ret-

telse.
(c) Tekst: clerster.

33.

Haderslev 1554 20. februar.

Peter Petersen i Ustrup (Vedsted s.) mod Jes Juel i Tørning (Hammelev s.) og de andre nævninger i Gram herred.

En kendelse, hvorved nævningerne havde oversvoret sagsøgeren angående nogle bier.

Nævningerne oversvor sagsøgeren ran, efter at Godske Rantzaus mand, hvem halvdelen af bierne tilhørte, havde afæsket dem en kendelse, og de på 3 tingdage efter hinanden havde udråbt og spurgt, om der var nogen til stede, som ville indrømme sagsøgeren, at bierne var solgt til ham, men ingen havde villet. Nævningernes kendelse skal stå ved magt. Efter den tid har ganske vist Peter Sørensen i Skovby (Vedsted s.) tilkendt sagsøgerne den halve del af bierne, men dette findes at være kraftesløst. Peter Sørensen skulle have vidnet på tinge, da nævningerne stillede spørgsmål.

A, fol. 260 r.

Sententz Peter Pettersenn tho Ustorp und Jes Juell tho Doring. Actum Haderschlebenn dem 20ten februari anno 1554.

Wir Johannis etc. bekenenn hirmit offentligh: Nachdem sich zwuschenn Peter Pettersenn tho Ustorp als cleger ann einem und danne Jes Jull tho Doring und den andernn nefni(n)genn im Gramherde beclagtenn anders teiles wegen eines tochs, sie ime etzlicher i(mm)enn (a) halben uberschworen, derenthalb sie vor uns gerichtlich erwachsenn, irrich und zwyss erhaltenn, also habenn wir samt unserm lieben getreuwenn rethenn zu rechte erkant und absprechenn lassenn: Dieweill Gossicke Rantzow man, den die immen halb zuehörig gewesenn, die nef(n)ingen geeschet, dieselben auch zu

drey dingetagen nacheinander ausgeruffenn und gefragt, ob jemand vorhandenn were, der Peter Pettersenn gestending, das ime die immenn vorkaufft, sich aber kein zustand horenn oder findenn lassenn, woruf de nef(n)ingenn gedachtenn Peter Pettersenn ra(n) (b) überschworenn, darnach findenn wir der neff(n)ingenn toch bei macht, und wiewoll ime nach der zeit Peter Sorensenn tho Schowbu den halbenn theill zugestandenn, so achtenn wir doch solchs, dieweill ers hiebevoronn of-fentlich zu dinge vor unnsern amptman und menniglichen vor(n)einet (c), nicht gnugsam, auch von uncrefften, und solte billich vor der zeit, do die neffningenn zu dinge umbgefraget, getzeugt und hernachmals geschweigenn habenn. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urckunt mit unserm furstlichenn secrete vorsigelt und gebenn uf unserm schlose Haderschlebenn.

- (a) Tekst: innenn.
- (b) Tekst: ram.
- (c) Tekst: vormeinet.

34.

Haderslev 1554 20. februar.

Amtmand i Haderslev Sivert Rantzau mod nævningerne i Gram herred.

Nævningernes kendelse i en sag om et egetræ.

Sagsøgte har i retten indlagt et tingsvidne, hvoraf det fremgår, at gerningsmanden Jep Tomsen havde fået hjemmel af Moritz Emmiksen, og sagsøgte af den grund havde frikendt ham. Men da Moritz Emmiksen (1) ikke havde befalet Jep Tomsen noget, domfældes sagsøgte. Disse skal dog holdes skadesløse af den, der ondsindet har givet hjemmel til det, der er sket.

A. fol. 259 r.

- (1) Moritz Ottesen; Emmiksen er altså allerede på det tidspunkt brugt som slægtsnavn.

Sententz zwuschen (a) Siwerth Rantzowen (b) und

den nef(n)ingen in Gramherde (b). Acteum
Haderschlebenn denn 20ten februarii anno etc. 54.

Inn sackenn, so sick twusckenn dem erbarn unnserm
amptman zu Haderschlebenn unnd liebenn getreuenn
Siwerth Rantzowenn also cleger an einem und den nef-
ningenn in Gramherde boclagedenn anders theiles einen
thoch von wegen eines eickennboms bolangenn errich und
twistich (erholden) (c), habenn, wir Johans, von gots
gnaden etc., sampt unsern lewen getreuenn redenn tho
rechte erkant und afspreckenn lassenn: Nachdeme de be-
clagedenn nefningenn ein dingschwinde inn gerichte in-
gelecht, darinne befundenn, dat Jep Tomsenn, dem deder,
von wegen Moritz Emecksenn gehemelt und darvor gefriet
wordenn, unnd Moritz Emicksenn eme solkes nichts be-
volenn, so scholen de neffeningenn derowegen, wile der
unrecht gehemelt, gefelet sinn, und nachdem de hemler
boslich gehemelt und darawer de neffningenn in scha-
denn, schal de hemeler denn neffningen eren schadenn
upthorichtende schuldich sinn. Von rechts wegenn. Inn
urkunt mit unsern secrete vorsegelt und gebenn tho
Haderschlebenn dinstags nach Reminiscere anno etc. 54.

- (a) O.l. med Georg Beyers hånd.
- (b) - (b) Med Georg Beyers hånd.
- (c) Tekst: bolangen.

35.

Haderslev 1554 20. februar.

Dom vedrørende Gunde Lange til Keldet, som denne
har indvilget i.

Hvis Gunde Lange ikke i mindelighed kan enes med
indbyggerne i landsbyerne Bæk, Feldum og Vonsbæk med
hensyn til markstykkerne og indhegningerne, og han i så
tilfælde vil opbryde eller nedlægge sine markstykker og
indhegninger, skal de på alle sider opbryde deres
markstykker og indhegninger eller også samtlige lade
dem stå. Hvis de vedbliver at bestå, skal Gunde Lange
ikke hindre dem i græsning eller olden. (1)

A, fol. 259 v.

(1) Jfr. nr. 25 af 17/2 s.å. og samme sted.

Sententz Gundi Langenn wonhafftig tho Keldewith bolangen. Actum Haderschleben dinstags nach Reminiscere anno 54.

Wir Johannis etc. bekenne vor jedermenniglichenn, so diesen unnsern brief sehenn oder horenn lessenn, dat wy dem erbarren unnde lewen getruwenn Gundi Langenn wonhafftig tho Keldewith, warinne he bewilliget, afseggenn lathenn: So he met unnserrn unterthannenn und ock lewen getreuenn dem (a) inwonerrn unser dorper tho Beck, Fellum und Wonsbeck der koppell und hawer halwen fruntlickenn nycht vorlicket und vordragenn werdenn mogenn und G(u)nden siner koppell und hower upbreckenn will, so sollenn sie ann allen siedenn ere koppell und hower ock upbreckenn oder ock semptlickenn stann lathenn, unnd so ere koppell und hower bestann bliwenn, sol he sie dar nicht vonn afstann inn grasing und mast. Inn urkunt mit unnserrn furstlichenn secrete vorsegelt und gebenn up unnserrn schlate Haderschlebenn dinstages nach Reminiscere anno etc. 54.

(a) Læs: den.

36.

Haderslev 1554 20. februar.

Attest til Mette Jenses og Knud Hinricksen, begge i Fjelstrup.

Noget jord og gods.

Sagen, der er forvirret, henvises til samfrænderne, som under tab af deres formue i løbet af 6 uger fra nærværende doms dato skal afgive en kendelse og tilbagegive enhver af parterne, hvad de er berettiget til. Den part, der ikke er tilfreds med samfrændernes kendelse, skal på anmodning vederfares ret.

A, fol. 259 r.

Schinn Mette Jenses unnd Knuth Hinricksenn. Actum Haderschlebenn dingstages (a) na Reminiscere anno etc. 54.

Inn sackenn, so sich twuschenn Methe Jenses tho Felstorp als cleger an einem unnd Knuth Hinricksenn darsulwest beclagede anderste(i)ls etzliche erde und gut bolanngenn errich und twistich erholden, habbenn wir Johans etc. sampt unnsern lewenn getreuenn redenn nach vorhor der sackenn, rede und jegenredde beiddenn partenn diessenn gerichtlichenn affscheidt gewen latenn: Nachdem die sacke so vorworn, dat wy uns ichten darinne tho richtenn, vorbracht, dat beider parte samptfrunde diesulwe sacke na dato dieses abscheides binnenn sechs wochenn bei vorlust eres boslottes scheidenn und einem jedern parte thoru(ck)gewenn schollenn, dartho se berechtiget, und wellich part alsdanne an der samptfrunde scheidunge nicht genotiget, so schall eme up seinn anregenn wedderfarenn, wat recht is. Inn urkunde met unserm furstlichenn secrete vorsigelt und gebenn up unserm schlate Haderschlebenn mandages (a) nach Rem(i)niscere anno 1554.

(a) I overskriften: tirsdag (20/2), men i underskriften til dommen: mandag (19/2);

37.

Haderslev 1554 20. februar.

Hans Gregersen i Halk mod Mads Knudsen i Kvistrup (Øsby s.)

Ageren "Berth", beliggende på Kvistrup mark.

Sagsøgerens fremlagte tingsvidner viser kun, at han har rejst krav vedrørende ageren; han har ikke kunnet bevise noget som helst ved købekontrakt eller skøde. Sagsøgte har derimod ved en lovhævd, brev og segl bevist sin langvarige besiddelse af ageren, og at den gennem to menneskealdre har ligget til hans gård. Denne lovhævd og den langvarige besiddelse kendes at stå ved magt. Sagsøgeren pålægges tavshed.
A, fol. 258 v.

Sententzie Hans Gregersenn tho Halck unnd Matz Knutzenn tho Quistorp bolangen. Actum Haderschlebenn den 20ten februarii anno 1554.

Wyr Johannis etc. bekenenn hirmit offentligenn, als sich zwuschenn unnserrn liebenn getreuenn unterthannenn Hans Gregersenn tho Halck also cleger ann einem und danne

Matz Knutzenn tho Quistorp beclagetenn anders teiles vonn wegen eines acker Berth acker genennet, auf Quistorp veld bolegen, worzu (a) sich beclageter bericht (b) angeben und darauf rechtlich erkenntnus gebetten, irrig und zweist erholdenn, so habenn wir nebenn unsern liebenn getreuenn redenn zu rechte erkant und absprechen lassenn: Dieweill cleger mit seinen dingswinden, die er vor unns inn gerichte, seine angegebenen gerechtigkeit damit zu bescheinen, gelegt, nichts anders also das er denselben acker zu beisproche gehapt, unnd sunst wieder mi(t) (c) kauff oder schotebrivenn ichtes (d) wes beweisenn kunthenn, onne das er blose ungegrunte wordt vorgewendent, beclageter aber dariegenn mit einem lachevendt, gnugsamenn brieff und sigelln seinenn langen besitz inn solchenn stucke acker, und das es jhee und alewege zur zweier menschenn gedenckenn zu seinem gude gelegen und bohorig gewesenn, dargethann, so findenn wir solche lachewend und den altenn langenn gebrauch und rausamenn besitz bei macht, und w(o)llenn (e) hirmit clegernn und (f) stilleschwigennd auffgelecht habenn. Alles vhonechtes wegen. Inn urkunt mit unsern furstlichen secrette thon druchen. Actum Haderschlebenn.

- (a) Tekst: wer zu.
- (b) Læs: berecht(igt).
- (c) Tekst: mir.
- (d) Utydelig rettelse fra ites.
- (e) Tekst: wellenn.
- (f) Enten mangler der et ord foran "und", eller "und" må stryges.

Haderslev 1554 20. februar.

Laue Mikkelsen i Vonsbæk mod Nis Kock.

Borgerlige rettigheder givet tilbage.

Da sagsøgeren ikke ville være formynder for de omhandlede børn og altså ikke har overtaget formynder-skabet, er han for disse børns skyld med urette af sagsøgte blevet gjort retsløs. Han skal derfor have sine borgerlige rettigheder tilbage, og sagsøgte skal erstatte ham hans skade.

A, fol. 257 v.

Sententz Laue Michelsenn tho Wonsbeck und Nis Kock bolangen. Actum Haderschleben den 20ten februarii anno 1554.

Inn sacken, so sick twuschenn Laue Michelsenn tho Wonsbecke also cleger an einem und Nis Kock boclagedenn anders deiles eine vordeilunge bolangen irrich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. samt unsern lewen getreuwen retten tho rechte erkant und afspreckenn latenn: Nachdem der cleger de kinder vormunder nicht sin wolde und de vormuntschop nicht angenomenn, und davon mit unrechte vonn wegenn dersulwenn kinder von beclagedenn vordelert, soll der cleger seine manheit wedder hebbenn, und de beclagede soll denn cleger sinenn schaden tho legernn schuldig seinn. Alles vonn rechtes wegenn. Inn urkunt mith unsern furstlichenn secrete vorsigelt und gebenn tho Haderschleben dinstages nach Rem(i)niscere anno 1554.

Haderslev 1554 20. februar.

Hans Busch og Jørgen Knudsen, borgere og fattigforstandere i Haderslev, mod Jacob von Groningen, borger sammesteds.

Rente af en kapital.

Sagsøgte har forelagt et brev, hvori der nævnes 25 mark, men der er ikke bevis for, at det er de 25 mark, som er opført i fattigregistret. Sagsøgerne kan imidlertid med fattigregistret bevise, at sagsøgte efter sine forfædres tid gennem mange år, undtagen i 3-4 år, har betalt renten. Sagsøgte dømmes til at betale renten til de fattige og også den resterende rente.

A, fol. 257 r.

Sententz der armennvorstendernn tho Haderschlebenn. Actum Haderschlebenn denn 20ten februari (a) anno 1554.

Inn sackenn, so sick twuschenn Hans Busche und Jurgenn Knutzenn, borger und vorstender der armenn tho Haderschlebenn, als clegere an einem und Jacop vonn Gruningenn, burger darsulbest, beclageder ander de(il)es (b), etzliche vorsettenne rente und hovetstoll bolangenn irrich und twistich erholdenn, hebben wy Johans etc. sampt unsern lewen getreuwenn rethenn tho rechte erkant und affspreckenn latenn: Nachdeme von dem beclageten Jacob vonn Groningen ein brieff ingelecht, darinne 25 mark genommet, awerst nicht dargedann werdenn mogenn, offft eth die 25 mark sin, so in der armenn register vorteckennet, und de gedachtenn vorstender dargegenn mit dem register bowiset, dat Jacop vonn Groningen nach siner vorvarenn tidenn vele jar solcke renthe, uthbenomenn 3 oder 4 jarenn, ock sine vorvarenn solckes mit willenn utgegewenn, so schall Jacop von Groningen schuldig und plichtig sinn, solke renthe denn armenn sampt der vorsettennen renthe volgenn tho lathenn. Inn urkunt mit unsern secrete vorsigelt und gebenn uf unserm schlos Haderschleben mandages nach Letare anno etc. 54.

- (a) Hvis Letare i slutningen af dommen er en skrivefejl, som skal rettes til Reminiscere, vilde mandagen derefter være den 19/2, mens den 20/2 i 1554 var en tirsdag.
- (b) Tekst: deses.

Haderslev 1554 20. februar.

Knud Jepsen i Vedbøl (Vedsted s.) mod de 15 mænd i Gram herred.

Kendelse mod sagsøgeren, fordi han havde opløjet noget korn.

Kendelsen var afkrævet sagsøgte i henhold til landretten. De havde fået forelagt en synsforretning og fornødent bevis, hvilket de har forevist hertugen skriftligt i retten, for at ageren havde været tilsået med havre, men var blevet opløjet af sagsøgeren. Sagsøgte havde dertil på 3 tingdage efter hinanden spurgt, om sagsøgeren kunne fremkomme med noget modbevis; dette var ikke sket, hvorpå sagsøgte havde svoret. De 15 mænds kendelse skal stå ved magt. Sagsøgerens vidner, der efter kendelsen har vidnet på grundlag af to ubesejlede tingsvidner, underkendes.

A, fol. 256 v.

Sententz zwuschenn Knuth Jepsenn tho Weibull also cleger an einem und danne 15 menner im Gramherde anders teiles vonn wegen eines tages etzlich korn bolangen. Actum Haderschlebenn dinstages nach Rem(i)niscere anno 1554.

Wyr Johannis etc. bekenenn hirmit offentligenn, das wir in sachen Knuth Jepsenn tho Weibull also cleger an einem und danne die XV menner inn Gramherde, so ime etzlichs korns halb, als cleger uffgepfluget habenn soll, toch uberschwerenn, beclageten anders teils betreffenn, nebenn unnserrn liebenn getreuwenn retenn erkanth und absprechenn lassenn: Dieweil beclagete funftzehenn menner nach lantrecht zugeeschet und dieselben sun und genugsam beweis, wie sie und uns in gerichte schriftlich getzeigt, vor sich gehabt, das der acker mit haver beseget und vom clegernn widderumb uffgepfluget gewesen, sie auch daruff zu drei dingetagen nach einander gefraget, ob der cleger einenn bowis jegenn gedachtenn sun und zeugnus vorzubringen, welchs doch nicht gescheen, warauff sie geschworenn, so finden wir der 15 menner toch bei macht und des clegers

zeugen, als nach gethanenn toch vormuge zweiger unbesiegelten dingeswinde gewunden, (a) niderfellig. Alles vonn rechts wegenn. In urckunt mit unserm furstlichenn secrete vorsigelt und gebenn uf unserm schlos Haderschlebenn dinstages nach Rem(i)niscere anno 1554.

(a) Læs: gevunden (=gefundnen).

41.

Haderslev 1554 20. februar.

Peter Matzen i Grelsbøl (Humptrup s.) mod Boe Feddersen i Vimmersbøl (Sdr. Løgum s.) samt hans mededsmænd og andre.

1/2 bol.

Sagsøgerens fader Matz Nissen har i retten personlig bekræftet, at han havde solgt dette halve bol til Fedder Bossen i Vimmersbøl, idet han tillige har fremlagt købekontrakten. Ved en overenskomst er det desuden bevist, at der var stiftet forlig med sælgerens to sønner Peter og Nis Matzen, der for dette køb havde måttet betale 107 mark. Sagsøgeren har herimod ikke kunnet fremføre andet end intetsigende ord. Købekontrakten, overenskomsten og den aflagte ed kendes at stå ved magt. Sagsøgeren skal ikke mere kunne rejse tiltale mod sagsøgte for den sags skyld, men pålægges en evig tavshed.

A, fol. 256 r.

Sententz zwuschenn Petter Mattsen unnd Boe Veddersenn. Actum Haderschlebenn dinstages nach Rem(i)niscere anno 1554.

In sackenn, so sick twusckenn Peter Matzenn tho Grelsbull also cleger ann einem und Boe Veddersenn tho Wummersbull samt seinen eidesslludenn und andernn als boclagedenn andern deiles ein half boell landes bo-langenn yrrich und twistich erholdenn, hebbenn wy Johans etc. samt unnsern lewen getreuwenn redenn nach

vorhor der sackenn, rede und jegenrede tho rechte er-
kannt und afspr(e)cken laten: Diewille de vader Matz
Nissenn inn gerichte personlich bestann, ock denn
kopbriff in gerichte gelecht, dat he Vedder Bossen tho
Wimmersbull solck half boell landes vorkofft, ock mit
einer vordracht dargedann wordenn, dat he sick mit des
vorkopers beidenn sonenn also Peter und Nis Matzenn
dero und solckes kopes halwenn vordragenn und davon ein
hundert sowen mark gewenn moethenn, und der cleger dar-
jegenn nichts, alleine vorgeffelicke wort, vorbringenn
mogenn, dat de kopbriff, vordracht und de gedanne eit
bei macht sin und solck gekoffte guth hebbenn und be-
holdenn schole, ock gedachtenn clegers hirmit der
sackenn halwenn ein ewich stilleschwigenn upgelecht
sinn unnd bliwenn und deme boclageden darumme nummermer
tho belangenn hebbenn. Alles vonn rechtes wegenn. Inn
urkunt mit unnserrn furstlichenn secrete vorsigelt und
gebenn up unnserrn schlate Haderschleben dinstages nach
Rem(i)niscere anno etc. 54.

42.

Haderslev 1554 21. februar.

Hertugens stadfæstelse af overenskomst mellem
brødrene Peter og Jes Ketelsen (Kelsen) angående
brugen af det gods, som ligger til deres gård (i
Åstorp, Taps s.)

Overenskomsten, der er forevist som et forseglet
tingsvidne, er oprettet ved hr. Laue, sognepræst til
Aller, Laue Tomessen i Uhr (= Tapsore), Nis Dausen i
Åstorp, Nis Michelsen og Gregers Christensen sammesteds
og lyder på, at enhver af brødrene skal have det halve
af gården, og begge skal være lige om forringelse, skat
og skyld.

A, fol. 255 v.

Vordracht zwuschenn Petter und Jess Kettelsenn.
Actum Haderschlevenn mitwochs nach Rem(i)niscere

anno 1554.

Wy Johans etc. bekenne vor uns und vor jedermenniglichenn, so diesenn unnsern brieff sehenn oder horenn lesen: Nachdem vor uns eine vorsegelt dingschwinde oder vordracht getoget des innholdes, dat Peter und Jes Kelsenn gebrudere umme de bruckinge erer guder, so tho erenn have liggenn, wor de bolegenn, durch er Laue, kerckherre tho Aller, Laue Tomessenn tho Uhr, Nis Dausenn tho Ostorp, Nis Michelsenn und Gregers Christensenn darsulwerst vdragenn, (a) also dat einjeder bruder vonn densulwen gudern die helfftenn hebbenn und gebruchenn scholle, thodemè dat einjeder bruder glicke fele, schatt und schulde darvann gewen soll, wo danne diesulwe vdracht oder dingschwinde vonn worden tho wordenn wider und mer medebringet und ferner inholt, dat wy uth gnadenn, darmede wy beiden brudern gewogenn, solcke vtracht, dat sie tho ewigenn tidern vestiglichenn und unweederopelichenn vo(n) (b) beidenn partenn geholdenn werden soll, geconvyrmirt, approbirt und bofestiget hebbenn, wo wy dan crafft dieses unnsers brives dohenn, confirmirenn, ratificirenn und bofulbordenn solliche vdracht, dat sy in aller maten, wo se ergann und gescheenn, wo vorangetoget festiglichenn geholden werdenn soll. Inn urckunt, dat solckes gescheenn, (c) mit unsernn furstlichenn secrete vorsigelt und gebenn up unserm schlate Haderschlebens mitwochenn nach dem sontage Rem(i)niscere anno etc. 54.

- (a) "vor" skrevet to gange, vel på grund af linieskifte.
- (b) Tekst: vor.
- (c) Tekst: gesecheenn.

XV. Retsdage i Haderslev 1556 20. - 23. april.

Hertugerne Hans og Adolf opholdt sig fastelavn 1556 i København i anledning af, at deres søster, enkehertuginde Elisabeth, den 16. februar holdt bryllup med hertug Ulrik af Mecklenburg. Under dette ophold fandt en drøftelse sted mellem kong Christian 3. og hertugerne om sidstnævntes pligt til hver at betale en trediedel af de tyske rigsskatter. Det blev besluttet, at hertugernes råder palmesøndag, 29/3 s. å., skulle indkaldes til Flensborg for at forhandle om sagen. Hvad der blev vedtaget på dette møde, skulle hertugerne meddele kongen. Allerede dagen efter, 30/3, bad hertugerne kongen om udsættelse med hensyn til svaret, idet hertugerne havde truffet den aftale, at hertug Adolf og hans råder skulle komme til hertug Hans i Haderslev den 19. april, for at de kunne træffe bestemmelse om, hvorvidt hertugerne skulle indvilge i hver især at betale en lige så stor andel af de tyske rigsskatter som kongen, eller de skulle indgå et kompromis med kongen. Den 8. april skrev hertug Adolf til hertug Hans, at han ikke kunne komme til det aftalte møde i Haderslev, idet han tillige erklærede, at han ikke ville indgå noget kompromis med kongen om betalingen af skatterne til det tyske rige, med andre ord, at han ville betale sin trediedel deraf, Den 11. april meddelte hertug Hans sine råder, at sagen havde taget en sådan vending, at det aftalte møde i Haderslev med hertug Adolf og hans råder ikke var fornødent, men råderne skulle alligevel komme til Haderslev den fastsatte dag, 19/4, idet det var en nødvendighed, at hertugen drøftede sagen med dem. - I dagene fra 20. - 23. april har hertugen sammen med råderne dømt i retssager. Der ses ingen indkaldelser til en retsdag. - En af de behandlede sager er fra Løgumkloster birk. (1)

(1) Hansborgark. B 11, E. 51, Reg. nr. 3, 378 v, 393 r. TKIA - 1670, pk. nr. 97.

Haderslev 1556 20. april.

Borgmestre og råd i Haderslev mod adelsmændene Moritz Høcken, Hans Reichenbach samt Moritz Emmiksen, der var stævnet, men ikke mødte på grund af sygdom.

Nogle boder og kældere, som sagsøgte havde bygget i deres gårde og udenfor, beliggende i Haderslev.

Sagsøgerne førte klage over, at beboerne i de omhandlede boder og kældere nød borgerret, men ikke ville gøre borgerpligt og yde skat og skyld ligesom andre borgere. Sagsøgte Moritz Høcken gav til svar, at sagsøgeren ikke kunne bevise, at der i hans faders og forfædres tid var givet skat og skyld af hans boder og kældere, men han selv gav rådet i Haderslev 2 mark lybsk, og efter hans formening var hus og kælder dermed gjort fri. Dengang Wobitzer var på Gotland, havde han en "knægt" ved navn Holck siddende i sit hus, og måske havde denne uden Wobitzers vidende betalt skat, men Moritz Høcken håbede, at rådet ikke deraf kunne udlede nogen rettighed.

Han og hans søskende havde ikke skiftet med deres stedfader, Wobitzer, og han havde derfor ikke fået købe- og andre breve vedrørende huset, hvorfor han anmodede om en udsættelse af sagen, indtil det nævnte skifte havde fundet sted. Sagsøgerne svarede, at de ville både ved mundtligt vidnesbyrd og ved troværdige registre bevise, at der af de omhandlede boder i 34 år var ydet borgerpligt, men da de ikke havde disse registre ved hånden, bad de om udsættelse, indtil de havde fundet dem frem. Hans Reichenbach svarede, at hans boder stod i hans omhegnede gård, hvoraf han årlig gav rådet en fastsat sum penge (genant), i øvrigt kunne de fattige folk, der boede i boderne, ikke skade borgerne med hensyn til at købe og sælge. Sagsøgerne indvendte herimod, at de ikke havde noget med ham at gøre, men det var bodernes beboere, der var skyldige at betale skat, da de havde deres borgerlige næring og nød privilegierne ligesom andre borgere. Reichenbach svarede, at han tilhørte adelen og ikke var den eneste, der havde sådanne boder, og han var villig til at dele vilkår med de øvrige adelige. Moritz Emmiksen har ved amtmand Sivert Rantzau ladet undskylde sin udeblivelse

på grund af sygdom. Begge parter har for at fremskaffe flere bevisligheder bedt om udsættelse af sagen, hvilket hertugen tilstår dem, således at sagen skal stilles i bero indtil næstfølgende retsdag, på hvilken parterne i henhold til hertugens stævning skal møde med beviser.

A, fol. 276 r.

Didrik Høcken g.m. 1. Anne Godskesd. Holck,
| hun 2.g.m. Wladislav Wobitzer,
| lensmand på Gotland 1539-44. I
| 1556 lensmand over Tryggevælde len.

Moritz Høcken
til Kærstrup, Haderslev Næs,
hoftjener hos hertug Hans d.æ.

Affschedt twischenn burgermeister und rath der
stadt Haderschleben und den eddelleuten daselbst.
Actum Haderschleben den 20ten aprilis anno etc.
56.

Wy Johans etc. bokennen vor jedermenniglichenn,
dat hute dato vor uns unnd unsern bihebbenden redenn
inn gerichte erchenenn der ersamen unse lewen getruwen
burgermeister unnd rath unnsere stadt Haderschlebenn al-
se cleger ann einem unnd die erbarnn unse ock lewen
getruwenn Hans Richenbach unnd Mortiz Hoekenn also be-
clageden anders deiles, unnd (a) hebbenn de gedachte
clegers de boclagedenn sampt Moritz Emicksen, also der
sakenn halwenn ock citiret wordenn unnd nicht erschene,
sonder utheblewe, van wegenn etliker bodenn unnd keller,
so buten unnd in eren hoven gebuwett, dat die-
jenigen, so darinne wanen, borgerrecht unnd boschut-
tinge gebukenn, kein borgerpflicht, broke, schat oder
schulde newen andern eren borgernn gewen woldenn, mit
underdeniger bede, se darhenne tho holdenn, dat de-
jenigen, so inn den boden unnd kellern wanen, solckes,
wo angetoget, gewen unnd donn mochtenn. Hirup Moritz
Hoeke, de beclagede, geantwort, dat de clegers num-
mermer bewisen unnd dardon scholdenn, dat hirbevorn
jenige unplicht, schat oder schulde vonn sinen bodenn
edder keller by sines seligen vaders oder vorfaren

tiden gedan oder gegann were, dan he einem rade der stadt Haderschleven twe mark lub. gewe, darmede lete he sick bedunckenn, dat sin hus, keller unnd alles darmede gefriet weren. Eth muchte owerst woll sin, diewile Wobitzer up Gotlanth unnd nicht anheimisch gewesenn, unnd einen knecht, Holck genomet, in sinem huse sitten- de gehat, dat de solckes ane Wobitzers weten, heten unnd bovell uthgegewen, er vorhapende sick awer, wile he des keinen bovelich gehat, dat ein rath dardorch nicht gerechtigkeit, dar sie vormals keine gehat, erlangen wordenn, todeme he, sine bruder. unnd geschwestern mit irem stiffader Wobitzer nicht gedeilet, also dat he nochmals denn koep- unnd andere breve des huses nicht bekommenn, mit underdeniger bede, eme so lange respit unnd vortoch tho gewenn, dat solcke deylunge gescheenn mochte, alsdann vorhapede he sick solcke breve tho togenn unnd tho wisenn, darmede solcke des rades clacht gelenet werdenn solde. Hirup de rath geanthwort, se wollenn mit lewendigenn luden und gloffwerdigen registern bewisenn, dat solcke borgerpflicht in die ver und dortich jar darvon gegangen, wile se awerst solck register nicht by der hant oder upgesucht heddenn, wollenn se ock underdenigen gebedenn hebbenn, eme so lange gnedigenn vortoch tho gewenn.

Hanns Richenbach awer hefft geanthwort, sine bodenn stunden und weren in seinem boschlatenen hove, davon he jerlichenn dem rade ein genanth gelt gewe, thodeme werenth arme lude, de enen, den borgern, mit kopen oder vorkopen keinen schaden donn kondenn, vorhapede sick derwegen, dat van solcken boden, wile he van synem huse gewe unnd die bodenn in sinem hove beslatenn stunden, tho gewende nicht schuldig were. Darup die clegers geantwort, se hedden desfals mit eme nichts, sunder mit den luden, so darinne wanen, de ere borgerlike nerunge heddenn unnd ire privilegia, gericht und recht gelick eren andern borgern genoten unnd gebrededen, tho donde, vorhapende sick tho got unnd dem rechtenn, das se solcks tho donde schuldig sein wordenn, wortho Richenbach geanthwort, er were einer vom adell, unnd he were es alleine nicht, de solliche boden hette; wie es den andern vom adell in deme ginge unnd mit inen gehalten wurde, mit dem must er auch fridlichenn sein. Unnd dewile dan Moritz Emicksenn als der drudde beclagede siner kranckheit halwen, dat he nicht binnen gerichte kommen oder erschinenn konde, sich

durch unsern rath, amptman tho Haderschleven unnd lewen getruwenn Sivert Rantzouwen entschuldiggenn latenn, unnd beide clegers unnd boclageden sick up mer bowis tho dieser saken nodich, ein jeder tho sinem besten, vortobringen geschatenn unnd umme vortoch gebedenn, Richenbach auch, wes den andern desfals aweringe, friedlichenn sein wolde, sich erbadenn, hebben wy allenn deilenn tho gnadenn solken vortoch unnd uhschopp gegunth unnd nachgegewenn, also dat diesulwe sake bet up negstkunfftigenn rechtstagk allenn partenn irem hebenden rechten unvorfengklich still unnd inn ruhe stann soll, jedoch unnd by dem boscheide, dat alle part samptlichen unnd ein jeder bosunderlichenn up bomelten thokumpstigen rechtstag sein boweiß, darmede he sin recht tho vordedingen willens, ane alle uthflucht thor stede unnd up unser citation gewißlichen, sofern er nicht mergklicher ehafft halwen daruan affgeholdenn, erschinen schal. Darna sich die parte tho richtenn. Datum etc.

2.

Haderslev 1556 21. april.

Jens Christensen på sin dattersøn Knud Persen i Vonsbæks vegne mod Bole Jeppesteds.

En selvejergård, som sagsøgeren vil regne for to gårde, mens den i amtsregistret er opført som een gård og i almindeligt omdømme også bliver anset for kun at være een gård.

Da sagen tidligere var til behandling af retten, blev den af hertugen på grund af modstridende dokumenter henvist til forlig eller i mangel heraf til retslig afgørelse af 12 samfrænder. (1) Samfrændernes kendelse, hvorved begge parter hver især fik tilkendt en del af gården, var parterne også tilfredse med, dog ville sagsøgeren ikke modtage penge for sin andel i gården. Sagen pådømmes på den måde, at samfrænderne ved deres boslod i løbet af 6 uger upartisk skal udlægge enhver af parterne deres dem tilkommende arvedel i gården. Derefter skal der forordnes fremmede upartiske folk, som skal foretage en vurdering af arvedelene i penge.

Den af parterne, der ejer mest i gården, skal da i henhold til hertugens mandat udkøbe den, der ejer mindst.

A, fol. 277 r.

(1)Jfr. 1554 Haderslev nr. 27 af 19/2.

Sententz tzwischenn Knut Persen clegern unnd danne Bole Jappes ein bundengut belangend. Actum Haderschlebenn den 21ten aprilis anno etc. 56.

Wy Johans etc. bekennen hirmit offentlig, das wir inn sachenn Jens Christensen also clegernn vonn wegenn seiner dochter sohns, Knuth Persenn genanth, zu Wonsbeke ann einem, und danne Bole Jeppes zu Wonsbeke beclagten anders teils, ein bundengut belangend, welchs cleger vor zwei guter gehalten, inn dem amptsregister aber nicht mer dann vor eins zu befinden, auch sunst in gemein anders nicht tzu befragen gewesenn, worumme sie einen lange tzeit her zwistisch, auch hiebevornn derhalb vor uns inn gerichte streitig gewesen, dertzeit wir aber beide parten, also wir die sachen vonn wegenn allerhand eingebrachten und vorgelegten dingswinde der weitleufftigkeit befundenn, das wir uns gruntlich daraus nicht zu vornemen gehabt, uff zwolff sammelfrunde vorwiesen, die in gute darinne handelnn oder (a) in mangell desselbenn rechtlich entscheidenn soltenn, alles ferner inhalts der sententien daruber gegeben, nebenn unsernn lieben getrewenn rethenn zu rechte erkanth unnd absprechen lassenn: Nachdem die zwolff sammelfrunde unser gegebenen sententie gelebt unnd nachgesetzt unnd in solchem gute einem jedernn sein theil bescheidenn unnd tzugefundenn, welcher findunge auch beiden parten behegliche unnd angenehme, unnd damit gesetigt unnd tzufrieden gewesen, wie sie offentlig vor uns in gerichte bekanth unnd tzugestanden, alleine das der cleger seinenn anteill mit im gute unnd nicht ann gelde (b) habenn wollenn, also findenn wir der samptfreunde scheidungge bey macht, unnd sollen gedachte samptfreunde nochmaln binnen sechs wochenn bey ihrem boschlot einem jedernn sein gepurennd ertheill inn be-melten gute one alle parteilligkeit auslegenn unnd anweisenn, inn massenn sie solchs jegenn uns vormeinen zu voranthworten, unnd alsdanne frembde unparteysche leute vorordent werdenn, die eins jedernn teil umb gleich-

messig gelt wardirenn unnd ansetzen sollenn. Wan nun also befunden, welchem teill das meiste unnd groste part inn solchem gute mit rechte beykumpt, er hab solchs durch erb oder kauff ann sich gebracht, der soll dem andern, so das wenigste darinne hat, die ubermasse, was er hiebevornn an gelde nicht bekommen, nach laut unnd inhalt unsers furstlichen ausgegebenen mandats seinen teill, der wardirsleute kennung und findunge nach, an gelde vorgnugen und betzalen, unnd alsdann solch gut alleine behaltenn, innehabenn, besitzen unnd gebrauchenn ohne des andernn ferner intracht, hinder oder bewoer, unnd soll damit bey vormeidunge unser straffe, die alsdanne denjennen, so unrecht befunden, ubergehenn soll, ferner rechtsgang dieser sachenn gentzlich uffgehobenn, todt, abe, nichtig unnd von uncrefften sein, auch tzu keinen zeiten weiter tzugelassenn werden, wornach sich beide parteyenn tzu richtenn. Alles vonn rechts wegenn. Inn urkunde mit unserm furstlichenn secrete vorsiegelt. Datum.

- (a) O.l. med andet blæk og med anden hånd.
- (b) O.l. med andet blæk og med anden hånd i stedet for udstreget: gute.

3.

Haderslev 1556 22. april.

Per Laursen i Seggelund (Tyrstrup s.) på egne og søskendes vegne mod Hans og Matz Arntsen i Kokær (Tyrstrup s.)

En fra sagsøgerens fader nedarvet selvejergård i Tyrstrup, hvilken gård Jørgen Rumor, sagsøgerens broder, havde pantsat til sagsøgte for nogle år.

Sagsøgeren mente, at hans broder ikke havde ret til at pantsætte mere af gården end den del, der kunne tilfalde ham i arv. Sagsøgte mente på den anden side, at de i henhold til pantebrevet havde ret til at bruge hele gården, men de tilbød at afstå den, hvis de fik pantesummen betalt tilbage.

Dom: Den overenskomst, der fra først af blev oprettet mellem pantsætter og panthaver om pantsættelsen,

nemlig at den fandt sted mellem dem alene, skal stå ved magt. Sagsøgte kan bruge pantet, for så vidt Jørgen Rumors arvepart angår, indtil de andre søskende vil indløse og bruge pantet. Sine søskendes arveparter i gården havde Rumor ingen ret til at pantsætte. Disse kan bruge deres arveparter uden erstatning eller betaling, medmindre da det kan bevises, at de penge, som Jørgen Rumor har oppebåret af sagsøgte, tillige er blevet brugt til nytte og profit for dem, nemlig til betaling af fælles gæld; i så tilfældé skal hans søskende betale.

A, fol. 277 v.

Sententz tzwischenn Per Laursen clegern unnd danne Matz Arntsen und Hans Arntsen beclagten ein bundengut belangend. Actum Haderschleben den 22ten aprilis anno etc. 56.

Wy Johans etc. bekennenn hirmit offentlighenn, das wir inn sachen Per Laursenn tho Sigling vor sich und seine bruder unnd susternn also cleger an einem unnd danne Hans Arntzen unnd Matz Arntsen tho Koker beclagede anders teils ein bundengut tho Dustorp bedrepennd, vonn des clegers vader herrurend, welches volgends des clegers bruder, George Rumor genant, vor eine summa gelts den beclageden uff etliche jar lang vorpandigt unnd uthgesettet luts der vorschriwinge darawer gegewen, worumb sie danne irrig und twistich gewesen, also dat sick de cleger bedunckenn ließ, offtglick seinn bruder solck gutt vorsettet, dat he doch solchs weiniger also mit rechte gedaen, dann he sines erachtens jhe mer darinne nicht tho vorgeuende, also eme mit rechte tho sinem deile thokamen muchte, unnd dat solcke vorpandinge den andernn seinen geschwistern an erem parte jhe billich nehen schaden und nadell tho geberenn, inndem sick awerst de beclagedenn beduncken latenn, dat se dat hele gutt, inn maten ehnen dat-sulweste vorsettet, vor de pandinge billick tho gebukenn, nichts desten weniger awerst sick erbadenn, so se eren geborendenn pandschilling wedderumb tho bekamen, unnd alsdann solck gut an die rechten erwen tho gelangen, dat se willig darvon wikenn unnd afftredenn woldenn, newenst unsern lewen getruwen redenn na ge-

horter clage unnd anthrow tho rechte erkant unnd affsprekenn latenn: Dewile erstlich eine vortracht twischen beiden partenn upgericht, dat de vorpandinge unter inenn alleine unnd sunst mit niemandts anders tho geschien, so finden wy solche vortracht bey macht, unnd hebbenn sick beclagete des pandes, so vele Jurgen Rumor inn solchem gude tho erwe behorich unnd tho-stendig, billig tho gebukenn, bet so lange die andern geschwister solcks afflosenn unnd gebuken wollenn. So vele awerst der andern geschwister deill inn solckem gude belangenn deitt, hat Rumor mit keinem fuge oder rechten tho vorpandigende gehat, unnd haben sick die-sulwestenn ehres teils ohne enthgeltus oder betalunge billich tho gebukenn. Es wehre dann, dat tho bewiesenn, dat solck gelt, so Jeorge Rumor vonn beclageden upgehawen, mede in siner ander geschwister nuttinge und profit mit afflosinge gemeiner schuldenn angewendet sy, alsdan scholen sie tho fullier noge gelden unnd betalen. Alles vonn rechts wegenn. In orkunde mit unserm furstlichenn secrete vorsiegelt. Datum etc.

4.

Haderslev 1556 22. april.

Knud Toisen og Hans Skytte i Agerskov mod Per Christensen i Vellerup (1) (Agerskov s.)

Gæld, som sagsøgte havde svoret sig fra.

Ifølge et tingsvidne, fremlagt af sagsøgerne, har syv fromme folk vidnet, at Knud Toisens fader, Togi Langelund, der på grund af sin forbrydelse var dømt til døden, under åben himmel lige før sin død på en forespørgsel havde svaret, at han hverken skyldte kirken eller sagsøgte noget, men at denne sidste var ham 14 daler skyldig, hvoraf han kun havde fået 3 mark lybsk tilbage. Sagsøgte hævdede, at han ikke skyldte Togi Langelund noget, men at denne skyldte ham over 40 mark. Han havde derfor på tinge gjort sin ed på, at han ikke skyldte sagsøgerne noget. Denne ed kendes kraftesløs, da sagsøgte tidligere på tinge hverken har påtalt eller søgt at omstøde, hvad de syv mænd har vidnet om den henrettedes udtalelser om gælden kort før sin død. (2)

A, fol. 278 r.

- (1) Pether Chrestensen i Velderup nævnes i: Frøkenskat i Løgumkloster len 1548 (Sønderjydske Skatte- og Jordebøger, 389).
- (2) Jfr. 1567 Hansborg nr. 42 af 16/5.

Knuth Toysen und Hans Schutten sententzie wieder Peter Christensen. Actum Haderschlebenn den 22ten aprilis anno etc. 56.

Wy Johans etc. bekennenn hirmit offentlig, nachdem sich zwischen unsern liebenn getreuwenn Knuth Toisenn und Hans Schutte tho Awerschow also clegern ann einem und danne Per Christensenn tho Welgerop beclagtenn anders teils von wegen etzlicher schulden, de eme beclageder affgeschworenn, irrung und zwist erhaltenn, also das cleger bericht, nachdem sein vatter seiner vorwirkunge halb zum tode vorurteiltt unnd dieselb stund sterben sollenn, dar er von Peter Bundtsen offentlig befragett, ob er auch der kirchenn oder Peter Christensenn wes schuldig, solchs vor seinem ende tzu bekennen unnd austzusagenn, woruff er geanthwort, er where wieder der kirchenn noch Peter Christensenn schuldig, aber die kirche sey ime schuldigg, solchs wolle er nachgebenn, inn gleichem were ime auch Peter Christensen virtzehen daler schuldig, unnd daruff hette er nicht mer bekommen dan III mark lubisch, welchs er uff sein letzt fart mit von hinnen genommen unnd daruff vorstorben, das alles vor uns mit einem loffwirdigenn dingeswinde ut sowen framer lude getuchnisse, de solchs gehort hebbenn, inn gerichte bewesen, woruff beclageder geanthwordett, dat he Togi Langelund gantz und gar mit nenen schulden vorhafftet, sundern Togi were eme awer die vertich mark schuldig geblewen, derwegen he danne thogetreden unnd forth darup tho dinge sinen eidt gegewenn, dat he clegern nichts schuldig was, also hebben wy na gehorder clage unnd anthwort newenst unsen lewen getruwen redenn tho rechte erkanth unnd affsprekenn latenn: Dewile cleger mit sowen framen luden, lude eines dingeswindes, vor uns bewesen, dat sin vater solcker schulde, wo bawen gemeldet, under dem freien himel kort vor seinem tode erwthenet, unnd beclageder solch getuchnisse bevorn tho dinge nicht angefochtenn,

vel weniger umbgestottett, sundern von stund mit seinem eide unbedechtig vorthgefarenn, so schall sin eydt uncrefftig und nedderfellig sein. Alles vonn rechts wegen. Inn urkunde mit unserm furstlichenn secrete vorsiegelt. Datum etc.

5.

Haderslev 1556 22. april.

Thomas Hansen i Hoptrup mod Marten Persen i Skovbøl. (1)

Nogle indfangede svin.

Sagsøgte fik svinene løsgivet, fordi han lovede fyldestgørende erstatning for den skade, de havde forvoldt. Bagefter nægtede han at betale skadeserstatning, idet han hævdede, at han ikke på noget tidspunkt havde tilbudt sagsøgeren penge. Denne beviste ved tingsvidner, at svinene havde nedtrådt ca. 3 ørtug af hans havre, af hvilken grund han ville forfølge sagsøgte på tinge. Sagsøgte var derpå kommet med en trave havre tillige med løsepengene, hvorpå han selvtolvt havde svoret, at hans svin ikke havde gjort skade for mere, og at han ikke havde lovet at ville stille sagsøgeren tilfreds med hensyn til disse svin. Sagsøgte og hans edsmænd kendes skyldige og hjemfaldne til højeste straf, da deres ed er aflagt på en ondsindet og letfærdig måde.

A, fol. 278 v.

(1) Intet Skovbøl i Vedsted eller Hoptrup sogn, skal antagelig være Skovby (Vedsted s.).

Sententz zwischen Tomas Hansen clegern und Marten Persen etliche geschuttete schwine belangend. Actum Hadersleben den 22ten aprilis anno etc. 56.

Inn sachenn, also sick twischenn unsen lewenn getruwenn Thomas Hansen tho Hoptorp also clegernn ann einem und danne Marten Persen tho Schowbull beclageden anders teils vann wegen etliker geschattedenn schwine irrigh unnd twistich erholdenn, habenn wi Johans vonn

gots gnaden erbe tzu Norwegen, hertzog tzu Schleswig Holstein etc., na gehorter clage unnd anthworth, ock beidersitz schinn unnd bewis, newenst unsen lewen getruwen reden tho rechte erkanth und affspreken laten: Dewile beclageder thogesecht, vor solcken schaden gnugsame afftracht unnd erstadinge tho donde, worup he danne die schwine wedderumme loß bekamen, und he awerst sick hernamals solcher betalinge geweigertt, ehme ock tho nenen tiden gelt gebaden, der cleger Tomas Hansen awerst mit gnugsamen loffwirdigenn dingeswinden bewiesenn, dat eme solcke schweine by drey ortich hawernn neddergetrettet unnd vordorwen, derwegen he beclagdenn Martenn Persenn tho dinge vorfolgenn willen, worup beclageder thogetreden unnd erstlich ein drage hawer und darneben das schuttegelt tho stede gelecht unnd selb zwolfft geschworenn, das seine schweine nicht mer schaden gedaen, und Tomas Hansenn wieder unnd mer nicht schuldig where, ock nicht gelawet oder thogesecht hadde, sinen willen vor solcke swine tho makenn, so habenn wir anders nicht tzu befinden, dan das solcher eidt muttwilliger, gefערlicher, boeser weise gantz lichtferdigen gescheen, unnd ist dardurch beclagter Merten Persen sampt alle sinen logesluden nedderfellig wordenn unnd dardurch in unsere hochste straffe gefallen. Alles vonn rechts wegenn. Inn urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsiegelt. Datum etc.

6.

Haderslev 1556 22. april.

Per Jebsen i Lindet mod Jens Lydiksen.

Voldelig borttagelse af hø fra et stykke eng, af hvilken grund sagsøgte ved nævningerne har ladet sagsøgeren oversvære ran.

Nævningernes kendelse skal stå ved magt. Sagsøgte kan beholde engen, da sagsøgeren uden at have ret til det voldeligt har røvet høet.

A, fol. 279 r.

Sententz zwuschen Per Jebesen clegern und Jens Ludicksen eine stucke wische belangend. Actum Haderschleben den 22ten aprilis anno 56.

Inn sachen, als sich zwuschenn unsenn lewenn getruwenn Per Jebesen tho Lonwidt als cleger ann einem und Jens Ludicksen boclagedenn anders deils ein stucke wische, darumb boclagder denn cleger dorch die neffninge ran awerschweren latenn, bolangende irrich unnd twistich erholdenn, haben wy Johans, von gots gnaden erbe tzu Norwegen, hertzog zu Schlewzig Holstein etc., sampt unsenn lewen getruwen redenn tho rechte erkanth unnd affspreken latenn: Nademmale tho befindenn, dat de claege Per Jebesenn sine sake nicht mit rechte gefordert, sunder solck heu mit gewalt gerowet und darawer von den neffningen rann awerschwaren worden, erkenne wy der neffninge rath bey macht, unnd soll beclageder Jens Ludicksenn solck stucke wische beholden. Alles vonn rechts wegenn. In urkunde etc.

7.

Haderslev 1556 22. april.

Jep Nielsen i Agtrup (Bjært s.) mod Matz Jensen i Nørre Stenderup.

En af sagsøgte aflagt ed angående gæld.

Eden kendes kraftesløs. Sagsøgte skal betale sagsøgeren gælden, da denne i retten ved tingsvidner har bevist, at sagsøgte offentligt har vedkendt sig den, men alligevel letfærdigt har aflagt eden.

A, fol. 279 r.

Sententz zwischen Jep Nielsen clegern unnd Matz Jensen eynen eydt belangend. Actum Haderschlebenn den 22ten aprilis anno etc. 56.

Inn sakenn, also sick twischenn unsen lewen getruwen Jep Nielssen tho Aitorp also cleger an einem und Matz Jensen tho Norstendorp sampt seinen eidesludenn beclagedenn anders teyls eines gedanen eides halwen, so

von etzlicher schult wegen gescheen sein soll, irrich und twistich erholden, hebbe wy sampt unsen lewen getruwen reden tho rechte erkanth und affspreken laten: Nachdem de cleger mit loffwerdigenn dingeswinden in gericht dargedan und bowesen, dat de beclagede Matz Jensen solck schult offentlichen bekanth und tzuigestanden, er sick ock mit dem cleger tho mer also einem male deshalb fruntliken laten und darawer solcken eidt glikewoll muthwilligen solker schult halwen gedann, hebben wy densulwen eidt gefellet und nedderfellich erkanth, und dat de beclagede schuldig und plichtig sein soll, dem cleger sine schult tho betalen. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

3.

Haderslev 1556 22. april.

Rasmus Persen i Ulstrup (Nr. Løgum s.) mod sin fader Hans Persen sammesteds.

Noget mødrene arv og den halve gård, som sagsøgte bor på.

Sagsøgte har ikke alene med ord, men også ved tingsvidner bevist, at han tilbørligt har aflagt sin søn og skiftet med ham med hensyn til, hvad der tilkom ham efter hans moder. Han har derpå offentligt på tinge bevidnet dette med sin ed. Den halve gård i Ulstrup havde sagsøgte fået som medgift med sin hustru, hvis fader i forgangen tid havde fæstet en hel gård i Ulstrup af abbeden i Løgumkloster. Hidindtil havde sagsøgte brugt denne halve gård, hvoraf han håbede ikke at være sønnen noget skyldig. Der dømmes således, at skiftet skal stå ved magt, da sagsøgte har udlagt sin søn og døtrene deres mødrene arv. Sagsøgte kan for livstid bruge den halve gård i Ulstrup og være formyndet for de mindreårige børn.

A, fol. 279 v.

Sententz zwischen Rasmus Persen clegern und Hans Persen, synem vater, etzlich mutterlich erbe betreffend. Actum Haderschleben den 22ten aprilis anno etc. 56.

Wy Johans etc. bekennen hirmit offentlich, das wir in sachen unsere liebe getrewen Rasmus Persen tho Ulstorp also clegernn an einem und seinem vatter Hans Persen tho Ulstorp beclagtenn anders teils etzlich mutterlich erbe unnd das halbe gut, woruff beclagter whonet, belangendt, derenthalb cleger seinen vater vor uns in gerichte angesprochenn, woruff beclagter nit alleine mit blosen worten, sundern glaubwirdigenn dingewindenn bewiesen, das er gedachtem seinem sohn zur gepur gnugsam abgeleht und alle dasjenige mit ime geschifftet und geteilet, so ihme von seiner mutter weggenn mit rechte beykommen muchte, welchs er danne zu dinge offentlich mit seinem eyde betzeuget unnd erhalten, und so viele das halb gut betreffend, hette vorruckter tzeit seines weibes vatter ein ful gut zu Ulstrup vonn dem apt zu Lugum Closter gevestett, welchs ihme derselbe, als er die tochter genommen, halb mitgegeben, und bis uff diese tzeit gebraucht, vorhoffte sich also dem sohne darvon nichts schuldig zu sein, neben unsern lieben getrewen rethen na gehorter clage und anthwort tho rechte erkanth und affspreken laten: Die weil der vatter mit seinem sohn und den andern tochttern oben berurter gestalt geschifftet unnd geteilet, und sein mutterlich erbe vollenkomlich, wie vor uns in gerichte bewiesen, ausgelegt und volgen lassen, so finden wir solche schiffftung bey macht, unnd soll der cleger seinen vater weiter und mer solches erbes halb nicht zu besprechen haben; er, der vatter, sol auch zeit seines lebens solchs gut ohne des sons vorhinderung besitzen und gebrauchen und der andern kinder vormunder, bis die zu jharen geraten, sein und derwegen von dem sohne unangefochten bleiben. Alles von rechts wegen. Inn urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsiegelt. Datum etc.

Haderslev 1556 23. april.

Lau Mikkelsen mod Lau Nielsen i Sjølund på dennes moders vegne.

En fæstegård i Sjølund (Vejstrup s.)

Sagsøgeren har bevist, at hans fader Mikkell Madsen af kong Frederik 1. har erhvervet et livsfæstebrev på gården både for ham selv og efter ham for et barns levetid. Sagsøgerens fader har imidlertid aldrig taget gården i brug, men har afstået sin rettighed til sin datter, som også har boet der en tid lang, hvorpå hun har begivet sig til en anden fæstegård. På den måde har de to personer fjernet sig fra gården, hvorefter sagsøgte er kommet til gården, hvilken han har besiddet i nogle år. For at hertugens faders forskrivning kan ske fyldest, skal det stå Mikkell Madsens datter frit, om hun for livstid uden fæste, men mod tilbørlig afgift vil besidde denne fæstegård, eller hun vil blive på den gård, hun nu bor på. Hun skal bestemme sig inden Mikkelssdag.

A, fol. 279 v.

Sententz zwischen Lau Michelsen clegern unnd danne Lau Nilsen von wegen seiner moder ein vestegut belangenndt. Actum Haderschlebenn den 23ten aprilis anno etc. 56.

Inn sakenn, als sich twischenn unsen getruwen Lau Michelsenn also cleger ann einem unnd danne Lau Nilsen tho Soelund ann stadt unnd von wegen siner muder beclageden anders teils vonn wegenn eines vesteguts tho Soelund irrich unnd twistich erholden, worup clegers vater einenn brieff vonn konig Friderichen erlangt und uthbracht, dat he datsulwe de tit sines unnd na eme eines kindes lewende gevestett unnd an sick bracht, vor uns inn gerichte bewesen, hebben wy Johans, vonn gots gnaden etc., newenst unsern lewen getruwen reden na gehorter unnd (a) clage unnd anthwortt tho rechte erkanth unnd affsprekenn latenn; Wiewoll des clegers vader na lude unnd inholde siner koniglichen vorschriwinge solch gut niemaln in gebrukinge genamen, sundern sine gerecht-

tigkeit affgetreden und siner tochter ubergeben, de datsulwe ock eine titlang bewhanet, und sich darna darvonn up ein ander vestegut begewen, wordurch die twe personen vormuge der vorschriwinge erledigt und beclagede inn solck gut geradenn und etliche jar beseten, worby wy sy billich tho erholdenn, so hebben wi doch unangesehen solckes alles alleine der ursachenn, damit ihe unsers geliepten her unnd vaders hochlofflicher und milder gedechtnusse vorschriwinge awerflodig gnug gescheen muge, nagegewen, und schal dersulwesten fruwen, Michel Matsen tochter, so hiebevorn darup gewhanet, fry stan, oft se sick wedderumme up datsulwe vorschrewene gutt tho Soelund begewen und datsulwe tit eres lewendes ohne veste vor die gepurliche affgift besittenn, oder off se up dem andern gude, dar se nu wanet, bliwen will, des se sick twischen dit unnd Michaelis tho beraden und darna schwigen, ferner und wieder nicht spreken soll. Alles vonn rechts wegen. Inn urkunde etc.

(a) Skrivefejl; dette unnd stryges.

XVI. Retsdage i Tønder 1556 6.-14. juli.

Den 23. juni 1556 indkaldte hertug Hans fra Haderslev alle sine råder til Tønder søndag den 5. juli for den følgende mandag sammen med hertugen at sidde til doms, så undersåtterne på deres mangfoldige bønner kunne hjælpes til deres ret. Dagen efter fik amtmand Otto v. Thienen pålæg om på slottet at sørge for fornødent ophold til hertugen og hans råder under retsdagene. Amtmanden skulle tillige straks drage omsorg for, at retsdagene blev bekendtgjort for undersåtterne. Hvis nogen af dem begærede stævning, skulle henvises til hertugens kancelli i Haderslev, dog ville hertugen ca. 5 dage i forvejen sende en af sine sekretærer til Tønder, der skulle meddele de stævninger, der i øvrigt ønskedes udtaget. Iven Reventlow mødte ikke i Tønder. Han havde bedt Sivert Rantzau om at undskylde ham hos hertugen på grund af sygdom. Hertugen skrev fra Tønder straks til ham, at det ikke alene var for retssagers skyld, men også på grund af andre sager, at han gerne ville høre hans råd, dertil havde hertugen besluttet fra Tønder at drage til Nordstrand, hvor der var allehånde sager at ordne. Iven Reventlow kom dog ikke til retsdagene i Tønder, men han ville komme til Nordstrand. Ved skrivelse fra Tønder af 13. juli meddelte hertugen ham, at han skulle komme til Nordstrand den 15. eller 16. s.m., da hertugen ville bryde op fra Tønder den 15.

Til retsdagene i Tønder udtog landsbyen Eggebæk (Tinglev s.) stævning mod Benedikt Ahlefeldt til Gelting, fordi en af hans fæstere, boende i Eggebæk, sammen med Eggebæk brugte særmarken Pepersmark, som hertug Frederik (1.) havde bortfæstet til Eggebæk (se 1553 Tønder nr. 15 af 1/12). Benedikt Ahlefeldt mødte ikke, men lod ved Gregers Ahlefeldt meddele, hvorfor han ikke kunne komme. Hertugen begærede derpå ved skrivelse af 13/7, at han selv eller hans befuldmægtigede med alle beviser vedrørende Pepersmark skulle komme til Nordstrand 21/7, hvortil hertugen også havde beskikket Eggebæk. Den fæster, der gav anledning til Eggebæks klage, hørte under Satrupholm. Dette gods havde Benedikt Ahlefeldt til Gelting sat sig i besiddelse af ved sin farbrodersøn Moritz Ahlefeldt til Satrupholms død i 1556. (1)

(1) Reg. nr. 3, 422 r, 423 v, 444 r, 446 v, 447 r.

Tønder 1556 6. juli.

Nis Johansen i Tråsbøl (Felsted s.) mod Jørgen Johansen.

En halv selvejergård i Skovbøl (Felsted s.)

Sagsøgeren har ved et forsegleet tingsvidne i retten bevist, at Asmus og Jørgen Johansen, bosat i Varnæs, på egne og søskendes vegne har skødet og overdraget, hvad de kunne arve i denne gård efter deres moder Mette Johannis, til Rasmus Taysen, men denne har i retten nægtet dette. Jørgen Johansen og Rasmus Taysen skal være pligtige at fremvise det i tingsvidnet ommeldte skøde eller også fælde tingsvidnet. Fældes tingsvidnet, kan Jørgen Johansen beholde sin retmæssige arv i gården, i modsat fald kan sagsøgeren uden hinder af nogen blive ved gården. (1)

A, fol. 282 r.

(1) 1555 8/3 skrev hertugen til amtmanden i Tønder, at Jørgen Johansen i Tråsbøl havde berettet, at han lå i strid med sin broder Nis Johansen om den selvejergård, hvorpå de begge boede. Han havde opnået, at samfrænderne og tolv herredsbønder havde tilkendt ham gården, men hans stedbroder eller halvbroder forholdt ham den alligevel (Reg. nr. 3, 255 r).

Sententz tzwuschen Nis Johansen clegern an einem und Jurgen Johansen wegen eines halwen bundenguths. Actum Tundern den 6. juli anno etc. lvi.

In saken, so sick twusken Nis Johansen tho Trasbull als clegern ahn eynem und Jurgen Johansenn beclageden ander deyles ein halff bundenguth tho Schoubull bolangen und antreffen irrich und twistich erholden, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc. nach verhoer der saken, rede und jegenrede sampt unsen lewen getruwen redten tho rechte erkanth und affspreken laten: Nachdem cleger mit eynem loffwerdigenn vorsegelten dingschwinde in gerichte bewisen, dat Asmus und Jurgen Johansen, wonhaftig tho Warennis, solk gut von wegen erer und erer geschwestern, wes se von wegenn erer

moder Mette Johannis erwen konnen, Rasmus Tayssen vorkoft, vorschotet und vorlaten hebbenn, und gedachter Rasmus Tayssen solkes nicht gestendigk, sonder vor uns in gerichte vorneinet, scholden Jurgen und Rasmus Tayssen schuldig und plichtig sin, solke angetogede schote, als dat dingkschwinde methbringet, tho wisenn, oder ock dat dingkschwinde wie recht tho fellenn. So dat geschicht, alsdan soll Jurgenn Johansenn, wes he in solkem gude, bundengude, mit rechte erwen kan, hebbenn und beholdenn. So aber die schote nicht getoget oder dath dingkschwinde nicht gefellet werth, sunder by crefften blifft, alsdan Nis Johansenn syner olden besittunge geneten und by dem bundengude ungeerret gelaten werdenn. Alles von rechts wegen. In urkunde mit unserm furstlichem secrete vorsegelt und gewen up unsem schlate Lutken Tundern am montag nach Marie heimsuchung anno etc. lvi.

2.

Tønder 1556 7. juli.

Mads Nissen i Stemmild (Burkal s.) på sin datter Karin og Hans Riggelsens børns vegne mod Christen Taysen i Buskmose (Rinkenæs s.)

Salg af gården Buskmose.

Sagsøgeren har bevist, at han, da han ikke boede i herredet, som børnenes nærmeste slægtning ikke har vidst noget om det salg, børnenes fader Hans Riggelsen havde foretaget. Da købe- og skødebrevets dato udviste, at salget havde fundet sted i indeværende år, kendtes børnene at være nærmere til den ejendom, der havde tilhørt deres fader, end Christen Taysen, for så vidt denne fik tilbagebetalt de penge, som han bevisligt havde udredet til Hans Riggelsen. Hvis Christen Taysen ikke får tilbagebetaling i indeværende år, skal han nyde, hvad han har købt af børnenes fader. Hvis børnene senere vil sælge gården, skal Christen Taysen være den nærmeste til at købe den. Han skal kunne beholde, hvad han ellers har bragt til sig og tilkøbt sig af hans hustru, hendes søstre og børn.

A, fol. 282 r.

Sententz twusken Matz Nissenn tho Stemell von wegenn siner tochter Charyn und eren kindern und Cristen Tayssen tho Bosmase dat guth Bosmase belangenn. Actum Tundern den 7. julii anno etc. lvi.

In saken, so sick twuskenn Matz Nissenn tho Stemell von wegenn siner tochter Hans Riggelsen kinder also cleger an eynem und Christen Taysen tho Bosmase also boclagede anders teils dat guth Bosmase bolangen errich und twistich erholden, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc., sampt unsen lewen getruwen redten nach verhor der sakenn, rede und jegenrede und allen andern schriftlichenn urkunden tho rechte erkant und affspreken laten: Nachdeme Matz Nissen von wegen siner tochter Hans Riggelsen kinder in gerichte bowesen, dat he also der kinder negste frunth, wile he nicht binnen herdes gewanet, von solken kop oder schote, als er vader Hans Riggelsen gethan, nicht geweten, de kop ock binnen jares, wo de datum des kop- und schotebrevs metbrenget, gescheen, erkenne wy de kinder tho eres vadern gude (a), also erem vader thobehorich gewesen (a), neger tho sin als Cristen Taysen, so ferne im, Cristen Taysenn, sin gelt, wes he erem vader Hans Riggelsen, so bewislich, entrichtet, weddergewen moge. Wo eme awerst, Cristen Taysenn, solcken gelt, als he erem vader gegeben, binnen jares nicht betalet werdt, alsdanne soll Cristen Taysen sines kopes, als he mit der kinder vater gethan, geneten. (b) Wen awerst de kinder solkes henwederumb in frombde lude hende hernachmals vorkopenn und vorandern woltenn, so soll de besitter des gudes, also Cristen Taysenn, de negeste sin. (b) Wes awer Cristen Taysen sunst von siner fruwen und fruwen sustern und kindern tho sick gebracht und gekopt, des schall he, Cristen Taysenn, ane alle middel geneten. Alles von rechts wegen. In urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsiegelt. Actum etc.

Nærværende dom er også indført på fol. 284 v, hvor den er dateret Haderslev den 7. juli (15)56, og hvor a - a og b - b er udeladt. I overskriften er tilføjet Riggelsen efter Charin og i teksten skrives en enkelt gang Matz Jensen i stedet for Matz Nissen. - Bortset fra forskellig stavemåde er teksten i øvrigt enslydende.

Tønder 1556 7. juli.

Marten Jessen, kirkevæрге i Højst, mod Mats Gjordsen (til Solvig, Hostrup s.)

Resterende kirketiende.

Sagsøgeren klagede over, at Mats Gjordsens tjenerne ():fæstere) forholdt kirken dens tilbørlige tiende. Sagsøgte forklarede, at det skyldtes, at 3 kloster-tjenere, der stod i restance med deres tiende, var blevet frikendt af nævningerne. Han tilbageholdt tienden fra sine folk så længe, til nævningerne og kloster-tjenerne var blevet straffet. Herpå gaves sagsøgte til svar, at klostertjenerne havde givet tiende i penge, hvorfor de var blevet frikendt. Der dømmes således, at de 3 klostertjenere og Mats Gjordsens folk ved første lejlighed skal betale deres restance og i fremtiden uden vægring lade kirken få sin indtægt, for hvis han havde beskyldninger at rette mod klostertjenerne eller nævningerne, burde dette være sket efter landets ret, og det står ham stadig frit for at gøre det.

A, fol. 282 v.

Sententz tzwuschen Marten Jessen kerckschwaren tho Hoyer (sic) cleger an eynem und danne Mats Gortsenn etzlichen kirchenzehentenn, so den (kerck)schworen (a) nachstendig, bolangenn. Actum Tundern den 7. julii anno etc. lvi.

Wir Johans, von (b) gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlichen, als sich zwuschen Merten Jessenn kerckschworn tho Hoyest also cleger an eynem und dem erbarn unsern lieben getrewen Mats Gortsen beclagten andersteils von wegen etzlichs nachstendigen kirchenzehenten irrung erhalten, also das der kirckschwor geclagt, Mats Gortsenn diener theten der kirchen iren gepurlichen zehenten mit unrechte und gewalt frewentlich furendthalten, derwegen gepetenn, das die kirche zu irem befugten unvorkurtzt tzu bleyben, woruff beclagter hinwider berichten lassen, das solchs daher geflossen, es wehren drey des closters diener mit ihrem ze-

henten nachstendig blieben, woruff die neffingen gesket und die drey closterdiener von ihnen gefreyet worden, derwegen er geursacht, solchen zehenten so lange an sich zu halten, bis die neffingen und die closterleute vor ihr vorwirckunge gestrafft, alsedanne und nicht eher wolde er das seine auch volgen laßenn. Hiruff ist zum andern einbracht, es hetten die closterdiener vor solchen zehent an gelde bezalunge gethan und derowegen gefreyet worden. Demnach haben wir neben unsern lieben getrewen rethenn nach gehorter clage und anthwort zu rechte erkanth und absprechen lassenn: Dieweill die kirche in iren einkommen billich (nene) (c) vorkurtzung und abbruch zu leydenn, das demnach die drey closter und Mats Gortsen leute, was sie hinderstellig, mit erster gelegenheit ergentzen und einbringen, auch in kunfftigen zeitenn ohne weigerung volgen lassen sollenn, und hat Mats Gortsenn in deme, das er seinem dienern solchen zehenten anzuhalten geboten, wieder recht gehandelt, dan so er oder jemens des closters diener oder die nefningenn worumb zu beschuldigen gehabt, hette solchs nach lantrechte gescheen sollen, welchs ime auch nochmaln frey gelassenn. Solt aber Mats Gortsen sich weiter uber diesem bescheid widerig machen und der kirchen zu abbruch handeln wollen, wollen wir uns zu gelegenner zeit der notturfft nach darumb zu sprechenn gnedig furbehalten habenn. Alles von rechts wegenn. In urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt. Actum Tundern den 7. julii anno etc. lvi.

- (a) Tekst: kreisschworen.
- (b) Skrevet to gange.
- (c) Tekst: eine.

4.

Tønder 1556 7. juli.

Ebbe Bonsens arvinger i Risumose mod Rickert Brudersens arvinger i Kær herred.

En gård i Snattebøl (Læk og Stedesand s.), hvoraf sagsøgerne som medarvinger ville tiltvinge sig en

trediedel og har rejst sag herom.

Sagsøgerne har berettet, at deres forfædre i kong Frederik 1.s. tid havde fået domme og befalingsbreve angående sagen og tillige har indlagt tingsvidner til bekræftelse af deres formentlige rettighed. Sagsøgte svarede, at sagen ganske vist i tidligere tid havde været for retten, og at der var afsagt dom. Sagsøgernes forfædre havde imidlertid givet uens beretning. Den dom, der derefter opnåedes, referede til tre brødre, mens fem broderdele fandtes at være blevet udskilt fra gården. Derefter fulgte en anden sentens, som er gået tabt for dem i den store flod, men de havde alligevel med kong Frederiks befalingsbrev kunnet bevise, at det var blevet pålagt den daværende amtmand i Tønder, Henrik Ahlefeldt, at drage omsorg for, at dommen blev efterfulgt, idet sandemændene var omgædedes urigtigt med sagen, og Ebbe Bonsens arvinger ikke havde efterkommet dommen. Sagsøgte har endvidere ved et tingsvidne beviset, at de kort tid herefter i henhold til den fyrstelige dom havde tilbudt skifte og deling, men modparten havde modsat sig dette. Sagsøgte havde endnu en gang gjort det tilbud, at hvis sagsøgerne vil indbringe de fem broderdele i ligeså god tilstand, som de var blevet modtaget, ville de på ny tilstede deling. Dette havde ikke været gørligt for sagsøgerne. Det fyrstelige befalingsbrev viser klart, at fejlen ligger hos sagsøgernes forfædre, som har sat sig ud over dommene, og sagsøgtes tilbud om deling er blevet afvist, sagsøgte har tilmed i 34 eller 35 år været i uhindret besiddelse af ejendommen, og hvem der i øvrigt vil kræve i henhold til landets ret, skal gøre det i rette tid; sagsøgte skal derfor uhindret blive i besiddelse af ejendommen uden indsigelse fra sagsøgerne, som for stedse skal forholde sig tavse.

A, fol. 283 v.

Sententz tzwuschen Ebbe Bonsen erwen im Moer cleger an eynem und danne Ricker Brudersenn erwe im Karharde ein gut tho Snatebull bolangen. Actum Tundern den 7. julii anno etc. lvi.

Wir Johans, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit öffentlich, nachdem sich zwuschenn Ebbe Bonsen er-

benn im Mor also clegern an einem und Ricke Bruders er-
wen in Karharde beclageden ander deiles von wegen
eines guts zu Schnatebuhll belegen irrung erhalten,
worynne sich clegere also miterben des drytten teils
anmassen wollen und gerichtlich darauff gesprochenn,
auch bericht, das ire vorfarenn bei hochloblicher und
milder gedechtnus konig Friderichs unsers gelipten hern
und vatters gezeitenn daruff sentencie und gepotsbrive
erlangt und bekommen, auch mehr dingswinde vor uns zu
becrefftigung irer vormeinten furderung in gerichte
eingelegt, woruff Rickert Brudersenn erben geanthwort,
es were nicht one, das gemelte sache in vorzeiten vor
gerichte gewesen, auch sentencia daruff ervolget, also
aber durch der cleger vorfarenn ungleichmesiger bericht
gescheen und daruff derzeit sentencie erhalten wordenn,
die sich uff drey bruder referiren thette, unnd aber
funffbruderteill, so aus den gutern abgelegt, funden
wordenn. So wehre hernachmals eine andere sententzie
erfolget, die inen in der grosen flut von abhanden
gereicht, aber nichts deste weniger mit hochgedachts
konig Friederichs gepotsbrieue vor uns bewisenn, das
den domaln amptman Heinrich von Allevelde ufferlegt
wordenn, dieweil die sandleute mit der sachen unrecht
umbgangen und Ebbe Bosen erben solcher sentencie nicht
nachgesetzt, nochmaln daran zu sein, das derselben
fullenkumen genug gescheen muge, zudem so haben auch
beclagte mit einem glaubw
irdigen dingswinde bewiesen, das sie kurtz darauf zu
dinge gewesen und nach inhalde der furstlichen sen-
tencie schiftung und teylung angebotenn, die aber von
dem jegendeile gewe(i)gert wordenn. Derwegen beclagte
von uns nochmaln des underthenigen erbietens gewesen,
so clegere die funff bruderteyle widerumb einbringen
und dasselb land, so gut er derzeit gewesen, do es an-
genommen und empfangen worden, liefernn wurdenn, mit
inen uffs new deylunge anzugehen und zu gestadtenn,
welchs aber clegern nicht thulich gewesen, also habenn
wir sampt unsern lieben getrewen rethenn nach gehorter
clage unnd anthwort zu rechte erkant und absprechen
lassenn: Dieweile der furstliche gepotsbrieff den
sachen gnugsame nachweisunge gibt, das der mangell und
schult bei des clegers vorfaren gestanden und sie sich
der sentencien geussert, beclagte auch, wie vor uns
bewisenn, der neuen deylunge zu dinge und vor uns
uberbutig gewesen, die aber nicht angenommen werden

wollenn, und beclagte daruber ihn (1) vier oder funff und dreysig jharenn solch gut rausamlich besessen und gebraucht, auch sunst dem landrechtenn gemes wer erbe fordern will, das solchs zu gepurender zeit und frist zu gescheenn, so sollen beclagte Rikart Brudersenn erbenn in irem rausamen besitz bleybenn unnd solch gutt one des clegers ferner eintracht haben, genießen und behalten und clegern also Ebbe Bonsen erbenn hirmit ein ewig stillscheigenn ufferlegt und bevohlen sein. Alles von recht(s) wegen. In urkunde mit unserm furstlichen secrete. Actum.

(1) Læs: in.

5.

Tønder 1556 7. juli

Nis Assersen i Tombøl (Felsted s.) mod sin broder Peter Assersen.

Deres bondegård i Tombøl.

Sagsøgeren har ved 12 samfrænders brev og segl i retten bevist, at da nævnte samfrænder ikke ville forlige brødrene, ville sagsøgte ikke tage imod dette, men give eller tage, vige eller blive siddende. Samfrænderne traf da den afgørelse, at sagsøgeren skulle besidde gården, mens hans broder skulle have sin andel udbetalt i penge, idet vurderingsmænd vurderede gården til 80 mark lybsk. Samfrændernes kendelse fandtes af 12 herredsbønder at stå ved magt. Sagsøgte indvendinger herimod var kun tomme ord, nemlig at samfrænderne gjorde ham fortræd, når de mente, at han havde indvilliget i deres afgørelse. Sagen pådømmes således, at samfrændernes og de 12 herredsbønders kendelse skal stå ved magt. Sagsøgeren skal kunne blive ved gården, men han skal udbetale sin broder hans andel i penge i henhold til vurderingsmændenes ansættelse. Da sagsøgte i København i kraft af en usandfærdig beretning har udvirket en hertugelig skrivelse til Otto v. Thienen, hvilken skrivelse foranledigede, at sagsøgeren led skade på sit korn, skal sagsøgte tilbagegive denne kornet og erstatte skaden. (1)

A, fol. 285 r.

- (1) Af hertugens breve af 1554 12/10, 1555 22/6 (Reg. nr. 3, 184 r, 291 v) til amtmanden i Tønder ses, at de to brødre efter deres faders død begge var blevet på gården. Peter A., der var den yngste, havde med hustru og børn boet på gården i 15 år. Nis A., der giftede sig i 1555, ville nu trænge sin yngre broder ud af gården. Denne var både i 1554 og 1555 rejst til kongeriget for at klage til hertugen, der traf den foreløbige afgørelse, at brødrene skulle blive på gården, indtil der holdtes retsdag.

Sententz tzwuschen Nis und Peter Assersenn ein guth tho Tumbull bolangenn. Actum Lutken Tundern den 7. julii anno etc. lvi.

In saken, so sick twuskenn Nis Assersenn tho Tumbull also cleger an eynem und Peter Assersen gebrudere also beclageden ander deiles eres bundenguts tho Tumbull liggende errich unnd twistich erholden, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc. nach verhoer der sakenn, rede und jegenrede, brif und sigell tho rechte erkanth und affsprekenn laten: Nachdem de cleger Nis Assersenn met der twelff sammenthfrunde bref und segell in gerichte bowesen, als gedachte samptfrunde solkes eres gudes halwen sie, dy bruder, beide in frunthschop vorliken wollen, dat de beclagede Peter Assersenn solkes nicht annemen, sunder he gewen oder nemen, wyken oder sitten wolte, und darawer de samptfrunde Nis Assersenn dath guth tho bosittenn und dem andern broder sein teill mit gelde afftolegenn, wo dan ock solk guth durch wardierslude vor achtentig margk lub. wardieret, solke der samptfrunde scheydunge ock durch twelff herdesbunden by macht gefunden und dariegen de beclagede gar nichts, alleine blote worth vorgebracht, und dat eme de samptfrunde, dat he sick solkes gudes halwen nicht fruntliken vorlikenn latenn, sonder dat he gewen oder nemen, wyken oder sytten wolde gesecht, und darynne gewilligt hebben scholde, vormeinet, ungutlich deden, hebbe wy der samptfrunde scheydunge und der tzwolf herdesbunden findunge by macht erkanth, und dat de cleger Nis Assersen by dem gude gelaten werden schole, desgeliken dat he dem boclagedem, sinem bruder Nis Assersenn, nach der vorigen wardirs lude erkenntnise

sin andeill an gelde tho betalenn und tho gewende schuldich sin schall. Eth schol de beclagede Peter Assersen ock schuldig und plichtig sin, nachdem he tho Coppenhagen up unnwarhaftigen bericht einen bref und bovell an Otto von Tynen, darmede he sinem bruder Nis Assersenn an synem korn, des he uth bovell unsers amptmans geseyet, schaden gedan, von uns uthgebracht, synen schaden tho legenn und sin korn wedderthogewenn. Alles von rechts wegen. In urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt und gewen.

6.

Tønder 1556 7. juli.

Peter Petersen og Thomas Petersen i Struksbøl (Sdr. Løgum s.) mod Inge Nisses og hendes børn i Klægsbøl.

Arv af gård i Struksbøl.

Sagsøgte har ved gamle købe- og skødebreve bevist, at den omhandlede arvelige gård i Struksbøl er solgt og skødet til hendes slægt, og hun har yderligere ved hertug Frederik (1.)'s for 41 år siden afsagte dom påvist, at denne har stadfæstet købe- og skødebrevet, endvidere har hun i retten fremlagt samfrændernes brev og segl, hvorefter disse har udlagt gården til hende og hendes børn. Sagsøgerne har ikke kunnet fremvise noget, hvormed de har kunnet fælde samfrændernes afgørelse. Denne afgørelse kendes at stå ved magt. Sagsøgte kan uhindret bruge alt det, som ved samfrændernes brev er tilkendt hende. For at der ikke mere skal opstå strid om den i samfrændernes brev omtalte gård, pålægges sagsøgerne evig tavshed om sagen.

A, fol. 285 v.

Jfr. 1553 Tønder nr. 18 af 1/12, 1559 Tønder nr. 25 af 22/11.

Sententz Peter Peterssen und Thomas Petersenn samt Inge Nisses und erer kindern dat guth

Struxbull bolangen. Actum Tundern den 7. julii anno etc. lvi.

In saken, so sick twusken Peter Petersenn und Thomas Petersenn tho Struxbull also clegers an einem unnd Inge Nisses sampt erenn kindernn tho Klixbull also beclageden ander deyles etzlich erffgut in Struxbull belegen bolangenn errich und twistich erholdenn, hebbe wir Johannis, von gottes gnadenn erbe etc., sampt unsen lewen getruwen redten nach vorhoer der sakenn, rede und jegenrede, vorgebrachten breff und segelln tho rechte erkanth und affsprekenn latenn: Nachdeme de beclagede Inge Nisses und ere kinder met alten kop- und schotebrevenn bowesen, dat den erenn solk erffguth in Struxbull vorkofft unnd vorschotet worden, ock met hertzog Friderichen, unses seligenn liebenn hernn unnd vadernn ein und viertzigk jerigen sententz dargedhann, dat s. Ko. W., domals als ein hertzogk, denn kop unnd schote by macht erkanth, dartho ock met der samptfrunde breff unnd sigelnn in gerichte vor uns bewiesenn, dat disulwigen samptfrunde den eth von uns hiebevor nicht alleine by erem b(o)slot (a), sonder bey irem leib unnd guth utholeggenn und darup to erkennen ernstlichen uperlegt und befolen, er und eren kindern solkes uthgelecht unnd thogefundenn, und darjegen Peter und Thomas Petersenn nichts, darmede sy de vorgedachtenn samptfrunde scheidungge mede fellenn oder nichtig machenn, vorbringen konnenn, so finden wy der samptfrundenn scheidungge by macht und Inge Nisses und eren kindernn alles, wes in der samptfrunde scheydunge ingeliwet und der buchstave mitbringet, nach diesem dage nach eren besten ane meniglichs vorhindernn tho gebukkenn tho, und darmede na disem dage solker guder halwenn, als in der samptfrunde brive gemeldet, nicht weder errunge oder twispalt sick erheven und vorursakenn moge, wollen wy Peter Petersen und Thomas Petersenn und allen deylen diser sake hirmede ein ewich stillschweigen upgelecht hebbenn. Alles von rechts wegen. In urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsigelt. Actum.

(a) Tekst: Beslot.

Tønder 1556 8. juli.

Bonnike Frellosen i Rodenæs, Horsbøl (Viding) herred, mod de fire herreders (Horsbøl og Bøking herreder, Sild og Før) råd.

Sagsøgernes fædrene hus og stavn, som de fire herreders råd har tilkendt sagsøgerens brodersøn Boneke Andersen, skønt sagsøgeren har besiddet stavnen i 14 år.

De fire herreders kendelse stadfæstes, idet det i nævnte landsdel er ret og sædvane, at den yngste broder og hans børn er nærmeste arvinger til den fædrene stavn; tilmed har sagsøgeren ved et udskåret duplikat af kontrakten forpligtet sig til efter 2 års forløb at fratræde stavnen og overgive den til sin brodersøn.

A, fol. 286 r.

Sententz Bonnike Frellosen in Horsbulherde der vier herdes rath irer vaterlichen huser und stave bolangenn. Actum Tundern den 8. julii anno etc. lvi.

Wir Johans, von gottes gnaden erbe zu Norwegen etc., bekennen hirmit offentlig, nachdem sich unser lieber getrewer Bonnicke Frellosen tho Rodomes in Horsbullharde vor uns in gerichte uber die vierherdes rath, also Horsbullherde, Silderingherde, Foringherde und Bockingherde underthenig beclagt, das sie ine von seinem vaterlichen huse und staven, welchs er in vierzehenn jhar besessenn, aberkanth und seines vorstorbenn bruders sone, Boneke Anndersenn genant, zugefunden, in deme er sich wider recht und pilligkeit vorkurtzt zu sein vormeinet, und derwegenn umb rechts vorhelffunge underthenig gesucht unnd gebeten, woruff die vier herde rethe, sunderlich aber der Horsbullherdes rath, berichtet, das in Horsbullherde jhe und allewege der gebrauch und gewonheit gewesen, auch vor ein recht gehalten wordenn, das der jungste bruder oder seine kinder an des vatern stadt haus und staven vor andern zu erben pflegenn, welchs sie auch vor uns mit des gantzen herdes schrifftlichen gezeugnus unter des herdes sigel

vorfast, worynne drey dergleichen vhelle eingefurt, be-
weisen, das er aber in irem register nicht zu befinden,
woruff cleger gedrunge, hette die meynung, das sich
zuvorn niemaln jemand wieder ihr recht gelecht, sundern
mit gutem willen davon getretten, und der pilligkeit
selbs gewaiset hette, derwegen ingleichem gebeten sie
darbey zu schutzen und handhaben und daruber nicht zu
beschweren, also haben wir neben unsern lieben getrewen
redten nach gehorter und eingenommener clage und anth-
wort zu rechte erkanth unnd absprechenn lassenn: Die-
weill wir aus des gantzen gemeynen herdes zustand zu
befunden gehabt, das es in gedachtem lande ein gebrauch
und gewonheit ist, das der jungste bruder oder seine
kinder vor den andern brudern und schwesternn zu dem
staven die nechsten sein, solchs auch je unnd allwege
also mit inen bestendig gehalten worden, wir auch uber
solchs alles eine ausgeschnittene zerte und contract,
so vor uns in gerichte eingelegt, des inhalts vorlesen
horen, das sich cleger freywillig vorschrieben und
vorpfligt, nach vorlauff zweyer jhare den staven gut-
willig abzutretten und seines brudern sohne one mittell
einzureumen, so hat der erste unnd die andern drey her-
des rethe in diesem valle recht gethann, finden auch
ire kennunge by macht und in wirdden zu bleybenn. Alles
von rechts wegen. In urkunde mit unserm furstlichen
secrete vorsegelt. Actum etc.

8.

Tønder 1556 8. juli.

Jes Nolle i Sillerup (Store-Vi s., Vis herred) på
sin datter Marines vegne mod Lorentz Jessen i
Hostrup (Slogs herred).

En stavn og en otting jord.

Sagsøgte har med troværdige tingsvidner bevist,
at han har den største del i stavnen og ottingen, sam-
frænderne har også tilkendt ham at have dette, og de 12
herredsbønder har kendt samfrændernes kendelse gyldig.
Samfrændernes og herredsbøndernes kendelse skal stå ved
magt, men da gården tidligere er blevet vurderet høje-
re, skal upartiske vurderingsmænd æskes, og efter den

af dem foretagne vurdering skal sagsøgeren, enken Marine og hendes barn, have godtgjort, hvad de bevisligt har udlagt. Da sagsøgte er den rette formynder for enkens barn, skal han stille borgen med hensyn til, hvad der kan tilkomme barnet, så det kan få sit, når det bliver myndig.

A, fol. 286 v.

Sententz twusken Jes Nolle von wegen siner dochter Marynen und Lorentz Jessenn tho Hostorp ein staven und ottingk erde bolangenn. Actum Lutken Tundern den 8. julii anno etc. lvi.

In saken, so sick twuskenn Jes Nolle tho Silderup von wegen siner dochter Marynen als cleger an eynem und Lorentz Jessenn tho Hostrup also beclageden ander deiles von wegen eines staven und einem ottingk erde errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johannis etc. sampt unsen lewen getruwen redten nach verhoer der sakenn, rede und jegenrede, ock allen ingebrachten schriefftlikenn bowies und urkunden tho rechte erkanth und affspreken laten: Nachdem Lorentz Jessenn tho Hostorp in gerichte met loffwerdigenn dingkschwinden bowesen, dath he dat merer deyll in solk eynem stave und otting erde heft, de samptfrunde ock eme solkes tho hebbende thoerkant und de twelf herdesbunden solke kennege by werden erkanth, finden wy der samptfrunde scheydunge unnd der twelf herdesbundenn findunge by macht. Dewile awer vor uns berichtet, dat solk gut itzunder nicht gnugsam, sonder hiebevör vele hoger angeschiägen und wardieret gewesen ist, so scholen darnochmals unpartigische wardiereslude upgeesket werdenn und alsdanne nach dersulwen wardierunge der wedewen und erem kinde solkes, wes sie sunst, so bewieslich uthgelegt, (1) wedder uthgelecht unnd gegeben werdenn. Dewile awer de beclagede Laurentz Jessenn tho Hostorp der wedewenn kind rechte vormunder, so schall Laurentz Jessenn schuldich unnd plichtig sin, dem gedachten kinde vor solkes, wes also dem kinde bykamen moge, burgen to stellenn, dat datsulwe dem kinde nicht von affhendenn gebracht, sonder dat kinth datsulwe in sinem mundige jarenn erlangen und bekamenn moge. Alles von rechts wegen. In urkunde.

(1) Teksten har her et sætningsforstyrrende und

Tønder 1556 8. juli.

Jens Levensen mod Harke Jensen i Stedesand samt hans medarvinger.

Noget landgods, beliggende i Agtrup (Læk s.), til hvilket sagsøgeren mente at være medarving.

Sagsøgeren berettede, at hans forfædre i forgangne år havde pantsat det omhandlede land til en ved navn Sunnicke Brudersen fra Klægsbøl. Senere havde hans fader overdraget landet til Kettel Paysen, dog skulle han yderligere betale ham 12 mark for det. Disse penge blev ikke betalt, og uden sagsøgerens vidende blev det fra pant til køb af landet. Sagsøgte foreviste sagsøgerens faders udstedte købebrev, i hvilket denne tilstår, at landet er købt og betalt; ydermere foreviste han de 12 herredsbønders kendelse, hvorved de på tinge bekræftede købebrevet. Jorden tildømmes sagsøgte i henhold til købebrevet. Sagsøgeren har til bekræftelse af sin påstand ikke kunnet fremføre andet end tomme ord, men vil han rejse sag mod sagsøgte for de ovennævnte 12 marks skyld, kan han gøre det efter landets ret.

A, fol. 287 r.

Sententz tzwuschenn Jens Levensenn clegern an ey-nem und Harke Jensen sampt sinen miterben etzlich landguts bolangen. Actum Lutken Tundern den 8. julii anno etc. lvi.

In saken, also sich twuschen Jens Levensenn also clegern an einem und danne Harke Jensenn tho Stedsannth sampt sinen medeerwen beclagtenn anders teils von wegenn etzlichs landguds tho Actorp irrig unnd twistich erholdenn, also das cleger berichtet, es hatten sine vorfarenn vorloperen jhare solk lanndgut einen, Sunnicke Brudersen genanth, tho Klixbull vorpandiget, welchs sin vader namals Kettell Paysenn gliker gestalt ingerumet, ohne dat he eme noch XII marck darvor uthgewen scholde, welchs nicht alleine vorbliven, sundern wehre durch hinderlistige handlung e ein endlich kop daruth ervolget, welchs eme doch allerdinge unbewust,

derwegen gebeden, in recht thovele tho ver helpenn, damit he also ein medeerwe tho solken uthgesettedenn lande henwedder tho gelangen, worup beclageder vor uns einen kop- und namenpandebrieff ertoget, den des clegers vater uthgewen, worynne thogestandenn, dat solk lannd gekofft, gegulden und betalt sy, ock nummermehr darup tho sprekenn sich vorpflichtet, und awer solkes alles hefft he noch XII herdesbunden kenninge ertoget, de solkenn kopbreff bestediget unnd by macht gefundenn, derwegenn he underthenig gebeten, ehne by sinem rausamenn besitte bliwen tho latenn. Na solker gehorter clage und antwort hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc., nevenst unsern lieben getrewen rethen tho rechte erkanth unnd affsprekenn latenn: Dewile cleger, uthgenommen blote wort, nichts furbringen mugen, wormede he sin furgewent becreftigen mugen, beclageder awerst einen unstreflichen vullen kopbreff gewiset, de ock durch XII bunden offentlich tho dinge bestediget unnd bundig erkanth, so finden wy der XII herdesbunden findunge up solken kopbreff, de sick up dat stritige lanndgutt referirenn thutt, by macht. Will awerst cleger den beclagtenn solker XII mk. halven unbelangt nicht bliwen laten, so schal eme solks na dem landrechten fry sin und apen stan. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

10.

Tønder 1556 8. juli.

Niels Jensen i Skaftlund (Skovlund, Medelby s.)
mod Nis Persen sammesteds.

Noget stufjord (en udskilt parcel) hidrørende fra
sagsøgte moder.

Sagsøgeren bekræftede, at hans fader og moder til ham og hans broder havde solgt denne stufjord, nemlig 1 1/4 roder, for 5 skilling årligt, men de 12 herredsbønder havde nu tilkendt sagsøgte stufjorden "land for land, mål for mål". Sagsøgte svarede, at han havde arvet jorden efter sin moder; det var stufjord og hørte ikke til stavnen. Det var rimeligt, at han selv brugte jorden og ikke undte den til andre for en så ringe afgift. Sagsøgeren tildømmes brug af jorden for de 5

skilling afgift, både fordi det med segl og breve kan bevises, at sagsøgtes fader og moder havde solgt stufjorden for en årlig afgift, og denne jord gennem mange år havde hørt til stavnen og var blevet brugt som sådan, samt i kraft af hertugens reces om skifte af arvegods, idet sagsøgeren har fem dele i selvejergården (stavnen), mens sagsøgte kun har én del. Hvis sagsøgte ikke vil nøjes med afgiften, men sælge jorden en gang for alle, skal sagsøgeren være skyldig at betale den pris, som upartiske vurderingsmænd ansætter jorden til. Herredsbøndernes kendelse dømmes ugyldig, da de imod hertugens reces og til trods for, at sagsøgeren har ført bevis for købet har erklæret "land for land."

Sententz tzwischen Nils Jensen also cleger an eynem und danne Nis Persen von wegen etzlicher stufferden. Actum Tundern den 8. julii anno etc. lvi.

In saken, also sick twuschen Nils Jensenn tho Schaffteling also clegern an eynem und danne Nis Persenn to Schlachteling beclagten anders deils vonn wegenn etzlicher stufferdenn von beclagedes mutter herrend irrigh und twistich erholdenn, also das Nils Jensen bericht, es hette clegers vater und muder eme und sinen bruder solke stufferde, also 1 rode und 1 virden part einer rudenn jarlichs vor 5 ß vorkofft, de sy ock bethertho gebuket. Nu hadde beclageder zwolff herdesbunden daruff geesket, de Nis Petersenn dassulwe stuffland thogefunden, und land vor land, mate vor mate erkannt, in deme he sich vorunrechtet tho sinde vormeinet und derwegen umb geburlichs insehenn und rechtsvorhelpinge gebeden, worup beclageder geantwort, dat he solk lannd von siner muder wegen geerwet und dat idt stufferde und tho dem staven nicht gehorich were, derwegen he sollichs billich tho sinem bestenn tho gebukende unnd einem andern vor solke geringe abgiff nicht tho gunnende, und derwegen in glikem gebetenn, dat he der XII herdeslute findunge to genetenn, hebben wy Johans, von gottes gnadenn etc. newenst unsern lewen getruwen redtenn tho rechte erkannt unnd affspreken latenn: Dewile uth segell unnd breven, dat Nis Persenns vater und muder solken kop vor die jarliche hure geschlotenn

solkem bundengute fiff dele, do beclageder nur 1 deill hefft, und wir danne vorlopener jhare durch einen reces gnedig bevelen lassenn, wo ith mit schifftinge solker erffguder tho holdenn, also finden wy clegernn Nils Jensenn solk land vor die 5 ß hure tho, datsulweste henforder tho gebukenn unnd bei dem staven tho beholten. So awerst beclageter Nis Persenn der hure nen be- nuget und dat land eins vor alle vorkopen wolte, so scholen frombde unpartysche wardirslude solk lannd up gelt settenn, wat eth wirdig sin mucht, welchs clegere dafur tho betalende schuldig, und dewile de herdesbun- den wede pilligkeit lannd vor lant gefunden, ungeacht unsers furstlichen recesses, und das clegere iren kauff bewiesen, welchs danne met unrechte gescheenn, so schol ire kennunge nidderfellig und untuchtig sin. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

11.

Tønder 1556 8. juli.

Sonnicke Petersen i Søholm (Enge s.) mod Thomas Mommesen (i Humptrup).

Noget gammelt arvegods i Søholm, og hvad der mere hidrørte fra Iver Stub, hvilket sagsøgeren mente at være berettiget til som arv eller pant.

Sagsøgte berettede, at han ikke besad noget af den omhandlede arv, der tilkom sagsøgeren. Hans fader havde arvet en del, og med de andre arvinger var der på fyldestgørende måde skiftet, det tiloversblevne havde han bragt til sig ved køb og i over 60 år besiddet dette gods uden nogens tiltale. Til bekræftelse heraf foreviste sagsøgte allehånde tingsvidner tillige med sin faders skrevne og forseglede testamente, bekræftet af 12 herredsbønder, indeholdende, at hans fader på sin sidste henfart havde bevidnet, at han ikke var Iver Stubs arvinger noget skyldig. Sagsøgerens fordring er hverken grundet på brev, segl eller bevis. Sagsøgte kan i henhold til de frembragte tingsvidner, hvorved det bevidnes, at sagsøgtes fader, Momme Holeffsen havde tilfredsstillet enhver, og til sammes testamente beholde arven, som han og hans fader roligt har

besiddet i over 60 år.

A, fol. 288 v.

Sententz Sonnicke Petersen also cleger an einem unnd Tomas Mommesen (a) etzlich alt erffgut bolangenn. Actum Tundern den 8. julii anno etc. lvj.

Wir Johans, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlichen, nachdem sich twuskenn Sunnicke Petersenn tho Soholm also clegern an eynem und Thomas Mumesen beclagten anders teyls etzlichs alten erwes halbenn tho Soholm und wes mehr von Iver Stubes her geflossenn, wortzu sich cleger erbes und pandes halb berechtigt zu sein vormeynet, irrung unnd twist erhalten, derwegen cleger umb rechtlich vorhelfung gebetenn, woruff Thomas Momesenn berichtet, das (er) von angezeigten erbe keine guter in seiner gewehre habe, die clegern zustendig, sundern sein vatter hette eins teils geerbet, die andern erbenn gnugsam abgeteylet und das ubrige durch kauff an sich bracht und also in die sechzig und mehr jharen solche guter raulichenn und unangefochtenn also die seinen gebraucht unnd besessenn hat, auch zu sterkung dessen allerley dingswinde vor uns in gerichte und under andern seines vattern beschrieben unnd vorsiegelten testamente, welchs von XII herdesbunden becreftiget, vorbracht, das sein vatter uff seine letzte hinnefart genommen und bei seiner selen heyl und seligkeyt gezeuget, er habbe Iver Stubbenns erben vull und gnug gethan und bezalt und sey inen nichts schuldigh, also haben wir nach gehorter clage und anthwort neben unsernn lieben getrewenn rethenn zu rechte erkanth und absprechen lassen: Nachdem cleger Sunnicke Petersen seine furderung weder uff brief, sigell oder bewies zu grunden gehabt unnd alleine blosenn bericht gethann, beclagter Thomas Mommesen aber sich uff ubergebene dingswinde gezogen, worryne von etzlichenn herdesludenn gezeuget, das inen anders nicht bewust, dan Momme Holeffsenn hette jedermann woll abgeleht und zufriedengestellt, zu deme auch seines vattern gnugsam besigelt und durch XII bundenn bewert testament und letzter seliger wille solche furderung abschneidenn und den sachen richtige

mase gebenn thut und uber solchs beclagtes vatter und er hernachmals dasselb erbe, worumb gesprochen, uber sechzig und mehr jahr fridlich gebraucht unnd besessen, so finden wir solchen vorjarten rausamen besitz by craft und macht, ferner ungehindert darbey zu bleybenn. Alles vonn rechts wegenn. In urkunde mit etc.

- (a) Teksten har Petersen, en skrivefejl, som det fremgår af dommen.

12.

Tønder 1556 8. juli.

Sonnikke Petersen i Søholm (Enge s.) mod Thomas Mommesen i Humptrup.

Arvegods.

Hertugens dom fra 1551 (1) indeholdt, at parterne under deres ed skulle indbringe (alt hvad de havde arvet), hvilket ikke var sket, idet samfrænderne med begge parters indvilligelse har forliget dem i mindelighed. Parterne har herved ikke handlet imod hertugens sentens, men efter deres løfte. Da sagsøgeren ikke er tilfreds med indbringelsen, skal han rejse sag mod sagsøgte ved Kær herredsting. Hvis sagsøgte gør sagsøgeren uret og frasværges ham, hvad der er hans, skal han i henhold til hertugens mandat på det strengeste straffes for falsk ed.

A, fol. 289 r.

- (1) 1551 Tønder nr. 12 af 14/3, se tillige 1553 Tønder nr. 50 af 6/12, hvoraf det fremgår, at ikke alt det arvede var blevet indbragt.

Sententz twusken Sonnikke Petersenn und Thomas Mommessenn etzlich erff und gut bolangen. Actum Tundern den 8 julii anno etc. lvj.

Inn saken, so sick twuskenn Sonnikke Petersenn tho Søholm also cleger an eynem und Tomas Mommessenn tho Humptrup also beclageden ander deyles etzlich erbe unnd guth bolangenn errich und twistich erholden, hebbe wy

Johans, von gottes gnaden etc., sampt unsen lewen getruwen redten nach verhoer der sakenn, rede unnd jegenrede und schriffhtliken urkunden tho rechte erkant unnd affsprekenn laten: Diewile in unser vorigen gegewennen sententz, anno etc. 51 uthgangen, clarlicken vorliwet und diesulwe met sich bringet, dat cleger und beclagede an beyden parthenn bey iren eiden inbringen scholden, und solkes nicht gescheenn, sonder de samptfrunde mit beider parth bewilligunge sy darumme in der fruntschop vordragenn, hebben se dersulwen unser sententz nicht thowedern, sonder erer beider belofunge nach gedan. Wile awerst dem einenn, alse Sunnecke Petersen, an der inbringunge nicht genoget, soll er Thomas Mommesen vor Karharde dinge bospreken, dar schall Tomas Mommesen eme tho andworden und sick solkes tho entlegen schuldigk unnd plichtig sin. So awer Tomas Mommesen gedachten Sonnicke Petersenn in deme unrecht don, ofte dat sine affschweren worde, hernamals befunden wurde, so soll he vor so(1)k eynen falschen eydt oder unrecht schwerennndt ane alle gnade unserm mandat nach upt hogeste gestraffet werdenn. Alles von rechts wegen. In urkunde.

13.

Tønder 1556 8. juli.

Lorentz Petersen i Sød (Ubjerg s.) mod Simon Andersen i Vindtved (Sdr. Løgum s., nu Burkal s.)
Noget arvegods og eng.

Sagsøgeren, der ved troværdige vidner har bevist, at han ejer det meste i den omhandlede selvejergård, skal i henhold til hertugens reces besidde selvejergården, således at han betaler sagsøgte af hans del enten leje eller i tilfælde af køb de penge, der efter upartiske vurderingsmænds kendelse kan tilkomme ham.

A, fol. 289 v.

Sententz twusken Laurentz Petersen tho Seedt und Simon Andersen tho Windewidt etzlich erffgrundt (a) belangenn. Actum Lutken Tundern den 8. juli anno etc. lvj.

In saken, so sick twusken Lorentz Petersen tho Seedt als cleger an eynem und Simon Andersen tho Windewidt als beclag(t)en anders teyls etzlich erffguth und wische bolangen errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans, von gottes gnadenn etc. sampt unsen lewen getruwen redten nach verhoer, der sakenn, rede und jegenrede und schrifftlikenn urkunden tho rechte erkanth und affspreken latenn: Nachdem de cleger Laurentz Petersen met loffwerdigen dingkschwinden in gerichte bowesenn unnd dargedhann, dat he de besittunge und dat meiste in gemelten bundengude hedde, und danne unser uthgegangenn reces medebrenget, dat de guder, so nicht voneinander gebuwet, hernachmals nicht tho rethen, sonder bei eynander bliwen, und wer dat meyste darynne dem minsten uthkopenn oder uthuren, soll eth Laurentz Petersen vor de hur oder tho kope hebben, besitten, genetenn und gebruken, und Simon Andersenn entweder de hure oder, so he eth kopt, wes eme, dem boclagedenn Simon Andersen, an gelde davor gebore, nach erkantnisse framer und unpartigischen wardirslude afflegen und betalenn. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

(a) Skrivefejl i stedet for erffguth, som i dommen.

14.

Tønder 1556 8. juli.

Sye Sonnecksens i Læk og hendes sønner mod Hans Clausen sammesteds.

Bebyggelse på en særmark.

Sagsøger Sye Sonnecksens har over for hertugen klaget over, at Hans Clausen havde bygget sin stavn på hertugens fri særmark, som var blevet udlagt af 12 grundejere, idet hun tillige anmodede om, at han blev beordret til at nedbryde stavnen og rømme særmarken. Sagsøgte Hans Clausen indrømmede, at stavnen til dels

lå i særmarken, men den var opført, før klageren fik gården i fæste, og før særmarken var blevet udlagt af grundejerne. I øvrigt måtte så en anden stav, der var opført der, også nedbrydes, hvis hans stav skulle det, men han bad indstændigt om, at staven måtte blive stående som fra gammel tid af. Hertugen henviste parterne til at afgøre sagen i mindelighed. De forligede sig på den måde, at Hans Clausens stav skulle forblive stående, og han kunne vedblivende bo der, dog uden skade for grænser og skel for den til hertugen udlagte særmark. Hvis staven enten nedbrændte eller ellers blev nedbrudt, skulle der ikke igen bygges på særmarken. Da hertugen var blevet anmodet om et skriftligt bevis for, at forliget var sket med hans samtykke, har han udstedt nærværende bevis, dog uden krænkelser af hans højhed og rettighed.

A, fol. 289 v.

Ein schein tzwischen Hans Clausen und Sye
Sunnickens tho Leck von wegen eines staven.
Actum Tundern den 8. julii anno etc. lvj.

Wir Johans, von gottes gnaden etc., bekennen
hirmit offentlichen, nachdem an heut dato Sye
Sonneckens tho Leck samt irenn sohnenn also clegere an
eynem vor uns in gerichte erschienen und clagende
vorbracht, wo dat Hanns Clausen tho Leck sinen staven
uff unsere frye seer-marck, die von XII grundegers
ausgeleht, gebawet und gesetzt, welchs ires
bedunckens weniger also mit rechte gescheen, derwegenn
beclagtenn dahinne zu halten gebeten, das er abbrechenn
unnd die seer-marck reumen muchte, woruff Hans Clausen
hinwider bericht, das er woll gestendig, der staven in
der seer-marck etwas gelegenn, es were aber dieselb
zuvor, ehe cleger das guth in festung erlangt und ehr
die seer-marck von den grundegers ausgelegt worden,
gebawet gewesenn, zu deme so wehre noch ein ander
staven darhin gesetzt, solt er jhe abbrechenn, das
derselbenn in gleichem zu bejegenen, nichts desto
weniger aber, so es mit unserm gnedigen willenn und
zulaß zu gescheen, gebetenn, als ime das abbrechenn zu
mercklichem beschweer zu gereichen, dieselb wie von
alters in wirdenn unvorruckt zu laßen, also haben wir
nach gehorter clage, pitt unnd anthwort beide parten

zur freundschaft vorwiesenn, die sich nachvolgender
weise unter sich vorglichenn unnd vortragenn, das Hanns
Clausen staven solle wie von alters hero bestehenn und
er darynne wohnen bleibenn, jedoch unser ausgelegtenn
seermarck kunfftig an iren enden und scheiden
unvorgreiflich und one nachteill. Wan aber solcher
staven etwan durch unfall vorbrent oder sunst
abgebrochenn wurde, so sall ferner darauff nicht
gebawet, sundern bei der seermarck fur unvorruckt
bleiben und gelassenn werden. Diweil wir nun darumb
underthenig ersucht, das solchs mit unsernn gnedigen
consent und willenn zu gescheenn und wir daruff einen
schrifftlichenn schein mitzuteilen, also haben wir
solch ihr zimlich vleisig bitt angesehenn und aus
furstlicher macht den gepetennen schein in crafft dises
uns an unser hoheit und gerechtigkeit one
vorschmelierung gnedig mitteilen wollen. In urkunde mit
unserm furstlichem secrete vorsigelt. Actum etc.

15.

Tønder 1556 8. juli.

Nis Timsen i Uge mod Jep Wiedt sammstedes,
brødre.

Brødrenes selvejergård i Uge.

Da sagsøgte ved tingsvidner i retten har bevist,
at han ejer det meste af selvejergården, skal han i
henhold til hertugens reces, der lyder på, at den, der
har det meste, skal udkøbe den, der har mindst, alene
besidde og bruge selvejergården imod leje eller køb,
idet han til sin broder skal betale enten leje for hans
del eller i tilfælde af køb betale de tilbørlige penge
i købesum. Hvis sagsøgte endnu ikke har betalt
sagsøgeren noget, er han skyldig at betale til sin
broder, hvad der ifølge fromme mænds kendelse tilkommer
ham af selvejergården.

A, fol. 290 r.

Sententz tzwusken Nis Timsen und Jep Wiedt er bundenguth tho Uke bolangenn. Actum Lutken Tundern den 8. julii anno etc. lvj.

Inn sakenn, so sick twuskenn Nis Timsen tho Uke also cleger ann eynem und Jep Wiedt darsulwest also beclageden anders deyles ehr bundengut darsulwest bolangen errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc., sampt unsen lewen getruwen redten nach verhoer der sakenn, bowies, rede und gegenrede tho rechte erkanth unnd affsprecken laten: Nachdem de beclagede Jep Wiedt met loffwerdigenn dingswinden in gerichte bewesen und dargethann, dat he dat meiste in bomelten bundengude hedde, unnd danne unser uthgegeuen reces medebringet, wer dat meiste heft, den minsten uthkopenn soll, vogenomeden Jep Wiedt solk bundenguth alleine vor de hure oder kop hebben, besittenn, gebruken und beholdenn und sinem bruder entwedder de hure oder, so he eth kopt, wes eme an gelde davor gebore, affleggenn unnd betalenn, und wes also Jep Wiedt eme, dem cleger, nochmals (a) nicht gegeben unnd darvon schuldich is, sol he, de beclagede Jep Wiedt, nochmals (a) nach framer lude erkentnisse, wes eme solkem bundengude thokamen muge, one alle weigerunge Nis Timsen tho gewende unnd tho betalennde schuldich sin. Alles von rechts wegen.

(a) Læs: nachmals.

16.

Tønder 1556 8. juli.

Hemme Sunickens mod unge Lutke Oldensen.

Angår sår og lamhed tilføjet sagsøgeren af sagsøgte, hvorfor denne hidtil hverken har villet erlægge erstatning eller afdrag til trods for, at det er pålagt ham ved Bøking herreds dom under en bøde på 40 mark. Bøking herreds råds dom og kendelse skal stå ved magt.

A, fol. 290 v.

Sententzie tzwuschen Hemme Sunickens und junge Lutke Oldensen. Actum Lutken Tundern den 8. julii anno etc. lvj.

In saken, also sich zwuschen Hemme Sunickens also clegern an eynem und junge Lutke Oldensenn beclagten anders deils, das er clegern gewundet und leumnus zugefugt, worvor er ime bisher weder vorwandell noch abtrag thun willen, ungeacht das ime durch des Bockingherder rath sentencie solchs pey penn xl mk. brocke uferlegt, irrung unnd twist erhalten, haben wir Johans, von gottes gnaden etc., neben unsern lieben getrewen redtern zu rechte erkannt unnd absprechen laßenn: Dieweill die that augenscheinlich vorhanden, beclagter sich auch dartzu bekannet, so finden wir des herdes rath sententzie und kennunge by macht. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

17.

Tønder 1556 9. juli.

Peter Levensen mod Anders Nissen i Grelsbøl og Hans Andersen, kirkeværgen i Humptrup s.

Noget land, som er pantsat til kirken for en sum penge, og som sagsøgeren gerne vil indløse, men kirkeværgerne vil ikke tilstede ham dette under foregivende af, at han ikke er den nærmeste dertil, men at der er andre, der er nærmere.

Sagsøgeren skal have ret til at tilbagebetale kirkeværgerne den pantsum, som kirkebogen udviser, og tage landet i brug, da kirkeværgerne selv har tilstået, at han var medarving, selv om han ikke var den nærmeste. Hvis der er arvinger, som er nærmere, skal det stå dem frit at rejse retssag mod sagsøgeren som besidder af det indløste land.

A, fol. 291 r.

Sentencie Peter Levessenn also clegern und de kerckschwaren tho Humptrup von wegenn etzlichen

lannds. Actum Tundern denn 9. julii anno etc.
lvj.

Inn sakenn, also sick twuschen Peter Levessenn
also clegern an einem unnd danne Anders Nissenn tho
Grelsbull unnd Hans Andersen, kerckschworen tho Hump-
torp, von wegen etzlichs landes, also der kerken vor
eine suma gelts vorpandiget, welchs cleger gerne in-
losenn unnd de kerckschwaren eme nicht gestaden willen
met der antoginge, dat he nicht de negeste, und noch
andere vorhanden werenn, irrig und twistich erholdenn,
hebben wy Johans, von gottes gnaden etc., newenst un-
sere lieben getrewen redten tho rechte erkant und
affsprekenn laten: Dewile de kerckschworenn sulwest be-
kant und thogestaen, dat cleger ein medeerbe tho solken
uthgepandigtem lande, awerst nicht de nechste wehre, so
schall he macht hebbenn, den geburlikenn pantschilling
na lude und inholde des kerkenbokes den kerckschworenn
tho widderlegenn, unnd dat land darjegen in sine ge-
brukinge tho nemenn. Wer eth awerst sake, dat negere
erwen vorhanden, den schall fry gelatenn sin, Peter
Levessenn also besitter solchs ingelostenn landes hen-
weder meth rechte tho belangende. Alles von rechts
wegenn. In urkunde.

17a.

Tønder 1556 9. juli.

Attest til Andreas Mommensens frænder og
slægtninge.

En ansøgning fra Andreas Mommesen (som åbenbart
er arresteret på grund af et drab) om for sine børns
skyld at få lov til at komme hjem, kan ikke efterkom-
mes, men hvis den dræbtes moder og frænder er tilfredse
med hensyn til drabet og løsladelsen, vil en fornyet
ansøgning ikke blive afvist. Hans frænder og slægtninge
har nu ansøgt om at få lov til at tage sig af den af-
døde moders børns ejendom og bruge den til børnenes
bedste; dette kan heller ikke bevilges, men for at
børnenes ejendom i deres umyndigheds alder ikke skal
forringes, får amtmanden, borgmesteren og rådet i
Tønder alvorligt pålæg om at lade foretage en opgørelse

og vurdering af ejendommen; dette skal være de pårørende nok, og ejendommen skal bruges til bedste for børnene.

A, fol. 291 v.

Schin Andreas Mummeseñ fruntschafft und verwanten sine arme kinder und nachgelaten guder bolangen. Actum Lutken Tundern den 9 julii anno etc. lvi.

Wy Johannis, von gottes gnadenn etc., bekennen vor jedermenniglichen, so diesen unsen brieff sehenn und horen lesenn, dat vor uns unnse lewe getruwe Andreas Mommeseñ, burger unser stadt Lutken Tundern, fruntschop unnd vorwantenn erschienen und einen bref seinet halben in underthenigkeit awerandwort, darynne gemelter Mommeseñ gebeden, eme, darmede he sine arme kinder in cristlicker tucht und aller erbarcheit upertehen moge, gnediglichen tho siner behusunge sick tho begewenn tho geleydenn. Wile wie awerst sines begangenen dotschleges halben uth der ursaken, dat wy keinem kein recht weygernn, eme nicht geleytenn können, hebbe wy der fruntschop und sinen vorwanten solkes nicht bewilligen, sondern affschlagen moten. Wen awerst des doden moder und fruntschop solkes dotschleges oder geleyde halben thofredengestalt, soll eme von uns up sin oder der fruntschop wider ansokenn kein geleyde geweigert, sunder hernamals medegeteilt werdenn, und wile nu die fruntschop und sine vorwantenn vormergkt, dat solk gleydt itziger tydt by uns nicht tho erholden gewesen, hebben sie uns gantz underthenigen angefallen und gebeden, ehnen von wegen der armen weysen, sinen kindern, in gnaden tho vorgunnen, dat sie solk sin und der verstorwennen kinder moder guth den kindern thom bestenn bruken und anleggen muchten. Nachdeme wy nun den armen cleynen weysenn und kindern dat ere nicht gerne vorderwen laten, sunder se gerne met dem besten gefurdert und vorthgesetzt sehen woltenn und dennoch vor utracht der sakenn und dat den armen cleinen kindern dat ere in eren unmundigen jarenn nicht mochte vorbracht werden, so hebbe wie datsulwe nit dermasen weggestaden oder denn frunden inrumen können, wy wollen awerst, darmede dat guth nicht vorderwen moge, hiemede unsem amptman,

burgemeister und rath unsers huses und stadt Lutkenn Tundern upgelecht und enen ernstlichen befolenn hebenn, dat se solken guth, der kinder schult unnd inschult, inventiren, beschriwen und wardiren laten scholen. Wan datsulwe geschien, so soll den vormundern und freunden der kinder dath uff nugsame vorburg gnuge, wen wy solkenn summen wedder hebben wollen, solkes inbringen sollen, datsulwe den kindern zum pestenn tho gebruken folgenn laten, warup se unsen schrifftlikenn schin begeret, den wy enen hermede in gnaden mede-teilen. Inn urkunde mit unserm furstlichenn secrete vorsegelt und geben Lutken Tundern den 9 julii etc.

18.

Tønder 1556 9. juli.

Attest, Claus Frese, borger i Flensborg, mod Harcke Bensen.

Parternes gældsforpligtelser.

Claus Frese sagsøger Harcke Bensen, fordi han ikke udbetaler penge og leje, således som det var pålagt ham i hertugens i 1553 afsagte dom. Harcke Bensen svarede dertil, at Claus Frese på den anden side var hans skyldner, men han kunne ikke få betaling af ham, skønt han tidligere havde fremsat sagen om betaling for rådet i Flensborg. På amtmænd von Thienens råd havde han derfor holdt pengene tilbage og henskudt sagen til retslig afgørelse i Tønder. -- Harcke Bensen skal under trussel af hertugens strenge straf i løbet af 6 uger efterkomme hertugens tidligere dom i sagen. Efter anmodning meddeles Claus Frese et skriftligt bevis om det passerede. (1)

A, fol. 292 r.

Tryk: Dipl. Flensb. II, 662.

(1) Jfr. 1551 Tønder nr. 4 af 12/3; 1553 Tønder nr. 12 af 1/12.

Schin Claues Fresen etliche nachstendige hure, up dat und anders he anno etc. 53 eine sentencie erlangt, bolangen. Actum Lutken Tundern den 9. julii anno etc. lvi.

Wy Johans, von gottes gnaden etc., bekennen vor jedermennighen, so diesen unsen brieff sehen oder horen lesenn, dat hute dato vor uns und unsen leven getruwen redten in gerichte erschenen Claues Frese, burger tho Flensborch, als cleger an eynem unnd Harck Bonsenn beclageden ander deyls, unnd hefft cleger erstlich vorbracht, dat Harcke Bonsenn de beclagede unser anno etc. 53 uthgegewennen sententz nicht nachsette oder genoch don, ock kein gelt oder hure, wie in dersulwen vorliwet, uthgewen will, sonder desulwen gantz und gar thowedder handelle, met undertheniger bede, Harcke Bonsenn darhenne met ernste tho holden und wysen tho laten, dat dersulwen underthanigen moge nachgesettet und genuch gedhan werdenn. Hirup de beclagede Harcke Bonsenn geantwortet, dat Claues Friese eme wederumb schuldich were und kunde von eme, wiewoll er vormals desfals by denn rath tho Flennsborch umb betalunge anregunge don latenn, keine betalunge erlangenn, warumme he solkes nicht uth sein eigen bedencken, sonder mit rath E.F.G. amptman Otto von Tynen an sick geholdenn und up ein recht binnen Tundern gelecht. Nach velen redenn und jegenreden, schriftliken bowies und urkunden, hebben wy enen, den parten, diesen unsern schriftlickenn affscheidt gewen und mededeylen laten, dat Harke Bonsen nochmals (a) unser vorigen gegewennen sententz nach dato dises brives binnen sos wekenn by vormidunge unser schwarren straff genoch donn schall, wo awer demsulwigen, also wy uns nicht vorsehen wollen, nochmals nicht nachgesettet oder genoch gedan wurde, soll desfals Harke Bonsen neben unser schwarren straff, de wy uns hermede vorbehalten hebben willen, darhenne met ernst dersulwen unnsere domals uthgegewennen sententz nach to tunde (b) und in allem, wes se in sich heldet, nachtosettenn up anholden Claues Fresen darhenne geholden werdenn. Des uns Claues Friese umb unsern schriftlichen schin medetoteylen gebeden, den we eme hirmede gegunnet und thogelaten. In urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt etc.

(a) Læs: nachmals.

(b) Under indflydelse af højtysk stavemåde i stedet for det sædvanlige tho donde.

Tønder 1556 9. juli.

Mads Gjordsen af Solvig (Hostrup s.) mod digevolderne for den nypåbegyndte kog. Digningen (diget fra Højer herred til Grelsbøl i Kær herred).

Sagsøgeren mente, at hans folk af sagsøgte imod rimelighed blev besværet med overmåde megen digning. Han havde af sig selv tilkaldt fremmede upartiske udenkogsfolk, som havde besigtiget terrænet og tilkendegivet ham deres opfattelse af, hvor stort et stykke dige han skulle opføre på sin jord, hvilket han gerne ville efterkomme. Sagsøgte var ikke tilfreds hermed, men lod foretage udpantning hos hans folk. Han bad derfor om, at sagsøgte måtte få tilhold om at afholde sig fra dette. Sagsøgte svarede, at før digningen begyndte, var alle forhold i den ny kog blevet besigtiget af nogle, der var forordnet dertil, og det var blevet beregnet, hvor meget dige enhver skulle tage sig af på sin jord. Amtmændene på kongelig og hertugelig side havde ydermere ifølge en skriftlig kontrakt opnået forlig med sagsøgerens folk. Til trods herfor vægrede denne sig ved at lade det stykke dige, der var tildelt ham, gøre færdigt. Uden sagsøgtes vidende havde sagsøgeren egenmægtigt tilkaldt udenkogsfolk, hvilket efter sagsøgtes mening var imod kogsretten og sædvane. De bad herfor indtrængende om, at sagsøgeren måtte få tilhold om at efterkomme, hvad han havde indvilliget i iflg. den første kendelse, idet digning ikke er den enkeltes, men det almindelige kogsfolks arbejde i henhold til fælles overenskomst.

Dom: Da det er ifølge både kongens og hertugens bevilning, at kogen er påbegyndt, kan hertugen alene ikke eftergive noget. Amtmændene har også i nærværelse af digevolderne og de deputerede givet en anordning om diget i henhold til jordens beskaffenhed. Det er bevisligt, at sagsøgeren har godkendt dette. Den i henhold hertil oprettede kontrakt skal stå ved magt. Sagsøgeren skal være pligtig at efterkomme den. Hvis Mads Gjordsens fæstere eller nogen anden, der hører til i kogen, vægrer sig ved at gøre sin del færdig, skal sagsøgte have magt til at handle med dem efter loven om land inden for diget i henhold til hertugens udgivne

brev. Sagsøgeren har handlet urigtigt ved imod den almindelige kogsret at æske særlige udenkogsfolk uden kongens vidende. (1)

A, fol. 292 v.

(1) Jfr. Mads Gjordsens skrivelse af 1555 9/7 og hertugens svar af 1555 15/7 (Hansborgark. B 23 III, Reg. nr. 3, 304 v).

Sententzie tzwischen Mats Gortsenn also cleger an eynem und den den dickwoldern wegenn des dickens. Actum Tundern den 9 julii anno etc. lvi.

Wyr Johans, von gottes gnaden etc., bekenne hirme apentlichen, nademe der erbar unse lewe getruwe Mats Gortsenn tho Solwig also cleger an eynem und (die) dieckwoldern des nyangefangenen koges beclagede anders teyls von wegen des dickennendes irrig und twistich gewesen, also dat cleger sich beduncken liese, sine lude wurden awermetig und weder pilligkeit mit dickende durch die dickwolder belecht und beschwert, danne he hadde vor sick sulwest frombde unpartysche uthkogeslude darup geescket, de hadden de gelegenheit des landes und dikes besichtiget, eme ock eine kennunge darup gegeben, wovele dikes he up sinem lande met rechte holden scholde, dem wolle he williglichen gernne nasetten. Nun hetten awerst de dickwolder des kein benogent und understunden sine arme lude anderer gestalt eres gefallens tho beschwerenn und darauwer tho pandigende, derwegen gebeten, gedachte dickwolder dahin tho wisen, dat se sick solliches unpillichen vornemendes entholden muchten, worup beclagede dikrichters tho gegenbericht inbracht, dat im anfang, ehr solker dick begunstiget wordenn, die gelegenheit unnd alle umbstende, so in solchem koge gehorich und begrepen, durch etzliche dartho deputirte und vorordente mit vlite besichtiget und awerschlagenn, wes und wevele ein jeder up sin lannd halden scholde, thodeme so hadden der Ko. M. tho Dennemargken etc., unsers freundlichen, gelewenden herr und bruders, und unser amptleute Ditloff vonn Alevelde und Otto von Tynenn sich volgenndes met gedachtem Mats Gortsenn lude eines schriftlichen vorfateden contracts darup endlichen und tho grunde vorliket und vordragen, deme also nathosettende. Nun thetten sick cleger glike-

woll bawen solkes alles weigerig machen, eren thoerkan-
ten dik und wat enen sunst uperlegt, ferdig tho maken-
de, hette ock darup one ir wetend und willen vor sick
sulwest eigens gewalts etzliche kogeslude upgeesket, de
eme sines gefallens one jemens bywesenn sunderlich
erkennung gethan, welchs eres bedunckens wede koges
recht unnd gewonheit, derwegen nicht weniger under-
theniges vlites gebeden, dewyle dikend nicht weniger
sunder gemeyner einhelliger kogeslude arbeit, cleger
muchte darhenne geholdenn werdenn, demjenigen, was he
belewet und bewilliget, na uthwisinge erster erkantnus
nathokomende unnd volge tho leistenn. Also hebbenn wy
newenst unsern lewen getruwen rethen na gehorder clage
und antwort tho rechte erkannt und affsprekenn latenn:
Dewyle solker kog mit hochgedachter Kon. W. und unser
bewilligung ock belewinge beiderseitz underthanen en-
drechtigenn begunstiget und angefangen, derwegen wy in
deme vor uns sulwest nichts natogewende, beiderseitz
amptlude ock in bywesende der dikwolder dartho depu-
tirten den dick na befindunge des landes gelegenheit
awerschlagenn unnd angesettet, und tho bewiesen, dat
Mats Gortsenn solkes alles medebewilliget, so finden wy
solk gemeyne belewinge und upgerichtede vordracht by
macht, und schall Mats Gortsen derselben in allen iren
puncten und einhaltungen nathokamende schuldig sin,
scholdenn sick awerst Mats Gortsenn diener oder jemens
anders in solchenn kog gehorich seines anteihs weigerig
und nicht ferdig maken willen, des scholenn di dikwol-
der jegen solche ungehorsame na lude und inholde unsers
uthgegewen breves na spadelandes rech tho vorfarende
macht hebbenn. Dat ock Mats Gortsen weder gemein koges-
recht sunderige uthkogeslude ohne des koges weten und
willen upgeeschet, ist mit unrathe gescheen. Alles von
rechts wegen. In urkunde etc.

20.

Tønder 1556 9. juli.

Mads Gjordsen af Solvig mod sandemændene og
nævningerne i Løgum klostres birk.

Sagsøgte har ved deres kendelse efter sagsøgerens mening med urette oversvoret dennes fæster for ran.

Sagsøgte svarede på klagen, at det var hændt, at sagsøgerens fæster med heste og vogn var blevet set i Mosekær (Højst s.), hvor han havde hugget træ. Da han blev klostrets tjener var, havde han ladet vognen stå og skyndsomt taget derfra med hestene. Efter landets ret var sandemænd og nævninger derpå blevet æsket og havde efter sagsøgtes mening med rette afsagt deres dom, da der hvert år på drikting skete forbud om, at nogen ved ran og vold huggede i Mosekær. Sagsøgeren berettede herimod, at han, da han havde været sin fæsters hjemmelsmand, havde bedt sagsøgte at holde inde med afgørelsen, idet han foregav, at han havde rettighed, lod og del i Mosekær. Til bekræftelse heraf har sagsøgeren frembragt gamle tingsvidner, hvoraf det ene indeholdt, at den daværende abbed havde tilkaldt sandemænd ene angående Mosekær, men ved mindelig forhandling med sagsøgerens fader (1) blev sagen opgivet, idet abbeden af god vilje tilstod sagsøgerens fader noget i Mosekær (2). Klosteret har på den anden side fremlagt gamle tingsvidner, kontrakt og lovhævd, der viste, at Mosekær af sandemændene var udlagt afmærket med skelsten og erklæret for Løgum klostres egen frie særmark, hvorpå der fulgte lovhævd. (3) Klosteret ville derfor ikke tilstå sagsøgeren eller nogen anden lod og del i Mosekær. Sagsøgtes kendelse kendes at stå ved magt, da sagsøgeren kun har forebragt, at noget af god vilje var forundt ham i Mosekær, og hans fæster til trods for det årlige forbud imod hugst alligevel forbryderisk har hugget. Hvis sagsøgeren atter vil være hjemmelsmand for bønderne, kan klosteret rejse sag mod ham.

A, fol. 293 r.

(1) Eggert Gjordsen, faldt i Ditmarsken 1500.

(2) Script. Rer. Dan. VIII, 36, 1492 20/2. Rep. 7078, 1492 18/2.

(3) Script. Rer. Dan. VIII, 36, 1489 28/12.

Sententzie twzwischen Mats Gortsen tho Solwig also cleger an eynem und dan den sandluden und nef-

ingen im Closterberg wegen eins tochs und ran,
den sie uberschwarenn. Actum Tundern den 9. julii
anno etc. lvi.

Wy Johans, von gottes gnaden etc., bekennen hir-
mit offentlig, nachdem sich zwuschenn dem erbarnn un-
serm lieben getrewen Mats Gortsen tho Solwig also
cleger an eynem und danne den sandluden und nefingen im
Closterberg beclageden anders teils, von wegen eins
tochs und ran, also sie seinem diener uberschwaren,
welks seines bedunckens weniger also mit rechte ge-
scheen, irrung und twist erhaltenn, woruff beclagede
geantwortet, es hadde sik begewen, dat Mats Gortsenn
diener im Moskeer mit wagen unnd pferden befunden
wordenn und aldar holtz gehawen, und wie er des
closters diener ansichtig wordenn, hette er den wagen
stehen lassenn und mit den pferden darvongeranth,
derwegen nach landrechte das sannd und nefingen daruff
geeschet worden und geschworenn, eres bedunckens mit
rechte aus der ursachen, das alle jhar uff drekdinge
vorpot gescheen, das niemand in Moskoer bey ran und
gewalt hawen soll. Hiruff cleger bericht, das er seinem
manne solches holtzhawens halb ein zustender gewesenn,
hette auch die sandleute und nefingen mit den toch
anzuhalten gepeten mit der antoginge, dat he im Moskoer
gerechtigkeit, lott und deill, und sein diener derwegen
mit fugen gehawenn hadde. Uber solchs alles weren sie
glikwoll met erem eyde vortgefarenn und seinem diner
nidergeschworen. Solchs zu becreftigen hat er etzliche
altte dingswinde furgebracht, unter welchen das eine
des inhalts befunden, das der domaln gewesene abt das
sand uff solch Moskeer gefurdert gehabt, aber durch
freundlich underhandlung clegers vatern derzeit
vorbleyben lassenn und ime durch eine contract etwas
darynne aus gutem willen gegunnet worden, womit er
seine gerechtigkeit beweisen wollen. Daruff hat das
closter etzliche vorjarte alte dingswinde, contract,
lachoewet ingleichem eingelecht, das gedacht Moßkeer
durch das sannd bestapelt unnd besteinet und vor des
closters Lugemcloster frey eigen seermarck erkanth unnd
ausgelecht, woruff das lachoewet ervolget und zuvor
unnd der zeit in gebrauch gehabt unnd besessen habenn,
wehren derwegen weder Mats Gortsen noch jemens lot
oder deill darynne gestendigk, und daruff das closter
bei dem seinen zu schutzen und handhaben und wider
pilligkeit nicht zu vorkurtzen gepeten, also haben wir

nach gehorter clage unnd anthwort und vorlesunge eines jedern schein, beweis, brieff unnd sigell neben unsern lieben getrewenn rethen zu rechte erkanth unnd absprechenn lassen: Dieweill das closter solch Moskeer mit gnugsamen städtlichenn brieff unnd sigelln als ihr frey eigen bestapelt, besteint und beschworenn seer-marck (a) zu beweisenn, cleger aber weiter nichts ohne das ime jhe bisweilenn aus gutem willen etwas darynne gegunnet wordenn, vorzubringen gehabt, und sein diener gleichwoll uber jarlich des closters vornewert vorbott sich mit holtzhawen freventlich inn gedacht Moskeer gestreckt, so finden wir der sandlude und nefings gethanen toch, der danne mit rechte gescheen, by macht. Solte nun Mats Gortsenn hiruber die bunden nicht wollen folgenn laßen unnd nochmaln hemmelsman sein, hat ine das closter mit recht darumb zu besprechenn. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

(a) Teksten har seer-marckt.

21.

Tønder 1556 9. juli.

Attest til Henrik Nissen, borgmester i Tønder.

Henrik Nissen og Claus Frese fremstod for hertugen på Tønder slot, hvor Henrik Nissen førte klage over, at Claus Frese til hans store skade i Flensborg havde beslaglagt 400 mark. Grunden hertil var, hvad Claus Frese havde sagt offentligt, at Henrik Nissen i Flensborg havde forfalsket et brev, idet han havde slettet sin fader Nis Henriksens navn og i stedet for sat broderen Hans Nissens navn. Henrik Nissen påstår, at han og hans bliver behandlet uvenligt af Claus Frese; som redelige folk ville de forsvare deres ret, så hertugen skulle forstå, at de heri ingen skyld havde. Henrik Nissen udbeder sig et skriftligt bevis af hertugen herom. (1)

A, fol. 294 r.

Tryk: Dipl. Flensb. II, 662 f.

(1) Dagen efter bevisets udstedelse sendte hertugen en

forbønsskrivelse for Henrik Nissen til rådet i Flensborg, hvori han begærede, at beslaglæggelsen skulde hæves (Reg. nr. 3, 425 r). Rådet i Flensborg svarede omgående, at de 400 mark straks var blevet givet fri i tillid til, at hertugen ville hjælpe det faderløse barn til fra Nis Henriksens børn at få, hvad der endnu tilkom det af arv efter dets fader (Hansborgark. E. pk. 57). Det fremgår af disse breve, at de 400 mark stod hos borgerinde i Flensborg Katrina Jørgens. Det nævnte faderløse barn er Claus Freses dattersøn, Henrik Petersen, søn af Peter Nissen og sønnesøn af herredsfoged Nis Henriksen.

Schin Hinrick Nissen, burgemeister tzu Tundern, Claues Friesen bolangenn. Actum Lutken Tundern den 9. julii anno etc. lvi.

Wy Johans, von gottes gnaden erbe tzu Norwegen, hertzog zu Schleswig Holstein etc., bekennen vor jedermennighlichen, so disen unsen brieff sehen oder horen lesen, dat vor unns up unserm huse Tundern erschienen Claues Frese und unse lewe getruwe Hinrick Nissen, burgemeister unser stadt Lutken Tundern, wile he ene vor uns vorclaget, dat he binnen Flensburgk vierhundreds margk eme unnd den synenn tho grotenn schadenn arrestiret und bekummert hadde und apentlichen gesecht, dat he unnd de sinenn falschliken met eynem breve binnen Flensborch umgangenn, also dat in der stede, also er vader Nis Hinricksenn vormals in eynem brive gestandenn, Hans Nissen dem bruder gesettet, und des vaters namen uthgeleschet were, warup Hinrick Nissen geandworth, ime und den synen geschehe vonn Claues Friesenn daranne ungutlich, und wolden aff gott will solkes also de redeliken met erem rechte vordedingen, also dat wy sehenn, sporenn und horenn sollen, dat si an deme kein schult hettenn, mit gantz undertheniger bede, wile he und de synen desfals unsern schrifftlikenn schinn von noden, wy wolden eme uth gnadenn densulwen mededeylen, welkes dan gescheen. In urkunde mit unserm furstlichenn secrete vorsegelt. Actum etc.

Tønder 1556 9. juli.

Attest til Sonnicke Feddersen i Tinningsted
(Karlum s.) og Peter Ebbesen i Læk.
Noget jord i Tinningsted.

Peter Ebbesen har berettet, at han har overladt Sonnicke Feddersen til arv og eje den jord, som han havde arvet i gården i Tinningsted, på den betingelse, at hæderlige, upartiske vurderingsmænd skulle afsige en kendelse, i henhold til hvilken Sonnicke Feddersen skulle yde betaling for jorden til Peter Ebbesen. Efter anmodning fra begge parter giver hertugen sit samtykke hertil og udsteder nærværende skriftlige attest, idet han ikke gerne ser, at selvejergods udstykkes og kommer på mange hænder.

A, fol. 294 v.

Schin tho Tunningstede Sonnicke Veddersen und
Peter Ebsenn tho Leck etzlich landguth belangen-
de. Actum Tundern den 9. juliii anno etc. lvi.

Wir Johans, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlichen, dat an huden dato unse lewe getruwe Peter Ebbesen tho Leck vor uns und unsen lewen getrewen reden in gerichte erschienen und apentlich bekanth unnd thogestan, dat he sinen anteill landes, sovele he das itziger tidt in dem gude tho Tunningstede geerwet, Sunike Veddersenn tho Tunningstede fruntliken awergewen und tho erwe und eigen awerlatenn hefft, dergestalt, dat frombde unpartigische wardyrslude darawer geesket werden scholenn, na welcker findunge und erkennunge gedachte Sunicke Veddersen dem ehrgemelten Peter Ebsen tho guder noge gelden und betalen schole, unnd also sie danne an beiden teylenn umb unser gnedig tholatinge, consent und willenn, ock unserm schrifftliken schin gebedenn, also hebben we ehnen denselben, dewyle wy ungerne sehenn, dat de bundeguder dermaten von einander gereten und in vele hennde tho gerekenn, in craft dises gnedig mytteilen. In urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt. Actum etc.

Tønder 1556 10. juli.

Retsafsked, Andreas Mommesen mod brødrene Magnus og Hans Andersen i Klægsbøl.

Arvestridigheder.

Parterne har mange gange tidligere rejst sagen, og domme er blevet afsagt - således også på den sidste retsdag i Tønder, ved hvilken det blev pålagt parterne at efterkomme disse og overholde samfrændernes skifte. Det ses imidlertid, at dommene ikke har båret nogen frugt, men at striden har grebet om sig. Parterne er atter fremstået for hertugen i retten, hvor de er fremkommet med nye klager (1) og til dels har repeteret de gamle sager. Med øvrighedens ret kunne hertugen med føje tilbørligt straffe overtræderen af de retslige afgørelser, men han vil udvise nåde, idet parterne henvises til den sidste afsagte dom, der ligesom samfrændernes skifte skal efterkommes. Hvis der imidlertid ubilligt er unddraget den ene part noget, skal der ydes erstatning, og kan parterne ikke selv forliges, skal stridspunkterne afgøres ved mægling eller kendelse af gode mænd.

A, fol. 294 v.

(1) Jfr. udateret supplik fra Andreas Mommesen til hertug Hans (Hansborgark. B 24 II). Denne supplik er formentlig skrevet som svar på hertugens skrivelse af 1557 5/5 til Andreas Mommesen (Hansborgark. Reg. nr. 4, 107 v). Denne udtaler i suppliken: "Yth sy godt yn dem hemmel geklaget, wo Mangens syn vader Hans Andersen und Ludde Andersen myt myn vaderlike arwe gehandelt hebben, dewyle se myne vormunder weren, yck arme man hebbe nicht de voffte part mynes vaders arwe."

Abschiedt tzwischen Magnus Andersen und Andreas Mommesenn. Actum Lutken Tundern den 10. julii anno etc. lvi.

Wir Johans, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlig, nachdem sich zwuschen den erbarn unsern lieben getrewen Andreas Mommesen clegern an einem und danne Magnus und Hans Andersenn gebrudern tho

Klixbull beclagten anders teyls von wegen einer erb-schiffunge langwirige spen, irrung und twist erhaltenn, worumb sie danne vilfaltig vor uns clagen erregt und zu etlichen malen in, vor und bey unsern zeiten gerichtlich abspruch und sentencien, wie auch uff nechst alhir gehaltenen rechtstage, des innholts erlanngt, das sie sich ann beiden teilen der damals und hievorigen ausgegeben sententzie und der samptfrunde schiftung und teylung hinfuro haltenn, ein jeder denselbten getreulich und ungeweigert in allen stucken, puncten unnd artikelnn vollkommenlich geleben und nachsetzen und damit ferner rechtsgang vorschonet und ein ewig stillschweigen ufferlegt sein solle, dem wir uns also volge tzu gescheenn, und das die gesprochenen sentencien in mehr wurden gehalten, billich vorsehenn sollenn. Wir befinden aber, das unangesehen unsers hievorn gnedig wolmeinenden angewands vleises, muhe und arbeit daraus nicht alleynn kein nutz oder frucht, sondern mehr weitleufftigkeit ervolget und die sachen je lenger jhe unrichtiger gemacht und zu mehr bitterheit einreisen unnd gereichenn, worumb sie danne itzund abermals vor uns in gerichte mit vielen vorgewandten, auch newen ungewontlichenn clagenn, die zuvor nicht vast streitig gewessen, also tadlich, gewaltsam uberfarung, schmahe, acker, heuser, pfand und guter belangenn, erschienen, die altenn hendell eins teils mit repetirt und uff rechtliche mittell gedrungen und gepetenn. Wiewol wir nun aus richterlichem ampt und bevell, dieweill alle abscheide dermassen vorachtlich uberschritten und in dem geringsten nicht nachgesetzt, gut fug unnd ursach gehabt, uns in befindunge der gelegenheit jegen den nicht haltenden und ubertretter alsofort mit gepurender straffe vornemen zu lassen, wir auch woll gewust, wie solchem zu bejegenen, und was zu ferner execution gehorich, so haben wir doch ditzmall aus sunderlichem gnedigen bedencken den parten zu gnad und gutem, und das wir ungerne der unsern schaden, vorterb und nachteill sehenn, sondern villmehr das widerspill, so fern solchs zu gute gehabt, jeder zeit gerne sehen und erfahren muchten, wie danne bisher von unns anders nicht zu vormerken gewest, und das wir uns vilfaltig, wiewoll es scheint vorgebens, mit solchem hendeln, auch hindangesetzt unser selbs gelegenheit, bemuhet und beladen, damit vorschonet und angehalten, und als wir danne den sachen vor der hannd keine andere

masse tzu finden gehabt, dan das die parten wiederumb uff die nechste unsere gesprochene sententzie vorweist, dieselbe auch zu dem ende und grunde und mit solchem ernste und vleise forfast, das wirs ditzmall, so fern in gutte zu handelnn, zu verbessern nicht gewust, so wollen wir nochmaln hirmit beiden partenn ernstlich bey vormeydunge unser ungenade ufferlecht unnd bevohlenn habenn, das sich ein jeder der pilligkeit selbs weise und von seinem eigennutzigen, mutwilligenn vornemen abstehe und desselben gentzlich enthalte, und als die samptfrunde hiebevör zwuschen euch geschifftet und gedeylet und die sachen zu endschied un vortrag gericht, so meynen und wollen wir, das demselben und sunderlich unser letzten sentencie in allen iren einhaltungen wirklich und vollennkumlich ohne ferner vortzug nachgesetzt, einer dem andern das seine nicht vorenthalte, oder in seinem besitz vorunruhe noch vorgewaltige, sundern sich an seinem zugefallenen teile settigen und benugen lasse; do auch mitlerweill etwas vorruckt und den andern unpillig entzogen, das solchs widderstattet und richtig gemacht; soltet ihr euch aber nochmaln selbs, wie wir doch, so fern eigennutz hindangesetzt, woll zu gescheen erachten, darumb nicht zuvor glichen haben, das die streitigen puncte zu guter leude freundlichen underhandlung und erkantnus gegeben und also eins vor alle abgeholfenn und hinfuro der vorwandnus nach freuntlicher guter wille erhalten werden muge. Do aber auch uber solches alles unser gerichtlich abscheid ferner ubergangen, von unrechtmessigen tadlichenn furnemen nicht abgestanden und voriger mutwilliger gestalt voffaren und wir weiter von dem beschwerten tzu rechte ersucht wordenn, wollen wir uns hirmit aus furstlicher macht bedingt und vorbehalten haben, jegen den ungehorsamen und freventlichen ubertretter die mittell zu gebrauchen und das einsehens zu pflegenn tzu befinden, das wir solcher mutwilligen erzeigung, dieweill unser sentencia nicht nachgesetzt, keinen geringen misfallen, und die that, so hoch und weit wir solchs immer bringen mugen, mit rechte treyben und vorfolgenn. Wornach sich die parten an beiden teilen zu richten. In urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt. Actum etc.

Tønder 1556 10. juli.

Harcke Bonsen i Skardebøl i Enge sogn mod Claus Frese, borger i Flensborg.

En gård i Klintum (Læk s.)

Den halve gård i Klintum tildømmes sagsøgeren, da det af det ældste samfrændebrev fra 1548 fremgår, at sagsøgeren er berettiget til gården i Klintum, og i det nye samfrændebrev er der ikke gjort nogen undtagelse med hensyn til denne gård.

A, fol. 295 v.

Tryk: Dipl. Flensb. II, s. 664 f.

Sententz Harke Bonsenn tho Schartebull in der Enge und Claues Frysenn, burger tzu Flensburg, dat guth tho Clintum bolangenn. Actum Tundern den 10. julii anno etc. lvi.

Inn saken, so sick twuskenn Harcke Bonsen tho Schartebull in der Enge als cleger an einem unnd Claues Fresenn borger tho Flennsburgk beclagedenn anders teils ein guth tho Clintum bolegen bolangenn errich und twis-tich erholden, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc. nach verhoer der saken, rede unnd jegenrede und allen andern briffliken urkunden samt unsen lewen getruwen redten tho rechte erkanth und affspreken laten: Nachdem wy in dem oldesten samenthfrunde breve anno etc. 48 uthgewen bofinden, dat Harke Bonsen tho dem gude Clintum borechtiget, und in der nigen sammenthfrunde breve dat gut Clintum nicht uthgenamen, so erkenne wy den oldesten samtfrunde breff by macht, und soll henforder Harke Bonsen nach disem dage dat halwe guth tho Clintum ane menniglich vörhindern hebben, geneten und nach sinem besten gebruken und beholden. Alles von rechts wegenn. In urkunde etc.

Tønder 1556 10. juli.

Jost Brodersen i Flensborg mod Kersten Brodersen i Klægsbøl.

Noget gæld og et falsk brev, som sagsøgeren beskyldte sagsøgte for at have ladet skrive i den hensigt, at sagsøgeren ikke skulle kunne få sine penge tilbagebetalt.

Sagsøgte har i retten ved brev og segl og levende vidner bevist, at han for denne sigtelses skyld har gjort en ed og i henhold til landets ret forsvaret sin ære og sit gode rygte og tillige i retten ved en troværdig mand bevist, at denne havde lånt ham penge til betaling af gælden. Endvidere har sagsøgte i retten fremlagt de tolv bønders kendelse, hvorved det brev, som af sagsøgeren blev erklæret for falsk, blev kendt gyldigt, mens sagsøgerens vidnesbyrd blev kendt for ugyldigt. Endelig har sagsøgte fremstillet tre vidner, som havde overværet betalingen af gælden. De tolv bønders kendelse og det hele herreds skriftlige udsagn, som hertugen har set, samt sagsøgtes ed og vidnernes vidnesbyrd kendes at stå ved magt. Sagsøgeren frakendes retten til mere at kunne rejse klage mod sagsøgte for den omhandlede gælds skyld.

A, fol. 296 r.

Tryk: Dipl. Flensb. II, s. 666 f.

Sententz tzwusken Jost Brudersen tho Flensborch und Kersten Brodersen tho Klixbull belangende etzliche schult und eynen falschen eydt Actum Tunder den 10. julii anno etc. lvi.

In saken, so sik twusken Jost Brodersenn tzu Flensburgk als cleger an eynem und Kersten Brodersen tho Klixbull also beclageden ander deyles etzliche schult und einen falschen brieff, den Kirsten Brodersenn, als he vonn Jost Brodersenn angeclaget und botichtiget, maken laten hebben scholde etc., bolangen errich und twistich erholden, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc., sampt unsen lewen getruwen redten nach verhoer der saken, velen reden und jegenreden,

ingelechten schriftlichen bowis und lewendigen tugen rechtlichen erkennen und affspreken lathen: Nachdem de beclagete Kersten Brodersenn in gerichte mit gnugsamen und goden brieff und segelnn bowesen und dargedan, dat he vor solke bose tichtunge, also dat he einen falschen brieff, darmede he Jost Brodersen solk gelt affhendigk maken wolde, gemaket hebben solde, sinen eydt gegewen, und, wo lantrecht, sin ehre und gude geruchte vorbeden, ock met eynem loffwerdigen manne binnen gerichte bowesenn, dat de eme tho betalunge solker schult gelt gele-net, und dartho der twolff bunden findunge darynne solk breff, den Brodersen vor falsch angetoget, vor duchtig und kreftig und des clegers tugenisse vor unduchtig gekanth, ock drey lewendige tugen, dy by der betalunge an und aver gewesenn, furbracht, so erkennen wy der twelff bunden findunge und des gantzen herdes tostanndt, den wy ock schriftliken gesehen, sampt seinen gethanen eydt und gefurten tugen by macht, und soll de beclagete (a) Jost Brodersenn eme henforder solker schult halben nicht mehr tho bespreken de macht hebben, sundern Kersten Brudersenn soll dersulwen schult endfregt sin unnd bliwen, und wes also de cleger Jost Brodersenn dem beclageden Kersten Brodersenn des bosenn falschenn breves halwen up eme bringen wollen, soll he sulwest sin und bliwen. Alles von rechts wegenn. In urkunde etc.

(a) Skrivefejl, skulde være cleger.

26.

Tønder 1556 10. juli.

Momme Petersen i Klægsbøl mod Bonnicke Uthsen i Brarup.

Noget landejendom.

Sagsøgte har ved sagsøgerens faders for mange år siden udstedte købe- og skødebrev bevist, at denne har solgt, tilskødet og overdraget ham den omhandlede ejendom. Tolv herredsbønder har kendt dette køb gyldigt. Tillige har sagsøgte bevist, at han siden købet, der fandt sted for ca. 6 år siden, alene uanfægtet har be-

siddet denne ejendom. Sagsøgeren har derimod kun forebragt ord. Sagsøgte kan beholde ejendommen, idet købe- og skødebrevet og de tolv herredsbønders kendelse skal stå ved magt.

A, fol. 296 v.

Sententz Momme Petersen tho Klixbull und Bonnicke Uthsen tho Braderup etzlich landguth belangenn. Actum Tundern den 10. julii anno etc. lvi.

Inn saken, so sick twusken Momme Petersen tho Klixbull als cleger an eynem und Bonnicke Uthsen tho Braderup also beclagedenn ander deyles etzlich lanthgut bolangen errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc., sampt unsenn lewen getruwen redtenn nach verhoer der sakenn, reden und jegenreden, brieffliken urkunden und bowies tho rechte erkanth unnd affspreken laten: Nachdeme de boclagede Bannike Uthsen met des clegers vaders vor langen jaren uthgegewennen kop- und schotebreve bowesenn, dat sin vader eme solch gudt vorkofft, vorschotet und vorlaten, und twelff herdesbunden densulwen kop by macht gefunden, desgeliken bowesenn, dat he solk gudt sedder dem kope alleine, wes ungeferlichen vor sos jarenn gescheen, rouwlikenn und unangefochten boseten, de cleger awer darjegen nichts anders dan alleine blote und schlichte worth vorbracht, so erkenne wy sines vadern uthgegewennen kop- und schotebrieff sampt der twolf herdesbunden findunge by macht, und soll gedachter beclageder Bannicke Uthsen siner langen rausamen besittunge geneten und solk guth, darup de kopbreff wieset, hebben und beholden. Alles von rechts wegen. In urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsiegelt. Actum etc.

27.

Tønder 1556 11. juli.

Ebbe Persen i Ullumbjerg (Sdr. Løgum s.) mod landsbyen Løgum.

Græsning og tørvegravning på landsbyens overdrev.

Sagsøgeren har hidtil brugt overdrevet sammen med sagsøgte, men det var nu af landsbyen inddraget, indhegnet og indgrøftet til eng og græsning, hvorved sagsøgeren anså sig for at være forfordelt. Sagsøgte har ved tingsvidner bevist, at sandemændene for over 40 år siden havde gået det rette skel af mellem Ullumbjerg og Løgum mark, overdrevet medindbefattet, idet det altid havde tilhørt Løgum by. Da sagsøgte tilfulde har bevist deres ejendomsret til deres mark, og at det blot har været af velvilje, at de har forundt sagsøgeren græsning derpå, skal det af sandemændene fastsætte markskel stå ved magt. Men sagsøgeren skal, da Ullumbjerg ikke kan undvære græsningen og tørv, til enhver tid kunne drive sit kvæg på det fælles overdrev sammen med beboerne i Løgum, tillige skal Ullumbjerg kunne grave tørv som fra gammel tid af. Sagsøgte indvilligede heri. (1)

A, fol. 297 r.

(1) 1551 25/4 tilskrev hertugen amtmanden i Tønder, at Ebbe Petersen i Ullumbjerg - der var et hertugeligt enemærke - havde suppliceret til hertugen. Denne vidste ikke rettere, end at han for kort tid siden i Tønder havde givet den besked, at Ebbe Petersen, som han havde gjort i 20-30 år, kunne lade sit kvæg gå på den fælles græsgang sammen med landsbyen Løgums. Ebbe Petersen havde især klaget over, at han i mangel af denne græsning ville gå til grunde, hvorfor det pålagdes amtmanden at sørge for, at Ebbe Petersen kunne bruge græsningen til sit kvæg uden at blive forhindret deri af landsbyen Løgum. 1552 13/9 tilskrev hertugen atter amtmanden, at Ebbe Petersen havde berettet, at Løgum hindrede ham i at lade sit kvæg gå på den fælles græsgang. Løgum by havde nemlig opnået, at sandemændene i Kær herred havde tilsvoret landsbyen overdrevet, der lå foran hertugens enemærke Ullumbjerg. Ebbe Petersen var utilfreds hermed, og på retsdagen i Tønder 1553 nov.-dec. bad han hertugen om, at ridemænd måtte besigtige stedet og afgive erklæring om, hvorvidt der var sket ham uret (Reg. nr. 2, 288 v, 396 r, ridebrev af 1553 7/12, Reg. A, 254 v).

Schin tzwischen Ebbe Persenn und die inwonern
(zu) Lugem der dorffschafft kugannng bolangenn.
Actum Lutken Tundern den 11. julii anno etc. lvi.

Wir Johans, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit öffentlich, nachdeme sich zwuschen Ebbe Persenn tho Ulenberge also clegern an eynem und gemeynen inwonern zu Lugem beclagtenn anders theils von wegen eines gemeynen kugangs, so clegern hievorn neben der gemeinen dorffschafft gebraucht unnd nun von den inwonern zu wisch und gresinge gelegt, bezeunet und eingegrabenn, in deme sich cleger vorkurtzt zu sein vormeynet, beclagte aber mit dingswinden vor uns bezeuget, das vor vierzig unnd mehr jarenn das sanndt die rechte feltscheide zwuschen Ulenberg und Lugem veltmarck, worunter dieser streitiger kugang mit begriffen, gegangen unnd jhe unnd allewege der dorffschafft Lugem zugehort habe, irrung und twist erhalten, also haben wir nach gehorter clage und anthwort neben unsern liebenn getrewen redten zu recht erkanth und absprechen lassenn: Dieweill die von Lugem irem eigenthumb gnugsam erweist, solche feltmarck auch je und allwege vor die ihre gebraucht, alleine das sie clegernn aus gutem willenn den kugang daruff gegunnet, beclagte aber solchs numehr eingezogenn und zu wische gemacht, so finden wir der sanndleute gethane feltscheidunge bei macht, unnd habenn sich die von Lugem derselbenn billich zu gebrauchen. Weill aber der von Ulenberge der gemeinen weide und torffs nicht zu entrathenn, so soll er jederzeit sein vehe neben denen von Lugem in die gemeine weide mit treyben, auch wie von alters hero torff zu graben macht habenn, welchs dan die dorffschafft bewilligt und nachgegeben. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

28.

Tønder 1556 11. juli.

Karin Janicksen i Flensborg mod Volquarth Janicksen i Vimmersbøl (Sdr. Løgum s.), en søn af hendes mand.

Græsning og hø.

Sagsøgeren skulle ifølge hendes afdøde mands testament have 2 køers græsning og det nødtørftige hø til fodring af dem, hvilket sagsøgte ikke har villet lade hende få. Sagen henvises til tinget, hvor den ikke havde været behandlet, og sagsøgte skal indbringe forligsbrevet. Herredsfogeden skal meddele enhver af parterne en skriftlig dom. Sagsøgeren har bedt hertugen om et skriftligt bevis angående det passerede, hvilket hun får udstedt.

A, fol. 297 v.

Tryk: Diplom. Flensb. II, s. 669 f.

Schin der frawen Charyna Janicksens tzu Flensburgk. Actum Tundern den 11. julii anno etc. lvi.
Wy Johannis, von gottes gnaden etc., bekennen vor jedermennighlichen, so diesenn unsern brieff sehen oder horen lesenn, das vor uns unnd unsen lewen getruwenn reden in gerichte erschienen unse lewe besondere Charina Janicksens tho Flensborch also clegerin an einem und unse lewe getruwe Volquarth Janicksen tho Wemmersbull also beclagende anders deyles, und heft de clegerynn clagende forbracht, dat er selige mhan er in sinem testament by sinem wollmode twe koye gresinge und notturfftig hau desulwen utho fudern, nach sinem tode de tydt eres lewendes tho gebruken gegebenenn, datt er danne beclagede, sin son, nicht folgenn laten wolde, met undertheniger bede eme darhenne tho holdenn, dat er solkes vormoge des testaments folgenn mochte. Hirup de beclagede etlike schine, darmede he vormeinde solkes, dath he datsulwe nicht schuldig sin schulde, tho vorbittennde ingelecht meth bede, die fruwe derowegen abtowiesen. Dewile wie dan vormergkt, dat bomelte sake noch nicht tho dinge gewesen, hebbe wy desulwe tho dinge gewiset, wo wy dan crafft duses unses breves donn. Und ist demnach hiemit an unsen herdesfagde, darunder die sake dingpflichtig, unse ernste bovell und meynunge, du wollest up dat testament und allen andern bowies, so der saken halwen ingelecht werdt, wo danne de beclagede den vorlikesbrieff inthobringen schuldig sin soll, wes lantrecht kennen und eynem jedern schriffliche sententz geben und mededeylen lassen. Dat solkes also vor uns ergangen und gescheen, bat clegerynn

er unsern schriftlichen schein medetodeylen, dat danne
gescheen up unserm schlosse Lutken Tundern den 11.
julii anno etc. lvi.

29.

Tønder 1556 11. juli.

Bruder Jepsen mod sandemændene i Kær herred og de
tolv herredsbønder, nemlig Peter Sunicksen i Læk
og hans medforordnede.

En udlægsforretning.

Sagsøgeren berettede, at han havde haft sit kvæg
i Jes Petersens hus, hvilket kvæg sandemændene og de
tolv herredsbønder havde taget med magt og tilvurderet
en anden. Sagsøgte svarede, at en mand fra Flensborg
ved navn Paul Rickartsen for gælds skyld havde forfulgt
Jes Petersen med retssager og trusselsbreve, og de
skulle som følge heraf gøre udlæg i Jes Petersens hus.
Da de kom til fordøren, blev den tillukket, men ad bag-
døren blev der drevet 3 køer frem, som Jes Petersen
påstod var hans. Disse køer blev vurderet og drevet
bort, idet det overskydende i penge udbetaltes til Paul
Rickartsen. Sagsøgte mente ikke, at de havde handlet
imod ret og rimelighed, da de ikke havde vidst noget om
sagsøgerens kvæg. Sagsøgtes vurdering kendes at stå ved
magt, mens sagsøgeren henvises til gennem retten at
forfølge den mand, som han havde betroet sit kvæg til
forvaring.

A, fol. 298 r.

Sententz twuschen Bruder Jepsenn also cleger an
eynem und danne de sanntleude und xii herdesbund-
en in Karharde etlich vehe belangenn. Actum
Tundern den 11. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, also sick twuschen Bruder Jepsen also
cleger an eynem und den sandleuten in Karharde unnd xii
herdesbunden also Peter Sunicksenn tho Lek und sinen
thoгеordenten anders teyls irrig und twistich erhol-

denn, also dat cleger bericht, he hadde sin quick und vehe in Jes Petersenn hause gehatt, welks eme die sanndlude unnd xii herdesbunden met gewalt genommen und einem andern thowardieret, derwegenn umb abtrag, kor, wandell und erstadunge gebedenn, worup beclagede geantwordet, es hadde einer vonn Flennsburg, Paull Rickartsenn genomet, gedachtenn Jes Petersenn etzlicher schulde halben mit lachtagen unnd drostebrevenn vorvolget, also dat se eme uth gedachtes Jes Petersen huse vor sine schulde towardieren scholenn, und also se vor de fordeste thor gekamenn, wurde desulweste thogeschlatenn und tho der achter thore dry koye vorgetrebenn, de Jes Petersen vor de sinen gehalten, welke wardert wurdenn unnd Paull Rickartsenn de awermate an gelde uthgegeven und de koye weggetrebenn, leten sich derwegen beduncken, dat se in deme, dewile se vonn sinem vehe nichts gewust, se ock desulwen eigens gewalts nicht genomen, weder recht und pilligkeit nichts gehandelt, hebben wy Johans, von gottes gnadenn etc. newenst unsern lewen getruwen redtenn tho rechte erkanth unnd affsprekenn laten: Nademe Jes Petersenn na landrechte vorvolget worden, und den sanndluden und herdesbunden die dry stuke vehes vorgetrewen, so finden wy ere wardirunge by macht, wetenn sie ock darumb nicht tho beschuldigende, unnd mach cleger sinem man, dem he sin vehe tho trawenhanddenn in vorwaringe gedan, unnd sine betalinge tho rechte belangenn und ansprekenn. Alles von rechts wegenn. In urkunde mit unserm furstlichenn secrete vorsegelt. Actum etc.

30.

Tønder 1556 11. juli.

Hans Sivertsen mod Leve Nilsen i Bosbøl (Klægsbøl s.) samt hans mededsmænd.

En demat eng, beliggende i "Frese" enge.

Sagsøgeren erklærer, at engen er hans, og at han sammen med sin hustru har arvet den fra hendes fader, hvorfor den efter hans mening med urette er afsvoret ham af sagsøgte. Denne har berettet, at den omhandlede eng er nedarvet fra hans hustrus bedstefader. Han og

hans svigerforældre har uanfægtet besiddet engen i ca. 40 år, og tilmed har han ifølge et beseglet tingsvidne gjort sin lovhævd derpå. Sagsøgte tilkendes engen i henhold til den rolige besiddelse og lovhævden. Sagsøgeren har hverken med skriftlige eller levende vidnesbyrd kunnet føre bevis for sin påstand.

A, fol. 298 v.

Sententz twischenn Hanns Sivertsenn und Leve Nilsen tho Bosbull wegenn eyn demat wische. Actum Tundern den 11. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, also sick twuschenn Hans Sivertsen also clegern an eynem und Leve Nilsenn tho Bosbull sampt sinen eydesluden beclagtenn anders teils von wegen ein demat wisches in Frese enge belegenn, welchs cleger vor das seine, und das ers mit seynem weibe von irem vatteren ererbet, angeben, ihme aber von beclagtenn Leve Nilsen met sinen luchsluden, sines bedunckens met unrechte, affgeschworenn, worup beclageder bericht, dat solk demat wisches von sines wives grotvatern hergekamen und nun an ehne in die vierde hand gereiket, hadde datsulweste ock in sin nuttinge unnd bruck gehabt, unnd he unde sines wives voreldern in die virtich jahre erflichenn und raulichen besettenn und bawen solkes alles lude eins besegelten dingswinde met gilde, gewe und loffwerdige mans sin lachoevet daruff gethann, und derwegen gebedenn, ene darby tho schuttenn und handhaben etc., irrig unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc., newenst unsern lieben getrewen rethenn tho rechte erkanth unnd affsprekenn latenn: Dewile cleger sin vorgewenndt weder met schrifftlikenn noch lewendigen urkunden, ohne dat he blote worde gefurt, beschinen mugenn, beclageder awerst dajegenn den rausamen besitt und sin unstrefflich lachoevet vor sich hefft, so findenn wy beclagedenn solch demat erflich tho unnd sin gethanen eidt und lachoevet by macht. Alles vonn rechts wegenn. In urkunde etc.

Tønder 1556 11. juli.

Hans Jepsen på egne vegne og tillige som formynder for sin broders efterladte børn mod Jens Petersen.

En selvejergård i Kelstrup (Holbøl s.).

Sagsøgeren berettede, at han for få år siden havde oprettet en kontrakt med sagsøgte lydende på, at han havde fået gården i pant for 100 mark lybsk på den måde, at han de først 16 år kunne bruge den hele gård, i de følgende 4 år den halve gård. Sagsøgte havde ikke alene villet forfordele ham med hensyn til kontrakten, men havde villet drive ham fra gården. Sagsøgte svarede, at han vedgik kontrakten, og at han nogle gange havde mindet sagsøgeren om den, især om hvad der angår de små børn, som sagsøgeren skulle underholde og lade komme til deres ret, endvidere at sagsøgeren ikke forringede bygningerne eller gjorde udhugst i skoven, ligeledes at han tilfredsstillede kreditorerne med hensyn til den store gæld, der hvilede på gården, dog med den bestemmelse, at han efter forløbet af de 20 år skulle beholde gården, indtil han havde fået sine udlagte og forstrakte penge betalt. Da sagsøgeren følte sig besværet over at skulle have gården på den måde, blev sagsøgte foranlediget til at æske 12 samfrænder, der frakendte sagsøgeren gården og tilkendte sagsøgte den i de umyndige børns sted. Selv om sagsøgeren har nægtet at afbetale gælden, har han ikke handlet mod kontrakten, da denne ikke indeholdt nogen bestemmelse herom, men de 12 samfrænders kendelse skal dog stå ved magt, idet sagsøgeren offentligt har udtalt, at han ikke kunne overholde den oprettede kontrakt (certe), hvilket var bevidnet af 4 fromme mænd i henhold til et tingsvidne. Sagsøgte skal være pligtig at gøre regnskab med sagsøgeren og i løbet af 6 uger betale ham, hvad han har afbetalt af gælden, tillige med de 100 mark. Gunder Hanses skal betale så stor en part af gælden, som svarer til den arv, hun har fået fra gården.

A, fol. 299 r.

Sententz tzwischen Hans Jebsehn also cleger an
eynem und danne Jens Petersenn ein bundengut tzu
Kilstorp bolangen. Actum Tundern den 11 julii an-
no lvi.

Wir Johannis, von gottes gnadenn erbe zu Norwegen,
hertzogk tzu Schleswigk Holsten etc., bekennnen hirmit
offentlichenn, nachdem sich zwuschenn Hanns Jebsehn al-
se cleger an eynem unnd danne Jens Petersenn vor sich
unnd also ein vormunder seines brudern nachgelassen
unmundigen kinder beclagten anders deyls von wegen
eines bundenguts zu Kielstorp irrig und twistich erhol-
denn, also das cleger bericht, er hette mit Jens
Petersenn wenig vorflossener jare eine vortracht uffge-
richt, das er gedacht gutt vor 100 mk. lub. an sich
gepfanndet unnd dasselb erstlich sechzehen, darnach das
halbe gutt vier jhar vor solchenn pfandschilling besit-
zenn und gebrauchen solt, nun hette sich beclagter
bisher nicht alleine vilfaltig understanden, ime an der
uffgerichtenn vortracht vorkurtzung zu thun, sundern
des endlichen vorhabenns von dem gute zu vortreybenn,
derwegen umb rechtlich vorhelffung underthenig gebeten,
das er vormuge der vortracht bei dem gute gelassen,
woruff beclagter hinwider zu anthwort gebenn, er were
der vortracht woll gestendig, hette auch clegern zu
etlichen malenn erynnert, und sunderlich sovill die
kleinen kinder betreffenn, als er underhaltenn und zu
ehren bringen sollen, das er demselben also nachkomenn
und die gebeude und geholtze nicht vorringert noch vor-
hawenn solte, inn gleichem auch dieweill grose schulde
inn dem bundengude vorhanden gewesenn, derwegen von
den gleubwigern uff die bezalunge gedrungen worden,
das er dieselbenn ablegen und bezalenn solt mit der
bescheidennheit, das er nach endung solcher zwanzig
jhar so lange in dem gude solte sitzenn bleibenn, bis
er seines ausgelegtenn unnd vorstrecktenn geldes be-
zalt, welchs alles clegerr nicht alleine geweigert,
sundern sich beschwert, das gut dermassenn inne zu
habenn, woraus er notwendiglich geursacht, xii sampt-
frunde daruff zu eskenn, die clegern vonn dem gute ab
und ine also beclagtenn vor sich unnd anstadt der un-
mundigen kindern in das gut einerkanth hetten, lise
sich bedunckenn, solkes mit rechte gescheenn, also ha-
ben wir nach gehorter clage unnd antwort neben unsern
lieben getrewen rethen zu rechte erkannt unnd ab-
sprechenn laßenn: Obwoll cleger sich der ablosunge der

schulde geweigert und anderer ursachen halben beschuldiget wirdt, so hat er doch damit der vortracht, also solchs darynne nicht vorleybet, nicht zuwiedern gethan, villweniger das gutt darumb vorbrochenn; dieweill aber vonn vier frommen erlichen leuten vormuge eines dingswindes bezeuget worden, das cleger, wie er befragt, offentlig ausgesagt, er konne und wolle der uffgerichteten zerten und vortracht nicht gnug thun, und daruber die xii samenthfrunde upgeesket, so finden wir der xii samenthfrunde kennunge by macht, unnd soll beclagter Jens Petersen vor sich unnd anstad des brudern kinder schuldig und vorpflicht sin, sich von stund alhier mit clegernn, was derselbe an schulden ausgeleht und bezahlt, zu berechnenn, und darauff innewendig sechs wochen neben den 100 markenn zu vorgnugen unnd bezalenn, und also auch Gunder Hanses aus solchem bundengute geerbet, so soll sie nach anzall deselben zu irem teyll die schulde mit anzunemen und abzulegen schuldig sin. Alles vonn rechts wegenn. Inn urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt. Actum etc.

32.

Tønder 1556 11. juli.

Nis Mattesen i Stemmild (Burkal s.) mod Torsten Jacobsen, herredsfoged i Slogs herred.

Noget landejendom, hvoraf sagsøgte på sin hustrus vegne mener at have ret til en sekstendedel.

Sagsøgeren skal, da han besidder den største del af denne jord, i henhold til hertugens udstedte reces have det hele enten til købs eller leje efter upartiske folks kendelse og vurdering. Hvis han vil sælge jorden eller udleje den, skal sagsøgte på sin hustrus vegne være den nærmeste både til at købe jorden og til at få den i pant. (1)

A, fol. 299 v.

(1) Jfr. Tønder nr. 48 af 14/7 s.å.

Sententz twusken Nis Mattessenn tho Stemmell unnd
Tarstenn Jacobsenn etzlich lanthgut belangende.
Actum Tundern den 11. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twusken Nis Mathsenn tho
Stemmell also cleger an eynem unnd Tarstenn Jacobsenn,
herdesfaget in Schluxsharde, etzlich lantguth bolang-
ennde, inn welkerem gude de beclagede herdesfagt dat
sosteindeyll von wegenn siner husfrewen sick tho
hebbende vormeynet, errich unnd twistich erholdenn,
hebbe wy Johans, vonn gottes gnaden etc., sampt unsen
lewen getruwen redten nach verhoer der sakenn, rede
unnd gegenrede tho rechte erkanth und affsprekenn la-
tenn: Nachdeme Nis Mathsenn, de cleger, in solkem gude
dat mehrer deyll hefft, soll he nach inholde unsers
uthgegevennen recesses samptlich tho kope oder huer
nach framer unpartygischenn lude erkanntnus unnd
wardierunge hebbenn, beholden unnd gebruken; so awer de
cleger datsulwe lanthgutt einenn frembdenn tho
vorkopenn oder tho vorhurenn willenns, alsdanne soll
Tarsten Jacobsenn von wegenn sines wives beide thom
kope unnd pandunge de negiste sin. Alles vonn rechts
wegenn. In urkunde etc.

33.

Tønder 1556 11. juli.

Hans Jensen i Daler mod Moritz og Hans Andersen.
Ang. Arven efter Anders Andersen, hvortil hørte
en eng, som sagsøgeren mente først at have fæstet
og derefter at have fået som pant for 16 daler.

Sagen henvises til tinget, da sagsøgeren har med-
delt, at sagsøgte ikke ville stille ham tilfreds med
hensyn til arven efter Anders Andersen. Under ed skal
alle, der har ment sig berettiget til denne arv, i
løbet af 6 uger indbringe alt, hvad de har modtaget af
arven. Derefter skal samfrænderne ved deres boslod
straks afgøre sagen og udlægge til enhver den arv, de
kan tilkomme. Hvis sagsøgeren kan bevise, at han har
fæstet en eng eller fået den i pant, skal der tilbage-
gives ham, hvad han i den anledning har givet ud. Hvem
der vil klage over samfrændernes afgørelse, skal på

fornyet ansøgning få, hvad ret er.

A, fol. 300 r.

Sententz twusken Hanns Jensenn tho Daler und Moritz unnd Hans Andersenn eine wisch und guth bolangenn. Actum Tundern den 11. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twuskenn Hans Jensenn tho Daler als cleger an eynem unnd Moritz unnd Hans Andersenn eine wische, die Hans Jensenn vormals gefestet unnd darnach vor xvi daler gepandet tho hebbenn vormeynet, bolangen errich unnd twistich erholdenn, hebbenn wy Johans, von gottes gnaden etc., sampt unsen lewen getruwen reden nach verhoer der sakenn, rede und jegenrede tho rechte erkannth unnd affsprekenn latenn: Nachdeme Hans Jensen tho Daler, cleger, antoget, dath eme de beclageden Anders Andersen erwe halben nicht tofredenn stellenn wollenn, wise wy desulwe sake hermede tho dinge dergestalt, dath alle deyll, de sick tho solk eynem erwe gerechtigkeit tho hebbenn vormeynet, wes se bekommen, binnen sos wekenn wedder vormittelst erenn eydenn inbringenn sollenn. Wen dat gescheen, sollen de samptfrunde ane allen vorzugk, also se vor got, uns und menniglichenn bekanth sin wollen, by erem bosloth strax darup scheidenn unnd einem jedern dat synne uthleggenn und se also voneinander settenn, so awer de cleger Hanns Jensenn alsdanne bowisen und guth don kan, dat he wische gefestet oder desulwe gepandet, soll eme sin panth unnd veste, wes he desfals uthgegeven, weddergebenn werdenn, und wer sick alsdanne der samptfrunde scheidunge met rechte tho beclagennde, dem soll up sin wedderanreggen gescheen, wes recht ist. Alles von rechts wegen. In urkunde.

Tønder 1556 11. juli.

Fredloff Thomsen i Ravsted mod Peter Nissen og hans steddøtre Mette og Marin.

Noget arvegods og en otting jord, som tilhører en broder, der er udenlands.

Parterne kan ikke vide, om broderen i udlandet er levende eller død, i øvrigt er der forevist en overenskomst, der indeholder, at sagsøgte, stedfaderen og hans steddøtre, kan bruge denne otting jord i 10 år. De to skøde- og købebreve, udstedt af begge brødre, skal blive ved magt, indtil det bringes i erfaring, om broderen, der er udenlands, er levende eller død. Hvis det erfares, at han er død, skal den part, der vil rejse sag mod den anden for arvens skyld, gøre det efter landets ret. Da stedfaderen Peter Nissen ikke vil blive længere på gården, tillader hertugen, at den ene af de forældreløse piger for gårdens opretholdelses skyld må gifte sig, den anden kan blive på gården, så længe hun kan enes med sin gifte søster derom.

A, fol. 300 r.

Sententz und begnadunge Fredloff Tommessen tho Rapstede unnd Peter Nissenn samt sinen stiffdochternn Mette und Marynn etzlich erffguth und ein otting erde bolangenn. Actum Lutken Tundern den 11. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sik. twuskenn Fredloff Tomsenn tho Rapstede also cleger ahn eynem unnd Peter Nissenn unnd sinen stiffdochternn Mette und Maryn also beclagedenn ander deyles etzlich erffguth unnd erde bolangen errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc., nach vorhoer der sakenn, rede unnd jegenrede, briefflikenn bowies unnd urkundenn samt unsen lewen getruwen redten tho rechte erkanth und affspreken latenn: Dewyle beyde parthe nicht weten können, oft de bruder, up welk parth cleger claget, lewendich oder doedt, und sunst eine vortracht getoget, darynne vorliwet, dat de stiffader unnd beyden beclagten megede

solk otting erde des bruders, so buten landes is, gebruken sollen, die stiffader unnd megede diesulwe teyn jar luth der vortracht geneten und solk otting erde gebukenn, desgeliken sollenn ock beyde schote und kopbreve von beyden brudern uthgewen, so lange dat erfarn, offt de bruder buten landes lewendich odder doet, by macht bliwen. Wen dan solks erfarn, wer dan den andern sines nachgelatennen erwes oder sunst bosprechenn will, schall he mit landrechte donn. Alles von rechts wegenn. Und dewile wy nun vormercken, dat de stiffader solk gut nicht lenger holdenn oder darup bliwen will, hebben wy den armen megedenn als armen weysen uth sunderliken gnaden gegunnet unnd thogelaten, wo wie danne crafft dises unsers breves don, gonnen und tholaten enen, dat sick eine von den megden tho erholdunge des guts befryenn soll, desgelikenn soll de ander suster, so lange se sick mit der andern, de gefriget, vordragenn kan, up dem gude ock bliwenn. In urkunde mit unserm furstlichen secrete etc.

35.

Tønder 1556 11. juli.

Laurens Thomsen, født i Gram herred, Haderslev len, mod Hans Mikkelsen i Øster Højst.

En selvejergård i Øster Højst, som sagsøgte bebor.

Sagsøgte kan beholde gården uden tiltale af sagsøgeren, da han ved tingsvidner har bevist, at hans fader før ham og derefter han selv har besiddet den ud over den ved lov hjemlede frist, uden at der er rejst klage. Sagsøgeren kan ikke bevise, at han har ført klage, tilmed har sagsøgtes fader indløst gården, efter at den havde været hjemfalden i 7 år.

A, fol. 300 v.

Sententz Lourentz Tommessenn uth Gramherde und Hans Michelsenn tho Osterhaiest ein bundenguth

daselbst bolangenn. Actum Lutken Tundern den 11. julii anno etc. lvi.

In saken, so sick twusken Laurentz Tommesenn in Gramherde, uth Haderschleben lehen bordich, als cleger an eynem und Hans Michelsen tho Osterhost wonhafttig also beclagedenn anders teils dat guth darsulwest, also beclageder upwahnet, errich unnd twistich erholden, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc., nach verhoer der sakenn, rede unnd jegenrede und ingelechten dingswindenn sampt unsenn lewen getruwen redten tho rechte erkanth unnd affsprekenn latenn: Nachdem Hans Michelsen mit loffwerdigenn dingswindenn in gerichte bowesenn, dat sin vader vor eme und he darnach solk guth awer vorwarde tydt unbeclachtiget und unangefochtenn bosetenn, und de (cleger) (a) ock nicht tho bewisenn, dat he darup geclaget, oder nichts sunder alleyne blote worth furgebracht, thodeme de (beclagede) (b) bowesenn, dat solk gutth 7 jahr, daruth eth sin vader geloset, im fall gewesenn, soll he datsulwe gut nun henforder ane mennichlich vorhinderrn hebben, geneten unnd beholdenn, und schole cleger Laurentz Tommessen densulwen beclageden nach disen dage numermehr tho besprekenn macht hebben. Alles von rechts wegen. In urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt etc.

(a) Tekst. boclagede.

(b) Tekst. cleger.

36.

Tønder 1556 11. juli.

Magnus Andersen i Klægsbøl mod Ludde Luddesen i Bosbøl (Klægsbøl s.) samt hans medarvinger Broder Ricquartsen og Broder Mommesen.

7 agre i Klægsbøl (1) og et kådnersted i Bosbøl.

Sagsøgerens fader Hans Andersen har ifølge sit eget brev og segl givet de 7 agre til sagsøgtens fader Ludde Luddesen i Bosbøl. Ifølge tre pantebreve har den samme Ludde Luddesen med samtykke af Hans Andersen, der har medforseglet pantebrevene, pantsat de 7 agre til Broder Ricquartsen og Broder Mommesen, idet han har

forbeholdt sig og sine arvinger retten til opsigelse.

Sagsøgte kan indløse sin faders udstedte pantebreve og tage de 7 agre i besiddelse.

Bønderne, der har kendt Hans Andersens brev for ugyldigt, underkendes. (2)

Hvad angår gården eller kådnerstedet i Bosbøl (3), der bebos af Bane Harresen, og til hvilket Ludde Luddesen samt hans søskende mener at have ret, skal sagsøgeren, da han påberåber sig en dom, hvorefter dette sted skal være tildømt ham, fremlægge denne dom og bevise, at han har den ældste besiddelse af stedet. Hvis han ikke kan dette, skal han være pligtig til i henhold til kong Frederiks dom og hertugens bekræftelse heraf at give Ludde Luddesen og hans søskende kådnerstedet, idet Ludde Luddesen kan bevise, at stedet har hørt til Bosbøl fra gammel tid af.

A, fcl. 301 r.

- (1) Disse agre benævnes Laurens Olafsens bol.
- (2) Brevet blev kendt ugyldigt på Kær herredsting ved tingsvidne af 1555 24/2, fordi Ludde Luddesen ikke fremkom på tinget med brev og segl, efter at han på tre efter hinanden følgende tingdage var blevet opfordret dertil af sin modpart Magnus Andersen. På tingdagen 1555 12/12 foreviste Ludde Luddesen derimod et forseglet pergamentsbrev, men i henhold til ovennævnte tingsvidne kendte tinget brevet for kraftesløst og ugyldigt (Slesvigske Provindsial-efterretn. III, 304 f). Jfr. 1560 Tønder nr. 8 af 7/11.
- (3) Jfr. 1551 Tønder nr. 27 af 18/3.

Sententz twusken Magnus Andersen und Ludde Ludeßen tho Boesbull 7 acker tho Klixbul unnd eine kathstede tho Boesbull belangen. Actum Lutken Tundern den 11. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twuschenn dem erbarrn unserm liben getreuen Magnus Anderssens tho Klixbull als clegern an eynem und Ludde Luddessenn tho Boesbull samt sinen medeerwenn Bruder Ricquartsen und Bruder Mommessenn also beclagedenn anders deyls etzlichen acker tho Klixbull und eine kathstede tho Bosbull bolegenn

bolangenn, hebbe wy Johans, von gottes gnadenn etc., nach verhor der sakenn, rede und jegenrede und allen ingebrachtern brieffliken urkundenn sampt unsen lewen getruwen redten tho rechte erkanth unnd affsprekenn latenn: Nachdem Ludde Ludsen nicht alleine mit Magnus Andersen sines seligen vaders Hanns Andersenn eignen bref unnd segelnn, darynne zu befinden gewesen, das er solliche sibenn acker zu Klixbull bolegenn Ludde Luddessen sinem vater, ock genomt Lutke Luddessenn, gegewenn, sonder nochmals mit denn dren pandesbrevem, darynne Ludde Luddessenn met Hans Andersenn, des clegers vaders, bewillinge, fulborth unnd tolate Bruder Rickquartsen unnd Bruder Mommessenn solke sowenn acker vorpandet unnd vor sick und sine erwen ungehindert Hanns Andersen, de solke panthbreve medevorsegelt, de loskundunge darynne beholdenn, so erkenne wy Ludde Luddessenn sines vadern uthgegewenne bantbrieve weder intolosenn und sowen ackers vormoge der pantbreve one Magnus Andersen oder der sinen vorhinderenn tho hebben unnd tho gebruken. Thodeme wile wy Hans Andersenn uthgegewennen breff, den de bunden vor unduchtig erkant, nicht tho befinden hebbenn, dat dersulwe unduchtig oder von unwerden sin scholde, so erkennen wy densulwen sines vaders Hans Andersenn breff up de sowen acker in Klixbull bolegen vor duchtig und crefftig to sinde, und sollen derowegen die bundenn hermede gefellet sin und bliwenn. Sovele dat gut oder kathstede tho Boesbull bolegenn, darup Bane Harresen wanet, daranne Ludde Luddessen sampt sinen suskenn gerechtigkeit tho hebbenn vormeynet, andrepenn deytt, soll Magnus Andersenn, weil he sick up eine sentencie binnen gericht, darynne eme solk guth oder kathstede thogedanet sin soll, berometh, datsulwe guth oder kathstede, soverne er, Magnus Andersenn, desulwe togehnn oder de oldeste besittunge bewisenn kan, beholdenn. Wo awer solke sentencie oder de besittunge nicht vorhandenn oder bewiset, und dat Ludde Luddessen bewisenn kunte, dat solk guth oder kathstede tho dem gude tho Bosbull vor oldings gelegenn und gehorich, so soll Ludde Luddessen desulwe kathstede nach uthwisunge koning Friederichs, unsers seligen lewen hernn unnd vater, sententz und unser gegewennen vordracht, darynne vorliwet, dat Ludde Luddessenn alle dath guth tho Bosbull hebben und genetenn soll ane Magnus Andersenn hinder und beworer, hebben und beholden und Magnus Andersen eme und sinen suskenn solkes

wedertogewen schuldig sin. Alles vonn rechts wegen. In urkunde etc.

37.

Tønder 1556 11. juli.

Peter Uldtsen (Uldensen) i Struksbøl (Sdr. Løgum s.) mod de 12 samfrænder, nemlig Jep Christensen og hans tilforordnede, som til Catharina Oldes skulle gøre udlæg af hendes del i Struksbøl i henhold til hertugens dom.

4 demat land, som sagsøgte ved udlægget til Catharina Oldes uden klage og stævning havde taget fra sagsøgeren.

Sagsøgeren har ved kong Frederik 1.s. dom og ved en overenskomst, oprettet af nogle retskafne folk i nærværelse af Jasper Rantzau, den daværende amtmænd i Tønder, bevist, at de 4 demat land med rette ved arv var tilfaldet ham. Han har siden den tid uden hinder fra nogen brugt landet, og han er ikke blevet stævnet, da samfrænderne foretog det ovennævnte udlæg. Samfrændernes kendelse dømmes kraftesløs og ugyldig, da den er afsagt med urette. (1) Har de noget at beskyldte nogen for, skal det ske retmæssigt, og sandemændene skal holde sig hertugens tidligere dom efterrettelig. (2)

A, fol. 302 r.

- (1) Samfrænderne blev fældet, fordi de havde tilkendt Inge Nisses 4 demat land i Struksbøl, hvorom der ikke havde været strid, se oprejsningsbreve af 1556 5/9, 1557 april, 1559 26/11 (Reg. A, 343 v, 369 v, 449 r).
- (2) Jfr. 1545 Tønder nr. 7 af 5/3 og 1553 Tønder nr. 37 af 4/12.

Sententzie zwischen Peter Uldtsenn tho Struxbull
also cleger an eynem und den xii samptfrunden von

wegen iiii demat landes bolangen. Actum Tundern den 11. julii anno etc. lvi.

In sachenn, so sich twuschenn Peter Uldensenn tho Struxbull also cleger an eynem und den xii samptfrunden also Jep Christensenn tho Bosbull sampt seynen zugeordentenn, so Catharina Oldes ihr teyll in Struxbull vormuge unser gegeben sententz auslegen sollenn von wegen iiii demat landes, so se eme von den sinen ungestevent und unbeclagtiget genamen, irrich unnd twistich erhaltenn, hebbe wy Johannis, vonn gottes gnaden etc., newenst unsern lieben getrewenn redten tho rechte erkanth und affsprekenn latenn: Dewile cleger Peter Uldtsenn vor uns in gerichte mit konig Friderichs, hochloblicher unnd milder gedechtnus, unsers gelewedenn hernn und vaders sentencie und danne einer vortracht, in bywesend Jasper Ranstzouwenn, der tydt amptman tho Tundern, durch etliche frome lude upgericht, gnugsam dargethann unnd bowesenn, dat eme und denn sinenn solchs mit rechte erfflich bykomenn is und sindt der tydt rulichenn gebraucht und besetenn und von niemands solkes landes halb beclachtiget, vele weniger da die samptfrunde hebbenn uthleggenn scholenn, dat he dartho geesket oder gestefent, so finden wy solk der samptfrunde kennunge, de danne mit unrechte gescheenn, machtlos und von unwerden, und schall cleger sin land wo bether na vormuge der konniglichen sentencie und upgerichtedenn vordracht hinfuro nutten und gebruken. So ihne awerst jemens worumb tho beschuldigende, dat solkes met rechte geschee unnd scholenn genomede sandlude unser hivorigen sentencie nochmal nasetten und volge geleben. Alles von rechts wegenn. In urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt etc.

38.

Tønder 1556 11. juli.

Tordt Petersen mod Renle Nisses i Enge.

Noget arvegods.

Sagsøgeren påstod, at dette gods tilhørte hans hustru, da det var noget af hendes fædrene arv, som sagsøgte mand i tidligere tid havde frasvoret hende.

Sagsøgte svarede, at hun ikke var sagsøgeren noget arvegods skyldig, hun havde ikke noget i brug, som med rette kunne tilkomme ham. Hun havde svoret for at bevare sit eget og mente, at det var sket med rette. Der dømmes således, at da sagsøgeren hverken skriftligt eller mundtligt har ført noget bevis for sin påstand, med hvilken han vil omstøde lovhævden, og sagsøgte ved et troværdigt tingsvidne har bevist, at hun har gjort sin lovhævd for omtrent 29 år siden og fra den tid af roligt besiddet jorden uden nogens tiltale, kan sagsøgte også fremtidigt besidde jorden ubestridt af sagsøgeren, og hendes lovhævd skal stå ved magt. (1)

A, fol. 302 v.

(1) Jfr. 1560 Tønder nr. 23 af 9/11.

Sententz twuschen Tort Petersenn also clegern an eynem und dan Renle Nisses wegen etzlichs erffguth. Actum Tundern den 11. julii anno etc. lvi.

Wy Johans, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlichen, dat wy in saken Torde Petersenn also clegern an eynem und Renle Nisses in der Enge beclagte anders teyls vonn wegen etzlichs erffguts, warumb cleger gesprochen, dat solkes siner fruwen met rechte von erem vaderlichenn erbe thobehorich und von beclageten eren manne in vortyden affgeschworen hebben scholde, worup beclagete geanthwort, dat se clegern nenes erffgudes gestendig, hadde ock nichts in erem gebruke, dat eme met rechte bykamen mochte, dat se awer geschworen, darmede hadde se ehr eigen bewehret, lethe sick beduncken, solkes meth rechte gescheen, newenst unsern lewenn getruwen redten tho rechte erkanth: Dewile cleger sine furderung weder mit schriftlichen noch lewendigen urkunden sin vorgewent tho beschinende gehabt, wormede he dat lachoevet umbstoten mugenn, beclagete awerst eme nichts gestendig und up ere guder mit gille unnd gewe mans tho rechter lachtydt, wu vor uns met eynem loffwerdigenn dingswinde erwesen, vor ungefehr xxix jharenn ere lachoevet gethan unnd sind der tydt her und thovorn raulichen und unangefochten gebruckt unnd besettenn, so schall se ock henfurder solck lannd vonn dem cleger unangefochten hebben, geneten unnd beholdenn unnd finden ihr gethann lachoewet by

macht. Alles von rechts wegenn. In urkunde met unserm furstlichen secrete vorsegelt etc.

39.

Tønder 1556 12. juli.

Claus Petersen og Volquart Petersen mod Tyge og Hans Andersen.

Noget jord, som af sagsøgernes fader var blevet solgt og tilskødet sagsøgte. Sagsøgerne, der årligt havde påtalt dette og nu rejst sagen på tinge, havde ikke kunnet opnå noget.

Sagsøgte kan ved købebreve bevise, at deres forfædre har købt og betalt jorden, hvorefter de i 34 år og mere har besiddet den, tilmed har de opnået en kendelse af de 12 herredsbønder, hvorved købebrevene kendes at stå ved magt. Sagsøgerne har hverken på tinge eller for hertugens ret tidligere forfulgt deres sag. De gamle købebreve og herredsbøndernes kendelse skal derfor stå ved magt.

A, fol. 302 v.

Sentencia tzwusschen her (a) Claus Petersenn und Volquart Petersen clegern an eynem und Tugi und Hans Andersenn von wegen etzlichen lantguts bo-
langen. Actum Tundern den 12. julii anno etc.
lvi.

In sakenn, also sick twuskenn Clawes Petersen und Volquart Petersen clegern an eynem und danne Tugi Andersen und Hans Andersen beclagtenn anders teyls von wegenn etzlichen lantguts, so clegern von abhanden bracht und durch iren vadern beclagten vorkofft und vorheimschottet sein solle, welks sie danne jarlikenn bygesprakenn und nun tho dinge darumb gefordert, awer nichts erholden mugenn, irrig unnd twistich erholden, hebbe wy Johans, von gottes gnadenn etc., newenst unsern lewen getruwen redten na gehorter clage unnd antwort tho rechte erkanth und affsprekenn latenn:

Dewile beclagede met gnugsamenn kopbreven erwesen, dat ere vorfaren solk lannd geguldenn unnd betalt unnd dar- na in die xxxiiii und mehr jare gebruckt und besettenn, ock bawen solkes vonn xii herdesbunden eine affsproke erlangt, de solkenn kop unnd breve by macht erkennt, und awerst (clegere) (b) solke ere gethane bysproke weder tho dinge noch vor uns in gerichte tovern niemaln vorvolget, so finden wy solkenn alten kop, breve unnd der herdesbunden kennunge by macht. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

(a) I teksten: hert (:)

(b) I teksten fejlagtigt: beclagede.

40.

Tønder 1556 13. juni.

Gundi Persen i Flensborg mod Cristen og Paye Hayessen i Enge.

Arven efter Mads Jessessen, hvortil sagsøgeren mente at være berettiget.

Da sagsøgte i retten har ført bevis for, at de i mange år har været i rolig besiddelse af arven, hvori- mod sagsøgeren blot har kunnet fremføre ord, skal sag- søgte beholde arven, som hun tidligere med sit krav på landet havde forbudt. Af noget jord, der er pantsat til sagsøgte, skal disse være pligtige at give sagsøgeren, hvad jorden i henhold til upartiske mænds vurdering kan være mere værd end pantesummen.

A, fol. 303 r.

Tryk: Dipl. Flensb. II, 670 f.

Sententz twuskenn Gundi Persenn tho Flensborch unnd Crystenn unnd Paye Hayessenn erben, Matz Jessessenn erbe bolangen. Actum Lutken Tundern den 13. julii anno etc. lvi.

Inn saken, so sick twusken Gundi Persenn tho Flensborch als clegerin an einem und Cristenn und Paye

Haiensenn in der Enge als beclagedenn anders deyles Matz Jessessenn erwen bolangenn, daran sick clegerin gerechtigkeit tho hebbenn vormeinet, irrig und zwistig erholten, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc., sampt unsen lewen getruwenn redten tho rechte erkanth und affsprekenn laten: Nachdem de boclagedenn in gerichte ire rausame besittunge von velen jaren her dargethann und (b)ewesenn, (a) die fruwe awerst darjegen nichts dan alleine blote worth vorbringen mogen, sollen de beclagten erer langen gehabten besittunge geneten und solk erwe, dat se vormals met erem landrechte vorbedenn, ane menniglich vorhindernn hebbenn unnd beholdenn. Dewile awerst de clegerynn von etlichen vorpandettenn lande, so de beclageden (b) hebbenn sollenn, steht, dat er ock de beclageden (b) binnen gerichte bestandenn, sollenn up solk lannth unpartigische lude binnen sos weken geeskett werdenn, die datsulwe wardiren sollenn; wes dan befunden, dat solck lant beter als de panntschillingk is, sollen de beclagedenn der clegerin uth(t)ogewende schuldig und plichtig sin. Alles von rechts wegenn. In urkunde etc.

(a) Teksten har: gewesen.

(b) Teksten har: clegers og clegere.

41.

Tønder 1556 13. juli.

Gundi Hansdatter mod Elena Haules.

Noget arvegods, 2 1/2 demat land.

Da Nis Hansen i Rørkær (Hostrup s.), sagsøgerens broder, uden hendes vidende og vilje har pantsat denne arv, og hun ikke har fået nogen af pengene, skal pantsættelsen være ugyldig. Hun kan beholde sin del af arven og overlade den til hvem hun vil, dog at den ikke bringes fra sin stavn. Nis Hansen skal være pligtig at betale til hende, hvad han på hendes vegne har oppebåret og ikke givet ud fra den tid, hun kunne tiltræde arven. På den anden side skal hun betale, hvad der for hendes part er givet ud for diger og damme.

A, fol. 303 v.

Sententz Gundi Hansesdochter und Elena Haules
2 1/2 demath landes bolangen. Actum Lutken
Tundern den 13. julii anno etc. lvi.

In sakenn, so sick tzwuskenn Gundi Hansesdochter
als clegerin an eynem unnd Elena Haules also beclagede
anders deyles etzlich erffguth also 2 1/2 demat landes
belangen errich und twistich erholden, hebbe wy Johans,
von gottes gnaden etc., nach verhor der saken, rede und
jegenrede, schrifftliken boweis und brieffliken urkun-
den sampt unsen lewen getruwen redten tho rechte erkant
und affspreken laten: Dewile Nis Hansen tho Rorker, der
clegeryn bruder, ane der clegeryn fulborth, wethen und
willen vorpandet und se, de maget, von dem gelde nichts
bekamen, dat de pandunge nichtig und crafftlos sin
schole, und dat de clegerynn er deyll, sovile er mit
rechte beikomen mach, hebbenn und beholden und wem sie
will, datsulwe gunnen moge, jedoch dat eth vonn dem
rechten staven nicht gebracht werden schole. Desgeli-
kenn schall der clegeryn bruder Nils Hansen schuldich
unnd plichtig sin, wes he sedder der tydt, wile de cle-
gerynn erwen mochte, erenthalben upgeboret und nicht
uthgewen, ehr, der maget, to betalen, henwederumb schal
de clegerin weddergewen und betalen, wes von erem an-
parte vor dick und damme vormals uthgewen. Alles von
rechts wegen. In urkunde etc.

42.

Tønder 1556 13. juli.

Hans Persen i Brarup mod Iver og Cristen Carlsen.
En gård i Brarup, som i henhold til hertugens
tidligere dom er blevet tilkendt sagsøgeren på
hans hustrus vegne; han har klaget over, at han
måtte give flere penge ud, end han ifølge dommen
var skyldig til.

Hertugen har tidligere ved dom givet bestemmelse
om købet og indløsningen af gården, men da sagsøgeren
påstår at have måttet betale sagsøgte mere, end der af
retten var pålagt ham, skal han rejse sag mod sagsøgte
efter landets ret, og disse skal ifølge regnskabet, der
indeholdes i de gamle breve, tilbagebetale sagsøgeren,

hvad han har betalt for meget og har givet ud over pantesummen. Hvis Uldi Iversen, der vil tiltage sig rettigheder i gården, ikke vil give sig tilfreds, må han gå rettens vej. (1)

A, fol. 304 r.

(1) Jfr. 1551 Tønder nr. 31 af 20/3.

Sententz tzwuschenn Hanns Peersenn tho Braderup und danne Iver und Kirstenn Karlsenn wegen eins guts tho Brarup gelegen. Actum Tundern den 13. julii anno etc. lvi.

Inn saken, also sik twuschen Hans Peersen tho Braderup also cleger an eynem und danne Iver unnd Cristen Carlensen beclagten anders deils von wegen eines guts tho Brarup belegen, welchs Hanns Peersenn anstad sines wiwes vormuge unser hievorigen uthgegewennen sentencie thoerkant wordenn, unde cleger sich beclaget, dat he mehr gelt uthlegenn motenn, dan he tho rechte vormoge der sentencie schuldig, irrig und twistich erholdenn, hebben wy Johans, vonn gottes gnadenn etc., newenst unsern lewen getruwen redten tho rechte erkant und affspreken latenn: Nademale wy hiebevornn up solke sake sententirt und vorabscheydet, welcher gestalt der kop und afflosinge tho gescheenn, und cleger awerst berichten deytt, dat he dem Carlsenn mehr, dan ime met rechte uperlegt, betalen moten, so schall he beclagede met landrechte besprekenn, de ock in befindunge der reckenschap uth denn oldenn brieven schuldig und vorpflicht sin scholen, clegern der awermaete und wes he mehr also dat pandegelt vormoge unser gesprochen sentencie uthgelegt, widerumb thoruckthogewende und betalende, und also ock Uldi Iversenn sich gerechtigkeit in solkem gude anmast, will he nicht tofreden sin, mag he met rechte spreken. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

Tønder 1556 13. juli.

Bruder Petersen i Tønder mod Bruder Mommesen og de fire herreders råd.

Arveskifte.

Rådet i Bøking herreds dom eller kendelse skal stå ved magt, da den blot indeholder et pålæg til Bruder Mommesen om under ed at udlægge til sagsøgeren, hvad han eventuelt havde i brug af mageskiftet land, som tilhørte sagsøgeren. Bruder Mommesen havde derpå udlagt 1 demat land, og for det andet land havde han givet sin ed selvtolvt. Kendelsen og eden nu blev stadfæstet af de andre tre herreders råd. De fire herreders råds kendelse og eden skal stå ved magt, da alene mageskiftet omhandles. Hvis Bruder Mommesen derimod har begået fejl med hensyn til beregning og mål, er han skyldig at affinde sig med sagsøgeren, hvis det ikke er sket. Hvis nogen vil tiltale sagsøgte for hans beregning og måling, må det ske retsmæssigt.

A, fol. 304 r.

Sententz tzwuschen Bruder Petersen also clegern an eynem und danne Bruder Mommessen sampt den vierherdes rath etliche erffschiftunge bolangenn. Actum Tundern den 13. julii anno etc. lvi.

Wir Johans, von gottes gnadenn erbe zu Norwegen, hertzog zu Schleswig Holstein etc. bekennen hirmit of-fentlich, nachdem sich zwuschen Bruder Petersenn tho Tundern also clegernn an eynem und danne Bruder Mommessen und den vierherdes rath beclagten anders deyls etzlicher erffschiffung halb und daruff ervolgten ken-nunge und eidts irrung und twist erhaltenn, indeme sich cleger vorunrechtet zu sein vormeynet, also hebenn wir neben unsernn lieben getreuen rethen zu rechte erkanth unnd absprechenn lassen: Dieweile des Boking herdes rath sentencie alleine darhenne gericht, dat se beclag-edenn Bruder Mommessen uperlecht, so he megenschiff-landes in siner gebrukunge, dat clegernn thostendig, solkes by sinem eyde utholeggennde, worup he eme ein demat uthgelecht und vor dat andere sinen eidt sulff-

twolfte gegeben, welcher findunge unnd eydt hernamals durch die andern dry herdes rath unstrefflich erkanth worden, so finden wy solk der vierherde rath kennunge und affsproke sampt dem eyde, dewyle desulwe alleine uff die megeschafft und nicht up rekenen unnd meten gericht, by crafft unnd macht; so awerst beclageder solkes rekennen unnd metens h(a)lff (a) gebrakenn, iß he davor afftodingende, wo solchs allrede nicht gescheen, schuldig. Scholde ock jemands beclagedenn rekenns oder metens halb tho besprekennde hebbenn, dat solkes met rechte geschee. Alles vonn rechts wegenn. Inn urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt etc.

(a) Tekst: hulff.

44.

Tønder 1556 13. juli.

Jens Nissen (Nielsen) i Klægsbøl mod Peter og Thomas Petersen i Struksbøl (Sdr. Løgum s.)
15 demat land. (1)

Den overenskomst, som samfrænderne med fuldmagt af Gossick og Jaspar Rantzau har oprettet, skal stå ved magt. I denne overenskomst var imidlertid ikke gjort en undtagelse med hensyn til de 15 demat, som var pantsat til hertugens forfædre for 100 mark. I hertugens dom fra 1551 (2) var klart udtalt, at når landet indløstes, skulle den, der havde ret til landet, have det. Sagsøgte har hævdet, at sagsøgeren har fået fuldt vederlag for dette land, men da sagsøgte ikke har bevist dette, skal de være pligtige til i løbet af 6 uger på tinge at føre bevis for deres påstands rigtighed. Gør de det, kan de beholde disse 15 demat land, i modsat fald kan sagsøgeren samt medarvinger, der mener at have ret dertil, indløse landet og beholde det.

A, fol. 304 v.

(1) Jfr. 1545 Tønder nr. 6 af 5 /3.

(2) 1551 Tønder nr. 1 af 11/3.

Sententz twusken Jens Nielssen tho Klixbull und Peter und Thomas Petersenn tho Struksbull xv demat landes bolangen. Actum Tundern den 13. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twusken Jens Nissen tho Klixbull als cleger an eynem und Peter und Tomas Peterssenn tho Struxbull als boclageder ander deyles etzlich lantguth bolangende irrich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc., nach verhoer der saken, rede und gegenrede, schrifftliken schin und briefflicken urkunden zu rechte erkanth und affsprekenn laten: Dat die upgerichte vordracht, als uth fuller gewalt Gossick unnd Jaspar Rantzouwen de samptfrunde gemaket und upgericht, by macht sin unnd bliwen soll, will awer in dersulwen vordracht die voftein demat, als unsern vorfarn vor einhundert margk gesatzt, nicht uthgenamen und in unser vorigenn anno etc. li jares uthgewen sententz vorliwet und der bukstawe clarliken medebringet, wenn solk lanth von uns ingeloset, dersulwe, wer recht tho demsulwen vorpandeten lande hebbe, datsulwe geneten und gebukenn moge, und darup die boclageden angetoget, das de cleger vor solk lanth gnugsame wedderlage bekammen, vor uns awer nochmals nicht bowesenn, so sollen de boclageden nochmals schuldig und plichtig sin, solkes binnen sos weken tho dinge tho bewiesenn; wen datsulwe geschicht, sollen se solke xv demat (b)eholdenn.(1) Wo awer de boclagedenn dat nicht tho erwisenn, so soll de clager datsulwe landt sampt den medeerwen, de dartho sick gerechtigkeit tho hebben vormeinenn, intolosenn und tho beholdenn macht hebbenn. Alles vomn rechts wegen. In urkunde etc.

(1) Tekst: heholden.

45.

Tønder 1556 13. juli.

Frodde Jensen i Klintum (Læk s.) mod Paye Bundtsen i (Risum)mose og hr. Jodeke Petersen.

5 demat eng på Snattebøl mark (Læk s.), beliggende ud for Paye Bundtsens hus, hvilken sag hertugen tid-

ligere har pådømt. (1) Denne eng havde sagsøgerens bedstefader for nogle år siden solgt til en ved navn Hans Frese på den betingelse, at han forbeholdt sig og sine arvinger genkøbsret, hvis engen skulle komme på andre hænder.

Da sagsøgte med et købe- og skødebrev har bevist, at han retsmæssigt har købt denne eng og roligt har brugt den i over 20 år, vil hertugen tilstede, at det gamle skøde vedblivende skal gælde, dog under forbehold af at den tilbørlige redsel ydes, da hertugen ingenlunde vil give afkald på den. Hvis engen skal sælges, pantsættes eller bortlejes, skal sagsøgeren i henhold til 12 samfrænders eller fremmede vurderingsmænds kendelse være nærmest berettiget til at få den, således at den atter bliver brugt sammen med stavnen. Da Paye Bundtsen har anmodet hertugen om et skriftligt bevis, meddeles dette ved nærværende, dog uden skade for hertugens tidligere forordning om, hvorledes der skal forholdes med selvejergårdene, for at de kan forblive samlede.

A, fol. 305 r.

(1) 1553 Tønder nr. 23 af 2/12.

Sententz tzwuskenn Frodde Jensen tho Klintum als cleger an eynem und danne Paye Bundtsenn und her Jodeke Petersen funff demat wisches bolangen. Actum Tundern den 13. julii anno etc. lvi.

In saken, also sick twusken Frodde Jensen tho Clintum also clegern an eynem und danne Baye Bundtsenn im Mohr unnd her Godeke Petersenn beclagten anders teyls funff demat wisches up Schnatebull veltmarcke jegenn Baye Bundtsenn hause gelegenn, worup hiebevornn von uns sententirt worden, bolangen, welke clegers grotevader eynem, Hans Frese genanth, vor etlichen jharenn met dem beschede, dat he sick unnd sinen erwen den wederkop darynne bedingt, wan datsulweste scholde vor- endert werden und in andere hande gerekenn, vorkofft, irrich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc., na gehorder clage und anthword und beiderseitz eingelegtenn briefff unnd sigell disen gerichtlichen abscheidt gnedig gewen laten: Dewyle beclageder met eynem nochaftigen kop- unnd schotebreve

vor uns bowesenn, dat he solk land rechtlicher weise gekoft und an sich bracht und awer de twintich und mehr jhar rauliken gebrukt und besetenn, so wollen wy duthmall in ansehunge oben geregter ursaken uth gnaden gnedig gunnen und gewen, dat de olde kop und schote in wirden tho bliwen und beclagede solks vor eigenn beholdenn und gebruken moge, jedoch vorbehaltlich des gepurlichen reselß, den wir keins weges begebenn haben wollenn. Und wan awerst solk lanndt scholde vorkofft, vorpandet oder vorhuret werden und beclageder sulwest nicht gebukenn willenn, so schall cleger na erkanntnus xii samenthfrunde oder frombder wardirslude tho dem kope, pande oder hure der negiste sin und wederumb tho dem stawenn gebracht, erholdenn und daby gebrukt werden. Und also unns beclageder Paye Bundtsenn desumb unsern schrifftlichen schein underthenig ersucht und gebedenn, also hebben wy densulwesten, awerst doch unser hievorigen gemachten vorordnung, wu eth mit den bundengudern, darmede desulwen by ein tho bliwen, tho holden unvorfenglich und one nachteill, hirmede und in craft dises gnedig mitteylen willen. In urkunde mit unserm furstlichen secrete etc.

46.

Tønder 1556 13. juli.

Karin Jenses og hendes børn mod Laurentz Petersen.

Noget pantsat land.

Sagsøgeren har berettet, at det omstridte land fra arilds tid har hørt til hendes stavn, men at hun i dette år var blevet drevet derfra af sagsøgte. Denne svarede, at han havde handlet i overensstemmende med gamle overenskomster, der var oprettet med sagsøgerens mand. Hertugen har i forgangne år ved et åbent mandat påbudt, at gods skal forblive ved den rette stavn. De 12 herredsbønder har herefter afsagt en kendelse, og da sagsøgte hidtil har brugt landet mod en udbetalt pantsum, skal herredsbøndernes kendelse stå ved magt. Sagsøgeren skal enten købe jorden i henhold til pålidelige folks vurdering eller også beholde og bruge den ved

stavnen mod betaling af pantesummen eller årlig leje.

A, fol. 305 r.

Sententz twusken Karyna Jenses sampt iren kindern
alse clegern an eynem und Laverentz Petersen
wegen etzlichs vorpandeten landes bolangenn. Ac-
tum Tundern den 13. julii anno etc. lvi.

In sakenn, also sick twuskenn Karyna Jenses sampt
iren kindernn also clegernn an eynem und danne
Laverentz Petersenn beclagten anders teils von wegen
etzlichs vorpandeten landes irrich unnd twistich er-
holdenn, welchs clegeryn berichtet, dat idt jhe unnd
allwege von oldings her tho erenn staven, den sie be-
sittet, gehorich gewesenn, ok tho jeder tidt in
brukinge gehat, alleine dat se in dussem jhare weder
ehrenn willenn darvon getrewen wordenn, worup beclage-
der geandtwordt, dat he solks sines bedunckens, dewile
he met clegeryne manne olde vortrege upgericht, vor-
muge dersulwestenn met rechte gedan und billigk vor an-
dernn tho gebukenn, hebben wy Johans, von gottes
gnaden etc., newenst unsern lewen getruwen redtenn tho
rechte erkanth unnd affsprekenn latenn: Dewile wy vor-
loperer jhare durch ein mandat offentlichen vorpithen
und uthgan laten, dat de guder unvorruckt by dem rech-
ten staven tho bliwende, worup der xii herdesbunden
kennunge und affsproke ervolget, beclagede ock desul-
westen bether vor den pandschilling gebruckt und beset-
ten, so finden wir solk der herdesbunden findunge by
macht, unnd schall clegerynn solk lant entweder nach
fromer lude uthseginge kopen und betalenn oder vor den
gepurenden pandtschilling oder ock jarliche pillige
hure und abgiff by dem staven one ferner intracht be-
holden und gebuken. Alles von rechts wegen. In urkunde
etc.

47.

Tønder 1556 14. juli.

Attest til Jes Boesen (Jens Boysen) i sagen mel-

lem ham og Thomas Mommesen.

I henhold til hertugens tidligere dom har Jes Boesen i hertugens nærværelse overrakt Thomas Mommesen de omhandlede to gamle pantebreve, lydende på Jens Iversen og på 900 mark pantesum. Hertugen har selv set det og har gennemstukket brevene. På Jes Boesens bøn har hertugen udstedt nærværende attest under sit sekret. (1)

A, fol. 305 v.

(1) Jfr. nr. 52 af s.d.

Schin tzwischen Tomas Mommesen und Jes Boesen 900 mark panndtgelt bolangen. Actum Tundern den 14. julii anno etc. lvi.

Wir Johannis, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlichen: Also wir in hievoriger unser gesprochenen sentencie zwuschenn Thomas Momesenn unnd Jens Boysenn gnedig vorleyben lassenn, das Jenns Boysenn zu rechte schuldig sein solt, Thomas Momesenn die beidenn al(t)en (a) pandebrieve uff Jenns Iversen lautende, die sich in 900 mark pfanndgelt erstrekenn, widerumb zu seinen handen zu vorschaffen, welchs dan in unser jegenwart gescheen, unnd wir selbs gesehenn und die brieff durchstochenn habenn, wormit er aller ding unser gesprochenen sentencie gelebt und nachgesatzt. Demnach haben wir gedachtenn Jes Boysenn uff sein underthenig zimlich bitt und anruffen des unsern gnedigen schein unter unserm secrete vorfast in craft dises gnedig mitteilen wollenn. Actum uff unserm schlosse Tundern etc.

(a) Tekst: allen.

48.

Tønder 1556 14. juli.

Attest til Torsten Jacobsen, herredsfoged i Slogs herred.

Noget arvegods.

Ifølge en tidligere dom (1), afsagt i sagen mellem Torsten Jacobsen og Nis Mattesen i Stemmild (Burkals.), skulle Torsten Jacobsen på sin hustrus vegne ikke have mere end en sekstendedel af det omhandlede gods. Hans hustrus fader var, da dommen blev afsagt, i live. Da herredsfogeden imidlertid mener, at han efter dennes død endnu kan arve noget af godset, skal den omhandlede dom ikke afskære ham fra at gøre sin retlighed gældende ved sin hustrus faders bortgang. Om dette bad herredsfogeden om et skriftligt bevis, hvilket meddeltes ham ved nærværende.

A, fol. 306 r.

(1) Tønder nr. 32 af 11/7.

Schin Tarsten Jacobsenn etzlich erffguth belangende. Actum Lutken Tundern den 14. julii anno etc. lvi.

Wy Johannis, von gottes gnaden etc., bekennen vor jedermenniglichen, so disenn brieff sehenn oder horenn lesen: Nachdem zwuschen Tarsten Jacobsenn, herdesfaget in Schluchsherde, und Nis Mattessenn tho Stemmell etzlich erffgudes halwen ein sentencie uthgan, das Tersten Jacobsenn von siner fruwenn wegen in solk eynem gude nicht mehr else dat sosteinde deyll hebbenn solde, und danne siner fruwen vader noch im lebenn, davon ehr nochmals (1) zu solkem gude nach sinem absterben wes zu erben vormeynet, soll datsulwe dem herdesfagede inn solker sentencie nicht affgeschneden, sundern er, der vagett, soll sine gerechtigkeit, worzu er befugt, nach affsterbenn siner fruwenn vader met rechte to fordern macht hebbenn. Des he uns umb unsern schrifftlikenn schin gebeden, den wy eme nicht tho weigern gewust, sunder hebben eme densulwen hermede megedeylet. In urkunde met unserm furstlichenn secrete vorsegelt. Actum etc.

(1) Meningen er: nachmals.

Tønder 1556 14. juli.

Hans Jensen i Sød (Ubjerg s.) mod Janick Haicksen (1) i Tønder.

Et pantebeløb, som var udlånt på Købmandhem.

Da sagsøgte har indlagt et forseglet tingsvidne, hvorefter de 12 herredsbønder har tilkendt ham den hele pantesum, som hans pantebreve på Købmandhem lyder på, skal de 12 bønders kendelse stå ved magt. Sagsøgeren skal være skyldig til at betale sagsøgte den resterende pantesum, og da sagsøgte ikke har fået sine penge til rette tid, skal sagsøgeren også lade ham få afgrøden. Når det er sket, og sagsøgeren derefter vil rejse tiltale mod sagsøgte for at have oppebåret mere, end der med rette tilkommer ham, skal anklagen ske på tinge, hvor sagsøgte skal være skyldig at give svar.

A, fol. 306 r.

- (1) 1554 15/4 blev Jannicke Haicksen udnævnt til digevolder vedrørende arbejdet med Tønderkogen (Reg. nr. 3, 121 v).

Sententz twusken Hans Jensen und Janick Haycksen etzlich panthgelt und grue bolangen. Actum Lutken Tundern den 14. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twuschen Hans Jensenn tho Seedt also cleger ann eynem und Janick Haicksenn wonhafftig binnen Tundern beclageder anders deyls etzlich panthgelt, so up Kopmanshemme uthgele(n)eth(a) sin soll, bolangende errich unnd twistich erholden, hebben wy Johans, von gottes gnadenn etc., samt unsenn lewen getruwen redten tho rechte erkannth unnd affsprekenn latenn: Nachdem beclageder Jannick Haicksenn ein vorsegelt dinckschwinde ingelecht, darynne de xii herdesbunden Jannick Hayksenn alle sin panthgelt, darup he breve up Kopmanshamme hebbenn mochtenn, togefunden, sollen derselben xii bunden findunge by macht sin unnd bliwen, und soll derowegen de cleger Hanns Jensenn schuldig unnd plichtig sin, Janick Haiksenn sin nachstendig panthgelt to betalen, dewile ock Janick Hayksenn sin gelt tho rechter tidt nicht bekommen, soll eme cleger

ock de grue folgenn laten, und wen solkes gescheen und de beclagede Hans Jensenn tho Seedt, dat Janike Haiksenn mehr, also eme met rechte bekamenn mach, upgeboret und darumme unbesprochen nicht laten will, soll he to dinge don, unnd Janike soll eme aldar davor tho andwordten schuldich sin. Alles vonn rechts wegen. In urkund.

(a) Tekst: uthgeleweth.

50.

Tønder 1556 14. juli.

Peter Nissen i Ellehoved (Sdr. Løgum s.) mod Nils Nissen sammesteds.

En selvejergård i Ellehoved, som sagsøgerens fader havde haft i fæste.

Da denne gård ifølge kong Frederik 1.s brev er hos de rette arvinger, og sagsøgte har fæstet den af amtmænd Christoffer Rantzau i den tid, sagsøgeren var ungarl, skal amtmændens fæstebrev stå ved magt. Sagsøgte kan nyde fæstet. Sagsøgeren skal ikke mere kunne rejse klage i den sag.

A, fol. 306 r.

Sententz twusken Peter Nissenn tho Elhovet und Nils Nissenn tho Elhoveth ein bundenguth bolangenn. Actum Lutken Tundern den 14. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twuskenn Peter Nissenn tho Elhoveth also cleger an eynem und Nils Nissenn tho Elhoveth also beclagedenn ander deyles ein bundengutth tho Elhoveth, so clegers vader vorfestet sin soll, bolangen errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc. sampt unsen lewen getruwen redtenn nach verhoer der sakenn, rede unnd jegenrede tho rechte erkanth unnd afsprekenn laten: Dewile solk gut by den rechten erwen, als unsers freundliken lewen hern

und vaders konning Friderichs brieff mitbringet, itziger tydt is und de beclagede datsulwe von unnserm amptman Christoffer Rantzouwen de tydt, wile de cleger ein leddiger geselle und nicht bogewen gewesen, gefestet, soll dessulwen unsers gegewennen amptmans vestebreff by macht stan, sin unnd bliwen und de beclagede densulwen tho geneten, und de cleger desfals darumb nicht mehr tho besprekennde macht hebbenn. Alles von rechts wegenn. In urkunde etc.

51.

Tønder 1556 14. juli.

Peter Ebbesenn i Jejsing (Hostrup s.) mod Anders Ebbesen i Rørkær (Hostrup s.), brødre.

En halv selvejergård i Jejsing.

Da hertugens forordning (reces) indeholder, at hans gods efter denne forordnings udstedelse ikke mere skal adsplittes, skal denne halve gård forblive ved stavnen. Sagsøgeren kan beholde den del, der er hans broders, for den købesum, som upartiske vurderingsmænd eller samfrænder vurderer den til, men har han givet sin broder mere, end hans del bliver vurderet til, kan han sagsøge sælgeren, sin broder.

A, fol. 306 v.

Sententz twuskenn Peter Ebbessenn tho Gesinge und Anders Ebbessenn tho Rorker ein halff bundenguth tho Gresinge bolangenn. Actum Lutken Tundern den 14. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twuskenn Peter Ebbessenn tho Gresinge als cleger an eynem und Anders Ebbesenn tho Rorkerke also beclageder anders deils ein halff bundenguth tho Gresinge bolegenn bolangen errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johanns, von gottes gnaden etc., samt unsen lewen getruwen redtenn tho rechte erkannt unnd affspreken latenn: Nachdem unser uthgegewen reces mitbringet, dat unse guder nach uthgange des recesses

nicht sollenn mehr voneinander gerethen werden, dat solk gutt by dem staven bliwen und de besitter des gudes Peter Ebbesenn vor dat koppeltt, also eth unpartigische wardierslude oder samptfrunde des bruders teyll, so eme met rechte bykamen mag, wardieret werden, beholdenn schole; hefft aber Anders Ebbessenn dem vorkoper, sinem bruder, mehr davor g(e)gewen, als sin, des vorkopers, deyll gewardereth werdt, mach he sinem vorkoper saken und den darumme bolangen. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

52.

Tønder 1556 14. juli.

Attest til Karsten Brodersen i Klægsbøl angående Thomas Mommessens sag mod Jep (Jens) Boysen og ham.

Indløste pantebreve.

Sagsøgeren har bedt hertugen om at tilholde sagsøgte at efterkomme hertugens tidligere dom (1), hvorved det pålagdes Jens Boysen at udlevere sagsøgeren de gamle pantebreve på 900 mark lydende på Jens Iversen. Sagsøgte Jens Boysen henviste til Karsten Brodersen, der berettede, at da han først for ca. et år siden arveligen havde købt det gods, hvorpå pantebrevene lød, var han ængstelig for, at hans køb af godset kunne anfægtes ved de to gamle pantebreve, men hvis hertugen ville give ham et bevis, og pantebrevene blev gennemstukne, tillige med at han blev sikret mod videre klage, ville han overrække pantebrevene. Hertil svarede sagsøgeren, at det ikke var hans mening med påberåbelser af de gamle pantebreve, da de var indløst, at gøre noget bedragerisk, han ville blot bringe dem i medarvingernes hænder. Derefter overgav Karsten Brodersen de to pantebreve, hvoraf det ene lød på 700 mark, det andet på 200 mark, hvilke hertugen lod læse for sig og gennemstikke. Samtidig udbad Karsten Brodersen sig et bevis fra hertugen om det passerede.

A, fol. 307 r.

(1) Jfr. 1545 Tønder nr. 2 af 4/3, 1553 Tønder nr. 34 af 3/12 og 1556 Tønder nr. 47 af 14/7.

Schin twuschen Tomas Mommessen also cleger an
eynem unnd danne Jep Boysenn unnd Karsten Broder-
sen tho Klixbull, das er m.g.f. (a) und hern vor-
gegewen sentencie nicht genoch gedonn. Actum
Tundern den 14. julii anno etc. lvi.

Wir Johannis, von gottes gnaden etc., bekennen
hirmit offentlichen, nachdem sich tzwuschenn Thomas
Mommessen clegern an eynem und danne Jens Boysen unnd
Karsten Brudersenn tho Klixbull beclagtenn anders teils
von wegen unser hievorigenn gesprochenen sententzie,
worynne Jes Boysenn ufferlegt, clegern alle die alten
briefve uff 900 marck unnde up Jens Iversenn lautende
zuzustellen, irrig unnd twist(ich) erhaltenn, also das
cleger geclagt, denselben nicht volge gescheen, und
derwegenn gebedenn, (beclagten) (b) nochmaln dahin zu
weisen und halten, worup Jes Boysenn up Kerstenn
Brudersenn vorweysunge gethann, welcher bericht, das
er unbeschwert die pfandebriefve von sich zu geben, die-
weill er aber nur ungeferlich vor eynem jhare solche
guter, woruff die pfandebriefve melden, vormuge eines
kauf-, schote- und vortrachtbriefves erblich an sich
gekofft und gehandelt, thette er sich besorgenn, das
er mit solchenn zweyen alten pandenbrievn wieder bil-
ligkeyt gefehret und an seinem kauff betruht und an-
gefochten werdenn muht, aber nichts desto weniger sich
erbotenn, wan er des von uns einenn schein zu erlangenn
und die briefve durchstochenn und er ferner clagens ge-
sichert sein muht, das er dan unbeschwert dieselben zu
uberreichenn, woruff Thomas Mommessen geandtwort, es
were sein meynunge nicht etwas geferlichs oder hinder-
listigs, dyweill die bezalunge daruff ervolget, unter
solchem schein mit denn alten pfandebrievn zu suchen,
alleine das es den andern miterben diselben zu handen
bringen und damit gnug thun mocht, derwegen uns danne
gedachter Kersten Brudersenn nach ubergebenen zweien
brievn, der eyne uff 700 mark und der ander uff 200
marck lautende, welche wir vor uns lessen und durch-
stechen lassenn, underthenigs vleises gebeden, ime zu
sterkunge der warheit unsern furstlichen schein gnedig
mitzuteylen, welchenn wir ime in ansehunge, das solchs
also vor unns ergangenn und gefarenn und solche briefve
tod, nichtig und von uncreften bekanth sein und clegern
an seinem kauffe keine nachteil zu geberenn, fuglich
nicht wissen zu vorsagenn, sondern in crafft ditz gne-
dig mitteilen wollenn. In urkunde mit unserm

furstlichen secrete vorsegelt etc.

- (a) Udtrykket *ˆm(eines) g(nedigen) f(ursdten) ˆ* viser, at overskriften er skriverens, og det gælder formentlig alle overskrifter.
- (b) Teksten har fejlagtigt: *clegern*.

53.

Tønder 1556 14. juli.

Attest til Johan Jensen i Nybøl og Iver Assersen og hans parti i Lillehorn (Læk s.) angående en sag dem imellem.
Gården Lillehorn.

Sagsøgeren anklagede sagsøgte for injurier og for, at de havde bagtalt ham over for hertugen. Sagsøgte svarede, at det ikke var tilfældet, men de havde en dom angående deres sag, og efter den ville de forholde sig, idet de bad hertugen om, at det måtte blive ved dommen. Da begge parter er tilfreds med hertugens dom fra 1551 (1), afsagt i sagen mellem Broder Bonssens arvinger, Iver Assersen og Nonne Schroder, gives der retsafsked, at alle parter fortsat skal efterkomme denne dom. Om dette har begge parter bedt om et bevis, der gives dem ved nærværende.

A, fol. 307 r.

(1) 1551 Tønder nr. 13 af 14/3.

Schin her Johann Jensenn tho Nubell und Iver Assersen medeerwen gebenn. Actum Lutken Tundern den 14. julii anno etc. lvi.

Wy Johanns, von gottes gnaden etc., bekennen vor jedermenniglichen, dat her Johann Jensenn tho Nubell als cleger ann eynem und Iwer Assersen met sinem anhanghe tho Lutken Hornn also beclagedenn ander deyles dat guth Lutke .Hornn belangenn in gerichte vor unns erschenen, und hefft cleger de boclagedenn etzlicher worde halben, de se eme gegewen, unnd dat se eme jegen

uns vorunglimpfet hebben solden, angelangt, darup de boclageden geanthwordt, sy hettenn eme keine unnote worth gegeben oder jegen uns vorungelimpet, se hedden awer eine sententz ere sake belangen, darnach wolden se sick holdenn unnd schickenn meth undertheniger bede, wy woldenn se by dersulwen geruglichen bliwen lathen. Wyle wy danne vormergkt, dat beyde parth meth gedachter sententz genoget unnd sick darawer nicht tho beclagenn wethenn, so hebben wy allen parthenn disenn gerichtlikenn affscheytt gewen lathen: Diewile wy in gerichte unser forige in der sakenn anno 51 jerige uthgegewenne sententz, die in der saken twusken Broder Bonssens erben, Iver Assersen und Nonne Schroder ergangenn, gesehenn, sollen alle parthe dersulwen nachmals nachsetten, und so einer dersulwen sententz nicht nachkommen wurde, soll diesulwe von unserm amptmahn solker sennentzen in alle eren punctenn nachtokamen up des clegers anregen meth ernste gewesen werdenn. Des sie unsern schrifftliken schin inn underthenigkeytt gefordert unnd gebetenn, den wy danne beiden parten gegeben und nicht weygern wollenn. In urkunde etc.

54.

Tønder 1556 14. juli.

Peter Martensen på Margaretha Petersens vegne mod Jap Christensen samt hans medarvinger.

En fæstegård og noget løsøre.

Sagsøgte skal nyde fæstet, da han har fået gården i fæste, og han også besidder den, og da endvidere 12 herredsbønder har tilkendt ham gården, skal disses kendelse stå ved magt. Samfrænderne skal vurdere, hvad der findes af løsøre. Gælden skal betales af det, løsøret indbringer. Hvad der bliver tilbage efter gældens betaling, skal gives til arvingerne.

A, fol. 307 v.

Sententz tzwusken Peter Martensenn von wegen

Margarete Petersen und Jap Christensenn samt sinen stalbrudern ein vestegudt unnd etzliche rurende guder bolangenn. Actum Lutkenn (Tundern) den 14. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twuskenn Peter Martensen von wegen Margaretha Peterssenn also cleger an eynem und Jap Christensen samt sinen medeerwen ein vestegudt unnd etzliche rurende guder bolangenn als beclagedenn anders deyles errich und twistich erholden, hebbe wy Johans, von gottes gnaden etc. samt unsen lewen getruwen redten tho rechte erkannt unnd affsprekenn laten: Dewile Jap Christensenn dem beclageden dat guth vorfestet unnd he ock ein besitter des gudes is, twelf herdesbunden eme ock solk guth thofundenn, erkenne wy der twelf herdesbunden findunge by macht, und soll beclageder der veste geneten, wes awer vor rurende guth, sollen de samptfrunde wardiren und de schulde uth dem samendenn betalen, und wes alsdann nach betalunge der schulde mehr vorhanden, soll den erwen gerecht unnd gegeben werdenn. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

55.

Tønder 1556 14. juli.

Nis Paysen i Ellehoved (Sdr. Løgum s.) mod Jep Petersen i Løgum.

En fæstegård.

Sagsøgeren har berettet, at han i kraft af et fæstebrev havde fæstet en gård af Gossick Rantzau, nemlig den gård, som han bor på, men sagsøgte fordristede sig til at hindre ham og gøre indgreb, hvorfor han bad om at måtte blive ved sit fæste uhindret. Sagsøgte svarede, at han og sagsøgeren samme år, som gården blev fæstet, havde oprettet en kontrakt, hvilken sagsøgeren vægrede sig ved at efterkomme, efter sagsøgtes mening med urette. Den daværende amtmand i Tønder Gossick Rantzaus fæstebrev bekræfter fæstets indgåelse, og dette fæstebrev skal stå ved magt, men at de to parter ved siden af har oprettet en kontrakt er sket med urette, da det ikke sømmede sig for sagsøgeren at besvære

fæstegården med noget. Da imidlertid amtmand Otto v. Thienen har stiftet et forlig imellem parterne, således at sagsøgte årligt skal have 10 skår eng, godt og dårligt mellem hinanden, og herfor skal give 20ß årligt, lader hertugen det passere, men når en af parterne dør, skal forliget være magtesløst og uden værd.

A, fol. 307 v.

Sententz tzwischen Nys Paysenn tho Elhovet also cleger an eynem und Jep Petersenn beclagten anders deyles ein vesteguth bolangen. Actum Lutken Tundern den 14. julii anno etc. lvi.

Inn saken, also sick twuschen Nis Paysenn tho Elhovet also cleger an eynem und danne Jeb Petersenn tho Lujem beclagter anders teyls irrig unnd twistich erholdenn, also dat cleger bericht, he hadde von Gossick Rantzouwen ein vesteguth, worup he nun wanet, vormuge sines breves gevestet, nuhn understunde sick beclageder ime daran hinder unnd einpas to tunde, derwegen gebeden, dat he by siner veste ungehindert tho bliwende, worup beclageder geanthwort, dat he met clegern in demsulwen jare, do das gut gevestet worden, eine contract upgericht, der cleger natosettende sick weigern deyde, welchs sines erachtens weniger also mit rechte, und in glikem valle umb vorhelpinge gebeten, hebben wy Johans, von gottes gnaden etc., na gehorter clage unnd anthwort tho rechte erkant und affspreken latenn: Dewile Gossick Rantzouwen, der tydt gewesener amptmahn tho Tundern, vestebreff de veste betuget, gestendig, so findenn wy desulwe by macht, dat awerst darenthbawen zwuschen beyden parten contract gemacht, ist mit unrechte gescheen, dan clegern nicht geburt hadde, dat vesteguth wormede tho beschweren, dewile awerst von unserm amptmahn Otto von Tynenn nun upt nye ein vorlikunge zwuschenn beyden parten upgericht, also dat beclageder x schwadenn wisches in guden und bosenn jarlichs hebben und darenthjegenn clegern xx ß jarlichs gewen scholde, so laten wy datsulwe ock gescheen, wan awerst ein von den beiden sterwen unnd affgehen wurde, schall solke vordracht machtlos und von unwerden sin und henforder dat vesteguth unbeschwert bliwen. Alles von rechts wegenn. In urkunde etc.

Tønder 1556 14. juli.

Vidimus i Thomas Mommesens sag mod Sønke Petersen.

Sagsøgte fremlagde et tingsvidne af 3/3 1552, af hvilket fremgår, at der var opnået forlig mellem Sønke Petersen og Thomas Momsen, hvorefter Uldi Jacobsen skulle have brugsret over en fjerdedel af Sønke Petersens gård, og at denne med sine børn skulle kunne bruge resten i 22 år; derefter skulle Thomas Momsen og Christian Bankesen eller deres børn sammen med medarvinger kunne bruge Sønke Petersens børns del mod en afgift på en gylden i mønt. Hvad hele Sønke Petersens børns arv i Kær herred angår, skulle Thomas Momsen og hans medarvinger have ret til den. Om landet i Vis herred skulle Sønke Petersen gå til retten.

Hertugen har på Sønke Petersens begæring udstedt det ønskede vidimus.

A, fol. 308 r.

Tomas Mommesen. Transump(t) oder vidimus. Actum Lutken Tundern den 14. julii anno etc. lvi.

"Wy Jap Ibsenn, herdesfaget, Matz Nissen und Iver Tortsenn, sandlude, mit gemeynen herdesluden inn Karherde bekennen und betugen mit dusem unsem apenenn dingeswinde vor alsweme, dat im jar nach Cristi geburt tausent viff hundert und lii donnerstags nach esto mihi erschienen binnen vorschrewenn iiii dinckstockenn desse nachgeschrewenne frame samtfrunde und de dingeslude twuskenn Sunneke Petersenn unnd Tomas Momsenn samt sine miterwen, genamen mit namen Jap Christensen, Christern Sunnicksens unnd Christern Rickquartsenn, darsulwest eindrechtig affsprekenn, dat se am latestenn upschrewen Tomas und Sunneke Peters in der frundschoep uth beider partenn vulmacht unwederroplickenn vorglicket hattenn, also dat Uldi Jabsenn schal nu vortan de verde partt von Sunnecke Peters gude mit aller thobehoringe jarlikes brukende wesen, jedoch meth beschede, dat he tho Sunderborgk darvonn redenn, und Sunneke Peters samt sinen kindern dat ander altosamen-

de na dato duses briefes xxii jar langk tho genetenn schuldig sin und Tomas Momsenn mit Christern Banckessen alle jhar ein guldenn in munt tho gewende schuldig sin, unnd wen de xxii jhar vorlopen sint, so schall Tomas Momsenn, Christierns Banckessenn ofte er kindere vorbenomet Sunneke Peters kinder deell ock vor desulwe huer also ein gulden in munte mit eren miterwen tho genetenn schuldig sin, und alle Sunneke Petersenn kinder erwe, als wor in Karharde belegen, schall Thomas Momsenn sampt sine mideerwen vulmechtig sin. Item umme dat larnd inn Wisherde schall Sunnecke Petersenn tho rechte gann. Dese vordracht hefft Baneke Iversenn und etlike andere samptfrunde angehört, ock de andern also her Arndt Hansen, dingkschriwer, Christen Iversenn, Nigels Nissenn, beide Matzsen und Nigels Arntsenn. Des alles bath ergenandter Sunneke Petersenn ein dingswinde, des em thogelaten wordt von viii frame herdesluden by namen Harke Hansenn, Christern Nissenn, Hole Nissen, Broder Ockessenn, Peter Brodersenn, Boy Nissenn, Ludde Nissenn und Hans Hansenn, de alle dingk, wo bawen geschrewen, so gan und varen als wor willen stendich sin. Des thc mehrer witlicheytt hebben wy bawen geschrewen Jap Ibsenn, Mats Nissenn und Iver Tortsenn unse ingesegele witliken latenn drukenn up spatium desses breves. Datum ut supra."

Wy Johans, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlich vor alsweme, wo da hute dato Tomas Momsen als cleger an eynem unnd Sunnecke Petersenn also beclagede anders deyles vor uns in gerichte erschienen und gedachte Sunneke Petersenn ein dingswinde ertoget, von welckerem Tomas Momsen, dewile eme daran gelegen, umb unser transsumpt oder vidimus to gewende underthenig gebedenn, welker also lutet von worten zu wortenn wy volget: "Wy Jap Ibsenn, herdesfaget, Matz Nissen unnd Iver Tortsenn, santlude, mit gemeynen herdesludenn in Karharde bekennen und betugenn met dusem unsem apenen dingswinde vor alsweme etc." dem wy eme tho weigerende nicht gewust, sondern geben eme solk eynen transsumpt oder vidimus crafft und macht dises unsers briefes mede. Inn urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt. Actum etc.

Tønder 1556 14. juli.

Elef Christensen og Peter Jebsen mod Ludde Fritzen.

3 demat eng, beliggende i Bøking og Kær herreder. Sagsøgerne har berettet, at de som medbeslægtede for 3 år siden i henhold til et købe- og skødebrev havde købt de omhandlede 3 demat eng af de rette arvinger for en sum penge, men engen blev med urette forholdt dem af sagsøgte. Denne svarede, at hans hustrus fader Ulde Ketelsen havde købt de 3 demat eng til arv og eje, hvilket sagsøgte beviste med et gammelt købebrev, der var udstedt i 1498. Ulde Ketelsen og sagsøgte havde i de følgende 58 år roligt og uden nogens tiltale besiddet engen, tilmed havde de opnået en kendelse af de 12 herredsbønder, hvorefter de kunne beholde den. Sagsøgerne gav til gensvar, at sagsøgte blot havde et almindeligt købebrev, og det kunne ikke bevises, at overdragelsen var sket på tinge. Der dømmes således, at på grund af den lange og rolige besiddelse og de 12 herredsbønders kendelse skal sagsøgtes gamle og uforfalskede købebrev stå ved magt.

A, fol. 309 r.

Sententz tzwischen Eddeleff Christensenn und Per Jebsenn also clegern an eynem und danne Ludde Fritzens wegen iii demat landes. Actum Lutken Tundern den 14. julii anno etc. lvi.

Wyr Johans, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit apentlichen: Nademe Edeleff Christensenn unnd Peter Jebsenn also clegere an eynem und danne Ludde Fritzens beclagter anders deyls von wegenn iii demat wisches in Buckinghamherde unnd Karharde belegenn irrig und twistich erholdenn, also dat clegere bericht, se hadden solke drey demat wisches von den rechtenn erwen also de medefrunde vor ein suma gelts vor ungeferlich dren jharen zu erbe lauts erer kop- unnd schotebreve gekofft, welks enen von Ludde Fridtsenn weniger also mit rechte vorentholden und derwegenn gerichtlich darup tho sprekende underthenig gebetenn, worup beclagede geantwort, das

sines wifes vader Ulde Ketelsenn solke drey demat wisches erfflich unnd mit rechte erkofft und an sich bracht, wo he met eynem altenn kopbreve anno etc. 1498 uthgegewen vor uns gnugsam dargethan und bowesenn, und gedachte Ulde Ketelsenn und he namals in de 58 jhar raulichen und unangesprakenn gebruckt unnd besettenn, hadde ock darenthbawen xii herdesbundenn kenninge, de eme solk lanndt one middell tho beholdende thogefunden. Herup clegere wederumb angetoget, dat Ludde Fritsen alleine eynen gemeynen kopbreff hadde und nicht tho bewisennde, dat apentlichen tho dinge na lanndrechte vorschotet wordenn, derwegen namals, wu bawen, gebeden. Also hebben wy newenst unsern lieben getreuwen redten tho rechte erkanth unnd affsprekenn latenn: Dewile cleger sinen kop met eynem olten ungefehlichten kopbreve tho bewiesenn unnd solke demat wisches in lviii jhar raulichen und one jemands ansprake gebruckt unnd besettenn und darenthbawen der xii herdesbunden kenninge up solk lannd erlanngt, so finden wy solken kopbreff unnd rausamen besitt by macht und warden tho bliwen. Alles von rechtes wegen. In urkunde etc.

XVII. Retsdage på Nordstrand 1556 15. - 21. juli.

Fra retsdagen i Tønder juli 1556 udgik der skrivelser vedrørende retsdagene på Nordstrand i s. m. Den 12. juli skrev hertugen til stalleren på Nordstrand, Heinrich Hacke, at han den 15. juli ville begive sig fra Tønder til Nordstrand. Stalleren skulle have færgе og de fornødne vogne parat, således at hertugen sammen med sine råder kunne være på Nordstrand om aftenen, i øvrigt skulle han sørge for deres underhold, så længe retsdagene varede. Samme dag 12. juli skrev hertugen til provsten over Nordstrand, hofpræst Georg Boëthius (i Vilstrup), at han skulle være i Tønder hos hertugen den 14. juli og derefter drage med hertugen til Nordstrand. Den 13. juli udgik de i det foregående nævnte breve til Iven Reventlow og Benedikt Ahlefeldt til Gelting. - I dagene 21. - 22. juli udstedtes tre omfattende forordninger (se Hansb. Reg. I, 37-55). To sager er fra Tønder amt. - At Benedikt Ahlefeldt skulle komme til Nordstrand 21/7 skyldtes uden tvivl, at hertugen havde ment, at til den tid var retssagerne med nordstrandingerne tilendebragt. Foruden sagen om Pebersmark (Burkal s.) rejste hertugen krav over for Benedikt Ahlefeldt med hensyn til marskgodset Harsbjerg (Hasbjerg, Humptrup s.) og nogle godser eller gårde, der havde hørt under Løgumkloster, men var blevet brugt af Henrik Ahlefeldt til Satrupholm (Saturup s.); hertugen vidste ikke, om dette gods var købt eller pantsat. Henrik Ahlefeldt til Satrupholm havde i 1527 med kongens billigelse af Løgumkloster købt en del gårde i Slogs herred. Hertug Hans har ikke kunnet omstøde dette køb, og godset ses ikke at være kommet tilbage til Løgumkloster. Efter Benedikt Ahlefeldts ønske blev der på Nordstrand truffet den aftale, at sagerne skulle behandles på en landretsdag. Kort efter sammenkomsten på Nordstrand sendte Benedikt Ahlefeldt til hertugen kopier af skøder og overdragelsesdokumenter, som han havde på godset Harsbjerg. Disse kopier sendte hertugen 1556 10/8 til Otto v. Thienen, for at han i herredet, hvor godset var beliggende, skulle undersøge rigtigheden af dem. Hertugen indstævnedes derpå Benedikt Ahlefeldt til landretsdagen i Flensborg august 1557, men på landretsdagens tid bad Benedikt Ahlefeldt om, at sagerne måtte

ligge stille, idet han tilbød, at han ustævnet ville møde på den første retsdag, hertugen herefter afholdt i Tønder, og lade sagen retslig afgøre af hertugen og hans råder. (1)

(1) Reg. nr. 3, 427 r, 426 v, Reg. nr. 4, 188 v.

1.

Strand 1556 15. juli.

Hr. Axsen og Hans Onning i Lundenberg mod Volcquart Mommessen i Evensbøl.

Noget pantsat land, som sagsøger Hans Onnings fader Onne Brudersen for mange år siden havde pantsat til sagsøgte fader Nommæ Volquartsen. (1)

De 5 herreders(2) råds kendelse og dom i sagen stadfæstes. Ifølge rådets afgørelse skulle det pantsatte land tilbagegives sagsøgerne, og disse skulle tilbagegive sagsøgte pantessummen med alle omkostninger i henhold til fromme folks kendelse. Ifølge hertugens dom skal dette finde sted i løbet af 6 uger, men da sagsøgte viser ulydighed med hensyn til at komme overens med sagsøgerne om omkostninger, skal han betale den påbudte bøde. Hvis sagsøgerne også herefter vil gøre krav gældende over for sagsøgte, skal de efter landretten kunne gøre det.

A, fol. 319 v.

(1) Jfr. nr. 14 af 18/7 s.å.

(2) Det gamle Strand var inddelt i 5 herreder med 20 kirker: Lundenberg, Edoms, Pelworm, Beltring og Wiriks herred. Ifølge Trap var denne inddeling allerede i 1593 blevet afløst af en tredeling: Edoms, Pelworm og Beltring, men hos hertug Hans regnede man, som dommen viser, stadig med 5 herreder.

Herr Axsen unnd Hansz Onningk tho Lundenbargen unnd Volckquart Mommessenn sententz etzlich vor-

pandet landt belangenn. Actum im Strande denn 15
julii anno etc. lvi.

Inn sackenn, so sich twuskenn Herre Axsenn unnd
Hanß Onningk tho Lundenbarge alsz cleger ann einenn
unnd Volcquartt Mommessen tho Ewenßbul alsz beclagtenn
anders teils etzlich vorpandet landt, so daß clegers
Hanß Onninges vater Onne Bruderssen dess beclagten
vater Nomme Volquarttsenn vor velenn jarenn vorpanndet
hebben scholl, errich unnd twistiich erholdenn, hebbe
wy Johanß etc. sampt unnsenn lewenn getruwenn rehtenn
nach vorhor der sackenn, rede unnd jegenrede tho recht
erkannt unnd affsprekenn latenn: Nachdem de viffherde
raht denn clegers solck vorsettet unnd vorpandet landt
unnd denn beclagendenn sin bandtgeldt meth allem ungel-
de nach framer lude erkandtnusse, de eth inn der
frundtschup vorlickenn soldenn, wedderthogebenn thoge-
fundenn, so erkennenn wy deß vieffherde rades findunge
unnd sententz by machtt, unnd sol beclagter denn cle-
gerenn schuldick unnd plichtigk synn, solck gepandet
landt binnenn seß wekenn, wie denn de clegers dat un-
geldt ock betalen soll, nach dato dieser unser sententz
uththolegen unnd synn pandtgeldt tho nemendenn, unnd
diewile he de vieffherde radeß sententz (nach) sick
meth denn cleger deß ungeldeß halbenn tho vordragen un-
gehorsam wordenn, soll he inn solcke gebadene broke
oder pæne vorfallenn unnd diesulwenn tho gewende schul-
dig unnd plichtig sinn. Wenn nuhn solkes geschehen unnd
de clegers denn beclagedenn wedderumme unbesprakenn
nicht lattenn wollenn, sollen se nach landtrechte tho
donde macht hebbenn. Alles vonn rechts wegenn. Inn ur-
kunde meth unsernn furstlichen secrete vorsegeldt unnd
gebenn to Morsum inn unserm lande Nortstrande am xvten
julii anno etc. lvi.

2.

Nordstrand 1556 16. juli.

Merten Ochsen mod Knud og Hans Laurentsen, brød-
re.

3 stykker kirkejord, kaldet Østersø, Midtersø og
Vestersø, som sagsøgte fader Laurentz Knudsen i

tidligere tid havde fæstet til sig og sine arvinger imod tilbørlig afgift.

Sagsøgeren, der havde Laurentz Knudsens datter til ægte, følte sig forurettet ved, at sagsøgte beholdt 3 stykker kirkejord for sig alene, da han var medarving til sin svigerfaders efterladenskaber. Sagsøgte kan ved breve fra Frederik 1. og Christian 3. og en overenskomst, oprettet af staller Marquard Sehested, bevise, at deres fader først havde opnået fæste på kirkejorden af biskoppen, hvilket fæste derefter var blevet stadfæstet af kongen. I det ene af disse breve er anført, at sagsøgte efter deres faders død kunne bruge kirkejorden imod tilbørlig afgift. Sagsøgte tildømmes denne kirkejord, idet det også er i overensstemmelse med hertugens forordning, at kirkejord forbliver samlet og ved stavnen. Det forholder sig imidlertid således, at der af besidderne af kirkegods ikke kan fås den afgift, som godset kan yde. Hertugen vil derfor med sine råders medvirkning affatte en ny og særlig reces eller forordning om (1), hvad der årligt skal ydes i leje af kirkens jord, hvorefter sagsøgte tillige med andre skal rette sig.

A, fol. 320 r.

(1) Jfr. Kirkeordning for Nordstrand af 1556 22/7
(Hansb. Reg. I, 42).

Knuth unnd Hanß Laurentzen sententia uff etzlich kirchennland. Actum im Strande den 16. julii imm 56.

Wyr Johannß von gottes gnaden etc., erbe tzu Norwegen etc., bekennenn hirmit offentlich: Nachdem sich zwischenn Mertenn Ochseenn also cleger ann einenn unnd danne Knudt Laurensenn unnd Hanß Lauretsenn beclagtenn anders teils vonn wegenn drey vennenn kirchennlandes die Ostersehe, Middelsehe unnd Westersehe genandt, welches Laurentz Knutzenn inn vorzeitenn uff sich unnd seine erbenn vor geburliche abgiffit gevestet, unnd beclagte alleine zu ihrem gebrauch gezogenn unnd behaltenn, inn deme cleger sich, dieweil ehr Laurentz Knutzenn tochter hat unnd zu seinem nachlaß ein mitterbe, vorunrechtet zu sein vormeint unnd derwegenn umb rechtshorhelffunge underthenigk gesucht unnd gebetenn,

irring und twist erholten, also habenn wir nebenn unsern lieben getrewenn rethenn nach gehorter clage unnd andwort zu recht erkandt unnd absprechen lassenn: Die weil beclagte vor unß inn gerichte mitt unsers geliptenn herr unnd vaternn, weilandt konigk Friderichs ho(c)hloblicher unnd milder gedechtnusz, unnd danne unsers geliebten brudernn, itzig regirendenn konigs zu Dennemarkenn brivenn, auch einer sunderbarenn vortracht deß gewesenenn stallers im Strande Marquart Seestedenn bewiesenn, daß ihr vater Laurentz Knudsenn solch kirchenlandt erstlich vonn dem bischoff unnd volgig durch confirmationn unnd bevilwortung Ihrer Mtt. inn vestunge erlangt, unnd der eine begnadungsbrieff sich sunderlich mitt uff Knutt und Hans Laurentzenn gebruedere referirenn thut, daß sie solch landt nach deß vaternn absterbenn vor die gebur gebrauchen solten, zu deme auch ohne daß recht unnd billig unnd unser vorordnung gemeß, das daß kirchenlandt bey ein zu behaltenn unnd bey denn stavenn zu bleibenn, so solenn beclagte Knut unnd Hans Laurentz solche drey genante vennenn auch hinfuro habenn, nutzenn unnd gebrauchenn unnd derwegenn vonn clegernn unangefochtenn unnd unbesprochenn bleybenn. Unnd also aber diese unrichtigkeit zu befindenn, daß mitt denn kirchengueterenn unbilliger weyse umgangenn unnd daßjenige, waß es zu ertragenn, unnd sich vonn recht unnd pilligkeit wol eigendt unnd gezimpt, vonn denn besitzernn nicht zu erlangenn, so seind wir derhalbenn endtschlossenn auß angezeigtenn bewegnussenn unnd bedacht mitt solchenn unnd dergleichenn kirchengueterenn, waß die jerliche hure unnd affgiffit sein sol, sunderliche receß unnd vorordnung mitt zuthun unser beyhabendenn rethe vonn neuenn zu vorfassenn unnd uffzurichtenn, derenn sich beclagte Knut unnd Hansz Laurensen neben andern auch gemeß zu vorhalten und unweigerlichen nachzusetzen. Alles vonn rechts wegen. Inn urkunde mitt unsem f(urstlichen) secrete.

3.

Morsum på Nordstrand 1556 16. juli.

Backe Eddessen mod Baye Ocksen.

Et bol i Volgsbøl.

Sagsøgeren, der havde en ager, som gik gennem bolet, mente, at han var nærmere til at leje bolet end sagsøgte. Både Beltring herreds råd og de andre 4 herreders råd havde da også ved dom tilkendt ham dette. Sagsøgte svarede hertil, at den nævnte ager ikke lå i bolet, men ved bolet og var adskilt fra dette ved en grøft. Hans fader havde efter den store flod med svært arbejde, møje og omkostninger på ny inddiget bolet, og sagsøgte havde brugt og besiddet det i 23 år, fordi det efter hans formening var tilstået ham af Laurentz Boisen. Dom: Da den omhandlede ager ligger i bolet og er blevet nedarvet, stadfæstes de 5 herreders råds kendelse, at sagsøgeren i henhold til landretten er nærmest til at leje bolet. (1) Hvad angår diget og betalingen for diget, kan sagsøgte rejse tiltale ved retten.

A, fol. 321 r.

- (1) Se Landretten af 1558 § 57 (Quellensamml. V, 156).
Nordstrands landret af 1572, 2. del § 71.

Sententz tzwischen Backe Eddesen unnd Baye Ochsenn vonn wegen eines bols zu Volgksbul belangenn. Actum Morsum im Northstrande den 16. julii anno etc. 56.

Wir Johanß etc., bekennenn hirmitt offentlighenn: Nachdem sich zwischenn Backe Edessenn also cleger an einenn unnd danne Baye Ocksenn beclagtenn andersteils vonn wegenn eines bolß zu Volcksbull belegenn irrung unnd zwist erhaltenn, also daß sich cleger bedunckenn lassenn, dieweil ehr einenn durchstrengichtenn acker inn bemelten bole hette, daß ehr vor Baye Ocksenn zu solchem bule vor die huere der negeste, hette auch daruff nicht alleine deß Bolteringherdeß rats, sundernn darzu der andernn vierherdeß rath sententia erlangt unnd bekommenn, worruff beclagter geandtwort, daß solcher acker nicht inn dem bole, sundernn daran gelegenn unnd abgegrabenn, auch darzu nicht gehorich, so hette auch sein vater das bolle nach der grossenn fluth mitt schwerer arbeit; muhe unnd uncostenn wiederumb eingeteicht unnd nuhn inn drey unnd zwantzick jar gebraucht unnd besessenn, seines erachtens, dieweil ihme

vonn Laurentz Boisenn solches gegonnet, mitt rechte, unnd das ehr darbei billig gelassenn, also habenn wir nach gehorter clage unnd andtwort nebenn unsernn liebenn getrewenn rethenn zu recht erkandt unnd absprechenn lassenn: Dieweil wir befindenn, daß solcher durchstrengichter acker mitt inn dem bole gelegenn unnd darinne ererbet wordenn, unnd danne dem landrechtenn gemeß sein solle, daß cleger vonn wegenn solchs ackers zu dem bole, so ferne es einenn andernn vor die huere verstattet, der nechtste, der funffherdes rhat auch daruff sententirt unnd gesprochen unnd clegernn zuerkandt, so finden wir der funffherdes rhat kennunge bey macht, unnd so viel den diek unnd diektalinge betreffenn, soll Baye Ocksenn mitt rechte sprechenn, woruff ihme auch die billigkeit zu widerfahrenn. Alles vonn rechts wegenn. Inn urkunde.

4.

Nordstrand 1556 16. juli.

Hans Simensen og hans brødre i Odenbøl mod Hans Brodersen i Volgsbøl.

Sagsøgerne beskylder sagsøgte for at have dræbt deres broder.

Da sagsøgte af de 5 herreders råd er blevet tilkendt at kunne fri sig for beskyldningen ved ed, og det er bevist, at han har aflagt ed, skal eden og de 5 herreders råds kendelse, som hertugen har konfirmeret, stå ved magt, idet Nordstrand er undergivet frisisk ret.

A, fol. 321 v.

Sententz zwischen Hannß Simensen sampt sinen brudern tho Odenbull unnd Hanß Bruderssenn tho Volkeßbull einen todtschlag belangende. Anno etc. lvi. im lande Strande den 16. julii.

Inn sakenn, so sick twuskenn Hanß Simensenn sampt sinenn brudernn tho Odenbul als cleger an einem unnd Hanß Broderssenn tho Volkesbull beclagdenn ander dey-

les, wegenn dat er clegers brudernn vom lewende thom dode gebracht hebbenn schole, errich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johanß etc., sampt unsenn lewenn getruwenn rethenn nach verhor der sakenn, rede unnd gegenrede unnd allenn andernn schrifftlichen bewiß tho recht erkandt unnd affsprekenn latenn: Nachdem gedachter beclagte Hanß Broderssenn sick solker sakenn, die wile he desulwe vormeinete meth einem eyde afftholegen, vonn der viiffherde raht uperlegt unnd thoerkandt worden, unnd he denn eydt, wo inn gerichte bewesenn, gedann, erkenne wy, nachdem solkes unsers landes Northstrand, also de register methbrengenn, frisische recht ist, wy ock sy darbey ungehindert bliwenn tho latenn, solkes confirmirt hebbenn, solkenn eydt unnd der vieffherdes raht findunge unnd sententie by macht, unnd soll wegenn desseulwenn todtschlages nicht vonn dem cleger mehr tho beschuldigenn, sunder desshalbenn fry sin. Alles vonn rechts wegen. Inn urkunde mitt unserm furstlichen secrete vorsiegeldt unnd etc.

5.

Nordstrand 1556 17. juli.

Hr. Niclaus Hansen, præst i Odenbøl, mod sognefolkene sammesteds.

Vor Frues vikariat i Odenbøl.

Sagsøgeren berettede, at han i tidligere tid af biskop Gotskalk i Slesvig var blevet forlenet med Vor Frues vikariat i Odenbøl i henhold til brev og segl, som blev fremvist i retten. Da han havde mistet synet, afsatte sognefolkene ham fra vikariatet og overdrog det til sognepræsten i Odenbøl. Sognefolkene berettede ved deres befuldmægtigede, at sagsøgeren ved tiltrædelsen som præst af god vilje var blevet forundt vikariatet på det vilkår, at han skulle fratræde det, når han blev præsteviet.

Dom: Det tilkommer hertugen at forlene gejstlige med vikariater. Sagsøgeren har ikke forbrudt vikariatet. Med hertugens tilladelse har han af konsistoriet i Slesvig opnået dom for, at han kan nyde vikariatet i henhold til sin forskrivning. Han skal da for livstid

kunne besidde vikariatet til sit underhold. Sognefolkene har gjort úret, og de skal være skyldige at betale vikaren, hvad de har unddraget ham. (1) Når sagsøgeren er død, vil hertugen udstede forordning om, at vikariatet anvendes til kristelig brug.

A, fol. 321 v.

- (1) Niclaus Hansen havde i forvejen, formentlig mens hertugen holdt ret i Tønder, indgivet supplik til denne. Efter hertugens dom, der affattedes skriftligt, opstod strid mellem Odenbøl og præsten, der beskyldtes for at fordre for meget (Hertugens skrivelse af 1556 11/7 og 25/9 til staller Heinrich Hacke, Reg. nr. 3, 426 r, 165 v).

Sententz herr Niclaus Hansen siner vicarie, die er vom Gotschalck bischoffen erlangenn, belangen. Actum im Nortstrande den 17. julii anno etc. 56.

Wir Johanß vonn gots gnadenn etc., bekennenn hiermitt offentlichen: Nachdem der wirdige unser lieber getreuer herr Niclauß Hansenn vor unuß underthenigk bericht, er in vorzeitenn vonn dem erwirdigenn herrn Gotschalck, bischoffenn zu Schleszwigk, eine vicarie zu Odenbul, unser lieben frawenn genendt, inn vorlehnung erlangt unnd bekomenn vormuge unnd inhaltts brieff unnd sigel, so er inn gerichte gezeigt, unnd also ehr durch vorhenghnuß deß allmechtigen seines gesichts benommenn unnd blind wordenn, understundenn sich gemeine caspelleute inne der vicarie zu endtsetzenn ihres eigenn gefallens ihrenn itzigenn kirchherrnn zuzuwendenn, der dieselbe auch eine zeitlang genossenn unnd gebraucht, unnd ehr zu seinem schadenn unnd nachteil emperenn muessen, derwegenn underthenigs vleisses gebethenn, inne bey erlangtenn begnadunge nicht alleine bleibenn zu lassenn, sundernn darbei gnedigk schuetzenn unnd handhabenn, woruff beclagte caspelleute durch ihre vollmechtigenn berichten lassen, er wehre herr Niclaus Hansenn der zeit, wie er priester werdenn sollenn, solche vicarie auß gunst unnd gutenn willen gegonnet wordenn, mitt dem bescheyde, wann ehr geweyhet, deß ehr alsdanne solche vicarie wiederumb abtrettenn solt, derwegenn gebeten clegernn vonn seiner unbilligenn furde-

rung abzuweysenn, also habenn wir nach gehorter clage unnd andtwortt auß furstlicher macht unnd obrigkeit, unnd dieweil unnß nemehr solche geistliche vicarienn zu vorlehnenn ohne mittel gebuerenn, gnedigk gegonnet unnd vonn rechts wegen zugelassenn: Dieweil clegern herr Niclaus Hansenn solche vicarie mitt allenn ihrenn einkommen vorlentt unnd vorschriebenn, dieselb auch nicht verbrechenn, unnd daruber uff unser gnedigk zulassenn aus dem consistorio zu Schleszwigk sententia erlangt, daß ehr dieselbe lauts seiner vorschreybunge zu genies- sen, so sol ehr dieselb auch hinfuro zeit seines lebens zu seinem underhaldt besitzen unnd gebrauchen, unnd habenn die caspelleute, daß sie ihn wieder billigkeit eygens gewaldts ohne unser wissenn unnd willenn endt- setzt unnd die einkommenn an andere ortte endtwendet, unrecht gethann, sollen ihm auch darvor den endthobenn außstandt zu bezalenn schuldigk sein. Wann aber cleger mitt tode befallenn unnd abgehenn wurde, alsdann wol- lenn wir ferner vorordnung thun, daß dieselbe zu christlichenn gebrauch der gebur angewendet werde, unnd bevehlenn daruff itzigenn unnd kunfftigen unsern stallernn im Strande, ihr wollet her Niclauß Hansenn bey dieser unser vorlehnunge schutzenn unnd handhabenn, darann geschicht unser zuvorlessige meynunge. In ur- kunde mitt unserm furstlichen secret etc.

6.

Morsum på Nordstrand 1556 17. juli.

Mombke Lubbessen i Pelworm mod Adde Renssens arvinger.

Mageskifte af noget jord mellem sagsøgerens fader og farbroder og Adde Renssen.

Pelworm herreds råds og de 5 herreders råds dom stadfæstes, idet Pelworm herreds råd og derefter de 5 herreders råd har dømt således, at den af parterne, der ikke havde fået det fulde mål, skulle have det fulde mål udlagt af den anden part.

A, fol. 322 v.

Mombke Lubbessen tho Pilworm wedder Adde Renssen erwenn belangende etzlich landt, so vorbuten, dat cleger vormeinde sine fulle mathenn nicht vonn beclagedenn vader bekommenn hedde. Actum Morsum ihm Strande den 17. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twuskenn Mombke Lubbessen tho Pilworm als cleger ann einenn unnd Adde Renssen erwenn also beclagedenn anderteyles etzlich landguth, so Mombke Lubbessenn vader unnd vaderbroder meth (Adde)(a) Rensenn vorbutet hebbenn sol, belangenn errich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johanß etc. sampt unsenn lewenn getruwenn rethenn tho rechte erkanth unnd affsprekenn latenn: Nachdem erstlich de Pilwormer unnd darnach der viiffherder rhat unsers landes Nortstrandt inn dieser sakenn sententiret unnd gefundenn, welkerem parthe die mathe nicht full gemaket, nochmals de mathe full gemaket werdenn solle, erkenne wy erstlich deß einenn unnd darnach der vieffherde rhat sententie unnd findunge by macht, also welk partt sick tho beclagen unnd nochmals sine fulle mathe nicht bekamenn, den sol dath ander teil nach vormoge der herdesfindunge sine fulle mathe uthtolegenn schuldig sin. Alles vonn rechts wegen. Inn urkunde meth unsem furstlichen secreté vorsegeldt und gegeben.

(a) Tekst: alle.

7.

Nordstrand 1556 17. juli.

Hans Levensen på sin hustru Christinas vegne mod Hans Brodersens arvinger.

Betaling for et dige (diektalinge), der skulle erlægges fra Hans Brodersens gård.

Da Hans Brodersens arvinger for ca. 6 år siden af de 5 herreders råd blev dømt til at betale sagsøgeren den sædvanlige digebetaling, men ikke efterkom befalingen, skal stalleren drage omsorg for, at 6 upartiske mænd forordnes til at angive digets værdi i penge. Når denne ansættelse har fundet sted, skal sagsøgte være skyldig til i løbet af 15 dage at betale sag-

søgeren hendes penge tillige med skadeserstatning for, at hun så længe har måttet undvære dem. Sker det ikke, skal hver især ifalde en bøde på 40 mark.

A, fol. 323 r.

Sententia tzwischen Hanß Levensen von wegen siner fruwenn Christina unnd Hanß Bruders erbenn der diektalinge belangen. Actum im Nortstrande den 17 julii anno 56ten.

Wyr Johanß von gots gnaden etc., bekennenn hirmit offentlich: Nachdem sich zwischenn Hanß Levensenn an stadt sines wives, Christina genandt, also clegern an einem unnd danne Hanß Bruderssenn erbenn beclagtenn anders teils von wegen etzlicher diektalinge, dewyle sy uth Hanß Brudersenn gude sich begewen mothenn, derwegenn er danne vann dem funffherdeß rhat sententia die gewontlicke diektalinge thoerkandt, welcke sie beth hertho nicht bekamenn mogenn unnd derwegenn umb vorhelpinge gebedenn, irrung und twist erholdenn, also habenn wy newenst unsernn lewenn getruwenn rethenn tho rechte erkandt unnd affsprekenn latenn: Dewyle Hanß Broderssen erwenn vor ungevehrlich vi jharenn durch deß funffherdeß rhat sententia uperlegt unnd bevahlenn wordenn, beclagede thofredenn tho stellenn, welches awerst nicht geschehenn, so schal der erbar unser lieber getreuer staller unsers landes Nortstrandt Heinrich Hacke binnenn korth nochmalnn vorschaffenn unnd daran sin, daß vi unpartische lude dartho vorordnet, de solkenn dik wardirenn unnd upt geldt setten mogenn, na welcher ansetzunge beclagede Hanß Bruderssenn erwenn schuldigh unnd vorpflicht sin scholenn, der clegerinn ehr geldt unnd watt ehr sunst tho schade geldt, datt se ehr geldt na der viffherder rhat gesprakenen sententia so lang endtratenn motenn, thoerkendt werdenn magk, binnenn xv tagen ein jeder bey verlust xl mk. brocke unwegerlich tho endtrichten unnd betalenn. Alles vonn rechts wegenn. Inn urkunde.

Morsum på Nordstrand 1556 17. juli.

Edlef Sivertsen mod Jochim Leves arvinger(): Hans Leve m.fl.)

En drabssag.

Sagsøgeren klager over, at Jochim Leve, forhen-værende staller, havde ladet ham fængsle og forhøre under tortur på grund af et drab, som han havde været med ved. Der dømmes således, at Jochim Leve som staller har handlet rigtigt, og at der ikke kan rettes beskyldninger imod ham, idet drabet havde fundet sted ud fra sagsøgerens hus, og denne havde overvåret det og ikke havde kunnet klare frisag, tilmed var undvejet fra fængslet, men atter fængslet og pinligt forhørt. Skulle det senere vise sig, at Edlef Sivertsen var meddelagtig i drabet, skal han regne med at komme til at stå til rette for det.

A. fol. 323 v.

Hannß Levessen sententia wegenñ eines todtschlages. Actum Morsum den 17ten julii annp etc. 56.

Wyr Johanß, vonñ gots gnaddenn etc., bekennenn hirmit offenttlichen, daß wir inn sachenn Eddelleff Sivertsenñ also clegernñ an einem unnd danne Jochim Levenn erwenn beclagtenn andersteils belangen, dorumb daß Jochim Leve, der zeit gewehsener staller unsers landeß Nortstrande, clegernñ vonñ wegenñ eines todtschlages, worumb ehr neben andernñ beruchtiget unnd mit im flock unnd fehringen gewesenn, zu gefengknuß einziehenn unnd peinlich befragenn lassenn, nebenn unserñ liebenn getreuenn rethen zuerkandt unnd absprechenn lassenn: Nachdem solcher todtschlagk aus deß clegers hausse geschehenn unnd ehr mitt, an unnd uber gewehsenn, sich auch der gebur genugsam mit zu endtlegenn gehabt, unnd uber solchs einmalls auß der gefencknuß endtrunnenn, woruber ehr zum andern ergriffen unnd eingezogenn unnd peinlich befragt wordenn, so habenn wir anders nicht zu befindenn, dann das Jochim Leve also ein staller amptes halbenn inn deme recht

gethann unnd darumb nicht zu beschuldigenn, solt auch kunfftig außfundigk gemacht werdenn, daß Eddeleff Sivertsenn an solchem tode teilhaftigk, sol er darvor sein recht stehenn unnd gewertigk sein. Alles vonn rechts wegen. In urkunde etc.

9.

Morsum på Nordstrand 1556 17. juli.

Hr. Frederik Levensen (1) og hr. Otto Schmit, vikarer (ved henholdsvis nordre og søndre kapel) på Pelworm mod Pelworm herreds råd.

Diger og dæmninger, som skal holdes vedlige af det gejstlige gods.

Da begge vikarer har tilstået, at de selv har holdt alle diger og dæmninger de 32 eller 33 år, de har haft vikariaterne, og de ikke har fremvist nogen benådning om, at de måtte være fri derfor, skal de fortsat uden vægning holde deres diger og dæmninger vedlige. Hvis de ikke vil det, kan de udleje landet til folk og lade dem vedligholde de diger og dæmninger, der findes på det udlejede land.

A, fol. 323 v.

(1) Af kirkeværgerens skrivelse af 1572 24/1 til hertugen ses, at Fredrik Levesen var forlenet med Maries og Skt. Jakobs len. På grund af alder og svagelighed fratrådte han i 1572 og fik i stedet tillagt underhold af sognefolkene (Hansborgark. B, 24 I).

Sententz herr Frederick Levensen unnd herr Otto Schmit tho Pilworm mitt dem rade tho Pilworm dieken unnd dammen belangen. Actum Morsum den 17 julii anno etc. lvi.

Inn saken, so sick twuskenn herr Frederick Levensenn unnd herr Otto Schmit, beyde vicarienn unnd dener der kerckenn zu Pilworm, also cleger an einem unnd dem gantzen rathe dasulwest also beclagedenn ander

deyles, dyke unnd damme, so de geistlickenn gueder holdenn sollenn, belangenn errich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johanß etc., sampt unnsen lewenn getruwenn redenn nach verhor der sakenn, rede unnd jegenrede, schriftlickenn schin unnd bewiß erkennen unnd affspreckenn lathenn: Nachdem die beidenn vicarienn, clegers im gerichte, sulwen bekandt unnd togestandenn, dath se alle dyke unnd damme ungevehrlich vor twe oder dre unnd dortich jarenn, nachdeme se solke vicarienn gehatt, sulwest bedyket unnd bedammet hebenn, ock keine begnadunge, datt se darvor endtfrienn mochte, getoget, dath se nochmals ere dyke unnd damme ohne weygerunge makenn unnd holden schollenn. Im fall se solkes tho donde nicht bedacht, so mogenn se datsulwe landt denn ludenn vorhurenn unnd solk dik unnd damm, alse up solk landt gelegt, den ludenn sulwest makenn lathenn. Alles vonn rechts wegen. Inn urkunde mith unserm furstlichen secrete vorsegeldt unnd gewenn tho Morsum inn unserm lande ut supra.

10.

Morsum på Nordstrand 1556 17. juli.

Boo Petersen mod Knud Wunnicksen (til Søgård på Pelworm).

Sagsøgeren, sovende på marken, tilføjedes skade af sagsøgte tjenerstredreng, for hvilken skade sagsøgte var gået i borgen, men sagsøgeren havde hidtil ikke fået nogen erstatning.

Sagsøgte dømmes til at yde erstatningen i løbet af 6 uger i henhold til kendelse af 4 retskafne folk, hvilke stalleren skal udnævne, idet sagsøgeren ved mundtlige vidnesbyrd havde bevidst rigtigheden af sagsøgte borgen. Sagsøgte har i retten over for hertugen indvilliget heri.

A. fol. 324 r.

Scheyn Boo Petersen also clegern an einenn unnd Knudt Wunnicksenn wegen etzlichenn zugefugtenn schadens. Actum Morsum den 17ten julii.

Wir Johannß bekennen hirmitt offendtlich: Nachdem sich zwischenn Boo Petersenn als cleger an einenn unnd danne dem erbarnn unsernn liebenn getrewenn Knudt Wunnickenß beclagtem anders teils vonn wegenn etzlichs zugefugtenn schadens, also clegernn, im velde schlaffend, durch Knudt Wunnickens jungenn bejegnet, worvor beclagter gutgesagt unnd burge wordenn, cleger sich aber beclagt, daß ehr bißhehr zu keiner erstattungē kommenn mugen, unnd derwegen umb vorhelffunge underthenigk angesucht, also habenn wir nach gehortter clage unnd andtwort nebenn unsernn liebenn getrewenn rethenn zu recht erkandt unnd absprechenn lassen: Dieweil cleger vor unns im gerichte mitt lebendigem gezeugnuß bewiesen, daß gedachter Knut Wunnickens darvor gutgesagt, gelobt unnd burge wordenn, so sol ehr ihme vor seinem erlittenen schmerzen unnd schadenn innewendig vi wochenn nach erkendtnuß iiii frommer leute, so vonn unserm staller Heinrick Hackenn darzu sollenn ernennet unnd verordnet werdenn, unweigerlich bezalenn unnd zufriedennstellenn, welchs Knuth Wunnickens auch vor unß im gerichte bewilliget unnd dergestaldt angenommen. Alles vonn rechts wegen. In urkunde etc.

11.

Morsum på Nordstrand 1556 17. juli.

Folkene i Sydkogen i Evensbøl (Eversbüll) mod folkene i Nordkogen.

Forpligtelser med hensyn til diger og dæmninger.

Hertugen befaler ved dette brev stalleren, at han så snart som muligt skal tilkalde 16 upartiske udenkogsfolk, bosiddende på Nordstrand, til at gå målene efter. Han skal tage dem i ed og på hertugens vegne befale dem, ikke for gunst eller gave at tillægge nogen af parterne mere eller mindre, end hver især med rette skal gøre ved diget, således at den overenskomst og dom, der er konfirmeret af hertugens fader kong

Frederik som hertug, kan ske fyldest og enhver erholde sit fulde mål. Begge parter indvilger over for hertugen i at ville tage sig af deres fulde mål af diget.
A, fol. 324 v.

Sententz der Süden- unnd Norden kogeslude dykenn unnd dammen belangende. Actum Morsum inn dem Nortstrande anno etc. lvi den 17ten julii.

Inn saken, so sick twuskenn denn Suderkogesludenn tho Euwersbul also cleger ann einem unnd den Norderkogesludenn also beclagedenn anders teils ere dike unnd damme ferdigenn unnd makenn tho lathenn belangende erich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johanß etc. samt unsenn lewenn getruwenn redtenn nach vorhor der sakenn, rede unnd jegenrede, schrifftlickenn schin unnd bewiß tho einem rechtlickenn affschejde beydenn partenn gewen unnd affseggenn laten, dath wy dem erbarnn unserm staller im Nortstrande unnd lewen getruwenn Hinrick Hackenn in der sakenn uperleggenn unnd bevehlenn wollenn, wo wy danne crafft dyses unses breves don, bevehlenn unnd uperleggenn eme hirmede, dath he alsbaldt ummer mogelick sostein unparteische inwendigk landes gesethenn uthkogeslude up solke errunge esken unnd densulwenn de mathe gan lathenn schole, se ock dermathenn meth eydenn inbindenn unnd ehnen unsendt halwenn meth ernste gebedenn, upperleggenn unnd bevehlenn, dath se keinem deyle weder umme gunst noch gawe ettw(a)ß mehr oder weniger, dann ein jeder deil tho maken unnd tho ferdigen berechtigt, thoder affleggenn scholenn, sonder dat se eth dermathenn, wo unß unnd unsem lande Nortstrande thom hogestenn daran gelegenn unnd uns und unsernn underthanenn ock thom bestenn geykenn moqe, also datt den uthgegewenen sententienn und belefungenn unnd unsers frundtlicken lewenn herrenn unnd vaders koning Frederichs, hochlofflicker unnd milder gedechtnuß, domals hertogen tho Schleswigk Holsten etc., darup ergangen confirmation full, all unnd genoch geschien, darmede kein deyl meth billigkeit sich gegenn unuß tho beclagen, unnd ein jeder seine fulle mathe, de sy danne ann beydenn partenn ane einich vorhinderenn tho fertigen unnd full tho mackenn sick underdenich alhie vor uns erbodenn unnd bewilligt, erlangenn mogenn. Inn urkunde meth unserm furstlichen secrete vorsegeldt und geben ut supra.

Morsum på Nordstrand 1556 17. juli.

Volquart Rennessen mod unge Jens Hansen. (1)
Sagsøgtes drab af sagsøgerens broder.

Sagsøgeren har hidtil ikke kunnet erholde ret med hensyn til drabet, tilmed gik han med frygt for manddraberen og hans slægt selv i livsfare. Han bad derfor om, at der måtte forundes ham ret. Sagsøgtes slægt beredtede herimod, at sagsøgte havde handlet i nødværge. Kort tid efter drabet var der ved gode mænds underhandling i kraft af en overenskomst, brev og segl opnået en forsoning, og de mente derfor, at rettens strenghed ikke skulle overgå sagsøgte. Imod dette beredtede sagsøgeren videre, at han af fogeden Boye Feddersen og de andre underhandlere dels med gode ord, dels under trusler var blevet formået til at gå med til overenskomsten, men han havde dog kun indvilliget i den, for så vidt hertugen ville bifalde den. Hertugen hørte derpå amtmandens og andres beretning, og især fordi det ikke havde kunnet bevises, at drabet var nødværgedrab, afsagdes følgende dom: Hertugen finder, at man fra alle sider er omgåedes urigtigt med sagen. Sagsøgeren har således indvilget i den mindelige forhandling, men det skriftlige herom er ikke affattet som en overenskomst, men som et omslags- og pengebrev. Han har over for amtmanden først benægtet den hele forhandling og sagt, at pengebrevet skyldtes en gammel treårig gæld og ikke vedrørte manddrabet, men da fogeden Boye Feddersen og forhandlerne samt den dræbtes broder, forglemmende deres ed og pligt mod hertugens udgåede befaling - uden hertugens og hans amtmands vidende - bedragerisk har ladet det skriftlige fra forhandlingen være en overenskomst vedrørende drabet, er de ifaldet hertugens straf og unåde og er skyldige at bøde. Sagsøgte, som amtmanden har tilladt at stille borgen, skal fængsles, hvorefter sagsøgeren ufortøvet skal forundes ret i sagen.

A, fol. 325 r.

- (1) Jens Hansen - i tekstens overskrift: Hans Jensen. - Parterne i denne drabssag havde hjemme i Viding herred. Af hertugens skrivelse af 21/5 s.å. til

amtmanden i Tønder ses, at denne havde ladet Viding herreds råd pådømme sagen. At hertugen ikke har dømt i sagen i Tønder, men først på Nordstrand skyldes formentlig, at nogle af de implicerede, dog ikke sagsøgeren, har haft ulyst til at få udsoningen af drabet gjort ugyldig. Det er uden tvivl hertugen selv, der har været ivrig for, at intet drab måtte udsones uden hans eller amtmandens mellemkomst. Ifølge hertugens skrivelse af 8/10 s.å. til amtmanden er hertugens dom ikke blevet efterlevet, men det indskærpes, at den skal efterkommes. Først 1558 2/9 udstedtes oprejsningsbreve til parternes slægt, der havde oprettet overenskomsten (Reg. nr. 3, 412 r, nr. 4, 4 v, Reg. A, 420 v - 421 r).

Sententz tzwischen Volquart Rennessenn unnd junge Hanß Jenssenn wegenn eines dotschlags. Actum Morsum den 17ten julii anno 56.

Wyr Johanß, vonn gots gnaden erbe tzu Norwegen etc., bekennen hirmitt offendtlichen, nachdem sich zwischenn unsenn liebenn getrewenn Volquart Rennessen also clegern an einem unnd danne junge Jenß Hanssenn beclagtenn anders teyls vann wegenn eines todtschleges irrung unnd zwist erhaltenn, also das cleger bericht, es were ihm sein bruder schendlich vonn lebenn zum todt bracht, hette auch bißhehr geburlichs rechtenn uber ihne nicht bekommenn mugenn unnd muste sich noch daruber selbs deß todtschleggers unnd seiner freundschaftt besorgenn unnd leibsgefahr stehenn, derwegen gebetenn ihme so viel also recht tzu vorgonnenn, woruff deß tedters freundschaftt bericht, daß ihr freuntt junge Jens Hansenn zur notwehr gedrunge wordenn, wordurch leyder die endtleibunge ervolget, es were aber nichts desto weniger kurtz daruff der handell durch guter leute underhandlung zur außon und vortracht vormuge brieff unnd segell gericht, liesenn sich derwegen beduncken, das beclagter darbei gelaßenn und weiter und mehr mit der scherff des rechten nicht zu boschwerenn, hiruff cleger hinwider bericht, das er zu solcher vortracht durch Boye Veddersenn, den vogt, und die andern vorhandelsleut mit gutem und zum teill be-draulichen wortenn vormucht worden, aber doch in disel-

be weyter unnd mehr nicht bewilligt noch angenommen, dan sofern solchs mit unserm gnedigenn consent, willen und zulas zu gescheen und derwegen nochmaln, wie oben, so vill als recht gebetenn, also haben wir nach gehor-ter clage unnd antwort, auch mehr eingenommenenn umbstendigen bericht unsers amptmans und anderer und sund-erlich, also die nothwere nicht zu beweysenn gewest, newen unsen lewen getruwen redten tho rechte erkanth und affsprekenn latenn: Dieweill wir aus allerhandt bestendigen anzeige befinden, das von allen teylen also clegernn und beclagten, dartzu den dedingsleuten, mit den sachen unrichtigen umbgangenn, cleger auch denn freundlichen handell bewilligt, und aber in schrifften nicht als eine vortracht, sundern umschlags- unnd penningbrieff vorfassen lassen, auch den gantzen han-dell vorerst jegenn unserm amptman vorneinet mit dem anhange, das solcher penningbrieff von alten und vast dreyjerigen schulden herreicht und nicht den todschlag belangenn thette, welchs sich doch anders erweyset, Boye Veddersenn, der vogt, auch sampt seinen zugehori-genn underhandlernn, auch des entleibten bruder vorges-senn irer eyde unnd plicht und unserm ausgegangen be-vehll tzuwider denn handell one unser oder unsers ampt-mans wissenn und willen gantz betriglichenn zu vortrag gesetzt, so sollenn sie derwegenn und alle diejenigenn, als solche vortracht behandeln helffenn, in unsere straffe unnd ungnade gefallen unnd darfur zu bessern schuldig und vorpflicht sein, und also auch der tod-schlag bekannt wirdt und unlaugbar ist, auch von des tedters freunden nicht widerrochenn, und unser amptman aber den thetter hiebevornn tzu burgen handen kommenn laßen, so wollen und bevehlen wir ernstlichen, das solcher todtschlager widerumb durch unsen amptman von den burgen gefordert und zu gefengnis eingesogenn, und danne clegern ungeseuempt, so vill also recht, daruber vorstattet unnd vorgunnet werde, damit solch tadlich vorhandlung iren vorwirckten löhn tzu bekommen. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

Morsum på Nordstrand 1556 18. juli.

Nonne Hansen mod Jochim Leves arvinger.

En halv demat land.

Ifølge sagsøgerens beretning har Jochim Leve i tidligere år krævet 1/2 demat af hans jord, men han blev forligt med ham og gav ham 9 gylden for hans formentlige krav på landet. Efter Jochim Leves død fordristede hans arvinger sig til med magt at trænge ham bort derfra, hvorfor han bad om beskyttelse. Sagsøgte Hans Leve mente, at da hans fader, Jochim Leve, havde solgt dette land, var han nærmere til det end sagsøgeren, og denne havde da også godvilligt taget de 9 gylden tilbage. Han påstod derfor, at sagsøgerens krav var ubeføjet. Landet tildømtes sagsøgte. De 5 herreders råd har ganske vist tilkendt Nonne Hansen det, men da de tre retskafne og pålidelige mænd på hertugens forespørgsel i retten har udtalt, at de efter den afsagte dom stiftede forlig imellem parterne, og at sagsøgeren straks tog købesummen til sig, for hvilken han havde tilhandlet sig landet, skal forliget stå ved magt.

A, fol. 313 u.

Sentencie tzwuschen Nonne Hansenn und Jochim Levens erbenn wegenn ein halb demat landes bolangen. Actum Morsum im Nortstrande den 18. julii anno lvi.

Wy Johans, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlichen, nachdem sich tzwuschenn Nonne Hansenn also clegernn an eynem und danne Jochim Levens erben beclagtenn anders teils von wegen ein halb demat landes irrung unnd twist erhaltenn, also das cleger bericht, es hette vorruckter jhare Jochim Leve ein halb demat in seinem lande angefochtenn, vorumb er sich mit ime vorglichenn und ix gulden vor seine vormeinte zuspruche gegebenn hette, dasselb auch vor also nach unangefochten gebraucht unnd besessenn, bis Jochim Leve mit tode abgangenn, understunden sich Jochim Levens erbenn ine mit gewalt davon zu dringenn, derwegen underthenig gebetenn, ine vor gewalt zu rechte schutzenn unnd handha-

ben, woruff Hans Leve berichtet, dewill sin vader solk stuck landes vorkofft, achte er sich zu dem kauffe neher alse Nonne Hanses zu sein und hette uber solches alles mit Nonne Hanses in gute und freundschaftt handeln lassenn, das er sein kauffgeld alse die ix fl. wiederumb gutwillig an sich genomenn und ime das halbe demat solt volgen lassenn, liese sich derwegenn bedunckenn, das cleger seiner furderung weder fug noch recht und ihne billich unbesprochenn liesse, alse habenn wir nach gehorter clage unnd antwort zu rechte erkannt unnd absprechenn lassenn: Wiewoll nun der funffherdes rath Nonne Hansen solch lanndt mit rechte zuerkant, welchs er auch vormuge desselbenn pillich zu genießen gehabt, dieweill aber durch drey frome unvordechtige leute, die wir bei ihren eydenn und pflichtenn befragen lassenn, vor uns in gerichte offentlich bekannt und zugestandenn, das sie die parten nach gesprochener sentenciæ an beidenn teilenn freundlich und woll vorglichenn unnd vortragenn, cleger auch zur stund das zugehandelte gelt an sich genommen, so finden wy solche uffgerichte vortracht by macht, unnd sollenn Jochim Levens erben dieselb halb demat ungehindert habenn und behaltenn. Alles von rechts wegenn. In urkunde.

14.

Nordstrand 1556 18. juli.

Volquart Nomesen (i Evensbøl) mod Jochim Leves arvinger. (1)

Noget land, som sagsøgerens fader for mange år siden imod en sum penge havde taget i pant af Hans Onniksens fader.

Hans Onniksen har forleden dag fået en dom (2), hvorefter han skal tilbagegive pantesummen og derpå atter tage landet til sig. Sagsøgeren forespørger, hvorvidt han skal tage pantesummen til sig eller tilstille Jochim Leves arvinger den, da landet atter er pantsat og kommet på tredie hånd. Hans Leve udbeder sig en frist, da han hjemme har breve og segl, hvormed han mener at kunne udfri sig af sagen.

Dom: Da sagsøgeren har overgivet landet til Lorenz Leve

for pantessummen, og denne har mageskiftet det, skal sagsøgeren modtage pantessummen af Hans Onniksen og udbetale til Jochim Leves arvinger det pengebeløb, som deres bedstefader har udlånt, med forpligtelse til at indløse landet fra dem, med hvem deres bedstefader har mageskiftet, og i henhold til hertugens sentens at lade det komme på rette sted. Hvis Jochim Leves arvinger er utilfredse hermed, kan de, når hertugens sentens er efterkommet, rejse sagen over for de 5 herreders råd.

A, fol. 313 v.

- (1) Jfr. hertugens skrivelse af 1549 17/3 til Jochim Leve (Hansb. Reg. II, 595)
- (2) Af 15/7, Nordstrand nr. 1 s.å.

Laurentz (Lorens) Leve d.y. g.m. Sile

Joachim Leve + ca. 1553 g.m. Anna Ahlefeldt

Hans Leve g.m. Anna v. Buchwald Anna Dorothea

Sententz tzwusken Volquart Nomesenn und Jochim Levens erwen etzlichs landes bolangenn. Actum Nortstrand den 18 julii anno etc. lvi.

Wy Johannis, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlichen, nachdem sich tzwuschenn Volquardt Nomessenn also cleger an eynem und danne den erbarnn unsern liebenn getrewen Jochim Leven erbenn beclagtenn anders teyls, von wegenn etzlichs landes, also clegers vatters lang vorruckter jharenn von Hans Onniksen vatternn vor eine suma geldes ann sich gepfandet und Hans Onniksenn danne gestern durch eine sentencia in gerichte erhalten, das er seinen pfandschilling auslegen und das land wiederumb an sich nemenn solt, derwegenn Volquardt Nomesenn befragt, wie er sich mit den pfandschilling, dieweil solch land weiter vorpfandet unnd in die dritte hannd geratenn, zu vorhalten, ob er dasselb an sich nemen oder Jochim Leven erben zustel-

lenn solt, woruff Hanns Leve bericht, das er zu hause etzlich brieff unnd sigell, wormit er sich von dem handell zu freien vormeint, und derwegenn umb frist gebetenn, irrung und twist erhalten, also haben wir neben unsernn lieben getrewen reten zu rechte erkannth unnd absprechenn lassenn: Dieweill Vollquart Nomesenn gedacht land Lauerentz Leven wedereum vor denn pandtschilling owergebenn und Lauerentz Leve datsulweste darna wieder vorbranget und vorbutet, so schall Volquart Nomesenn solken panndschillingk von Hanns Onniksenn an sich nemenn und Jochim Leven sinen erwen ehr gelt, wovele ehr grote vater uthgelecht, wedereum vornogenn, und scholenn alsdanne Jochim Leven erwen schuldig unnd vorpflicht sin, solk lannd von dennjenen, met denen es ehr grote vater vorbudet, wedder intofryenn unnd inhalts unser sentencia an iren geburlichen ort volgen to laten. Hebben alsdan Jochim Leven erben des kein benogent, mogen se nach vollentagener unser sentencia wieder vor den viffherder rath spreckenn, alda enen geborlichs rechten tho widerfaren. Alles von rechts wegenn. In urkunde etc.

15.

Morsum på Nordstrand 1556 18. juli.

Momme Nickels mod Hans Tadessens arvinger i Volgsbøl.

Noget jord, som af sagsøgte skal være frataget sagsøgeren.

Sagsøgte har i retten fremlagt det brev, ifølge hvilket staller Marquard Sehested solgte dette land til sagsøgte, samt hertugens stadfæstelse af brevet. Sagsøgeren har ikke kunnet fremlægge noget, hvormed hun kunne omstøde dette salg, men har kun fremført ord. Købebrevet og hertugens stadfæstelse deraf skal stå ved magt (1). Hvis sagsøgeren atter vil tiltale sagsøgte vedrørende jord, skal sagen først rejses for det ene herreds råd og dernæst for de 5 herreders råd.

A, fol. 314 r.

- (1) Det brev, som sagsøgte fremlægger, er formentlig brevet af 1545 25/2 (Hansb. Reg. II, 220), hvorved hertugen solgte noget opskyllet land og et stykke dige til Hans Tadesen. Ved brev af 1552 26/3 stadfæstede hertugen dertil Hans Tadesens køb af et stykke mellemdige (Reg. A, 218 r). - Jfr. nr. 29 af 20/7 s.å.

Sententz Momme Nickels und Hans Tadessen erben etzlich lanthguth bolangen. Actum Morsum im Nortstrandt den 18 julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sikk twuschen Momme Nickels als clegerin ahn eynem unnd Hanns Tadessenn erbnamen tho Volkesbull also beclagedenn ander deyles etzlich lanthguth, so clegerin von den beclagedenn entwendet wesenn soll, bolangennde errich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johannis, von gottes gnaden, sampt unsen lewen getruwenn redtenn nach verhoer der saken, rede und jegenrede, schrifftlickenn bowies unnd urkundenn tho rechte erkanth unnd affsprekenn latenn: Nachdeme de boclagedenn up solk landt des erbarn Marquardt Seestedtenn, gewesenen stallers im Strande, breff, dat de eren solk lanndt von eme gekofft hebbenn, und darup, dat wy bomelten kop confirmeret und ratificeret, unsen brieff in gerichte gelecht, unnd de clegerynn nichts, darnede se solk einen kop ummesteten, alleine blcte wort furbringen mugen, dat solk kop unnd confirmation, darup desulwen breve luden, by macht sin und bliwen, und de boclagedenn des kopes genetenn scholen. So awerst de clegerynn de beclagedenn nochmals lanndes halbenn nicht unbespraken laten wollen, unnd wes von enen tho erlangen vormeinet, soll erstlich wie geburlich vor den eynen und darnach vor der vieffherde rath gescheenn und met rechte gefordert werdenn. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

Nordstrand 1556 18. juli.

Hans Ketelsen på Oland mod Hays Brudersens, Gunne Brudersens og Ipke Bonsens samt deres tilhængere.
6 demat kirkejord, beliggende i Harke kogen.

Sagsøgeren har med en forseglede fundation på latin bevist, at hans forfædre arveligt har givet kirken på Oland 12 demat land, dog således at givenerne har forbeholdt for sig og deres efterkommere fæstet heraf imod en tilbørlig afgift. Kettel Brudersens har derpå af hertug Frederik, hertugens fader, erholdt et fæstebrev for livstid, og sagsøgeren har ligeledes erholdt fæstebrev for livstid af staller Marquart Sehesteds. Sagsøgte har bedragerisk af den nuværende staller Henrik Hacke opnået at få fæstebrev på de 6 demat af dette land. Hertug Frederiks og Marquart Sehesteds fæstebrev skal stå ved magt. Sagsøgte fæstebrev kendes kraftesløst og på grund af den ugrundede og bedrageriske beretning forbrudt.

A, fol. 314 r.

Sententz tzwischen Hans Ketelsenn up Oland und Hays Brudersenn, Gunne Brudersenn und Ibbe Bonsen samt iren tzugehorigenn vi demat kerkenlandes bolangen. Actum Nortstrandt den 18 julii anno etc. lvi.

Wir Johannis, von gottes gnadenn etc., bekennen hirmede apentlich, nachdem sich zwuschenn Hans Ketelsenn up Oland also clegernn an eynem unnd danne Hays Brudersenn, Gunne Brudersenn und Ipke Bonsenn samt irenn zugehorigenn beclagtenn anders deyls von wegenn vi demat kerkenlandes im Karkekoge belegenn, welches beclagete dem clegernn weder sine breff unnd segell durch ungegrundten bericht uth den handen gevestet, irrung und twist erhaltenn, also habenn wir newenst unsernn lewen getruwenn reden na gehorter clage unnd anthwort und vorlesung brief unnd sigell tho rechte erkanth unnd absprekenn laten: Dewile cleger mit einer latinischen vorsegelden fundacion vor uns in gerichte bewesen, dat sine vorfarn xii demat landes der kerken

uff Oland erflich gegeben, worynne se sick unnd eren nakomen den gebрук vor geburliche veste unnd affgift erflich vorbeholdenn, worup Kettell Brudersenn von weylannd hertzog Friderichen, hochloblicher unnd cristlicher gedechtnus, eine vestebrieff tydt sines lewendes und volgig cleger Hans Ketelsenn von Marquart Seesteden, staller im Strande, up sin lewendes tydt eynen vestebrieff erlangt und bekamenn, worenthjegen beclager durch betriglicheit und ungegrundeten bericht von unserm itzigen staller Hinrik Hakenn vi demat von oben gemeltem lande in vestinge uthbracht, so finden wy unsers geleweden herrn und vaders und danne Marquard Seesteden uthgegewen vestebreff by macht und in werden tho bliwenn, und hefft sick Hanns Ketelsenn dersulwen na lude unnd inholde tho erfruwende. Sovele awerst der beclageden nige veste belangenn, schall desulweste crafftlos und von unwerden und ehres gethanen ungegrundten berichts halbenn vorbraken sin. Alles von rechts wegenn. In urkunde etc.

17.

Nordstrand 1556 18. juli.

Hans og Benedict Bentzen, brødre, mod Leve Tadesens arvinger.

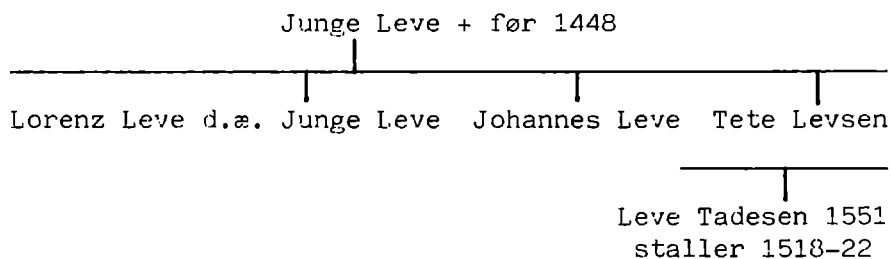
12 demat land, 4 i Madens Hamme engstykke og 8 i Maden.

Sagsøgerne rejste krav om, at denne jord tilkom dem som arv, hvilket de ville bevise med mester Simon Bentzens breve, der var stadfæstet og approberet af kong Frederik, hertugens fader. Sagsøgte berettede herimod, at Leve Tadesen til arv og eje havde købt og betalt disse 12 demat jord af mester Simon Bentzen. Han havde også roligt brugt og besiddet dem i 32 år. Desuden foreviste sagsøgte et benådningsbrev fra hertugens fader, hvorved det tillodes Leve Tadesen uden tiltale af nogen at beholde alt, hvad han købte eller mageskiftede sig til af gods. (1) Landet tildømmes sagsøgte, hvis køb skal stå ved magt. Mester Simons overdragelsesbrev til sagsøgerne blev først udstedt 2 år efter købebrevet, og det omfattede kun det, som mester Simon

endnu havde tilbage på Nordstrand, og som ikke var solgt, mens sagsøgte i den lange række år roligt har brugt og besiddet landet.

A, fol. 314 r.

- (1) Jfr. Hertugens skrivelse af 1553 1/2 (Reg. nr. 3, 10 r) til staller H. Hacke, hvorved det pålagdes denne at beskytte Leve Tadesens enke og hans arvinger, indtil hertugen ville sidde til doms, i-det der blev rejst sag imod dem, foranlediget af kong Frederiks benådning.

Sententz tzwuschen Hans und Benedict Bentzen und danne Benne(sic) Tadessenn erben wegen xii demat landes bolangen. Actum Norstrandt den 18. julii anno etc. lvi.

Wir Johannis, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlichen, nachdem sich twuschenn Hans unnd Benedicht Bentzen gebrudern also clegern an einem unnd danne Leve Tadessenn erben beclagtenn anders teils vonn wegenn xii demat, iiii in Madens Hamme unnd viii in dem Madenn belegenn, woruff clegere gesprochenn, das inen dieselben mit rechte zu erbe gehorich, unnd solchs mit meister Simon Bentzens breve, der von konnig Friderichen, hochloblicher und milder gedechtnus, unserm gelipten herrn unnd vatter, gestadvestet unnd approbiret wordenn, bewiesen wullen, woruff beclagte hinwieder bericht, das Leve Tadessenn solche xii dematt landes vonn gedachtem meister Simon Bentzen zu erbe unnd eigenn erkaufft unnd bezalt, dieselben auch in zwei unnd dreisig jhar rausam gebraucht unnd besessenn, unnd uber solches alles noch einenn breff, den hochgedachter unser gelipter herr unnd vatter auch

ausgeben, vor uns in gerichte gezeigt, worynne Leve Tadesenn aus gnaden gegunnet und zugelaßen, wes er an guternn gekaufft oder gebeutet, das er solchs als das seine unangefochten zu behalten, irrig unnd twistich erholdenn, haben wir neben unsern lieben getrewen rethenn nach gehorter clage unnd anthwort zu rechte erkanth unnd absprechen lassenn: Dieweill meister Simons uberlassungs und confirmirter brieff zwei jhar nach dem kauffbrieve ausgegebenn und das land zuvorn, ehe die donation gescheenn, vorkaufft, welchs mit meister Simons eigen kauffbreve beweiset, derselbe sich auch weiter nicht erstreckenn thut, dan was meister Simon in unserm lande Nortstrand noch ubrig gehabt, das unvorkauft gewest, und beclagter in sovill jahr das erkauffte lannd vor das ire raulichen gebraucht und besessenn, so finden wir solchenn kauff aus angezeigtenn ursachen bei macht, und sollenn Leve Tadesenn erwen dasselbe land auch hinfuro also ihr gekauft erbe haben unnd behaltenn. Alles von rechts wegenn. In urkunde.

18.

Nordstrand 1556 18. juli.

Sibbe Levens mod oldermændene for Morsum kirke.
3 agre jord.

Sagsøgeren påstår, at agrene hidrører fra hendes forældre og er pantsat til kirken. Oldermændene beretter herimod, at Morsum kirke hele tiden har ment, at agrene var kirkens, hvilket kan bevises med kirkeregistret. Kirken har haft agrene i rolig besiddelse i over 30 år og bortfæstet dem imod tilbørlig afgift. Agrene tildømmes kirken. Sagsøgeren har ikke kunnet bevise sin fordring hverken ved skriftligt bevis eller mundtligt vidnesbyrd. Sagsøgte kan derimod påberåbe sig kirkeregistret og den lange rolige besiddelse.

A, fol. 315 r.

Sententz tzwischen Sibbe Levens und den olderluden der kirchenn Morsum von wegen drey acker lannes. Actum im Nortstrande den 18 juli anno etc. lvi.

Wir Johans, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit öffentlichenn, nachdem sich zwuschenn Sibbe Levens also clegerin an eynem und danne denn olderludenn der kirchenn tzu Morsum beclagten anders deils von wegenn drey acker lannes, so vonn clegerynn iren eltern herkamen und der kirchenn vorpfandtet sein soltenn, woruff die alterleute zu jegenbericht gethann, das die kirche zu Morsum, wie mit ihren kirchenregister tho bewisennde, solk land jhe unnd allewege vor dat ehre geholdenn und vor de geburliche abgiff vofestet unnd eres gefallens darmede tho donde gehatt, ock ower de dortich unnd mehr jhar raulichen in besittinng(e)habt hebbenn und niemands gerechtigkeit darynne gestenndich gewesenn, irrung und twist erholdenn, also haben wiir nevenst unsern lewen getruwen rethenn tho rechte erkanth und affsprekenn latenn: Dewile clegerin ehre furderung solchs lannes halb weder mit (schriftlichen) (a) noch lewendigen getuchenisse tho erwisennde gehatt unnd alleine up blote worde gegrundet, de beclagedenn olderlude awerst sick up dat kerckenregister unnd den langen rausamen besitt getagenn, so finden wy solk lannd ock henfurder by der kerkenn erfflich tho bliwen und die veste by macht. Alles vonn rechts wegenn. In urkunde etc.

(a) Tekst: schriftlichlichen.

19.

Morsum på Nordstrand 1556 18. juli.

Attest til Leve Obbessen i Odenbøl vedrørende en sag mod Harre Oksen på Pelworm.

Sagsøgte skyldighed til at erstatte sagsøgeren nogle omkostninger.

Retsafsked: Da sagsøgte i henhold til den foreviste sentens har vundet hovedsagen ved konsistoriet i Wittenberg, frikendes han for at skulle betale udgifter

til fortæring. Herom har sagsøgte bedt om hertugens skriftlige attest, som meddeles ham ved nærværende.

A, fol. 315 v.

Schin Leve Obbessen tho Odenbull und Harre Ocksenn tho Pilworm etzliche uncost bolangen. Actum Morsum den 18. julii anno etc. lvi.

Wy Johannis, von gottes gnaden etc., bekennen vor jedermenniglichen, dat unse leve getruwe Leve Obbessenn tho Odenbull also cleger an eynem unnd Harre Ocksenn tho Pilworm also beclagede ander deyles etzliche kost unnd terunge, so de cleger gedann, und dat eme de beclagede solkes wedertogewende schuldig sin solde, er rich unnd twistich erholdenn, hebbenn wy Johannis, von gottes gnaden etc., nach verhoer der saken, rede unnd jegenrede und allen andern schrifftliken boweis unnd urkundenn beyden parten disen unsern gerichtlichenn affscheytt gewen latenn: Nachdem de beclagede Harre Ocksenn solke hovethsake vor dat consistorium tho Wittenbergk luth unnd inholde der sententz, so vor uns getoget, gewonnen, hebbe wy dem beclagedenn solk eyner uncost halben fry gefundenn, also dat Leve Obbessenn eme oder die seinen derowegenn nicht mehr tho belangennde macht hebbenn, sonder he des fry wesenn schole, des unns beclageder Harre Ocksenn umb unserm schrifftlickenn schein gebedenn, den wy eme nicht tho weigerende gewust, sunder densulwen medegeteilet hebben. Inn urkunde mit unserm furstlichenn secrete vorsegelt. Actum etc.

20.

Morsum på Nordstrand 1556 18. juli.

Sibbe Levensen i Hamm mod Margaretha Knutzen sammesteds.

Arv af en halv gård efter sagsøgerens dødfødte eller ikke dødfødte barn.

De 5 herreders råds dom og kendelse i sagen stad-

fæstes. Parterne har nemlig over for de 5 herreders råd sagt, at de ville lade et udsagn af jordmoderen være afgørende. Denne har derpå i retten i nærværelse af to tinghørere, Ingver Harsen og Nickels Levesen, vidnet, at barnet var dødfødt. Endvidere har de 5 herreders råd forhørt 3 kvinder, der ligeledes har vidnet, at barnet var kommet død til verden. De fem herreders råd har da kendt barnet arveløs og tilkendt sagsøgte gården. (1)

A, fol. 315 v.

- (1) Jfr. Nordstrands landret 1572, 2. del, art. 25, hvorefter et nyfødt barn arvede, for så vidt det åndede eller gav lyd fra sig.

Sententz Sibbe Levensen und Margaretha Knutsens uppen Hamme ein halff guth und ein dothbar kindt bolangenn. Actum Morsum im Nortstrande den 18. julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twuschenn unser besundern Sibbe Levensen uppen Hamme also clegerynn an eynem und Margaretha Knutsenn darsulwest also beclagedenn ander deyles ein halff erwe unnd kinth, so von der clegerynn lewendich thor welt gekommen angetoget, unnd solk halff erwe meth solkem kinde to gewunnenn vormeynde, errich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johannis, von gottes gnaden etc., samt unsen lewen getruwenn redtenn nach verhoer der sakenn, rede und jegenrede tho rechte erkannth unnd affsprekenn latenn: Nademale de clegerynn unnd boclagede sick up de bademome, genometh Margaretha Hannses, beropen, und in gerichte vor den viffherdenn, wes se seggenn wurde, offft dat kinth lewendich oder toedt thor welt kamenn, sick an deme genogenn latenn woldenn, inn gerichte bewilligt unnd desulwe fruwe in gerichte, also met twen dingehorigenn, genometh Ingver Harsenn und Nickels Levensen, betuget, gesecht, dat solk kindt nicht lewendich, sunder doeth tho welt kamen, und darawer wile sy, der viffherde rath, thom awerfloth noch iii fruwenn, de solkes, dat dat kinth dotd tho der welt gebracht und gekamen were, ock getuget und thogestannenn, fragenn lathenn, dat kind erfflos und der boclageden solk guth thogefundenn, dat solke des erstenn unnd der ander viffherde sententz

unnd findunge, so in der sakenn ergann, by macht sin und blivenn, unnd se, de boclagede, des, wes de sententzen methbringen, ohne menniglich vorhindernn genetenn schole. Alles vonn rechts wegenn. In urkunde mit unserm furstlichenn secrete vorsegelt etc.

21.

Morsum på Nordstrand 1556 18. juli.

Hans Petersen i Lith på Sester Wolbers (i Husums) vegne mod Fedder Paulsen (Paysen) i Morsum.

Noget arvegods.

Da sagsøgeren Sester Wolbers faster er død under frisisk ret, har Lundenberg herreds råd afsagt den sentens, at hun er lige så berettiget og pligtig som sagsøgte til at indkræve sin part af fordringer og at betale gæld med hensyn til, hvad der heraf findes i Husum. De 5 herreders råd har kendt Lundenberg herreds råds sentens ved magt. Hertugen afsiger for ret, at både den afsagte dom og kendelse skal stå ved magt. Da ejendommen er erhvervet under frisisk ret, og arvingerne lever under denne ret, skal disse i fællesskab indkræve disse penge og skifte og dele efter frisisk ret.

A, fol. 316 r.

Sententz Hans Petersen thor Lite in namenn und von wegen Sester Wolbers und Vedder Pawelssenn tho Morsum etzliche guth unnd renthe bolangen. Actum Morsum im Nortstrande den 18 julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twuskenn Hans Petersen tor Lite an stadt und von wegenn Sester Wolbers als cleger an eynem und Vedder Pawelsenn tho Morsum also beclageder ander deyles, etzlich erffguth bolangenn errich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johanns, von gottes gnaden etc., samt unsen lewen getruwen redtenn nach verhor der saken, rede und jegenrede tho rechte er-

kannth unnd affsprekenn latenn: Nachdeme Lunthbullingk herde rath erstlich dieweil Wolbers vadersuster in dem fresischenn rechte bestorwenn gefundenn, dat se so schuldich de inschult to manennde und uthschult to be- talende, sovele als inn Husum is er anparth, alse Ved- der Payessenn, und der viffherdes rath der Lundenbul- lugk hardes sententz by macht gefunden, dat solke erste unnd darnach der viffherdes rath findunge by macht sin unnd bliwen schole, und nachdem eth im frisischem rechte erworwenn unnd de erwen ock im frisischem recht gesethenn, sollen se solk gelt samptlich inmanen und nach friesischem rechte erwen, sch(i)ften (a) und dey- lenn. Alles von rechts wegenn. In orkunde etc.

(a) Tekst: schuften.

22.

Nordstrand 1556 18. juli.

Jens Brudersen mod Adde Nomesen og Gorm Ipkens arvinger.

Noget land, som hører til "dem bull"(1) på Lange- næs.

Sagsøgeren berettede, at hans bedstemoder Numpny Haysen havde pantsat sin del af landet til sin broder hr. Lubert Haysen for 100 mark lybsk, hvilken jord Gorm Ipkens arvinger på nærværende tid havde i brug og be- siddeelse. Skønt han nogle gange havde forsøgt at ind- løse det pantsatte land, havde han ikke opnået det. Sagsøgte Gorm Ipkens arvinger svarede hertil, at Gorm Ipkens havde købt landet af hr. Lubert Haysen, hvilket de beviste med et købebrev. Deres forfædre og de selv havde haft landet i rolig besiddelse i 51 år, og de 5 herreders råd havde på grund af den lange besiddelse tilkendt dem dette. Landet tildømmes sagsøgte, idet deres købebrev og de 5 herreders råds dom skal stå ved magt. Sagsøgeren har kun med tomme ord og ud fra et gammelt sønderrevet og ret tvivlsomt register forsøgt at føre bevis for sin fordring.

A, fol. 317 v.

(1) Kan måske tydes som "til bolet".

Sententz tzwuschen Jens Brudersenn und danne Adde Nomesenn und Gorm Ipksenns etzlichs landes halben belangenn. Actum im Nortstrann den 18 julii anno etc. lvi.

Wy Johannis, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlig, nachdem sich zwuschenn Jenns Brudersenn also clegern an eynem und danne Adde Nomesenn und den andern Gorm Ipksens erben beclagten anders deyles etzliches landes halb zu dem bull up dem Langenis belegen irrung unnd twist erhalten, also das cleger bericht, es hette seine grossemutter Numpny Jens ir anpartt landes irem bruder herr Lubert Hayssenn vor 100 mk. lubesch vorsetzt unnd vorpandet, welches itzundes Gorm Ipksenns erbenn in gebrauch unnd besittunge hetten, und wiewoll er zu etzlichen malenn solchs sein grossemutter vorpfandet land widerumb an sich losenn unnd die pfanndschilling ausgeben willen, so hette ime doch solches nicht widerfahrenn mugen, derwegenn gebetenn, das ime sovil also recht zu bejegenen, woruff beclagte Gorm Ipksenns erben hinwider bericht, das Gorm Ipksens solchs landt vonn herr Lubert Haysen gekaufft, welchs sie auch mit einen gnugsamen kaufbriefe vor uns bewiesenn, so hette irer vorfarenn und auch sie solch land in li jhar raulichen unangefochten besessenn, und uber solches alles hetten sie von den funffherdes rath sententia erlangt, die inen solch land von wegen des vorjarten rausamen besitzes mit rechte zuerkanth, liesen sich derowegen beduncken, das sie darbei billich gelaßenn und von clegern weiter nicht zu beschweren, also haben wir nach gehorter clage unnd anthwort neben unsern lieben getrewen rethenn zu rechte erkandt unnd absprechen lassenn: Dewile cleger sine furderung mit nichte also blosen worden beschinen mogen, one das er aus einem alten zerrissenen und vast bedencklichen register etwas nachweysunge schopfen willen, beclagte Gorm Ipksenns erben aber einen unstrefflichenn kauffbrief, der funffherder rath, sententia und danne den langen besitz vor sich gehabt, so finden wir solchenn kauff und der funffherder rath sententia, die uf den langen rausamen besitz gegründet gewesenn, by macht unnd beclagte bey solchem lande hinfurder zu bleybenn. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

Morsum på Nordstrand 1556 18. juli.

Retsafsked i sognepræst til Bupsee Johann Adams sag mod hele sognet.

Sognets opsigelse til præsten.

På grund af, at sagsøgeren har brugt ubillige ord om Leve Feddersens hustru og ikke har kunnet bevise sandheden deraf, og at det hele sogn retter allehånde beskyldninger imod ham, hvilke han ikke kan afvise, har sognet, idet det har tilkendegivet, at hvis han vedblivende skulle være præst, ville der opstå al slags ufred i sognet, anmodet om, at hertugen ville befale stilleren - hvilket hertugen gør i kraft af nærværende brev - i løbet af 6 uger på hertugens vegne at forordne 8 upartiske folk fra andre sogne på Nordstrand til at gøre regnskab mellem sognet og præsten. Hvad sognet findes at være præsten skyldig af korn, hø og andet, skal uopholdeligt betales. Efter de 6 uger skal hr. Johan Adam forlade Nordstrand og aldrig komme der mere. På denne betingelse får præsten tilgivelse i selve sagen, men trodser han hertugens forbud, vil han blive straffet. Bupsee sogn har bedt hertugen om attest på, hvad der er passeret, hvilken meddeles sognet.

A, fol. 318 r.

Abschiedt, so twusken herr Johann Adam, kerckherren tho Bossehe, und dem caspell daselbst des caspels upseggent bolangenn Actum Morsum in Northstrande den 18 julii anno etc. lvi.

Inn saken, so sick twuskenn unsem getreuwen er Johan Adam, kerckherrn tho Bobsehe, also cleger an eynem unnd dem gantzen caspell darsulwest also beclageden anders deiles, dat se eme, den kerckherrenn, sine denst ane vorbrechung upseggen laten hebbenn sollenn, errich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johans, von gottes gnadenn etc., samt unsenn lewen getruwenn redten nach verhoer der sakenn, reden unnd jegenredenn beiden parten disenn richtlikenn affsheit gebenn unnd affseggen latenn: Nachdem de cleger er Johan Adam Leve Veddersenn fruwenn halwen, also dat he er etlike un-

billige wort, so he eth nicht owerbringen oder gut thun können, und sunst vonn dem gantzenn caspell allerlei ursaken halwenn, de alhier tho ertellenn unnodich, beschuldigt, und he sick solkes wo recht nicht afflegenn oder entschuldigenn können, dat gantze caspell ock darnevenst in underthenigkeit angetoget, so he, de kerckherr, bliwen, sick allerley unnlust im caspell sinethalwen bogenen wurde, dat wy dem erbarnn unserm staller im Stranne und lewen getruwenn Hinrick Hackenn bovelen unnd uperlegenn woldenn, wo wy danne crafft dises unnsers breves don, bofelen eme hermede ernstlich, dat he tzwuskenn dato diser sententz und sos weken viii unpartigische lude uth frombdenn caspelln, doch binnen landes wonende, unnsernthalbenn, de met dem caspell unnd gedachtem kerkherrenn rekennen, vorordennen soll, unnd wes von korn, hou und sunst befunden, dat dat caspell dem kerckherdenn schuldig sin, sollenn se eme, den kerckherden, ane uppentholden gelden und betalenn, und alsdan sol gedachter er Johann Adam, wo vorgemelt, ower sos wekenn nach dato dises affsprokes uth unserm lande Northstrande sick bogewen und aldar nummermehr wider inkommen, dan so he darinne (g)ekamen (a), soll he vonn uns diser saken halwen, die wy eme, up dat he unse lant ruhmen soll, uth gnaden und framer lude underdenich bitten nachgegewen, welke sake wy uns desfals, so he wedder int lhant ower unse vorbot kommen worde, tho straff vorbehalten hebben wollen one alle gnade gestrafft werdenn. Des uns, dat eht also vor uns gegann und gefarenn, dat caspell tho Bobsehe umb unsern schriftlichen schin in underthenigkeit gefordert und gebedenn, den wi enen nicht wegernn wollenn, sundern hebben den caspell densulwen in gnaden medegetelet. In urkunde mit unserm furstlichen secrete vorsegelt.

(a) Tekst: bekamen.

24.

Nordstrand 1556 18. juli.

Volquarth Nomesen i Emersbøl (Emesbøl) = Evensbøl

mod Nomme Levesen.

Drabet på sagsøgerens søn Nomme Volquarthsøn.

Sagsøgeren har beskyldt sagsøgte for at have begået drabet, men denne nægter det, hvorpå de 5 herreders råd har dømt ham til "thom schine to gande". (1) Sagsøgte tilbød at ville efterkomme sentensen, men da den dræbtes fader ikke ville grave sin søns lig op, frifandtes sagsøgte.

A, fol. 318 v.

- (1) Hermed menes bæreprøven, dvs. at blodet ville flyde ud af den dræbtes sår, når manddraberer lagde sin hånd på den døde. En paragraf om bæreprøvens anvendelse ved hemmeligt manddrab er optaget i Nordstrand landret af 1558, men denne paragraf blev forkastet af hertug Hans (se Corpus Stat. Slesv. I, 519, Quellensamml. V, 162, 165).

Sententz Volquarth Nommesen tho Emersbull und Nomme Levensen tho Brunock einen dothschlagk belangen. Actum in Northstrande den 18 julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twuskenn Volquarth Nomesenn tho Emesbull also cleger an eynem unnd Nomme Levensenn also beclagede ander deyll Vollquart Nomessenn sinen sone, Nomme Volquarthsøn genant, so von lewende thom dode g(e)bracht, bolangen errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johannis, von gottes gnaden etc., nach verhoer der sakenn, rede unnd jegenrede sampt unsen lewen getruwenn redenn tho rechte erkanth und affspreken latenn: Nachdeme he, de beclagede, des vorge-melten dodschlagkes halwen von dem cleger beschuldigt und he solkes vorneynt, und darawer der viffherde rath thom schine to gande eme togefunden unnd, wen he solkes thete, der sakenn quith, fry und leddig sin scholde, sentenciret, dat wy ere, der viffherde rath, darup gegebenne findunge unnd sentencie by macht erkennen, und wile beclageder Nomme Levensenn der viffherdes rades uthgesprakenne sentencie nach thom schine tho gande erbodich gewesen, des dodenn vader aber den doden nicht wollen weder upgrawen latenn, soll Momme (a) Levensen des beschuldigetenn dodschlagkes halben unschuldich unnd

fry sin. Alles von rechts wegen. Inn urkunde etc.

(a) Vel nok en skrivefejl i stedet for Nomme.

25.

Nordstrand 1556 18. juli.

Attest til Knud Lorenzen på Pelworm og Siverth Levesen.

Injurier.

Sivert Levesen tilgiver for sit vedkommende, bortset fra hvad straf hertugen ellers kunne idømme sagsøgte, Knud Lorenzen hans onde ord, som denne efter eget udsagn i retten ikke havde ment, men sagt i hid-sighed, og at han ikke vidste andet at sige om Sivert Levesen og hans familie, end at de var retskafne og ærlige folk.

A, fol. 318 v.

Schin Knuth Laurentzenn tho Pilworm etzlich bose worth bolangenn. Actum Nordstrandt den 18 julii anno etc. lvi.

Wy Johannis etc. bekennen vor jedermenniglichen, so disen unsem brief sehenn oder horenn lesenn, nachdem unse lewe getruwe Knuth Laurentzenn tho Pilworm unsem ock lewen getruwenn Siverth Levesenn in hastigem mode etzliche unnutte und bose worde gegeben hebbenn schole, und awer Knuth Laurensenn in unsem bywesende, dat he eth also nicht gemeint, sondern uth hastigem mode gesecht, und dat he von Sivert Levesenn und den sinen nicht anders dann frome uprichtige erlicke lude wuste, angetoget, und darnefenst umme godes willenn solkes tho vertigen und nachtogewen gebedenn, darup Siverth Leueßen, wowoll eme solke worth sines vaders halwen nicht woll to dulden oder to liden, werenn he doch itziger tydt, uthboscheidenn, wat wy vor straffe darmede hebben mochtenn, tofredenn, und wolde eme also datsulwe, sovele eme bykomende were, nachgewen. Darup

beyde parth de eine dem andern de hende gewen und also der sakenn halwen sick vordragenn, unnd scholde kein teill dem andern solke sacke reppenn oder vorwerpenn, sunder gude frunde sin und bliwen. Hirup beyde parth, dat eth also vor uns gegan und gescheen, unsern schrifftlickenn schin bogeret, den wy eme tho weigerennde nicht gewust, sondern hebben enen densulwen schin crafft dises unnses brieves medegeteylet. In urkunde mit unserm furstlichenn secrete vorsegelt.

26.

Nordstrand 1556 18. juli.

Attest til Johan Wonnicksen på Pelworm og Pelworm herreds råd.

Førstnævntes injurier mod rådet.

Johan Wonnicksens brødre Knud og Hans Wonnicksen har i hertugens nærværelse tilkendegivet rådet, at deres broder ikke havde ment, hvad han sagde, men talt i hidsighed, og han vidste ikke andet om rådet, end at de var ærlige og oprigtige gode folk. På deres broders vegne bad de, bortset fra hvad straf hertugen ellers kunne idømme ham, om tilgivelse, som han også fik, Efter forsoningen bad begge parter om hertugens skriftlige attest for, hvad der var passeret, hvilken meddeltes dem ved nærværende.

A, fol. 319 r.

Schin Johann Wonicksenn etzliche bose wort. Actum Morsum im Nordtstrannde den 18 jului anno etc. lvi.

Wy Johannis, von gottes gnadenn etc., bekennen vor jedermenniglichen, so diesenn unsern brieff sehenn oder horenn lesenn, nachdem unse lewe getruwe Johann Wonnicksenn tho Pilworm unsen ock lewen getruwenn undersatenn, den gantzem rade darsulwest, im hastigen mude etzliche unnutze und bose worde gegeben hebbenn schole, unnd awer dem rade in unsem bywesende, dat he

eth also nicht gemeint, sonnder uth hastigem mode ge-
secht, durch sine bruders Knuth unnd Hanns Wunicksenn
bokennen, antogen, und dat er bruder von dem rade nicht
anders, dan dat sie erlike unnd uprichtige gude lude
sin, wethe, antogen latenn, und darnefenst eres bruders
halwen sy gebeden, umme gades willenn solkes tho vor-
tigenn und natogewen. Darup de rath geandworth, wiewoll
enen solke worth nicht woll tho duldenn und tho lidenn,
so werenn sie doch itziger tydt, uthboscheidenn unsere
sake, wath wy vor straffe darmede hebbenn mochtenn,
tofredenn und wolden eme also datsulwe, sovele enenn
bykamennde were, nachgewenn. Darup beide parth de eyne
dem andern de hende gewenn unnd also der sakenn halwen
sick vordragenn, unnd scholde kein deill dem andern
solke sake reppenn oder vorwerpenn, sunder gode frunde
sin und bliwen. Hirup beide parth, dat eth also vor
unns gegann und gescheenn, unsern schrifftlikenn schinn
begeret, den wy ene tho weigerennde nicht gewust,
sunder hebbenn enen densulwen schin crafft dises unsers
brieves medegeteylet. In urkunde etc.

27.

Nordstrand 1556 18. juli.

Beboerne, der bor sønden for den sydlige del af
Volgsbøl, mod de folk i Volgsbøl, der bor sønden
for Medekogen.

Strid om digning.

Sagsøgerne har i retten ved de 5 herreders
sentens og 12 udenkogsfolks kendelse bevist, at sagsø-
gte i syd som naboer i ondt og godt skulle dige lige med
sagsøgerne. Denne dom og kendelse skal stå ved magt, og
stalleren skal drage omsorg for overholdelsen heraf.(1)
A, fol. 319 v.

(1) Jfr. Hansb. Reg. II, 457.

Sententz tzwuschen der besuden der suethwendige
inn Volkesbull unnd danne von Volcksbull besude

der Medekoge dickent unnd dammen bolanngen. Actum Nordstrand den 18 julii anno etc. lvi.

Wy Johans, von gottes gnaden etc., bekennen vor jedermenniglich, so disen unsen brieff sehenn oder horenn lesen: Nachdem unsere lewenn getruwenn underthanenn, de besuden der suethwendige in Volkesbull woneude, also cleger an eynem und de von Volckesbull besudenn der Medekoge also beclagede ander deyles dickenth und dammenth bolangen errich unnd twistich erholdenn, hebben wy nach verhorter (a) der saken, rede unnd jegenrede sampt unsen lewen getruwen redtenn beyden parthenn disen rechtlichen afscheid gewen latenn: Nachdem die clegers in gerichte mit der viffherdes sentencie und der tzwolff uthkogeslude findunge dargedann und bowesen, dat de boclagedenn uppert sudenn im argenn und guden, naber nabers gelick, vathenn, dickenn und holdenn scholenn, dat der viffherder rath sententz unnd der twolff uthkogeslude findunge by macht syn unnd bliwen schole, und dat wy derowegen, dat solks by macht und wirdden erholdenn werden moge, dem erbarn unserm staller im Northstrande unnd lewen getruwen Hinrick Hackenn upperleggenn und solks befeleunn woldenn, wo wy danne craft dises unses brieves donn, bovelenn und uperleggenn eme dergestalt unnd also meth allem ernste, dat he darawer holden schall, dat der viffherdes rath sentencie unnd der zwolff uthkoges scheidungunge nicht endjegenn, sundern in allenn puncten und artikeln genoch gescheenn, full unnd all gedann werdenn moge. In urkunde etc.

(a) Skrivefejl; læs enten: verhor der saken, eller: verhorter sake.

28.

Morsum på Nordstrand 1556 20. juli.

Attest til beboerne i den sydlige del af Risumose og beboerne i Enge i Kær herred. Det nye dige fra Risumose til Kær herred (Koldamskogen).

Sagsøgerne klager over, at sagsøgte ikke har efterkommet hertugens først udgivne brev og udenkogsfolkenes første kendelse, men har handlet imod dem, og at de ikke alene har forholdt sig utilbørligt med hensyn til spadelandet, men har overtrådt hertugens mandat og forbud angående spadeland. Sagsøgte fremviste en kendelse af nogle udenkogsfolk og bad om, at den måtte blive overholdt, og at sagsøgerne beordredes til at lade dem nyde marskretten. Efter begge parter indlæg berettede Christoffer Rantzau, at han havde forligt parterne således, at de tilsammen skulle inddige sliklandet fra det ny dige indtil "de greten", idet de skulle opføre diget som et fuldt og varigt hoveddige. Spadelandet skulle begge parter tage uden for sommerdiget, hvis det kunne fås der; var dette ikke muligt, skulle amtmanden i Tønder eller en anden, som hertugen forordnede dertil, samt nogle upartiske folk udvise parterne, hvor spadeland uden skade kunne tages. Begge parter skulle derefter til hertugen overrække udenkogsfolkenes to kendelser og hertugens konfirmation derpå. Når det var sket, og diget var opført, skulle amtmanden æske nogle upartiske udenkogsfolk, der under ed skulle udvise, hvor meget det kan tilkomme enhver at dige i henhold til spadelands- og marskretten. Udenkogsfolkene skulle afgøre, hvad beboerne i den sydlige del af Risummose kan få i erstatning for den dem tilføjede skade, og skulle bestemme, på hvilke betingelser de kunne beholde deres høje land. Hertugen stadfæster denne overenskomst og forbeholder sig at straffe beboerne i Enge, der uden hans vidende for anden gang har tilkaldt udenkogsfolk og frataget sagsøgerne deres forlandsjord. Begge parter bad om hertugens skriftlige bevis for, hvad der var passeret, hvilket meddeltes dem ved nærvæende. (1)

A, fol. 326 r.

- (1) På retsdagen i Tønder nov.-dec. 1553 udstedte hertugen efter anmodning af beboerne i Syd-Kærherred et benådningsbrev om opførelse af et dige mellem Risummose og Kærherred. Udenkogsfolk skulle møde på stedet, hvor diget skulle opføres, 1554 5/3. Udenkogsfolkenes kendelse, der er dateret 1554 30/3, oversendtes af Otto v. Thienen til hertugen den 31. s.m. Hertugens mandat om, at diget skulle påbegyn-

des, er dateret 1554 14/4. I øvrigt herskede der strid mellem Syd-Kærherred og Risummose om digning og digepenge. Til bilæggelse af striden udstedte hertugen med sine rådgers bistand en afsked, dateret 1554 15/4. Overtrædere af denne skulle straffes efter marsk- og digeretten. - I henhold til ovenstående afgørelse udstedte hertugen 1558 27/5 skrivelser om, at upartiske udenkogsfolk skulle komme til den sydlige del af Risummose og afgøre striden vedrørende Koldamskogen (Hansborgark.: Reg. A, 241 v., D 40 I (gl. sign: Gem. Arch. xxiii, 10). Reg. nr. 3, 118 v, 119 r, nr. 4, 256 r).

Schin und confirmacionn der von Risingmoer und de in der Enge in Karherde den nigen dick bolangende. Actum Morsum im Northstrand denn 20 julii anno etc. 56ten.

Wy Johannis, von gottes gnaden etc., bekennen vor jedermennighlichen, so disen unsern briff sehenn oder horenn lesenn, dat unnse lewen getruwenn undersaten in Tunder lehen wonhafftig, de Suethrisinger, als cleger an eynem und de uth der Enge und uth Karherde also beclagedenn ander deyles in gerichte vor uns und unsen lewen getruwenn redtenn erschienen, und hebbenn de clegers erstlichenn clagende vorbracht, wo de uth der Enge unserm ersten gegewennen schin und der ersten uthkogeslude erkennunge nach alleine nicht nachgesettet, sundern demsulwen allem ungehorsamlichen gewordenn und toweddern gethan hebbenn scholden, todeme hettenn se unnd de Karherder sick nicht alleyne meth spethlannde ungebarlich geholdenn, sunder in deme unserm eigen uthgegewennen mandath und forbode nach toweddern gehandelt und solkes owertreten, mit gantz undertheniger und instendiger bede, wy mochtenn de beclageden met ernste dohin holdenn, dat solkem allem, wo angetoget, mochte volge gescheenn und nicht thojegenn gehandelt oder solkes owertretenn werdenn. Darup de beclageden in der Enge uth Karharde underdenigen geanthwort, dar were eine erkenthnisse etliker uthkogeslude vorhandenn, de sy vor uns in gerichte getoget, meth bede, dat solke erkenthnisse gelesenn, by macht gelatenn, und de Suethrisinger darhenne gewesenn werdenn, dat se awer marschrecht von enen nicht boschwert, sonnder darby ge-

latenn werdenn mochten. Nach verhoer der sakenn und beider parth rede und jegenrede sin wy von dem erbarn unsernn rath und lewen getruwenn Christoffer Rantzouwenn in underhenigkeytt boricht worden, dat bede parth durch eme nachfolgender wyse up unser nachgeben tholatenn und bowilligenn, wodanne beide parth ock vor uns und unsen rethen sulwest bostan und solk eyner vordracht one weigerunge natosetten bowilligt, vorlicket unnd vortragenn, also und dergestalt, dat beide parth unserm ersten gegewennenn schinn und der erstenn uthkogeslude erkennunge nach dat schlyck von dem nigen dyke beth ann de gretenn tosamende dykenn und tho einem fullenn und bestenndigem hovethdyke makenn und ferdigenn sollen, dat spetelanndt awerst tho behuff des dykes sollenn beyde parth, se eth to bekamenn, buten dem sommerdyke ne(m)en(a), wen eth awerst darsulwest nicht tho erlangen, so soll unser amptmahnn tho Lutken Tundernn, oder wer darto von uns vorordenth, sampt etlikenn unpartigischenn ludenn, war solk spethlanndt ane schadenn to erlangenn sin moge, enen, den parten, uthwisenn, und sollen alsdann uns beyde parth unsern ersten schin unnd der uthkogeslude beide erkentnisse, de oldeste unnd de jungeste, und unser darup gegewenne confirmation gewen, tostellen und owerreykenn, und wen solk dik also to bestande gebracht und de breve owerreikt sin, sollen von Otto von Tynen, unserm amptman zu Lutken Tundern, oder wen sie sunsten darto vorordennen werden, etlike unpartigische uthkogeslude geeskett und desulwen mit eyden ingenommen werdenn, also dat sie keynem teyle wedder umb gunst oder gawe vorunrechtenn, sonder ein jeder, sovele eme nach spadelandes- und mars(ch) rechte bykommen, und nicht mehr, tho diken bekommenn, daran sik danne beide parth genogen latenn, erkennen und uthwisenn schollenn. Desgeliken, wes de uth Suthrisinge vor eren togefugeden schaden hebben, ok wormet se er hoge lanth vorbiddenn, beholdenn und bearbeden, sollen se ock erkennen und affsprekenn, mit welkerer vordracht und kennunge wy danne alleyne nicht fridtllichenn sin, sondern wollenn se, darmede dersulwen vortracht und kennunge in allen puncten und artikeln one alle weigerunge moge ernstlichenn nachgesettet werden, hirmede confirmiret und ratificiret hebbenn, und nachdeme danne gedacht uth der Enge in Karharde ane unser heytenn, weten und willen uthkogeslude up solk werck thom andermahl gefordert,

ock enen, den clegernn, ehr lannth one grote noeth geweldiger wyse affgespetet und gegrawen hebben, wollen wy uns, sy darvor straffenn to latenn, hirmede vorbeholdenn hebben. Des uns beyde parth, dat eth also vor uns geredet, ergann und geschienn, unsern schrifftliken schinn to gewen und in gnaden medetoteylenn, inn underthenicheytt gebedenn, dem wy enen tho wegerende nicht gewust, sundern hebben enen densulwen hirmede uth gnaden gnediglichen medegeteylet. In urkunde mit unserm furstlichenn secrete vorsegelt. Actum.

(a) Tekst: nennen.

29.

Morsum på Nordstrand 1556 20. juli.

Tade Hansen i Volgsbøl tillige med sin broder mod Lorentz Hansen i Konnigsbøl og hans medhjælpere. Noget aflejret land.

Sagsøgerne har i retten fremlagt to købebreve, hvoraf det ene er udstedt af kong Frederik 1., det andet af staller Marquard Sehested. Ved disse breve, der er de ældste og første købebreve, har kong Frederik og Marquard Sehested solgt det omstridte land til Hans Tadesen, sagsøgerens fader. Derpå er fulgt kong Christian 3.s stadfæstelse af dette salg. Sagsøgte har kun fremlagt et købebreve på landet, som er udstedt af Marquard Sehested, men det er et yngre købebreve end de ovennævnte. Frederik 1.s købebreve og Marquard Sehesteds første købebreve samt Christian 3.s stadfæstelse skal stå ved magt. (1) Hvis der findes mere land end det, disse købebreve omfatter, kan stalleren Henrik Hacke æske en landmåler og upartiske folk og lade disse opmåle landet. Er der overskydende land, kan sagsøgte nyde det i henhold til Marquard Sehesteds andet og yngste købebreve, men er dette ikke tilfældet, kendes Marquard Sehesteds sidste eller yngste købebreve for kraftesløs.

A, fol. 326 v.

- (1) Jfr. nr. 15 af 18/7 s.å. med anm. Ifølge brevet af 1545 25/2 havde Konningsbøl jorden inden for det solgte aflejrede land. Hans Tadesens køb af digestykkerne er derimod ikke omtalt i dommene, men senere hen klages der også over, at Hans Tadesens søn Tade Hansen forhindrede folk i at bruge vejen på diget, der kaldes en hærvej (skr. af 1566 5/2, 1575 6/5, Reg. nr. 6, 371 v, nr. 9, 326 v).

Sententz Tade Hansen tho Volckesbull mit sinem brodern und Laurentz Hansen tho Konigsbull samt sinen medebostimpten. Actum Morsum im Nordstrande den 20. julii anno lvi.

Inn sakenn, so sick twusken unsem lewen getruwen undersaten Tade Hansen tho Volckesbull met sinem bruder also cleger an eynem und Lorentz Hansenn tho Konnigesbull und sine mithulpern also boclagedenn ander deyles etzlich upgeworpen lanth bolangen errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans, von gots gnaden etc., samt unsen lewen getruwen redten nach verhoer der saken, rede und jegenrede und allen andern briefflichen urkunden tho rechte erkanth und affspreken latenn: Nachdem de clegers twe kopbreve, eynen von unsem freundlichen liben hern und vaternn konning Friderichen und den andernn von Marquarth Seestedenn, gewesennen staller, als denn oldestenn und irsten kopbreff uthgegeben, darynne ire Ko. M. und Marquart Seestede als ein staller solk landt Hanß Tadessenn tho Volkesbull, der clegernn vater, vorkofft, unnd darup konnung Christianns, unsers frundliken lewen hernn und brudern, confirmation inn gerichte ingelecht, de beclagedenn awer nichts, alleine eynen kopbreff von Marquarth Seestedenn, der junger als de andernn kopbreff gewesen, up solk lant vorbringenn mogenn, erkenne wy konning Frederiks, unses lewen hern und vaders, hochlofflicher unnd milder gedechtnisse, und den ersten Marquart Seesteden kopbreve samt koning Christians, unsers lewen hern und brudern darup gegewenne confirmation by macht, unnd sollen de clegers datjenige, wes desulwen in sich holdenn unnd uthwisenn, tho gebukenn und sick des to erfreuwen hebbenn. Offt awer mehr lant, also in dem konniglichenn und Marquarth Seestedenn ersten kopbreve bestimmet,

vorhanden, so mogen se eynen landmeter und unpartigische lude durch Hinrick Hackenn, unserm staller, dartho eskenn und solk land methen lathen. So dann solkes befundenn, so sollen de boclagedenn des to geneuten und sick des andernn Marquarth Seestedenn kopbrevs to erfreuwen hebben. Wo awer kein lannd mehr, als in dem konniglichenn und ersten Marquarth Seestedenn breff angetoget, vorhanden, so sall Marquarth jungster kopbreff machtlos sin und bliwen. Alles von rechts wegenn. In urkunde.

30.

Nordstrand 1556 20. juli.

Peter Haysen mod Redleff Brudersen.

Et stykke aflejret land, kaldet "in der Halk".

Sagsøgeren berettede, at hans fader Hays Aloffsen havde købt det hele land af den daværende staller Marquart Sehested for en sum penge. Sagsøgte søgte nu at fravriste ham det halve deraf. Sagsøgte gav til svar, at de 5 herreders råd havde kendt ham lige så nær som hans modpart til køb af landet, da begge parter havde jord, der grænsede ind til det. Han havde derpå taget halvdelen af landet til sig i henhold til Marquart Sehesteds købebrev og betalt det. De 5 herreders råds sentens og Marquart Sehesteds sidst udgivne købebrev skal stå ved magt, idet det første køb blev bragt i stand efter en ukorrekt fremstilling, kort efter fulgte de 5 herreders råds sentens, hvorpå Marquart Sehested solgte det halve af landet til sagsøgte. Sagsøgeren og sagsøgte skal dele landet imellem sig, således at hver får det halve.

A, fol. 327 r.

Sententz tzwuschen Peter Haysenn und danne Redleff Brudersen wegenn eynes uffgeworffen stuck landes in der Halk gemein bolangen. Actum im Northstrande den 20 juli anno etc. lvi.

Wir Johannis, von gottes gnaden etc., bekennen hirmit offentlig, nachdem sich zwuschenn Petry Haisenn

also clegern an eynem und danne Redelegg Brudersenn beclagten anders teils von wegen eynes stuck uffgeworffnen landes, in der Halk genomet, irrung und twist erhaltenn, also das cleger bericht, es hette Hays Aloffsenn, sein vater, dasselbe gantze lanndt von dem erbarn unserm liebenn getrewenn Marquardt Seestedenn, gewesen staller unsers lannds Nordstranndt, vor eine sumagelts erkaufft, nun understunde sich Redelegg Brudersenn ime daran hinder und einpas zu thun und das halbe lanndt von abhanddenn zu bringenn, derwegen gebeten, ihne darbey tzu schutzenn unnd hanndhabenn, woruff beclagter Redelegg Brudersenn hinwieder zu anthwort gebenn, das ine funffherdes rath zu solchem kauffe unnd lannde, dieweill ihr ander lannd sich an beidenn teilen darann streckt, gleiche nahe erkanth, hette auch daruff die helffte desselben landes von Marquardt Seestedenn lauts seines kaufbrieves gegeldenn unnd bezalt und derwegenn ingleichem darbey zu schutzenn gebetenn. Also haben wir nach gehorter clage unnd anthwort neben unsern lieben getrewen rethen zu rechte erkanth unnd absprechenn lassen: Dieweill der erste kauff uf ungleichmessigenn bericht ausbracht, woruff in kurtz der funffherdes rath sentencia ervolgt, demnach gedachter Marquardt Seestede beclagten Redelegg Brudersenn die helffte des lanndes vorkaufft, so finden wir der raths sentencia und unsers stallers letzt ausgegebenen kauffbrieff by macht, und sollenn also cleger und beclagte solch lannd unter sich zu gleicher helffte teilenn und einer so woll also der annder gebrauchenn. Alles von rechts wegenn. In urkunde etc.

31.

Morsum på Nordstrand 1556 20. juli.

Leve Autsen i Gaikebøl mod de 5 herreders råd.
En afsagt dom, hvorefter bedstefaderens broders børn var lige så berettiget til at arve efter Mommicke Bones børn som bedstemoderens halvbroder, sagsøgeren Leve Autsen.

De 5 herreders råds dom skal stå ved magt, da

den er afsagt i henhold til den frisiske landret.

(A, fol. 327 v.

(1) Jfr. landretten af 1558 § 36 og Nordstrands landret af 1572 2. del § 47.

Sententz Leve Auren (a) tho Gaykenbull und der vieffherde rath eyne uthgegewenne sentencie bo-
langen. Actum Morsum den 20 julii anno etc. lvi.

Inn sakenn, so sick twuschenn unsen lewen getru-
wen Leve Auethsenn tho Gayckennbull also cleger an ey-
nem und der vieffherde rath in unserm lande North-
strande also boclageden anders teils einer uthge-
gewennen sentencie halben, also dat se den grotevader
broder kinder so schuldich tho erwen na Mommicke Bonen
kinder also de grotemoder halfbruder Leve Auethsenn,
nach deme de eine frombde hanndt vor de ander nach erem
frisischem rechte nicht erwen mochte, gefunden hebbenn,
errich und twistich erholden, hebbe wy Johans, vonn
gottes gnaden etc., sampt unsen getruwenn redtenn nach
verhoer der sakenn, rede und jegenrede und allen andern
schrifftlikenn schin unnd bowies tho rechte erkanth
unnd affsprekenn latenn: Nachdeme solkes nach lude der
register er frisische lanndrecht sin soll, und wy sie
danne solkem erem frisichenn landrechte ungehindert
bliwen latenn wollenn, begnadet und privelegirt, und
in den olden registerrn darenthjeggenn nichts erwiset,
so erkenne wy ere desfals in der sakenn uthgegewenne
sentencie by macht, unnd sollenn Tade Wimerssenn (b)
und Richt Peterssen als die erwen sick dersulwen tho
erfreuwenn und, wes enen darynne togefunden, to gene-
tenn hebben. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

(a) Sic: i stedet for Authsen

(b) Teksten har Winnerssenn (skrivefejl).

Morsum på Nordstrand 1556 20. juli.

Edlof Momsen i Trendermarsk og hans medhjælpere mod folkene i Gaikebøl.

Sag om, hvorfra Gaikebøl skal tage den jord, som skal anvendes til diget.

Sagsøgte har ved en retslig kendelse indvilget i at opføre noget af diget, idet de selv intet har deraf. Da de bor mere end en halv mils vej derfra, skal de ikke tage jorden med derhen, men tage den, hvor den ligger, ved diget. I tilfælde af at jorden bliver taget ujævnt og ikke ens for alle, skal stalleren sammen med de forordnede 16 rådmænd (fra rådet i herrederne) besigtige stedet og træffe en ordning således, at en enkelt ikke alene skal lide skade, idet skaden vedkommer hele Trendermarsk. (1)

A, fol. 328 r.

(1) Jfr. 1547 Haderslev af 30/12 og 1570 Nordstrand nr. 26 af 5/7.

Sententz Edloff Momsen in der Trindermarsch meth sinen medehulpernn und die vonn Gaykenbull etliche erde, darmede man den dick ferdigenn und maken soll, bolangen. Actum Morsum im Northstrande den 20 julii anno etc. lvi.

In sakenn, so sick twuskenn Edloff Momsenn in der Trindermarsch met sinen medehulpernn also cleger an ey-nem und die von Gayckenbull also boclagedenn annder deyles etzliche erde, darmede de von Gayckenbull den dyk maken mogenn, war solke erde genommen werdenn soll, bolangenn irrich unnd twistich erholdenn, hebbe wy Johans, vonn gottes gnadenn etc., samt unsen lewen getruwen reden nach verhoer der sakenn, reden unnd jegenreden tho rechte erkanth unnd affspreken latenn: Nachdeme de von Gayckennbull in solk eynem deiche nichts, sundern wes se ferdigenn unnd makenn sollenn, laut eines gerichtlichenn spruchs, meth willenn tho ferdigenn und tho maken angenommenn hebbenn, dar ock nicht harde by, sonnder eine grote halwe myle weges von

wanen, können unnd sollenn se de erde nicht darmede henne nehmen, sunnder diesulwe nemen, war se lycht; so awer desulwe erde ungelik genamen, soll de erbar unnsere staller im Northstrande und lewe getruwe Hinrick Hacke meth den vorordenten sostein rathluden solkes allenthalbenn bosichtigenn, dat ein man solk schade nicht alleine dragenn, sunder der gantzenn Trindermarsch bykamen, und demsulwen manne, so darmede bolestiget, de schade afgenommen unnd davor thofredenn gestelt werdenn moge. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

33.

Nordstrand 1556 20. juli.

Leve Autsen (i Gaikebøl) mod Tade Wimersen.
Fæste af 5 demat land.

Sagsøgeren berettede, at han på staller Marquart Sehesteds tid havde fået 5 demat land i fæste og tillige fået en dom af herredets råd, hvorved dette land tilkendtes ham, men sagsøgte gjorde ham nu hinder og indpas herpå. Hertil svarede sagsøgte, at sagsøgeren på bedragerisk vis havde bragt dette fæste til sig. Stalleren havde da også, efter at han havde fået sikker meddelelse om sagen, igen ophævet fæstet og på ny givet landet i fæste til sagsøgte i hans hustrus sted, idet hendes forrige mand tidligere havde haft dette land i brug. Da det var et samlet stykke land og var beliggende i hans bol, var det også tilkendt ham ved de 5 herreders råds dom. Sagsøgte tildømmes fæstet. Det første fæste kendes kraftesløs. Det andet fæste samt de 5 herreders råds sentens kendes ved magt.

A, fol.328 r.

Sententz twuschen Leve Autsenn und Tade Wimersen v demat landes bolangenn. Actum im Nortstrande den 20 julii anno etc. lvi.

Wyr Johanns, von gottes gnadenn etc., bekennen hirmit offentlichen, nachdem sich zwuschenn Leve Audt-

senn also clegern an eynem unnd danne Tade Wimersenn beclagten anders teils irrung und twist erhalten, also das cleger bericht, er hette bey zeytten Marquart Seestedenn, gewesen staller, v demat landes in vestunge erlangt, auch vonn dem herdesrath daruff sententirt bekommen, worryne ime solch lannd zuerkannth, nun geschehe eme vonn beclagtenn daran hinder unnd einpas, seines bedunckens weniger also mit rechte, woruff Tade Wimersenn bericht, das Leve Audtsen dieselbe veste von Marquardt Seesteden uff unrechtmessigenn bericht gantz betrieglicher weise ausbracht, derwegenn gedachter staller nach erlangter bestendiger anzeige solche veste wiederumb abgeschafft und ime an stadt seines weibes, also ihr voriger mahnn dasselbe inn gebrauch gehabt, uffs newe in vestunge gethann, wehre ime auch, als es durchstrengicht lanndt unnd in seinem bole gelegenn, durch der funffherder rath sentencia zuerkannth wordenn, und sind der zeit allewege genossen unnd gebraucht. Also habenn wir nach gehorter clage unnd anthwort neben unsern lieben getrewen rethen zu rechte erkanth unnd absprechenn lassenn: Diewile by dem cleger die unrichtigkeit zu hofinden, das er die veste mit betrieglicheit ausbracht, dieselb auch durch die anddere Marquardt Sesteden veste cassirt unnd auffgehobenn unnd daruber der funffherder rath kennunge, wormit die veste bestetigt, vorhanddenn, so finden wir die erste veste crafftlos und die andere sampt des rats sentencia by macht, der auch Tade Wimersen sich billich zu gebrauchenn unnd genossen zu empfinden. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

34.

Nordstrand, Morsum 1556 21. juli.

Nonne Hansen og hans medbrødre mod Jochim Leves arvinger.

Sagsøgerne berettede, at de ved deres land havde et stykke dige, som tilhørte dem, og som de til enhver tid måtte vedligeholde. Det var ubeføjet, når sagsøgte mente at have ret til at bruge græsningen på dette stykke dige, da det med kirkeregistret kunne bevises,

at græsningen på digerne efter den store flod havde ligget til kirken i ca. 3 år - Leve'rne havde også givet årlig skyld til kirken. Efter udløbet af de 3 år havde enhver igen taget sit til sig, kun at Leve havde gjort indpas i det ene stykke dige. Sagsøgerne bad derfor om, at deres arverettighed måtte håndhæves, da grund og jord tilhørte dem. Sagsøgte gav til svar, at de intet ville indrømme sagsøgerne med hensyn til denne græsning; ikke de alene, men deres fader, bedstefader og oldefader havde roligt brugt græsningen. Laurentz Leve havde nogle gange på hvert ting ladet udråbe, at hvis nogen ville kræve ham for arvegods, det være køb, pant eller bytte, skulle de gøre det på tinge, hvor han ville svare enhver. Da ingen meldte sig, har de 6 herreders råd ved dom tilkendt ham alt, hvad han havde i brug. Derpå havde han opnået kongeligt benådningsbrev på det altsammen. Ydermere havde han erholdt en dom af de 5 herreders råd, da sagsøgeren med vold havde taget hans kvæg fra græsningen. Sagsøgte bad derfor om, at de måtte bruge græsningen som tidligere, og at sagsøgernes ubillige forehavende måtte afvises. Dom: Da sagsøgerne ikke kan påberåbe sig anden adkomst end kirkeregistret, hvor dog det omstridte sted ikke nævnes med navn, mens derimod sagsøgte ud over den hævdvundne rolige brug især kan påberåbe sig de 5 herreders råds sentens, hvorved de netop i henhold til den gamle rolige besiddelse tilkendtes brugsret til græsningen, skal de 5 herreders råds kendelse stå ved magt. Sagsøgte kan også fremtidigt nyde og bruge denne græsning.

A, fol. 331 r.

Sententz twuschen Nonne Hansen und danne Jochim Leven erbenn ein stuck deykes bolangen. Actum Nordtstrannndt den 21 julii anno etc. lvi.

Wir Johannis, von gottes gnadenn etc., bekennen hirmit offentlichen, nachdem sich zwuskenn Nonne Hansenn samt sinen mitbrudern also clegern an eynem unnd danne Jochim Leven erben beclagtenn anders teils irrung und twist erhaltenn, also das clegere bericht, sie hetten ein stuck deiches an irem lande gelegen, welchs inen zustendich unnd sie jederzeit fertig haltenn mussenn, worvon Jochim Leven erbenn die gresing

zu haben vormeintenn, dieselbe auch weder fug unnd recht abnutzenn, do doch mit den kerkenregister zu beweisenn, das sie in vorzeitenn solche gresing kurtz nach der grossenn fluth der kirchenn ungefehr drey jahr lang geligen, die Leven auch der kirchenn darvor jerliche pflicht unnd bezalunge gethan, und nach endunge der dreyer jare ein jeder das seine widerumb an sich genommen, alleine das Leve in dem eynem stucke einpas thette, derwegen gepeten, sie bey irer erbgerechtigkeit, dieweill ihnen grund unnd boden zugehorich, zu schutzenn unnd handhabenn, woruff beclagte Jochim Leven erwen zu anthwort einbracht, das sie clegern von gemelter gresing gantz unnd gar nichts gestendig, und hetten nicht alleine sie, sundern ir vater, grosvader unnd oldervader solche gresinge jhe und allwege rausamlichen gebraucht und genossenn. So hette auch Laverentz Leve zu allen dingen etzliche mahll anzeigen und ausruffen laßenn, ob ime jemens umb erbguth, es were kauff, pfand oder beute, unnd was des gesein muchte, zu besprechen, der solts zu dinge thun, wolt eynem jedern rede unnd anthwort geben. Nachdem sich aber niemands gefundenn, hetten eme der sechsherde rath alle dasjenige, was er im gebrauch hette, vormuge einer sentencia mit der sechsherde anhangenden sigelln zuerkannth, daruff hette er auch gleicher gestalt uf solchs alles konnigliche begnadunge erlanngt unnd zum uberflus von den funffherdes rath sentencia bekommen, alse ime clegers sein vehe met gewalt vonn der gresinge genommen, das inen solcher unrichtigenn vorhandlung halb gewalt zugelegt, worumb sie danne underthenigs vleises gepeten, sie bei ihren alten gebrauch auch hinfuro ungehindert bleiben zu lassen, und clegers ires unpilligen furnemens abzuweisen. Alse haben wir Johans, von gottes gnaden etc., nach gehorter clage und anthwort neben unsern lieben getrewen rethenn zu recht erkanth und absprechen lassenn: Dieweill clegere ire furderung mit sunderlichem ausdrucklichenn bestande, ohne das sie sich uf das kirchennregister beruffenn, worryne doch der streitige ortt mit nahmen nicht gemeldet und vast disputirlich und im tunckelnn stehet, nicht zu beweisenn, beclagte Jochims Levens erwen aber ihr angemast gerechtigkeit nicht alleine uff den altenn vorjartenn und uber menchengedencken rausamen besitz sich referirt und gezogen, sundern auch der sechsherde rath sentencia, konnigliche begnadunge und

furnemlich der funffherde rath kennunge, wordurch sie die nutzunge der gresinge vonn wegen alters rausamen besitzes gewinnen, so finden wir der funffherdes rath sentencia und den rausamen besitz bei macht, und sollen Jochim Leven erwen solche gresinge auch hinfuro haben, nutzen und gebrauchenn. Alles vonn rechts wegen. In urkunde etc.

XVIII. Retsdage i Tønder 1559 14.-26. november.

1558-1559 var ikke hyggelige år i Tønder amt på grund af de mange retssager vedrørende falske breve. Det ses, at sagerne hidrørte fra marskherrederne, men nogle dog også fra Kær herred. Brevforfalskningen gik især ud på at forandre pantebreve til købebreve, hvilket lettest lod sig gøre i disse herreder, hvor grundejendom frit kunne købes og sælges, og endvidere på forhøjelse af kautionssummer. Formentlig er hele sagen begyndt med fængsling af fogeden i Risummose, der i september 1558 sad i fængsel i Haderslev. Det var ikke blot de folk, der kunne skrive de forfalskede breve, som præster og skrivere, der blev domfældt, men ved angiveri blev de folk, for hvem de falske breve blev skrevet, ligeledes kastet i fængsel og henrettet. Hertug Hans dømte ikke i disse sager, men gennem korrespondance holdt han sig underrettet om retssagerne, ligesom han både mundtligt og skriftligt gav amtmand i Tønder Otto von Thienen ordrer. Ved skrivelse af 1558 29/9 fik amtmanden således befaling til at anholde de personer, som de fangne havde angivet, og lade dem fængsle enten i Tønder eller Haderslev. Havde en person tilstået falskneri, kunne amtmanden lade de 12 (herreds)-bønder kende vedkommende skyldig, hvorefter straffuldbyrdelsen kunne finde sted. Hertugen kunne anvende sin benådningsret; det gjorde han i nogen grad over for familien på Humstrupgård, idet fæstet ikke blev inddraget. 1558 30/11 indkaldte hertugen nogle af sine råder, Iven Reventlow, Breide og Christoffer Rantzau og Gregers Ahlefeldt, til et møde i Flensborg den 13. december s.å. Foruden råderne blev Otto v. Thienen også indkaldt til mødet. De sager, hertugen ville høre rådernes mening om, angik diget mellem Flensborg og Tønder amter, idet der var strid om skellet, og tillige falsknerisagen fra Tønder amt. Otto v. Thienen skulle medtage de fangnes tilståelser, fremkommet under tortur. Rådernes udtalelse om sagen kendes ikke, men mødet i Flensborg har i hvert fald ikke ændret retssagens gang. Fra Flensborg skrev hertugen 14. december til Benedikt Ahlefeldt til Gelting, at han havde fået sikker underretning om, at adressatens mand i Harsbjerg, "Laurens zu Harritzberg", havde forfalsket

et brev, idet han havde forandret et pant til et arve-
køb.

Det var først i slutningen af 1559, at hertugen kom til Tønder for at holde ret. Christian 3.s død og begravelse, Ditmarskerkrigen med forberedelserne dertil og Frederik 2.s kroning i København lagde beslag på hertugens tid en stor del af året. Den 11. november skrev han til den unge konge, at han ikke kunne besøge ham, da han havde givet sine undersætter i Tønder amt tilsagn om at ville holde retsdag tirsdag efter mortensdag (14/11) "der bosen, verworrenen und bewusten sache halben". Han havde også tilskrevet sine råder om at komme til retsdagen. Mærkeligt nok er der for denne retsdags vedkommende ikke tilført registranten indkaldelsesskrivelser til råder. Under retsdagen skrev hertugen 19/11 atter til kongen, i hvilken skrivelse han bl.a. udtaler, at han med sine råder havde begivet sig til Tønder for at tage sig af folks ret, idet allehånde besværlige urigtigheder havde indsneget sig i Tønder amt. Han måtte måske endnu i 14 dage være beskæftiget hermed, og han omtalte endvidere, at i den tid, han og råderne havde været i Tønder, var der opstået et så voldsomt uvejr, at de havde været helt omgivet af vand og havde måttet sejle med både mellem "huset"): slottet og staden. Diger var gennembrudt både i Store og Lille Tønder amt, og på mange steder var der sket betydelig skade.

Efter sit givne tilsagn var Benedikt Ahlefeldt til Gelting kommet til stede på retsdagen. Han kunne ikke fremlægge noget originalt skødebrev på Harsbjerg, idet han angav, at han var vildledt af uvederhæftige folk. Hermed er ment den mand fra Harsbjerg, som hertugen havde omtalt i sit ovennævnte brev fra Flensborg til Benedikt Ahlefeldt. Denne havde imidlertid ikke ladet manden straffe, som han var blevet anmodet om. Det var Benedikt Ahlefeldts modpart, se 1559 Tønder nr. 44 af 25/11, der havde gjort hertugen opmærksom på brev-falskneriet på Harsbjerg. - 1560 5/4 fik B. Lorck tilladelse til at pågribe Lorentz Lorentzen på Harsbjerg, der var flygtet. Da hertugen foreholdt Benedikt Ahlefeldt, at sagen om hans fæsters påståede rettighed til at bruge Peppersmark måtte afgøres retslig eller i mindelighed, svarede Benedikt Ahlefeldt, at han ikke længere besad dette gods i Eggebæk, men at det ved arvedelingen efter Moritz Ahlefeldt var tilfaldet Tønnes Sehested,

og han meddelte endvidere, at denne sag ikke var kommet til retsdagen på grund af sygdom. Ved retsdagens afslutning meddelte hertugen ved skrivelse af 26. november Tønnes Sehested, på hvilke måder sagen eventuelt kunne afgøres og anmodede om et skriftligt svar. - Tønnes Sehested var gift med Benedikt Ahlefeldts søster Clara.

På retsdagen udstedtes de to forordninger om retsplejen i Tønder amt af 1559 20/11 og 26/11, Hansb. Reg. I, 87-97, der må ses på baggrund af de uhyggelige brevforfalskningssager. (1)

Johan og Benedikt Pogwisch, sønner af Hans Pogwisch til Fresenborg, bad på retsdagen hertugen om en skriftlig attest angående deres forsøg på omstødelse af salget af deres fædrene arvegods Fresenborg. Hertugen meddelte dem denne 25. november.

Før hertugen forlod Tønder, udstedte han forskellige benådningsbreve, bl.a. til arvingerne efter Thomas Momsen til Humptrupgård og til arvingerne efter Andreas Momsen, der 1554 havde dræbt Erik Emmiksen. - En rets-sag er fra Haderslev amt.

- (1) Reg. nr. 4, 304 r, 316 v, 347 r og v, 351 r, Reg. nr. 5, 44 r, 50 r, 178 r, A. 454 v. TKIA - 1670, pk. nr. 65.

1.

Tønder 1559 1(6). november.

Retsafsked i en sag mellem brødrene Jep Hansen og Hans Hansen i Tumbøl (Felsted s.)

En selvejergård, som de to brødre besidder sammen som deres rette fædrene arv; de beder hertugen dømme om, hvem af dem der er den nærmeste til gården og alene kan besidde og beholde den.

Skønt hertugen ifølge sit udgivne mandat måtte lade afsige for ret, at den, der kunne bevise at have den største del af gården, kunne beholde den, vil han dog, fordi brødrene besad selvejergården før mandatets udstedelse, give dem den afsked, at de inden for 6 uger skal slutte forlig om, at de begge forbliver boende på

gården. Hertugen forbeholder sig sin ret til, hvad der tilkommer ham fra gården. To ugifte søstre, der endnu opholder sig på gården, skal brødrene i fællesskab med lige dele give udstyr og bortgifte. Hvis brødrene ikke kan forliges i løbet af de seks uger, vil hertugen på forlangende lade foretage, hvad ret er.

A, fol. 428 v.

Abscheit twusken Jep und Hans Hansen belangende ein bundenguth tho Tumbull. Actum Lutken Tundern donnerstages nach Mertinj, welchs ist den 1(6). novembris anno etc. 59.

Wir Johans etc. bekennen vor jedermenniglick, dat vor uns und unsen lewen getreuwen redten in gerichte erschienen Jep Hansen tho Tumbul also cleger ahn einem und Hans Hansen darsulwest also beclageder ander deiles belangende ein bundenguth, so diesulwen beiden bruder, cleger unnd beclageder, also er rechte vederlicke erwe tholike besitten, und welcker tho solchem gude de negeste sy und alleine datsulwe beholden unnd besitten moge, tho erkennen gebeden. Nach clage, antworth, veler rede und jegenrede hebben wy enen vor eynen richtlichen affscheit gewen lathen: Wowol wie inholt unsers utgegevenen mandats eynem, so dat meiste deil darinne bowisen kunde, tho beholden tho recht affseggen laten mochten, so wollen wy doch uth gnaden nachlaten und thofreden syn, diewile beide brudere vor dem mandate solck bundenguth bosethen, dat sick beide brudere binnen sos weken under malckander dat gut beide tho bewhanen fruntlich vorlicken und vordragen sollen. Jodoch willen wir uns vorbeholden hebben, wes uns von owericheit und rechts wegen uth demseulwen gude geburen moge. Und dieweile noch twe sustern ihm gude unbogewen vorhanden, sollen beide bruder diesulwen beiden sustern tho licke uththosturen und tho begewen schuldig und vorpflicht sin. So se sich awerst dessulwen gudes halwen binnen soß weken nicht vorlicken können, alsdanne wollen wy in der saken up erfordern erghan und geschen lathen, wes recht is, darnach de parte sich tho richten. Datum up unsem schlate Lutken Tundern den 1(6)ten novembris anno etc. lix.

Tønder 1559 16. november.

Jens Andersen i Tønder mod Jap Mummesen i Sød
(Ubjerg s.)

Noget land i Sød, som sagsøgte bruger til sin stavn, men som skulle tilhøre sagsøgeren på hans hustru Mettes vegne.

Hertugen har tidligere udstedt et mandat om, at selvejergods ikke må splittes. Sagsøgte har ved et sognevidne bevist, at det hus, han bebor, er den rette hovedstavn for de omhandlede agre, tillige har han fået agrene tilkendt af de 12 herredsbønder. Disses kendelse skal stå ved magt. Sagsøgte kan beholde agrene ved stavnen, men han skal i henhold til samfrændernes eller andre upartiske folks kendelse ved køb, pant eller leje yde betaling for agrene til sagsøgeren på dennes hustrus vegne. Hvis sagsøgeren kan bevise, at han har vedligeholdt det dige, som skal holdes ved de omhandlede agre, skal sagsøgte erstatte ham omkostningerne herved, i modsat fald er sagsøgte fritaget herfor.

A, fol. 429 r.

Sententz twusken Jens Andersen tho Tundern also cleger ahn eynem und Jap Mumsenn tho Seedt also beclagede anderdeiles belangende etzlich lant tho Seedt. Actum Tundern den 16ten novembris anno etc. 59.

In sachen twusken Jens Andersen tho Tundern also cleger an eynem und Jap Mummesen tho Seedt beclageder anderdeiles etzlich lant bolangen, so Jap Mummesen tho sinem staven gebrucket und eme, dem cleger Jens Andersen, von wegen siner husfruwen Mette bykamen solde, errich und twistich erholden, hebben wy Johans etc. samt unsen lewen getruwen rethen tho recht erkanth und affspreken lathen: Nachdeme von uns hirbevor ein mandath und vorboth utgegewen, also dat keine bunden gudre solden von einander gebuwet, bewhonet, tho rethen oder ander wegen, sunder by deme rechten howethstaven gebrucket werden, und de beclagede binnen gerichte meth einem caspelwitlicheit bowysen, dath solcke hues, so he itzunder bewhonet, de rechte howet staven sy, ihme, dem

beclageden, ock solcke acker von twolff herdesbunden thogefunden, dat der twelff herdesbunden findunge by macht syn und solck acker de beclagde Jap Mumsen by dem staven beholden schole. Eth soll awer gedachte Jap Mumsen henwedder schuldich und pflichtig syn, Jens Andersen, dem cleger, von siner husfruwen wegen solcke lant nach erkanthnisse der samptfrunde oder ander unpartigsche framer lude, it sy tho kope, pande oder hure tho gelden und tho betalen. Thodeme so Jens Andersen loffwerdigen bewisen konde, dat he solcken dicke, alse van solches landes wegen tho holdende sich geborth, bethanher geholden hadde, soll de beclagede ehme diesulwe uncostunge och tho beleggende schuldich sin; wo he awerst datsulwe nicht bewisen kan, sal he, de beclagde, von wegen solcher ansproke entfriet syn. Alles von rechts wegen. In urkunt mit unserm furstlichen secrete vorsigelt und gewen uff unsem schlate Lutken Tundern donnerstages nach Mertini aano etc. 1559.

3.

Tønder 1559 16. november.

Nis Andersen i Kærgård (Emmerlev s.) mod Jan Japsen i Storde (Brede s.) og Las Brudersen i Kumled (Kummerlev) (Brede s.)

80 mark lybsk, som sagsøgte mener med urette at være blevet skilt af med af sagsøgeren som formynder for sin søsters børn.

Sagsøgte har for Laurentz Petersens børn over for Peter Hennicksen i Tønder sagt god for 80 mark lybsk, hvilke de som kautionister også har måttet betale. De har derefter rejst sag mod sagsøgeren som børnenes formynder ved Lø herreds ting, hvor de har fået betalingen af deres udlagte penge tilkendt. Sagsøgeren kan rejse sag mod børnene for at få de udgivne penge tilbage, men hvis sagsøgeren, som han påstår, kan bevise, at børnenes stedfader skal tage børnenes gæld på sig, skal stedfaderen, når sagsøgeren på tinge fordrer det, erstatte ham de udlagte penge.

A, fol. 429 v.

Sententz Nis Andersenn zu Keergardt beclageder Jan Japsen tho Stoer achtzig mk. lubs. belangen- de. Actum Lutken Tundern den 16 novembris anno etc. 59.

In sachen, also sich twusken Nis Andersen tho Kergart also clegern an einem und danne Jan Japsen tho Store und Las Brudersen tho Cumeleff beclagthen ander- teils von wegen achtzig marck lubisch, so beclagter von clagern also vormunderen seiner schwester kinder mit lantrechte, seines bedunckuns zu ungepuer, abgedeilet, irrig und twistig erhalten, erkennen und spreken wir Johans, von gotz gnaden etc., nach gehoerten bericht und gehabten rath und bedencken unsern lieben getreuwen redte vor recht: Diwil beclagte vor Laurentz Petersen kinder jegen Peter Hennicksen binnen Tundern vor acht- zig marck lubisch g(e)lobt und gut gesagt, sie auch daruff, wie bewislich, also burgen bezalen müssen, und daruff clegern also der kinder vormunder umb ihr ausge- lechte gelt zu Lou herdes dinge besprochen und belangt und ihnen de bezalunge zuerkant worden, so haben sie darsilben pillig zu geniessen, und hat alsdanne der cleger die kinder umb sein ausgelecht gelt hinwedder zu bespreken. Do aber cleger seinen bericht nach gnugsam zu rechte muchte erweisen und darthun, das der kinder stiffvatter der kinder schulde an und uff sich zu nhemen, so ist er darvor zu hafften und gestehen schuldig, und wird er clegern uff sin anfordern zu dinge das ausgelegte gelt von dem stiffvatter pillig wiederstattet. Alles von rechts wegen. In urkundt mit unsem furstlichen secrete besigelt. Actum Tundern den 16 novembris anno 59.

4.

Tønder 1559 17. november.

Hans Nissen og Jens Andersen i Tønder mod Jep Andersen i Rudbøl (Højer s.)

Noget land, som skulle tilfalde Gue Ivers.

I retten er forevist en dom, hvorved bestemtes, hvem det omhandlede land i henhold til hertugens mandat med rette skulle tilfalde. Ifølge dommen skal med begge

parters samtykke være oprettet en overenskomst, således som det er berettiget hertugen af herredsfogeden. Denne overenskomst er ikke forevist i retten, men begge parter har vedgået den. Af sagsøgerne er angivet, at Gue Ivers ikke kunne få af sagsøgte, hvad der var bestemt ved overenskomsten. Denne skal, for så vidt den af sagsøgte er vedgået på tinge, stå ved magt. Hvis Gue Ivers ikke får, hvad der ifølge overenskomsten kan tilkomme hende, kan hun i henhold til denne rejse klage på tinge.

A, fol. 429 r.

Sententz z(w)usken Hans Nissen unde Jens Andersen zu Tundern also clegern an einem und Jeb Andersen tho Rutebul beclageder ander deiles etzlich lant bolangende. Actum Tundern den !7 novembris anno etc. 59.

In sachen, so sich twusken Hans Nissen und Jens Andersen tho Tundern also clegern ahn einem und Jep Andersen to Rutebul also beclageder ander deiles etzlich lant, so Gue Ivers bykamen solde, errich und twistisch erholden, hebbe wy Johans etc. samt unsen lewen getreuwen redtern nach vorhoer der sacken, clacht und antworth, velerley rede und jegenrede tho rechte erkanth und affspreken lathen: Wowol vor uns ihn gerichte ein urdell, weme solche lant nach utwisunge unsers utgegebenen mandats meth rechte bikamen solde, getoget, darawer awerst nach dem urdel meth beider part consent und bewillunge eine vordracht ihn der saken upgericht sin scholde, also wy van dem herdesfaget berichtet, und dat nicht in gerichte solche vordracht getoget, awer dannoch von beiden parthen nicht beneinet, sunder thogestanden, alleine van dem clagend deil angetoget werden, dat se de fruwe Gue Ivers wes in dersulwen vordracht vorliweth, von dem beclageder nich(t) bekamen konnen, dat solche vordracht, soverne desulwe von dem beclageden tho dinge gut unde dargedan, by werden sin, bliwen und der fruwen Gue Ivers ahne alle middel, wes in dersulwen vordracht vorliweth, volgen schole und so de fruwe, wes se lude der vordracht hebben scholde, nicht bekamen, luth und inholt der vordracht tho dinge nachmals tho manen macht hebben moge. Alles von rechts

wegen. In urkunde meth unsem furstlichen secrete bosegelt und geben up unsem huse Lutken Tundern fridags nach Mertini, welchs is den 17 novembris anno etc. lix.

5.

Tønder 1559 17. november.

Bone Ultsen og hans fæller samt de andre beboere i Syd-Kærherred og Bøking herred, som hører under den gamle kog, mod de 7 sandemænd i Kærherred, Jep Christensen i Bosbøl (Klægsbøl s.) og Iver Tordsen i Brarup samt deres fæller.

Noget land, beliggende ved "der Santhorne", af hvilket sagsøgerne til trods for amtmand Otto v. Thienens forbud har bjærget høet og ladet det køre bort. Herom har sandemændene afsagt deres kendelse, hvilket har forårsaget, at sagsøgerne har bedt hertugen om en retslig afgørelse, idet de 7 sandemænds kendelse gik sagsøgerne imod.

Sagsøgerne kan bevise, at de har haft en rolig besiddelse af landet i henved 40 år, endvidere har de i retten fremvist kong Frederik 1.s mandat og befalingsbrev, endelig har de efter tilladelse af hertugen fået tilstået udenkogsfolk, som ifølge kogsretten ved en skriftlig dom har tilkendt dem det omstridte land. Sagsøgerne kan derfor uden påtale beholde og bruge dette land. Nævningerne og den ene sandemand Jens Brodersen har handlet ret ved at frikende sagsøgerne. De 7 sandemænd skal dog ikke undgælde for noget, fordi de har haft amtmandens forbud og handlet derefter.

A, fol. 430 r.

Sententz zwuscken Bone Ultsen sampt seinen mitvorwanten und den andern einwhonern in Suderkorharde und Bokingharde clegern eins und der sieben santleute ihn Korharde, nemblich Jep Christensen zu Bosebul und Iver Tordsen zu Braderup sampt

ihren mitvorwantem beclagten ander teils etzlich
lant betreffen. Actum Tundern 17 novemb. anno 59.

Auff clage, anthwort und ferner vorbringen unser
lieben getreuwen underthanen Bone Ultsen sampt sinen
mitvorwandten und den andern einwhonern in Suderkorhar-
de und Bokingharde, also zu dem alten kogen gehorig
sein, clegern eins und der sieben santleute in Karhar-
de, nemblich Jep Christensen zu Bosebul und Iver
Tortzen zu Bradrup sampt ihrenn dieser zeit stalbrudern
beclagten anderteils in sachen etzlich lanth bey der
Santhorne belegen betreffen, worvon clegere uber des
amptsmans Otto von Tinen vorboth das hew bergen und ab-
fhuren lassen, daruff santhmans thoch ergangen, worumb
sie vor uns in gerichte erwechsen und rechtlich
erorterung gepeten, erkennen und sprechen wir Johans,
von gots gnaden etc., vor recht: Nachdeme clegere
ihrenn rausamen besitz in bemelten lande bis in vertzig
jaren vor sich und zu beweisen haben und daruff konig
Friderichs, hochloblicher und christlicher gedechtnus,
unsers freundtlichen (a) willige lipten(a) hern und
vattern mandat und gepotsbriff in gerichte erzeigt und
vorbracht und hernachmals uff unsern gnedigen zulas und
vorgunstigung die uthkogesleute vorstattet, welche
clegern nach kogsrechte das streitig land und grundtt
lauts ubergebener schriftlichen sententz erkant und
zugefunden, so haben sie desselben ungeacht der sieben
santleute jegentoch und findunge mit rechte pillig zu
geniesen und hinfurder unangefochten zu erhalten und
gebrauchen, und haben de neffingen, desgleichen der
eine sandtmhan Jens Brodersen, das sie clegere desvhals
in ansehunge ihres bositzes und habenden von konig-
lichen und andern briefflichen urkunden entfreyet,
recht gethan, und sich die andern sieben santleute aus
misvorstande etwas vorsehn; diewil sie aber des ampt-
mans vorbott vor sich gehabt und daruff vortgefahren,
so haben wir aus gnedigen bedencken und mitleiden dar-
mit geduldet und ihnen de vorwirkunge ohne entgelthung
gnedig zugelassen und nachgegeben und sindt dieses
vhals myt ihnen fridlich, und haben clegern hinfurder
ihres besetzes zu geniesen. Alles von rechts wegen. In
urkunde etc.

(a)-(a) vielgelipten = vielgeliebten.

Tønder 1559 17. november.

Lorentz Bosen i Holm (Højst s.) mod Marina Nilsen, hans faster. (1)

En selvejergård i Holm, som bebos af begge parter.

Sagsøgeren har fremvist en skriftlig, besejlet overenskomst om, hvorledes hans fader kunne få sin stedmoder og søster ud af gården, og dertil en kendelse af de 12 herredsbønder, hvorved overenskomsten kendtes at stå ved magt, endvidere har han ladet se og læse to besejlede skødebreve fra to søstre, hvoraf fremgik, at han havde betalt dem for deres andel. Han har desuden arvet en fuld broderdel i samme gård. Sagsøgte har ikke kunnet fremføre noget af retslig betydning.

Overenskomsten og de 12 herredsbønders kendelse skal stå ved magt. Når sagsøgeren fuldt ud overholder overenskomsten, kan han med rette tiltage sig gården og bruge den alene. Herredsfoged Torsten Jacobsens dom, der gik imod overenskomsten, kendes kraftesløs.

A, fol. 430 v.

(1) Jfr. nr. 13 af 19/11 s.å.

Sententz zwuscken Lorentz Bosen zu Holm also clegger ahn einem und Marina Nilsen also seines vatterschwester beclagter ande(r)deils ein bundengut zu Holm belangen. Actum Lutken Tundern freitags nach Martini, welch ist den 17ten tag novembris anno etc. 59.

In sachen, also sick zwischen Lorents Bosen zu Holm also clegern an einem und danne Marinha Nilsen also seines vatter schwester beclagte anders teils von wegen eines bundengut zu Holm, woruff sie beide whonen und von clegern angefochten worden, irrig und zwistig erhalten, worumb sie vor uns in gerichte erschienen und rechtlich erkantnus gepeten, erkennen und sprechen wir Johans, von gotz gnaden etc., nach gehorten und ingenommenen bericht, auch gehabten rath und bedencken un-

ser lieben getreuwenn rethe vor recht: Nachdem cleger vor uns in gerichte einen schriftlichenn besiegelten schein und vortracht, welcher gestalt sein vatter die stiffmutter und suster kan aus dem gute underschietlichen behandeln, erzeigt und vorbracht, auch daruff der xii herdesbunden findunge, also de vortracht bey macht erkant, eingelegt und neben den zwen besiegelten schotebrive von zwei seiner schwestern, das ehr dieselben vor ihr annpart zu dancke abgelegt und bezalt, sehen und lesen lassen und zu solchen allen ein vull bruderpart in bemelten gute erblich gehabt, beclagte aber darjegen nichts erheblichs oder rechtmessigs auffbringen mugen, so finden wir solchen vortrag unde der xii herdesbunden kennunge by macht, und wan cleger solcher vortragt wircklich nachgesetzt, vul und gnug gethan, so volget ihme bemelte streitig gut billich und hat sich dessilben inhalts des buchstabens mit rechte anzumassen und alleine zu gebrauchen. Diewil aber der herdesvogt Tersten Jacobsen der vortracht und zwolff herdesbunden findunge zuwiederer gesprochen, so sol sein doem unmechtig und craftlos sein. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

7.

Tønder 1559 17. november.

Peter Christensen (1) i Vollerup (Bjolderup s.) mod sandemændene i Slogs herred.

3 agre, som sagsøgte har afsvoret sagsøgeren og tilsvoret kirken i Bjolderup.

Sognepræsten, hr. Johan har ved tingsvidner be- vist, at de omhandlede 3 agre af sagsøgerens forfædre var givet for evig tid til underhold for de til enhver tid værende sognepræster. Af kirkebogen sås det, at denne gave var givet for 116 år siden. Sognepræsten og hans formænd havde tidligere før rebningen brugt disse 3 agre uanfægtet. Sandemændene havde på grundlag af kirkebogen tilkendt sognepræsten de 3 agre. Sandemændenes kendelse skal stå ved magt. Den nuværende sognepræst skal have de tre agre lige så godt som de forhen-

værende og på samme steder som før. Alle, der har fra-
rebet sognepræsten agrene og med urette vidnet imod
ham, underkendes.

A, fol. 432 v.

- (1) Overskriften har Peter Nissen, men dommen Peter Christensen. Ifølge skattelisten over tyvendepenningskatten i Tønder len 1543 boede Peter Nissen i Vollerup; om han er identisk med Peter Christensen ses ikke.

Sententz zwusken Peter Nissen cleger an eynem und die santlude in Sluchsherde ander deiles etzlich lanth bolangen. Actum Tundern fridags nach Mertini anno etc. 59.

In sachen, so sich tzwusken unser lewen getreuwen Peter Christensen tho Wollerup also cleger an eynem und die santlude in Sluchsherde also beclageden ander teils etzlich lant, so se dem cleger ave- und der kercken darsulwest thogeschwaren hebben sollen, errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewen getreuwen redten nach vorhoer der saken, clacht und antwort, rede unde jegen rede vor recht erkant und affspreken lathen: Nachdem der karckher er Johan mit nochafftigen dinckswinden in gerichte bewesen, dat solche drey acker von des clegers vorfharen tho ewigen tiden tho underholdinge des wesenden kerckherren tho bliwen gegeben wordenn, ock im kerckenboke, dat solche gift vor ein hundert und sostein jaren geschien, befunden, de kerckherre und sine vorfharen ock hirbevhorn vor der repinge solcke iii acker geruwlichen und unangefochten gebuket, und die santlude, diewile se des kerckherren olden gebruck ihm kerckenboke vormergkt, dem wesendden kerckherren solche drey acker thogefunden, dat der sulwen sandesfindunge by macht syn, und dem wesenden kerckherren solcke drey acker so gut also de vorige acker (gewessen und an den enden und orden, dar solch acker gelegenn, wedder utgelecht und gewisen werden, und de karckhere solche iii acker) und alle syn acker an sulwen stede henforder ane menniglichs vorhindern gebuken und beholden schole, darentjegen awer alle dejennen, de dene oder dem kerckherren solchen acker

thowedder afgerepet und entjegen mit unrechte getuget hebben, nedderfellich. Alles von rechts wegen. In urkunt mit unserm furstlichenn secrete bocrefftigt und vorsigelt. Datum up unserm schlate Lutken Tundern fridags nach Mertini anno etc. 59.

8.

Tønder 1559 18. november.

Sunnicke Volquartzen i Enge mod Hune Jensen i Klintum (Læk s.)

Mandebod, for hvilken sagsøgeren bliver udpantet.

Sagsøgerens broder Redleff Volquartzen har begået et drab, han er flygtet, men vendt tilbage og har truffet en overenskomst med den dræbtes slægt, hvorefter han har betalt en del af mandeboden. Imidlertid er han selv blevet dræbt af andre fremmede. Sagsøgte har derfor været nødsaget til i henhold til landets ret at kræve sagsøgeren, manddraberens broder, for den resterende mandebod. Denne er udeblevet fra retten og har ikke villet betale noget. Derefter har 12 herredsbønder og sandemændene afgivet kendelser i sagen, hvilke skal stå ved magt. Sagsøgte skal have den lovede mandebod.

A, fol. 430 v.

Sententz zwischen Sunnicke Volquartzen in der Enge clegern eins und dan Hune Jensen zu Klinthum beclagter anders deils von wegen eines dotslages. Actum Tundern den 18 novembris anno etc. 59.

Auff vorhorte clage, antwort und ferner vorbringen Sunnicke Volquartzen in der Enge also clegern eins und danne Hune Jensen tho Klinthum beclagten anderteils in sachen eine manbote betreffen, also clegern von wegen seines brudern Redloff Volquartzen eines dotslags halb, seins bedunckens weniger also mit recht, ausgepfandet, worumb sie vor uns in gerichte streitig worden und rechtlich erkantnus gepeten, erkennen und sprechen wir Johans, von gots gnaden etc. neben unsern

lieben getreuwen redten vor recht: Nachdeme der dotsle-
ger Redleff Volquartzen nach geubter mishandlung
fluchtig worden und sich hernach widerumb ins land be-
geben und mit des entlebter freunden vortragen und etz-
lich gelt uff de manbuse entrichtet und mitlerweil von
andern und frembden entleybt worden, wordurch beclagter
geursacht des thette(r)s bruder also clegern umb de
nachstendige manbote nach landtrecht zu besprechen, der
aber ungehorsamliche aussen bleiben und zu keiner ant-
wort oder bezalunge gestehn wollen, wie vor uns mit
gnugsamen dingeswinde erwyesen, woruff ferner lantrecht
gebraucht und ergangen, also finden wir der zwolff her-
desbunden findunge und neben deme das sandt bey macht
und dem beclagten sine vorsprochne manbuse. Von rechts
wegen. In urkunde etc.

9.

Tønder 1559 18. november.

Jens Matzen i Ubjerg mod Niels Gregersen, ligele-
des i Ubjerg, på hans hustru Marines, afdøde
Peter Matzens datters vegne.

Noget jordegods i Ubjerg, hvortil sagsøgeren men-
te at være mere berettiget end sagsøgte.

Sagsøgte har indlagt en overenskomst, hvoraf det
fremgik, at sagsøgeren og sagsøgtens hustrus fader var
kommet overens om, hvorledes der skulle forholdes med
dette gods. Denne overenskomst kendtes ved magt af her-
redsfogeden og 24 herredsbønder. Sagsøgeren har ikke
forebragt noget, hvormed overenskomsten kunne omstødes.
Ovennævnte kendelse skal stå ved magt. Sagsøgte og hans
hustru kan med hensyn til overenskomsten træde i hendes
faders sted. (1)

A, fol. 431 r.

- (1) Jfr. Ikke udgæede domme m.m. 1576 22.-24/10, hvor
landsbyens navn dog af EA er gengivet Øbjerg (Ar-
rild s.), mens stævning nr. 18 har Obiere.

Sententz Jens Matzen tho Uberge also cleger an einem und Nels Gregersen tho Uberge beclagter etzlich gut bolangende darsulwest. Actum Tundern den sunabent nach Mertini anno etc. 59.

In sachen, so sich twusken Jens Matzen tho Uberge also cleger ahn einem und Nels Gregersen darsulwest von wegen syner husfruwen Marinen beclageder ander deiles, belangende etzlich gut daselbst, dar sich cleger neger to sin also beclageder vormeyneth, hebben wy Johans etc., sampt unsen lewen getreuwen redten nach vorhoer der saken, clacht und antwort, rede und jegenrede tho rechte erkanth und affspreken lathen: Nachdeme de beclageder in gerichte eyne vordracht ingelecht, darinne befunden, dat sich cleger und beclagder fruwen vader solches gudes halwen, wo eth darmede gehalten werden sol, vorliket und vordragen, diesulwen vordracht ock van dem vagde und 24 herdesbunden by macht erkant und de cleger darjegen nichtetes, darmit de vordracht moge upgehawen oder gebraken sin, vorbringen mogen, lathen wy des vagdes und den 24 bunden findunge by werden, und sol Nels Gregersen und sin husfruwe Marin, seliger Peter Matzen dochter, sich derselben vordracht in stadt ehres vaders tho erfruwen und crafft des buckstawen tho geneten hebben. Alles von rechts wegen. In urkunde meth unsem furstlichen secrete bosegelt. Actum Tundern sonnabenth nach Mertini anno etc. 59.

10.

Tønder 1559 18. november.

Brødrene Jes og Benedictus Truwelsen i Tinglev mod sandemændene i Slogs herred.

Et manddrab, som sandemændene med urette skal have tillagt sagsøgerne.

Det er ved beseglede breve og tingsvidner bevist, at sagsøgerne har dræbt Peter Jepsen, i henhold hertil har sandemændene kendt sagsøgerne skyldige. Disse har ikke kunnet fremføre noget af betydning for, at de ikke var skyldige. Sandemændenes kendelse og den oprettede flensborgske overenskomst skal blive ved magt. Da denne overenskomst er noget byrdefuld, skal den betaling,

halvsyvende snes mark, som Benedictus Truwelsen har givet den dræbtes frænder i bod, også gælde som betaling for broderen, som for dette drabs skyld skal lades i fred. Hertugen som den overordnede myndighed forbeholder sig, hvad der kan tilkomme ham af Jes Truwelsens bod.

A, fol. 431 r.

Sententz Jes (a) und Benedictus Truwelsen tho Tingeleve widder dat santh in Sluchsherde belangende einen dotslach. Actum Tundern sonabents nach Mertini anno etc. 59.

In sachen, so sich twusken Jes und Benedictus Truwelsen gebrudere also clegere ahn einem und den santluden ihn Sluchsherde belangende einen dotslach, so de santluden enem meth unrecht uperlecht hebben scholen, errich und twistich erhalten, hebbe wy Johans, von gots gnaden etc., sampt unsen lewen getreuwen reden tho rechte erkant und affspreken lathen: Diewile binnen gerichte meth nochafftigen bosegelden breven, auch dingswindenn, dargedan und boweysen, dat Jes und Benedictus Truwelsen Pether Jepsen vom lewende thom dode gebracht, wodanne dat santh ock den beiden clegers, dat se den dotslach gedhan hebben sollen, upgelecht, darentiegen awersch de clegers sick, dat se des dotslages nicht schuldig wehren, nichts erhewelichs vorbringen mogen, dat der santlude toch und de upgerichte Flensborgersche vordracht by macht syn und bliwen schole. Dewile awer de bekanthnisse in der gemelten Flensborgeschen vordracht etwas bedrencklich (b) vormergkt, soll Jes Truwelsen sines brudern Benedictus Truwelsen gegewene sowendehalwe stige marck, also des doden frunde thor bote bekamen und empfangen, und also de dode genochsam gebotet worden, mede genethen und des doden frunde nichts mehr davor tho gewende schuldich syn und wedder solches dothslages halwen frede hebben. Wes uns also der hoger awericheit awer in deme moge vorbrake von Jes Truwelsen geboren, solches alles wollen wy uns hirmede vorbehalten hebben. Alles von rechts wegen. In urkunde mith unsem furstlichen secrete bosegelt und geben up unsem schlate Lutken Tunderen sonnabents nach Martini anno etc. lix.

(a) Rettet fra Jens.

(b) Rettet fra: bedencklich.

Tønder 1559 18. november.

Tyge Jensen i Dedsbøl mod Jens Ketelsen og Hunwart Jensen i Enge.

Et bol i Enge, hvori sagsøgeren gør fordring på en fuld søsterdel som arv efter sin fader.

Sagsøgte kan, da de har bevis for, at besiddelsen på deres side strækker sig over 130 år, og de desuden har forevist en kendelse af de 12 herredsbønder, hvorved ejendommen retsligt tilkendtes dem, uhindret bruge den. Sagsøgerens fordring beror kun på en beretning, der ikke var ledsaget af beviser.
A, fol. 432 r.

Sententz zwuschen Duge Jensen zu Detsbul also cleger und Jens Ketelsen und Hunnwart Jensen ihn der Enge ein ball in der Enge belangen. Actum Lutken Tundern den 18 novembris anno etc. 59.

In sachen, also sick zwischen Duge Jensen zu Detzbul also clegern an einem und Jens Ketelsen und Hunwart Jensen in der Enge beclagten anders teils ein ball in der Enge belanget, worinne cleger von wegen seines vattern aus erbgerechticheit ein vul schwester-teil zu haben vormeynt, irrig und zwistig erhalten, derwegen sie vor uns in gerichte erwachsen und rech(t)lich (a) erkentnus gepeten, erkennen und besprecken wir Johans, von gotz gnaden etc., neben unsern lieben getreuwen rethen nach gehorten und eingenommenen beidersitz bericht vor recht: Diewil cleger sine furderunge alleine uff blosen ungegrundten bericht gestelt und ausserhalb dessilben nichts erheblichs vorgewendet, beclagte aber darjegen ihrem langvorwerten rausamen besitz uber hundert und dreisig jahr her bewislich gerumbt und vor sich gehabt und daruff der zwolff herdesbunden findunge, das ihnem solch gutt mit rechte zuerkant, in gerichte erzeigt und vorbracht, so finden wir solchem lang her gebrachten besitze nach der zwolff herdesbunden ungeruckte und ungestraffte findunge bey macht, und beclagten solch gut ferner unbworen und unangefochten zu gebrauchen. Alles von rechts wegen. In urkunde.

(a) Rettet fra: rathlich.

Tønder 1559 18. november.

Sønke Feddersen, Hans Petersen, Peter Jepsen, Bo Brodersen, Peter Laursen og Matthis Brodersen mod Leve Truelsen, alle boende i Tinningsted (Karlum s.)

Tinningsted mark, som sagsøgte forlangte rebet efter landets ret ved 12 dertil beskikkede grundejere.

De 12 grundejere så, at rebning var besværlig, 8 af dem tilbød af forhandle i mindelighed med Tinningstederne herom, hvilket blev antaget af begge parter. Amtmanden forordnede, at husfoged Jens Holdensen og herredsfoged i Højer herred Lorentz Ludsen skulle være til stede under forhandlingerne. Parterne blev forligte, og der blev straks affattet et skriftligt udkast af forliget. Dette blev deponeret hos amtmanden, som herefter kaldte de 8 underhandlere til sig og lod udkastet forelæse for dem, hvorefter disse enstemmigt bekendte, at indholdet af udkastet var i overensstemmelse med det oprettede forlig, der under bødestraf var antaget af begge parter. Bagefter havde sagsøgte samt de 8 underhandlere ændret overenskomsten på nogle punkter til bedste for sagsøgte og ladet den udfærdige på pergament uden sagsøgernes vidende. Dette pergamentsbrev havde de ladet læse for hertugen i retten, og de ville ikke i mindste måde vedgå den første overenskomst. Amtmanden lod derpå 8 uberygtede ærlige mænd, som havde været vidner, da den første overenskomst, der var blevet forseglet og underskrevet af Jens Holdensen og Lorentz Ludsen, blev indgået, over for hertugen i retten bevidne, at det i sandhed forholdt sig således som udkastet lød.

Overenskomsten - af ordlyd som udkastet - kendes at stå ved magt og skal overholdes. Den anden overenskomst, som er blevet oprettet på bedragerisk måde, kendes død og kraftesløs, og sagsøgte skal være ifaldet bøden på de 100 mark som bestemt i den første overenskomst. De 8 underhandlere samt de folk, der har vidnet imod den første overenskomst, underkendes.

A, fol. 432 r.

Sententz zwischen Sunnicke Veddersen, Hans Petersen, Peter Jepsen, Bo Brodersen, Peter Laur- sen und Matthis Brodersen clegern eins und danne Laue Truwelsen nie vortracht betreffen. Actum Lutken Tundern den 18 novembris anno etc. 1559.

In sackenn, also sick zwischen Sunnicke Vedder- senn, Hanns Petersenn, Bo Brodersen, Pether Japsen, Peter Laursen und Mattis Brudersen also clegern eins und danne Leve Truwelsen beclagten anders teils alle zu Tonnigstede wonhaftigen, von wegen Tonnigsteder velt- marcke, also von beclagten zu reep und mhal und zu solcher nodturft zwolff grundegeger nach landtrechte gefurdert, irrig und zwistig erhalten, haben wir Johans etc. nach gehorter clage und antwort, einrede und fer- ner beweiß und vorbringen neben unsen lewen getreuenn redten zu rechte erkant und absprechen lassen: Dieweil von den zwolff grundeggers vormergkt und befunden, das solch rep und mal vast beswerlichen gewesen, und sick achte von denselben zwischen den Tonnigstedern zu freundlicher underhandlung angepoten, dieselb auch von beiden parten eingerumpt unde daruff in beywesende Jens Holdensen, derzeit husfogt, und Lorentz Ludsen, herdes- vogt in Hogerssharde, so unser amptman umb mehr befurde- rung und richtigkeit willen darzu bescheiden und vorord- ent gehabt, die handlung vor die hant genommen und solch spenn und gebrechen mit beider part consent und bewilgung nicht alleine gutlich und wol vortragen, sundern auch zur stundt ein schriftlich vornottlung daruff vorfast, die umb mher sicherheit willenn bey un- serm amptman hinterlegt, woruff der amptman zum uber- flus in meinunge, kunfftigen urtheil jhe beyzeiten woll furzubawen, de acht dedingsleute vor sick bescheiden, sulche copiam vorlesen und daruff befragen lassen, ob sie derselben gestendig, hiruf sie samptlichen ein- threchtig bekanth, das solchs alles der gestalt inhalts der copien vorhandelt unnde furgelauffen, von beiden parten bei einer peen inhalts des buchstabens bewil- ligt, beleibt und (a) angenomen, darentjegen aber her- nachmals beclagten eigens bosen furnemens sampt den acht dedingsleuten die vordracht in etzlichen puncten zu der beclagten besten uber hirvorigen abscheit, zu- stant und bekentnis geende(r)t und uff pergamene ohne der cleger wissen und willen schrieben und fertigen, de sich auch vor uns in gerichte erzeigt und vorstellen und lesen lassen, und der ersten vortracht mit dem wei-

nigsten nicht gestendich sein wollen, woruff unser amptman den hie oben angezeigten bericht, das solchs der gestalt lauts der copy, also von Jens Holdensen und Lorentz Ludsen vorsiegelt und un(d)erschreiben gewesen, vorhandelt und furgelauffen, mit acht unberuchtigten fromen, erlichen leuten, so er derzeit bey gethaner bekanthnus bey handen gehabt, zu zeugen gefurdert und gepeten vor uns in gericht notdurfftiglich gnugsam bescheinet und erwiesen, das sich dasselb in der warheit also erhalten thue, also erkennen, sprechen und finden wir die erste vortracht lauts der copey bey macht, und sol hinfurder zu ewigen zeiten lauts der buchstabens vestiglich gehalten und in allen ihren inhaltingen wirklich bey vermeidung einvorliebter peen und straff von einem jedern gelebt und ersetzt werden, die ander vortracht aber, so hernacher gantz betriglich und hinterlistig vorfast und auffgericht und von Leve Truwelsen zu sterkunge seines unbefugten furnemens angezogen und furbracht, sol todt, nichtig und uncrefftig sein und hinfurter nichts mer gelten, und ist uns Leve Truwelsen in die peen der hundert marck vorfallen, also in der vortracht vorwettet, bewilligt und beleibt, und finden die acht dedingsleute, so zum ersten die vortracht des mit rechte uberwiesen bekant und hernacher felschlich vorneint und sich uff die andere gezogen, sampt alle denjenigen, so dorch dingswinde oder sunst wieder obgemelte erste vortracht gezeugt, niederfellig. Alles von rechts wegen. In urkunde mit unsem furstlichen secrete besegelt.

(a) Skrevet to gange.

13.

Tønder 1559 19. november.

Benådning til herredsfoged Torsten Jacobsen i Jyndeved (Burkal s.) Tingsvidne i en sag mellem Lorentz Bosen og Marina Nilsen. (1)

Herredsfogeden har ved fejlvurdering forset sig med tingsvidnet og er gået videre end nødvendigt. Her-tugen kunne vel have grund til at stævne ham for denne

sag, men har i betragtning af omstændighederne set bort derfra og eftergiver ham i nåde hans forseelse, så hertugen for denne sags skyld herefter ikke vil rejse sag eller rette beskyldninger mod ham, og andre advares, under trussel af hertugens straf, mod at gøre det.

A, fol. 433 r.

(1) Jfr. nr. 6 af 17/11 s.å.

Begnadung Torsten Jacobsenn von wegen eines dingewindes, womit er sich vorsen. Actum Lutken Tundern den 19 novembris anno etc. 59.

Wir Johans etc. bekennen hirmit offentlig: Nachdeme unser lieber getreuer herdesfogt Torsten Jacobsen zu Junnewat sich in sachen zwuschen Lorentz Bosen und Marina Nilsen ethwas aus misvorstande in einem dingewinde vorsehen und weiter eingelassen, dan wol van noten gewest, worumb wir wol ursache schoffen und fassen mugen, ihne darumb zu belangen, dieweil wir aber de gelegenheit vormergkt und angesehen, also haben wir solchs hindenan gestelt und aus gnaden erlassen und nachgegeben, und sol derwegen von uns oder niemandes belangen oder besprochen oder ihme oder sinen erben wes vorweislichs derenthalb furgeworffen werden, bey vormidung unser peen und straffe, wovor sich ein jeder zu hutten. In urkunde etc.

14.

Tønder 1559 20. november.

Hans Andersen i Holm (Brarup s.) og hans søn Hans Hansen mod Christen Iversen i Brarup og hans medarvinger.

Noget land, hvortil sagsøgerne mener at være mere berettiget end sagsøgte.

Sagsøgerne har i retten indlagt et tingsvidne, der udviser, at 12 herredsbønder i henhold til hertugens mandat har tilkendt dem de omhandlede agre, der på den måde forblev ved den rette stav. Sagsøgte skal ik-

ke underkendes, men de skal ikke have rådighed over landet. Sagsøgte har nemlig bevist, at han i over 40 år uhindret har besiddet landet. Han kan nyde og bruge det uden hinder af sagsøgerne, fordi han har betalt fuld skat og skyld deraf og vedligeholdt dige og dæmninger. Hvis han eller hans arvinger vil sælge, bortleje eller pantsætte noget af det, skal sagsøgerne være de nærmeste til at få det, så det igen kan komme til den rette stavn.

A, fol. 433 r.

Sententz zwischen Hans Andersen und Hans Hansen, seynem sone, clegern eins und danne Christen Iversen beclageden anders deils van wegen etzliches landes. Actum Tundern den 20 novemb. anno etc. 59.

In sacken, so sich twischen Hans Andersen tho Holm und Hans Hansen, synem sone, also clegers an einem und Kersten Iversen tho Braderup meth alle sinem mederwen also beclageden anders deils etzlich landes bolangen, dartho sick clegere neger vormeine(n) tho sin also beclageder, errich und twistich erhalten, erkennen wy Johans etc. samt unsen lewen getruwen reden nach vorhoer der sake, clag und antwort, rede und jegenrede tho rechte: Wowol clegers ein dingswinde in gerichte ingelecht, darinne twelff herdesbunden solcken acker lauth und inhalt unsers utgegewene mandats enen thoerkanth und by dem rechte staven tho bliwen gefunden, sollen se nicht gefellet sin, sunder wile de beclagede darjegen de raulige besittunge awer de vertich jar bowesen, nicht macht hebben, sunder wy hebben den beclageden uth gnaden vorgunth, dat he solche lanth, nachdeme he darvan fulle schat und schulde gegewen, dick und damme gehalten, ahne des clegers hindern und bewoer genethen und gebruken moge. Wo awer de beclagede oder sin erwen van solchem lande wes tho vorkopen, tho vorhueren und tho vorpanden geneget, sollen de clegers darto de negesten sin, darmede eth also wedder tho dem rechten staven kamen und gebracht werden moge. Alles von rechts wegen. In urkunde.

Tønder 1559 20. november.

Bunde Andersen mod sin broder Monnicke Andersen, begge boende i Ubjerg.

En langvarig sag om deres fædrene arv, hus og jord, dige og dæmning.

Hertugen har i en tidligere dom (1) tilkendt sagsøgeren gården, men parterne er herefter gået fra dommen og har sluttet en overenskomst og alligevel senere sammenkaldt 12 samfrænder, hvis kendelse de frivilligt har underkastet sig. Ifølge denne fik sagsøgeren tilkendt gården og sagsøgte sine penge. Hertugen lader det bero ved den tidligere dom, og samfrændernes kendelse skal stå ved magt. Hvis nogen broder eller søster har videre fordringer på dette arvegods, kan de, for så vidt de kan bevise det, gå rettens vej.

A, fol. 433 v.

(1) 1553 Tønder nr. 3 af 27/11.

Sententz Bunde Andersen und Monnicke Andersen beclagter, vetterlich erb betreffen. Actum Tundern 20 novembris anno etc. 59.

In sachen, also sick zwischen Bunde Andersen clegern an einem und Monnicke Andersen, beiden gebrudern zu Uberg, beclagten anders teils von wegen ihres vetterlichen erbes an hause und lantgutern, deich und dam betreffen, worumb sie ein lange zeit her streitig gewesen, irrig und zwistig erhalten, erkennen und sprechen wir Johans, von got: gnaden etc., neben unsen lewen getreuwen redten nach gehorter clage und antwort zu recht: Nachdem wir hiebevorn in dieser sachen gerichtlich gesprochen und clegern das gut zuerkant, wiewol das sich beide part von solcher sententz uff ein vortracht begeben, dieweil sie sich aber hernach widerumb von der vortracht ann zwolff samptfrunde beruffen und sich derselben erkanthnus freywillig undergeben, worinne clegern das gut und beclagten sin gelt zuerkant, und lassen wirs bey unser hievorig gesprochner sententz beruhen und finden der zwolff samptfreunde kennunge bey macht; do aber sunst von bruder oder schwestern jemands

in bemelten gutern weiter zuspruche und solchs zu be-
weisen hette, dem sey seine notdurft und gerichtlich
furderung vorbehalten. Alles von wegen. In urkunde etc.

16.

Tønder 1559 20. november.

Matz og Lutke Ludersen, brødre, mod Fedder Hansen
i Flensborg.

3 roder engjord, beliggende i Læk enge i det ny-
indhegnede stykke i Kær herred, hidrørende fra
Broder Harcksen.

Sagsøgte er angående denne sag to gange i tid-
ligere år blevet stævnet for hertugen, men er ude-
blevet. Han er da for tredie og sidste gang under tab
af sagen stævnet til denne retsdag, men han mødte ikke.
Han har dog ved sin broder ladet sig undskylde med, at
han var bortrejst. Sagsøgerne har så villet hævde, at
de havde vundet sagen på grund af sagsøgtes udeblivel-
se. Sagsøgtes broder har derpå indfundet sig i retten
og for hertugen ved et skødebrev bevist, at sagsøgte
havde købt engen af Broder Harcksens søsterdatter. An-
gående denne handel havde han opnået kendelser først af
12 og dernæst af 24 herredsbønder, der iflg. lovbogen
havde fundet, at den nærmeste blodbeslægtede, ægte el-
ler uægte, havde ret til arven. Sagsøgerne berettede
hertil, at Broder Harcksens søsterdatter som uægtefødt
efter loven ikke kunne få arven, med mindre hun kunne
sælge den. De havde iflg. skødebrev fra Broder Harck-
sens nærmeste arvinger købt og betalt alt det, Broder
Harcksen efterlod sig, men den omhandlede eng var hid-
til blevet forholdt dem, fordi sagsøgte ikke mødte i
retten. Dom: Da lovbogen udtrykkelig bestemmer, at et
uægte barn ikke kan arve jord, hvis det ikke af faderen
på tinge er lyst i kuld og køn, kendes sagsøgtes handel
om engen med Broder Harcksens uægtefødte søsterdatter
for ugyldig. Sagsøgerne kan tage engen til sig uden at
give erstatning. Sagsøgte kan rejse sag mod sin sælger
og ad rettens vej få sin udlagte købesum tilbage. De 36
herredsbønders kendelse, der var i strid med lovbogen,
kendes ugyldig.

A, fol. 433 v

Sententz zwischen Matz unde Lutke Ludersen gebrudern also cleger und Vedder Hansen zu Flensburg beclagten drei rute wischlandt betreffen. Actum Tundern den 20 novembris anno etc. 59.

Auff clage, anthwort unde ferner vorbringen Mats und Lutke Ludersen gebrudern clegern an einem und danne Vedder Hansen zu Flensburg beclagten anderteils in sachen drey rute wischlant up Leck enge ihn der neuwen hamme in Karharde belegen, von Bruder Herkenns herrurent, also gekauft und vo(r)kauft worden, betreffent, erkennen und sprechen wir Johans, von gotz gnaden etc., neben unsern lieben getreuwen redten vor recht: Nachdem beclagter vorruckter jare dieser sachen halben zwei gerichtstagen vor uns citert worden und ungehorsamlich aussenbleiben, worumb er zum dritten mal p(e)remptorie(a) bey vorlust der sachen uff nechst angehenden, also diesen itzigen, rechtstag widerum gestefent und nicht compariert, aber nichts weniger sich durch seinem bruder, das er abheimig vorreist, entschuldigen lassen in meinung, sich diesen rechtstag damit zu entfreen, clegere aber auff den ungehorsam und gewinst der sachen gedrungen, derwegen beclagtes bruder sich mit sinen habenden briff und sigeln vor uns in gerichte zur antwort eingelassen und damit beweysen, das Vedder Hansen solch wischlant von Broder Harkesen sustertochter lauts eines schotebrives erkaufft und daruff einmal zwolff und zum andern vir und zwentzig herdesbunden kenninge erlangt, die das nechste blut, echt oder unechte, unter den loobuche gelegen zum erbe schuldigke gefunden, woruff cleger bericht, das Bruder Harcksen sustertochter zu solchen erbe, dieweill sie unechte gewesen, mit rechte nicht kunnen gelangen, vil weniger vorkeuffen mugen, und das sie dennach alle das gut, also Bruder Hercksen nachgelassen, vor gepurlich bezalunge von Bruder Hercksen nechsten erben, wie solchs mit einem gnugsam kauf- und schotebrive erwiesen, an sich bracht, und das ihnen solch wischlandt bisher wieder recht und pilligkeit durch des beclagten nicht erschienen vorenthalten werden, und daruff umb rechtlich hulff und erkanthnus undertenig gepeten. Diewile nun in lohbuicke offentlich und ausdruecklich vorsehen, das das unechte kind in landgutern, so ferne dasselbe zu dinge nicht geechtiget, nicht erben kan, und beclagter sich hiruber mit Bruder Karkesen unecht schwestertochter zu keuffen eingelassen, so finden wir

solchen machtloß und clegern das land ihrem erst wolgewunnenen kauffe nach mit rechte ohne entgeltung zu, und mag beclagter, so er des nicht zufrieden, seinem verkeuffer hinwedder suchen und umb sein ausgelegt kauffgelt zu rechte belangen und anssprechen, (b) und die weil de xxxvi herdesbunden den offentlichen lanthregten zuwiedern gantz vergerssentlich gesprochen, so erkennen wir derselben findunge untuchtig und niderfellig. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

(a) Tekst: preemptorie.

(b) Forstavelsen rettet fra: aus, hvis s er blevet stående.

17.

Tønder 1559 20. november.

Marine Jenses i Rørkær (Hostrup s.), enke efter Jens Petersen, mod beboerne i Rørkær.

Græsning, eng og fægang, hvortil sagsøgeren mente sig berettiget.

Da sagsøgeren har fæstet kirkebolet af hertugens amtmand og ifølge kirkebogen til kirken betaler den årlige leje, skal hun også have sin del i den nyindtagne eng, græsning og fægang, beregnet efter antallet af kirkebolets agre og også eng, dog kun indtil sandemændene udlægger til kirken eller hende, hvad der med rette hører til dette kirkebol. Nævningerne, der har frikendt beboerne i Rørkær, skønt de til trods for forbudet har borttaget græsset, fældes tillige med beboerne.

A, fol. 434 r.

Sententz Marine Jenseß zu Roerker clegerin und die inwaner darsulwest etzliche gresinge und veheganck bolangen. Actum Tundern den 20 novembris anno etc. 59.

In sachen, so sich twuschen Marine Jenses tho

Rorker, seliger Jens Petersen nhagelathene wedewe, also clegerin an eynem und de inwaner tho Rorker also beclageden andertheiles etzliche gresinge, wische und veganck, dartho sich clegerin vormeynet borechtigt tho sin, bolangen errich und zwistig erholden, hebben wy Johans etc. sampt unsen lewen getreuwen reden tho rechte erkant und affspreken lathen: Nachdeme clegerin solch kerckenbols von unsem amptman gefestet und, wo met dem kerckenboke bowesen, der kercken darvan ere jarliche hure utgiffet, soll se nach antalle des kerckenboles acker und wische in de nige ingenamene wische, gresinge und veganck ock er deil hebben und newenst den andern darinne mede geneten, so lange dat der kercken oder ehr von dem sande uthgelecht und gewiset werden moege, wes der kercken oder ehr tho solkem kerckenbole meth rechte behort, und dewile de neffinge de inwhoner tho Roerker, dat se bawen dat vorboth de gresinge wechgenamen, gefriget, sollen de neffinge sampt den inwhonern tho Rorker gefelleth sin und bliwen. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

18.

Tønder 1559 20. november.

Boie Nissen i Karlum mod Paye Frodsen i Kølsmark (en frigård i Læk s.).

En ager jord, beliggende på Klægsbøl mark.

I henhold til et købebrev, hvorved Jep Brodersen for 29 år siden solgte ageren til sagsøgte, og til et tingsvidne indeholdende, at parterne ved deres frænder havde oprettet en overenskomst om denne sag, hvilket altsammen var kendt ved magt af 12 herredsbønder, kan sagsøgte nyde, hvad købebrevet udviser. Sagsøgeren har ikke kunnet forebringe noget, hvormed han har kunnet omstøde købebrevet eller overenskomsten.

A, fol. 434 v.

Sententz Boie Nissen tho Karlum cleger und Paye Frodsen tho Karlesmarckt beclageder ein acker lant belangen. Actum Tundern den 20ten novembris anno etc. 59.

In sachen, so sich twusken Boye Nissen tho Karlum also cleger an einem und Paye Frodsen tho Karlsmarckt also beclageder ander theiles bolangende ein acker landes, bolegen up Klixbul feltmarcke, aldar sich cleger neger dartho also beclageder vormeyneth borechtiget tho sinde, errich und twistig erholden, hebben wy Johans etc. sampt unsen lewen getreuwen reden tho rechte erkant und affspreken laten: Nachdeme beclageder einem kopbreff, dath ehme solch acker van Jep Brodersen vor negen und twintig jharen vorkoft und ein dingswinde darneffenst in gerichte, dat beide part van ehrer fruntschop deshalwen vordragen sin sollen, ingelecht und solches alles von twelff herdesbunden by macht erkant worden, de cleger awer hirjegen nichts, darmede he den kop oder de vordracht ummestoten oder tho nichte maken, vorbringen mogen, erkennen wy der twelff herdesbunden findunge, kop- und vordrachtbriffe by macht, und sol Paie Frodsen solchs alles, wes in dem koepbreve vorliwet, craft des bockstawan tho geneten hebben. Alles von rechts we(g)en. In urkunde.

19.

Tønder 1559 21. november.

Duicke Jensen i Hesbøl (Nykirke s.) mod Anders Momsen i Klægsbøl.

Noget arvegods.

Hertugens forrige dom angående denne sag og samfrændernes skifte skal stå ved magt. Sagsøgeren kan nyde, hvad der er tilkendt ham ved den forrige dom, og hvad samfrænderne har tilskiftet ham; hvis denne dom endnu ikke er efterkommet, skal det ske i løbet af 6 uger, medmindre sagsøgte i mindelighed kan enes med sagsøgeren om at få til brug, hvad der var udlagt til ham af samfrænderne. Hvis sagsøgeren vil sælge, pantsætte eller bortleje nogle af de jorder, der er til-

skiftet ham, skal sagsøgte være den nærmeste til at få det. (1)

A, fol. 435 r.

(1) Jfr. 1560 Tønder nr. 18 af 8/11.

Sententz Duicke Jensen tho Hebsbul an einem und Anders Momsen tho Clixbul anderteiles etzliche gudere bolangen. Actum Lutken Tundern den 21 novembris anno etc. 59.

In sachen, so sich twischen Duicke Jensen tho Hebsbul also cleger an einem und Anders Momsen tho Klixbull also beclageder anderteiles etzlich erfgut bolangen errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewen getreuwen redten nach vorhoer der saken, rede und jegenrede tho rechte erkant und affspreken lathen: Nachdeme in dieser saken eine sentencie, wo eth meth solchen gudern gehalten werden soll, und dat solckes de samptfrunde schiffen und deilen solden, gespraken, der samptfrunde schiffunge ock gewiset worden, und diesulwen nach utwisunge der vorigen gesprakenen sententz geschiffet und gedeilet hebben, erkennen wy unser forigen gesprakenen sententz und der samptfrunde schiff und deilinge by macht, und sol cleger, wes ihme inn voriger ergangener sententz thoerkant und de samptfrunde thogeschiffet und gedeilet hebben, genethen, so awer voriger unser gesprakenen sententz noch nicht ful und al geschien, sol dersulwen nachmals binnen sos weken full, all und genoch gedan werden, eth were danne sake, dat beclageder sich mit ehme, dat he solches, wes ehme von den samptfrunden utgelecht were, tho gebruken in der fruntschaft hebben mochte. So awer cleger desulwen ehme thogeschiffen und gedeilden guder, oder ehme nachmals toerkant werden muchte, tho vorkopen, tho vorpanden oder tho vorhuren geneiget, alsedanne schal beclageder darto de negeste syn.

Tønder 1559 21. november.

Retsafsked i en sag mellem Peter Ultsen i Struksbøl (Sdr. Løgum s.) mod Ricquart Feddersens(1) hustru.

Da der tidligere er afsagt dom i sagen, og ingen af parterne ses at have grund til at føre klage, skal den af dem, der uden årsag atter udtager stævning i den pådømte sag, være skyldig at erstatte den anden part de dermed forbundne omkostninger og dertil bøde til her-tugen for ulydighed.

A, fol. 435 v.

- (1) Ricquart Feddersen boede ifølge jordebøgerne af 1533, 1537, 1540 i Struksbøl.

Abscheit Peter Ultzen tho Struxbul ahn eynem und Ricquart Feddersen fruwen beclageder anderdeiles ein eidt bolangen. Actum Tundern den 21 novemb. anno etc. 59.

In sachen, so sich twuschen Peter Ultsen tho Struxbul also cleger ahn eynem und Ricquart Veddersen fruhen also beclagten anders teils belangende einen eidt errich und zwistisch erholden, hebbe wy Johans etc. nach vorhoer der saken, velen reden und wedderreden sampt unsen lewen getreuwen reden diesem abscheit geben lassen: Nachdem in ihn (a) dieser saken hirbevor sententz ergangen und diesulwe sake (na) uthwisunge der hebbender sententz geordelt und wy befunden, dat kein deil sick darawer meth rechte tho beclagen, alleine dat de parte nor (b) ein dem andern up vorgewelicke uncost furen und bringen wollen, sol dat deil, so den andern desfals also vorgewelich und ane orsake dieser gerichteden und geordelden saken halwen mer citeren und steven wert, des andern uncosten tho beleggende und wedderthogewende schuldich syn, ock uns von wegen synes ungehorsams tho botende. In urkunde etc.

- (a) "in" i slutningen af den ene linie er gentaget i begyndelsen af den anden og her stavet "Ihn" (sydtysk udtale med langt i).
 (b) Over linjen i stedet for udstreget: vor.

Tønder 1559 21. november.

Jakob Thomsen mod Lorentz Bosen i Sød (Ubjerg s.)
Et svin, som Peter Andersen, sagsøgerens hustrus
fader, for nogle år siden har slået ihjel på Sød
mark.

Den daværende amtmand i Tønder, Gotzick Rantzau, havde ved et brev befalet sandemændene at afsige en kendelse i denne sag og af Peter Andersens ejendom tilkende sagsøgte så stor en erstatning for skaden, som kunne tilkomme ham i henhold til landets ret, da han ellers ikke kunne få betaling. Sandemændenes kendelse og vurdering skal stå ved magt. Sagsøgte kan bruge det tilkendte land, indtil Peter Andersens arvinger yder ham erstatning for hans skade.

A, fol. 435 v.

Sententz zwusken Jacob Tomsen also clegern und Lorentz Bosen beclagter ein todtgeslagen swein betreffen. Actum Lutken Tundern den 21 novembris anno etc. 59.

In sachen, also sich zwuschen Jacob Tomsen also clegeren an einem und Lorentz Bosen zu Seth beclagten andertheiles von wegen eins schweins, also clegeren weibs vatter Peter Andersen vorruckter jhare todtgeschlagen, woruff das sand geeschet und geschworen, irrig und zwistig erhalten, erkennen und sprechen wir Johans, von gots gnaden etc., nach gehoerder clage und antwort neben unsern lieben getreuwen rethen vor recht: Nachdeme sick der schade in Seteringer veltmarke bewislich zugetragen, und der erbar unser lieber getreuer Gotzick Rantzow, derzeit gewesener amptman, inhalts seines gebotsbrives den sande ufferlecht und bevholen, daruff zu scheiden und beclagten, dieweil er sine bezalunge sunst nicht bekommen mugen, vor synem schaden und wes ihme nach landrechte darvor gepuren muchte, aus Peter Andersen gutern zuzuwardiren, wie wir danne gescheen vormergken, so finden wir de sandtleute kennunge und wardirunge bey macht, und beclagten das land so lange zu gebrauchen, bis das Peter Andersen erben be-

clagten vor seinem schaden der warderung eines abtrachts und bezalunge thun mugen. Alles von rechts wegen. In urkunth etc.

22.

Tønder 1559 21. november.

Retsafsked til Magnus Andersen i Klægsbøl i sag mod Bruder Ricquartsen, Bruder Nomentsen, Adde Edleffsen og Nis Ricquartsen ligeledes i Klægsbøl.

Nogle agre (1), hvortil sagsøgeren mente at være berettiget, mens sagsøgte med deres ed har forsvaret deres ret til landet. Da sagsøgeren mente, at denne ed var gjort med urette, bad han om, at eden måtte erklæres for ugyldig.

Da der ikke er faldet dom i sagen i underretten og på tinge, skal den atter indankes for tinget, hvor tingsdom skal afsiges. Hvis parterne har brug for amtets register over pådømte sager m.m., skal amtmanden, hos hvem dette register findes, lade dem få det. Begge parter skal have ret til at indbringe sagen for underretten, som vil meddele dem, hvad der er ret. Hertugen forbeholder sig dog sin ret, og hvis nogen af parterne ikke er tilfreds med underrettens dom, skal der så på forlangende ske vedkommende, hvad ret er.

A, fol. 436 r.

(1) Laurens Olafsens bol eller agre deraf. Jfr. 1556 Tønder nr. 36 af 11/7 og 1559 Tønder nr. 39 af 24/11.

Abscheit Magnus Andersen ahn einem und Bruder Ricquartsen samt sinem medegesellen anders teils, etzlich acker bolangen. Actum Tundern den 21 novemb. anno etc. 59.

In sachen, so sick twuschen de erbar unser lewen getruwen Magnus Andersen tho Klixbul also cleger an einem und Bruder Ricquartzzen, Bruder Nomentsen, Adde Ed-

leffsen und Nis Ricquartzen tho Klixbol also beclageden ander theiles etzlich acker landes, dartho cleger vormeynet borechtiget tho sin, boclageden awer ens teils mit ihrem eyde, dat se tho solchem lande borechtiget, vortedingt, belangende, welchere eidt cleger vormeynet weiniger dan mit rechte geschien sin solle, derwegen den eidt tho fellen und ehme tho dem synem tho vorhelfen in underthenigkeit gefordert und gebeden, (hebbe) wy Johans etc. sampt unsen lewen getreuwen reden nach vorhoer der saken, rede und jegenrede, schin und bowies, so ihn gerichte vorgelecht, beiden parten diesen unsen gnedigen und schriftlichen affscheit gewen lathen: Nademe vormergkt, dat up diese sake kein ordel oder doem im neddersten gerichte und tho dinge gegan und geschen is, dat desulwe sake nachmals tho dinge befordert und dingdom darup genhamen werden solle, und so de parthe hirtho des huses register der gerichteden bekentenisse, oder wes des mer sin moge, so by den amptman vorhanden, dartho van noden, soll enem uff erforderen von unsem amptman medegedeilet werden, und sol also ein part dem andern, warumme se sich tho bosprecken, tho dinge tho forderende macht hebben, und soll beiden parthen von dem nedderstenn gerichte up erforderen tho dinge erghan, geschien und medegedeilet werden, wat recht is, darnach sick beide parten tho richten, uns awer dat unser vorbehalten, und welckerem parte alsedanne solch ordel, als se ihm nedderen gerichte bekamen, nicht gefelt, sol up er erforderen und anregen geschien und wedderfharen, wath recht is. In urkunde etc.

23.

Tønder 1559 21. november.

Levi Truelsen i Tinningsted (Karlum s.) og Frodde Duesen mod Sonnicke og Jep Feddersen i Tinningsted og Anders Nissen i Karlum.

Nogle slag, som sagsøgte havde fået.

I anledning af denne sag var der 3 gange æsket nævninger og edsmænd, der skulle frikende eller fælde sagsøgerne for overfald. Flertallet af edsmændene fri-

kendte sagsøgerne, og kun nogle få oversvor dem for overfald. Sagsøgte mente, at frikendelsen var sket med urette. Da det i retten ved et tingsvidne blev bevist, at de 3 edsmænd, der havde svoret imod, havde gjort det på utilbørlige tider, kendtes deres kendelse ugyldig, mens de 36 nævningers kendelse skulle stå ved magt. Sagsøgerne kunne på tinge kræve erstatning for lidt skade.

A, fol. 430 v.

Sententz zwischen Levi Truwelsen und Frodde Duiesen also cleger und Sunnicke Veddersen und Jep Feddersen tho Tunigstede beclagten van wegen etzliche schlege. Actum Tundern den 21 novembris anno etc. 1559.

In sachen, also sich zwischen Leve Truwelsen tho Tunningstede und Frodde Duiesen also cleger ahn einem und Sonnicke Veddersen und Jep Veddersen tho Tonningstede und Anders Nissen tho Karlum beclageden anders teils belangende etzliche schlege, so de beclageden bekamen hebben sollen, up welcke sake, wile de clegers, dat se arrath gedan hebben solden, desulwen darvor tho frygen oder tho fellen dremal neffinge und togeslude thogeesket, welcher togeslude de meisten clegere vor solchem arath gefriget, awer etzliche wenig darunder diesulwen clegers solchen arrath awerswaren, da danne beclageden vormeinden, de fringinge meth unrecht geschien were, und ehnen derwegen wes recht tho vorhelfen in underthenigheit gebeden, errich und zwistisch erholden, hebbe wy Johans etc. nach vorhoer der saken, veler gehorden rede und jegenrede tho rechte erkant und affspreken laten: Nachdeme in gerichte mit einem loffwerdigenn dingswinde bowesen, also dat dre neffnings thochslude inn der saken thoch tho don und tho ordelen togeschet und de meisten, also sos und dortich lude, de clegers Leve Truwelsen und Frodde Duiesen solchs arats halben gefriet, awer de lasten drei tho ungeborlichen tiden, dat se arath gethan hebben solden, awerswaren, sollen der 36 neffnings toch by macht sin und bliwen, und der nefninges toch, so jegen de 36 geschwaren, dewile desulwe tho ungeborlicken tiden gescheen, unwerdt und nedderfellich syn, und sollen die

clegere eres empfangenen schadens tho dinge tho manen und tho bespreken hebben und den clegers, also solcke schade durch frame unpartigsche lude gewarderet, betalet werden. Alles von rechts wegen. In urkunde.

24.

Tønder 1559 22. november.

Claus Mikkelsen i Sød (Ubjerg s.) mod Jacob Thomsen og Jens Andersen i Tønder.

Ingeborg og Marina Petersens pantsatte fædrene arv, beliggende i Sød.

Sagsøgeren mener, at han fremfor andre og fremmede er den nærmeste til denne jord, da han bor på den ene stav. Sagsøgte beretter, at dette stykke jord er pantsat til sagsøgeren af børnenes formynder for 6 år. Når disse år er gået, skulle jorden igen tilhøre børnene imod betaling af den udlagte panteesum. Sagsøgte beviste ejendomsretten og retten til at indløse pantet ved kong Frederik 1.s og hertug Hans's tidligere domme, der fremlægges. Børnene kan ifølge pantebrevets indhold og hertugens dom efter pantetidens udløb indløse deres fædrene arv. Hvis jorden herefter skal sælges, pantsættes eller udlejes, skal det ske i henhold til de 12 herredsbønders kendelse. (1)

A, fol. 436 v.

(1) Jfr. 1553 Tønder nr. 43 af 5/12.

Sententz zwuschen Claues Michelsen zu Seet clegern eins und Jens Andersen zu Tundern von wegen etzlichen erbguts. Actum Tundern den 22 novembris anno etc. 59.

In sachen, also sich zwischen Claues Michelsen tho Seet und Jacob Tomesen und Jens Andersen tho Tundern von wegen Ingeborg und Marina Petersen erbe, tho Seeth belegen, von ihrem vatter herrurent, also vorsetzt und vorpfandet worden, irrlich und zwistisch erhalten, erkennen und sprechen wir Johans, von gots gna-

den etc., neben unsen lewen getreuwen redten nach gehorter clage und antwort vor recht: Nachdeme cleger sich beduncken lassen, das er zu solchen stucke landes, diewil er up den einen staven whonet, vor andern und frombden der negste, beclagte aber darjegen bericht, das solck stuck landes clegern alleine von der kinder vormunder uff sechs jar lang vorsetzt und vorpfandet, und nach endununge solcher jare den kinderen widerumb jegen vorsprochne gepur und ausgelegten pfandtschilling zugehorten, thete auch uff solchen land konnig Friderichs, hochloblicher und milder gedechtnus, und neben den unser sententzie vorgelegt, wormit sie den eigenthumb und hernach die einlose des pfandes nach vorlauffener bestimpten jharen bewisen, so sollen de kinder nach lut und inhalde des pfandebrives unser gesprochenen sententz zu volge geendigter betagter zeit ihr ausgesatzt vetterlich erbe und land widerumb vor den gepurlichen pfandschilling frein und inlosen, und wan sie der pfandtvorschreibung vul und gnug gethan, mogen se dasselb nach vormeldunge der konniglichen und unser sententz zu ihrem besten gebrauchen. Do aber bomet lant widerumb solte vorkaufft, vorpfandet oder sunst vor die hure frombden gegunnet und zugelassen werden, so sol damit nach laut und inhalt der zwelff herdesbunden erkanthnus vorfharen werden. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

25.

Tønder 1559 22. november.

Peter Petersen mod Inge Nisses i Struksbøl (Sdr. Løgum s.)

Noget landgods i Struksbøl og Byttebøl (Bordelum s.) eller hvor det i henhold til brev og segl er beliggende, om hvilket gods parterne har ligget i langvarig strid og på ny anmoder om en retslig kendelse.

Hertugen har på den sidst afholdte retsdag i sagen ladet afsige en dom (1), der indeholdt, at parterne uden modsigelse skulle efterleve denne. Samme dom repeteres og stadfæstes og skal, hvis parterne vil und-

gå hertugens straf, efterkommes.

A, fol. 437 a.

(1) Jfr. 1553 Tønder nr. 18 af 1/12 og 1556 Tønder nr. 6 af 7/7.

Sententz zwischen Peter Petersen clegern und Inge Nisses zu Struxbul beclagter von wegen etzlicher landtgutere. Actum Tundern den 22 novembris anno etc. 59.

In sachen zwischen Peter Petersen clegern an ey-nem und Inge Nisses zu Struxbull beclagte anderdeiles von wegen etzlicher landtgutere in Struxbul und Bot-tersbul und wo dieselben inhalts brieff und sigel be-legen, worumb se streitig gewesen und von neuwen recht-lich erkantnus gepeten, haben wir Johans, von gots gnaden etc., diesen gerichtlichen abscheit geben las-sen: Nachdem wir am negst gehaltenen rechtstage in ge-rurten langherwirigen sachen ein sententz und ein ur-teil erghen und sprechen lassen des inhalts, das der-selben hinfurder ohne widerfechten solth gelebt und nachgesetzt werden und also den parten inhalts des buchstabens ein ewig stilswigent aufferlegt und be-ohlen, cleger aber ungeacht desselben die sachen von neuwen erregt, worumb wir woll vorursacht, ine davor ihn gepurliche straffe zu nhemen, diewil wir aber solchs dieser zeit aus gnaden zugelassen und nachgege-ben, so wollen (wir) hirmit und ihn craft dieses de ne-geste hievorig gesprochne sententzie, in massen de van worten zu worten hirinne vorleibt where, repetirt, ge-stadfestet und confirmirt haben, an beiden teilen hin-furder unweigerlichen zu halten und volge zu leisten bey vormeydunge unser poene und straffe, die den unge-horsamen unnachlessig ubergehn soll. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

26.

Tønder 1559 22. november.

Renne Momsen i Bolhuse (Risum s.) og hans medar-

vinger mod Nis Jensen og Sonnicke Ingesen i Sønder Risum.

Et stykke engjord, beliggende i Kær herred, hidrørende fra sagsøgernes moder. Efter sagsøgernes angivende var jorden kun bortlejet, men sagsøgte påstod, at de havde købt den.

Sagsøgerne har ved et tingsvidne bevist, at de havde rejst sagen om engen på tinge, og at de havde fået 12 herredsbønders kendelse om, at det omhandlede køb var ugyldigt, fordi købebrevet manglede sælgerens segl. Den rolige besiddelse af jorden var der ikke taget hensyn til. Sagsøgte har indlagt et tingsvidne indeholdende, at 12 herredsbønder havde tilkendt dem engjorden. Dette gjorde de i kraft af købebrevet, til trods for at seglet manglede i brevet, hvilket imidlertid opvejedes ved, at to ærlige mænd på sælgerens bøn havde forseglet til vitterlighed, og der i brevet ikke var sagt noget om to tinghøring, samt fordi menige herredsbønder havde bekendt, at der aldrig tidligere på tinge var rejst klage vedrørende den omhandlede eng, men at besiddelsen af den i 42 år havde været upåklaget. Sagsøgerne har herimod ikke kunnet fremføre noget af betydning. Købebrevet, de tolv herredsbønders kendelse og den rolige besiddelse kendes at stå ved magt. Sagsøgte kan uhindret af sagsøgerne bruge den købte jord.

A, fol. 437 v.

Sententz zwusken Renne Momsen also clegern
eins unnd danne Nis Jensen und Sonnicke
Ingesen etzlichen wischlant betreffen. Actum
Tunderen den 22 novembris anno etc. 59.

In sachen, also sich zwischen Renne Momsen zu
Boolhusen samt sinem miterben also clegern an einem
und Nis Jensen und Sonnicke Ingesen to Sot Risum be-
clagten anders teils etzlich wischland in Karharde bo-
legen betreffen, vonn clegers mutter herrurent, welchs
ihres angebens alleine vorhuret, beclagte aber ihren
kauff angezogen, irrich und zwistig erhalten, erkennen
und sprechen wir Johans, von gotz gnaden etc., vor
recht: Nachdeme clegere vor uns in gerichte mit einem
dingeswinde bewiset, das sie solch wischlandt zu dinge
beclachtiget und zwolff herdesbunden kennunge erlangt,

dieweil des vorkeuffers segel vor dem brive nicht befunden, das darumb der kauff machtloß, aber dennoch de raulicheit, was damit zu erhalten, hinden gesetzt, worentjegen beclagte in gleichen ein dingswinde eingelecht des inhalts, das ihme zwolff herdesbunden vormugesines kauffbrives, ungeacht ihre sigel darvor nicht befunden, dieweil zwei andre erliche leute uff der vorkeuffer bitte zur wislicheit gesigelt und zwei dinghorning in brive nicht bestimbt und sunst von gemenen herdeslutten bekant und zugestanden, das solch landt zuvor niemaal zu dinge beclachtiget oder besprochen und raulichen zwei und vertzig jharis besitzes, das land zuerkant. Hiruff clegere weiter else blösen ungegründten bericht und furgeben nichts fromes einbracht, so finden wir den kauffbriff, der zwolff herdesbunden kennunge und denn rausamen besitz bey macht, und beclagten ihr erkaufft landt ohne der cleger ferner einpas und vorhindern zu gebrauchen. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

27.

Tønder 1559 22. november.

Nis Nissen i Bevertoft (Nykirke s., se note) i Viding hrd. og hans tilhængere mod Andreas Karsten og Ricquart Duiesen samt Jannicke Haicksen, brødre og fætre, endvidere mod de otte sandemænd, der har afgivet kendelse.

Mordet på Momme Duiesen, broder og fætter til sagsøgte.

Under henvisning til, at Bonike Petersen har taget skylden for mordet på sig og er blevet henrettet, søger sagsøgerne at påvise deres uskyld. Sagsøgte berettede, at de i anledning af mordet havde henvendt sig til amtmanden, efter hvis befaling de kunne kræve sandemændene tilkaldt. Disse har svoret alle fire lige skyldige. Sandemændenes kendelse har først det ene herreds råd og derefter de tre andre herreders råd kendt ved magt. Endvidere har sagsøgte fremlagt forskellige beviser til bekræftelse af deres påstand og gør tillige opmærksom på, at samtlige sagsøgere tog flugten før

sandemændenes kendelse. Der dømtes således, at deres og de fire herreders råds kendelse skal stå ved magt. (1)

A, fol. 437 v.

- (1) Af hertugens breve af 1557 6/4 og 12/6, 1558 8/5 (Reg. nr. 4, 70 v, 167 v, 241 v) til amtmanden i Tønder ses, at de mænd, der var fængslet i anledning af mordet, var Nis Nissen og Christen Iversen i Brarup samt Jens Volckquartsen. Af brevet af 1557 6/4 fremgår, at disse mænd på det tidspunkt var oversvoret af sandemændene, og at disses kendelse var kendt ved magt af de 4 herreder. Foranledningen til, at hertugen skrev ovennævnte breve, var, at han fik supplikker fra de fængslede slægtninge, der anmodede om, at de fængslede måtte løslades eller deres fængselsophold mildnes imod at stille borgen. Hertugen var imødekommende, men herredsfogeden (i Kær herred) synes at have gjort vanskeligheder. I hvert fald 1558 8/5 anmodede Momme Nissen i Brarup om, at hans broder Nils Nissen måtte komme ud af det hårde fangenskab i tårnet og blive sat i bagerset (bageriet), (Her er tale om lokaliteter i det gamle Tønder slot. Ombygningen i det 16. århundrede begyndte først senere).

Sententz zwischen Niss Nissen zu Bewersdorp also cleger und Andres Karsten und Riqwart Duyesen samt den acht sandtleuten beclagten einen mordt und todtslag betreffen. Actum Tundebrn den 22 novembris anno etc. 59.

Auff gehorte clage, anthwort und ferner bericht und vorbringen, brief und sigel Nis Nissen zu Bewers-tofft samt sinen anhengern clegern eins und danne Andres Karsten und Ricquart Duiesen und Jannicke Haicksen gebrudern und gevettern samt den acht sandtleuten, so gescheiden, beclagten andertheils in sachen einen mordt und todtslag betreffen, als an der beclagten bruder Momme Duiesen bey abentzeiten hemisch und mordtlich begangen, worumb sie vor uns streitig erwachsen und gerichtlick erkanthnus underthenig gepeten, erkennen und sprechen wir Johans, von gots gnaden etc., neben unsern lieben getreuwen rethen vor recht: Nachdeme clegere zu ihrer vormeinten entlegung nichts wei-

ters den blosen bericht, also das ihnen von beclagten und dem sande die tadt und schult mit unfugen zugemessen und aufferlecht, dewile Bonike Petersen die schult auff sich genommen und darumb seine straffe empfangen und gerichtet worden, der sie auch entschuldiget haben sol, welchs se mit etzlichen zerten beweysen einbracht und sunst daruber nichts vorzuwenden gehabt, worentjegen clegere (a) bericht, diewil ihnen ihr arme bruder leider unvorschuldet jemmerlichen und elendigen ermordet und vom lebent zum todte bracht, das sie zu diesen saken anders nichts thun, also ihrem amptman besuchet, solchs beclagt und aus desselben bevhel das sandt zueschen mugen, und diewil das sant daruff aus gnugsamer anweisung thoch gedan, alle vire gleiche schuldig erkant, und volgendts der eine herdesrat und hernacher de andern drey herder rat solchen sandmans toch bey macht erkant, wolten se sich vorsehn, dieweil das landrechte ordentlicher weise gebraucht und ergangen, das cleger zu vordumpter straffe billig anzuhalten, und haben darbeneben statlich schein und beweis von amptleuten, lehnsvogten, besleutene, so uff dem schiffe gewesen, und einem jungen mit einem grawen pferde, der zu massen komen und die tadt zum teil mit angesehen, eingelecht, woruff das sand vorfharen, welchs alles beclagter intention, grundt, meinunge und furgeben, das clegere, in massen das sand geschworen, zu gleichen teile schuldig, erheblich sterken thutt, und das auch sunderlich clegere samptlich vor dem santmanstoch sich aus furcht und ungezwiwelten bosen gewissen fluchtig unde damit schuldig gemacht, wie gnugsam bezeugt, so finden wir der sandtleute toch und vir harder raith kennunge aus gehorter der beclagten angezogenen und furgebrachten bericht, schein und beweis bey macht, und haben das sand und vir herdes rath hirinne aus erlangter anzeige nach landrechte der pilligkeit forfharen, das auch hinfurder unangefochten bey wurden creftig zu bestehen und bleiben. Alles von rechts wegen. In urkunde.

(a) Fejlagtigt i stedet for beclagte.

Tønder 1559 22. november.

Peter og Frode Ebsen, brødre, mod Andres Nissen, alle boende i Læk.

Noget jord.

Sagsøgte har ved et købebrev bevist sin rolige besiddelse af jorden. Sagsøgerne har ikke kunnet fremlægge noget, der har kunnet bekræfte deres rettighed. De har alene bedt hertugen om tilladelse til at forfølge sagen i henhold til loven, hvilket med forbehold af enhvers ret tillades dem, dog ikke til præjudice for hertugens tidligere dom.

A, fol. 438 v.

Sententz zwischen Peter und Vrodde Ebsen clegern eins und Andres Nissen etzlich lantgut betreffen. Actum Tundern den 22 novembris anno 59.

In sachen zwuschen Peter und Vrodde Ebsen gebrudern zu Leck also clegern an einem und Andres Nissen zu Leck beclagten andersteils etzlich landtgute betreffen, worumb sie Streitig und irrich gewesen, haben wir Johans, von gots gnaden etc., neben unsern lieben getreuwen rethen zu gerichtlichem abscheide geben lassen: Dieweil cleg(e)re sich beduncken lassen, das sie in gemelten landtgute gerechtigkeit hetten und daruff furdernge gethan, woruff beclagter sinem kauffbriff erzeigt und damit sinem rausamen besitz erwesen, clegere aber darentgegen nichts erheblichs vorbracht, womit sie ihr recht sterken mugen, sundern alleine gepeten, vorstattunge zu thun, das sie das landtrecht mit beclagtem derwegen gebrauchen, also haben wir clegern, wie allen andern unsern underthanen, jedoch einem jedern sin recht vorbehalten, solchs, so weit sie befugt, gnedig vorgunstigt und zugelassen, jedoch unser hievorig gesprochenen sententz unvorfenglich und un-nachteilig. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

Tønder 1559 22. november.

Peter Jebesen mod Peter Laursen, begge i Højer.

Noget arv og land, hidrørende fra Karina Petersen, en søster til parternes fædre.

Sagsøgeren berettede, at han i henhold til en overenskomst havde overdraget til sagsøgte noget land for 200 mark lybsk, men han havde ikke fået betalingen derfor. Sagsøgte havde ikke betalt sin årlige afgift for det, og imod overenskomsten var landet blevet pantsat. Sagsøgte svarede, at han havde betalt 100 mark lybsk og på tinge tilbudt at ville betale de andre 100 mark lybsk, men han havde holdt dem tilbage, fordi sagsøgeren ifølge overenskomsten havde lovet at skaffe ham skødet på dette land fra Karina Petersen, og dette ikke havde kunnet opnås. Der dømmes således, at den sidste overenskomst, idet parterne har opgivet den første overenskomst og oprettet en ny, skal stå ved magt. Sagsøgeren skal overrække det bevilgede skøde, og sagsøgte skal udrede betalingen. Hvis sagsøgte vil sælge, pantsætte eller udleje landet, skal sagsøgeren i henhold til den første overenskomst være den nærmeste til det.

A, fol. 438 v.

Sententz zwischen Peter Jebesen zu Hoier also cleger und Peter Laursen beclagter von wegen etzlich erb und lants. Actum Tundern den 22 novembris anno etc. 59.

In sachen, also sich zwuschen (a) Peter Jebesen zu Hoier also clegern an einem und danne Peter Laursen darselbst beclagten anders teils von wegen etzlichen erb und landes von Karina Petersen, ihres vattern schwester, herrurendt errig und twistich erhalten, erkennen und sprechen wir Johans etc. neben unsern lieben getreuwen redten nach gehorter clage und antwort zu recht: Nachdeme cleger bericht, das er vormuge eines freuntlichen vorhandlung und vordracht beclagten etzlich landt vor ii hundert marck lubisch ubergeben und auffgetragen, und das ihme inhalts (b) der vordracht und bewilligung seine bezalunge allerding nicht

erfolget, und das neben deme beclagter sine jarliche gepur darvon nicht gethan und solch landt der vortracht zuweidern vorsetzt haben sollen, woruff beclagter geantwort, das er der vorhandlung wie gemelt nicht in abreden hette, auch daruff ein hundert marck lubisch entrichtet und bezalt, und wer der andern hundert marck zu ding uberbotig gewesen, nachdem aber cleger sich hinwider inhalts der vortracht vorsprochen, ihne jegenn empfangung des gelts die schote uff solch lant von Katarina Petersen zu vorschaffen und zuwege zu bringen, das ihme nicht widerfahren mugen, worumb er sine gelt so lange an sich geholten und wolt sich sunst aller gepur erzeigen. Wiewol nun in gerumpter sachen vorerst eine vortracht vorhandlet (c), der sie an beiden teilen billig nachsetzen und darbey vorharren sollen, diewil se aber an beiden teilen freywillig darvongetreten und ein neuwe beteidingt, bewilligt und aufgericht, so erkennen wir de letzte vortracht bey macht, und sollen derselben an beiden teilen gemes vorhalten, cleger mit vorreichunge der bewilligten schote und beclagter mit bezalunge des geltz und was darinne ferner erfordert, wo aber beclagter solch landt einem andern vorkeuffen, vorpfanden und vorhuren wurde, so sol cleger inholts der ersten vortracht zu solchem lande der negste sin. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

- (a) I teksten er sch skrevet dobbelt.
- (b) Skrevet to gange.
- (c) Rettet fra: forhandlen, der er skrevet to gange og anden gang ændret som ovenfor.

30.

Tønder 1559 23. november.

Name Kallesen i Agtrup (Læk s.) mod Hoicke Duisen i Snattebøl (Læk s.)

En selvejergård, hvortil sagsøgeren mente at være mere berettiget end sagsøgte.

Det er i retten bevist, at den omhandlede selvejergård var blevet inddraget og solgt af amtmanden. Købereren af gården havde mageskiftet den i henhold til

fremvist mageskiftebrev. Sagsøgeren har ikke kunnet forelægge noget, hvormed han kunne omstøde amtmandens udstedte købebrev og mageskiftebrevet. Disse breve skal stå ved magt, sagsøgte kan nyde dem, og sagsøgeren skal herefter ikke mere kunne rejse klage imod sagsøgte af den grund.

A, fol. 439 r.

Sententz zwischen Name Callesen tho Actorp ein und Hoicke Duiesen tho Schnatebul anderteils belangen ein bundengut. Actum Tundern den 23 novembris anno etc. 59.

In sachen, so sick twuschen Name Kallesen tho Actorp also cleger an einem und Hoicke Duyesen tho Schnatebul also beclageder andertheiles bolangende ein bundengut, darto sich cleger neger also beclageder vormeinetho wesen, errich und zwistisch erhalten, hebbe wy Johans, von gots gnaden etc., sampt unsen lewen getruwen redten nach vorhoer der saken, rede und jegenrede tho rechte erkant und affspreken laten: Dewile ihm gerichte bowesen, dat solche beclaget bundegut ihm vhal gekamen und von unsem amptman vorkofft worden, de koper des gudes och solck gueth vorbuethet, also dan mit dem butebreven dargedan, und dan de cleger sunst nichts, darmede he solchen des amptmans kopbreff und den butebreff muchte tho nichte maken, vorbringen mogen, so erkennen wy den vorigen angetogeden kop- und butebreff by macht, und soll de beclagede sick dersulwen breves tho erfreuwen, de cleger dem beclageden awer darawer nach diesen tiden nicht mer tho bespreken hebben. Alles von rechts wegen. Inn urkunth.

31.

Tønder 1559 23. november.

Peter Ultsen i Struksbøl (Sdr. Løgum s.) mod Jens Nissen sammesteds.

Et gammelt gælds-brev og en deri nævnt gæld.

Trods den tidligere dom skal parterne atter rejse denne sag på tinge. Herredsfogeden skal forlange og besigtige alle bevisligheder i sagen, hvorefter han skal rådføre sig med den (1) ældste og viseste i herredet. Efter denne rådslagning skal han dømme om, hvorvidt gælds brevet har gyldighed eller ikke. Dommen skal han under sit segl skriftligt meddele parterne. Den af dem, der ikke er tilfreds med herredsfogedens dom, vil her-tugen efter anmodning lade vederfares ret.

A, fol. 439 r.

- (1) Således teksten, men "dem" er muligvis en skrivefejl i stedet for flertalsformen "den", hvor oversættelsen bliver "de".

Sententz Peter Ultzen an einem und Jens Nissen zu Struxbull ander deiles belangeden einem olden schultbreff und darinne geschrewene schult belangen. Actum Tundern den 23 novembris anno etc.

59

In sakenn, so sick twischen Peter Ultsen tho Struxbul also cleger an einem und Jens Nissen beclageden anderdeiles einem olden schultbreff und etzliche darinne geschrewen schult bolangenn errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. nach vorhoer der saken, rede und jegenrede tho rechte erkant und affspreken lathen, dat solche sake ungeachtet der vorigen ordel wedderumb tho dinge von den parthen befordert werden solle, und sol up erforderen der parthe de herdesvagt allen bowies, so desvhals vorhanden sin moge, eschen, solchen bowies bosichtigen und darnach sich mit dem (a) oldesten und wiesesten im dem herde boreden und beratslagen und nach nochsamer beratslagung densulwen olden schultbreff, oft he macht und darmede tho manen oder nicht hebben moge, sentencieren und ordeln und beiden partenn solches schrifflichen under sinem sigel mede-deilen, und welchere parthe alsedanne an solche des vagedes gegewene sententz nicht benogich, willen wy densulwen parthe alsdan in der saken up sin erfordern und anregen erghan und wedderfharen laten, wes recht is. In urkunde etc.

- (a) Således teksten, men "dem" er formodentlig en skrivefejl for plattysk "den" (jfr. regesten).

Tønder 1559 23. november.

Karsten Petersen i Tønder på egne og alle Jens Duyesens arvingers vegne (1) mod Fedder Jensen i Lindholm.

En ager og husstavn, til hvilken sagsøgte mente at være mere berettiget end sagsøgeren.

Skønt Bøking herrreds råd har dømt, at Karsten Petersen og hans parti i henhold til frisisk ret skulle aflægge ed, hvis de ville beholde denne ager og husstavn, skal sagsøgeren dog ikke være skyldig at aflægge eden, men kan beholde stavnen, idet der gennem 80 år aldrig er rejst sag om denne husstavn, som Jens Duyesen har brugt i sin livstid, og sagsøgtes påstand derfor findes at være onskabsfuld og bedragerisk.

A, fol. 439 v.

- (1) Karsten Petersen var gift med Anna Matthias, der i sit første ægteskab havde været gift med borgmester Matthias Hansen i Tønder (død 1551), jfr. 1560 Tønder nr. 1 af 4/11 og nr. 22 af 9/11 med anm.

Sententz Karsten Petersen tho Tundern und sine medebostimbtten eins und Vedder Jensen tho Lintholm von wegen eins staven. Actum Tunderen den 23 novemb. anno etc. 59.

In sachen, so sich twusken Karsten Petersen to Tundern und mitinnamen alle Jens Duyesen erwen also cleger an einem und Vedder Jensen tho Lintholm beclageder anderdeiles belangende ein acker husstaven, dartho sick beclageder neger also cleger vormeinnet tho wesenn, errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewen getreuwen redten nach verhor der saken, rede und jegenrede tho rechte erkant und affspreken lathen: Wiewol in gerichte dargedan, datt Bokingharde rat sentenciert, dat Karsten Petersen und sine medebostimpten solchen acker husstaven, so se densulwen beholden wolden, nach frisischen rechte beschweren solde, diewile befindtlich, dat Jens Duyesen derwegen binnen 80 jharen niewerle bespraken, sunder by sinem lewende gebruket, und also des beclageden

forderen boslich und betrieglich vormergkt, so sollen doch de claeger meth sinem medebostimpten solches stavens halben die eide tho gewen nicht schuldich syn, sunder bomelten staven unangefochten beholden, gebruken und genethen. Alles von rechts wegen. In urkunth.

33.

Tønder 1559 23. november.

Peter Ketelsen i Østergård (1) mod Las Tygesen i Medelby.

Noget jord.

En dom, hvorved 12 herredsbønder i henhold til hertugens mandat tilkendte sagsøgte at kunne bruge den omhandlede agerjord ved den rette husstav, tillige med samfrændernes skifte vedrørende denne sag, skal stå ved magt. Sagsøgeren har kun kunnet fremføre simple ord og har ikke fremført noget, hvormed han kunne omstøde de 12 herredsbønders kendelse og samfrændeskiftet.

A, fol. 439 v.

(1) Mon ikke Østerby, Medelby s.?

Sententz Peter Ketelsen tho Ostergarde eins und Las Tugesen tho Melbywe beclagden anderdeils etzliche landtgut bolangen. Actum Lutken Tundern den 23. novembris anno etc. 59.

In sachen, so sich twuschen Peter Ketelsen tho Ostergarde also cleger an einem und Las Tugesen tho Melbu beclagden anderdeiles etzlich lantguth bolangen errich und zwistisch erholden, hebbe wy Johans etc. samt unsen lewen getreuwen redten tho rechte erkant und affsprechen laten: Nachdem in gerichte ein ordel, darinne twelf herdesbunden inholt unsers utgegangenen mandats und gebotbrifs solch acker dem beclageden by den rechten husstaven tho gebrucken thogefunden, des gelicken ock, dat de samtfrunde in der sake geschiffet und gedeilet hebben, bewiset, und de cleger nichts, darmede he der 12 herdesbunden findunge und der

samptfrunde deilunge umbstoten mogen, alleine blote und slicht worden vorgebracht, so erkennen wy der 12 herdesbunden findunge und der samptfrunde schifft und deilunge by macht. Alles von rechts wegen. In urkunth.

34.

Tønder 1559 23. november.

Attest angående en sag anlagt af Kalle Petersen, Jes Ebsen og Christen Boysen i Jejsing mod hele landsbyen Jejsing (Hostrup s.)

Strid i landsbyen om byens mark og eng.

Sagsøgerne har klaget over, at de med hensyn til ager og eng i fællesmarken er blevet forfordelt af de 6 synsmænd, hvorfor de har bedt om hertugens indseende hermed, eller at det måtte tilstedes dem, at den hele bymark blev rebet efter solen. Sagsøgte berettede herimod, at der ikke var dem nogen ulighed bevidst, efter deres mening var (land)skiftet foretaget, som det sig burde, ingen var blevet forfordelt, men hvis sagsøgerne ikke var tilfreds, ville de gerne på ny lade sig belære af upartiske folk. Efter at have hørt parternes tilkendegivelse befalede hertugen, at begge parter skulle tilkalde upartiske folk, som skulle besigtige marken og udlægge til enhver den tilbørlige andel i toft og mark. Hvis striden ikke kunne bilægges på den måde, ville hertugen overveje, om solrebning kunne tilstedes. Man skulle dog bestræbe sig for, at upartiske folk kunne stifte forlig i mindelighed. Amtmanden skal yde sin bistand til stiftelse af forlig.

A, fol. 440 r.

Schein, so Kalle Petersen und Christen Boysen zu Jhesing clegern eins und der gantzen dorfschaft daselbst mitgeteilten schifftung und teilung betreffen. Actum Tundern den 23 novembris anno etc. 59.

In sachen, also sick twischen Kalle Petersen, Jes

Ebsen und Christen Boysen tho Jesing clegern eins und de gantze dorfschafft und gemeine zu Jhesing beclagten anders teils etzlich gebrechen belangen, also de gantze dorffschafft mit einander des gemeinen vheldes halb an acker und wisch, irrig und zwistig erholden, worumb sye vor uns in gerichte erschinen und rechtlich weisung und erkanthnus gepeten, haben wir Johans etc. neben unsern lieben getreuwen (redten) diesen gnedigen gerichtlichen abscheidt vorfassen und geben lassen: Diewil cleger geclagt, das sie in gemelten velde dorch de sechs sunsleute an ihrer gepurlichen masse vorkurtzt und dasjennige nicht bekommen, also ihnen ihres beduncknus von rechts wegen eigent und geburt, derwegen sey bey uns umb gnedig einsehen gepeten, oder das ihnen das solreb uber de gantze veltmarck zu vorstadten, beclagte aber darjegen bericht, das ihnen von keiner ungleicheit bewust, sundern das ihres erachtens mit gerurter schiffung aller gepur vorfharen und kein teil vor dem andern vorkurtzet worden, ihm val aber de ungleicheit zu befinden und das clegere damit nicht zufrieden, wolten sie sich zu aller pillicheit erpoten und gerne durch unparteiliche leute von neuwen weysen lassen. Dieweil wir nun beidersitz suchung und erpiten zu aller pillicheit vormergt, so sollen sie nochmal an beiden teilen unparteische leute furdern und zueschen, die die gelegenheit des veldes mit vleiße besichtigen und erwegen und einem jedern nach gebur sin anteil in tofftten und velde zuteilen, schiften und ausleggen sollen. Do nun solch mittel den gebrechen uber zuvorsycht nicht solte abzuhelffen und die parteien damit fridlich sin, so wollen wir, so ferne solchs ohne beschwer, schad und nachteil zu gescheen, in bedenken nhemen, ob uff ferner ansuchen das solreb zu vorstadten, aber doch soll (a) zuvor in alle wege muglich vleiß furgewendet werden, damit den gebrechen durch gemelt vorgeschlagen mittel der unparteilichen leute muge in der freuntschaft abgeholfen und ohne weitleufftigkeit oder beschwer vorglichen und vortragen werden, damit de weiterung des solrepes nicht van noten, und sol unser amptman der dinge mit einsehns haben und zu richtiger vogleichunge befurdern helfen, in deme sick auch beide teil der gepur sollen finden und weisen lassen. Von rechts wegen. In urkunth etc.

(a) Skrevet to gange.

Tønder 1559 23. november.

Nis Bandexen i Husum(1) mod Peter Andersens arvinger.

Noget jord, som sagsøgeren påstod, at sagsøgte besad med urette, tillige at Horsbøl herreds (2) råds dom i sagen ikke var retfærdig imod ham.

Horsbøl herreds råds dom skal blive ved magt, da det er bevist, at rådets dom blev afsagt, før hertugens mandat (3) blev udstedt, og at rådet har dømt efter deres landret, således som det er indført i registret, hvilken ret herredet har brugt i over 100 år. De 3 herreders råds dom, der blev afsagt i henhold til hertugens mandat, og hvorved Horsbøl herreds dom underkendes, kendes ugyldig, men da de 3 herreder har dømt ud fra kristelige motiver og i den mening, at de ville forhindre edsaflæggelse, skal de ikke underkendes. Sagen henvises til Horsbøl herreds råd til pådømmelse, idet herredet ikke har afgjort, hvorvidt Bannicke Sonnicksens køb og ed skal være gyldig eller ikke; dennes købebrev skal nemlig efter sagsøgerens angivelse være falsk. Hvem der så ikke er tilfreds med Horsbøl herreds dom, kan appellere til de tre herreder og derefter til hertugen.

A, fol. 440 v.

- (1) Formodentlig Olfhusum (Horsbøl s.)
- (2) Det middelalderlige navn for Viding herred.
- (3) Af 1549 1/1, forordningen om mened (Hansb. Reg. I, 6).

Sententz Nis Bondexen tho Husum also cleger und Peter Andersen erben beclagten etzlich lant belangen. Actum Tundern den 23 novembris anno etc. 59.

In sachen, so sick twusken Nis Bandixsen tho Husum also cleger an einem und Peter Andersen erwen also beclageden anderteiles etzlich lant bolangen, welchs beclagden mit unrechte besitten und innehebben sollen, und cleger sich neger darto also beclageden vormeynet tho wesen, Hospulherde rath ock darinne sentencieret,

ihn welckerer sentencie cleger vormeinete eme unrecht geschien sin solle, errich und twistich erholden, hebben wy Johans etc. sampt unsen lewen getreuwen redten nach vorhoer der saken, rede und jegenrede tho rechte erkant und affspreken laten: Nachdem befintlich und im gerichte bowesen, dat Hosbulharde rat in der sakenn vor affseggung unsers mandats und gebots ehrem landtrechte nach, so im register vortekent und se, de Hosbulherder, vor de hundert und mher jar gebuket, nicht unrecht geordelt und sentenciert, dat desulwe ehre gesprakene sententz by werden syn und bliwen schole, diewile und nadem male awerst der drier herder rat sie darawer unserm mandate nach gefellet, soll der drier herdes rat sentencie in der saken gegeben by unwerthen syn. Jedoch und diewile die drei herde tho vorhuedinge der eide unserm affgesechten mandate nach uth christlichen bedencken und nicht uth vorteig gekennet, sollen sie derwegen nicht gefellet sin, und sol sulche sake, wile se Bannicke Sonnicksens kop und eidts halben, dewile de kopbreff vom cleger vorfalscht angeben, oft desulwe kop und eidt craft hebben oder machtlos syn sollen, noch nicht gescheyden, vor dem Hosbulharder rat hirmede gewesen und darup geordelt werden, und wem desulwe sententz alsdenne nicht gefellet, vor de drey harde und darnach vor uns tho appellirende macht hebben. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

36.

Tønder 1559 23. november.

Hans og Peter Jensen i Sød (Ubjerg s.) mod Lorentz Boesen og hans parti.

Jord afgivet til en landevej.

Sagsøgerne har berettet, at deres afdøde fader Jens Artzen til bedste for hele landsbyen syd for den store bro havde afgivet jord, som han alene ejede, til en landevej. Efter at have beklaget dette til den daværende amtmand Jasper Rantzau fik han til erstatning herfor et andet stykke engjord, som han havde brugt og besiddet i mange år. Først nu blev der rejst krav om, at den gamle vej atter skulle udlægges til sagsøgerne

mod afståelse af engen. Sagsøgte svarede hertil, at de nu ikke havde brug for den afståede vej, som de havde tilbudt sagsøgerne, og som var taget i brug af dem. Da disse benægtede dette sidste, havde sagsøgte æsket 12 herredsbønder, der tilkendte sagsøgerne den gamle vej og landsbyen den omhandlede demat eng. Sagsøgerne gjorde den indvending, at erstatningen var tildelt en gang for alle, og at den gamle vej var ødelagt og ufrugtbar. Der dømmes således, at sagsøgerne skal beholde engen, som deres fader har fået i erstatning. Sagsøgte kan kun bruge den gamle vej. Hvad engen i areal kan udgøre mere end vejen, skal tilhøre begge parter med lige dele. De 12 herredsbønders afgørelse kendes ugyldig.

A, fol. 441 r.

Sententz zwuschen Hans und Peter Jensen tho Seet clegern eins und Lorentz Boesen einen weg betref-
fen. Actum Tundern den 23 novembris anno etc.
1559.

In sachen, also sich twischen Hans und Peter Jensen zu Seet also clegern an einem und danne Lorentz Boesen sampt sinen zugehörigen beclagten andersteils von wegen eines wegs und herstrasse irrig und twistich erhalten, erkennen und sprechen wir Johans etc. neben unsern lieben getreuwen redten nach gehorter clage und antwort zu recht: Nachdem cleger bericht und vorbracht, das ihr vatter, seliger Jens Artzen, zu der gantzen durffschafft nodturft und besten einem weg besudden der grosen brucke von dem sinen alleine ausgelecht und bey Jasper Rantzouwen, derzeit gewesnen amptman, solchs beclachtiget, aldar ihme vor solche auslegung an anderm wischlandt erstattung geschen, welches er in viel jhar her gebraucht und besessen, und nun allererst umb solche wischland, dieweil sie den alten weg vorlecht, widerumb auszulegen angefochten und belangt wurden, worentgegen beclagte sich beduncken lassen, dieweil se seins vattern ersten ausgelechten weg weiter nicht bedorfftig und ihnen denselben wiederumb angepoten, clegere auch in gebrauchlichen besitz genomen, welchs doch clegere vor uns vorneinet und nicht gestendich syn wollen, vil weiniger uber sie erwiesen, woruff beclagte

twelff herdesbunden zugeeschet, die clegern ihren alten wegk und der gemeinte das demat wischland widerumb zuerkant, so solten clegere schuldich syn, solch demat wischlant widerumb abzutretten und sich an dem alten weg zu halten, woruff clegere bericht, das ihnen die erstattung eins vor al zugekeret, und das der alte weg gantz vorterbtt und unfruchtbar wehre und nicht zu genyesen, hetten derwegen bey vorigen inbringen bericht, also sollen clegere solche wischland, so sie vor den alten weg, den ihrer vatter alleine von den seinen bewischlich ausgelegt, zur einer erstattung nach landt-rechte bekommen, nach grosse und anzal des alten weges wie bisher geniesen und behalten von beclagten unangefochten und ungehindert; soviel aber den alten weg betreffen, mugen beclagte vor sich alleine gebrauchen, was aber in dem wischlant de ubermasse mher also in den alten wege, sol ihnen zu gleiche teile zugehoren, und haben de zwelff herdesbunden, das sie clegern solch ausgele(ch)ten wischland ab und darvor den alten weg widerumb zuerkant, weiniger also recht gethan, derwegen sei niderfellig. Alles von rechts wegen. Anno etc. 59 etc.

37.

Tønder 1559 23. november.

Attest til Asmus Martensen i sag mod Peter i Bølsbøl (Læk s.)

Besvangring af sagsøgerens datter.

Sagsøgte skal stille sagsøgeren og hans datter tilfreds, da hertugens folk bliver straffet på det hårdeste for en sådan handling. Det blev på samme tid befalet den tilstedeværende Magnus Andersen (til Klægsbøl), under hvem sagsøgte hørte, at give sin mand tilhold om at efterkomme hertugens påbud, hvilket Magnus Andersen lovede. Sagsøgeren bad derpå om en skriftlig attest, som hertugen gav ham ved dette brev.

A, fol. 441 v.

Schin Asmus Martensen mitgedeilet. Actum Lutken Tundern den 23 novembris anno etc. 59.

In sachen, so sich twuschen Asmus Martensen also cleger an einem und Peter tho Bulsbul beclageden anderdeiles des cleger dochter, so eme beclag(t)er geuneret hebben solde, bolangen, hebben wy Johans etc. nach vorhoer der saken, rede und jegenrede diesen gnedigen affsheit gewen lathen, dat beclageder, dewile unsere lude vor solcher dath thom hogsten gestraffet, dem cleger und sine dochter thofredestellen und claglos maken solde, und von stundt an Magnus Andersen in jegenwardicheit, darunder beclageder gesethen, mit ernste befohlen, sinen man darto tho holden, dat densulwen unsen gebade folge geschien muchte, welchs Magnus Andersen, dat solches geschien scholde, uns vorheischen und togesecht, worup cleger unsen gnedigen und schriftlichen schin undertheniglich gefordert unnd gebeden, den wy ehme tho weigerende nicht gewust, sunder crafft und macht deses unsers breves medegedeilet. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

38.

Tønder 1559 24. november.

Nis Jacobsen i Ubjerg mod Thomas Momsen i Humptrups arvinger.

Nis Bosens husstavn og jord, som sagsøgte fader ifølge brev og segl havde haft i pant, men hvortil sagsøgeren mente sig nærmere berettiget.

Sagsøgte har fremvist certe og bevis for, at deres fader havde haft ejendommen i pant og med god adkomst havde bragt den til sig, desuden havde de i retten indlagt en udskåren og forseglet overenskomst, hvilken sagsøgeren selv havde været med til at oprette og dermed frasagt sig sit krav. Dette indrømmedes også af sagsøgeren. Pantsættelsen, certe og overenskomst skal stå ved magt. Sagsøgte kan uhindret af sagsøgeren bruge den pantsatte ejendom.

A, fol. 441 v.

Sententz zwuschen Nis Jacobsen zu Uberg clegern eins und Tomas Momsen erben eine husstave und lantgut betreffen. Actum Tundern den 24 novemb. anno etc. 59.

In sachen, also sich zwischen Nis Jacobsen tho Uberg also clegern an einem und danne Tomas Momsen erben zu Homptorp beclagten anders teils Nis Bosen hausstaven und lantgut betreffen, also beclagter vatter inhalt brieff und sigel gepfandet, worzu clegere neher also beclagte berichtet sin wolten, irrich und zwistich erhalten, erkennen und spreken wir Johans etc. neben unsen lieben getreuwen reden nach (ge)horter und eingenommene clage, anthwort unnd ferner beidersits vorbringen zu recht: Diewile von beclagten gnugsam schein, zerten und beweis uff bemelte streitig gut vor uns in gerichte erzeigt, das ihr vatter dasselb gepfandet und mit guten titel an sich bracht und uber solchs alles ausgesnitten besigelten vortrachtsbrieff eingelecht, den cleger silbs bewilligt und auffgericht und sich siner angemagten (a) furderung damit begeben, welcher cleger auch gestendig gewesen und nicht in abrede sin konnen, so finden wir solche pfandunge, schein, zerten und vortrachtsbriff bey macht, und haben sich beclagter derselben zu ihrer nodturfft und besten von clegern ungehindert zu gebrauchen. Van rechts wegen. In urkunde etc.

(a) Sic, skal vel være angemasten.

39.

Tønder 1559 24. november.

Retsafsked i Magnus Andersen til Klægsbøls sag mod Ludde Luddesen i Bosbøl (Klægsbøl s.) samt hans medarvinger.

Gården, hvorpå sagsøgte Ludde Luddesen bor, og nogle agre i Klægsbøl. (1)

Sagen henvises til pådømmelse på tinget, hvor den ikke har været indbragt. Dommen skal meddeles parterne skriftligt og beseglet. Hvis nogen af dem har brug for registret over pådømte sager, skal amtmand Otto v.

Thienen, hos hvem registret findes, give dem meddelelse derfra. Hvem der ikke er tilfreds med dommen, vil her-tugen efter anmodning lade vederfares ret. Da Magnus Andersen ved underretten vil rejse sag mod Ludde Ludde-sen og hans medarvinger, skal han også der stå til ret-te for dem og lade retten gå sin gang.

A, fol. 442 r.

- (1) Laurens Olafsens bol eller agre deraf. Jfr. 1556 Tønder nr. 36 af 11/7 og 1559 Tønder nr. 22 af 21/11.

Abscheit Magnus Andersen eins und Ludde Luddesen samt sine medeerwen andersteils bolangen ein gut und anders. Actum Tundern den 24ten novembris an-no etc. 59.

In sachen, so sich twuschen dem erbarn unserm le-wen getreuwen Magnus Andersen tho Klixbul also cleger an einem und Lutke Lutszen tho Bosbul samt sinem meth-erben von wegen des gutes darup beclageder whonet, und etzliche acker tho Klixbul bolegen errich und twistich erholden, hebbe wy Johans etc. samt unsen lewen ge-treuwen redten nach vorhoer der saken, rede und jegen-rede beiden parten diesen schriftlichen und gnedigen affscheit gewen laten:Nachdeme diese sake tho dinge nicht gewesen, dat desulwe nachmals tho dinge beclach-tiget, darup geordelt, und wes daselbst gefunden, den parthen schriftlichen und vorsigelt medegedeilet wer-den solle, und so jemandes von diesen parten tho sol-cher saken dat register der gerichteden bekenthnisse oder wes mher sin moge, so ehnen tho ehrer saken van noden, by unsem amptman Otte van Tinen vorhanden, soll ehnen up erforderen medegedeileth werden, und wem danne nach empfangener sententz de doem nicht belewet, den wollen wy up sin widererforderen in der saken ergan lathen, wat recht is. Und diewile Magnus Andersen Lutke Lutsen tho Bosbul samt synem medeerwen vor dem ned-dersten rechte bospreken wil, sol he ehnen ock wedder-umme darselbst, worumme se ehnen tho belangen, tho rechte stan, und also darsulwest recht gewen und nhe-men. In urkunth.

Tønder 1559 24. november.

Retsafsked i sag anlagt af Baltzer Lorck (i Flensborg) på egne og medarvingers vegne mod Haje Feddersen i Klægsbøl.

En gård, som bebos af sagsøgte.

Denne sag, der ikke er pådømt på tinget, skal indbringes og pådømmes der. Dommen skal skriftligt og beseglet meddeles partene. Hvem af parterne, der har brug for meddelelser fra retsregistret, som findes hos amtmand Otto v. Thienen, skal på forlangende gives sådanne. Den af parterne, der ikke er tilfreds med dommen, skal efter anmodning af hertugen vederfares, hvad ret er.

A, fol. 442 r.

Abscheit Baltzer Lorkes samt syner medeerwen an eynem und Haje Veddersen andertheiles ein gut bologan. Actum Tundern den 24 novembris.

In saken, so sich twuschen Baltzar Lorck und methinnhamen siner medeerwen also cleger an einem und Haje Veddersen tho Klixbul also beclagten andersteils, ein gutt, so beclagder bewhonen soll, belangende errich und zwistisch erhalten, hebben wy Johans etc. samt unsern lewen getreuwen redten nach vorhoer der saken, rede und jegenrede beiden parthen diesen schrifftlichen und gnedigen affscheit gewen lathen: Nachdeme vormergt, dat up dieser sake tho dinge nicht geordelt, dat die-sulwe sake widerumb, beclachtiget, vorhoert und darup sentenciert und der dom den parten schrifftlichen vorsegelt unde medegedeilet werdenn solle, und welcher part tho solcher behoeff der gerichteden bekentnisse, register oder sunst, wes so by unsem amptman Otto van Thienen vorhanden, nodich, sol ehme tho solcher noturft medegedeilet werden, unde welchere part nach empfangener sententzie, so tho dinge ergahn, solch ordell nicht belewet, sol ehme up sin erforderen von uns wedderfharen alles, wat recht is, darnach sick de parte to richten. In urkunde etc.

Tønder 1559 24. november.

Retsafsked i sag anlagt af Erik Lange til Solvig (Hostrup s.) mod Matz Reyersen.

Et kirkebol, hvortil sagsøgeren mente sig nærmere end kirken eller sagsøgte.

Selv om hertugen ikke ville føle sig besvaret ved i henhold til indlagte segl og breve, vidnesbyrd og bevis at dømme i sagen, vil han, da sagen vedkommer ham selv, ikke være sin egen dommer, men ifølge landets privilegier henskyde sagen til prælater, råder, mænd og stæder. Den dom, der bliver afsagt af disse, vil hertugen efterkomme. Så længe hertugen ikke er fradømt ejendommen, skal sagsøgte nyde sit fæste.

A, fol. 442 v.

Abscheit Erick Langen an einem und Matz Reyersen ander deiles belangende ein kerckengut. Actum Tundern den 24 novembris anno etc. lix.

In sacken, so sick twischenn dem erbarn unsem lewen getreuwen Erigk Lange tho Solwigk also cleger an einem und Matz Reyersen beclagedenn anderdeiles belangende ein kerckenboll, dartho sich cleger neger also de kercke oder beclageder vormeinetho wesen, errich und twistich erholdenn, hebbe wy Johans etc. sampt unsen lewen getreuwen redten nach vorhoer der saken, rede und jegenrede den parthen diesen schriftlichen und gnedigen affscheit geben lathen: Wowol wy umbeschwert up ingelechte segel, breve, tugen und bowieß in der saken tho sentencieren, so wollen wy doch, nachdeme de sake uns sulwest bykompt, unser eygen richter nicht syn, sunder so uns cleger, also wy doch gerne sehn, unbelanget nicht laten, wolde uns hirmede luth unser lande hebbende privilegia vor prelaten, rede, man unde stede geschaten hebben, wes uns dasulwest vor recht affgesecht, entgelden und geneten. In midler tidt ehr und thovorne wy dasulwest solches gudes halwen nicht awerwunnen werden, weten wy Matz Reysersenn darawer nicht tho beschweren, sunder beclageder soll sick bet tho der tidt syner veste tho erfreuwen und dersulwen

craft des briefes tho genethen hebben. In urkunde.

42.

Tønder 1559 25. november.

Boye Danckelsen i Enge mod Ketel Brodersen og Olde Jepsen, kirkeværgen sammesteds.

En eng, hvortil sagsøgeren mente sig nærmere berettiget end sagsøgte.

Sagsøgte kirkeværgen har bevist, at engen i mere end 60 år upåtalet har ligget til degneembedet, der også var tilkendt engen af 12 sognemænd og nogle dertil forordnede synsmænd. Sagsøgeren har ikke haft noget til at omstøde de 12 sognemænds og synsmændenes kendelse med, men kun fremført blotte ord. Kendelsen skal stå ved magt, og den til enhver tid værende degn kan have og beholde engen.

A, fol. 442 v.

Sententz Boye Danckelsen in der Enge eins und Ketel Brudersen und Olde Jepsen, kerckswahren, beclageden anderdeils eyne wische bolangen. Actum Tundern den 25 novembris anno Domini 1559.

In sachen, so sick twisken Boye Danckelsen in der Enge also cleger an einem und Ketel Brodersen und Olde Jepsen, kercksswahren darsulwest, beclagden anderdeiles, bolangende eyne wische, darto cleger neger also kerckswahren tho sinde vormeinet tho wesen, errich und twistich erholden, erkennen wy Johans etc. sampt unsen lewen getreuwen reden nach vorhor der saken, rede und jegenrede vor recht: Diewile de boclageden kerckeswaren in gerichte dargedan und bowesen, dat tho ehrer kosterie diesulwe wische lenger also sostich jar geruglichen und unangefochten gelegen, der kosterie ock solche wische von 12 karspelluden und ethlicken darto vorordent siunsluden togefunden, de cleger awer darjegen, darmede he solche der siunslude und der 12 caspelluden findunge met umbstoten, nichts, alleine blote

worth, vorbringen mogen, so soll der xii caspelluden und siunsluden findunge by macht syn und der alletidt wesende koster solche wische henforder unangefochten hebben und beholden. Alles von rechts wegen. In urkunde etc.

43.

Tønder 1559 25. november.

Attest på overenskomst oprettet mellem Andres Nissen, Baltzar Lorck, hr. Nicolaus Petersen og Volkert Ketelsen på den ene og Benedict Ahlefeldt til Gelting på den anden side angående gården Hasbjerg i Grelsbøl og ejendomme i Humptrup og Vimmersbøl.

Hertugen havde tidligere forordnet sine råder Breide og Christoffer Rantzau til at forlige parterne i mindelighed. Disse råder har berettet, at de har stiftet følgende forlig, nemlig at Benedikt Ahlefeldt skulle beholde de omstridte ejendomme i sin besiddelse et år endnu eller til den næstfølgende mortensdag 1560. Hvis han i mellemtiden kan føre bevis for sin adkomst til ejendommene ved troværdige købebreve eller eventuelt kan forliges med modparten, skal han kunne nyde dem. Hvis dette brister, har Benedikt Ahlefeldt forpligtet sig til mod betaling af den tilbørlige og bevislige panteseum, der tilkommer ham, at afstå de omstridte ejendomme til næstfølgende mortensdag, d.v.s. 11. nov., og i Grelsbøl overdrage dem til sagsøgerne. De to partier, der begge har hørt på ovennævnte to rådernes beretning og indvilliget i den, har herefter bedt hertugen om et skriftligt bevis, hvilket meddeles dem ved nærværende, dog uden skade for hertugens højhed og ham tilkommende rettighed. (1)

A, fol. 443 r.

- (1) Hvornår Hasbjerg var blevet pantsat, vides ikke med bestemthed. I skrivelse af 1560 22/10 fra hertugen til Joh. Rantzau siges, at Henrik Ahlefeldt og herefter hans søn Moritz Ahlefeldt gennem mange år havde besiddet gården Hasbjerg og ejendommene i Grelsbøl. Af sagsøgerne var Baltzar Lorck, søn af

byfoged i Flensborg Thomas Lorck, en velstående mand i Flensborg. Andres Nissen var kirkeværge i Humptrup. Volquart Ketelsen var fra Holm (Brarup s.) i Kær herred. Hr. Nicolaus Petersen har måske været knyttet til Lillehorn gods i Læk s. Benedikt Ahlefeldt overholdt ikke den oprettede overenskomst. Han fremkom således ikke med adkomstbeviser, og han mødte ikke i Grelsbøl mortensdag 1560. Hertug Hans opfordrede ham ved skrivelse af 1560 28/11 til at overholde overenskomsten. Hvis han ikke gjorde det, var hertugen nødsaget til at lade sine folk rykke ind på ejendommene. Benedikt Ahlefeldt svarede kun med udflugter, der var imod overenskomsten. Ved dokument af 1561 24/1 gav hertugen derpå befaling til at rykke ind på ejendommene, idet det befaledes amtmanden på hertugens vegne at lade klagerne rykke ind i ejendommene den 3. februar s.å. Det skete dog ikke, fordi der ved hjælp af bevåbnede karle blev gjort modstand derimod. Hertugen skrev så 1561 6/3 atter til amtmanden om sagen. Benedikt Ahlefeldt til Geltings handlemåde skal måske ses på baggrund af, at Johan Rantzau blandede sig i sagen. Ved skiftet efter Moriz Ahlefeldt var der tilfaldet Johan Rantzau en søsterdel på hans hustrus vegne, idet han var gift med en datter af Moritz Ahlefeldts morbroder. Johan Rantzau hævdede, at der om Hasbjerg og Grelsbøl var truffet en særlig aftale mellem arvingerne. I realiteten tog hertug Hans intet hensyn til Johan Rantzau, men lod sine folk rykke ind i ejendommene. Johan Rantzau lod dog ikke sagen falde, idet han indstævnedes besidderne af Hasbjerg for landretten af 1563, der dog ikke blev afholdt, hans søn Poul Rantzau gjorde ligeså i 1565. Sagen blev dog ikke behandlet på landretsdagen i Slesvig 1565. Den er næppe blevet behandlet på landretsdage, således ikke på landretsdagene i 1568 og 1569, henholdsvis i Slesvig og Rendsborg. Hertugen pålagde dog ved skrivelse af 1568 18/10 amtmanden i Tønder, at han skulle rejse til landretsdagen og forsvare hertugens rettighed til Hasbjerg i tilfælde af, at Poul Rantzau ville rejse fordringer med hensyn til disse ejendomme, hvoraf hertugen altid havde haft afgifterne. Af supplik til hertugen af 1568 12/1 fra sagsøgerne, dog undtagen Nicolaus Petersen, ses

at sagen om Hasbjerg havde varet ca. 14 år, dvs. at pantsætterne har villet indløse godset i tiden omkring Moritz Ahlefeldts død. (Reg. nr. 5, 162 r, 186 v, 207 v, nr. 7, 276 r, Reg. B, 12 r. Hansborgark. B 23 X, C 30a).

Schein uff die vortracht zwischen Anders Nissen und Baltzar Lorckes samt sinen mitgesellen cleger an eynem und danne Benedictus v. Alevelde tho (a) Gelting etc. etzliche guder bolangen. Actum Tundern den 25ten novembris anno 59.

Wir Johans etc. bekennen hirmit offentlig: Nachdem wir in irrigen sachen zwischen unsern lieben getreuwen Andres Nissen und Baltzar Lorcken und danne her Nicolaus Petersen und Volkart Ketelsen an einem und dem erbarn unsern lieben getreuwen Benedictus von Alevelde zu Gelting anders teils etzliche guter also Hartzbarghe zu Grelsbul, Humptorp und Wummersbul belangende, die ernvesten unser rede und liebe getreuwen Breida und Christofern Rantzowen gnedig vorordent gehabt, beide parthien vor sich zu bescheiden und soviel thulich, damit weitleufftig rechtfertigung und ander bedencklich beschwer, so daraus ervolgen muchte, vorhuetet, inn der freundschaft zu vortragen, also haben uns gedachte unsre lieben getreuwen redten in underthenigkeit bericht und einbracht, das sie solchen zu volge zwischen den parthien freundlich handel furgenomen und der gestalt uff beidersitz bewilligung vortragen, das Benedictus von Alevelde solche streitig guter noch ein jharlang, nemblich bis uff nechst Martini, wan man der weinigers zal sechtzig geschrieben wurde, in sinen besitz und gebrauche behalten soll, und do er mitlerweil mit glaubwirdigen gnugsamen kauffbreffen, schein und bewies seinen angemasten furderung, wir doch dieser zeit nicht geschien konnen, stercken und boweisen, oder das er sick sunsten mit dem parthen in der freuntschaft muchte vogleichen und vortragen, des solt er zu geniesen haben, do aber solchs alles enthstunde und unerheblich sin wurde, hette sich Benedict von Alevelde freywillig ohne ferner ausflucht oder rechtsgang vor sich und sine erben vorsatz und vorpflicht, solche streitige guter gegen entpfahunge und annhemunge sines gepurlichen bewislichen pfandschillings uff nechstkumftigen tag Mar-

tini des sechzigsten jhares widerumb abzutretten und clegern oben gemelt dieselben ohne ausfluchtig hinder oder beschwer zu Grelsbul uff bostimpten tag einzuruhmen und zu uberanthworten und zu ihren handen getreulich zu vorstadten, sich auch ferner und weiter an dieselben nicht zu keren oder streken, sundern gutwillig volgen lassen. Und diewil nun beider part solchen eingebrachten bericht mit angehoret, densilben nicht alleine vor uns bekant und zugestanden, sundern bewilligt, beliebt und angenomen und also im wercke getreulich und ungeferlich nachzusetzen sich erpoten und vorsprochen und dennach uff solchs alles unsern schriftlichen schein und beweis underthenig gepetenn, also haben wir in betracht, das wir solche sachen villyeber durch freuntschaft also rechtlich mittell allerhand gelegenheit und bedencken nach, de beschwerlich furfallen muchten, wie oben angezeigt, abgeholfen gesehen, denselben hirmit und in crafft dieses beiden teilen zu gnad und guten aus furstlicher macht und van obergkeit wegen under unserm secrete schriftlichen vorfassen und beiden parten myttheilen lassen, jedoch uns an unser hoheit und gepurenden gerechtigkeit unvorfenglick und unschedlich. In urkunde mit unserm furstlichen secrete etc.

(a) Skrevet to gange.

44.

Tønder 1559 25. november.

Attest til brødrene Johannes og Benedict Pogwisch, som for hertugen har påstået, at deres fader, afdøde Hans Pogwisch til Frisenborg (Tumby s.), uden deres vidende, vilje og fuldmagt har solgt deres arv og gods Frisenborg. Dette salg mener de at være ugyldigt, og de har som de nærmeste arvinger til styrkelse af deres arv gjort indsigelse derimod og bedt om attest på, at det er sket. Attesten er udstedt af hertugen, så vidt den kan være bindende og have betydning i retten.

A, fol. 443 v.

Schin der Pagwischenn der bisproke up de Fresenbarch. Actum Tundern den 25 novembris anno etc. 1559.

Wir Johans etc. bekennen hirmit vor jedermenniglicken, dat vor uns die erbarn unsere lewen getreuwen Johans und Benedictus Pogwischen, seliger Hanses sone zur Frisenbargk, erschienen und ihn aller underthenigkeit angetoget, dat ehr vader, seliger Hans Pogwisch, ehr erwe und gut also de Fresenbarch ane ere weten, willen und vulbort vorkofft, welcker kop ehres vormeinendes nicht crefftig sin solle, derwegen sie als de negeste erwenn densulwen koep bigespraken mit undertheniger bede, wile solches geschen, ehnen tho sterkunge ehres rechten unsern gnedigen und schriftlichen schin medethodeilen, dat wy enen danne tho weigerende nicht gewust, sunder hebben ehnen densulwen, so vele dersulwe tho rechte bundigk syn und crafft hebben moge, medegedeilet. In urkunde mit unserm furstlichen secrete bosegelt etc.

45.

Tønder 1559 25. november.

Edleff Jensen i Lindholm mod Peter Detlefsen i Enge.

Nogle ejendomme i Enge, hvortil sagsøgeren mente at være nærmere berettiget end sagsøgte.

Sagsøgeren har i retten ikke bevist mere, end at hans fader Jens Oltsen havde haft pant i ejendommen. Dette pant var blevet indløst af sagsøgtens forfædre, og sagsøgte var blevet tilkendt ejendommen af 12 herredsbønder. Denne kendelse skal stå ved magt. Sagsøgte kan nyde og bruge ejendommen uden hinder af sagsøgeren, og den første kendelse af herredet, som var gjort herimod, dømmes kraftesløs og ugyldig.

A, fol. 443 v.

Sententz Edleff Jensenn tho Lintholm eins und Peter Detloffsen in der Enge erff und gut bolangenn. Actum Tundern den 25ten novembris anno etc. 59.

In sacken, so sick twuschen Edleff Jensen to Lintholm also cleger an einem und Peter Detloffsen in der Enge beclageden anderdeiles bolangende etzlich guder in der Enge, darto sick cleger neger also beclageder tho sinde vormeinet, errich und twistich erholden, hebben wy Johans etc. sampt unsen lewen getreuwen redten nach vorhoer der saken, rede und jegenrede tho rechte erkant und affspreken lathen: Nachdem cleger in gerichte nicht mher bowesen, danne dat sin vader Jens Oltsen in dem gude ein pandt gehat, und datsulwe pandt beclageder vorfharen ingelosed und also dem beclageden solck gut vonn 12 herdesbunden thogefunden, so erkennen wy dersulwen 12 herdesbundenn findunge und erkenthnisse by macht, und soll beclageder dersulwen to geneten und sick tho erfreuwen hebben und solck gut ahne clegers vorhindern geneten und gebrucken, und die ersten herdesfindunge, so darjegen gedan, craft unde machtlos und sollen hirmede gefellet syn und bliwen. Alles von rechts wegen. In urkunth.

46.

Tønder 1559 25. november.

Benådning til Thomas Momsens arvinger.

Thomas Momsen i Humptrup havde sammen med en skriver Henrik begået dokumentfalsk, var blevet fængslet og død i fangenskab efter tortur. Hertugen havde haft i sinde at retsforfølge begge efter Thomas Momsens død, men dennes enke, børn og hele familie havde bønfoldet hertugen om at forskåne dem for rettens strengthed og eftergive alt, hvad han ved sin forbrydelse havde forbrudt, og havde givet sig i hertugens hånd med børnenes hele formue. Det havde hertugen ikke villet afslå, og det var kommet til et forlig med udbetaling af 1000 mk. lybsk til hertugen. Al videre retsforfølgelse indstilles derfor, hertugen eftergiver alt, hvad han kunne sagsøge den afdøde og

hans arvinger for, og tager igen disse under sin beskyttelse, så Thomas Momsen skal få en kristelig begravelse og hans enke og børn have fri rådighed over hans efterladte ejendom, kontanter og land m.m. Det pålægges amtmanden i Tønder og alle hertugens undersåtter at rette sig herefter og på ingen måde volde de efterlevende besvær eller rette bebrejdelser mod dem.

A, fol. 445 r.

Begnadung Thomas Momsen erben geben. Actum Tundern den 25. novembris anno etc. 1559.

Wir Johans von gots gnaden, erbe zu Norwegen, hertzog zu Schleswigk, Holsten etc., bekennen hirmit offentlig vor jedermenniglich, nachdem Tomas Momsen zu Humptorp etzlicher mishandlung halbe, das er falsche brive sollen haben fertigen und machen lassen, beruchtigt, und des auch von her Hinrich Groten N: vor, in und nach der pein offentlig bekanthnus, uhrgicht und zustand erlangt, das er zu solchen briff gebraucht worden, dieselben geschrieben und vorfertigt, worumb wir ihne aus erlangter anzeige gefenglichen einziehn und peinlich befragen lassen, aber gar nichts bekennen noch zustehn wollen, woruber er zu letzt aus zugeslagener leibs swacheit in der gefengnus mit todte abgangen und vorstorben, derwegen wir, damit den sachen der gepur nach landtrechte beiegent und nachgesetzt, geneigt gewesen, beide her Hinrick und dem todten licham vor dinge und recht zu stellen und gerichtlich erkanthnus und was daruff ferner erfurdert zu befurderen und daruber erghen zu lassen, in deme uns des vorstorbenen Tomas Momsen withwe, kinder und gantze freuntschaft underthenigs demutiges vleises umb gots willen anfallen, pitten und vormanen lassen mit der scherffe des vorgehabten rechtens zu verschonen und alle dasjennige, wes ihr man, vatter, schwager und freund Tomas Momsen solcher mishandlung halbe vorwirckt, aus gnaden zu erlassen und nachzugeben mit den underthenigen erpieten, das sich Tomas Momsen kinder mit ihrem gantzen vormugen in unsre hande ergeben und solcher gelegenheit nach darvor zukeren wolten, was wir nicht gedachten zu enthratenn, woruff sie mit uns uff einem summen, nemblich ein tausent mk. lubisch auffdingen und afhandlen lassen, wor-

mit wir friedlich gewesen. Also haben wir in ansehunge beschener städtlichen vorbit (a) und der gantzen freuntschaft suchunge zu volge aus gnade und umb gots willen ferner vorgehabte gerichtlich furderung eingestalt, und alle dasjennige, worumb wir Tomas Momsen und sine erben dieser sachen halb zu belangen und bespreken gehabt, getzlich erlassen und nachgegeben und wiederumb in unsern gnedigen schutz und schirm auff und angenomen, wie wir danne hirmit und in crafft dieses breves thun, der gestalt das sie den todten corper zu ehrlicher christlicher begrebnus bestatten, und die witwe und kinder ein jeders, so weit die zu rechte befugt, bey ihrem hab und guttern bewechlich und unbewechlick sampt brieff, siegel und barschafft beneben ihrem lande, es sey erbe oder pfand, wie das namen haben mag, bleiben und der gepur zu ihrem besten gebrauchen mugen von uns und den unsern dieser sachen halb ungehindert. Gepieten und bevhelten daruff unserm lieben getreuwen amptman zu Tundern, so nun is und kunnfftig sin wirt, und sunst menniglich unses bevheligs underthanen gnedig und ernstlich, ihr wollet Tomas Momsen erben uber diese unser begnadunge keins wegs beschweren, hinder oder einpas thun oder durch andre solchs zu gescheen vorstatten, ihnen auch sampt der gantzen freuntschaft dieser sachen halb nichts vorweislichs auffrucken noch furwerffen, sundern bey vormeidunge unser peen und straffe darbey unvorhindert und unbeleidigt bleiben lassen, wie wir uns danne zu einem jeden bey obengemelter peen und straffe (b) entlicken und getzlich vorsehn und also gehabt haben wollen, daran geschicht unser zuvorlessige meinung, ernst, wille und bevhel, wornach sich ein jeder zu richten. In urkunth.

(a) Rettet fra: vorlicket.

(b) Herefter udstreget: dabey unvorhindert und unbeleidigt bleiben lassen (som allerede står lige ovenfor).

Tønder 1559 26. november.

Attest til Jacob Gotbarsen i Hebsbøl, (Hesbøl, Nykirke s.) i Horsbøl (nu Viding) herred, som har ægtet Nis Hercksens datter Anna, der er beslægtet med ham i tredje led på, at han har fået hertugens dispensation, og at den nuværende amtmand i Tønder, hans efterfølgere og alle hertugens undersætter under trussel af hertugens straf og unåde skal lade ham forblive uanfægtet angående dette ægteskab.

A, fol. 445 v.

Schein Jacob Gotbarsen zu Hebsbul mitgeteilt.

Actum Tundern den 26ten novembris anno etc. 59.

Wir Johans, von gots gnaden etc., bekennen hirmit öffentlich: Nachdem unser lieber getreuer Jacob Gotbarsen zu Hebsbul in Horsbulharde wonafftig sich vorruckter zeit Anna, Nis Hercksen tochter, die ihme in dritten glide zugehörig, ehelich vortrauwen lassen, und des vor uns deweill er seines erachtens erheblich ursacht, angezeigt und uns in der ordinantzie, was gottlichem recht nicht zuwiedern, die dispensation nach gelegenheit vorbehalten, gnedig erlaubnis, vorgunstigung und zulas erlangt und bekommen, derwegen er uns in undertenigkeit umb unsern schriftlichen schein angelangt und gepeten, also haben wir ihme denselben hirmit und in craft dieses fuglich nicht wissen zu vorsagen, und gebedenn und bevhehlen daruff unserm amptman zu Tundern, so nun ist und kunnfftig sein wirt, auch sunst menniglich unsers bevhelichs underthanen gnedig und ernstlich, ihr wollet gedachten Jacob Gorbarsen uber diese unse dispensation, begnadung und zulas keinesweges beschweren noch beschweren lassen, ihme auch derwegen nichts vorweislichs auffrucken oder furwerffen, sondern dabey unbeleidigt und unangefochten bleiben lassen bey vermeidunge unser peen, straffe, hulde und ungnade. Daran geschicht unser zuvorlessige meinunge. In urkunde.

